[illegible]

۷۹۱۴۵۵۳

ص ۷۱ ص ۲۰

اِنَّ فِیْ ذٰلِکَ لَاٰیٰتٍ لِّقَوْمٍ یَّتَفَکَّرُوْنَ

صراح

جلد دوم مع فرہنگ مسمی بہ

قراح

در مطبع نامی منشی نولکشور طبع مزین مقبول جہان شد

بسم اللہ الرحمن الرحیم

باب العین

فصل الالف

امع - اِمّع - اِمّعہ بالکسر و دہر جائی و منہ قول ابن مسعود رض لایکونن احدکم امعۃ و لایقال للنساء امعۃ و قد حکی عن ابی عبیدۃ -

ذو اتبع - کزبیر شاعر من ہمدان و زید بن اتیع او تبیع تابعی روی عن علی رض -

ازیع - کزبیر نام شخصی اصلہ و زیع -

اع - اع - مضمومتین فی حدیث السواک و ہے حکایۃ صوت المتقی اصلہا ہع فابدلت ہمزۃ -

مالوع - دیوانہ ما ولع مثلہ یقال بہ الاولع ای الجنون

فصل البار

تبع - تبع - دراز گردن شدن اسپ (ع کاف ۲) فرس تبع نعت منہ تبعۃ مونث تبع بالکسر و بکسر الاول و فتح ۲ مثال قمع و قمع نبیذ عسل تبع کلمہ ایست تاکیدی یقول جاؤنی اجمعون و اکتعون و ابتعون ہمہ -

بثع - شفہ - کاثعۃ باثعۃ - لب سطبر رنگین -

بخع - بخع - کشتن خود را از خشم و اندوہ و منہ قولہ تعالی فلعلک باخع نفسک بخوع اقرار کردن و گردن دادن حق را صلتہ بالبار یقال بخع بالحق (ع بفتحہا) بخاعۃ کذلک (ع ک اف ۲) قال فی الایضاح شرح المقامات بخع الشاۃ ای بالغ فی ذبحہا و فسرہ بان یقطع عظم رقبتہا و یبلغ بالذبح النخاع و ہو العرق الذی فی الصلب و النخع بالنون دون ذلک و ہو ان یبلغ بالذبح النخاع و ہو الخیط الابیض الذی یجری فی الرقبۃ -

بدع - ابداع - نو پیدا کردن آوردن نہ بر مثالی بدیع

لغت منه ای مبدع وهو من صفات الله تعالی ابتداع مثله وطرز نو نهادن شاعر در شعر ومانده شدن ستور بر نشست یقال ابدعت راحلته ای کلت وابدع بالرجل اذا کلت راحلته یستعمل مجهولا۔ بدیع بمعنی مبتدع آید وخیک وفی الحدیث ان تهامة کبدیع الاصل حلو اوله حلو آخره۔ شیٔ بدع بالکسر ای مبتدع ومنه قوله تعالی قل ما کنت بدعا من الرسل ای بدیعا۔ بدعة نو بیرون آوردن رسمی در دین بعد از اکمال دین استبداع بدیع شمردن تبدیع به بدعت منسوب کردن۔

برع۔ براعة۔ تمام شدن در فضل وگذشتن از اصحاب در دانش (ع بفتحها وضمها) بارع لغت منه۔ وفعلت کذا متبرعا ای متطوعا۔ بروع نام ناقه‌ام۔ ونام زنی واصحاب الحدیث یکسرون الباء والصواب الفتح لانه لیس فی کلام العرب فعول الا خروع وعتود اسم شجرة ووادٍ۔

برذع۔ برذعة۔ گلیم که زیر پالان بر پشت ستور نهند آبر نذاع آمادگی کردن کاری را۔

برشع۔ برشاع۔ بالکسر مرد گول وفرک بدنمای

برقع۔ برقع۔ بضم القاف وفتحها روی بند زنان عرب وستور برقوع کذلک برقعة روی بند نهادن تبرقع برقع پوشیدن مبرقعة گوسپند سفید سر مبرقعة بکسر قاف سپیدی روی اسپ که همه روی گرفته باشد یقال غرة مبرقعة۔ برقع بکسر تین نام آسمان هفتم لا ینصرف۔

برکع۔ برکعة۔ بر چهار دست وپای ایستادن وانداختن تبرکع سرنگون افتادن۔

بزع۔ بزیع۔ مرد ظریف بزاع بالضم مثله۔ بزعة ظریف شدن (ع بضمها) تبزع ظریف خاستن کودک وبزرگ شدن فتنه وبدی غلام بزیع ای متکلم لا یستحیی وامراة بزیعة۔ والبزاعة مما یحمد به الانسان بوزع نام ریگ توده‌ام۔ ونام زنی۔

بشع۔ شیٔ بشع۔ بد مزه حلق سوز بشاعة بی مزه شدن بشع ناخوش شدن مردم از بیمزگی طعام (ع ک اف ۲) استبشاع بیمزه شمردن۔

بصع۔ بصع۔ جمع کردن ابصع کلمة تاکید ست وقیل ایضا بالضاد المعجمة یقال اخذت حقی اجمع ابصع والانثی جمعاء بصعاء وجاء القوم اجمعون ابصعون ورأیت النسوة جمع بصع وهو توکید مرتب لا یقدم علی اجمع ویقال مضی بضع من اللیل بالکسر ای صدر منه۔

بضع۔ بضاعة۔ بالکسر پاره مال که بدست کسی به تجارت فرستند ابضاع استبضاع بضاعت کردن مالی را وفی المثل المستبضع تمر الی هجر وهو معدن التمر باضعة شکستگی سر که پوست وگوشت کفته باشد وخون نرود از وی وآنرا که خون روان باشد دامیة خوانند۔ وزمه بزرگ از گوسپند سیف باضع شمشیر که بر هر چه بر آید پاره از وی ببرد بضع بالکسر پاره از عدد وبالفتح ایضا وهو ما بین الثلث الی التسع تقول بضع سنین وبضعة عشر رجلا وبضع عشرة امراة

فاذا جاوزت العشرة ذهب البضع ولا تقول بضع
وعشرون بضعة بالفتح پارۀ گوشت واخواتها بالکسر
مثل القطعة والفلذة والفدرة والکسفة واشباهها
والجمع بضع مثل تمرة وتمر وبضع مثل بدرة وبدر
بضع پاره کردن گوشت وکفانیدن جراحت
وسیراب شدن وفی المثل حتی متی تکرع ولا تبضع
وبستوه آمدن کسی (ع بفتحها) ابضع نشر الضباع
سیراب کردن وجواب شافی دادن مسئله را
بضع بالضم نکاح یقال ملک فلان بضع فلانة
مباضعة بضاع ای مجامعة وجماع وفی المثل
کمعلمة اهلها البضاع ـ بضیع خون روان شده
از آدمی وستور ـ وجزیرۀ بحر وگوشت یقال دابة
کثیر البضیع ورجل خاظی البضیع مرد آگنده گوشت
تبضع خون روان کردن از پیشانی بضیع مصغرا
نام جائی بر بضاعة بالضم والکسر فی الحدیث
بعع ـ بعاع ـ بالفتح رخت وجهاز بعاع السحاب
گرانی ابر از باران ـ
بقع ـ بقعة ـ بالضم جائی بقاع ج باقعة سختی بقع
سخت گفتن وبهتان نهادن کسی را یقال بقع الرجل
اذا رمی بکلام قبیح او بهتان یستعمل مجهولا وبجائی
رفتن یقال لا ادری این بقع ای این ذهب
بقیع موضعی که در وی بهر نوع درخت باشد بقیع
الغرقد گورستان مدینه بقع بفتحتین پیسگی ودر مرغ و
سگ بمنزله بلق در ستور (ع ک اف ۲) غراب ابقع
زاغ پیسه بقعان الشام الذی فی الحدیث خدمهم

وعبیدهم لبیاضهم وسوادهم ـ سنة بقعاء سال قحط
ویقال فیها خصب وجدب بقعاء نام شهری
بکع ـ بکع ـ زدن سخت بر هر جای از اندام ـ و
بریدن وپیش آمدن کسی به بدی وناخوشی و
بتیم یقول ما ادری این بکع بمعنی این ذهب ـ
بلع ـ بلع ـ فرو خوردن (ع ک اف ۲) ابتلاع
کذلک ابلاع فرو خورانیدن چیزی را کسی سعد
بلع بالضم منزلی از منازل قمر ـ وایضا سوراخ
مکره تبلیع نخست پیدا شدن سپیدی در سر بالوعة
آلایش وجای دست و روی شستن بلوعة
بالتشدید کذلک بلالیع ج بلعاء نام مردی ـ
بلتع ـ متبلتع ـ بلتعانی ـ آنکه ظرافت وزیرکی
نماید از خود ابو بلتعة کنیت مردی ـ
بلقع ـ بلقع ـ بلقعة ـ زمین خشک یقال منزل بلقع
ودار بلقع بلا هاء فاذا کان نعتا فاما کان اسما
قلت بلقعة ویقال الیمین الفاجرة تذر الدیار بلاقع
بوع ـ باع ـ قولاج وعبارت از بزرگی وکرم
یقال فلان طویل الباع ای ذو بسطة وکرم ـ
بوع قولاج کردن (ع ف اض ۲) وگام
فراخ نهادن ناقه واسب در دویدن ـ
بیع ـ بیع ـ خریدن وفروختن من الاضداد ابتیاع
کذلک وقیاسه مباع وایضا فروخته ومبیوع مبیع
مثل مخیوط ومخیط علی التمام والنقص قال الخلیل الذی
حذف من مبیع واو مفعول لانها زائدة وهی اولی
بالحذف وقال الاخفش المحذوف عین الفعل لانهم

لما سکنوا الیاء القوا حرکتها علی ماقبلها فالضم ثم
ابدلوا من الضمة کسرة للیاء التی بعدہ ثم حذفت
الیاء لاجتماع الساکنین وہما الیاء وواو مفعول
وانقلبت الواو یاء کما انقلبت واو میزان
للکسرة قال المازنی کلا القولین حسنٌ وقول
الاخفش اقیس بیاعة اخریان بیاعان خرندہ و
فروشندہ اباعة عرضه کردن بفروختن ابتیاع
خریدن ویقال بیع الشیٔ مجهولا فان شئت کسرت
الباء وان شئت ضممتها ومنهم من یقلب الیاء واو
فیقول بوع الشیٔ وکذلک القول فی کیل وقیل
اشباهها مبایعة بایکدیگر خرید وفروخت کردن
وبیعت کردن تبایع مثله استباعة فروختن خواستن
چیزی را بجهت خود بیعة بالکسر کلیسای ترسایان
وخرید وفروخت انه لحسن البیعة۔

بجعه۔ به شمشیر برید آنرا (ع بفتحها)

بذع۔ ترس مبذوع ترسانیدہ بذعه ترسانید
اورا (ع بفتحها) ابذعه مثله وبذع الحب قطر الماء
وذلک القطر بذع وصبیح بن بذیع کامیر محدث
خراسانی روی عنه احمد بن ابی الحواری۔

برتع۔ کقنفذ نام شخصی۔

البرذعة۔ گلیم که زیر کژابه انداخته شود وبرذعة
بلالام وقد منقطه واله شهرے به بون آذربیجان
معرب برده دان لان ملکا منهم سبی سبیا وانزلهم
هنالک منه محمد بن یحیی الشاعر ومکی بن احمد المحدث
ورجل مبرندع عن الشیٔ منقبض وجهه۔

بلخع۔ کجعفر موضعیست در یمن او ہو بلمع کلمنع۔
بلکاحه و برکعه۔ قطعه۔

فصل التاء

تبع۔ تبع۔ بفتحتین تباعة پس روی کردن (ع
ک اف ۲) اتباع در پی رفتن۔ ودر پی فرستادن
ورسیدن بکسی ودر سخن ودو لفظ پی یکدیگر آوردن که
بر یک روی باشد چون حسن بسن وقبیح شقیح۔ اتباع
در پی رفتن تبع بفتحتین پس رو وپس روان واحد
وجمع یکسان قوله تعالی انا کنا لکم تبعا اتباع
ج متابعة تتابع پس روی عمل کسی کردن ودر پی
یکدیگر رفتن ودر عمل تتبع بطلب چیزے رفتن
در پی وی تتبیع کذلک تتابع بہا پی شدن تباعة
تبعة عاقبت بد تبیع آنکه ترا بروی مال باشد و
پس رو ومنه قوله تعالی ثم لاتجدوا لکم علینا به
تبیعا ای ثائرا وطالبا ہو بمعنی تابع وگوساله
تبیعة ماده تباع بالکسر ثبایع ج تبابعة ملوک
یمن۔ تبع یکی از ایشان وسایه ونوعی از مرغان

ترع۔ ترع۔ بفتحتین پرشدن حوض (ع کاف ۲)
حوض ترع وکوز ترع ای ممتلی۔ اتراع پر کردن
ترع بدی شتافتن بکسی صاحبه بالی یقال
ترع الیه رجل ترع شتابنده ببدی وغضب
سیل تراع مشد آنکه وادی را پر کند تراع الضبا
دربان ترعة بالضم درو فی الحدیث ان منبری هذا
علی ترعة من ترع الجنة ودایه نردبان ودمرغزار
ودہانه جوی وپای سیر آترع رفتار سخت تزباع بالکسر موضع

تسع - تسعة - نه مرد تسع نه زن و عدد شتا گنگ شتران تسع بالضم نه یک تسبیع کذلک اتسع شال صرد سه شب از ماه شب هفتم و هشتم و نهم و هی بعد النفل تا سوعا روز نهم محرم تسع بالفتح نه یک گرفتن - و نهم شدن (ع ع بفتحها) اتساع نه تن شدن قوم و خداوند شتران نه روز یکبار نوبت آب شدن -

تعتع - تعتعة - درماندن در سخن و در شکوخیدن ستور - و بی آرام و تفته کردن کسی را و یقال وقع القوم فی تعاتع ای فی اراجیف -

تلع تلع - و درازی گردن اتلع نعت منه جید تلیع طویل - تتلع گردن سیخ کردن تا برخیزد و یقال قعد فما یتتلع ای فما یرفع رأسه للنهوض ولا یرید البراح رجل تلع بکسر اللام لسیار نگر بیده چپ و راست انابر تلع بفتحها لغة فی ترع او التلعة تلعة بالفتح پشته و نشیب و هو من الاضداد - تلاع آب راهها از بالا سوی نشیب تلعة یکی تلوع بلند برآمدن روز اتلاع گردن برافراشتن آهوا زجا می نجود متالع بالضم کوهی -

توع - توع - مسکه یا فله بنان پاره بر گرفتن (ع ع ف اض ۲)

تیع - تیع - بیرون آمدن قی و روان شدن مائع بر زمین (ع ع ف اک ۲) اتاعة قی کردن تبیع لغت منه متاع قی کردن تتایع شتیهیدن و بردی در افتادن در بدی و خویشتن را در سست انداختن

و تادانیدن باد مر گیاه را - و جنبانیدن شتر کتفهای خود را در رفتن تیعة بالکسر چهل عدد از گوسپند و فی الحدیث فی التیعة شاة -

تبرع - کجعفر موضعیست -

تقع - بفتحتین گرسنگی و جوع تقع گاگتف شدید تلعة - بالکسر و هیست نزدیک حضر موت بمیت تبنعة بن هانی نسب الیها عیاض بن عیاض و العیرار بن جردل و حجر بن عنبس المحدثون ابیعون -

فصل الثاء

ثطع - ثطع - الرجل مجهولا فزکوم شد -

ثع - ثع - قی کردن (ع ع ف اک ۲) انثعاع برآمدن قی از گلو و خون از بینی و جراحت -

ثلع - ثلع - سر شکستن (ع ع بفتحها) ثلة غوره جنبر باخسته و جز آن -

ثخطع - کجعفر نام شخصی -

ثرع - بر قوم ناخوانده رفت (ع ع ک اعنا)

ثاع الماء - آب روان شد (ع ع ف اض ۲) و ثع ثع بالضم امر بالانبساط فی البلاد فی طاعة الله تعالی و الثاعة القذفة للقی و الثوع کصرد شجر جبلی دائم الخضرة ذو ساق غلیظ سمرد عناقیده کالبطم لا ینتفع به -

فصل الجیم

جدع - جدع - بینی بریدن و گوش و دست و لب بریدن اجدع جدعاء نعت منه جدعة باقی مانده بریدگی و بزهران کردن و جنبش کردن و بالذال

ایضاً المجادعة۔ المخاصمة تجادع کذلک۔ یقال
ترکت البلاد تجادع افاعیها ای یاکل بعضها بعضا
جدع بالتحریک بدخوار شدن کودک (ع ک ا ف ۲)
اجداع بدخوار کردن کودک را۔ و با زدهشت کردن
جداع شال قطام سال تنگی و سختی مجدّع علف که
سراسر او ستور خورده باشد کلا رجداع بالضم علف
پژمرده تجدیع جدعا لک گفتن کسی را یعنی بریده باد
بینی و گوش تو۔ و دو گوش بریدن جنادع حشرات
زمین چون ملخ و مار و سوسمار وجزآن و یقال
رائیت جنادع الشر اے رواٰئله۔ جُندُعة بضمتین
یکے از هر جانورے که از وے گزند و زحمت رسد
ذات الجنادع سختی و بلا و فی المثل جارت جنادعه
عبدالله بن جدعان نام مردے۔
جذع۔ جذع۔ بالتحریک آنچه پیش از ثنی باشد
جذعان جذاع ج۔ جذعة مونث جذعات ج۔
و آنچه بسال دوم در آمده باشد از گوسپند و بسال
سوم از گاو و اسپ و بسال پنجم از شتر اجذع کذلک
جذع سالی که در وی ستور دندان شیر بفگند و
برنیارد و هنوز الازلم الجذع روزگار و شیر یقال
فلان فی هذا الامر جذع یعنی نو در آمده جذع بالسکون
ستور را بے علف باز داشتن (ع بفتحها)
اجذاع بزندان کردن جذع بالکسر تنه درخت
جذوع ج۔ و نام مردی و فی المثل خذ من جذع
ما اعطاک۔ الجذعمة خرد۔ و کودک و فی الحدیث
اسلم ابوبکر و انا جذعمة میم زائده۔

جرع۔ جرع۔ آشام خوردن آب (ع بفتحهما و ک ا ک)
جرعة بالتحریک ریگ هموار که هیچ نروید بروی جرعاء
کذلک جرع ج۔ و ایضاً تافته تر شدن یک تاه
از تاههای رسن جرعة بالضم یک آشام از آب و شراب
وجزآن و فی المثل افلت فلان بجریعة الذقن اذا
اشرف علی التلف ثم نجا و ق مجاریع شتران اندک
شیر تجریع فرو خورانیدن خشم وجزآن تجرع جرعه
جرعه خوردن آب و فرو خوردن خشم۔
جرشع۔ جرشع۔ بضمتین شتر بزرگ و بزرگ سینه
و پهلو بر آمده۔
جزع۔ جزع۔ به پهنا بریدن وادی را (ع بفتحها)
و شبه مهره یمانی که چشم را بسیاهی و سپیدی بوی
تشبیه کنند جزع گشت و خم وادی جزع اندکی از مال
یقال جزع له جزعة من المال ای قطع له قطعة منه
و اندکے از آب و پاره از شب اجتزاع چوب از درخت
بریدن و شکستن جزع بالتحریک ناشکیبائی کردن
نقیض صبر (ع ک ا ف ۲) اجزاع متعد منه
جازع چوب وادیج جزئیة رمه گوسپند تجزیع
پخته شدن و رسیده شدن غوره خرما۔
جشع۔ جشع۔ بالتحریک حرص چیره و سخت حریص
شدن (ع ک ا ف ۲) تجشع کذلک رجل جشع
و قوم جشعون لغت منه۔ مجاشع نام مردے۔
جعجع۔ جعجعة۔ آواز آسیا و فی المثل اسمع جعجعة
ولا اری طحنا و آواز شتران نر و حبس کردن
و تنگ کردن کار بر کسی و کتب عبیدالله بن زیاد

الی عمرو بن سعد علیهما ما یستحقانه من اللعن والطعن آن
جعجع بحسین یعنی احبسه وضیق علیه وتنگ گرفتن
بر غریم بمطالبه - وشتر را در جای تنگ خوابانیدن
یقال جعجع بهم ای اناخ بهم وجنبانیدن شتر را تا برخیزد
یا بنشیند ویقال جعجع القوم ای اناخوا جعجع جعجاع
زمین درشت تنگ محل جعجاع کشتن سخت بانگ
تجعجع خود را بر زمین زدن از درد که رسیده باشد
جلع - جلَع - بی شرم وفحاش شدن (ع ک ا
ف ۲) جلع جالع جلعة جالعة نعت منه ودندانها
پیش کشاده بودن از لب زیرین مجالعة القوم
گفت وگوی کردن قوم باهم در شرب وقمار جلع
جامه بیرون کردن بمعنی خلع جلوع روی کشاده
بودن زن بهر جای (ع بفتحها) جالع زن برهنه
روی انجلاع انکشاف -
جلنفع - جلنفعة - ناقه تن آور فراخ شکم
اجلنفاع مصدر منه -
جمع - جمع - همه وگروه مردم مجموع ج - ونخل
بسیار بار - ومزدلفه - وگرد آوردن باهم واحد را
جمع کردن (ع بفتحها) اجتماع گرد آمدن رجل مجتمع
مرد بکمال قوت رسیده ولا یقال ذلک للنساء
ویقال الجارية اذا شبت قد جمعت الثیاب ای
لبست الدرع والخمار والملحفة تجمع از هر جای
گرد آمدن جماع الناس مردم درآمیخته از هر جایهای
مختلف مجمع بفتح الوسط وکسره جای گرد آمدن
جمع الکف بالضم والتخفیف مشت فراهم آورده

یقال ضربه بجمع کفه وجاء فلان بقبضته ملء جمعه -
ویقال اخذت فلانا بجمع ثیابه - وامرهم فلان بجمع
اذا کان مکتوما لم یعلم به احد وفلانة منی وجها بجمع
ای لم یقتضها - وماتت فلانة بجمع ای ماتت وولدها
فی بطنها وکلاهما بضم الجیم وکسرها - جمعة من تمر ای
مشت از خرما یوم الجمعة بضم المیم وتسکینها روز آدینه
وجمع علی جمعات وجمع المسجد الجامع فرکت آدینه
وان شئت قلت علی الاضافة مسجد الجامع علی
تقدیر مسجد الیوم الجامع کقولک الحق الیقین ای
حق الشیء الیقین لان اضافة الشیء الی نفسه
لا یجوز الا علی هذا التقدیر وعند الفراء ایضا ف
الی نفسه لاختلاف اللفظین وانشد قول الشاعر
(شعر) فقلت انجوا عنها نجا الجلد انه + سیرضیکما منها
سنام وغاربه - فاضاف النجا وهو الجلد الی الجلد
لما اختلف اللفظان - اتان جامع اذا حملت اول
ما تحمل - قدر جامعة ای عظیمة - جامعة ایضا غل
والجمع الاغلال - جمعا دستور که هیچ نقصانی
در تن او نباشد اجماع گرد آوردن وهمه پستانهای
ناقه دوشیدن - وعزم کردن بر کاری وفراهم
آوردن کار را جمع لغت منه قوله تعالی فاجمعوا
امرکم وشرکاءکم ای وادعوا شرکاءکم لانه لا یقال
اجمعت شرکائی ویقال جمعت - قال الکسائی
یقال اجمعت الامر وعلی الامر اذا عزمت علیه والامر
مجمع ویقال اجمع امرک ولا تدعه منتشرا وحمله کردن
چیزی را مجموع گرد آورده از هر جائی فلاة مجمعة

بیابان که دروی گردانید قوم و پریشان نشوند تا راه
گم کنند. اجتماع از هر جائی گرد آمدن سیل و گرد آوردن
اسپ خویشتن را در رفتن جمع هی جمع جمعة و جمعاء
تقول رایت النسوة جمع بلا تاوین والالف واللام لانه
توکید للمعرفة و تقول اخذت حقی اجمع فی توکید المذکر
و هو توکید محض وکذلک اجمعون و جمعاء و اجمع و
اکتعون و ابتعون و ابصعون لا یکون الا توکیداً
تابعاً لما قبله لا یبتدأ به ولا یخبر به ولا عنه ولا یکون
فاعلاً ولا مفعولاً کما یکون غیره من التواکید اسماً
مرة و توکیداً اخری مثل نفسه و عینه وکله. و اجمعون
جمع اجمع و هو واحد بمعنی جمع ولیس له مفرد من لفظه
والمؤنث جمعاء. ویقال جاء القوم باجمعهم بضم المیم
و فتحها جمیع ضد متفرق و قد یؤکد به و یقال جاؤا
جمیعاً یعنی همه. و فراهم آمدگان و لشکر و قبیله
گرد آمده جماع الشیٔ بالکسر جمع چیزی یقال فلان
جماع فلان ای جمعه. والجماع المجامعة ایضاً
و هی المباضعة. ویقال الخمر جماع الاثم. و قدر
جماع دیگ بزرگ تجمیع به نماز جمعه حاضر شدن
و مال گرد کردن مجمع لقب قصی بن کلاب لانه
جمع قبائل قریش. مجامعة. م. و بر کاری گرد
آمدن با کسی صلاة بعلی.

جوع جوع. بالضم نقیض شبع و بالفتح گرسنه شدن
(ع ف اض ۲) مجاعة کذلک جوعة یکی جائع نعت
منه جیاع جوع ج. جوعان گرسنه جوعی مؤنث
مثل سکران و سکری و عطشان و عطشی عام مجاعة

و مجوعة بتسکین الجیم سال قحط اجاعة تجویع گرسنه
داشتن و گرسنه کردن و فی المثل اجع کلبک یتبعک
تجوع گرسنه بودن. و خود را گرسنه داشتن بقصد
استجاعة گرسنگی نمودن ربیعة الجوع پدر حی از بنی تمیم
جباع ع. کرمان کوتاه یستوی فیه المذکر والمؤنث
و تیر خرد که بدان کودکان تیر اندازی کنند جباعة
کرمانه زن کوتاه قامت و کرمانه و دمان ن نیم عمر
بدرفتار و بد پوشاک و مجتمع تجمیعاً تغیرت استه هزالاً
تجلنجع. فی قول ابی الیسع ان تدعی صوبک
صوب المدمع یجری علی الخد کغب الشنع من طمحه
ضمیرها جلنجع ذکروه ولم یفسروه و قالوا کان
ابو الهمیسع من اعراب مدین و ما کنا نکاد نفهم کلامه
جسوع ع. بالضم از بخشش ایستادن و سفر جاسع
ای بعید و جسعت الناقة شتر ماده تخمه کرد اع
بفتحها) اجتسعت مثله و جسع فلان قاء ع.

جعفه. انداخت او را (ع بفتحها).

جندعة. کقنفذة غوره آب باران جنادع ج
و از بدی چیزی که آهسته رفتار کند جنادع حشرات ارض
او جنادب تکون فی جحرة الیرابیع والجنادع من الشر
آغازهای بدی و بلاها و سخنها که برنج اندازد.
الخنبع. محرکة و کامیر النبات الصغار و الخنبیع
حب اصفر یکون علی شجرة مثل الحبة السوداء.

فصل الخاء

خبع خبع. لغة فی خب ء یعنی پنهان کردن امرأة
خبعة قبعة زن پنهان شونده خنبعة نوعی از چادر زنان

خبوع دم گرفتن و کبود شدن بچه از گریستن۔
ختع۔ ختعه۔ انگشتانه تیر انداز و یقال ختع الدلیل
بالقوم ای سار بهم فی الظلمة ودلیل ختع مثال
صرد رهبر اوستا و خوتعة مثاله و بچه خرگوش و قولهم
أشأم من خوتعة وهو اسم رجل۔
خدع۔ خدع۔ بالفتح والکسر فریفتن اختداع کاک
وبسوراخ درشدن سوسمار و خشک شدن آب
دهان۔ و کاسد شدن بازار و بازایستادن از عطا
یقال کان فلان یعطی ثم خدع ای امسک (ع بفتحهما)
خدیعة مکر و فریب تخادع مکر نمودن مخادعة فریفتن
انخداع فریفته شدن و قوله تعالی یخادعون الله
ای یخادعون اولیاء الله و یقال خلق خادع
ای متلون۔ وسوق خادعة ای کاسدة۔ ودینار
خادع ای ناقص۔ مخدع بالضم والکسر گنجینه۔ ضب
خدع ای مراوغ وفی المثل اخدع من ضب۔ اخدع
رگ پشت وهما اخدعان یقال فلان شدید الاخدع
ای شدید موضع الاخدع وکذلک شدید الابصر
عن الاصمعی قال واما قولهم للفرس انه لشدید النسا
فیراد بذلک نفس النسا لان النسا اذا کان قصیرا
کان اشد للرجل واذا کان طویلا استرخت الرجل۔
مخدوع آنکه اخدع او بریده باشد۔ رجل مخدع مثال
مجرب آنکه بارها در حرب فریب خورده باشد و مجرب
شده و یقال سنون خداعة ای قلیل الزکاء والریع
ویقال الحرب خدعة بالفتح والضم والفتح افصح وخدعة
بالتحریک ایضا۔ رجل خدعة مثال همزة آنکه مردم را
فریبد و رجل خدعة بالتسکین آنکه مردم او را فریبند
طریق خیدع ای مخالف للقصد لا یفطن له۔ وغول
خیدع فریبنده و یقال للسراب خیدع۔
خذع۔ خذع۔ بریدن و ریزه کردن گوشت
(ع بفتحهما) خذیعة نوعی از طعام با گوشت ریزه
مخذع پاره پاره کرده۔
خرع۔ خرع۔ بالتحریک سستی در چیزی و شکستن و
جدا شدن شاخهای خرما بن (ع ک اف ۲) خریع
بفتح شتر که آونکان باشد و یقال الخریع الفاجرة
وانکره الاصمعی وقال هی التی تتثنی من اللین
خرع شگافتن (ع بفتحهما) انخراع لازم منه۔ اخترع
شگافتن۔ و نو بیرون آوردن و آفریدن خروع
بالکسر بید انجیر۔ و هر چه دو تاه شود از گیاه بسبب
سستی ساق خراع بالضم دیوانگی شتر ناقة
مخروعة نعت منه۔ انخراع بیرون آمدن کتف
خراعة لغة فی الخلاعة بیباکی و مهار گسستگی۔
خزع۔ خزع۔ بالفتح تخلف کردن از یاران
(ع بفتحهما) صلته بعن تخزع مثله وایضا بخش بخش
کردن چیزی را اختزاع بریدن از قوم۔ انخزاع بریده
شدن رسن از نیمه و یقال خزعنی ظلع فی رجلی ای
قطعنی عن المشی تخزیعا۔ رجل خزعة مثال همزة
مرد باز ایستاده از کارها خزاعة حی ست از ازد خزعة
ریگ توده جدا از معظم تودها۔
خشع۔ خشوع۔ فروتنی کردن (ع بفتحهما) وچشم
فرو خوابانیدن صلته بالباء اختشاع کذلک بلدة

خاشعة دمکان خاشع دگرگونه شده و منزلے نمانده
وروی خشعة لشتة هموار وفی الحدیث کانت الارض
خشعة علی الماء ثم دحیت تخشع فروتنی نمودن۔
خضع خضوع۔ فروتنی کردن و شل کردن ستاره
بفروشدن (ع بفتحها) اختضاع کذلک خضاع
فروتن گردانیدن حاجت کسے را بکسے صلته بالی
رجل خضعة مثال همزة آنکه همه کس را فروتنی کند
خضیعة آواز شکم ستور یقال سمعت للسیاط خضعة
وللسیوف بضعة فالخضعة صوت وقع السیاط
والبضع القطع خیضعة خود عن الفرار وحکی عنه
ایضا انها الصوت فی الحرب اخضع پست گردن
یقال فرس اخضع وظلیم اخضع وهم خضع الرقاب
جمع خضوع ای خاضع۔
خفع خفع۔ سر برگشتن وافتادن از گرسنگے
(ع بفتحها) انخفاع سست وتنگدل شدن۔
خلع خلع۔ بیرون کردن جامه وموزه ونعل
وخلعت دادن صلته بعلی وزن رها کردن بمالی
که ستاند ومعزول کردن از عمل یستعمل مجهولا یقال
خلع الوالی فهو مخلوع وگوشت که آنرا با توابل بزنند
ودر خنوری نهند تا بوقت حاجت خورند وشوک
برآوردن خوشه وبزرگ شدن ذکر کودک از
رسیدگی (ع بفتحها) یقال خلع الغلام ای کبر زبه
خلعة جامه وجز آن که پوشاند کسی را بزرگی خلع
بالضم فروختن زن بکابین وجز آن خلعة اسم منه و
گرفتن مال مخالعة تخالع جدائی کردن زن وشوی
از هم بر مالی اختلاع مر خریدن زن تخالع سوگند
شکستن قومی میان یکدیگر تخلع فراخ رفتن تخلیع
نوعی از تصرفات عروض ست مخلع آن بیت
که در وی این تصرف کرده باشند وابیض منفک
الالیتین خالع رطب نیک پخته وزن بیرون
آینده از شوی بفداکه دهد وشتر که بر نتوان جستن و
توسنی کردن چون کسی بروی نشیند خلیع صیاد و
قمار که داد او نیاید۔ وغول۔ وگرگ ومردم
پریشان روبی فرمان خلاعة ناسامانی واز فرمان
مادر و پدر بیرون شدن فرزند ویقال به خولع
وخلیع ای فزع یعتری فؤاده کانه مس۔
خمع خماع۔ بالضم خمیدگی در رفتار خامعة گفتار
خمع بالکسر گرگ ودزد۔
خنع خنوع۔ نرم گردنی وفروتنی اخناع
متعد منه خانع بدگمان وبلابه کار خنعة بدگمانی
خنع ج۔ خناعة پدر قبیله۔
خوع خوع۔ کوهی سپید وگردش وادی
تخوع کم شدن تخویع کم کردن یقال خوع منه ای
انتقص وجاء السیل فخوع الوادی اذا کسر جنبتیه
خنبع۔ بالضم موضعی۔
خندع۔ کقنفذ خوک۔
خیذع۔ کجعفر ابو قبیلة من همدان وهو ابن
مالک بن ذی بارق۔
خبزوع۔ کعصفور جعل والخبزعة بالفتح فعلة۔
خیتروع۔ کخیزبون زنیکه بر یک حال قرار نگیرد

ختلع- پدید آمد و بسوے دشت بر آمد-

خوثع- کجوہر مرد فرومایہ-

خدرع- شتابی کرد-

خرشعة- سر خر داز کوہ خرشع و خراش ج-

خرفع- کقنفذ پنبۂ تباہ شدہ در غنچہ و پنبۂ بخیدہ خرفع کزبرج مثلہ ومایکون فی جراو العشر وہی حراق الاعراب-

خسع- عنہ کذا) کعنی دور کردہ شد وخسیعة القوم وخاسعہم اخسہم-

خضارع- کعلابط مرد زفت ترش رو متخضرع مثلہ

خنخع- کہدہد گیاہی یا درختی فسخع الفہد یخنع صات من حلقہ اذا انبہر فی عدوہ-

خنبعة- کقنفذة بر سر افگند فی زنان کہ خرد باشد وشگافی ما بین ہردو بروت و بر آمد گی فرو ہشتہ ولب زیرین وکقنفذ تر و جزآن کہ پنہان باشد-

خنتعة- کقنفذة روباہ مادہ-

خنذع- بروزن ومعنی جندب وصغار الجناوب وکقنفذ الخسیس فی نفسہ-

الخنذع- بالذال کالخندع بالدال-

خنفع- کقنفذ مرد گول-

خیصفعی- بفتح الخاء والعین مقصورة ویمد سگ بچہ کہ از گرگ مادہ بوجود آید وبہ کنی ابو الخیصفعی اعرابی من بنی تمیم-

فصل الدال

درع- درع- بالکسر زرہ وہی مؤنثة ادرع ادراع دُرُوع ج- وتصغیرہا دُرَیع علی غیر قیاس لان قیاسہ بالہاء وپیراہن زن وہو مذکر والجمع اَدْرَاع ادراع پیراہن پوشیدن زن- وزرہ ودراعة پوشیدن مرد تدریع متعد منہ تدرع لازم منہ ویقال شمر ذیلا وادرع لیلا ای استعمل الحزم- مدرع بالکسر مدرعة دراعة بالضم تم- ادرع گوسپند سپید سیاہ سر دراعة مؤنث- وادرع زرہ دار دُرَع شب شانزدہم وہفدہم وہیژدہم از ماہ کہ اول شب سیاہ وباقی سپید باشد اندراع پیش شدن در رفتن-

درقع ورقعة- شتاب گریختن فہو مدرقع ومدرنقع

دسع- دسع- دسیعة دفع کردن (دسع بفتحہا) و بر آوردن شتر نشخوار از شکم بدہان ودسیعة عطیہ یقال فلان ضخم الدسیعة بزرگ عطیہ- ودسیعت وخو- وفی الحدیث الم اجعلک تربع وتدسع ای تاخذ المرباع وتعطی الجزیل- دسیع بن گردن-

دعع- دَعّ- سپوختن ودفع کردن قولہ تعالی فذلک الذی یدُعّ الیتیم- دعدعة جنبانیدن پیمانہ تا بیشتر برد- وپر کردن خنور- وبز را بانگ کردن ودع ودع گفتن کسی را کہ افتادہ باشد یعنی برخیز وہمان- وبآہستگی دویدن مردم دعدع مثلہ- جفنة مدعدعة کاسہ پر-

دفع- دفع- بکسی چیزی دادن صلة بالی و دور کردن وسپوختن اندفاع دور شدن وشتاب رفتن اسپ وخوض کردن در سخن مدافعة وادادا کردن حق کسی را ودور کردن از کسی صلۃ بعن دفاع

کذلک استدفاع دور کردن خواستن بدی را تدافع
یکدیگر را دفع کردن ودفعة بالضم باران که یکبار آید
ودفعة بالفتح یکبار مدفع درویش ومردوم رانده دافع
میش یا ناقه که فله باز گیرد ودر پستان پیش از زادن
مدفع بالفتح جای گرد آمدن آب مدافع ج مدفع
بالکسر ودفوع ودفاع بالضم والتشدید سیل بزرگ
دقع ودقعاء خاک دقعم بکسر العین والدال مثله
میم زائده - دقع بالتحریک بر خاک چسپیدن از
خواری ومحنت درویشی (عع ک اف ۲) وفی
الحدیث اذا جعتن دقعتن ای خفصتن ولزقتن
بالتراب - فقر مدقع بالکسر ای ملصق بالدقعاء
مداقیع شتر انکه علف را از روی خاک برند وقت
خوردن داقع آنکه مداق کسب جوید ویقال
فی الدعاء رماه الله بالدوقعة وهی الفقر والذل
جوع دیقوع گرسنگی سخت -
دکع - دکاع - بالضم بیماری سینه اسپ و
شتر (عع بفتحها) -
دلع - دلوع - بیرون آمدن زبان وبیرون
کردن لازم متعد - اندلاع لازم منه وبیرون
آمدن شکم اندلاع منعد منه -
دمع - دموع - سرشک وسرشک باریدن چشم
(عع بفتحها) دمع بالتحریک کذلک (عع ک اف ۲
ودمعة قطره سرشک مراة دمعة سریعة الدمعة - دامعة
شکستگی سر چنانکه از وی خون روان باشد مدامع
کنجهای چشم دماع بالضم آب چشم که از علتی یا از پیری

باشد وآب که از تاک چکد بهاران دمع بضمتین
نشان واثر آب چشم بر رخسار -
دلغ - دلنغ - بالتحریک انچه طرح کند شتر کش اشتر
وخواری رجل دفع بکسر ۲ ناکس بی خبر -
دثع - زمین نرم وسخت سپردن (عع بفتحها) -
درنع - کجعفر شتر کلان سال -
درجع - کبرقع نوعیست از غله که گاوان بیخورند ش
دعبع - حکایة لفظ الطفل الرضیع -
دلثع - کجعفر وبکیه بن وندانش بسیار گوشتناک
باشد وآزمند وبکیر فیها دراه سهل در زمین نرم
یا در زمین سخت لا حطوط فیه ولا هبوط وبالکسر مرد
بد بو بنجاست آلوده ومرد برگشته لب -
طریق دلنع بفتحات وتشدید نون راه نرم دلانع ج
دوع - بالضم ماهیست خرد بقدر انگشتی سرخ رنگ
دوعة یکی دوع کصرد ج - ویوم الدواع بالضم
من ایامهم داع یدوع استن جا جیا او سابجا ینبغی
باجست دوان یا شتا کنان رفت -
دهاع - کقطام ودهداع کقرقار زجر للعنوق وجع
بها الراعی کمنع ودهدع زجر بها بها)
دهقوع - کعصفور گرسنگی سخت بر زمین افگن -

فصل الذال

ذرع - ذرع - بالکسر رش دست وآرنج بذکر و
یونث اذرع ج - ذراع الاسد یکی از منازل قمر
وذراع رش شتر وصدر نیزه وگز ویقال هو منی علی
جبل الذراع ای معد حاضر - ذراعان نام دیو -

ذراع بالفتح زن سبک رییس ذرع گز کردن جامه و
غلبه کردن قی (ع بفتحها) ویقال انظرت فلانا ذرعه
ای کلفته اکثر من طوقه - وضقت بالامر ذرعا اذالم تطقه
واصل الذرع انما هو بسط الید فکانک ترید مددت
یدی الیه فلم تنله وربما قالوا ضقت به ذراعا وقولهم
اقصد بذرعک ای اربع علی نفسک یعنی رفق کن
با تن خود ذارع خیک خرد شراب ذوارع ج - دگنه
کننده تذریع حبه کردن و دست اندازان رفتن
و بدست اشارت کردن فرده ویقال قد ذرع البشیر
بوقتیکه بدست اشارت کند ثور مذرع گاو که بازو
ورشهای او بر خالهای سیاه باشد ذرع بالتحریک
گوساله وحشی وطمع قال الشاعر (ع) وقد یقود الذرع
الوحشیا - اذراع گوساله زادن ماده گاو و بر گفتن
سخن تمذرع بر گفتن و اندازه کردن چیز برا برش
و ذریعت ساختن چیزی را مذرع بکسر الراء باران که
باندازه رش نم او در زمین رفته باشد وبفتح الراء
منه آنکه مادرش شریف تر از پدر باشد مذارع دیه های
گرداگرد شهر که در وی کشت و باغ باشد و خرماستان
نزدیک شهر و قوائم ستور مذراع یکے ذریعه آنچه بوی
بدیگرے پیوندند و باهم اوی رسند و شتر یا اسپ
و جز آن که صیاد در پس آن نهان شود بجهت زدن
صید را فرس ذریع فراخ گام قوائم ذرعات آی
سریعات - قتل ذریع ای سریع یقال قتلاهم
اذریع قتل - اذرعات نام موضعی بشام وهی معرفة
منصرفة مثل عرفات وقال سیبویه من العرب
من لاینون اذرعات خمر اذرعیه منسوب بوی -
ذعذع - ذعذعة - جدا کردن - و پراگنده کردن و
آشکارا کردن راز - از تذعذع لازم منه - ذعاع
گروهها ذعاعة یکے ویقال ایضا تفرقوا اذعاع
ذیع - ذیع - ذیوع - ذیعان - پراگنده شدن خبر
(ع ف اک ٢) اذاعة فاش کردن خبر را و همه آب
حوض را خوردن مذیاع آنکه راز نتواند نگاه داشت
و فی الحدیث لیسوا بالمذاییع البذر -
ذوع - هلاک کردن و از بیخ بر کندن (ع فاض ٢)
وقد ذعنا ماله اجتحناه ای اهلکناه واذاع الناس
بما فی الحوض ای شربوه اذاع بمتاعه ای ذهب به -

فصل الراء

ربع - ربع - سرای و محله یقال ما اوسع ربع بنی
فلان ای محلتهم رباع ربوع ارباع اربع ج - اربعة
چهار مرد اربع چهار زن اربعون چهل ربع بالضم و تحریک
الباء و تسکینها چهار یک ربع چهار تو تافتن زه
و جز آن و بر بعه بار بر شتر نهادن : و آن چوبیست که
بار را بروے اندازند و دو کس بر گیرند و بر پشت
شتر نهند و باز ایستادن و خود را باز کشیدن از کاری
و منه قولهم اربع علی نفسک و اربع علی ظلعک ای
ارفق بنفسک و کف و چهارم قوم شدن و چهار یک
غنیمت شدن و فی الحدیث الم اجعلک تربع ای
تأخذ المرباع و هو الربع کالمعشار و هو العشر و لم یسمع
فی غیرهما و سنگ برداشتن بجهت آزمایش قوت -
(ع بفتحها) ارتباع کذلک و فی الحدیث مر بقوم یربعون

حجرا او یرتبعون و ذلک الحجر یسمی ربیعة یعنی سنگ
زور آزمائی ربیعة ایضا خود آهنین ربیعة الفرس
پدر قبیله و هو ربیعة بن نزار اخو مضر بن نزار ربعی
بالتحریک منسوب الیه - مُرابعة دو کس دست یکدیگر
گرفته تنگ بار بر شتر نهادن چون مربعه نباشد یقال
منه ربعت الحمل اذا اخذت المربعة تحته و رفعته مع
صاحبک و بهار فرود کردن کسی را مثل المشاهرة و
المصایفة یعنی تابستان فرود کردن مربع بالکسر نام مرد
ربع ایضا بهر چار روز یکبار نوبت آب یافتن شتر لجمع
بفتحهما فی الکل) یقال جارت الابل و ابع - ربع بالکسر
اسم فیه ایضا تب که یکروز گیرد و دو روز گذارد - و نام
مردی از هذیل ربع بهار و الربیع عند العرب ربیعان ربیع
الشهور و هما شهران لا یقال فیه الا شهر ربیع الاول و
شهر ربیع الآخر و ربیع الازمنة فربیعان الربیع الاول
هو الفصل الذی تاتی فیه الکماة و النور و هو ربیع الکلأ
و الربیع الثانی و هو الفصل الذی تدرک فیه الثمار و فی
الناس من یسمیها الربیع الاول و یقال ایضا ان العرب
تجعل السنة ستة ازمنة شهران منها الربیع الاول
و شهران صیف و شهران قیظ و شهران الربیع الثانی
و شهران خریف و شهران شتاء - و جمع الربیع اربعاء
و اربعة مثل نصیب و انصباء و انصبة و جمع ربیع الکلأ
اربعة و ربیع الجداول اربعاء ربیع ایضا باران بهاری
و منه ربعت الارض فهی مربوعة و جوی خرد و مربع
منزل بهاری مرابع ج - ربعی بالکسر منسوب الی الربیع
یعنی بهاری ربعی بن حراش نام مردی و یقال ماله

هبع و لا ربع ای لا له آخر نتاج و لا اوله ربع اول نتاج
بهاری رباع ارباع ج مثل رطب و رطاب و ارطاب
رُبعة مونث ربعات ج - هبع آخر نتاج هبعة مونث
و یقال الناس علی ربعاتهم بفتح الباء و قد تکسر ایضا
ای علی استقامتهم و امرهم الاول ربعة بفتحتین سخت
ترین دویدن شتر و نام حی از بنی اسد ربعة بالتسکین
کرد مرد و زن گرد یعنی میانه نه دراز و نه کوتاه و جمعها
ربعات بالتحریک و هو شاذ و طبله عطار ارتباع
سخت دویدن شتر یقال مر البعیر یرتبع اذا ضرب
بقوائمه کلها و گرد اندام شدن و بهار بجائی مقیم
بودن و ارتبع البعیر ای عالف بهاری جرید ترتیع
کذلک و گرد پای نشستن تربیع چهار سو کردن چیزی را
و از چهارمین خانه نظر کردن کواکب بیکدیگر رباع
بالضم چهارگان و هو معدول من اربعة اربعة -
و یقال مالی من یضبط رباعتی بالکسر غیر فلان ای
امری و شانی الذی انا علیه رباعة ایضا نحو من
الحمالة - رباعیة بالفتح مثل الثمانیة چهار دندان که
میان ثنایا و انیاب است رباعیات ج رباع مثل
ثمان انچه دندان رباعیة افگنده باشد یقال رکبت
برذونا رباعیا بالیاء فی النصب ربع ربعان ج
مثل قذال و قذل و غزال و غزل و غزلان ارباع
بچهارم سال در آمدن گوسپند و بپنجم گاو و اسپ
و بهفتم شتر و هو فرس رباع و هی ناقة رباعیة و یعلف
بهاری رها کردن ستور را - و خداوندان شتران
ربع یعنی نوبت آب شدن و دیری فرزند شدن

کسے را چہار عدد شدن قوم و مقیم بودن بمنزل
بہاری ویقال من الجمیع اربع الرجل ای وردت
ابله ربعا او ولد له فی الشیبة ولد والولد ربعی بالکسر
وربعیة القوم ایضا میرتهم فی اول الشتاء واربع
ابله بمکان کذا ای رعاها فی الربیع واربع القوم
ای دخلوا فی الربیع او صاروا اربعة او اقاموا
فی المربع عن الارتیاد والنجعة وتب ربع گرفتن
کسی را صلتة بعلی یقال اربعت علیه الحمی لغة
فی ربعت وقد اربع لغة فی ربع فهو مربع ومنه فی
الحدیث قوله اغبّوا فی عیادة المریض واربعوا الا
ان یکون مغلوبا ای دعوه یوما وآتوه یوما ودعوه
یومین وآتوه الیوم الثالث وبهار در نتاج آمدن
شتر مربع نعت منه فان کان ذلک عادتها فهی
مرباع قال الاصمعی المرباع من النوق التی تلد
فی اول النتاج والولد ربع بالضم وفتح الباء وغیث
مربع مرتع باران بهاری علف رویانند مرابیع ج
اربعاء چهارشنبه اربعاوات ج یربوع کلاکموش
الیاء زائدة یرابیع ج وارض مربعة ذات یرابیع
یرابیع المتن موش گوشتها یربوع ایضا پدر حی از تمیم
وهو یربوع بن حنظلة وپدر بطنی از مره وهو یربوع
بن غیظ بن مُرّة ربیعة ایضا نام مردی فی عقیل
ربیعتان ربیعة بن عقیل وهو ابو الخلعاء وربیعة بن
عامر بن عقیل وفی تمیم ربیعتان الکبری وهو ربیعة
بن مالک ویلقب ربیعة الجوع وربیعة الوسطی وهو
ربیعة بن حنظلة بن مالک و ربیعة ابو حی من
هوازن وهو ربیعة بن عامر بن صعصعة۔

رتع۔ رتوع۔ چریدن ستور (ع ع بفتحهما) وقوله تعالی
یرتع ویلعب ای ینعم ویلهو۔ ابل رتاع جمع راتع
مثال نائم ونیام وقوم راتعون مرتع چراگاه ارتاع
چرانیدن ورویانیدن باران علف چریدنی را۔

رثع۔ رثع۔ حرص وطمع سخت (ع ع ک اف ۲)
راثع حریص وطامع۔

رجع۔ رجوع۔ بازگشتن وباز گردانیدن لازم ومتعدی
(ع ع ف اک ۲) وقوله تعالی یرجع بعضهم الی بعض
القول ای یتلاومون رجعی بضم الرجوع یقال ارسلت
الیک فما جاء فی رجعی رسالتی ای مرجوعها وکذلک
المرجع ومنه قوله تعالی الی ربکم مرجعکم ای رجوعکم وهو شاذ
لان المصادر من باب (ع ع ف اک ۲) تکون بالفتح
وفلان یؤمن بالرجعة ای بالرجوع الی الدنیا بعد
الموت۔ یقول هل جاء رجعة کتابک ای جوابه۔
وله علی امرأته رجعة بالفتح والکسر والفتح افصح ویقال
ماکان من مرجوع فلان علیک ای من مردوده
وجوابه۔ برجع ارتجاع ترجع فروختن ناقه وبهای آن
دیگری خریدن مثل آن رآجعة رجیعة ناقه دوم
آنان راجع وناقة راجع آنکه دُم بردارد وبولی
چنان اندازد که آبستن نماید وچنان نباشد
رجاع بالکسر مصدر منه (ع ع ف اک ۲) ونوق رواجع
راجع ایضا زنی که بعد از مرگ شوهر باهل خویش
بازگردد واما المطلقة فهی المردودة ومردمان که از
گله خود بازگردند رجع باران ومنفعت قوله تعالی

والسمار ذات الرجع وحوض رجعان بالضم ج۔ و
رجعان الکتاب جوابه۔ ورجع الدابة یدیها فی السیر
خطوها۔ رجع الواشمة خطّها۔ رجیع ستور که از سفری
باز گردد بسفری وهو الکال رجیعة مؤنث رجائع
ج۔ و غائط و سرگین سگ وجز آن۔ و هرچه باز
گردانیده شود و ربما سموا الجرة رجیعا۔ ارجاع غائط
کردن۔ و دست سپاهگی دراز کردن بگرفتن چیزی
و خریده را باز گردانیدن و باز فربه شدن ستور بعد
از لاغری مراجعة باز گردانیدن سخن و زن را
بخانه تراجع باز گشتن سپاهگی استرجاع داده را
باز گرفتن و در مصیبت انا لله وانا الیه راجعون
گفتن ترجیع مثله و بانگ نماز را دو بار گفتن چنانکه
مذهب شافعی ست و آواز گردانیدن در حلق۔ و
باز گردانیدن ستور و ستهار را در رفتن و نگار را
دوباره تازه کردن برجع الکتف و مرجعه زیر کتف۔
ردع۔ ردع۔ باز ایستادن از چیزی (ع بفتحهما)
یقال ردعته عن الشیٔ فارتدع ای کففته فکف
و چیزی در مالیدن بجائی صلته بالباء و اثر گرفتن
از رنگ و بوی چیزی یقال به ردع من زعفران
او دم ای لطخ و اثر۔ و یقال للقتیل رکب ردعه
اذا خرّ لوجهه علی دمه۔ ارتداع باز ایستادن آلوده
شدن بچیزی یقال ردعته بالشیٔ فارتدع ای
لطخته فتلطخ۔ رداع بالضم باز گردان کردن بیماری
و درد هفت اندام مردوع بیمار باز گردان شده
ردّاع بالکسر نام آبی مرتدع تیری که بر نشانه زند و بشکند

ردیع تیر پیکان فتاده۔
رسع۔ رسع۔ بالتحریک دردمندی نیام چشم
(ع ک اف ۲) ارسع لغت منه ترسیع کذلک
مرسع مرسعه لغت منه۔
رصع۔ رصع۔ بر چفسیدن بچیزی (ع کاف ۲)
صلته بالباء ارصع رصعا منه لغت وهما لغتان
فی الارسع والرسحاء و ربما سموا فراخ النخل رصعا
الواحد رصعة بالتحریک ترصیع در نشاندن جواهر
بچیزی و سخن را بخش بخش کردن هر کلمه مقابل خود
در وزن و روی یکسان رصیعة جوهری که او را
نشانده باشند رصائع ج۔ رصع اصاغ نیزه
در نشاندن طعن ارصع آنکه سنان او فرو رود و در
مطعون ترصع نشاط و خوشدلی کردن۔
رضع۔ رضاع۔ شیر مکیدن بچه مادر را یقال رضع
الصبی امه یرضعها رضاعا مثل سمع یسمع سماعا
رضع بالتسکین مثله لغة اهل النجد یقولون ضع رضع
رضعا مثل ضرب یضرب ضربا۔ رضاع شیر دادن مرضع
زنیکه بچه شیر خواره دارد فان وصفتها بالارضاع
قلت مرضعة۔ رضوعة میش با شیر راضعتان دو
دندان شیر کودک یقال سقطت رواضعه۔ لئیم
راضع هو رجل کان یرضع ابله و غنمه ولا یحلبها لئلا
یسمع صوت حلبه۔ رضیع شیر خواره و همشیره یقال
هذا رضیعی ای اخی من الرضاعة بالفتح مراضعه برا
دادن بچه را ارتضاع شیر خود را مکیدن ماده۔
رعرع۔ ترعرع۔ کوالیدن کودک رعرعه متعدیة

شابٌ رَعرَعٌ رَعراعٌ حسن الاعتدال رعارعٌ ج رعاعٌ مردم نو دیده ناکس۔

رفع۔ رفع۔ برداشتن وهو خلاف الوضع (ع ع بفتحهما) وبرفع کردن کلمه را واو در اعراب چون ضم ست در بنا۔ وقصه برداشتن بر والی صلمة بعلی۔ رفیعة قصه که بردارند و فی الحدیث کل رافعة رفعت علینا من البلاغ وبرداشتن غله درودهٔ بخرمن گاه آوردن وهذه ایام رفاع بالفتح والکسر ومبالغه کردن ستور در رفتن وراندن لازم متعدی مانند یعنی ویقال دابة لیس لها مرفوع وهو مصدر مثل المجلود والمعقول وهو عدو دون الحضر ونزدیک گردانیدن کسی را بکسی صلمة بالی ومن ذلک قولهم رفعته الی السلطان ومصدره الرفعان بالضم وقوله تعالی وفرش مرفوعة ای مقربة لهم ویقال نسار مکرمات ناقة رافع آنکه غله برکشد و پستان رفاعة بالضم بلغده که زنان بر سُرین بندند تا کلان وفربه نماید ورشته که بندی بآن زنجیر وقید خود را بسوی خود کشد ویقال فی صوته رفاعة بالضم والفتح بلندی وبلند آواز شدن (ع ع بضمهما) رفیع ای شریف ارتفاع مرافعه بنزدیک حاکم شدن باخصم رفاعة بالکسر نام مردے۔

رقع۔ رقعة بالضم نبشته موجز وورپی رقاع ج رقع هجا کردن کسی را یقال ارمی فیه بمرقعا ای موضعا للشتم والهجا رو درپی نهادن جامه را (ع ع بفتحهما) ترقیع درپی بسیار کردن برجامه استرقاع ورپی خواه شدن جامه رقیع آسمان دنیا و دیگرها ایضا وفی الحدیث من فوق سبعة ارقعة فجاء به علی اللفظ التذکیر کانه ذهب به الی السقف ومرد احمق مرقعان مثله رقاعة مصدره (ع ع بضمهما) ویقال ارقع ای جاء برقاعة وحمق مرقعة پیوسته خوردن خمر وهو قلب معاقرة۔ ارتقاع باک داشتن وهو الاکتراث والمبالاة ویستعمل فی النفی یقال ما ارتقعت له وبه ای ما اکترثت له وما بالیت به جوع یرقوع گرسنگی سخت۔

رکع۔ رکوع۔ پشت خم دادن یقال رکع الشیخ ای انحنی من الکبر ومنه رکوع الصلوة۔

رمع۔ رمعان۔ لرزیدن سر بینی از غضب (ع ع بفتحهما) ترمع جنبیدن رتاعة آنجا که از سر کودک میجنبد۔ ودبر مردم یقال کذبت رماعتک اذا حمق یرمع سنگهاے سپید تابان۔

روع۔ رَوع۔ ترسیدن وترسانیدن لازم متعدی وبشگفت آوردن اروع بشگفت آرنده کسی را از نهایت حسن وکمال خود روعاء مؤنث منه و یقال افرخ روعه ای سکن فزعه و ذهب۔ روع بالضم عقل ودل یقال وقع ذلک فی روعی ای فی خلدی وبالی وفی الحدیث ان الروح الامین نفث فی روعی۔ ارتیاع ترسیدن تروع مثله ترویع متعدی منه۔ وقولهم لاترع ای لاتخف ولایلحقک خوف۔ روعاء ناقة تیز هش وکذا الفرس ولا یوصف به الذکر۔

ریع۔ ریع۔ کوالیدن وفزون شدن یقال

راعنت الحنطة ای زکت۔ وارض مربعة ای مخصبة و
بازگشتن وفزونی آشتین زره ونیکو برآمدن نان از
تنور وطعام از دیگ یقال راع الطعام واراع اذا
صارت له زیادة فی العجن والطبخ۔ ویقال ناقة
مسیاع مریاع تذهب فی المرعی وترجع بنفسها و
قول الکمیت اذا حیص منه جانب راع جانب ای
انخرق۔ اراعة گوالیدن وبسیار بچه شدن شتر
ریعان کل شیٔ اوله ومنه ریعان الشباب و
ریعان السراب۔ تریّع نمودن وناپدید شدن
سراب ودرخشیدن وجنبیدن روغن بر سر
طعام وفرس رائع اسپ نیک ریع بالکسر زمین
بلند ریاع ج۔ ومنه قوله تعالی اتبنون بکل
ریع آیة وراه قال الشاعر (ع) ریع یلوح کانه
سحل یشبه الطریق بثوب ابیض۔
هو ازرع منه۔ ای اجبن یعنی بددل ترست ازو
رطبها۔ جماع کرد او راع (بفتحها) والرطع ایضا
الرکام او نحوه۔
رفوع۔ متغیر شدن وپژمردن وکاهیدن (ع
بفتحها) یقال رفع لونه ورتعت الدابة دابه بسر فرود
نکس رادور کرد ورتع فلان یعنی بسمان
بازی کرد وبهر الغول مرتعة کمرحلة باغ وفراخی
وآوازهای بازی والمرتعة من الصید والطعام
والشراب القطعة منه والمرتعة من الخفد ومنه
نحوها المعجمة ویقال للحمقا راذا اثرت وقعت فی
مرتعة تعیشی ای خصب فی المثل ان فی المرتعة لکل قوم

مقنعة ای غنی ترفیع سر جنبانیدن۔

فصل الزاء

زبع۔ زوبعة۔ رئیسی از پریان وگردباد تزبع
بخشم شدن متزبع عربده کننده زنباع بالکسر نام
مردی زولع مرد حقیر کوتاه۔
زرع۔ زرع۔ کشت زروع ج۔ وکاشتن و
رویانیدن (ع بفتحها) ومنه قوله تعالی ءانتم
تزرعونه ام نحن الزارعون۔ مزرعة مزدرع کشت زار
وتقول للصبی زرعه الله ای جبره ازدراع کشت
کردن مزارعه بایکدیگر کشا ورزی کردن مزروعان
لقب کعب بن سعد ومالک بن سعد از تمیم۔
زعزع۔ زعزعة۔ جنبانیدن ریح زعزعان
وزعزع وزعزاع وزعازع التی تزعزع الاشیاء
وسیر زعزع ای سریع۔
زلع۔ زلع۔ بالتحریک کفتگی پای وکفتن آن
(ع ک اف ۲) وکذلک اذا کان فی ظهر الکف
فاما اذا کان فی باطنها فهو الکلع وتباه شدن جراحت
تزلع کفتن دست مزلع آنکه پوست پای باو رفته باشد
زمع۔ زمع سر دم فرومایه یقال هو من زمع
الناس ای من ماخیرهم وتندی لبس سم ستور زمعة
یکی زماع ج مثل ثمرة وثمار ودهشت خوردن و
بیخود شدن (ع ک اف ۲) رجل زمیع زموع شتاب
زده زمعان آهسته رفتن (ع بفتحها) زموع
خرگوش زماع درستی عزم وشتاب ازماع دویدن
خرگوش وجا جا برآمدن نبات وثابت عزم بودن

صاحبه لعلی و عزم کردن کاری را قال الخلیل یقال ازمعت علی امر فانا مُزمع علیه اذا اثبت علیه عزمه و قال الکسائی یقال ازمعت الامر و لا یقال ازمعت علیه و قال الفراء ازمعته و ازمعت علیه بمعنی مثل اجمعته و اجمعت علیه ۔ زمیع مرد مبارز دلیر و نیکورای ۔

زوع ۔ زَوْع ۔ مهار شتر جنبانیدن و عنان اسب تا تیز رود (ع ف اض ۲)

زهنع ۔ زهنعه ۔ آرایش کردن دختر را ۔

زدع ۔ جماع کرد (ع بفتحها) مزدع بالکسر شتاب دریابنده کارها ۔

زربع ۔ کجعفر ابن زید بن کثوة ۔

زقع الحمار زقعا و زقاعا سخت تیز داد زقع الدیک خروس بانگ زد زقاقیع جوزهای کبک قلب لزعاقیق الزلنباع بکسر بین الرجل المندری بالکلام ۔

زنخع ۔ کقنفذ قبیلة من ذی الکلاع ۔

فصل السین

سبع ۔ سبع ۔ هفت و هفتم شدن و هفت یک شدن و دشنام دادن ۔ و نقیصه گفتن و افگندن گرگ گوسفند را (ع بفتحها) و یقال فی العدد سبعة رجال و سبع نسوة ۔ سبع بالضم هفت یک و بالکسر نوبت آب شتر هفت روز یکبار سبع بضم الباء دده سباع ج سبعة ماده شیر و قولهم اخذه اخذ سبعة اصلها سُبعة مخففت و نام مردی سُبیع بالتصغیر نام مردی و ارض مسبعة بالفتح ذات سباع اسباع صاحب درد سبع شدن و هفت عدد شدن قوم و صاحب رمه گرگ درآمده شدن ۔ و بگرگ دادن گوسپند را و بدایه دادن بچه را و بیکار گذاشتن بنده را یقال اسبع عبده ای اهمله و اسبع ولده ای رفعه الی الظورة ۔ مسبوعة ماده گاو که گوساله او را دده خورده باشد سباعیّ البدن با هفت اندام درست سبیع هفت یک و لطفی از همدان اسبوع هفته اسابیع ج ۔ و طفت بالبیت اسبوعا ای سبع مرات و ثلثة اسابیع سَبُعان بضم الباء موضعی و لم یأت علی فعلان شیء غیره تسبیع هفت عدد کردن و قولهم وزن سبعة یعنون به سبعة مثاقیل ۔

سجع ۔ سجع ۔ سخن با قافیه گفتن (ع بفتحها) و سخن مقفیٰ و اسجوعة مثله و الجمع اسجاع و اساجیع و بانگ کردن کبوتر و نالیدن ناقه ساجع است و تسجیع سخن با سجع گفتن کلام مسجع نعت منه ۔

سرع ۔ سرعة ۔ شتاب نقیض بُطء، سرع بکسر السین و فتح الراء شتافتن (ع بضمها) یقال سرع سرعا مثال صُغر صِغرا سریع نعت منه و یقال عجبت من سرعة ذاک و سرع ذاک مثال صغر ذاک و یقال السِرع السرع مثال الوحیٰ الوحیٰ ۔ اسراع شتافتن صلة بفی ۔ مسارعة و تسارع مثله صلته بالیٰ تسرع کذلک و ابو زید اسرع القوم اذا کانت دوابهم سراعا ۔ و سرعان ثلث لغات ذا خروجا سرع ذا خروجا نقلت فتحة العین الی النون لانه معدول من سرع فبنی علیها و لسرعان ما صنعت

کذا ای ما اسرع و سرعان الناس بالتحریک اوائلهم
وهو معرب سرع بالتسکین شاخ تر رز سرع مثله
وجوان نرم نازک آساریع شاخهای ریزه که از بن
درخت انگور روید اسروع یسروع بالضم کرمک
سرخ که در تره باشد در پوست وچون از پوست
بیرون آمد پروانه شود والاصل یسروع بالفتح لانه
لیس فی الکلام یفعول قال سیبویه وانما ضموا اوله
اتباعا لضمة الراء وقال القتبی الاسروع دود
حمر الرؤس بیض الجسد تلون فی الرمل تشبه بها
اصابع النساء وایضا آساریع القوس هی خطوط
فیها وطرائق واحدها اسروع بالضم۔
سطع۔ سطوع۔ برآمدن گرد وبوی وصبح (ع ع
بفتحها) سطیع صبح سطع بالتحریک درازی گردن
نعامة سطعاء نعت منه سطاع داغ کردن ستور
بدرازا۔ وستون خانه بعیر مسطع شتر باداغ۔
سعسع تسعسع۔ پیر وخرف شدن مرد وبیشتر
از ماه گذشتن وفی حدیث عمر رض انه سافر فی عقب
رمضان وقال ان الشهر قد تسعسع فلو صمنا
بقیته وفرو افتادن حال کسی سعسعة راندن بز
بدین لفظ که سع سع۔
سفع۔ سفع۔ موی پیشانی گرفتن (ع ع بفتحهما)
ومنه قوله تعالی لنسفعا بالناصیة یقال سفعه
من الشیطان ای مس وسوختن آتش وسموم
روی را ورنگ گردانیدن سوافع روسوختگیها
سفعة بالضم سیاهی که بسرخی زند اسفع نعت منه
وسیاهی مرغ زن سفعاء کبوتر سبز گردن سفع ایضا
ببال زدن کبوتر ومرغ یکدیگر را مسافعة کذلک۔
سقع۔ سقع۔ بالضم ناحیه وهی لغة فی صقع
ویقال ما ادری این سقع ای ذهب۔ سقع
بالفتح رفتن وبانگ کردن خروس (ع ع بفتحها)
وبالصاد کذلک خطیب مسقع ای بلیغ مثل
مصقع۔ سقاع بالکسر روی بند۔ وخرقه که زیر مجر
پوشند تا ریمناک نشود وچیزی که بینی ناقه را
بدان استوار کنند وکذلک صقاع۔
سقرقع۔ سقرقع۔ تعریب سکرکه بضمتین
وسکون الراء وفتح القاف وهی نبیذ الذرة
یعنی بگنی از ارزن وهی خمر الحبش۔
سکع۔ سکع۔ رفتن مثل سقع وما ادری این سکع
وتسکع بمعنی۔ تسکع ای تسقع یعنی بگوشه رفتن
وبسیار بودن درکار باطل۔
سلع۔ سلعة۔ بالکسر آخریان وآرخ سلعة سر شکستگی
سلع مصدر منه (ع ع بفتحها) ونام کوهی بمدینه
وکفتگی پای سلوع ج سلع بالکسر شگاف کوه وبالفتح
ایضا اسلاع ج سلع بالتحریک درخت تلخ فره
کفیدن پای (ع ع ک اف ۲) انسلاع کذلک۔
سالفع۔ سالفع۔ مرد دلیر وزن دراز زبان
بیباک وناقه استوار۔ ونام ماده سگی۔
سلقع۔ سلقع۔ جای سخت واتباع بلقع یقال
بلقع سلقع زمین خشک بی نبات وبلاقع سلاقع
سلنقع۔ سلنقع۔ درخش یقال للحصی اذا احمیت

علیه الشمس اسلنقع بالبریق۔
سمع۔ سمع۔ شنوائی یکون واحدا وجمعا کقوله تعالی
ختم الله علی قلوبهم وعلی سمعهم وهو فی الاصل مصدر
وقد یجمع علی اسماع وجمع الجمع اسامع وشنودن
(ع ک اعن ۲) سماع مثله صلته بالی واللام قوله تعالی
لا یسمعون الی الملأ الاعلی وقوله تعالی لا تسمعوا
لهذا القرآن۔ ویقال سمعک الی ای اسمع منی۔ و
سماع ای اسمع مثل دراک ومناع بمعنی ادرک و
امنع۔ یقال فعله ریاء وسمعة ای لیراه الناس و
یسمعوه۔ استماع گوش داشتن صلته باللام قوله تعالی
فاستمعوا له۔ تسمع گوش نهادن سوی کسی صلته بالی فاذا
ادغمت قلت اسمعت وقری قوله تعالی لا یسمعون
الی الملأ بالادغام تسامع از یکدیگر شنیدن اسماع
شنوانیدن سخن ودشنام دادن وگوشه ساختن
دلو را۔ وسرود گفتن مسمعة زن سرود گوی وقوله تعالی
واسمع غیر مسمع ای لا اسمعت وقوله تعالی ابصر به واسمع
ای ما ابصره وما اسمعه علی التعجب سمع بالکسر نام نیکو
یقال ذهب سمعه فی الناس رفت نام نیک او میان
مردم۔ وبچه گرگ از کفتار۔ وفی المثل اسمع من سمع
تسمیع تشهیر کردن وفی الحدیث من فعل کذا سمع
الله به اسامع خلقه یوم القیمة وتشنیع کردن۔ و
برداشتن گم نامی از کسی ومنتشر کردن ذکر وی
تسمع بالبار وشنوانیدن آواز کسی را سامعة سمع
گوش مسمع ایضا گوشه دلو سمیع شنونده وشنوانده
امرأة سمعنة نظرنة بضم اولها وثالثها وبالکسر وفتح
ثالثهما ایضا وهی التی اذا تسمعت وتبصرت فلم تر شیئا
تظننته تظنیا وکان الاحمر یکسر اولها ویفتح ثالثهما و
ینشد ان لنا لکنة۔ معنة مِنعنة سمعنة نظرنة کالریح
حول القنة ان لا تره تظنه الهاء فیها للسکت وقد
اجری الوصل مجری الوقف فی تره سمسع خرد سر هو فعلعل
سمرع۔ سُمَیدع۔ بفتح السین مهتر۔
سنع۔ سناعة۔ خوب شدن (ع بضمهما) رجل
سنیع وامرأة سنیعة خوب ونیکو۔
سوع۔ الساعة۔ وقتی که در وی باشی وقیامت
ساع ساعات ج۔ ساعة سوعاء زنان سخت
مثل لیلة لیلاء۔ مساوعة من الساعة کالمیاومة
من الیوم ویقال جارنا بعد سوع من اللیل وبعد
سواع ای بعد هدء منه یعنی بعد از آرام شب سواع
ایضا نام بت قوم نوح علیه السلام ثم صار لهذیل
اساعة مهمل گذاشتن ستور را سوع بیکار ماندن آن
(ع ف اض ۲) ومنه ضائع سائع۔ وناقة مسیاع
ورجل مضیاع مسیاع ای هو مضیع ومسیع۔
سیع۔ سیع۔ شیوع۔ رفتن آب وشراب
بهر روی انسیاع مثله۔ سیاع۔ کاهگل وبالکسر
ایضا۔ سیعة بالکسر اندوه۔
سقع۔ کمنبر مرد تیز گذرنده درکار خود وچست
وچابک همسقع مثله۔
سدع۔ باهم در خوردن وچیزی ذبح کردن وگستردن
(ع بفتحها) وسدع کمنع سدعة شدیدة نکبة نکبة
شدیدة المسدع کمنبر الماضی لوجهه والدلیل الهادی

و قولهم نفذ الاک من کل سدعة ای سلامة لک من کل نکبة

صهربطع - از ترس سخت دویدن.

صهربقع - کقنفذ بمعنی ترش.

سفرقع - بفا ثم قاف لغة ضعیفة فی السقرقع.

سلطوع - کعصفور کوه هموار سلنطع بفتحتین مرد دراز اسلنطاع بکسرتین مثله و هیچ و دیوانه بیهوده گو اسلنطع ستان خفتن.

سیفع - بفتحتین و قد تضم سینه و ح یجب کسر الفاء ابن ناکور بن عمرو بن نعفر ابو شمر حبیل او شراحیل الرئیس المطاع المتبوع اسلم فکتب الیه النبی صلی الله علیه و سلم علی ید جریر البجلی کتابا و قتل بصفین.

سملع - کهلع گرگ و یقال للخبیث انه لسملع اسماع.

فصل الشین

شبع شبع - بالکسر و فتح ۲ سیری از طعام و سیر شدن نقیض جوع شبعت الخبز و اللحم و من خبز و لحم د ع ع ک اف ۲، شبع بسکون ۲ مقدار سیری از طعام شبعان و شبعی الغتان منه و امرأة شبعی الخلخال اذا املأته من سمنها و بستوه آمدن از چیزی یقال شبعت من هذا الامر و رویت ای سمته و کرهته - اشباع سیر گردانیدن و رنگ سیر خورانیدن جامه را ثوب شبیع الغزل بسیار ریسمان تشبیع خود را آراینده بزیادت از وسع خود و نازنده بدان و فی الحدیث المتشبع بما لا یملک کلابس ثوبی زور شبعة بالضم مقدار یکبار سیری از طعام و قد شبعت غنمه اذا قارب الشبع و لم تشبع.

شبدع - شبدعة - بالکسر گزدم شبادع ج

شجع شجاعة - بردلی و دلیری نمودن و رخصا د ع ع بضمهما شجاع بالضم نعت منه و بالکسر الضیاقوم شجعة بضمتین و شجعة بالفتح و الکسر و شجعان مثل غلام و غلمة و غلمان و رجل شجیع و قوم شجعان مثل جریب و جربان و شجعاء مثل فقیه فقهاء و امرأة شجاعة شجع بالتحریک سبک برداشتن ستور دست و پای را در رفتن یقال جمل شجع القوائم و ناقة شجعة شجعاء اشجع مرد دلیر - و نام قبیلة و نوعی از مار شجاع مثله و پیوند بن انگشتان ا شلجع بالکسر کاصبع مثله اشاجع ج - و مرد سبک سر گول - و نام شیر تشجیع دلیر کردن و دل دادن کسی را و بشجاعت صفت کردن تشجع دلیری نمودن بتکلف.

شرع - شریعة - جای آب در آمدن و راه روشن شرع آب در آمدن و راه پیدا کردن خدای تعالی بر بندگان در بندگی و راست شدن نیزه سوی کسی و راست کردن متعد لازم و در خانه سوی راه گشاده شدن - و کفانیدن پوست را و بکاری در شدن شرع مثله د ع ع بفتحهما شارع راه بزرگ و پیدا کننده آن ابل شروع شرع شتران بآب آینده تشریع بآب آوردن و فی المثل اهون السقی التشریع و یقال شرعک هذا بسنده است ترا این و فی المثل شرعک ما بلغک المحل یضرب فی التبلغ بالیسیر و مررت برجل شرعک من رجل ای حسبک و المعنی انه من النحو الذی تشرع فیه و تطلبه یستوی فیه الواحد و التثنیة و الجمع - و قولهم الناس فی هذا الامر شرع سواء یحرک و یسکن یستوی فیه الواحد و المونث

والجمع شرعة بالکسر وشریعة بمعنی ومنه قوله تعالی
لکل جعلنا منکم شرعة ومنهاجا ویقال ہذا شرع ہذا
وہذہ شرعہ ہذہ وہما شرعان ای مثلان شرعة ایضا
زہ کمان مشرع شرع ج شراع جمع جمعه - وایضا
بادبان کشتی وربما قالوا ارفع البعیر عنقه قدر رفع
شراعة - رمح شراعی نیزه دراز اشراع درگشادن
خانه راسوی راه - ونیزه برکسی راست کردن حیتان
شرع ای شارعات من غمرة الماء الی الجد -
شرجع شرجع - دراز وجنازه سطرقة مشرجعة
خالیسک دراز -

شسع شسع - بالکسر دوال نعل شسوع ج
شسع بند دوال کردن نعل را (ع ع بفتحهما)
تشسیع اشساع کذلک شاسع شسوع مسافت دور
وفلان شسع مال اذا کان حسن القیام علیه -

شعع شعاع - روشنائی آفتاب شعاعة یکے
شع پراگنده کردن شتربول را (ع ع ف امن ۲)
اشعاع نور گسترانیدن آفتاب وخوشه بیرون آوردن
کشت وشوک برآوردن خوشه - وپراگنده ماندن احتقن
شتربول را. شعاع بالفتح پراگندن - ورای
پریشان وہمت پراگنده نفس شعاع متفرقة ہمم
شعاع السنبل شوکهاے خوشه ظل شعشع سایه
پراگنده تنک مشعشع کذلک شعشعة آب آمیختن
شراب را تشعشع پریشان ومرد دراز نیکو
خلقت شعشان کذلک یقال ناقة شعشانة
شعشع را زلام زائده -

شفع تشفع - جفت خلاف وتر - وجفت کردن - و
خواهش کردن وبچه شدن در شکم ناقه ومیش بز بچه
که دارد (ع ع بفتحهما) شفیع خواهش گر وصاحب شفعه
شفاعة خواهش کردن شفعة بالضم حق همسایگی خانه
وزمین ناقة شافع ناقه با بچه که در شکم او بچه دیگر
باشد وفی الحدیث انه بعث مصدقا فاتاه بشاة
شافع فلم یاخذها فقال ائتنی بمعتاط - وناقة شفوع
وہی التی تجمع بین محلبین فی حلبة واحدة استشفاع
شفاعت کردن خواستن تشفیع شفاعت دادن
کسی را و پذیرفتن شفاعت تشفع شفاعت کردن

شکع - شکاعی - گیاهی ازداروها وآنرا آب
سنجاب وآفتاب پرست نیز گویند قال سیبویه ہو
واحد وجمع وقال غیره الواحد منها شکاعة شکع
بالتحریک دردمند شدن وبخشم شدن (ع ع ک ا
ف ۲) یقال بات شکعا ای وجعا لاینام اشکاع
بخشم آوردن وبستوه آوردن -

شمع - شمع - موم شمع بالتحریک کذلک ہو استفصح
شمعة یکے اشماع نور گسترانیدن چراغ مشمعة بازی و
مزاح کردن شمع شموع کذلک (ع ع بفتحهما) وفی الحدیث
من تتبع المشمعة اصاره الله الی حالة یعبث به فیها
ای من عبث بالناس شموع بالفتح زن بازیگر وخندنده

شنع شناعة - زشتی وزشت شدن (ع ع بضمهما) شنع
نعت منه اشنع مثله شنعة بالضم زشتی تشنیع زشت
گفتن برکسی صلة بعلی - وخوشتن درچیدن
وبستوه آمدن - وزشت شمردن چیزے را استشناع

کوشیدن ستور در رفتن۔ و غارت پراگنده کردن۔ و
براسپ سوار شدن۔ و سلاح در پوشیدن۔
شوع۔ شوع۔ درخت بان شوعة یکی و یقال ہذا
شوع ہذا بالفتح و شیع ہذا بالیاء ایضا یجیء دوم که
درمیان ایشان دیگری سنزاده باشد۔
شیع۔ شیعوعة آشکار اشدن خبر (ع ف اک ۲) و سہم
مشاع شایع شاع بخش ناکرده اشاعة فاش کردن
خبر را و انداختن پاره پاره بول را رجل مشاع فاش
کننده و یقال حیاکم الله و اشاعکم السلام ای جعله
صاحبا و تابعا لکم و شاعکم السلام کما تقول علیکم السلام
ای صحبتکم السلامة و ہذا انما یقوله الرجل حین یعید ارق
اصحابه۔ شیع بالفتح اندازه یقال اقام فلان شہرا ای
شیعه و آتیک غدا او شیعه ای بعده بمقدار وبده و بجیء
شیر تشیع گسیل کردن و سوختن بآتش صلته بالباء و
فروزانیدن آتش را بہیزم یقال شیعته بالنار ای
حرقته و شیعت النار ای اذکیتها بالحطب مشیع مرد
شجاع شیعة الرجل بالکسر اتباع و انصار مرد۔ و
ہواداران اولاد فاطمه رضی الله تعالی عنہم مشایعة
در پی کسی رفتن و گسیل کردن۔ و در پی رسیدن کسی را
تشیع۔ دعوی شیعیت کردن و خود را شیعی نمودن
تشایع کذلک و کل قوم تبع بعضہم رای بعض فہم
شیع۔ و قوله تع کما فعل باشیاعہم من قبل ای
بامثالہم من الشیع الماضیة۔ شیاع بالکسر ہیزم
ریزه آتش فروزینه۔ و بانگ مزمار شبان۔
و در پی رفتن۔ و خواندن شبان رمه لیس بانده
را و آواز کردن او مشایعة مثله۔
شقع۔ از بیماری یا گرسنگی ناشکیبائی کرد (ع ک اف ۲)
شطع۔ از بیماری و مانند آن ناشکیبائی کرد (ع ک اف ۲)
شعلع۔ کہلع و شعنلع بزیادة النون دراز از مردم
و جز آن و شجرة شعلعة درخت پراگنده شاخہا۔
شقلع۔ بروزن و معنی شعلع او ہذه تصحیف و الصواب الشعلع
شقع۔ فی الانار۔ در آوند دہن انداخته آب خورد
و شقع فلانا بعینه عانه یعنی بنگاه و داشت او را۔

فصل الصاد

صبع۔ اصبع۔ بالکسر انگشت و بالضم کذلک و بفتحتین
و بکسرتین ایضا و بالفتح و کسر الباء ایضا و ہو یذکر و
یونث۔ صبع اشارت کردن بانگشت یقال اصبعت
بفلان و علی فلان و دلالت کردن کسی را بانگشت
سوی کسی و ناثره ساختن انگشت را بر خنور بوقت
ریختن انچه در وی باشد بخنور دیگر (ع ع بفتحہما)
و یقال للراعی علی ماشیته اصبع ای اثر حسن۔
صتع۔ صتع۔ بفتحتین گردش و سختی تا ہر شتر مرغ
صنتع بالضم شتر مرغ سخت سر۔
صدع۔ صدع۔ شگافتن چیزے را۔ و بریدن
بیابان۔ و پیدا کردن و بیان کردن چیزی را
و سخن حق گفتن آشکارا و قوله تعالی فاصدع بما تومر
ای فاصدع بامرک و اظہر دینک (ع ع بفتحہما) صدع
میل کردن سوی چیزے صلته بالی و برگردانیدن
از چیزے صلته بعن و دو گرده کردن گوسفند انرا
صدعة بالکسر صرمة من الابل و فرق من الغنم۔

رجل صدع بالتسكين والتحريك مرد سبک گوشت انصداع شگافتن صديع صبح وگله شتر و رمه گوسپند تصديع جدا جدا کردن و درد سر رسانيدن صداع بالضم درد سر تصديع پراگنده شدن۔

صرع۔صرع۔ بيماری قوم۔ وگونه از گونها يقال هو واحد الصروع ای الفنون والضروب وافگندن (ع بفتحها) مصرع کذلک وجای افگندن تصارع کشتی گرفتن يقال صارعه فصرعه اصرعه صرعا بالفتح لتميم وبالکسر لقيس عن يعقوب صرعة بالکسر نوعی فتادن وفی المثل سوء الاستمساک خير من حسن الصرعة۔ رجل صرعة مثال همزة بسيار اندازنده صريع آنکه همه اقران خود را اندازد تصريع افگندن وقافيه آوردن در مصراع اول از بيت صرعان بامداد وشبانگاه و دو گله شتر که يکی ازان می آيد وديگری مير و دو صرعان بالکسر دو حريف يقال هما صرعان وشرعان وحتنان وقتلان کلها بمعنے ويقال طلبت منه حاجة وما ادری علی ای صرعی امره هو ای علی الاعطاء او علی الرد۔ صريع افگنده افتاده۔ و تازيانه وکمان ناتراشيده وچوب بر درخت خشک شده۔

صعصع۔صعصعة۔ صعصاع جنبانيدن مثل زعزعة وجدا کردن تصعصع لازم منها وذهبت الابل صعاصع ای متفرقة۔ وصعصعة پدر قبيلة از هوازن

صفع۔صفع۔ سيلی زدن رجل صفعان سيلی زننده

صقع۔صقع۔ بالفتح کرانه وگوشه زمين يقال هو من هذا الصقع ای الناحية۔ وما ادری اين صقع ای ذهب صقع بالتحريک فرو دريدن چاه و از راه ميل کردن (ع بفتحهما) واندوه که تا سه آرد صقعاء آفتاب قالت ابنة ابی الاسود الدؤلی يا ابت ما اشد الحر قال اذا کانت الصقعاء من فوقک والرمضاء من تحتک فقالت اردت ان الحر شديد قال فقولی اذا ما اشد الحر فخنيد وضع باب التعجب صقاع بالکسر خرقه که زير معجر افگنند تا ريم نگيرد و روی بند۔ والجبينی ناقه را بدان بندند وقد مر فی (دوج) من باب الجيم۔ اصقع مرغ واسپ وجز آن که ميان سر او سپيد باشد عقاب صقعاء لغت منه صقعة بالضم سپيدی ميان سر از جانور صوقعة جای سپيدی از سر صقع زدن بر صوقعة (ع بفتحهما) وبانگ کردن خروس وبالسين ايضا وپشاک افتادن بر زمين صقيع پشاک که شبها ی تير ماه افتد بر زمين ارض مصقوعة زمين پشاک زده خطيب مصقع بالکسر بليغ فصيح وصقعته الصاقعة لغة فی صعقته الصاعقة

صلع۔صلع۔ بالتحريک موی ريختگی پيش سر رجل اصلع لغت منه (ع ک اف ٢) صلعة بالتحريک وبالضم وسکون ٢ جای صلع از سر غ فطة صلعاء طاق که سرهای شاخ وی ريخته باشد صلعاء ايضا سختی وريگ بی درخت وعنف اصيلع باريک مار گردن صلاعة بالضم مشدد و صخره صُلّع صُلّاع ج صلع ايضا جايکه بر روی نبات نرويد۔

صلفع۔صلفعة۔ بالفاء روا لقاف ايضا نيست کردن

وگردن زدن - ومفلس شدن وکنذلک
بالسين والقاف -
صلمع - صلمعة - از بن برکندن وستردن سر را
ومفلس شدن -
صمع - اصمع - خرد گوش صمعاء مؤنث منه و
فی الحديث عن ابن عباس کان لايری باسا
ان يضحی بالصمعاء - يقال هو اصمع القلب هشيار
دل تيز خاطر اصمعان خاطر تيز ورای بر کار صمعاء
ايضا گياه گواليده پيش از شکفت غنچه او ويقال
خرج السهم متصمعا تير که خون آلوده بر هدف
وبر جفسيده بيرون آيد از خسته گلاب صمع الکعوب
ای صغار الکعوب - اتانا بثريدة مصمعة اذا
او ثقفت وحدد راسها - وصومعة النصاری
وهی فوعلة من هذا لانها دقيقة الراس -
صنع - صنع بالضم نيکوئی کردن بکسی صلته بالی و
بدی کردن صلته بالباء (ع بفتحها) يقال صنع العبد
معروفا وصنع به صنيعا قبيحا ای فعل صناعة بالكسر
پيشه صنعة کار و پيشه کردن صنعة الفرس حسن القيام
عليه - فرس صنيع داشت نيکو يافته صيف صنيع زدوده
امرأة صناع اليدين ونسوة صنع ورجل صنع اليدين
وصنع اليدين وصنع اليدين بالكسر ای حاذق بدست
در پيشه خود وصانع پيشه ور صناع ج - صنيعة
نيکوئی وهنر اصطناع نيکوئی کردن اصطنعه
لنفسه يقال اصطنعت عند فلان صنيعة
فلان لنفسی وهو صنيعتی اذا اصطنعته و خرجته
وقولهم ما صنعت واباک تقديره مع ابيک لان
الواو بمعنی مع للاشتراک والمصاحبة فاقيمت مقامه
وانما النصب لقبح العطف علی المضمر المرفوع من غير
توکيد فان وکدته رفعت وقلت ما صنعت انت
وابوک تصنع روش نيکو نهادن از خود - وخويشتن
آراستن زن مصانعة رشوت دادن وفی المثل
من صانع بالمال لم يحتشم من طلب الحاجة مصنعة
بضم النون وفتحها جای گرد آمدن آب باران
مصانع حصنهای استوار صنعاء قصبة يمن والنسبة
اليها صنعانی بالنون علی غير قياس -
صوع - صوع - پراگنده کردن (ع ف) اضح
انصياع لازم منه وپسپائی برگشتن وشتاب
گذشتن يقال انصاع القوم سراعا ای مروا
تصوع پراگنده شدن - وخشک شدن گياه
تصييع مثله صاع زمين پست وپيمانه اصوع
ج - بالهمز و بالواو ايضا - صواع بالضم پيمانه
وجام بزرگ که در وی شراب خورند -
صفقة - درهم خمانيدن انگشتان وبانگ بر آوردن از آن
صرقاعة المقلاعة بالكسر کناره فلاخن که آواز کند -
المصطع - کمنبر البليغ الفصيح -
صنبعة - چين بجبين شدن بخيل وقت سوال
و قد رأيته يصنبع لئوما ورجل مصنبع الراس و مصنعية
الی الطول ما هو صنيعات مصغر صنيعة موضعی -
صنتع - گفتنه ميان تهی مصنتع مثله وشتر مرغ
و کذا الحمار اذا الناتی الوجنتين والحاجبين

العظیم الجبهة او الرقیق الخد۔
صندعة۔ بالکسر کنارۂ تیز جدا از کوه۔

فصل الضاد

ضبع۔ ضبع۔ بازو اضباع ج و دست دراز کردن برای زدن و راه و قسم کردن کسی را و یا زیدن ستور بازوها را در رفتن (ع ع بفتحهما) والناقة ضابع تضبیع مثله یقال کنا فی ضبع فلان بالضم ای فی کنفه و ناحیته۔ ضبع بضم کفتار و سال قحط ضبعان بالکسر کفتار نر ضباعین ج مثل سرحان و سراحین ضبعانة ماده ضبعانات ج و ضباع ج للذکر و الانثیٰ۔ اضطباع ردا از زیر بغل راست بر کتف چپ انداختن ضبعه ضبعة بالتحریک سخت آرزومند شدن ناقه لفحل (ع ع ک ا ف ۲) اضباع کذلک۔ ضُبَیعه پدر حیّ از بکر بن وائل ضباعة نام زنی۔

ضجع۔ ضجع۔ بر پهلو خفتن ضجوع کذلک (ع ع بفتحهما) اضطجاع مثله ضاجع لغت منه و فی افتعل منه لغتان تقلب التاء طاء کاضطجع والادغام کاضّجع فیظهرون الاصلی ولا یقولون اطّجع لانهم لا یدغمون الضاد فی الطاء و قال المازنی و بعضهم یکره الجمع بین حرفین مطبقین و یبدل مکان الضاد اقرب الحروف الیها و هی اللام فیقول الطجع اضجاع بر پهلو خوابانیدن۔ و فتحه را سوی کسره میل دادن و فلان حَسَن الضجعة مثل الجلسة والرکبة۔ ضجیع همخوابه تضجیع تقصیر کردن در کار و نزدیک شدن آفتاب بفروشدن تضجع فرو ایستادن از کاری و مقیم بودن بر جائی رجل ضجعة مثال همزه مرد بسیار خسپنده قال الفراء اذا کثرت الغنم فهی الضاجعة والضجعاء ضجوع نام موضعی قال الاصمعی هو رمیة لبنی ابی بکر بن کلاب و بطنی از بنی کلاب ضواجع لشتها۔

ضرع۔ ضرع۔ پستان شتر گاو و گوسپند و مانند آن اضراع شیر فرود آوردن گوسپند پیش از نتاج و خوار زار کردن و فی المثل اضرعتنی الحمّی ضریع ضریعة بزرگ پستان ضریع الضاء شبرق خشک و آن گیاهیست در عرب ضراعة بالفتح خواری و زاری ضرع بالتحریک سست ضارع الجسم نزار و ضعیف تضرع زاری کردن تضریع نزدیک شدن آفتاب بغروب و رسیدن و پختن دیگ مضارعة مانند شدن تضرع بالفتح و ضم الراء نام موضعی و تضارع بضم التاء و الراء نام کوهی بنجد۔

ضعضع۔ ضعضعة۔ پست و خراب کردن تضعضع فرو نشستن بنا و آفتاب و فروتنی کردن و فی الحدیث ما تضعضع امرؤ لآخر یرید به عرض الدنیا الا ذهب ثلثا دینه ضعضاع ضعضع مرد ضعیف رای سست در هر چیزی ضَعّ ریاضت دادن شتر را قال ثعلب هو ان تقول له ضع لیتأدب۔

ضفدع۔ ضفدع۔ بکسر الضاد و الدال چغز ضفادع ج۔ ضفدعة مؤنث و بفتح الدال ایضا قال الخلیل لیس فی الکلام فِعلل الا اربعة احرف درهم هجرع هبلع قلعم۔

ضکع۔ ضوکعة۔ مرد بسیار گوشت گران سنگ گول

ضلع ـ ضلع ـ بکسر الضاد و فتح اللام استخوان پہلو
و قد یسکن لامہ ضلوع اضلاع ج ـ ضلع ایضا
کوہے خرو تنہا کانہ ضلع میل کردن و جور کردن
(ع ع بفتحہا) ضالع ای مائل جائر و یقال ضلعک مع
فلان ای میلک و ہواک معہ ـ و فی المثل لاتنقش
الشوکۃ بالشوکۃ فان ضلعہا معہا ای میلہا ـ ضلع
بالتحریک کژ شدن در خلقت (ع ک اف ۲) ضلاع
لغت منہ و توانائی و بار گران داشتن ضلاعۃ بازو
و سخت اضلاع شدن (ع ع بضمہا) ضلیع نعت منہ
فرس ضلیع تمام خلقت سطبر سُرین بسیار غضنب بزرگ
میان تضلع شکم پر و سیراب شدن اضلاع میل دادن
و گرانبار شدن حِمل مُضلع بار گران و یقال فلان
مضطلع بہذا الامر اے قوی علیہ و لا تقل مطلع
بالادغام فانہ من الاطلاع و قالوا ایضا ہو
مضطلع بہذا الامر و مطلع لہ ای قوی بہ و مالک لہ
و تضلیع الثوب جعل وشیہ علے ہیئۃ الاضلاع ـ
ضوع ـ ضوع ـ جنبانیدن و دمیدن بوی
مشک ـ و بے آرام کردن و ترسانیدن (ع فا
ض ۲) انضیاع بانگ و فریاد کردن جوزۂ مرغ
ضوع بالضم و فتح الواو نوعی از جغد و آنرا چرگک
خوانند کہ ہمہ شب بانگ کند اضواع ضیعان
ج ـ ضواع بالضم بانگ چوکک تضوّع تضییع
بنبیدن نافہ و دمیدن بوے آن ـ
ضیع ضیعۃ ـ ضیاع بالفتح ہلاک شدن (ع
ن اک ۲) و منہ قولہم فلان بدار مضیعۃ مثال معیشۃ
ضیعۃ ایضا آب و زمین ضیاع ضیع بالکسر ج ضُیَیعۃ
تصغیر ضیعۃ و لا تقل ضویعۃ تضییع اضاعۃ بی تیمار
گذاشتن و فی المثل الصیف ضیعت اللبن یضرب
فی امرأۃ کانت تحت رجل مو سر و کرہتہ لکبرہ فطلقتہا
فتزوجہا رجل مملق فبعثت الی زوجہا الاول تستمیحہ
فقال لہا الصیف ضیعت اللبن و الصیف منصوب
علی الظرف رجل مضیاع ای مضیع اضاعۃ بسیار
ضیعۃ شدن مضیع نعت منہ و یقال فلان
یاکل فی معیً ضائع ای جائع و قیل لانیہ لحسّ
ما اخذہ شئ فالت ناب جائع یلقی فے رحیً
ضائع تضیّع المسک لغۃ فی تضوّع ـ
ضوتع ـ گجو ہر دابہ است خرد یا پرندہ است
ضتع مثلہ و ہر دو گول او الصواب فیہ الضوکعۃ
ضرجع ـ کجعفر بوز ـ
ضفع ـ رید و تیز داد (ع ع بفتحہا) ضفع بالفتح
سرگین پیل ضفعانۃ تمر سعدانہ خار دار کرد کانہا
فلکۃ لاترا ہا اذا ہاج السعدان و انتثرہ الا مستلقیۃ
قد نثرت عن شوکہا و انتصبت لعدم من یطورہا ـ
الضلفع ـ کجعفر زن فراخ فرج ضلفعۃ مثلہ
و بلا لام موضع ضلفع راسہ حلقہ یعنی سر را سترد ـ

فصل الطاء

طبع ـ طبع ـ سرشت کہ مردم بران آفریدہ شدہ است
و ہو فی الاصل مصدر طبیعۃ طباع کذلک و مہر کردن
سیم را ـ و مہر نہادن بر نامہ صلنہ لطلے و ساختن
شمشیر و سبو از گل (ع ع بفتحہا) یقال طبعت من الطین

جرّة - طابع بفتح البار انگشترین وبکسر البار لغة فیه
طباع مهرزن وسازنده طبع بالکسر نام جوئی طبع
بالتحریک زنگ وزنگ گرفتن شمشیر وجزآن وریمناک
شدن مرد وکاهل شدان (عع ک اف ۲) تطبیع
پر کردن مشک تطبیع پر شدن ناقه مطبعة گرانبار
طلع - طلوع - برآمدن آفتاب وجزآن (عع
ف اض ۲) مطلع بفتح اللام وکسرها جای برآمدن
وبرآمدن نیز طلع بالتحریک برآمدن بر کوه (عع
ک اف ۲) اطلاع واقف شدن صلته بعلی - و
یقال اطلع علیهم ای جارهم وطلع عنه ای غاب و
برآمدن مطالعة چیزے بکسے نوشتن تا واقف گردد
یقال طالعه بکتبه - وطالعت الشیٔ ای اطلعت علیه
تطلع پیوسته در چیزے نگریستن یقال طلعت الی
وروکتابک ای انتظرت - اطلاع وقوف دادن
کسی را بر چیز صلته بعلی وبرآوردن چیز برا وشگوفه
برآوردن درخت - واز بالای نشانه گذرانیدن
تیر را - وقی کردن طلعا ر (ض اف ۲) قی طلعة بسکون
ویدار طلع شگوفه نخستین بر درخت خرما طلعة یکے
نخله مطلعة آنکه دراز تر وبلند تر باشد از دیگرها
استطلاع بر رسیدن طلع بالکسر اسم فی الاطلاع
یقال اطلع طلع العدو ای سره ویقال کن بطلع
الوادی بالفتح والکسر مطلع جاے اطلاع یافتن
بر چیزے وهو من اشراف الی انحدار - فی الحدیث من
هول المطلع شبه با اشرف علیه من امر الآخرة
نداکسه طلیعة الجیش طلایه لشکر وهو من بعثت

لیطلع طلع لعدو - طلاع الشیٔ بالکسر پری چیزی
طلاع الارض ذهبا پری زمین از زر امرأة طلعة
خباة مثال همزة زن بسیار خویشتن نماینده وپنهان
شونده طلویلح نام آبے ورنبی تمیم -
طمع - طمع - طماعة - طماعیة - امید - وامید داشتن
(عع ک اف ۲) طمع طامع نعت منه اطماع امید دار
کردن یقال فی التعجب طمع الرجل فلان بضم المیم
بسیار طمع شد وخرجت المرأة فلانة بسیار بیرون
آینده شد وقضو القاضی فلان وکذلک التعجب
فی کل شیٔ الا ما قالوا فی نعم وبئس روایة تروی
عنهم غیر لازمة القیاس التعجب لان صور التعجب
ثلاث یقال ما احسن زیدا واسمع به کبرت کلمة وقد
شذ عنها نعم وبئس - طمع ایضا رزق لشکر یقال
امر لهم الامیر باطماعهم اے بارزاقهم - وامرأة مطماع
زنیکه بطمع آرد مرد را ودست ندهد -
طوع - طوع - طاعة فرمانبرداری کردن (عع ف
ض ۲) صلته باللام وفراخ علف شدن چراگاه ومنه
طوع یدیک ای منقاد لک - فرس طوع العنان ای
سلس استطاعة توانستن قوله تعالی فما اسطاعوا
ان یظهروه بحذف التاء استثقالا لها مع الطاء
یکرهون ادغام التاء فیها فیحرک السین وهی لا تحرک ابدا
وقرأ حمزة فما اسطاعوا بالادغام فجمع بین الساکنین
وبعض العرب یحذف الطاء استثقالا فیقول استاع
یستیع وبعض العرب یقول اسطاع یسطیع بقطع الالف
وهو یرید ان یقول اطاع یطیع بجعل السین

من ذهاب حرکة عين الفعل تطاوع نرم گردنی نمودن تطوع توانائی نمودن از خود وانچه نه فریضه باشد آوردن مطوعة آنها که بطوع جهاد کنند بی آنکه برایشان واجب باشد ومنه قوله تعالی الذین یلمزون المطوعین واصله المتطوعین فادغم التاء فی الطاء تطویع آسان کردن کاری را بر کسی وتوانا کردن کسی را بر کاری وقوله تعالی فطوعت له نفسه قتل اخیه مثل طاوعت له ای رخصت وسهلت مطاوعة فرمانبرداری کردن وسازداری نمودن باکسی مطواع فرمانبردار وفلان حسن الطواعیة لک ای حسن الطاعة وجاء فلان طائعا غیر مکره خواهان وهم طاع اطاعة فرمانبرداری کردن ومیوه رسانیدن درخت یقال قد اطاع النخل الشجر اذا ادرک ثمره وامکن ان یجتنی وعلف ناکب شدن چراگاه انطباع فرمانبردار شدن طیع طائع ...

طرسعة - از ترس سخت دویدن -

طزع - گکتف وامیر آنکه شرم وخوش آوازی ندارد وقد طزع کفرح لغة فی طسع وطزع جماع کرد (ع بفتحها) وطزع الجندی قعد ولم یغز -

طسع - جماع کرد (ع بفتحها) طسع فی البلاد رفت طیسع جای فراخ ومرد آزمند والطسع کتف وامیر الطزع وقد طسع کفرح وهاد مطسع کمنبر حاذق -

طع - بزبان لیسیدن طعطع کجعفر زمین هموار والطعطعة حکایة صوت اللاطع والناطع وهو ان یلصق لسانه بالغار الاعلی ثم ینطع من طیب شیئ اکله فیسمک من بین الغار واللسان صوتا -

طاع - یطیع - لغة طاع یطوع -

فصل الظاء

ظلع - ظلع - خمیدن ستور وجز آن در رفتار (ع بفتحها) ظالع نعت منه وتهمت زده ظلع بالتحریک تنگ آمدن جای وزمین به بسیاری مردم صلیة بالعار (ع ک اف ۲) ویقال ارق علی ظلعک نرمی و رفق کن با تن خود وارقاء علی ظلعک وقع علی ظلعک من وقیت ای الزمه واربع علیه کذا فی مجمل اللغة -

فصل العین - عفرج - کسفرجل بدخلق - عکوکع - کسفرجل کوتاه عکنکع کسمندل غول نر کعنکع مثله -

علع - کاین وعلعل بزیادة لام زجر للغنم والابل -

عخع - کقنفذ شجرة یتداوی بها وبورقها وسئل اعرابی عن ناقته فقال ترکتها ترعی العخع وقیل انما هو الخخع واما ما وقع فی بعض کتب المعانی ترعی العخع بتقدیم العین فغلط -

العوعاء - الغوغاء -

عیع - القوم تعیعا عیعوا عن امر قصدوه فی کتب التصریف عاعیت عیعاء ولم یفسره وقال الاخفش لا نظیر لها سوی حاحیت وهاهیت -

فصل الفاء

فجع - فجیعة مصیبت دردناک فجائع ج - فجع دردمند کردن ومصیبت زده کردن (ع بفتحها) تفجیع کذالک ویقال نزلت بفلان فاجعة - تفجع

درد مند شدن صلة باللام۔

فدع۔ فَدَع۔ کژی پیوند دست و پای (ع ف اک ۲) اَفدع کف دست و پای درون رویه رفته فدعة آن موضع کژی از دست و پای۔

فرع۔ فَرع۔ از هر چیزی برسوی وی۔ و مهتر قوم و موی تمام و شاخ درخت و کمان که از شاخ درخت سازند یقال قوس فرع از شاخ ناکفانیده قوس فلق از شاخ کفانیده۔ و بعصا بر سر زدن و بالقاف ایضا و بر تر شدن از قوم خود به بزرگی یا بجمال۔ و به لگام زدن اسپ را تا باز ایستد و باز داشتن میان دو کس۔ و بر کوه شدن (ع بفتحهما) فرعة جای بلند فراخ ج جبل فارع کوه بلند و فارع ایضا نام حصنی فارعة زیر کوه و نام زنی و یقال انزل بفارعة الوادی و اخذر اسفله افراع از بالای کوه فرود آمدن یقال افرعت فی الجبل انحدرت و لقیت فلانا فارعا مفرعا ای احدنا مصعد والآخر منحدر و به کسی و بجائی فرود آمدن صلة بالباء یقال فرعنا بفلان ای نزلنا به و یقال بئسما افرعت به ای ابتدأت به و باب و علف شتافتن پیش از قوم و جولان کردن بهر جائی و غیر آن دانستن و ذبح کردن فرع تفریع فرود آمدن از کوه و بر آمدن بر کوه و هو من الاضداد یقال فرعت فی الجبل ای انحدرت و فرعت الجبل ای صعدت فروع الجوزا گرمای سخت و یقال له نجم الفروع۔ رجل مفرع الکتف مرد پهن کتف

تلاع فوارع پشته های بلند آب راههای وے فرع بالتحریک اول نتیجهٔ ناقه۔ و مال و منفعت آماده و نام جای۔ و با موی تمام شدن (ع ک اف ۲) افرع فرعا رنعتان منه۔ فرعة بالتحریک و السکون سپس فرع فرع ج۔ فریعة۔ نام زنی تفریع بسیار شدن شاخهای درخت و سیدهٔ قبیله را خواستن افتراع دختری ستدن فراعة رکوئی که قلم در وے پاک کنند۔

فرقع۔ فرقعة۔ در هم خمانیدن انگشتان و بانگ آوردن از وی تفرقع بانگ آوردن از انگشتان افرنقاع پراگندن و دور شدن از کسی صلة بعن یقال افرنقعوا مشتملین ای تفرقوا مسرعین۔

فزع۔ فزع۔ بالتحریک ترس افزاع ج۔ و ترسیدن (ع ک اف ۲) و پناه جستن بکسی یقال فزع منه و فزع الیه و فریاد رسیدن قال رسول الله صلعم للانصار انکم لتکثرون عند الفزع و تقلون عند الطمع مفزع پناه جای یقال فلان مفزع للناس و هما مفزع و هم مفزع و هی و هن مفزع لهم سوار فیه جمیعا مفزعة آنچه از وی ترسیده شود افزاع۔ ترسانیدن۔ و فریاد رسیدن تفزیع ترسانیدن و بی بیم گردانیدن و هو من الاضداد صلة بعن و منه قوله تعالی حتی اذا فزع قلوبهم ای کشف عنها الفزع۔

فصع۔ فصع۔ فشاردن رطب تا از پوست بیرون افتد و فی الحدیث نهی عن فصع الرطبة

و خلاف سر نره برگردانیدن کودک (ع بفتحهما)۔
یقال غلام افصح اَجلح آنکه نره او از غلاف بیرون
آمده باشد تفصیح متعد منه انفصاع لازم منه
افتصاع گرفتن همه حق خود را از کسے برجای خود
و خلاف سر نره برگردانیدن کودک۔
فظع فظاعة۔ برسوائی انجامیدن کار (ع بضمهما)
امر فظیع ای شدید شنیع جاوز المقدار۔ افظاع
کذلک امر مفظع ای فظیع و بزشتی رسانیدن و یستعمل
مجهولا ایضا و فظیع یافتن کار را استفظاع مثله
فعفع فعفعة۔ راندن شبان گوسپند را بفع فع
گفتن راع فعفاع فعفعی فعفعانی اذا کان
خفیفا فی ذلک۔
فقع فقوع۔ سخت زرد شدن (ع بفتحهما و ض ۲)
اصفر فاقع لغت منه و قوله تعالی صفراء فاقع لونها
علی التقدیم والتاخیر ای لونها فاقع فاقعة سختی
فواقع ج۔ فقاع م۔ فقاقیع غورهای شراب
فقع تیز دادن۔ و نوعی از سماروغ و بالکسر مثله
فقعة ج۔ تفقیع از انگشتان بانگ برآوردن
بخانیدن آن۔
فلع فلع۔ شگافتن چیزی را (ع بفتحهما) تفلیع
کذلک انفلاع لازم منه تفلع ترقیدن پای
فلع بالفتح والکسر کفتگی پاے فلوع ج و یقال
فی الفحش لعن الله فلعتها۔
فنع فنع۔ بالتحریک فزون و بسیار شدن مال
(ع ک اف ۲) مسک ذو فنع خوشبوی تیز بوی

فوع۔ فوعة۔ دمیدن بوی خوش و کذا بالغین
فردوعة۔ کعصفورة گوشه کوه عن العسکری
وقیل صوابه بالقاف۔
الفرزع۔ کقنفذ پنبه دانه فرزعة پاره از گیاه
فرزع بلا لام یکی از هشت کرگسهای لقمان و تفرزع
الکلاء صار فرازع۔
فرنع۔ کزبرج و قنفذ پیش میانه۔
فشعت۔ الذرة۔ اطراف ارزن خشک شد
(ع بفتحهما)۔
فضع۔ رید یا تیز داد (ع بفتحهما)۔
فکع۔ و فکوع باندوه یا خشم سرنگون شدن (ع ک ا
ف ۲) و ذهب فما یدری این فکع کمنع ای این غدا۔
فنقع۔ کقنفذ موش و قد تقدم القاف فنقعة
است و یفتح فنقع بالفتح مرگ۔
الفوعة۔ من الطیب بوی خوش الفوعة من
السم تیزی و تندی زهر الفوعة من النهار و اللیل
اول روز و شب۔
فیع الامر۔ ابتدای کار فیعة الامر مثله۔

فصل القاف

قبع قبوع۔ سر در پوست کشیدن خارپشت و سر در
گریبان کشیدن مردم (ع بفتحهما) و در زمین رفتن
و تاسه برافتادن قابع باتاسه و بینی فشاندن
خوک قباع مثله یقال له قباع کقباع الخنزیر و امرأة
قبعة طلعة ای تقبع مرة و تطلع اخری قبعة ایضا
مرغکی که نزدیک سوراخهای موش باشد پیوسته

چون از چیزی ترسد روی رود قبیعة هر شمشیر و کارد
و سوراخ بینی خوک قبیعة مثله. قُبَعة غلاف شگوفه
قَبّعة در غلاف غنچه شدن شگوفه درخت قُباع
بالضم پیمانهٔ بزرگ. و لقب مردی اقتباع از مشک
آب خوردن بدهان انقباع پنهان شدن.
قدع. قَدع. عنان زدن اسپ را و باز داشتن
کسے از کسی (ع بفتحها) انقداع باز ایستادن فرس
قدوع اسپ که حاجت آید او را بعنان زدن تا باز
ایستد و فحل لا یقدع ای لا یضرب انفه وهو کریم قدع
بالتحریک ضعیف شدن چشم (ع ک اف ۲) و کم
سخن و شرمگین شدن زن. و بدچشم شدن اسپ
و نزدیک شدن سال یقال قدعت الی الخمسون
ای دنت امرأة قَدِعة و فرس قَدِع تقادع شتافتن
در چیزے بر یکدیگر و پیشی جستن و نیزه زدن بر
یکدیگر و فی الحدیث یحمل الناس علی الصراط یوم
القیمة فیتقادع بهم جنبتا الصراط تقادع الفراش
فی النار. و مردن قومی در پی یکدیگر.
قذع. قذع. فحش و پلیدی زبانی و بفحش و بدی
دشنام دادن (ع بفتحها) اقذاع کذلک. و فی
الحدیث من قال فی الاسلام شعرا مقذعا فلسانه
هدر قنازع سخنان زشت قَنذَع دیوث و بی غیرت.
قرع. قرع. کدو قرعة یکے و فال زدن بقرعه
و در کوفتن. و بعصا بر سر زدن و تمام خوردن آنچه
در کاسه بود چنانکه لب کاسه بر پیشانی زند (ع
بفتحها) یقال قرع بالاناء جبهته و فی المثل ان العصا
قُرِعت لذی الحلم ای ان الحلیم اذا نُبِّهَ انتبه و اصله
ان حکما من حکام العرب عاش حتی اهتر فقال لابنته
اذا انکرت من فهمی شیا عند الحکم فاقرعی لی المجنّ
بالعصا لارتدع قَرَع قرع کشتی کردن فحل (ع بفتحها)
استقراع کشن بعاریت خواستن و گشن خواه شدن
ماده گاو اقراع گشنی دادن گشن را و بهترین مال
بکسی دادن قُرعة بالضم گزین مال. و آنچه بفال
زنند قَرَع بالتحریک آبلهای سفید که بر شتر بچه
برآید و بی موی شدن سر بعلتی (ع ک اف ۲)
اقرع کل که بعلتی شده باشد قُرع بالضم قرعان ج
و ذلک الموضع من الراس القَرَعة بالتحریک و قبول
کردن مشورت را و باز ایستادن از آنچه فرمایند
قرع نعت منه و خالی شدن درگاه از هر دم خدم
(ع ک اف ۲) یقال نعوذ بالله من قرع الفناء و
صفر الاناء و فی الحدیث عن عمرؓ قرع حجکم ای خلت
ایام الحج من الناس. و مراح قَرِع اذا لم یکن فیه ابل
و قال ثعلب نعوذ بالله من قرع الفناء بالتسکین
علی غیر قیاس اقرعان دو برادر اقرع بن حابس
و مرثد بن حابس حیة اقرع نوعی از مار شجاع اقرع
مثله و یقال سقت الیک الفا اقرع من الخیل
و غیرها ای الفا تاما و هو نعت لکل الف کما ان
هنیدة اسم لکل مائة مقرعة کوبه مقراع مثله مقروع
ستور گزیده بجهت گشنی را. و مهتر و لقب مردی
قُرّاع صلب و سخت اقارع ج. القارعة قیامت و
سختی روزگار قوارع الدهر سختیهای روزگار یقال

قرعتهم قوارع الدهر ای اصابتهم - ونعوذ بالله من
قوارع فلان ولواذعه وقوارص لسانه - قارعة الدار
ساخت سرای - قارعة الطریق بر سوے راه
قوارع القرآن آیتها که بوقت جهات وبجهت حرز
خوانده شود - قریع شتر کره آبله بر آمده قرعی ج
مثل مریض و مرضی یقال استنت الفصال حتی
القرعی و گشن - و مهتر یقال فلان وهیره وحریف
یقال فلان قریعک ای مقارعک قریعة البیت
بهترین جای در خانه - و بهترین مال ناقة قریعة
آنکه گشن بر وی بسیار جهد و حمل کم گیرد - اقراع
براستی باز گشتن و نرم شدن یقال اقرع لی فلان
ای ذل - و قرعه انداختن میان قوم یقال اقرعت
بینهم - و عنان زدن ستور را تا ایستد یقال اقرعت
الدابة باللجام ای کبحتها به - و اقرعته ای کففته -
و اقرعه ای اعطاه خیر ماله - و فلان لا یقرع ای
یقبل المشورة و النصیحة - تقریع علاج کردن شتر بچه
قریع را - و درشتی کردن و سرزنش کردن مقارعة
یکدیگر را کوفتن دلیران - و قرعه انداختن باهم
یقال قارعته فقرعته اذا اصابتک القرعة دونه
اقتراع گزیدن - و قرعه زدن تقارع کذلک -
تقرع برگشتن از پهلو به پهلو یقال بت اتقرع
ای اتقلب - قریع بالتصغیر پدر بطنی از تمیم -
قربع - اقرنباع - در ترنجیدن از سرما -
قرثع - قرثعة - زن گول و آنکه پیراهن یا چادر
باشکونه پوشد و فلان قرثعة مال بالکسر آنکه مال نیکو
نگاه دارد و درست او نیکو شود -

قرصع - قرصعة - درهم شدن و نهفته شدن و
منه قد اقرنصع الرجل و مُقرمَط نبشتن کتاب را
در فتار بد رفتن زن در راه -

قزع - قزوع - سبک شدن و بشتاب رفتن
آهو در گریختن (ع ع بفتحهما) و منه قولهم قَوزَعَ
الدیک اذا غلب فهرب - قزع بالتحریک پارهای ابر
تنک قزعة یکے و شتران خرد - و جای جای
ستردن سر کودک و قد نهی عنه تقزیع ستردن سر
و جای جای ناسترده ماندن - و آماده کردن
اسپ را بدوانیدن فرس مقزع لغت منه و
تقزع الفرس ای تهیأ للرکض مقزع مرد تنک موی
و سبک رفتار و یقال ما علیه قزاع نیست بر وی
لته پاره قزعة بالضم موی گرداگرد سر قنازع ج
و فی الحدیث غطی عنا قنازعک یا ام ایمن -

قشع قشعة - پوستهای خشک قشع یکے علے
غیر قیاس لان قیاسه قشعة مثال بدرة وبدر لا انه
هکذا یقال - و فی حدیث ابی هریرة لو اخذکم بما
اعلم لرمیتمونی بالقشع یعنی پوست خاک آلود نمید
بر من قشع ایضا بیت من جلد فان کان من ادم
فهو الطراف و دور کردن باد ابر را و پراگنده کردن
(ع ع بفتحهما) اقشاع انقشاع تقشع کشاده شدن
ابر از هوا و دل از غم و قشعت القوم فاقشعوا و
تقشعوا ای فرقتهم فتفرقوا - و اقشع القوم عن الماء
اقلعوا - قشعة بالکسر پاره ابر که بعد از کشادن مانده

قصع قصعة - کاسهٔ بزرگ قِصَع قصاع ج -
قصع فرو خوردن جرعهٔ آب را مردم و نشخوار را شتر
و نیکو و نرم خائیدن شتر نشخوار را (ع ع بفتحها)
و فی الحدیث انه خطبهم علی راحلته وانها لتقصع
بجرتها و بمیان دو ناخن پیس کشتن و تشنگی نشاندن
آب کسی را - و حقیر و خوار داشتن کسی را و بر تارک
سر زدن بکف دست - و ریزه و خرد ماندن کودک
که نگواله و منه یقال قصع الله شبابه فهو مقصوع
لایشب ولایزداد - قَصاعة خرد و ریزه بر آمدن
کودک که کلان نشود (ع ع بفتحها) قصیع نعت منه
قاصعاء سوراخ کلاکموش والجمع قواصع شبهوا
فاعلاء بفاعلة وجعلوا الفی التانیث بمنزلة الهاء
قصعة مثال همزة مثل القاصعاء -

قضع قضاعة - بدرحی ازمین و سکلالی -

قطع قطع - بریدن (ع ع بفتحها) قطوع گذشتن
از جوی - و بریده و سپری شدن آب چاه -
و رفتن مرغان از سرد سیر بگرم سیر یا برعکس آن
قَطاع بالفتح کذلک طیور قواطع نعت منه قِطعة
بریدن خویشی فهو رجل قُطَعَ و قطعة مثال همزة
ای قاطع الرحم - و رحم قطعاء خویشی بریده و قوله تعالی
ثم لیقطع ای لیختنق لان المختنق یمد السبب الی السقف
ثم یقطع نفسه من الارض حتی یختنق - انقطاع
بریده شدن و فلان منقطع القرین فی سخاء او غیره
و فرو ماندن در راه از قافله یقال قطع بفلان
فهو مقطوع به و انقطع به فهو منقطع به اذا عجز عن سفره

من نفقة ذهبت او قامت علیه راحلته او اتاه
امر لایقدر علی ان یتحرک و گسستن رسن و منقطع الوادی
والرمل والطریق منتهاها - مَقطع جای بریدن و
سپری شدن هر چیز مقاطع ج - اقطوعة نشان
بریدگی و هجران که دو دوست بیکدیگر فرستند
لبن قاطع شیر برنده و ترش اقطع مرد دست
بریده قطعان بالضم ج مثل اسود و سودان
قطعة بالتحریک جای برش از هر چیزی قُطعة بالضم
والسکون مثله و ایضا پارهٔ از زمین جدا کرده
و بخش و یقال اصاب الناس قطعٌ و قطعة اذا
انقطع ماء بئرهم فی القیظ - قطع بالضم و مه و ماسه از
فربهی و جز آن قطیعاء نوعی از خرما قِطع بالکسر تاریکی
آخر شب و منه قوله تعالی فَاَسر باهلک بقطع من
اللیل و گلیم خرد که بر پشت شتر اندازند چون بر نشینند
وی - و پیکان خرد و پهنا و دکه در تیر نشانند اقطع
اقطاع ج - قطعه یکپاره از هر چیز قطیعة هجران
و یقال الصوم مقطَعَةٌ للنکاح مقطع بالکسر آله
بریدن مقطعات بالتشدید پارها جامهٔ نیکو
و پارهای قصائد و شعر و جز آن و یقال للارنب
مقطعة الاسحار - تقطیع پاره پاره کردن و درگذشتن
اسپ دونده از اسپان دیگر و یقال جارت الخیول
مُقَطّعات ای سرا عا بعضها فی اثر بعض - و
تقطیع الشعر وزنه باجزاء العروض - و التقطیع
ایضا مغص فی البطن عن ابی نصر قِطاع بالفتح و
والکسر انگور و خرما بریدن و جز آن قطیع رمهٔ گوسفند

ازمنتخب

لله دره اذا الخیل مقطوعاته ق -

و پارهٔ گاو و اقاطیع ج ـ علی غیر قیاس و اقطاع قطعان
ایضا مثل اشراف و جربان و تازیانه و فلان قطیع
القیام آنکه بر نتواند خاست از ضعف یا از فربهی
قطاعة بالضم آنچه از بریدن افتد تقطع پاره پاره
و بخش بخش شدن قوله تعالی لقد تقطع بینکم فیمن قرأ
بالرفع و پاره پاره و بخش بخش کردن قوله تعالی
و تقطعوا امرهم بینهم ای تقسموه لازم متعد اقطاع
به بریدن دادن شاخهای درخت را یقال اقطعته
قضبانا من الکرم ای اذنت له فی قطعها ـ و یقال
هذا الثوب یقطعک قمیصا و بریده کردن خراج
زمین ـ و بریده شدن حجت و جواب کسی و ساکت
و ملزم شدن او و هو رجل مقطع بالکسر نعت منه
مقطع بالفتح گشن بازمانده از گشنی و غریب
از خان و مان بریده شده ـ و آن که یاران
او را هند داد رانی و یقال اقطعت الشی اذا
انقطع عنک اقطع الخبیث ـ و اقطعت الدجاجة
ای اقفت یعنی از بیضه بازماند مقاطعه بریده
کردن بر چیزی تقاطع بریدن دو گروه از هم
اقتطاع پاره از چیزی جدا کردن و اقتطع فلان
طائفة من مال فلان انتهب ـ

قعقع قعقعة ـ آواز سلاح و نحو آن ـ و رفتن
در زمین و جنبانیدن و فی المثل ما یقعقع له بالشنان
قعقاع بالکسر کذلک ـ قعقاع بالفتح الاسم و راه
از یمامه بکوفه و راه دشوار و منه قیل قرب قعقاع
لانهم یجدون فی السیر و خرمای خشک و تب لرزه
و قعقاع بن شور نام مردی فی لفضل جمار قعقعانی
بالضم سخت آواز مقعقع آنکه قداح را میگرداند در میسر
قعاقع آواز رعد یمانی و مواضع از بلاد قیس تقعقع
جنبیدن و یقال تقعقعت عمدهم ای ارتحلوا و فی
المثل من یجتمع تتقعقع عمده کما یقال اذا تم امر دنا
نقصه قعیقعان نام کوهی بمکه و اهواز ـ اقعقع
بالضم عر نحیت چیسه دراز منقار قعقاع بالضم بار
غلیظ مر ـ اقعاع فرو آمدن قوم بر آن آب ـ
قفع قفعة ـ زنبیل خرد بی گوشه قفعاء درختی
قفع در کشیده شدن دست و پای و جز آن
(ع ک اف ۲) اذان قفعاء کانها اصابتها نار
فانزوت ـ و رجل قفعاء پای انگشتان بر گشته
رجل اقفع نعت منه و قوم قفع الاصابع و رجل
مقفع الیدین ـ تقفع بالکسر گل خشک شده
بر زمین که بطرقد و براگنده شود ـ

قلع قلع ـ توشه دان شبان ـ و بر کندن
(ع بفتحهما) و نام معدنی که از وی ارزیز خالص
خیزد و قلعی منسوب الیه ـ و فی المثل شحمتی فی قلعی
ای فی فرادی ـ اقتلاع بر کندن انقلاع و تقلع
لازم منه مقلوع امیر معزول و دائرة القالع و انه
تکون تحت الید و یکره ـ اقلاع باز ایستادن
قوله تعالی و یا سماء اقلعی و باز ایستادن تب و
یقال ترکت فلان فی قلع ما بالسکون و الحرکة مین
حتاه ای فی اقلاع منها ـ قلعان دو برادر از بنی نمیر
و اسمهما صلاة و شریح قلعة حصار قرح القلعة

بالتحریک موضعی در بادیه سیف قلعی منسوب الیه و پارهٔ بزرگ از ابر قلع ج - و ایضا سست پای شدن در کشتی (ع ک اف ۲) رجل قلع القدم نعت منه و هذا منزل قلعةٍ بالضم ای لیس بمستوطن و مجلس قلعةٍ اذا کان صاحبه یحتاج الی ان یقوم مرة بعد مرة - و هم علی قلعة ای علی رحلة و فلان قلعة آنکه بر زین نتواند بودن و در کشتی زود افتد قلعة ایضا مال عاریت و فی الحدیث بئس المال القلعة - مقلاع فلاخن قلاع مهر مناک و فی الحدیث لا یدخل الجنة قلاع و نباش قلاع بالضم و التخفیف گل تراشه - و خاک در وا شده که زیر او سماروغ برآمده باشد و نوعی از بیماری ستور قلاعة پاره ازوی و صخرهٔ بزرگ در صحرا افتاده و هر کلوخ و سنگ که آنرا بدست یا بفلاخن اندازند قلع بالکسر بادبان قلاع ج سفن مقلعات کشتی های با بادبان -

قمع - قمع - بعمود زدن و قهر کردن و خوار گردانیدن اقماع مثله - مقمعة بالکسر عمود آهنین مقامع ج انقماع خوار شدن قمعة بالتحریک تام مردی و سر کوهان شتر قمع ج - و مگس ریزه که بر ستور نشیند قمع بالتحریک ایضا کش که در بن قرزه و بن دو میدن آن (ع ک اف ۲) قمع بالکسر مع سکون ۲ و حرکة و بالفتح ایضا سر سے خنور های سر تنگ و غلاف خرما و بادنجان و مانند آن قمع مصدر منه و قمعت الوطباء وضعت فی راسه القمع اقتماع از سوراخ مشک آب خوردن مثل الاقتباع و یقال الحمار یتقمع ای یحرک راسه -

قنع - قنوع - بالضم خواستن و خوار مندی و نیاز نمودن در سوال (ع بفتحها) قانع قنیع نعت منه و یقال قنوع بسنده و رضا نمودن و قانع بمعنی الراضی و هذا المعنی اشهر فیه و هو من الاضداد و فی المثل خیر الغنی القنوع و شر الفقر الخضوع و میل کردن ستور سوی چراگاه (ع ک اف ۲) و سوے خوابگاه (ع بفتحها) قناعة بالفتح خرسندی و بسنده کاری به انچه قسمت باشد (ع ک اف ۲) قنع قنوع نعت منه مقنع مقنعة بالکسر بر سر افگندنی زنان مقانع پرده و پوشش که بر بالای مقنعه باشد - و طبق از برگ خرما - قنع بالکسر کذالک مقنع بالفتح گواه عدل یقال فلان شاهد مقنع و رجل قنعان و امرأة قنعان بالضم یستوی فیه المؤنث و المذکر و التثنیة و الجمع ای مقنع رضی قنعان بالکسر هموار ی میان دو پشته فم مقنع آنکه دندانهاش درون رویه رسته باشد رجل مقنع خود بر سر نهاده تقنیع مقنعه بر افگندن زن را تقنع لازم منه و تازیانه بر سر زدن و روا کردن خروس پرهای گردن را بوقت فشاندن و جنگ اقناع سر در روا کردن و منه قوله تعالی مهطعین مقنعی رؤسهم و دست برداشتن در دعا و گردن دراز کردن شتر بحوض تا آب خورد و کژ کردن آب جامه را تا انچه در وی ست بریزد و بسوی آب

رو واشتن تا پر شود۔ و گردانیدن ستور را سوی
چراگاه۔ و خوشنود گردانیدن۔
قوع۔ قوع۔ قیاع۔ بر جستن گشن بر ماده۔
دعع ف اض ۲) اقتاع الفحل اذا ہاج۔ قاع
زمین ہموار اقوع اقواع قیعان ج۔ قیعة
ایضا واحد مثل القاع و جمع عند البعض قاعة
الدار ساحت سرای۔
قنع۔ بالضم بوق و لیس بتصحیف قبع و لا قمع۔
قردع۔ کزبرج و درہم بیش شتر و ماکیان
قردعة خواری قردعة کزبرجة کردن یقال تحاخنه
القردعة قردوع کعصفور مورچه خرد و کعصفورة
گوشه که در شگاف کوه بہم رسد۔
قرزع۔ کجعفر زن گول قرثع مثله۔
قرشع۔ بالکسر کرمیکه در سینه و گلوی مردم بہم رسد
و چیزیست سفید ہمچو شمک که بر تن پدید آید و المقرشع
المنتصب المستبشر و المتہی للشر و اقرنشع ابرنشق
و رفع راسه و تحرک و تنشط۔
قرطع۔ کزبرج و درہم بیش شتر قردع مثله۔
تقرفع۔ ترنجید تقرعف مثله و اقرنفع علیه
مبنیا للمفعول اغمی علیه ثم افاق۔
قفنعة۔ زن لستاک۔
قلوبع۔ کسفرجل لعبة لہم۔
قلفع۔ کزبرج و درہم گل ترکیده و شگافته و
چیزیکه از آہن وقت کوفتن جدا گشته باشد و
صوف متقلفع قلح یعنی پشم زرد القلفعة کزبرجة

قشر الارض یرتفع عن الکماة و ما یصیر علی جلد
البعیر کہیئة القشر الواسع قطعا قطعا۔
قلمعة۔ مردم فرومایه و قلمع راسه ضربه فاندره
و قیل حلقه۔
قمنبع۔ کقنفذ آوند گندم و کوہیست بدیار غنی۔
و مرد کوتاه۔ قمنبعة زن کوتاه در کوی دوخته
شبیہة بالبرنس و یلبسہا الصبیان و برسر
افگنند فی زنان که خرد باشد یا مانند آن و تقمنبع
فی بیته در خانه پنہان شد و خشمگین گردید و رجل
مقمنبع الرأس بکسر الباء مبرطله۔
رجل مقمنشع اللحیة بکسر الثاء مرد دراز ریش
با پراگندگی آن۔
قنبع۔ کقنفذ قلبتبان۔
و قنذع۔ قلبتبان قنذعة موی گرداگرد سر
قنافع بلاہا و سخن بد و فحش۔
قنزعة۔ کقنفذة بضم القاف و الزاء و بفتحہا
و بکسرہما بلاہا و موی گرداگرد سر قنازع و قنزعات
ج۔ و پاره از موی که بر سر اطفال گذارند یا
موہای دراز و کلان و پاره زمین بی نبات
و باقیمانده بر دہن دم و بر گردن خروس
و القنزعة من الحجارة سنگریزه که از گردکان کلان
باشد و بش یعنی موہای که زنان بر سر لبد در
نار پیچیده دارند قنازع بلاہا و القنزعة من النصی
و الاسنام بقایاہما و اما نہی النبی صلعم عن القنازع
نہی ان یوخذ الشعر و یترک منه مواضع قزع

بیلا فاصاب وظن انه اخطا فکسر القوس فلما اصبح
رای ما اصمی من الصید فندم۔
کشع۔ کشع۔ القوم عن القتیل۔ تفرقوا۔
کعع۔ کعاعۃ۔ باز داشتن تکعکع۔ باز ایستادن و
بد دل شدن واکعۃ الفرق اذا حبس عن وجهۃ رجل
کعکع بفتحتین جبان ضعیف کعوع مصدر منہ
(عع ف اض اک ۲) والکسر اجود فهو کعٌ وکاعٌ۔
کلع۔ کلع۔ کفتگیها در بیناکی پای (عع ک اف ۲)
انار کلع وسقار کلع خنور ومشک کلیلع بستہ کلعۃ
رمہ از گوسپند ذو الکلاع نام یکی از ملوک یمن۔
کمع۔ کمیع۔ همخوابہ کمع بالکسر کذلک۔ مکامعۃ
همخوابگی کردن دو مرد باهم وهی التی نهی عنها۔
کنع۔ کنوع۔ فراهم ومنقبض شدن ونزدیک
آمدن کار۔ ومیل غروب کردن ستاره۔ ونرمی
وفروتنی کردن (عع بفتحها) اکناع مثلہ والیها
بید فراهم آوردن مرغ بوقت فرو آمدن از هوا
کنع بالتحریک درکشیده شدن انگشتان (عع
ک اف ۲) تکنیع بقبض آوردن کسی رکنع لازم منہ
اکتناع گرد آمدن قوم۔
کوع۔ کوع۔ کاع۔ استخوان ساق دست
از سوی انگشت ابهام ویقال احمق من الذی
یتمخط بکوعہ۔ اکوع کژساق کوعاء مؤنث منہ
کوع برساق دست رفتن سگ در ریگ از
گرما (عع ف اض ۲)۔
کیع۔ کیع۔ ترسیدن از چیزی (عع ف اک ۲)

کیج۔ بر دیدہ باز داشت (عع بفتحها) ودراهم ونانیز را
سره کرد کیوع خواری وفروتنی کیع کسر وشتر ابی و
منہ یقال للمرأة الدمیمۃ یا وجہ الکیع تکیبع بریدن۔
کدعہ۔ سوء کردن آزار (عع بفتحها) کدعۃ بالضم خوار
کداع بالکسر جد لعشر بن مالک بن عوف الذی
قتل مع الحسین بالطف۔
کربعہ۔ انداخت آزار و کربع الشئ بالسیف شمشیر
برید آزار و کربع قوائمہ ابانها یعنی پی کرد آزار۔
کرتع۔ کعفر مرد کوتاه و کرتع مرتع فیها لاتیمنہ
کنتع۔ بالضم مرد کوتاه۔

فصل اللام

لذع۔ لذع۔ سوختن آتش کسی را۔ وسوزش
دادن کسی را بزبان (عع بفتحها) یقال نعوذ
بالله من لواذعہ۔ التذاع سوختن جراحت و
ریش۔ لوذعی۔ مرد تیز خاطر وظریف۔
لسع۔ لسع۔ گزیدن مار وکژدم (عع بفتحها)۔
لطع۔ لطع۔ لیسیدن وپیش پای زدن و
سپس کسی (عع ک اف ۲) التطاع تمام آب حوض
خوردن۔ لطع بالتحریک سپیدی درون
لبها وآن بیشتر در سیاهان از مردم بود۔ و
دندان مردم چنانکه چنیا ماند رجل الطع وامراة
لطعاء لغت منہ۔ و لطعاء ایضا زنیکہ فرج او
کم گوشت باشد۔
لعع۔ لعاع۔ بالضم گیاهی نازک در اول رستن
ومنہ قبل الدنیا لعاعۃ۔ الغاع رویانیدن زمین

آن گیاه را تلمتی برچیدن لعاع واصلها تلمع
مکرهو الملث عینات فابدلوا من الآخرة یاء لُعاعة
علف سبک لعلع نام کوہے و سراب لعلعة
درخشیدن سراب وشکستن استخوان تکعلع چشم
سیاه شدن از گرسنگے وشکسته شدن استخوان
لغیغة نان کاورس۔
لفع تلفیع۔ سرپوشیدن صلته بالباء و باشکوفه
کردن توشه دان را تلفع جامه در برکشیدن زن
وجامه درخود پیچیدن وبرگ فروگرفتن درخت را
وپیری فروگرفتن مرور الفاع بالکسر چادر التفاع
چادر درخود پیچیدن وسبز شدن زمین به نبات
لقع یلقع۔ چشم کردن کسی را (ع ع بفتحها) و
یقال لقعه ببعرة ولقعه بعینه اے عانه قال
ابو عبیدة ولم یسمع اللقع الا فی اصابة العین و
فی البعرة۔ لقاعة بالضم والتشدید مرد حاضر جواب
التقاع برگشتن گونه روی وجز آن ویستعمل مجهولا۔
لکع یلکع۔ ریم برچسپیدن بر اندام (ع ع کاف ۲)
رجل لکع مرد لئیم وخوار بندهٔ نفس وامرأة لکاع
مثل قطام تقول فی النداء یالکع بالضم وللاثنین یا
ذوی لکع۔ لکاعة مصدر منه (ع ع کاف ۲) الکع لکعا
نعت منه ولا یصرف لکع فی المعرفة لانه معدول
من الکع ویقال للفرس الذکر لکع وللانثی لکعة و
هذا ینصرف فی المعرفة لانه لیس ذلک المعدول
الذی یقال للمؤنث منه لکاع وانما هو مثل صرد و
نغر۔ لکع ایضا۔ خرکره وکودک خرد وفی الحدیث

ابی هریرة اثم لکع یعنی الحسن او الحسین رضی الله تعالی
عنهما۔ لکیعة کنیزک فرومایه بنو اللکیعة گروهی لکع
گزیدن مار وکژدم۔ وبسر زدن بره پستان مادر را
بوقت مکیدن (ع ع بفتحها)۔
لمع یلمع۔ لمعان روشن شدن ودرخشیدن
(ع ع بفتحها) یقال لمع الیته اذا اضاء ویقال للسراب
یلمع وبه شبه الرجل الکذاب التماع کذلک۔ لماعة
دشت۔ وعقاب لمعة پارهٔ گیاه خشک در میان
گیاه تر۔ وپارهٔ از عضو که خشک ماند اندر وضو
یا غسل الملمعی مرد زیرک تیز خاطر یلمعی کذلک۔
الماع لمعه برآوردن زمین وپستان کردن مادیان
ومادهٔ خر و مادهٔ شیر وسرهای پستان سیاه
شدن آبستن را وربودن صلته بالباء التماع
مثله یقال المعت بالشیء والتمعته ای اختلسه
وگونه برگشتن یستعمل مجهولا۔ یلمع اسپ ابرش
یعنی چپار۔ وآن نقطها باشد مخالف رنگ او۔
لوع۔ لوعة۔ سوزش عشق (ع ع ف اض ۲)
التیاع سوختن دل از عشق ویقال انا لاعة
الفواد الی حبها ای لائعة الفواد۔ رجل فاع
لاع مرد بددل ترسنده لیع مصدر منه (ع ع فاک ۲) کما
لهع۔ لهیعة۔ نام مردے۔
ذهب ضبعا لبعا۔ ای باطلا۔
الالثغ۔ من یرجع لسانه الی الثاء والعین و
اللثغة ما لازق الاسنان من الشفة۔
لخع بفتحتین سستی تن وذو الشناتر لخیعة بن ینوف

من حمیر ملخج کیمنع موضعیست در یمن او هو بالباء الموحدة

لیع - بالکسر موضعی ولیعة الجوع بالفتح سوزش گرسنگی لعت بالکسر لعیا تا ضجرت المایلاع بالکسر السریعة العطش او التی تقدم الابل سابقة ثم ترجع الیها وریح لیاع بالکسر شدیدة -

فصل المیم

متع - متع - برآمدن روز و دراز شدن ماتع دراز از هر چیزی . ومنفعت گرفتن بچیزے صلته بالباء وجریدن بوزن (ع ع بفتحها) میزان ماتع ای راجح وحبل ماتع ای جید الفتل ونبیذ ماتع شدید الحمرة وکل جید فهو ماتع - تمتیع دراز کردن و برخورداری دادن متاع آخریان ومنفعت ومنه قوله تعالی ابتغاء حلیة او متاع - تمتع برخورداری یافتن استمتاع کذلک متعة بالضم برخورداری ومنه متعة النکاح ومتعة الطلاق ومتعة الحج لانه انتفاع - امتاع برخورداری دادن ویافتن صلته بالباء متعدی لازم و بی نیاز شدن از کسی صلته بعن -

مجع - مجع - بالکسر احمق مجعة بالضم مجعة مثال همزة کذلک مجاعة بیباکی کردن (ع ع ک ا ف ۲) وامرأة مجعة قلیلة الحیاء - تماجع بیباکی کردن باهم مجیع نوعی از طعام که بشیر و خرما سازند -

مذع - مذع - گفتن بعضی خبر را وبعضی را نهان داشتن (ع ع بفتحها) و بول انداختن مذاع آنکه سر نتواند نگاهداشت - و دروغگوے -

مرع - مریع - چراگاه فراخ آب و علف امرع و امراع ج - مراعة مصدر منه (ع ع بضمها) امراع علف ناک شدن جای ممرع لغت منه در وغن بسیار بر سر کردن و بفراخی آب و علف رسیدن وفی المثل امرعت فانزل یقال القوم ممرعون اذا کانت مواشیهم فی خصب . ارض امرعة ای خصبة - مرعة مثال همزة مرغی مانند تذرو .

مزع - مزع - بشتاب رفتن آهو و اسپ (ع ع بفتحها) تمزیع جدا کردن و چیزی پاره کردن تمزع پاره پاره شدن از خشم وفی الحدیث انه غضب غضبا شدیدا حتی تخیل الی ان انفه تمزع قال ابو عبیدة لیس تمزع بشیء ولکنی احسبه تمزع وهو ان تراه کانه یرعد من الغضب ولم ینکر ابو عبیدة ان یکون التمزع بمعنی التقطع انما ستبعد المعنی مزعة بالضم پاره گوشت یقال ما علیه مزعة لحم ومافیه مزعة من الماء ای جرعة - مزعة بالکسر پارهٔ از پر ومنه مثل المزقة من الخرق -

مسع - مسع - ونسع باد شمال -

مشع - مشع - ورزیدن وگرد کردن وگوسپند دوشیدن امتشاع تمام شیر پستان را دوشیدن ویقال امتشع من فلان ما مشع لک اسے خذ منه ما وجدت و ربودن چیزے را ذئب مشوع گرگ رباینده -

مصع - مصع - جنبانیدن ستور دم را وبه شمشیر زدن ورجل مصع ای ضارب بالسیف وآب سر

زدن پستان ناقه را و بشتاب رفتن (ع ع بفتحها) و انداختن مادر بچه را ـ و درخشیدن برق وجز آن شئ ماصع ای براق و بازگشتن شیر از پستان ناقه ماصعة لغت منه ـ وکل شئ ولی و ذهب فقد مصع وهو ماصع ای ذاهب ومصعت الابل اذا ذهبت البانها ومصع البرد ای ذهب ومصع فی الارض وامتصع ای ذهب ـ مماصعة مقاتله کردن امصاع صاحب شتران شیر باز گشته شدن تمصعة مثال همزة مرغی ومیوه درخت عوسج مصع ج ـ تمصیع درخت وچوب بریده را ماندن با پوست تا آب او خشک نشود ـ

مطع ـ تمطیع العود ـ ماندن چوب تر با پوست تا خشک شود ـ

معمع ـ معمعة ـ آواز نیستان که بسوزد ـ و آواز دلیران در معرکه معمعان سختی گرما یقال یوم معمان ای شدید الحر معمعة ایضا در گرما شدن معمع زن ساخته روزگار با مال معمعی مردم که هر که غالب باشد یار او شود ـ مع با وهی کلمة تدل علی المصاحبة وهی اسم لانه قد یسکن وینون تقول جاؤا معا ـ

مقع ـ مقع ـ دشنام دادن بفحش یستعمل مجهولا یقال مقع فلان بسوأة ای رمی بها وسخت خوردن شراب وآب را امتقاع گونه روی گشتن از ترس واندوه یقال امتقع لونه مجهولا وکذلک انتقع و ابتقع بالنون والباء وبالمیم اجود ـ

ملع ـ ملع ـ رفتار تیز سبک (ع ع بفتحهما) انملاع کذلک ملیع ملاع بیابان بی نبات ومن امثالهم قولهم اودت به عقاب ملاع ویقال ذلک فی الواحد والجمع وهو شبیه بقولهم طارت به العنقاء وحلقت به عنقاء مغرب وکذلک الملیع وهو السریع ایضا

منع ـ منع ـ باز داشتن وهو خلاف الاعطاء (ع ع بفتحهما) مانع منوع مناع لغت منه و باز داشتن کسی را از کاری و چیزی امتناع باز ایستادن ممانعة باز داشتن از یکدیگر مناعة عزیز شدن و استوار شدن (ک ع بضمهما) رجل منیع ومکان منیع ومنعة منیعة وهو فی عز منیع وفی عز ومنعة بالتحریک وهو جمع مانع ایضا مثل کافر وکفرة ای هو فی عز ومن یمنع من عشیرته وتبعه ـ تمنع ای تحصن ـ

میع ـ میع ـ روان و تنک شدن چیزی چون روغن و مسکه وجز آن ـ و گداختن (ض ع ف ا ک ۲) تمیع کذلک ـ میعة رفتن چیزی ریخته چون آب در روغن وجز آن و شادمانی و اول رفتار اسب ـ و اول جوانی و اول روز وصبح وآن شلم است از درختی در روم و او سائله و یابسه باشد ـ

ودع ـ بالفتح تارگیل مهره سپید که بدان آب بر دارند تودیع ماهی ست خرد دریائی تودعان موضعی تودع کعنب بار ها ست در یمن تودعی آنکه در نسب خود متهم باشد قیل منسوب الی المدعة او من الدعوة فی النسب علی لغة من یقول دعیت فی دعوت ـ

مطع - فی الارض مطعا ومطوعا - رفت وگم شد
ومطع الشیٔ به پیش دهان و دندان پیشین چیزرا خورد
تا طع ناطع نعت منه وناقة ممطعة الضرع شتر ماده
که پستانش از شیر پر شده روان گردد
موعة الشباب - یعنی آغاز جوانی -
المیع - محرکة تلوان الوجه من عارض فادح قیل و
منه المیع للطریق الواسع الواضح والصواب انه من
دی ع لانه لیس فی الکلام فعیل واما ضمیه فمصنوع

فصل النون

نبع - نبوع - بیرون آمدن آب از چشمه وجز آن
(عع بفتحها وض اک ۲) ینبوع چشمه ومنه قوله تعالی
حتی تفجر لنا من الارض ینبوعا ینابیع ج - نوابع
البعیر المواضع التی یسیل منها عرقه - نبع درختیست
که از وی کمان سازند واز شاخهاے وے تیر
سازند نبعة چوبے ازوے نبائع موضعے - تمبج
شهرے نباعة د بر یقال کذبت نباعتک اذا ردم
ای ضرط وبالغین المعجمة ایضا -
نجع - نجوع - گواریدن طعام (عع بفتحها) وبطلب
نیکوئی وآب وعلف شدن وخوردن رنگ واثر
کردن سخن وپند ودارو - نار نجوع بالفتح ای نمیر
نجوع الصبی اللبن - ونجوع الدابة المدید ومدید
آرد وجو باشد که آنرا آب وبیخ تنک کنند شبال ودوغ
وستور را خورانند تا زود فربه شود ونجع مدید دادن
ستور را انتجعه بالضم آب وعلف نگاه کردن انتجاع

بطلب آب وعلف ومنفعت ونیکوئی شدن منتجع
موضع جستن آن وهولاء قوم ناجعة ومنتجعون - تجیع
خون که بسیاهی زند قال الاصمعی هو دم الجوف خاصة
نخع - نخاعة - بالضم آب بینی نخع آب بینی انداختن
نخع مثله وبه نخاع رسانیدن کارد او ذبیحه یقال
ذبحه فنخعه فهی دابة منخوعة وخالص کردن دوستی
ونصیحت را با کسی (عع بفتحها) انخع وهو مفصل
القهقهة بین العنق والراس من باطن نخاع بالضم
والفتح مغز مهرهٔ پشت که آنرا حرام مغز گویند - نخع
قبیلهٔ از یمن انتخاع دور شدن از زمین خود -
نزع - نزع - کشیدن چیزے از جاے خود - و
برکندن ومانند شدن به پدر یقال نزع الی ابیه
فی الشبه ای ذهب وفی المثل العرق نزاع و
کشیدن کمان یقال نزع فی القوس ای مدها
وفلان فی النزع ای فی قلع الحیوة نزاع آرزومند
شدن یقال نزع الی اهله وبعیر نازع وناقة نازع
آنکه آرزومند چراگاه وجای خود باشد وغنم نزع
ترامی تطلب الفحل - نزیع غریب نزائع الخیل اسپان
که از قومی دیگر کشیده باشند وکذا نزائع البعیر نزاع
ایضا زنان که به بیگانگان داده باشند تنزع
پرداختن از کار (عع ف اک ۲) وفی المثل صار
الامر الی النزعة اذا قام باصلاحه اهل الاناة وهو جمع
نازع نزع نزوع بالفتح ونزیع چاه که قعر او نزدیک
باشد نزع موی رختگی هر دو جانب پیشانی انزع
نعت منه نزعاء النعت المؤنث منه ولا یقال نزعاء

نزعة یک موی پیشانی و آنرا بجز لیه خوانند و هما
نزعتان ـ منازعة باهم کشش کردن بخصومت ـ و
آرزومند شدن ویقال بینهم نزاعة بالفتح ای خصومة
فی حق ـ تنازع خصومت کردن دو گروه باهم انزاع
صاحب شتران نزائع شدن و رأیه تنزع الی کذا
ای تشتر عالیه نازعا ـ انتزاع برکندن و برکنده
شدن متعد لازم یقال انتزعت الشیء فانتزع ای
اقتلعته فاقتلع ـ تمام منتزع نز برکنده شد و
للمبالغة منزع بکسر المیم نز منزعة بازگشت ـ و
پایان کار و تدبیر ویقال فیعلمن اینا اضعف منزعة
وبکسر المیم ایضا و فلان قریب المنزعة ای قریب الهمة
ویقال لم یبق فی القوس منزع کاره بنهایت رسید
و شراب طیب المنزعة ای طیب مقطع الشرب ـ
نسع نسعة ـ بالکسر نوار تنگ ستور نسع بفتح ۲
وسکونه النساع ج نسوع گوشتهای بن دندان
دور شدن (ع بفتحها) نسع مسع باد شمال ـ
نشع نشوع ـ بالفتح و بالغین المعجمة ایضا دارو
دربینی ریختنی و در دهان افگندنی و بالضم مصدر منه
(ع بفتحها) و سخن تلقین کردن انشاع دارو در
بینی چکانیدن انتشاع دارو به بینی خویش فرا کردن
نصع نصوع ـ خالص شدن لون و سخت
سپید شدن (ع بفتحها) و پیدا و روشن شدن
کار ناصع ای خالص یقال ابیض ناصع و اصفر
ناصع قال الاصمعی کل ثوب خالص البیاض
او الصفرة او الحمرة فهو ناصع ـ نصع بالکسر
نوعی از جامهای سپید ـ انصاع پیدا کردن آنچه
در دل باشد ـ و آهنگ جنگ کردن ـ
نطع نطع ـ بالفتح و الکسر مع السکون و الحرکة
اربع لغات گستردنی از ادیم نطوع انطاع ج ـ نطع
بالکسر مع السکون و الحرکة کام و شکنهای کام نطوع
ج تنطع دور شدن در سخن و در کام گفتن سخن را ـ
نغنغ ـ نغنغ نغناغ یودینه نغنغ بالضم دراز نغنغ
دور شدن لغاعة بالضم مثل لعاعة وهی البقلة ناعمة
نفع ـ نفع ـ سود و سود کردن (ع بفتحهما) و هو خلاف الضر
صلته باللام منفعة سودمندی انتفاع سود یافتن ـ
نقع ـ نقع ـ گرد نقاع ج و بیک جای گرد آمدن
آب و آنچه در چاه گرد آمده باشد از آب و فی الحدیث
انه نهی ان یمنع نقع البئر و زمین که خاک خوش و پاک
دارد و در وی آب ایستد نقاع انقع ج و فی المثل
انه لشراب بانقع ای انه معاود للامور یاتیها حتی
یبلغ الی اقصی مراده النقوعة بالضم چاهک تر میه
نقوع بالفتح آنچه در آب تر نهند چون مویز و خرما
و جز آن منقع بالکسر خنور تر نهادنی منقعة مثله و
هی ایضا برمة صغیرة یطرح فیها اللبن و یطعمه الصبی
منقع بالفتح موضعی که در روی آب گرد آید مناقع ج
نقوع گرد آمدن آب در جائی و بلند شدن آواز
و فریاد ویقال نقع الصوت و استنقع ای ارتفع و
مهمانی از سفر رسیدن و گوسپند و شتر کشتن بحبت
آن مهمان یقال نقعت النقیعة و انقعت و تنقعت
ای نحرت و کل جزور جزرتها للضیافة فهی نقیعة

وفی کلامهم اذا لقی الرجل منهم قوما یقول سلوا انقع لکم ای بخبر لکم کانهم یدعوهم الی دعوته و سیراب شدن انتقاع کذلک نقعت بالماء ای رویت و باز وا فتن خبر را یقال ما نقعت بخبر فلان نقوعا ای ما عجبت بکلامه ولم اصدقه - قال الاصمعی نقعت بالخبر والشراب اذا اشتفیت منه نقع تشنگی نشانیدن و فی المثل الرشف انقع للعطش و انجع و یقال سم ناقع ای بالغ و سم منقع ای مربی - و دم ناقع ای طری نقیع چاه بسیار آب و هو مذکر و الجمع انقعة و آب میوها که تر نهاده باشد و آب ایستاده و بانگ و فریاد و شیر خالص سرد کنند و بخورند و هو المنقع ایضا - نقیعة طعامی مسافر و ستور که بجهت آن کشند و یقال الناس نقائع الموت ای بخبر بهم کما یخبر الجزار النقیعة انقاع سیراب گردانیدن و تر نهادن میوه و دارو و جز آن یقال دواء منقع - قال ابو عبیدة انقعت له شرا و هو استعارة و ایستادن آب بجائی استنقاع مثله و در پی آواز رفتن انتقاع کشتن شتر و گوسپند غنیمت پیش از قسمت - و گشتن گونه روی و هو لغة فی امتقاع - استنقاع بغدیر فرو آمدن و اغتسال کردن کانک تثبت فیه لتتبرد و الموضع مستنقع و تر نهادن یستعمل مجهولا یقال استنقع الشیء فی الماء و گرد آمدن آب و ایستادن آن بجائی -

نکع نکع - شتابانیدن از کاری (ع ع لفتحها) صاحبه یعنی - نکعة نکعه مرد احمق نکعة الطرثوث سر رافه نکع بالتحریک پوست رفتگی بینی انکع نعت منه -

نوع - نوع - گونه و هو اخص من الجنس تنوع گوناگون شدن نوع بالضم تشنگی نائع تشنه یقال هو جائع نائع و هم جیاع نیاع و یقال رماه الله بالجوع والنوع استناعة پیش شدن در رفتن -

نهع نهوع - بستم قی کردن (ع ع لفتحها) بمعنی انتهع نتع - سا از زخم قدری قدری خون بر آمدن (ع ع ف ا ض ۲ و ک ۲) و کذا الماء من العین والعرق من البدن و انتع عرق کثیرا و انتع القیء لم ینقطع انتع - قی کرد و خون از بینی بر آمد پس غالب شد بر وی و انتع القیء والدم خرجا -

انداع - بیرون خوی فرو بانگان کردن و الندع السعتر بالغین و آبدعت به الناقة بالباء الموحدة

نزع - آب و خوی بر آمد (ع ع لفتحها) نازع نعت منه تابع - ناوید - (ع ع ف ا ک ۲) و النوائع من الغصون المیائل -

فصل الواو

وبع - و تا عه - بالتشدید کون یقال کذبت و تاعتک و خاعتک بالنون ایضا و بالغین المعجمة ایضا ای ردم و ضرط -

وجع - وجع - رنجوری و دردمندی اوجاع و جاع ج - و رنجور و دردمند شدن (ع ع کلا ف ۲) وجع یوجع و تیجع و یاجع ایضا بالیاء و الهمز

فهو وجِعٌ وهم وجِعون ووَجعى ووجاعى ونسوة وجاعى
ايضا ووجعات - وبنو اسد يقولون يِجَع بكسر الياء
ولا يقولون يِعلَم استثقالا للكسرة على الياء فلما
اجتمعت اليا آن قويتا واحتملتا ما لم تحتمله المفردة
وفلان يوجع رأسه بنصب السين ويوجَعُه رأسُه
برفعها وانا اَيْجَع راسي ويوجعني راسي - ايجاع
دردمند كردن ضرب وجيع اى موجع مثل اليم
بمعنى مؤلم - توجع دردمندى نمودن ومرثيه
گفتن مرده را وجعار كون جعة بالكسر نبيذ جو -
ودع - توديع - بدرود كردن (ع بفتحهما) -
وداع بالفتح بدرود وتوديع الفحل ذخيره داشتن
گشن ازجهت گشنى وقوله تعالى ما ودعك ربك
وما قلى قالوا ما تركك - توديع الثوب درجامه دان
نهادن جامه را ودَعة بالتحريك وبالسكون شبه
سپيد كه آنرا مهره خوانند ودعا تقارج - وَدَعة
تن آسانى والهاء عوض من الواو وفيه لغة بضمها
وديع وادع نعت منه يقال نال فلان المكارم
وادِعا من غير كلفة - رجل متدع اى صاحب دَعة
وراحة - موادعة مصالحت كردن توادع فقدا لخ
ويقال عليك بالمودوع اى بالسكينة والوقار
ولا يقال منه وَدَع كما يقال من المعسور والميسور
عسره ويسره - دَع بمان وهو امر بمعنى الترك
يقال دع ذا ودعه كما يقال ذره وذرهم قال
المؤلف سمعت عمن له نصاب تام ونصيب عام
من العربية ان كلمتى دع وذر امران فى معنى الترك

الا ان دع للمخاطب بترك الشئ قبل العلم به وذر امر
بتركه بعد ما علمه وروى ان بعض الائمة سأل الامام
فخر الدين الرازى رحمه الله عن قول الله تعالى
اتدعون بعلا وتذرون احسن الخالقين لم لم يقل
وتدعون احسن الخالقين وهذا اقرب الى الفصاحة
للمجانسة بينهما فقال رحمه الله لانهم اتخذوا الاصنام
الهة وتركوا الله بعد ما علموا ان الله ربهم ورب
آبائهم الاولين استنكارا واستكبارا فلذلك
قيل لهم وتذرون ولم يقل وتدعون والله اعلم
وقال الجوهرى ولا يقال ودعه ولا هو وادع
وانما يقال تركه وهو تارك وربما جاء فى ضرورة
الشعر ودعه فهو مودوع على اصله - وديعة زنهار
ودائع ج - ايداع وديعت نهادن بكسى وپذيرفتن
ازكسى وديعت را وهو من الاضداد واستيداع
نگاهداشتن خواستن وديعت را ميدع
ميدعة جامه كهنه مواديع ج - ادوع نامى
ازنامهاى كلاكموش ودعان نام جائى -
ورع - وَرَع - بالتحريك ترسنده وقال ابن السكيت
واصحابنا يذهبون بالورع الى الجبان وليس
كذلك انما الورع الصغير الضعيف الذى لا غناء
عنده يقال انما مال فلان اوراع اى صغار
وَرُع بالضم ورُوع وراعة ضعيف وبيناذه شدن
(ع بضمهما) وَرِعَ رِعة بكسر الراء پرهيزگارى (ع
بكسرهما) وورع لغت منه - وفلان سَيِّئ الرعة اى
قليل الورع - تورع پرهيز نمودن توريع باز داشتن

و فی حدیث عمر رض وَزَع اللص ولا تراعه ای
اذا رأیته فی منزلک فادفعه واکففه ولا تنظر ما یکون
منه و بازگردانیدن شتر را از آب موارعة با هم
گفتن سخن وریعة نام اسپے۔
وزع۔ وزع۔ باز داشتن (ع بفتحہا) و اول و
آخر لشکر را فراهم آوردن اتزاع باز ایستادن
ایزاع بر آغالیدن به چیزے یقال ہو موزع به
ای مغری به وزوع بالفتح اسم و مصدر فیه والهام
دادن قوله تعالی رب اوزعنی ان اشکر و پاره پاره
بول انداختن ناقه استیزاع الهام خواستن
شکر نعمت را از خدای تعالی وازع سرهنگ
و سالار لشکر۔ و باز دارنده و سلطان وَزَعة
بالتحریک ج۔ قوله تعالی فهم یوزعون وَالکلب
ایضا یسمی وازعا لانه یکف الذئب عن الغنم۔
توزیع قسمت کردن بر جمعی برای دیگری و پراگنده
کردن توزع بر خود دیدن قسمت را تنزع سخت
اندام اوزاع من الناس جماعات۔ و بطن من
همدان و منهم الاوزاعی۔
وسع۔ وَسَعة۔ فراخی و فراخی کردن۔ و گنجیدن
(ع گ اف ۲) و توانگری و سع بالضم کذلک و
دسترس و طاقت قوله تعم لینفق ذو سعة من سَعَته
ای علی قدر سعته والهاء فیه عوض من الواو
ایساع با دسترس و توانگری شدن قوله تعالی
وانا الموسعون ای اغنیاء قادرون و فراخ گردانیدن
نعمت بر کسے صلته لعلے۔ توسیع فراخ کردن
خلاف التضییق۔ اتساع فراخ شدن استیساع
کذلک۔ توسع فراخی و فراخ نشستن در مجلس
فرش و ساع بالفتح اسپ فراخ گام و ساعه مصدر منها
(ع بضمہا) وسیع و دُوحرض نام دو آب یسع
نام پیغامبرے و قد ادخل علیه الالف واللام و هما
لاتدخلان علی نظائره نحو یعمر و یزید و یشکر الا فی
ضرورة الشعر و قری والّیسع بلامین ایضا۔
وشع۔ وشیعة۔ زغوتة ریسمان و ماکوی بافنده
و نواله بافنده۔ و خطهای برد۔ و بر آمدن سپیدی
موی بر سر و بر کوه شدن (ع بفتحہا) توشیع
پیچیدن بافنده توشع بر آمدن گوسپند بر کوه
بجز اایتشاع شگوفه بیرون آوردن درخت و
وقبوع بالفتح داروی دهان مثل النشوع۔ وشیع
شاخ زینه ها و قدره که بر سقف اندازند۔
وصع۔ وصع۔ مرغکے خردتر از گنجشک و فی الحدیث
ان اسرافیل لیتواضع الله حتی یصیر کانه الوصع۔
وضع۔ موضع۔ جای و نهادن بر جائے
(ع بفتحہا) و کذلک وضع موضوع مصدران فیه
و هو مثل المعقول و موضع بفتح الضاد لغة فی موضع
و یقال ضعه غیر هذا الوضعة بالفتح والکسر والضعة ایضا
یعنی بنه جز این نها و ضعة ایضا گیاه شور و ضیعة
اثقال درخت و یقال این خلفوا و ضائعهم و شور
گیاه والوضیعة ایضا نحو و ضائع کسری کان ینقل
قوما من ارض فیسکنهم ارضا اخری و هم الشحن المسالح
و گیاه شور خوردن شتر و خورانیدن لازم متعد

(ع بفتحها) ناقة واضعة وموضوعة ایضا نعت منه وهؤلاء اصحاب الوضیعة ای اصحاب حمض مقیمین فیه - وضیع خرمای ترکه در خنورها نهند خشک ناشده وامانت ومردم فرومایه ویقال فی حسبه ضعة فرومایگی ست در تبار وی مواضعة گروی بستن باهم وماندن خرید وفروخت باهم - وبر چیزی موافقت کردن وقرار دادن وضع نهادن زن معجر را از سر امرأة واضع لاخمار علیها وبچه آوردن وفرو افگندن از درجه صناعة بمن (ع بفتحها) وضع بالضم در آخر طهر حمل گرفتن زن تضع بالتاء کذلک بسکون الضاد وضمها یقال حملته امه وضعا وتضعا - امرأة واضع نعت منه موضوع تیز رفتن شتر بعیر حسن الموضوع شتر نیکو تیز رفتار الیضاع تیز راندن وزیان زده شدن مردم در تجارت یقال وضع فلان فی تجارته واوضع یستعمل مجهولا ای خسر فهو موضوع فیها ضعة بالفتح والکسر فرومایه شدن (ع بضمها) وضیع نعت منه تواضع فروتنی ونرم گردنی نمودن اتضاع پست کردن سر شتر را تا پای بر گردن وی نهند و بر نشیند توضیع بر دوختن جبه بعد از پخته نهادن رجل موضع ای مُسطّح لیس بمستحکم الخلق - دعوع خطیب وعوع - وهو لغة حسن - وعوعة آواز گرگ همدار وعواع وهو لغت قبیح وعواع ایضا خروش - وجماعت مردم - وفع - وفیعة - بالفاء سلۀ جامه وخرما -

وقع - وقع - بالتسکین جای بلند وبجنگ در انداختن کسی را صلمة بالباء یقال وقعت بالقوم فی القتال وسخن در انداختن از هر جنس صلمة بعن ومن یقال وقعت من کذا وعن کذا وتیز کردن مردم را بسخن وکارد وشمشیر را به فسان وقوع افتادن (ع بفتحها) ویقال وقع ربیع بالارض ولا یقال سقط وفرود آمدن مرغ از هوا و هذا حسن الوقعة بالکسر وقعت بالفتح آسیب کارزار واقعه مثله والواقعة القیامة - موقع جای افتادن یقال وقع الشیٔ موقعه - موقعة الطائر بفتح القاف جای فرود آمدن مرغ میقعة البازی کرسی باز - وچوب گازر که جامه در وی کوبد - وفسان دراز وسوهان وخایسک وقع بالتحریک سنگها - وقعة یکی وسوده شدن پای از سنگها واز زمین درشت وتنگ شدن سم ستور (ع ک اف ۲) وقع نعت منه وابر تنک وقیع سم تنک شده از سنگ حافر موقوع مثله وکارد وشمشیر کرد وبسنگ وسوهان - وقیعة مغاکچه بر سنگ که در وی آب ایستد وکشش وفتنه وقائع ج - وغیبت کردن یقال وقع فیه رجل وقاع ووقاعة نعت منه وقاع کقطام داغ گرد که برد و کرانۀ ران ستور باشد واقع کوفیان فعل متعدی را گویند نسر واقع ستارۀ ایقاع بجنگ در انداختن کسی را - وانداختن کسی در انچه او را بد آید یقال اوقعه بالشر مواقعة وقاع کنایة عن الجماع وبا کسی بجنگ در افتادن توقع استیقاع چشم داشتن

بوقوع چیزی توقیع نشان - ونشان کردن بر
مکتوب وروی آوردن صیقل بر تیز کردن شمشیر
بمیقعه - وپشت ریش کردن ستور را - وگمان
بردن چیزی را یقال وقع ای اَلوَح طنک علی
شئ - طریق موقع راه کوفته ونرم موقع وبعیر
مُوقع مرد وشتر سختی کشیده وسفرها دیده مِسکین
موقع کارد تیز کرده وبعیر موقع وحمار موقع ایضا
پشت ریش شده مَرماة موقعة ای محددة یعنی
پیکان تیز کرده -
وکع - وکاعة - صلب وسخت شدن مشک
وجز آن (ع بضمهما) ایکاع متعدمنه وکیع صلب
استوار سقا روکیع مشک که از وی آب تره ونام
مردی فرس وکیع اسپ که خوی نکند واستوار وکع
بفتحتین انگشت ابهام پای بر سبابه نشستن مرد را
اوکع وکعاء نشان منه ومرد وزن فرومایه وگول
والمیکعة سکة الحراثة والجمع میکع ونه بالفارسیة بزن
استیکاع سخت شدن طبیعت وکع گزیدن مار وگژدم
وبدست زدن پستان را بوقت دوشیدن - وبسر
زدن بره وگوساله پستان را بوقت مکیدن (ع
بفتحهما) ومن کلام العرب قالت الغُز احلبُ وکع
فان لک ما تدع وقال النعجة احلبُ وکع فلیس
لک ما تدع ای انهز الضرغ واَحلُب ما فیه -
ولع - ولوع - ولع - حریص شدن به چیزی
مملمه بالسار (ع ک اف ۲) ولوع بالفتح حریص
النعت والمصدر کلاهما بالفتح اَبلاغ حریص گردانیدن

یقال مولع به بفتح اللام ای حریص مغری به - ولع
بالفتح دروغ یقال ولع والع کما یقال عجب
عاجب ودروغ گفتن ولعان کذالک (ع بفتحهما)
والع دروغ گوی ولُعة ج ویقال ما ادری
ما ولَعه ای ما جلسه وما والعته بمعناه - مولع
پیسه بر ذوِن مولَّع ای ملوّن تولیع هر رنگی
در آمیختن در ستور - ولیع غنچه شگوفه ناشگفته
وکیعة حب از کنده -
وذع الماء - آب روان شدن (ع فا ک ۲)
واذع آب روان وکل ما جری علی صفاة -
ومعة - بالفتح باران یکباره -
الوبغ - بفتحتین لشار بها الی الشئ الیسیر نعة یمانیة

فصل الهاء

هبع - هبع - بالضم وفتح ۲ شتر بچه که در آخر نتاج
زاید یقال ماله هبع ولا ربع وقدم هبعة ماده
هُبَعات ج - هبعان گردن دراز کردن شتر بچه
در رفتار (ع بفتحهما) -
هبلع - هبلع - بالکسر بسیار خوار -
هنبقع - هنبقعة - بر پاشنه پای نشستن
هبقنع است ستبر احمق واهبنقع الرجل
اذا جلس الهنبقعة -
هجع - هجوع - بخواب رفتن بشب وشکستن
گرسنگی نه تا حد سیری (ع بفتحهما) تهجاع
خواب سبک هجیع من اللیل پاره از شب
تهجیع خواب کردن ویقال اتیت بعد هجعة

ای بعد نومة خفیفة من اول اللیل هجعة بالکسر
کالجلسة من الجلوس رجل هجعة مثال همزة و
هجع وهجع مرد غافل وگول اهجاع تسکین دادن
گرسنگی را۔ هجنّع دراز و فرک۔

هجرع۔ هجرع۔ بالکسر دراز۔

هدع۔ هدع۔ بالکسر وسکون العین کلمة یسکن بها
صغار الابل اذا انفرت۔ هودع شترمرغ۔

هرع۔ هرع۔ بالتحریک روان شدن خون
(ع ک اف ۲) دم هرع خون روان رجل هرع
سریع البکاء۔ هرعة زن که بوقت ملاعبت انزال
آیدش مهروع ای مصروع اهراع شتافتن قوله
تعالی وجاءه قومه یهرعون الیه ای یستحثون الیه و
لرزیدن از خشم وترس وتب یستعمل مجهولا هیرع
مرد ضعیف بددل ریح هیرع سریعة الهبوب
هیرعة نای شبان۔ اهرماع بالکسر سبک رفتن
وسبک فرو دویدن آب چشم درگریه میم زائده

هزع۔ هزیع۔ پاره از شب تهزیع شکستن
انهزاع شکسته وکوفته شدن مهزع بالکسر کوبه
اهتزاع جنبیدن نیزه وشمشیر اهزع آخرین تیر که
درکیش ماند یقال ما فی کنانته اهزع وما فی
الدار اهزع ای احد۔ هزع شتافتن۔
(ع بفتحهما) اهتزاع تهزع کذلک۔

هطع۔ هطوع۔ چشم برناگرفتن از چیزی (ع
بفتحهما) اهطاع گردن راست دراز کردن
وتیز دیدن بعیر مهطع راست گردن۔

هطلع۔ هطلع۔ مرد دراز تن آور۔

هعع۔ هعة۔ قی کردن (ع بفتحهما)۔

هقع۔ هقعة۔ دائره پیش سینه اسپ مکروه ذلک
یقال ان المهقوع لا یسبق ابدا ویکی از منازل قمر
وآن سه ستاره است در جوزا نزدیک بیکدیگر هقعة
مثال همزة مرد بسیار تکیه کننده وبرپهلو خسپنده
درمیان قوم هیقعة آواز رسیدن شمشیر برجائے
همقع بتشدید المیم وکسر القاف بر درخت تنضب

هکع۔ هکوع۔ آرامیدن (ع بفتحهما) هکعة احمق۔

هلع۔ هلع۔ خروشیدن (ع ک اف ۲) هلع هلوع
نعت منه وفی الحدیث من شر ما اوتی العبد شح
هالع وجبن خالع ای یجزع فیه العبد ویحزن کما
یقال یوم عاصف ولیل نائم وقوله تعالی ان
الانسان خلق هلوعا رجل هلعة مثال همزة اذا
کان یهلع ویجزع ویستجیع سریعا ویقال ما له
هلع ولا هلعة بالکسر وتشدید اللام ای ما له جدی
ولا عناق ناقة هلواع وهلواعة ای سریعة
حدیدة ندعان هلوعة شتافتن ذئب هلع هلع
گرگ حریص فرو خورنده الاول من الحرص والثانی
من الابتلاع هالع شترمرغ تیز گذرنده نعامة هالعة۔

همع۔ هموع۔ روان شدن اشک وسرشک
هوا که بر درخت افتاده باشد همع همعان کذلک
(ع بفتحهما وض ۲) هموع بالفتح نعت۔ سحاب
همع ابر بارنده تهمّع گریستن بدروغ سملع بتشدید
اللام شتر تیز رو۔ وگرگ لام زائده۔

همسع همیسع - بالفتح مرد توانا و نام مردی -
هنع - هنعة - نشان بن گردن شتر بعیر مهنوع نعت منه
و یکی از منازل ماه و آن پنج ستاره است بر منکب
جوزا از سوی چپ هنع بفتحتین پستی گردن و پست
گردن شدن (ع ک ا ف ۲) ظلیم اهنع و لغات
هنعار - اکمة هنعار پشته پست و هو ضد سطعار -
هوع هواع - بالضم هیوعة قی کردن (ع ف ا
ض ۱) تهوع بقی آوردن تهوع بستم قی کردن -
هیع هیوع - هیع هیعان - بد دلی کردن و ترسیدن
(ع ف ا ک ۲ و ک ا ف ۲) هیعة رفتن انچه بر ریزند
بر زمین از آب و جز آن مثل المیعة (ع ف ا ک ۲)
و انچه ترساند کسی را از آواز و خروس و نباحه و ما
آن رصاص هائع ارزیز گداخته روان آنها یاع
و درخشیدن سراب رجل هاع لاع و هائع و لائع
ای جبان جزوع و امرأة هاعة - لاعة - هائعة آواز
سخت مهیعة نام حجفه که میقات اهل شام ست در حج
هبرکع - کسفرجل مرد کوتاه -
هتع الیهم - بسوی ایشان شتابان پیش آمد
(ع بفتحها) -
هجزع - کدرهم مرد بد دل لانه من الجزع عن اللحیانی
هندلع - بضم الهاء و فتح الدال و کسر اللام تره است
الهربع - کعصفر الخفیف من اللصوص والذئاب
هرجع - کجعفر لنگ -
هرمع - کعلمس مرد زود گریه و شتابی و سکی
فعلها اهرمع و اهرمع فی منطقه انهمک و اکثر
و اهرمع الیه تباکی -
هرنع - کعصفر و عصفور سپش خرد و هرنعة بالکسر
سپش کلان هرنوع شله الهرانع اصول نبات
کالطرثوث -
هزلاع - بالکسر گرگ بچه از کفتار که لاغر سرین
باشد و هزلعة مضیه و انسلاله و سموا هزلاعا
الهزلع کعملس السریع -
الهزنوع - کعصفور اصل نبات یشبه الطرثوث
او الصواب بالراء و بالغین -
هسع - شتابی کرد (ع بفتحها) و هاسع و هیسع کزفر و
زبیر و منبر ابنار الهمیسع بن حمیر بن جبا و سموا هیسوعا -
هلابع - کعلابط فرومایه نفو منه خبیث هلبع کعلبط
و علابط آزمند خوردن و گرگ لحوصه و کعلابط اسم -
هلمع - کعلمس مرد زود گریه لغة فی الهرمع -
همتع - کعصفر بر های چیده درخت تنضب و
وزنه هفعل لانه من متع و لیس تصحیف همقع بالقاف
همقع - کزبرج و علابط مرد گول همقعة مؤنث
و بر تنضب یا بر عضاة -
الهنبع - کقنفذ شبه مقنعة للجواری و قد خیط مقدمها
والهنبعة مشیة دون الهنبلة کمشیة الضبع -

فصل الیاء

یدع - ایدع - زعفران یتدیع بزعفران رنگ
کردن ایداع واجب کردن حج را بر خود به تطییب
زعفران بجهت احرام یقال ایدع الحج علی نفسه
ای اوجب - تمیدوع نام آبی -

برع - يَراع - ضرد كه ازوى تير وقلم سازند - و
مگس ريزه كه شبانگاه پرد وآنرا گميچه نيز خوانند يراعة
يكى ازانها - ومرد بددل -
يفع - يفاع - زمين بلند اليفاع گواليدن كودك
بانع لغت منه ولايقال موفع ويقال غلام يفع
ويفعة وغلمان ايفاع ويفعة ايضا -
ينع ينع - بالفتح والضم وينوع رسيدن ميوه (عح
بفتحهما وك ٢) ايناع مثله - ولم تسقط اليا رفى
المستقبل منه لتقويها باختها وقرئ وينعه بالفتح والضم
بينع يانع ميوه رسيده ينع جمع كصاحب وصحب -
اليتوع - كصبور وتنور كل نبات له لبن دارسهل
محرق مقطع والمشهور منه سبعة العشر والشبرم واللاعية
والماهودانه والعرطنيثا والمازريون وانگشت

وكل اليتوع عاشة اذا استعملت فى غيره وجهها
اهلكت وتقدم فى ت ورع -
يثيع - كزبير ويقال اثيع والد زيد التابعى وابن بكر
فى عدوان وابن الارغم فى الاشعريين وابن ازوة فى
لخم ويثيع كيضرب ابن الهون بن خزيمة واثيع كاحمد ابن
نذير فى بجيلة وابن مليح بن الهون جماع القارة -
اليعياع - من فعال الصبيان اذا رمى احدهم
الشئ الى آخر ولايكسر ياؤه ويع كقد زجر عن
تناول الشئ كقول العجم كخ -
اليارع - المذكور فى قول حبيب الهذلى
يذكر قتره من العدو لما عرفت بنى عمرو
ويارع عهم القنت الى لهم فى هذه قو والزاجر لغة
لهذيل فى الوازع -

باب الغين

فصل الالف

ابغ - عين اباغ - بالضم مع الاضافة موضع
بين الكوفة والرقة ومنه يوم عين اباغ يوم قتل
فيه المنذر بن المنذر بن ماء السماء -
ارغيان - كاصبهان ناحية است بنيشابور -

فصل الباء

بدغ - بدغ - بالتحريك آلوده شدن بنجاست
وبدى (عح ك اف ٢) بدغ لغت منه -
برزغ - شاب برزغ - برزوغ بالضم برزغ
بالكسر اى ممتلى تمام -

بزغ - بزوغ - برآمدن آفتاب ودندان شتر
ونشتر زدن حجام وبيطار تبزيغ بالكسر نشتر
انبزاغ رسيدن نوبهار -
بطغ تبطغ - لغة فى تبزغ وماليدن بر زمين چيزيرا
وپاى بر زمين كشان رفتن (عح ك اف ٢) -
بغبغ - بغبغة - نوعى از هدير شتر بغبغ چاه كه آب
او نزديك باشد مبغبغ شتاب زده سبك -
بلغ - بلوغ - رسيدگى ورسيدن بجائى ونزديك شدن
برسيدگى ومنه قوله تعالى فاذا بلغن اجلهن اى
قاربنه - ابلاغ تبليغ رسانيدن والاسم البلاغ

بالفتح وهو ایضا الکفایة تبلیغ الیضا دست بعنان
دراز کردن مبلغ حد رسیدن بالغ نیکو و رسیده و
یقال امر الله بلغ بالفتح والسکون ای بالغ من قوله تعالی
ان الله بالغ امره ویقال اللهم سمع لا بلغ بالفتح والکسر
فیهما وسمعا لا بلغا معناه یسمع به الایتم - ویقال احمق
بلغ بالکسر ای هو مع حماقته یبلغ ما یریده ویقال
بلغ ملغ اتباع - بلاغة چیره زبانی (ع ع بضمها) بلیغ
ای فصیح بلاغات کالوشایات یعنی النمائم - بلغین
بالضم والکسر سختی و فی الحدیث ان عائشة رض
قالت لعلی رض حین اخذت بلغت منا البلغین
مبالغة بتمامی رسیدن و رکار بلغة آنچه بسنده باشد
تبلغ بسنده کردن - وسخت شدن بیماری و علت
بالغار بالمد یابها وهی الاکارع -
بوغ - بوغار - خاک سست تبوغ غلبه کردن
خون متبیغ کذلک و فی الحدیث علیکم بالحجامة لا تبیغ
الدم باحدکم فیقتله ای تهیج و یقال اصله من البغی
فقلب مثل جذب و جبذ -
ببغاء - بالفتح و قد تشدد الباء الثانیة طوطی و لقب
ابی الفرج عبد الواحد بن نصر المخزومی الشاعر لقب للثغة
بتغ - بفتحتین در تن بدید آمدن خون (ع ع ف اض ۲) -
برغ - بالفتح لعاب تبرغ خوش عیش شدن (ع ع کا ف ۲) -
بستیغ - بالفتح وهی قریة به نیشاپور منها المحدثان
شبیب و علی ابنا احمد البستیغیان -
بشغ - باران نرم وبشغت الارض بالضم زمین بباران
نرم تر گردید و لبشغة من المطر لغشه منه و اتبشغ

الله الارض البغتها -
بهوغ - بفتحتین خواب یقال هابغ باغ -
بیغ - بالفتح جوشش خون تاغ مرد و هلاک شد
(ع ع ف اک ۲) بیاغ کشنده و نام دلاوری و
بیغت به انقطعت به و کذا بیغ به مجهولا و تبیغ علیه
الامر اختلط و تبیغ الدم خون جوش زد و غالب
شد و تبیغ اللبن شیر فراوان شد بیغوا بالکسر
وهی بیت بمغرب منها شیخ عیاض سلیمان و علی
بن محمد الشاعر الزاهد البیغیان -

فصل التاء

تغتغ - تغتغة - آواز پیرایه -

فصل الثاء

ثغثغ - متغثغ - آنکه سخن از میان دندانها گوید
ثلغ - ثلغ - سر شکستن (ع ع بفتحها) مثلغ
رطب که از تل بیفتد - و بکفد -
ثمغ - ثمغ - سر شکستن (ع ع بفتحها) قال فی المغرب
ثمغ هی ارض لعمر رضی الله تعالی عنه و یقال
مال له و یقال موضع بخیبر ثمغة الجبل بالای
کوه و یقال هو بالنون لا بالثاء - ابو عمرو
ثمغت الثوب صبغته صبغا مشبعا -
ثدغ - رأسه سر او را شکست (ع ع بفتحها)
انثداغ لازم منه -
ثروغ - الدلاء - ما بین العراقی الواحد ثرغ
ثرغ زید ای التبع مصب دلوه (ع ع ک اف ۲)

فصل الجیم - جوغان - بالضم موضعی منه

ابو جعفر احمد بن الحسن الجوغانی المحدث۔

فصل الدال

دبغ۔ دبغ۔ دباغ و دباغة پیراستن پوست و رنگ سبز دادن جامه را (ع بفتحهما وض ۲) و فی الحدیث دباغها ظهورها۔ دباغ ایضا آنچه بوی پیرایند دبغ و دبغة کذلک دبغة بالفتح یکبار آنذباغ پیراسته شدن۔

دغدغ۔ و دغدغة۔ خارش دردن گلو و ذکر بوقت انزال۔

دمغ۔ دماغ۔ مغز سر او دمغة ج دمغ سر شکستن چنانکه بدماغ رسد (ع بفتحهما وض ۲) دامغة نام آن شکستگی و شجاج که احکام شرعی بوی بوی متعلق ست ده نوعست قاشرة و آنرا حارصة نیز گویند انگاه باضعه پس دامیه پس متلاحمة پس سمحاق پس موضحه پس هاشمه پس منقله پس آمه پس دامغه و باغین معجمه نیز گویند بعد از دامیه۔ دامغة ایضا چیزیست چون شگوفه سخت که از میان درخت خرما بیرون آید که آنرا اگر بگذارند نخل را خشک گرداند۔

دفغ۔ کاه ارزن و آنچه از باد دادن بکو جدا افتد۔

دمرغ۔ کعلبط مرد بسیار سرخ و ابیض و مرغی بالضم و تشدید المیم المفتوحة سخت سفید۔

دانغ۔ القوم بیمار شدند و هم فی دوغة من المرض دداغه الحر گرمی او را تباه کرد و داغ الطعام ارزان شد و داغ القوم بعضهم الی البعض گروه آرامیدند دوغة سردی و گولی والد دوغ بالضم حغرات لفظ فارسی۔

فصل الذال

ذغ۔ جاریة۔ جماع کرد او را (ع ف اض ۲)۔

ذلغت۔ شفته۔ لب او برگردید (ع ک اف ۲) وذلغها جماع کرد او را (ع بفتحهما) وذلغ الطعام خورد آنرا یا جنبانید آنرا او الذلغ الاکل لما لان والافلغ والادلغی والمذلغ کمنبر الذکر کانه نسبة الی بنی اذلغ وهم قوم من بنی عامر یوصفون بالنکاح والذالغ لقب الانسان فی سو ضحکه وامر ذالغ ومتذلغ لیس دونه شیئ آنذلاغ رطب آوردن خرما بن و برکشیده شدن پوست پشت شتر از بار۔

فصل الراء

ربغ۔ ارباغ۔ گذشتن شتر را تا بوقت ولی وقت آب میخورد و یقال ترکت ابلهم هملا مربغا۔

روغ۔ ردغة۔ بالتسکین والحرکة گلزار سخت ردغ رداغ ج۔ ردغ احمق مرادغ میان گردن و تنوره وی مردغة یکی۔

رزغ۔ رزغة۔ گلزار رزاغ گل ناک کردن باران زمین را و ضعیف شمردن و عیب کردن کسی را۔ و کندن زمین چندانکه بگل رسد رزغ مرد بگل فرو شده و در دشواری افتاده۔

رسغ۔ رسغ بضمتین وسکون ۲ خردگاه دست و پای آن باریکی پیوند سر دست بود رساغ بالکسر رسن که بر رسغ شتر بندند رسغ بفتحتین سستی دست و پای شتر رسغ برسغ رسیدن آب باران۔

زعزغ۔ زعزغة۔ فراخی عیش و همه وقت

آب یافتن سشتر-

رغغ- رغیغة- طعام که بجهت زن زچه سازند-

رفغ- رفغ- فراخی عیش وارزانی رفاغة فراخ عیش شدن (ع بضمها) رافغ رفیغ عیش فراخ و خوش ترفغ فراخی نمودن در عیش ویقال هو فی رفاغیة من العیش ای رفاهیة- ارفاغ بغلها ای ران و دست رفغ بالضم والفتح یکی-

روغ- روغ- روغان- پویه رفتن روباه ومیل کردن بدل قوله تعالی فراغ الی اهله وروی آوردن برکسی بهانه قوله تعالی فراغ علیهم ضربا بالیمین ای اقبل (ع فنه اض ۲) وفی المثل روغی جعار وانظری این المفر- رواغ پویه آراغة ارتیاغ جستن صید وخواستن یقال اریغونی اراغتکم ای اطلبونی طلبتکم- مراوغة جب دادن درکار وکشتی گرفتن ریاغة کشتی گاه و اصله رواغة صارت الواو منه یاء لکسرة ماقبلها- تراوغ بایکدیگر دستان آوردن-

الرفغ- محرکة لغة فی اللثغ-

رصغ- بالضم بند دست رصاغ بالکسر بند زن و غنی رساغ که رسن باشد و بالضم موضعی لغة فی السین- ارفاغ بالضم موضعی در مغز هیجوانبان از دست خود مالیدآنرا (ع بفتحها) ترمیغ الکلام تلفیقه و ترمیغ الراس تدهینه وتردیته و ترمیغ الطعام تردینه بالادم-

ریغ- بالکسر غبار و گرد و خاک ورمیدگی و ابو محمد عبد الله بن ابراهیم الریغی قاضی الاسکندریة وذریته بعده وریغ الثریدة ترو چرب کردا شکنه را وترغیت لازم منه والمریغ کمعظم چیز خاک آلوده-

فصل الزاء

زغزغ- یقال کلمة بالزغزغیة وهی لغة لبعض العجم-

زیغ- زیغ- میل کردن وکند شدن بینائی ومیل کردن آفتاب بپستی ازاغة کنبانیدن کسی را ازراه تزایغ سوی یکدیگر کنبانیدن ازاغة ای ازالغون- تزیغ خود را آراستن زن-

اخذه بزلیغة- محرکة ای بجاته وحدثانه یعنی همگی و نو پیدا شدۀ آن چیز راگرفت-

مزدغ- کمنبر بالشیحه رخساره لغة فی المصدغ و تزدغ بها یعنی باستعمال آورد آنرا-

زلوغ الشمس- برآمدن آفتاب (ع ف اض ۲) زلغت النار آتش بلند شد وتزلغت رجله یا بای او کفیدا والصواب بالعین المهملة فی الکل ازدلغ الجلد اصابته النار فاحترق-

زاغ- زوغا- بالفتح وزوغانا بالتحریک خمیده ازراه خمید و خم داد و مائل گردانید وزاغ الناقة کشید آنرا بمهاره وزاغ فی المنطق زوغانا ستم کرد و در سخن از حد در گذشت (ع ف اض ۲)-

فصل السین

سبغ- سبوغ- تمام و فراخ شدن نعمت (ع فط ض ۲) اسباغ تمام گردانیدن نعمت را بر کسی

وتمام آوردن وضو تسبیغ بچه افگندن شتر که نزادن
نزدیک آمده باشد ونوعی از تصرفات عروض
سابغة زره فراخ ذَنَبٌ سابغ ای وافٍ مِسبغ آنکه
بروی زره فراخ باشد تسبغة البیضة دامن خود
که بر زره نشیند ویقال بیضة لها سابغ فحل سابغ
دراز قضیب وضده الکمش۔
سغسغ سغسغة۔ در خاک پنهان کردن ۔ و
روغن بر روی طعام کردن و بر سر مالیدن تا فرو
خورد تسغسغ در خاک آمدن واصل سغسغ سغّغ
ثلاث غنیات فابدلوا من الوسطی سینا فرقا بین
فُعْلل وفَعّل وانما زادوا السین دون سائر الحروف
لان فیه سینا وکذلک القول فی جمیع ما اشبهه
من المضاعف مثل لقلق وعثعث۔
سلغ سلوغ۔ دندان ششم سالگی افگندن گاو و
گوسپند (ع بفتحها) فهو سالغ وصالغ بالصاد ایضا
وکذلک الانثی بغیر الهاء وهو فی ذوات الاظلاف
کالبزول فی ذوات الاخفاف وهو اقصی الاسنان
منها لان ولد البقرة اول سنة عجل ثم تبیع ثم جذع
ثم ثنی ثم رباع ثم سدیس ثم سالغ سنة او سنتین
الی ما زاد وولد الشاة اول سنة حمل او جدی ثم
جذع ثم ثنی ثم رباع ثم سدیس ثم سالغ لحم اسلغ
گوشت که زود نپزد وسلغ لغة فی ثلغ۔
سوغ سوغ۔ آسان بگلو فرو شدن شراب و
فرو بردن لازم متعدد وروان شدن چیزی مر کسی را
(ع ف ض ۲ ک ۲) یقال ساغ له ای جاز له۔

تسویغ روا داشتن وروا کردن عطارا۔ اساغة
گوارانیدن شراب را یقال اسغ لی غصتی ای امهلنی
ولا تعجلنی قوله تعالی یتجرعه ولا یکاد یسیغه۔ سواغ
بالکسر آنچه فرو برد چیزی که در گلو مانده یقال الماء
سواغ الغصص ویقال هذا سوغ هذا وسیغ هذا
این لفظ در دو بچه گویند که میان هر دو دیگری
نزاده باشد یقال اخته سوغته سوغته ایضا۔
السدغ۔ بالضم لغة فی الصدغ۔
السرغ۔ شاخ رز سروغ ج۔ اسرغ بلا لام
موضعیست نزدیک شام ما بین مغیثة و تبوک
سرغی مرطی کسکری ای وهیست بجزیره دیار مضر
تسرغ بزیغ را با نجها خوردن (ع ک اف ۲)۔
سامغان۔ دو سوی دهان زیر دو طرف بروت
از چپ و راست لغة فی الصاد۔
هذا اسیغ هذا۔ ای سوغه یعنی بچه که بعد بچه بلا فاصله
دیگر پیداشده وسغت الشراب اسیغه ای سغته
اسوغه سیغ بر وزن ومعنی صبح که ناحیه است
بخراسان منها الامام ابو بکر محمد بن عمر الصیغی المفسر
مصنف کتاب التلخیص فی اللغة۔

فصل الشین

شغشغ شغشغة۔ جنبانیدن نیزه در مطعون
ونوعی از هدیر شتر۔
شغشغة۔ پایمال وخوار کرد او را (ع ف اک ۲)
مشاغ جا بجا های هلاک واشتغه آنکه
اشجع۔ نقل القوائم بسرعة وجمل اشجع مقدم

عن الغزيري والصواب بالعين۔

شرغ۔ غوک خرد بالکسر افصح ویحرک ودر بیت بنجارا منها شداد بن سعید ابو حکیم وابو الفضل احمد بن علی بن الحسن بن سلام وابو صالح شعیب وسعید بن سلیمان الشرغیون۔

شرنوغ۔ کزنبور غوک۔

شلغ۔ رأسه سراورا اشکست (ع ف اض ۲)

شمغون۔ بن زید بالفتح صحابی او الصواب بالعین

فصل الصاد

صبغ صبغ۔ بالکسر صبغة رنگ اصباغ ج ۔ نان خورش ومنه قوله تعالی وصبغ للاکلین صباغ ج ۔ صبغ رنگ کردن جامه (ع بفتحها وض ک ۲) تصبیغ مبالغة فیه واز دنباله رنگ وآوردن رطب ثیاب مصبغة رنگین تصبیغ نام مردی صبغة الله دین خدای تعالی اصبغ اسپ سپید فش یادم ومرغ سپید دم شاة صبغاء سپید دنبه۔

صدغ صدغ۔ میان چشم وگوش از مردم۔ و موی بچه صدغ معقرب بچپه با فته وبالسین الطینا یقال ان قوما من بنی تمیم یقال لهم بنو العنبر یقلبون السین صادا عند اربعة احرف الطاء والقاف والغین والخاء اذا کن بعد السین ولا تبال اثانیة کن ام ثالثة ام رابعة بعد ان یکن بعدها یقولون سراط وصراط وسقیل وصیقل وسرقت وصرقت ومسغبة ومصغبة وسخر لکم وصخر لکم ومسدغة نازبالش صدغ دوش باد وش برابر رفتن باکسی (ع بفتحهما) صداغ بالکسر نشانی بر صدغ ویقال فلان ما یصدق نملة من ضعفه ای ما یقتل صدراغة ضعیف شدن (ع بضمهما) صدیغ ضعیف ۔ وبچه هفت روزه و یقال ما صدغک عن هذا الامر ای ما صرفک ۔ واتبع فلان بعیره فما صدغه ای ما ثناه وذلک اذا انده۔

صلغ صلوغ۔ فی ذوات الاظلاف مثل السلوغ یعنی دندان شش سالگی افگندن گاو وگوسپند۔

صمغ صمغ۔ شلم درخت صموغ ج وانواعه کثیرة واما الذی یقال له الصمغ العربی فصمغ الطلح صمغة پاره ازوی وفی المثل ترکته علی مثل مقرف الصمغ وذلک اذا لم تترک له شیئا ۔ حبر مصمغ سیاهی با صمغ صامغان دو کرانهٔ دهان استصماغ درخستن درخت صاب را ازوی شیرهٔ تلخ بیرون آید چون صبر۔

صوغ صوغ۔ در کالبد ریختن چیزی گداخته را (ع ف اض ۲) صائغ صواغ صیاغ لغت منه وآفریدن یقال صاغه الله صیغة حسنة ای خلقه صیاغة زرگری کردن صائغ زرگر سهام صیغة ای من عمل رجل واحد ۔ وهذا صوغ هذا برابر و هما صوغان ویقال فلان یصوغ الکذب وهو استعارة وفی الحدیث کذبة کذبها الصواغون۔

الصرذغة۔ بالضم من الشار کالبلوزة مع الانسان ولیست لها بادرة انما مکانها صرذغة وهما الاولیان تحت صلیفی العنق لا عظم فیها عن امالی الهجری

صغ۔ بسیار خورد صغصغ شعره موراشانه کرد وصغصغ الثرید ثرید را جنبانید۔

الصقغ- بالضم لغة فی الصقع-
الصنغ- کرکع فی قول رؤبة (شعر) فلا اسمی لاتی
الصَّنَّغ- یمارس الاعضال بالتمغّ تصحیف وقع
فی غالب نسخ اراجیزه بخطوط الاثبات وقیل الصواب
الصَّیَّغ فیعل من صاغ یصوغ وهو الکذاب اصله
صیوغ کسیّد وصیّب-
صیغ- طعامه تصییغا- طعام را در نان خورش
تر کرد و چرب نمود-

فصل الضاد

ضغغ ضغیغة- گیاه وتره سبز وتازه وخمیر
تنک واقمنا عند فلان فی ضغیغ ای خصب-
ضغضغة خائیدن مردم بی دندان چیزے-
فصل الطاء طغ- بالفتح وطغیا بالضم گاو-
السطلغان- بفتحتین ان یغنی نتمیل علی الکلال
ویقال هو یسطلغ المهنة کیمنع ای یعجز-
طمغث عینه- خم چشم بسیار شد (ع ک اف ۲م)
فصل الظاء- ظرنغانة- بالفتح وکسر البار مار-

فصل الغین

غاغ- پودینه غوغاء ملخ بال برآورده او از انسلاخ
من الالوان وصار الی الحمرة وشی شبه البعوض
ولا یعض لضعفه وبه سمی الغوغاء من الناس-

فصل الفاء

فدغ- فدغ- کفانیدن چیزے کاواک را
(ع بفتحهما)-
فرغ- فروغ فراغ- پرداختن از کاری
(ع ق اف ض ۲م) تفرغ فراغت کردن خود را بجهت
کاری استفراغ توانائی خود را بذل کردن در کاری
وتهی کردن معده را از فرودی یا فراغ ریخته شدن
آب (ع ک اف ۲م) افراغ ریختن حلقه مفرغة ای
مصمتة الجوانب یعنی ریخته که پیوند وی پیدا نباشد
وریختن خون تفریغ ریختن آب وجز آن وخالی کردن
خنور را از انچه در وی باشد افراغ آب ریختن بر خود
یزید بن مفرغ نام مردی شاعر فرغ مخرج آب از
دلو فرغان فرغ الدلو المقدم وفرغ الدلو المؤخر
وهما من منازل القمر وکل واحد منهما کوکبان نیران
بین کل کوکبین قدر خمس اذرع فی رای العین فراغة
بالضم آب پشت مرد فرس فریغ اسب فراخ گام
ضربة فریغة وطعنة فرغاء فراخ ویقال وهب
دمه فرغا بالفتح والکسر ای هدرا لم یطلب به-
فشغ فشغ- از زبر چیزی فرو گرفتن (ع بفتحهما)-
ناصیة فشغاء موی پیشانی فرو گرفته ابرو را- وزیر
تازیانه آوردن کسی را افتشاغ لگ تفشغ پراگنده
شدن سپیدی موی در سر صلته لفی وغلبه کردن
خون ورفتن آن در بن ودر میان خانه در آمدن-
وبمیان پای دختر در آمدن وبکارت زائل کردن
فشاغ بالضم مخففا ومشددا گیاهیست که بر درخت پیچد
فتغه- پا سپال کرد آنرا تا ریزه ریزه گردید (ع
بفتحهما) وتفتغ تحت الفرس تشدغ-
فدغ- رأسه- سر او را شکست (ع بفتحهما)
فضغ- العود- چوب را شکست (ع بفتحهما) تفضغ کمن

کسی که فصاحت نماید به سخن و نا درست گوید کانه یفضغ الکلام-

فغمه- پراگنده شدن بوی یقال قد فغمتنی الرائحة

فلغ رأسه- سر او را اشکست (ع بفتحها)-

فوغ- بفتحتین سطبری دهن افواغ لغت منه و فاغت الرائحة بوی خوش دمید و فوغة الطیب پراگندگی بوی خوش فائغه بوی ست کننده فاغ دهییت به سمرقند-

فصل الکاف- کراغ- بالفتح نهریست بهرات

فصل اللام

لثغ- لثغة- بالضم تشکستگی زبان یعنی حرف را و را لام یا غین و سین را ثا گفتن لثغ مصدر منه (ع ک اف ۲) لغته التغ لثغاء-

لدغ- لدغ- تلداغ گزیدن مار و کژدم (ع بفتحها) ملدوغ لدیغ مار گزیده یقال لدغه بکلمة یعنی طعنه زد او را-

لتغه- بیده- زد آنرا و گزید (ع بفتحها)-

لصغ الجلد- از لاغری چرم بر استخوان خشک شد (ع بفتحها)-

لغلغ- پرنده ست غیر لکلک و لغلغ ثرید را گرا یعنی اخشکنه را ترکردن فی کلامه لغلغة یعنی در سخن او عجمیت و غیر فصاحت است-

لوغ- چیزی را در دهن گردانیده انداختن (ع ف اض ۲) لاغ فلان ألزمه سائغ لائغ لغت منه و سیغ لیغ کمیغ مثله-

الیغ- مرد گول و من لایبین الکلام او یرجع کلامه الی الیاء لیاغة بالکسر مثله لیغ بفتحتین سخت گوئی و نادانی و لغة الشئ آنچه را از وی خواستم (ع ف اک ۲) تلیغ احمق شد-

فصل المیم

مرغ- مرغ- غلطیدن ستور در اعاف (ع بفتحها) تمریغ در خاک غلطانیدن تمرغ لازم منه مراغ مراغة متمرغ جای غلطیدن مراغة لقب بادرجه و نام موضعی قمرغنه رود که او را عوخوانند مرغ بالتحریک آب دهان امراغ روان شدن لعاب و ناصواب بسیار گفتن و سست کردن خمیر را و تنک کردن از بسیاری آب تمرغ انداختن لعاب از دهان-

مشغ- مشغ- نوعی از خوردن چیزی چون خیار و مانند آن (ع بفتحها)-

مضغ- مضغ- خائیدن (ع بفتحها و ض ۲) مضاغ بالفتح آنچه خایند آنرا چون علک مانند آن و خائیدن یقال هذه کسرة لینة المضاغ نرم نخائیدن مضاغة بالضم خائیده مضغة بالضم گوشت پاره یقال قلب الانسان مضغة من جسده ماضغان بن هرد و زنخ-

مغمغ- مغمغة- آمیزش کردن-

ملغ- ملغ- بالکسر احمق فحش گوینده یقال ملغ بلغ بالازدواج و قد یفرد-

امسغ- یکسو شد امتغ مثله-

منغ ـ بفتحتين ناحیه ایست بحلب و کانت قدیما بالعین المهملة فغیرت منوغان شهریست بکرمان ـ

مواغ ـ بالضم آواز کردن گربه یقال ماغت الهرة ـ

فصل النون

نبغ ـ نبغ ـ نبوغ ظاهر شدن و نیز آنکه در اصل شاعر بوده باشد شعر گفتن و نیکو گفتن (ع بفتحهما وض ۲) نوابغ از شعرا چون نابغه جعدی و نابغه ذبیانی و غیر الیشان والهاء فیه للمبالغة ـ

ندغ ـ ندغ ـ درخستن بانگشت و نیزه زدن و خستن به سخن (ع بفتحهما) مندغ بالکسر آنکه او را درخستن عادت باشد منادغة عشقبازی کردن باهم ندغ بالفتح والکسر سعتر دشتی ـ

نزغ ـ نزغ ـ تباهی افگندن و برآغالانیدن میان مردم (ع بفتحهما) قوله تعالی من بعد ان نزغ الشیطان بینی و بین اخوتی وطعن کردن بزبان

نسغ نسغ ـ درخستن بتازیانه (ع بفتحهما) وطعنه کردن و سوزن زدن بر دست بجهت نشان و نقش را انساغ بتازیانه درخستن و باز بر زدن درخت از بن بعد از بریدن منسغة بالکسر کلیچه نان که از پر های مرغ و آهن باشد ـ

نشغ نشغ ـ نعره زدن چنانکه بیهوش خواهد که شود و تلقین کردن و سخن آموزانیدن و منه علی التشبیه (ع بفتحهما) نشوغ بالفتح دارو که در دهان و بینی بالغین والعین جمیعا و بالضم مصدر منه ـ منشغة دارو دان ـ

نغنغ ـ نغنغ ـ بالضم گوشت بن کام لغانغ ج ـ

نمغ ـ نمغة الرأس و نمغة الجبل ـ زبر آن و نمغة الناس خیارهم ـ

نتغ ـ کمنبر بسیار عیب کننده و سخن بساز در حق کسی نتغه نتغا بالفتح عیب کرد او را و گفت در حق او آنچه در وی نبود (ع ف اض ۲ و ک ۲) انتاغ ایتاغ خندیدن بفسوس بر کسی یا پنهان خندیدن بر وی که ضبط نتواند کرد و بعض آن آشکار گردد ـ

نفغ ـ بفتحتین سودن و شوخ بستن دست از بسیاری کار نفوغ مثله یقال نفغت یده تنفغت ـ

نهبوغ ـ کعصفور پرنده ایست و گشتی دراز زود رو یقال انها الدونیج معرب دونی ـ

فصل الواو

ولغ ـ و باغة ـ بالفتح والتشدید بالغین والعین جمیعا کون یقال کذبت و باغتک ای ضرط ـ

وتغ ـ و تغ ـ بالتحریک هلاک شدن و بزه مند شدن (ع ک اف ۲) ایتاغ هلاک کردن و بزبان آوردن خود را از بزه و گناه ـ

وثغ ـ وثیغة ـ کوئی که در فرج ناقه کنند و قتیکه خواهند تا بچه دیگری مهر آرد و آن از بچه خود بیندارد و قد مر فی درجة من باب الجیم ـ وثغ و ثیغه ساختن ناقه را (ع ف اک ۲) ـ

وزغ و وزغة ـ جانوری چون کرپشه وزغ و اوزاغ و وزغان بالکسر ج ـ توزیغ صورت کردن کودک را در شکم یستعمل مجهولا یقال وزغ الجنین ایزاغ دفعه دفعه

انداختن ناقه بول را وآن بوقت آبستن باشد ویقال
الحوامل توزغ بالبول والطعنة توزغ بالدم۔
وشغ شئ وشغ۔ بالتسکین چیزی اندک
ایشاغ کم کردن عطا را۔
ولغ۔ ولوغ۔ آب خوردن سگ از ظرف ویقال
ولغ الکلب بشرابنا وفی شرابنا ومن شرابنا۔
(رعع بفتحهما) ایلاغ خورانیدن سگ را یقال اولغ
الکلب ہیلیغ خوری که روی خورد ویقال لیس شئ
من الطیور یلغ غیر الذباب استیلاغ باک نا داشتن
مردم از نکوهش وعار ولغة بالسکون ولو خرو۔
ومغة۔ موی دراز۔

فصل الهاء

ہمغ۔ ہموغ۔ بخواب شدن (رعع بفتحهما)۔
ہمغ۔ ہمیغ۔ موت سبک وشتاب وبالعین
کذالک عند الخلیل۔
ہیغ۔ ویقال انہم لفی الاہیغین ای فی الخصب
وحسن الحال عام اہیغ سال فراخی از علو خوره وعلف
تبییغ روغن بسیار کردن بر ترید۔
ہبیغ۔ بفتحتین مرد گول۔
ہدغ۔ کفا نید آن را (رعع بفتحهما) وانهدغ بعد
خشکی نرم شد وانهدغت الرطبة انفضخت و
المنهدغ الحسو اللین من الطعام۔
ہدلوغ۔ کہرکولة ویضم مرد بد خلق گول۔
ہدلوغ۔ کعصفور مرد سطبر لب۔
الہربوغ۔ کعصفور شئ کالطرثوث یوکل۔
ہقوغ۔ ناتوانی از گرسنگی یا بیماری (رعع افتحها)
ہلیاغ۔ بالکسر ورنده است خرد۔
ہنبغ۔ کقنفذ سخت گرسنه شدن وگرسنگی سخت
ہنباغ مثله وخاکی که باد ازان حرکت بیرد وشیر
بیشه وزن سست گیر وزن گول وہنبغ گرسنه
شد وہنبغ العجاج کثر وثار۔
ہنیغ۔ بالفتح خشنی وزنی که بهر کس را از خود
آشکارا کند وزن بسیار خنده وزن ہانغها وغار ہا
ہوغ۔ بالفتح چیز بسیار۔

باب الفاء

فصل الالف

اثف۔ تاثیف۔ بر سه پایه نهادن دیگ را
او ہو لغة فی التثفیة۔ تاثف بر یک جا بودن۔
ونهان خانه ساختن جای را آثف پس روی
کردن آثف بالمد لغت منه (رعع ف اک ۲)۔
ارف۔ ارفة۔ حد چیزی ارف ج مثل غرفة و
غرف وفی الحدیث الارف تقطع کل شفعة ویقال
ای بال اقتسم وارف عامیه فلا شفعة فیه۔
ازف۔ ازف۔ بالتحریک نزدیک آمدن کوچ
وشتافتن (رعع ک اف ۲) ومنه قوله تعالی ازفت
الآزفة یعنی دنت القیمة آزف نعت منه تشارف
کوتاه وہو المتدانی قال ابو زید قلت لاعرابی
ما المحنطئ قال المتاکی قلت للمتکاکی قال المتازف
قلت ما المتازف قال انت احمق وترکنی ومر۔

اسف ۔ اسف ۔ بالتحریک اندوہ سخت واندوہگین شدن (ع ک ا ف ۲) وخشمناک شدن صاحبہ تعالی تأسف دریغ وور وخوردن ایساف بخشم آوردن اسیف اسوف مرد زود اندوہگین شوندہ ۔ و تنگدل آسیف ایضاً خشمناک واندوہگین ۔ و بندہ اُسفاء ج ۔ ارض اسیفۃ زمین تنگ کہ چیزی نرویاند یوسف ثلث لغات نام پیغمبری عم وبالہمز ایضاً ۔ اساف ونائلہ نام دو بت ۔
اشف ۔ اشفی ۔ بالکسر درفش اشافی ج ۔
اصف ۔ آصف ۔ کبر لصف خیار کبر ۔
افف ۔ اُفافۃ ۔ واُفۃ لہ بالضم ای قذرا لہ والتنوین للتنکیر وتُفۃ کذلک ۔ تأفیف اف گفتن وقولہ تعالی ولا تقل لہما اُفٍّ ثلث بلا تنوین وثلث بالتنوین ست لغات ۔ اُفّاً وتُفّاً اتباع ویقال ذلک علی اِفّہ واِفانہ بالکسر ای حینہ واوانہ و جار علی اَنَفَۃ ذاک مثال تَعِفَۃ ذاک وہی تفعلۃ منہ
اکف ۔ اِکاف الحمار ووکافہ ۔ بالکسر پالان ازکف ج ۔ ایکاف پالان نہادن یقال اکفت الحمار واوکفتہ ای شددت علیہ الاکاف ۔
الف ۔ اَلف ۔ ہزار وہزار دادن (ع ف ا ک ۲) وہو مذکر یقال ہذا الف واحد ولا یقال واحدۃ وہذا الف اقرع ہزار تمام ولا یقال قرعاء ولو قلت ہذہ الف باضمار الدراہم جاز ای ہذہ الدراہم الف الوف آلاف ج ۔ ایلاف ہزار تمام کردن وشدن وخوگرفتن بجائی وباکسی وچیزی والف دادن قولہ تعالی لایلاف قریش ایلافہم رحلۃ الشتاء والصیف یقول اہلکت اصحاب الفیل لاولف قریشا مکۃ و لتولف قریش رحلۃ الشتاء والصیف اذ تجمع بینہما اذا فرغوا من ذہ اخذوا فی ذہ کما تقول ضربتہ لکذا لکذا بحذف الواو الف خوگرفتن ودستی گرفتن بکسی و بجائی ۔ الف بالکسر دوستی ویار ودوست الیف مثلہ وہم خو والاف جمع الیف مثال تبیع وتباع ۔ آلف خوگیرندہ ۔ وہزار دہندہ آلاف ج مثل کافر وکفار ۔ مؤالفہ الاف الف دادن کسی را بکسی یا بجائی یقال الفتہ اولفہ ایلافا والفتہ الموضع اوالفہ مؤالفۃ صار صورۃ افعل وفاعل واحدا فیہ الفۃ بالضم خوگرفتگی تالیف سازواری دادن دو چیز را باہم ومنہ المؤلفۃ قلوبہم وہزار تمام کردن یقال الف مؤلفۃ ای مکملۃ تالف ایتلاف سازوار آمدن باہم تالف ایضا سازوار یافتن کسی را بر چیزی صلۃ بعلی
انف ۔ انف ۔ بینی واول ہر چیزی بیرون آمدگی کوہ انف انوف آناف ج ۔ انف الیرو یعنی سرما الف الناب طرفہ حین یطلع ویقال فلان یعدو انف الشد ای اشد العدو ۔ اناقی کلان بینی انوف زن خوش نفس از بینی اَنَف بر بینی زدن ۔ وتا بینی رسیدن آب در حوض وجوی ومرغزار ناچرانیدہ را سپردن ستور روضۃ اُنُف مرغزار ستور نارسیدہ کاس اُنُف جام ناخوردہ یقال آتیک من ذی انف ای من ذی قبل ای فیما یستقبل ایناف بر غزار ستور نارسیدہ رسانیدن ستور را دردمند کردن

یعنی ستوده را ارض انیفة النبت زمین زود رویاننده
ویقال ملک رضوآنف بلاد ابعد انف بالتحریک انفة
ننگ داشتن (ع کا ف ۲) یقال ما رأیت احمی
انفا ولا آنف من فلان یعنی با ننگ تر از وی و
دردمند شدن بینی شتر از چوبک مهار الف لغة فیه
وهو شاذ والقیاس مانوف کالمصدور للذی یشتکی
صدره والمبطون للذی یشتکی بطنه وجمیع ما فی الجسد
علی هذا۔ وفی الحدیث المؤمن کالجمل الانف ان
قید انقاد وان انیخ علی صخرة استناخ استیناف
از سر گرفتن کار وآغاز کردن ایتناف کذلک آنفا
اکنون یقال کذا آنفا وسالفا چنین بود اکنون
وپیشین تانیف تیز کردن کرانه چیزے۔
اوف آفة۔ آفت ویقال ایف الزرع مجهولا
آفت رسیده شد گشت زرع مؤوف نعت منه۔
اخیف۔ کزبیر او کاحمد ع ح فموضعه النحاء سم مجبر
بن کعب بن العنبر۔
اداف۔ بالضم نره وگوش واوقیة جبل لبنی
قشیر وادفو بضم الهمزة وفتحها وقد تبدل الدال
تارة هیست نزدیک اسکندریة وشهریست
کوچک در صعید منه الامام محمد بن علی الادفوی
النحوی المفسر وتفسیره فی اربعین مجلدا وجعفر
ولد عبد الله بن ثعلب بن جعفر الفقیه۔
اذاف۔ بالضم نره وتاذف کتضرب
موضع علی برید من حلب۔
فصل الباء برسف۔ بالضم وهیست لسواد
منها احمد بن الحسن المقرئ ومحمد بن بقار البرسفیان
الضریران المحدثان۔
البرنوف کعصفور نبات معروف کثیر بمصر یسح عصارته
فی محاول النیلنج علی مفاصل الصبیان نافع من
صرع یعرض لهم جابد او کذا سقی درهم بلبن امه وشمه
ورقه نافع للزکام وسدد الدماغ ومغاص الاطفال
من الریاح البادرة وقطع سیلان لعابهم۔
باف۔ وهیست بخوارزم منها عبد الله بن محمد النجاری
ابو محمد الباقی شیخ الشافعیة ببغداد فقها وادبا۔

فصل التاء

تحف۔ تحفة۔ بالضم وتسکین الحاء وتحریکها
تحف ج۔ اتحاف تحفه دادن۔
ترف۔ ترفة۔ بالضم تندی میانه لب برین و
تازگی از نعمت وآسایش اتراف نعمت پروردن
وبی راه گردانیدن نعمت کسی را۔
تلف۔ تلف۔ بفتحتین هلاک شدن (ع کا
ف ۲) اتلاف هلاک کردن متلف بیابان ویقال
ذهبت نفس فلان تلفا وظلفا ای هدرا۔
متلاف بسیار تلف کننده۔
تنف۔ تنوفة۔ بیابان تنوفیة کذلک سال
وقددویة وبر وبریة۔
تف۔ بالضم چرک ناخن واتباع لاف تفة کعنبة
ج۔ تفة بالضم زن خوار و سیاه گوش و تستغنت لفة
عن الرفة وتخفقان لضرب للئیم اذا شبع تفقة کهمزة
کرمکیست که در جلد اثر کند والتفاتف شبه المقطعات

من الشعر والتقاف من يلقط احاديث النساء كالمتقف
تقافون وتقائف ج - واتيتك بتفانه وعلى تفائه
بالكسر حينه واوانه وتقفه تتقيفا خال له انفا۔
تاف بفتره سرگشته شد (ع ف اض ۲) ومافيه
توفه بالضم ولا تافة اى عيب وفريا وحاجة او ابطاء
وطلب على توفة بالفتح عثرة وزلة توفات ج۔

فصل الثاء

ثقف ثقافة - زيرک شدن وسبک شدن
(ع بضمها) يقال ثقف فهو ثقف مثال ضخم فهو
ضخم - ثقاف بالكسر آنچه نيزه را بوی راست کنند
تثقيف راست کردن نيزه تثقف يافتن (ع
ک اف ۲) يقال ثقفته ثقفا بالسكون مثال بلعته
بلعا اى صادفته فهو ثقف بضم القاف وكسرها مثال
حذر وثقف ثقفا بالتحريک مثال تعب تعبا لغة فى
ثقف اى صار حاذقا فطنا ثقيف پدر قبيله از هوازن
ثقفى منسوب بوی خل ثقيف سرکه تنک تيز۔
ثخف - بالكسر وكتف شکمبه تو بر تو کانها
اطباق الغرث اثخاف ج۔
ثطف - بفتحتين افزونى در طعام ودر شراب
ودر خواب ودر ارزانى ودر فراخى۔

فصل الجيم

جاف - جاف - افگندن وترسانيدن (ع
بفتحهما) جافه لغة فى جعفه اى صرعه مجوف ترسنده
وگرسنه - وقد جيف يستعمل مجهولا۔
جحف - اجحاف - بردن يقال اجحف به اى
ذهب به واجحف به اى قاربه ودنا منه صلمة بالباء
مجاحفة آهو بى کردن ونزديک شدن يقال
جاحفه اى زاحمه ويقال مر الشيء مفترا ومجحفا اى
مقاربا بابسيل جحاف بالضم سيل که زمين را بکاود
وببرد وهرچه هست جحاف ايضا روان شدن شکم
از هيضه رجل مجحوف لغت منه ويقال موت جحاف
اى يذهب بكل شيء - جحاف بالكسر ريختن آب دلو
که بسر چاه رسيده باشد ودريدن دلو - جحوف
بالفتح دلو با آب جحفه جائى ميان مكه ومدينه که
ميقات اهل شام ست ونام آن جاى مهيعة
بوده است فاجحف السيل باهلها فسميت جحفة۔
جخف - جخف - تکبر کردن (ع ف اک ۲)
جخاف مثل جخاخ لغت منه جخيف فخر کردن
بزيادت از حد خويش وفى الحديث عن ابن عمر
انه نام وهو جالس حتى سمع جخيفه اى غطيطه۔
جدف - جدوف - پريدن مرغ بال بريده (ع
ف اک ۲) مجداف بالكسر بيل کشتى وبال مرغ و
هو بالدال والذال معا - جدف بالتحريک گور وهو
ابدال جدث وشراب که سر گشاده باشد خنورى
ونباتيکه در يمن باشد که خوردنى آن تشنگى شكند
تجديف ناسپاسى کردن نعمت را وکم شمردن آن
اجداف کذلک وفى الحديث لا تجدفوا بنعمة الله
جنادف بالضم کوتاه سطبر جنادفة مؤنث۔
جذف - جذف - بريدن (ع ف اک ۲) مجذاف
مثل مجداف وشتافتن ورفتن وبريدن مرغ

بال بریده۔

جرف جرف۔ کاویدن زمین را و به بیل خاک و گل برکندن از زمین (ع بفتحها) و قد جرفت الشیٔ ای ذهبت به کلمة مجرفة بیل جرف بضمتین و سکون ۲ آبکند و منه قوله تعالی علی شفا جرف هار جرفة ج تجریف کاویدن سیل زمین را تجرف کذلک جارف مرگ امرگی ستور که آنرا یوت خوانند ترکان۔ و طاعون جرف بالفتح داغ سر ین شتر سیل جراف بالضم سیل که همه چیز را ببرد رجل جراف مرد یکه همه طعام را خورد و جراف بالضم والکسر پیمانه۔

جعف جعف۔ افگندن و بر زمین زدن کسی را و برکندن انجعاف لازم منه۔ جعفی بالضم پدر قبیلهٔ از یمن۔

جزف جزف۔ آسان گرفتن کاری را جزاف گزاف و هو معرب۔

جفف جفة۔ بالفتح جماعتی از مردم یقال و عیت فی جفة الناس و جاء القوم جفة واحدة قال ابن عباس لا نفل فی غنیمة حتی تقسم جفة ای کلها جف بالضم کذلک و غلاف شگوفه۔ و مشک کنانه که پارهٔ از وی ببرند و دلو سازند جفان دو قبیلهٔ بکر و تمیم جفافة بالضم ریزهای سست جفاف الطیر نام جائی جفیف علف خشک یقال للابل فیما شارت من جفیف و قفیف یعنی نیم خشک و تمام خشک از علف جفجف زمین بلند نرم جفاف جفوف خشک شدن (ع ف اک ۲) التجفجف خشک شدن جامه که هنوز نمناک باشد یقال جف الثوب و هر چه نیکو خشک شود گویند قفقف الثوب و اصلها تجفف فابدلوا من الفاء الوسطی حیاء کما قالوا تبشبش من تبشش۔ تجفیف خشک کردن و بر پشت اسب انداختن تجفاف یعنی اسب نمه و آنچه خوی اسپ را بوی خشک کنند تا زائده

جلف جلف۔ رندیدن گل و جز آن و بریدن و برکندن (ع ف اض ۲) جالفة شکستگی که پوست و گوشت سر رفته باشد طعنة جالفة آنکه باندرون نگذرد و هو خلاف الجائفة و سال تنگی و قحط و لوت ستور یقال اصابتهم جلیفة عظیمة ای اصابتهم سوء حال و هم قوم مجتلفون لوت رسیدگان اجتلاف از بن برکندن تجلیف هلاک کردن مال کسی مجلف آنکه از کنارهای وے رفته باشد و آنکه چیزی از وی مانده و آنکه تنگ سال بروی گذشته باشد و مالها تلف شده جلف بالکسر خم تهی و مسلوخ شکم کفانیده و تهی کرده و هر چه میانه تهی باشد از خنور و یقال اعرابی جلف ای جاف و اصله من اجلاف الشاة و هی المسلوخة بلا رأس و لا قوائم و لا بطن۔

جنف جنف۔ بالتحریک میل کردن (ع ک ا ف ۲) قوله تعالی فمن خاف من موص جنفا۔ اجناف میل آوردن بچیزی و یقال اجنف ای جار بالجنف کما یقال الام ای اتی بما یلام علیه و احسن ای اتی بالحسن و یقال تجانف فلان لاثم ای مال قوله تعالی غیر متجانف لاثم۔ اجنف کوژپشت جنفی بالضم

وفتح ؟ نام جائے۔
جوف جوف۔ زمین پست۔ وشکم ودرون ہر چیزی۔ ودر گذرانیدن طعنہ باندرون صلۃ بالباء۔ اجافۃ کذلک ودر پیش کردن یقال اجفت الباب واجفتہ الطعنۃ وجفتہ بہا عن الکسائی اجوفان شکم وفرج جائفۃ طعنۂ کہ باندرون گذرد مجوف بارگیر شکم کلان استجافۃ استجواف فراخ شدن جواف بالضم نوعی از ماہی جوفی مثلہ جوف بالتحریک فراخ ودرون کاواک شدن شئی اجوف چیزی کاواک ولائرجوف ای واسعۃ شجرۃ جوفاء کاواک تجویف میان تہی وکاواک کردن مجوف ستور کہ بیسکی بر شکم دارد اجتیاف تجوف باندرون چیزی شدن شئی جوفی فراخ اندرون وقولہم اخلی من جوف حمار ہو اسم واد فی ارض عاد فیہ ماء وشجرۃ حماہا رجل یقال لہ حمار ات بنوہ فکفر کفرا عظیما وقتل کل من مر بہ من المسلمین فاقبلت نار من اسفل الجوف فاحرقتہ ومن فیہ وغاض ماوہ فضربت العرب بہ المثل فقالوا اکفر من حمار واد کجوف الحمار وکجوف العیر واخرب من جوف حمار
جیف جیفۃ۔ بالکسر مردار بو گرفتہ جیف اجیاف ج تجییف بوی گرفتن مردار ومردار شدن۔
جحذف۔ کجعفر نجیب فربہ۔
طعام جلنفاۃ۔ طعام بے نانخورش۔
جناوف۔ بالضم درشت تنومند از مردم وشتر آنکہ ہنگام رفتار ہر دو دوش خود را جنباند وسطبر کوتاہ وناقۃ جناوف وجنادفۃ بضمہا سمینۃ ظیبۃ وکذلک امۃ جنادفۃ ولا یوصف بہا الحرۃ۔
جہافۃ۔ بالضم نام شخصی۔ واجتہف الشئی اخذہ اخذا کثیرا۔

فصل الحاء

حتف حتف۔ مرگ حتوف ج یقال مات فلان حتف انفہ اذا مات من غیر قتل ولا ضرب ولا یبنی منہ فعل۔ حتفان دو برادر حتف بن اوس وسیف بن اوس۔
حجف۔ حجفۃ۔ بالتحریک سپر کہ درو چوب ونے نباشد واز پوست وچرم بود حجف ج محاجف مبارز صاحب سپر محاجفۃ معارضت ومدافعت کردن احتجاف خود را باز داشتن از کارے۔
حذف حذف۔ انداختن چیزے واز موے ودم ستور گرفتن وبعضا انداختن چیزے را و پارہ از سر بیرون انداختن بزخم شمشیر وانداختن حرفی از کلمہ (ع ح ف اک ۲) حذافۃ بالضم چیزیکہ از پوست وجز آن انداختہ شود ویقال ما فی رحلہ حذافۃ ای شئی من الطعام واکل الطعام فما ترک منہ حذافۃ حذفۃ نام اسپی تحذیف آمادہ کردن ونیکو کردن حذف بالتحریک گوسپندان سیاہ ریزہ از گوسپندان حجاز حذفۃ یکیے وفی الحدیث کانہا بنات حذف۔
حرف حرف۔ کرانہ وتیزی ہر چیزے ویکیے از حروف ہجا۔ وناقۃ باریک میان استوار۔

وناقه بلاغر قوله تعالی ومن الناس من یعبد الله
علی حرف ای علی وجه واحد ای فی السراء دون
الضراء۔ احراف لاغر کردن ستور را ونیکو وزیادت
شدن مال کسی فلان محرف لغت منه۔ و
یقال جاء فلان بالحلق والاحراف اذا جاء
بالمال الکثیر۔ رجل محارف بفتح الراء هرد
بی بخت ومحروم وهو خلاف مبارک ویقال حورف
کسب فلان اذا شدد وفی معاشه کانه میل برزقه
عنه۔ وفی الحدیث عن ابی مسعود موت المؤمن
عرق الجبین یبقی علیه البقیه من الذنوب فیحارف
بها عند الموت ای یشدد علیه لیتمحص عنه ذنوبه
حرف بالضم تخم سپندان ومنه شیٔ حریف بالکسر
والتشدید چیزی تند زبان گز یقال بصل حریف
وبی بختی حرفه بالکسر مثله والیضا پیشه محترف
پیشه ور وفلان حریفی هم کار من ویار من حرف
بالفتح ایضا کسب کردن وخراشیدن (عع ف ا
ک ۲) مثل القرف محراف بالکسر میل که بجراحت
فرو برند تا غور آن معلوم شود تحریف گردانیدن
سخن از موضع خود۔ وبریدن قلم را محرف تحرف
انحراف احرراف میل کردن وبرگشتن ویقال
مالی عن هذا الامر محرف ومالی عنه مصرف بمعنیٰ
واحد ای منتحی۔
حرجف حرجف۔ باد سرد۔
حرشف حرشف۔ پشیز ماهی وپشیزه کار دست
وشمشیر وگیاهی که آنرا کنگر خوانند وبعضی از زبانها
حرشفه زمین درشت۔
حرقف حرقفه۔ استخوان سر سرین یقال
المریض اذا طالت ضجعته دبرت حراقفه۔
حرقوف بالضم ستور لاغر۔
حسف حسافه۔ آنچه فرو ریزد از خرما
تباه شده از درخت حسف پاکیزه کردن خرما
از آن خرما های تباه (عع ف ا ک ۲) انحساف
ریزه ریزه شدن حسف بفتحتین چیزی که بدست
پاک کنی آنرا وقولهم فی صدره علی حسیفه
وحسافه ای غیظ وعداوت۔
حشف حشف۔ بالتحریک بدترین خرما وفی المثل
أحشفا وسوء کیلة۔ والیضا الضرع البالی احشاف
حشف بار آوردن نخله حشفه بالتحریک سبزه تا
خشنه جای حشیف جامه کهنه متحشف مرد کهنه جامه
حصف حصف۔ بالتحریک کرخشتک پا کرخشتک
شدن پوست (عع ک اف ۲) حصیف درست خرد
واستوار حصافه مصدر منه (عع بضمها) احصاف
استوار کردن کار را۔ واستوار تافتن رسن را او
بشتاب گذشتن فرس محصف وناقه محصاف
لغت منه۔ استحصاف استوار شدن وسخت شدن
روزگار بر کسی یقال تعلی وتنگ شدن فرج
یقال فرج مستحصف۔
حفف حفه۔ نوردن بافکار حف شانه وتیغ
معجر بافی حفانه جوزه شتر مرغ حفان ج یستوی
فیه المذکر والمؤنث وخدمتکاران حفان الضیا

پیمانه تا لبها پر شده حف حفاف برهنه و ساده کردن
زن روی را از موی (ع ف اک ۲) یقال منه
حففت المرأة وجهها واحتففت ایضا وگرداگرد آمدن
چیزی را قوله تعالی وتری الملائکة حافین من
حول العرش و خدمت کردن (ع ف اض ۲)-
یقال من حفنا او رفنا فلیقتصد ای من خدمنا
او تعطف علینا وحاطنا وقیل هذا حدیث - یقال
ما لفلان حاف و راف و نیک ساده کردن لب را
از موی و برهنه و بی موی کردن سر را (ع ف ا
ک ۲) حفف بالتحریک بدی عیش و کمی مال یقال
حفتهم الحاجة تحفهم وهم قوم محفوفون اذا کانوا
محاویج - حفوف بی روغن ماندن سر (ع ف اک ۲)
احفاف بے روغن گذاشتن سر را مدتی - و آواز
آوردن از اسپ بدوانیدن خفیف آواز آمدن
از وی در دویدن - و آواز کردن بال مرغ در
پریدن حفاف بالکسر موی گرداگرد سر احفة ج
حفافان دو کرانه هر چیزے تحفیف گرد چیزی
درآوردن احتفاف خوردن انچه در دیگ باشد
از طعام استفاف خوردن انچه در جام باشد از
شراب محفة بارگیر بے قبه هودج بارگیر با قبه -
حقف حقف - بالکسر ریگ توده کژ حقاف
احقاف ج - احقیقاف خم گرفتن ریگ توده
و باه نو یقال احقوقف الهلال ای اعوج فی الحدیث
انه مر بظبی حاقف فی ظل شجرة ای منحن وهو الذی
انحنی و تثنی فی نومه - احقاف دیار عاد قوله تعالی

واذکر اخا عاد اذ انذر قومه بالاحقاف -
حلف حلف - بسکون اللام و کسرها سوگند
خوردن (ع ف ب ۲) محلوف کذلک وهو احد
ما جاء من المصادر علی مفعول مثل المجلود والمعقول
والمعسور احلاف سوگند دادن تحلیف استحلاف
کذلک حلف بالسکون سوگند و عهد تحالف عهد
کردن باهم تحالف ای تعاهد - وفی الحدیث انه
حالف بین قریش والانصار یعنی اخی بینهم لانه لا حلف
فی اسلام - الاحلاف هم قوم من ثقیف و یقال هم
اسد و غطفان لانهم تحالفوا علی التناصر -
حلیف هم سوگند و هم عهد حلیفان بنو اسد و طی
و ایضا فزاره و اسد - حلیف اللسان تیز زبان
و فصیح حلفاء بالفتح و المد عیشه حلفة بفتح اللام
یک بن ازوے قال ابو زید مثل طرفاء و طرفة
و قصباء و قصبة و قال الاصمعی حلفة بکسر اللام
ذو الحلیفة میقات اهل مدینه -
حنف حنف - بالتحریک کری پای چنانکه
سرهای پای سوی یکدیگر سپر و احنف نعت منه و
نام مردیکه او را ضجر میخوانند و یقال ضربت فلانا
علی رجله فحنفتها - حنیف مسلمان و راست دین
تحنف مسلمانی کردن یقال تحنف الرجل اذا عمل
عمل الحنفیة و یقال اختتن و یقال اعتزل
الاصنام و تعبد - حنفاء نام اسپی و نام ابی حنیفة
پدر حی از عرب ابو حنیفه کنیت نعمان بن ثابت
الکوفی وهو الامام الاعظم رحمه الله تعالی -

حوف حوف - ازار از پوست که زنان حائض و کودکان پوشند حافة کرانه حافتا الوادی دو کرانهٔ وادی تحوف از کرانه چیزے کم کردن۔

حیف حیف - جور و ستم کردن (ع ف ا ک ۲) صلته بعلی تحیف مثل تحوف۔

جبروف کعصفور مرد رنج کشنده بر عیال خود۔

خترفة - خشونت و سرخی که در چشم پدید آید وخترفه عن موضعه آنرا از جایش جنبانید و تخترف من یدے متفرق و پریشان شد۔

خثف - بالکسر و کنکف لغتان فی الحفث و الفحث۔

خجروف - کعصفور دابهٔ است خرد دراز پایها بزرگ تر از مور۔

المخذرف - بفتح الراء آوند پر دالشئ المسوی نحو الخاخر وانطلقت و آم خذرف کذ برج کفتار خذرفوت بالفتح تراشهٔ ناخن و منه یقال وماله خذرفوت ای قسیط۔

خزنقفة - بالضم زن کوتاه تصحیف و الصواب بالراء المهملة۔

خصف - بالکسر مار۔

خنظف - کجندل کلان شکم۔

خکوف - بضمتین سستی در کار۔

خنتف - کجعفر ملخ صاف و پاک کرده برای پختن وابن السجف بن سعد الیافعی والخنتفان خنتف واخوه سیف او الحارث ابنا اوس بن حمیری و کزبرج ابو یزید بن خنتف المازنی و فیه اختلاف و کزنبور من نیتف لحیته من ہیجان المرارية۔

خنجف - کجعفر و زبرج او قنفذ راس الورک مما یلی الحجمة کالخنجفة بالضم خنجوف کزنبور سر قبرغه که با مهرہای پشت پیوند و خناجف کج۔

	فصل الخاء	

خندف خندفة - نوعے از رفتار خندف بکسرتین قبیله۔

خذف خذف - سنگریزه انداختن بانگشتان (سع ف اک ۲) مخذافة فلاخن خذوف ماده خر تیز رو۔

خذرف خذروف - بالضم بازیچهٔ کودکان که چرم پارهٔ گرد را ریسمان در میکشند و او را میگردانند و ازوے آوازے مے آید خذاریف ج ویقال ترکت السیوف راسه خذاریف ای قطعا خذراف بالکسر نوعے از شورگیاه خذارفة یکے۔

خرف خرف - میوه چیدن (ع ف اض ۲) یقال خرفت الثمار و اخترفتها ای اجتنیتها خرفة بالضم آنچه چیده شود از میوه ویقال التمر خرفة الصائم مخرفة بستان۔ وراه مخرف شاه۔ وفی الحدیث عمر رض ترکتکم علی مخرفة النعم - مخرف بالکسر میوه دان خروف بالفتح برہ واسپ کرهٔ ششماهه خرائف نخلها که خرما از وی باز کرده باشند خریف تیرماه خرفی بسکون ۲ وحرکته تیرماہی خریف ایضا باران تیرماه یقال قد خرفنا و خرفت الارض فهی مخروفة باران تیرماه رسیده مخارفة معامله تیرماه کالمشاهرة من الشهر - اخراف برهٔ تیرماہی زادن گوسپند یقال منه شاة مخرف و بتیرماه درآمدن قوم خرافة بالضم نام مردی پری زده که ہر چیزی میگفت

از پریان آنرا بدروغ میداشتند و هر سخن که آنرا باور نداشتندی گفتندی هذا حدیث خرافة۔ و فی الحدیث عن النبی صلعم قال وخرافة حق ولا تدخله الالف واللام لانه معرفة الا ان ترید به الخرافات الموضوعة من حدیث اللیل الخرافات حکایتهای شب خرف بالتحریک بازگشتن عقل از کلان سالی (ع ک ا ف ۲) خرف بالکسر نعت منه خارف نام دو قبیلهٔ از یمن۔

خزف خزف۔ دست اندازان رفتن (ع ف ا ک ۲) خزف بالتحریک سفال۔

خسف خسوف۔ بزمین فرو شدن متعد بالباء (ع ف ا ک ۲) قوله تعالی فخسفنا به وبداره الارض ویستعمل مجهولا ایضا قوله تعالی لخسف بنا وفی حرف عبد الله لانخسف بنا کما یقال انطلق بنا وبچشم خانه فرو شدن دیده وخسوف القمر کسوفه قال ثعلب کسفت الشمس وخسف القمر هذا اجود الکلام خسیف کما یقال فلان رضی بالخسف ای بالنقیصة وبات فلان الخسف ای جائعا۔ وسامه الخسف وسامه خسفا بالضم والفتح ای کلفه واولاه الذال ذا المشقة خسف الرکیة جای آب برآمدن از چاه خاسف لاغر خسیف چاه که آب وی منقطع نشود خسف بضمتین ج یقال ان العباس بن عبد المطلب سأل عمر عن الشعراء فقال امرؤ القیس سابقهم خسف لهم عین الشعر فافتقر عن معان عور اصح بصر یقال خسف لهم من الخسیف وهی البئر النخرة الما

ومنه قول الحجاج للذی امره ان یحفر له بئرا فقعل اخسفت ام اوشلت یرید اخبطت ماء غزیرا ام قلیلا وشلا قوله افتقر ای فتح وهو من الفقیر وهو فم القناة یعنی دهانه کاریز وقوله عن معان عور یرید ان امرأ القیس من الیمن وان الیمن لیست لهم فصاحة فجعلهم معانی عور القول فتح امرؤ القیس من معان عور اصح بصر اخاسیف الارض نرمهای زمین۔

خشف خشفة جنبیدن ۔ ودریافتن۔ وآواز آمدن از برف که بروی روند ۔ وبانگ کوفتن (ع ف ا ک ۲) خشیف برف خشوف مرد شتابنده در شتر شب رو خاشف خاشفة کذلک مخشف آنکه بشب روی دلیر باشد خشاف بالضم والتشدید شبپره وهو الخفاش ویقال الخطاف خشاف بالفتح نام مردے خشوف رفتن در زمین (ع ف ا ض ۲)۔

خصف خصف نعل پاره زده و نعل دوختن (ع ف ا ک ۲) نعل خصیف نعت منه وقوله تعالی وطفقا یخصفان علیهما من ورق الجنة ای یلزقان بعضه ببعض لیستترا به عورتهما خصفة لخت نعل اخصاف النعل دوتاه دوختن ومنه قرأ الحسن قوله تعالی یخصفان علیهما من ورق الجنة الا انه ادغم التاء فی الصاد وحرک الخاء بالکسر لاجتماع الساکنین وبعضهم حول علیهما حرکة التاء ففتحها مخصف بالکسر درفش نعل دوزی خصفة بالتحریک زنبیل خرما خصف خصاف ج وبدرجی از عرب اخصف اسپ وگوسپند که تهی گاه

سپید دارد و لون کلون الرماد فیه سواد و بیاض
جبل اخصف وظلیم اخصف فیه سواد و بیاض کتیبة
خصیفة لشکر آهن رنگ ویقال خُصِفت من ورائہا
الخیل ای اُردفت فلہذا لم تدخلہا الہاء لانہا بمعنی
مفعولة ولو کانت للون الحدید لقالوا خصیفة لانہا
بمعنی فاعلة وکل لونین اجتمعا فہو خصیف واخصیف
ایضا شیر با ماست آمیختہ خصاف بالکسر بحیہ نہ ماہ
انگندن شتر (ع ف ک ۲) خصوف بالفتح نعت
منہ ایضا ناقہ کہ بعد از مدت حمل یک ماہ زاید
یعنی بسیزدہ ماہ خصاف مثل قطام نام اسپی فی
المثل ہو اجرء من خاصی خصاف وذلک ان بعض
الملوک طلبہ من صاحبہ لیستفحلہ فمنعہ اباہ وخصاہ

خضف خضف - تیز دادن (ع ف ک ۲)
ومنہ قیل للامة یا خضاف -

خطف خطف - ربودن (ع ک ف ۲) و
بالعکس والاولی لغة جیدة فصیحة قولہ تعالی یخطف
ابصارہم وقری بالکسر ایضا اختطاف تخطف
ربودن وقراء الحسن الا من خطف الخطفة بالتشدید
یرید اختطف فادغم علی ما تفسرہ فی باب اللام
فی قتل المشارالیہ تعالی خُطاف بالضم والتشدید
فراشتوک وآہن کژ کہ محور بکرہ چاہ بروی گردد
وہر چہ کژ وسر تیز باشد خطاطیف ج مخالیب السباع
خطاطیفہا خَطاف بالفتح وہو خاطف ظلہ مرغیست
کہ اورا فراف خوانند خاطف گرگ برق خاطف
ودرخش کہ چشم را خیرہ کند اخطاف خطا کردن تیر
نشانہ را اخطاف الحشی انطواء خطیفة طعام
از آرد وشیر کہ عرب را باشد جمل خیطف شتر
شتاب رو خیطفی بفتحات آن نوع از رفتار
شتر ولقب مردے -

خظرف خظرفة - بالظاء المعجمة شتاب رفتن
شتر وگام فراخ نہادن وہی لغة فی خذرفة -

خفف خف - بالضم موزہ خفاف ج - ویای شتر
اخفاف ج خف بالکسر خفیف سبک ویقال خرج
فلان فی خف من اصحابہ ای فی جماعة قلیلة
خفة بالکسر سبکی (ع ف ک ۲) خفوف اندک
شدن وبزودی رفتن تخفیف سبک کردن
استخفاف سبک شمردن وخوار داشتن خفاف
بالضم سبک ونام مردے اخفاف سبک حال
شدن کم رو وفی الحدیث ان بین ایدینا عقبة کؤودا
لا یجوزہا الا المخف وباستوران سبک رو شدن
خفانی جائیست کہ در وی شیر بسیار باشد -

خلف خلف - پس وقرنی بعد از قرنی یقال
ہؤلاء خلف سوء بالاضافة وسخن تباہ خطا یقال
سکت الفا ونطق خلفا ای سکت عن الف کلمة
ثم تکلم بالخطاء قیل کان اعرابی مع قوم فحبق حبقة
فتشور فاشار بخواستہ وقال انہا خلف نطقت
خلفا وآب برکشیدن وکوتاہ ترین استخوانہای
پہلو والجمع خلوف وجای ستور بستن - فرزند
وہو بالتحریک حسن وبالسکون سیئ یقال ہو خلف
سوء من ابیہ بالتسکین وخلف صدق من ابیہ

بالتحریک و آنکه پس کسے آید و کل ما استخلفته
من شئ۔ بعیر اخلف شتر که برانه میل کنند فاس
ذات خالفین تبر زینه خلف بالضم دروغ و دروغ
کردن وعده را یعنی خلاف کردن آن وهی
فی المستقبل کالکذب فی الماضی خلف بالکسر
پستان ستور و مردم ویقال هشین خلفة ای تذهب
هذه و تجی هذه۔ خلفة ایضا آمد و شد روز و شب
ومنه قوله تعالی وهو الذی جعل اللیل والنهار خلفة
ویقال ایضا القوم خلفة ای مختلفون ویقال
بنو فلان خلفة ای شطرة نصف ذکور و نصف
اناث۔ ویقال اخذته خلفة گاهی که بحاجت گاه
رود ویقال من این خلفتکم ای من این تستقون
خلفة علف که بعد از علف خورده شده روید و
علف که تابستان روید خلفة الشجر میوه دوبره
خلف بکسر اللام شتران آبستن خلفة یکے مخالف
شتر که از میسالگی در گذشته باشد یستوی فیه الذکر
والانثی یقال مخلف عام و مخلف عامین مخلفة
ناقه که آبستن نماید و نباشد رجل مخلاف مرد بسیار
خلاف کننده وعده را و مخلاف ایضا یکی از مخالیف
یمن یعنی دیه ها و قصبه ها رجل خالفة مرد بسیار
خلاف ویقال لا ادری ای خالفة هو ای
ای الناس هو غیر مصروف للتانیث والتعریف
و فلان خالفة اهل بیته و خالف اهل بیته اذا کان
لا خیر فیه۔ خالفة ایضا ستون خیمه و خرگاه خوالف
ج۔ وقوله تعالی رضوا بان یکونوا مع الخوالف

ای مع النساء والخالف آب برگشنده خلیفی بالکسر
وتشدید اللام خلافت قال عمر رض لو اطقت الاذان
مع الخلیفی لاذنت۔ خلیف راه میان دو کوه
خلیفان دو بغل ناقه خلیفه جم وقد یونث خلائف
خلفاء ج جمعوا علی اسقاط الهاء و صار مثل
ظریف و ظرفاء لان فعیلة بالهاء لا تجمع علی فعلاء
سوی انهم جمعوه من اجل انه لا یقع الا علی مذکر
خلافت بالکسر بجاے کسیے بودن در کارے و
بجاے کسے خلیفه کردن کسی را ومنه قوله تعالی
هارون اخلفنی فی قومی متعدی لازم و پس کسے
آمدن لازم فصاحب خلوف بوی گرفتن دهان
و مزه و بوی گردانیدن شیر و طعام و تباه شدن
کسے و گندگی جامه بیرون کردن و نو و آوردن
بجاے آن یقال حی خلوف ای غیب و قبیله
که از ایشان هیچ کسے نمانده باشد خلوف ایضا
پس ماندگان حاضر و هو من الاضداد اخلاف
متغیر شدن بوی دهان و نیکو کردن جامه کهنه را
و اخلف الله علیک گفتن کسے را که مالی از وی
رفته باشد ای رد علیک مثل ذهب منک فان
هلک له والد او اخ او غیرهما قلت خلف الله علیک
بغیر الف ای کان الله خلیفة من فقدته علیک و
وعده را خلاف کردن و خلاف یافتن وعده را
و دست بشمشیر بردن تا برکشد۔ و برآوردن
خلفه و اخلفت البعیر ای حولت حقبه عن ثیله
میلا فی الحضبه کیلا یحتبس بوله و آب برکشیدن

ویقال خالفت النجوم اذا امحلت ولم یکن فیها مطر

وخلف فلان لنفسه اذا کان قد ذهب منه شیٔ

فجعل مکانه آخر - استخلاف آب برکشیدن وخلیفه

کردن کسے را بجاے خود ویقال جلست خلفه ای

بعده خلاف مخالفة خلاف کردن خلاف بالکسر

درخت بید مخالفة بیدستان اختلاف آمد وشد

داشتن ویقال هو یخالف الی امرأة فلان ای

یاتیها اذا غاب عنها زوجها تخلیف یکی پستان

ناقه را تمام دوشیدن صلته بالبا ریقال خالف

بناقته وپس ماندن کسی را تخلف پس ماندن

از کسی یقال خالفته ورائی فتخلف عنی ای تأخر

ویقال فی خلق فلان خلفة بکسر الخاء وسکون

الفاء مع نون زائدة ای الخلاف -

خنف - خناف - بالکسر سستی رسنِ شتر (ع ف ا

ک ۲) ناقه خنوف نعت منه و سر جنبیدن شتر از

مهار خائف یعنی برگشته از تکبر یقال رایته خائفا

عنی بانفه خنیف کتان سطبر سپید وفی الحدیث

تخرقت عنا الخنف - ابو مخنف کنیت مردے -

خوف - خوف - خیفة مخافة ترسیدن (ع

ک ا ف ۲) فهو خائف وقوم خوف علی الاصل وخیف

علی اللفظ - والامر منه خف - ورجل خاف ای

شدید الخوف کما یقال رجل صات ای شدید الصوت

علی فعل فانقلبت الواو الفا لفتحة ما قبلها - مخاوفة

ترسانیدن یقال خاوفه فخافه ای غلبه بالخوف ای

کان اشد خوفا منه اخافة تخویف ترسانیدن یقال

وجع مخیف وطریق مخوف تخوف ترسیدن وکم کردن

خافة خریطه از ادیم که در وی عسل چینند -

خیف خیف - جای بلندتر از آب راه وفروتر

از کوه - و پوست پستان ونام جائی بمکه مسجد الخیف

در منی آنجا فه بمسجد خیف شدن ناقه خیفاء ناقه

که پوست پستان او فراخ باشد بعیر اخیف آنکه

غلاف قضیب او فراخ باشد خیف بالتحریک

یک چشم سپید ودیگری سیاه شدن اسپ فرس

اخیف ویقال الناس اخیاف ای مختلفون

اخوة اخیاف برادران مادری وبنو الاخیاف

مادریان خیفان ملخ رنگ برنگ خیفانة یکے -

خیتفه - زود برید آنرا -

خفتق - کقنفذ سداب -

خجف - وخجیف - خفت وسبکی عقل خجیف

ایضا لاغر خجیفة مؤنث خجاف بالکسر ج

والصواب تقدیم الجیم -

خدف - زودی رفتار ونزدیک انداختن گام

ودنبال کشتی خدف خوش عیش شد (ع ف ا

ک ۲) خدفت السماء بالثلج یعنی آسمان برف

انداخت اختدفه ربود آنرا - خدف الثوب پارچه

را بریدن (ع ف ا ک ۲) اختداف الثوب شقه

خدف گنب پارهای کرته خدفة یکے -

خرشفة جنبیدن وآمیختن سخن وزمین درشت

سنگریزه ناک باشد که رفتن بران دشوار باشد

خرشاف بالکسر مثله وخرشاف شهریست بگیلان

نرم بر ساحل بحرین۔
خرنف۔ گزیرح بینہ والخرنف من النوق شتر
مادہ بسیار شیر خرنفہ بار درخت غضاہ خرائف
ج۔ خرنوف بالضم فرج زن خرائف بالضم دراز
وخرنفہ بالسیف ضربہ بہ۔
خزراف۔ بالکسر آنکہ در مجلس نیکو نشستن
نداند یا مرد بسیار گوے سبک ونرم والخزرفہ
فی المشی الخطران۔
خصلفہ۔ الخیل کم آوردن درخت خرما بار را
عن ابن عباد رح والصواب بالضاد المعجمۃ۔
خضرفۃ۔ پیری گندہ پیر و فضول پوست او
خنضرف زن فربہ پر گوشت کلان پستان۔
خضلاف۔ بالکسر درخت مقل خضلافہ یکی بار
درخت حنظر نا۔
خنظرف۔ گندہ پیر فانیہ والصواب بالمہملۃ
او جمیع ما فی المہملۃ فالمعجمۃ لغۃ فیہ۔
خنجف۔ بالفتح شتر مادہ فراوان شیر۔
خنضرف۔ زن فربہ پر گوشت کلان پستان۔
خنظرف بر وزن ومعنی خنظرف و ہذہ الثلثۃ بمعنی

فصل الدال

دفف دف۔ پہلو دفا البعیر دو پہلوے شتر
دف بالضم الخ در سور ہا زنند و بالفتح ایضا سنام
مدفف کوہان فرو افتادہ بر پہلوی شتر دفیف
نرم رفتن (ع ف اک ۲) دافۃ لشکر و دفیف لطائر
فرہ فوق الارض یقال عقاب دفوف للذی یدنو
من الارض فی طیرانہ اذا انقض و دافنت الرجل
مدافۃ و دفافا اجہزت علیہ۔ تداف بر یکدیگر نشستن
ویقال خذ ما استدف لک ای ما امکن وتسہل۔ و
استدف امرہم ای استتب واستقام۔
دلف و لیف۔ آہستہ رفتن در رفتار تیز (ع
ف اک ۲) و پیش آمدن لشکر در حرب والف تیر
کہ نزدیک نشانہ افتد و از جائے کہ افتادہ باشد
دو شو دو گام نزدیک نہندہ بسبب بار گران
کہ برداشتہ باشد و لف ج مثل راکع و رکع
تدلف رفتن و نزدیک شدن صلۃ بالی ابو دلف
بضم الدال وفتح اللام دلفین جانور یست دریائی
کہ غریق را نجات دہد در دریا از غرق۔
دنف و دنف۔ بالتحریک بیماری ملازم (ع ک ا
ف ۲) و بیمار یستوی فیہ الذکر والانثی والتثنیۃ
والجمع یقال رجل دنف وامرأۃ دنف وہما دنف
وہم دنف فان ثانت رجل دنف بالکسر قلت امراۃ
دنفۃ انثت وثنیت وجمعت و نزدیک شدن آفتاب
بفرو شدن آد ناف مثلہ و بیمار گران شدن و
بیمار کردن لازم متعد فہو مدنف بالفتح والکسر۔
دوف۔ دوف۔ تر کردن دارو را باب و
سودن و تر کردن مشک را (ع ف اض ۲)
فہو مدف و مدووف ناقصا وتاما وکذلک
مسک مدووف ای مبلول و مسحوق ولم یات
مفعول من المعتل العین من بنات الواو بالتمام
الا حرفان مسک مدووف ای مسحوق او مبلول

وثوب مصوون ونذان نادران وقد حذفت احدی الواوین لثقل الضمة علی الواو والیاء اقوی علی احتمالها منها فلهذا جاء ما کان من بنات الیاء بالتمام والنقصان نحو ثوب مخیط ومخیوط۔

دیف۔ و یاف۔ جائی بجزیرہ جمل ویافی منسوب الیه وهو الضخم الجلیل۔

ادرعفت الابل۔ شتر بطور خود رفت وشتابی کرد وبالذال مثله وادرعف الرجل فی القتال یعنی در جنگ از صف بر آمده پیشتر وی کرد و ناس مدرعفون متقلصون فی سیرهم۔

هو تحت درف۔ فلان یعنی آن کس در پناه و در سایه بهانست او من ناحیته فی خیر او شر۔

درنوف۔ کوهنور شتر کلان وفربه۔

الدمغان۔ کتمان شبه الرسول لطلب الشیء او رسول سوء بین الرجل والمرأة ج کسکارهی نکیرج وسیاقین وسفتره۔ ودسفان بضمها قلتبانی کردن وسافن بیشه قلتبانی کردن۔

دغف۔ بسیار گرفتن (ع بفتحها) واذا احمقوا انسانا قالوا یا آبا دغفار والدها فقارا ای شیئا لا رأس له ولا ذنب والمعنی کلفها ما لا تطیق ولا یکون دعفانة۔ بالضم هیز گوئی دقف وقوت برخاستن شهوت او۔

ادلفف۔ برای وزدی کردن نهان برآمد

دهفه۔ بسیار گرفت او را (ع بفتحها) داهفه مرد مسافر وشتر مانده از بسیاری رفتار۔

فصل الذال

ذرف۔ ذروف۔ ذرفان۔ رفتن اشک چشم (ع ف اک ۲) مذارف مجاری الدمع ذرفان ایضا رفتار سست تذریف فزون آمدن بر صد یقال ذرف علی المائة ای زاد۔

ذرعف۔ اذرعفت الابل بالدال وبالذال جمیعا ای مضت علی وجوهها۔ واذرعف الرجل فی القتال اذا استقتل من الصف ای تقدم

ذعف۔ ذعاف۔ بالضم زهر یقال ذعفت الرجل فهو مذعوف ومذروف ایضا ای سقیته السم۔ موت ذعاف وذؤاف ای سریع۔

ذفف۔ ذفیف۔ شتاب وشتاب شدن (ع ف اک ۲) خفیف وفیف شتاب وزود ذفف تذفیف خسته را کشتن ذفاف بالکسر کذلک وایضا آب اندک ذفافة بالضم نام مردی۔

ذلف۔ ذلف۔ بفتحتین خردی وراستی بینی (ع ک اف ۲) اذلف ذلفاء لغت ازو۔

ذلیف۔ ذلیفان۔ زهر کشنده۔

ذأف۔ بالفتح وذؤاف بالضم شتابی مرگ ذئفان مثلثة الذال وذیفان بالفتح والکسر وبفتحتین وذوفان وذؤاف بضمهما زهر هلاهل وزهر کشنده ذأفان مرگ وموت ذؤاف بالضم مجهز لسرعته ذأفان مردن (ع بفتحها) واندأف انقطع فواده

ذعلفه۔ طرح به وا هلکه۔

ذوفان۔ بالضم زهر ذاف ذوفان مثله

له ذکره الجوهری فی الدال غیر معجمة وذکره فی الذال ایضا - ن

في تقارب وتفحج۔
ابل قوامه ضخمة۔

فصل الراء

رأف۔ رأفة۔ ورآفة۔ سخت بخشودن ومهربان شدن (ع بضمها وفتحها) رآفة كذلك (ع ك ف ۲) فهو رؤف ورءوف تاما وناقصا۔

رجف۔ رجفة۔ لرزه رجف جنبيدن زمين (ع ف اض ۲) رجفان سخت جنبيدن رجيف دريا ارجاف در شدن بكارے آرجاف بالفتح واحد اراجيف الاخبار۔

رخف۔ رخف۔ رخفة مسكه تنك ويقال صار الماء رخفة اي طينا رقيقا وقد يحرك لاجل حرف الحلق۔ رخف خمير تنك وسست رخف بالتحريك مصدر منه (ع ك اف ۲) ارخاف متعد منه رخف ايضا نوعي از رنگ۔

ردف۔ ردف۔ بالكسر پس سوار نشيننده وهر چه در پس چيزے ملازم باشد ويكے از حروف علت كه پيش از حرف روي آيد در شعر ارداف بر نشاندن در پس ردفان روز وشب ردافة بالكسر ردف بودن ملك را ودر جاهليت چنان بودے كه يكے را ردف خويش كردندے ملوك در كل مصالحت بالشست وبرخاست وخوردن وآشاميدن وهر آينه دوم ملك در هر كاري آن ردف بودي وچون ملك بجنگ رفتے تا بازگشت بجايش نشستي واز غنيمت چهار يكے نصيب او بودے رداف بالكسر پاي نشستن ردف از ستور ردف ايضا مرتين آمدن ابل پس سوار بر نشستن متردف لغت منه رديف مثله رداف ج۔ وايضا ستاره نزديك نسر واقع وايضا النجم الذي ينوء من المشرق اذا غاب رقيبه في المغرب سو يقال ردفه امر واردفه اي تبعه واتبعه ويقال كان نزل بهم امر فردف لهم آخر اعظم منه ومنه قوله تعالى تتبعها الرادفة۔ روادف شاخهاے فرودين كه از تنه نخل بر آمده باشد ردافى بالضم علے فعالے حدا كنندگان۔ ويارن ارداف در پے يكديگر بر آمدن ستاره ترادف الجراد نشستن نر بر ماده وسوى بر هر دو ويقال هذه دابة لا ترادف اي لا تحمل رديفا۔ استرداف در خواستن تا رديف كنند ترادف بياپي شدن۔

رسف۔ رسفان۔ رفتار بند برپاي (ع ف اض ۲ وك ۲) رسف كذلك۔ ارساف راندن با قيد ستور را۔

رشف۔ رشف۔ مكيدن آرتشاف كذلك (ع ف اض ۲ وك ۲) وفي المثل الرشف انقع اي اسكن للعطش رشوف زن خوش مزه دهن۔

رصف۔ رصفة۔ بالتحريك سنگ بر سنگ بر هم نهاده رصفه ج يقال مزج هذا الشراب من ماء رصف نازع رصفا آخر لانه اصفى له وارق اي سيله من رصف الى رصف منازعة منه اتاه۔ رصاف بالكسر پيها كه بر تير وكمان پيچند

رَصَفَه یکی رَصف سنگ برهم نهادن در بنا - و پی بر تیر زدن (ع ف اض ۲) و پای بر پای بچیدن و یقال هذا امر لا یرصف بک ای لا یلیق بک تراصیف با یکدیگر نزدیک ایستادن قوم در صف رصوف زن تنگ فرج عمل رصیف و جواب رصیف ای محکم رصین - رصافة بالضم موضعی -

رضفت - رضف - سنگهای تفسیده که شیر را بوی در جوش آرند رَضفه یکی و فی المثل خذ من الرضفة ما علیها و داغ کردن بسنگ تفسان (ع ف اک ۲) رضیف شیر سنگ تاب کرده شواء مرضوف بر سنگ بریان کرده قدر مرضوفة دیگ بسنگریزهای تفسان پخته -

رعفت - رعاف - بالضم خون بینی و رفتن آن (ع بفتحها و ض ۲) رعف بالضم لغة فیه ضعیفة رماح رواعف نیزهای خونچکان رعف در گذشتن و پیش شدن اسب (ع بفتحها و ض ۲) تراعف لغت منه و تیزی بینی و بینی کوه استرعاف کذلک و ایضا خون آلود کردن سنگریزه سم ستور را و یقال فعلت علی الرغم من مراعفه مثل مراغمته ارعاف شتابانیدن و پر کردن مشک را راعوفة البئر صخرة که در تک چاه اندازند یا بر سر چاه نهند که مستقی بروی باشد و فی الحدیث انه علیه السلام مبین سحر جعل سحره فی جف طلعة و دفن تحت راعوفة البئر ارعوفة مثال اعجوبة لغة فیه -

رغفت - رغیف - نان گرده ارغفه رغف رُغفان ج -

رففت - رفّ - بردارۀ خانه رفوف ج - و منه ازمیش - و کمیدن (ع ف اض ۲) و گرد فراز گرفتن و فی المثل من حفّنا او رفّنا فلیقتصد - و ماله حافّ و لا رافّ و تقدم - رفیف درخشیدن (ع ف اک ۲) ثوب رفیف جامۀ تنک و شجر رفیف درخت ترجنبان - رفرف جامهای سبز و دامنهای خرگاه و کرانهای زره که آویختگان باشد رفرفة یکی و ایضا بال جنبانیدن مرغ وقتیکه خواهد تا فرود آید رفرافة مرغی که آنرا خاطف ظله نیز گویند و شتر مرغ نر -

رنفت - الرانفة - تبراج البهر انفه فرد و کفل مردم و فرود دنبه ارتاف سست کردن ستور گوشت را از ماندگی و فی الحدیث کان اذا نزل علیه الوحی و هو علی القصوا تذرف عیناها و ترفف باذنیها من ثقل الوحی -

رهفت - ارهاف - تنک کردن شمشیر را سیف مرهف لغت منه

ریفت - ریف - بالکسر زمین باکشت و علف ارياف ج - ریف چریدن ستور در آن زمین اریافة بزمین علفناک و فراخی رسیدن - و علفناک شدن زمین و هی ریفة -

ارحاف - تیز کردن کارد و مانند آن کانت الحار مبدلة من الهاء -

رزیفة الجمل - آواز کردن شتر (ع ف اک ۲)

ازراف مثله زرفت الناقة اسرعت وخبت و
ازرفتها متعد منه وزرف الامر دنا وزرف اليه
تقدم ازرف وزرّف مثله وناقة زروف کلان
پا هاو فراخ گام زرّيف از ترس شتابی کردن و
ازرفه ارجفه واستوحش واسرع فزعا وزرآزفوا
بالضم اعجلوا فی هزيمة ونحوها وزرفات بلد كذا
ماد نا منه وتقديم الزاء لغة فی الكل ـ
رقوف ـ بالضم بروزن ومعنی رفوف ورأيته
يرقف من البرد ای يرعد وقد ارقف بالضم
ارقافا والقرقفة الرعدة ماخوذة منه كررت
القاف فی اولها ووزنها فعفل وقرقف كجعفر
نام زنی ماشهری ومنه العباس بن الوليد ـ
ارتكف الثلج ـ وقع فثبت فی الارض ـ
روف ـ ساكن شدن وليس من الرأفة رؤفة
بخشودن وراف يراف لغة فی رأف يرأف ـ

فصل الزاء

زحف زحف ـ لشكر رونده سوی دشمن و
رفتن وغيژيدن كودك وتيركه فرود نشانه افتاده
باشد تا نشانه وسيل كشان رفتن شتر مانده شده
دعع بفتحهما سهم زاحف وابل زاحفة وزواحف
ازحاف سيل كشان رفتن شتر از ماندگی وخداوند
چنان شتران شدن فزحف شتر مانده شده مزحاف
بالكسر شتر كه رفتار او چنان باشد مزاحف الحيات
جايهای غيژيدن ماران تزحف بتكلف رفتن چنانه
بالی ـ زحوف بالفتح ناقة سيل كشان نار الزحفتين
آتش كه از شيح وآلاء افروزند كه بدين دو چيز
زود درگيرد وقيل لامرأة من العرب ما لنارك كن
زحيا قالت ارسحتنا نار الزحفتين ـ
زحالف ـ زحلوفة ـ بالضم جای لغزان از بالا
به نشيب كه كودكان بروی بلغزند وهی لغة اهل
العالية وتميم يقولونه بالقاف زحالف زحاليف
ج زحلفة سپوختن وغلطانيدن تزحلف لازم منه
زخرف ـ زُخرُف ـ بالضم زر ـ وهر چيز آراسته
وآبدار باشد زخرف آراسته زخارف الدنيا
آرايشهای وی زخارف الماء راه روهای آب ـ
زرف ـ زرف ـ شتاب رفتن ازراف كذلك
ناقة زروف وزارف ای سريعة يقال زرفت الناقة
وازرفتها انا ای حثثتها زرف بالتحريك تازه شدن
جراحت دعع ك اف ۲م زرافة بالفتح جماعت مردم
ولشيد فادة زرافات ای جماعات زرافة بالفتح
والضم جانوريست كه آنرا اشتر گاو پلنگ خوانند
زعف ـ زعف ـ برجای كشتن دعع بفتحهما
ازعاف كذلك سم زعاف وموت زعاف
وزؤاف بالهمز ايضا ـ
زعنف زعنفة ـ بكسرتين كوتاه دست وساقها
زغف ـ زغفة ـ بسكن و يحرك زره فراخ
زغف زغف ج ـ ويقال زغف فی حديثه
اذا زاد مزغف مرد با رغبت ونهمت ـ
زفف ـ زف ـ بالكسر پرهای ريزه مرغ وشترمرغ يقال
هيق ازف ای بين الزفف يعنی شترمرغ نر بسيار زف

زفّ ۔ زفاف عروس بخانهٔ شوی فرستادن و منه
ت القوم ازفاف اندو زفاف کنند کک زففته مزفة
که عروس را در وی برند ۔ زفیف شتاب ۔ و الشتاب
رفتن در مع ف اک م قوله تعالی فاقبلوا الیه یزفون
ازفاف شتاب ساندن و یقال للطائر الظلیم قد
زف ۔ زیاد ۔ والریح تزف ای تهب هبوب لیس
بالشدید و لکنه فی ذلک ماض ۔ زفزفة آواز باد
اندو ایست زیح زفزفة زفزف ۔

زلف ۔ زلفة ۔ بالتحریک حوض پر آب زلف ج ۔
مزالف دهای نزدیک بشهر قریه زلفة یکی ازلاعه
نزدیک گردانیدن زلفة زلفی نزدیکی و منزلت و منه
قوله تعالی بالتی تقربکم عندنا زلفی و هی اسم المصدر
کانه قال بالتی تقربکم عندنا ازدلافا و پارهٔ اول شب
زلفة زلفات ج قوله تعالی و زلفا من اللیل
ازلاف پیش شدن تزلف ازدلاف تقدم کردن
مزدلفة نام جایی بمکه ۔

زهف ۔ زهف ۔ سبکی و جستن ازهاف شتافتن
و شتابانیدن و ضعیف و رشدن از باهم سخن
دروغ آوردن یقال ازهف له حدیثا ای اتبعه
بالکذب و انکشدن ستور کسی را و ازهف الشیء
ای ذهب به فهو مزهف ۔ و ازهف فلان ما ازهف
ای ذهب به واهلکه ۔

زیف ۔ زیف ۔ خرامیدن شتر و رمیدن مع فلک
... و دم در زمین کشیدن کبوتر نر و یک سو دم
بوقت بانگ کردن ۔ و ناروا شدن درم

مستره بیطلی یقال زافت علیه الدراهم تزییف
شهره شد ۔

زرافة ۔ شتر بانیرو یا زمیع نفتیشان زرافات بالضم گروهی
شد و صوت زوران مرگ زود و آوران علیه الحین
و ازرا فی نخلا نا بطنه الخفة فلم یقید ان یتحرک ۔

زحلقات ۔ کسفرجل برسر تیر زد رو شده و القیاس
من جهة الاشتقاق ان یکون بالقاء ین و تقدم ۔

زخف ۔ زخیف ۔ فخر و تکبر کردن و منع نفترا
زاخف و زخف اشنان منه و التزخیف فی الکلام
یاوه گوئی و با گمشتان گرفتن عزیزی ارکسی و تکلف
فصاحت نمودن و تزخف تحسن و تزین ۔

ازدوف اللیل شب تاریک شده آسدوف مثله ۔

زرقفة ۔ شتابی کردن ازرقاف مثله ۔

بحر زعرف کجعفر دریای فراخ آب و بسیار یقین

بحر زغرف ۔ دریای فراخ آب و
یقال بالعین المهملة ۔

زقفة ۔ بالضم نواله و ما از و تقفتنا بید که ...
و تزقف بسرعت ربودن ازدقاف مثله ...
او بار بیران طعام ترقف مثله تا نعته و بعیت
... ابو عبدالله بن ابی الفتح و محمود
بن علی الراشیان المحدثان ۔

ازلحف و تزلحف یکسو شدن زحلف و زحلف
مثله و زلحفه و زحلفه یکسو کرد اورا ۔

الزنخفة ۔ بالنون و الخاء المعجمة ...
زنقف خشم گرفت ... تزنقف مثله

زلف بالفتح نام شخصی۔
زافت الحمامة۔ کبوتر بال دوم در واکرد و دم کشان بر زمین رفت وزاف فلان با فروهشتگی اندام رفتار کرد وزوف الجیشانی روی عن ابی الاکدر وزوف بن عدی بن زوف عن ابیه عن جده و ابن زاهر واتر هر بن عامر بن عوثبان ابو قبیلة زوفی کطوبی نباتیست بجبال قدس طبخه بالسکنجبین یسهل کیموسا غلیظا وبالخل مضمضة لوجع الاسنان وتبخیر لوجع الآذان وزوفی ایضا چرش صوف لیغسل بمار مطر وبیون مرات حتی یصفو الدسم عن الوسخ فیحلل اورام الصلبة وینفع برودة الکبد والکلی وموت زؤاف بالضم مرگ آماده شده زود کشنده والغلمان تیزاوفون وهو ان یجیٔ احدهم الی رکن الدکان فیضع یده علی حرفه ثم یزوف زوفه فینتقل من موضعه ویدور حوالی ذلک الدکان فی الهوا حتی یعود الی مکانه یتعلمون بذلک الخفة للفروسیة۔
زهرف الکلام نفذه۔ وزهرف الشئ زیفه۔
زهلف الشئ۔ نفذه وجوزه۔

فصل السین

ساف ساف۔ ترقیدن وست و ریشه شدن بن های ناخن (ع ک اف ۲)
سجف سجف۔ بالفتح والکسر پرده آسجاف پرده فروهشتن و تاریک شدن شب۔
سحف سحف۔ فربهی پشت نازه برداشتن از پشت و سر ستردن (ع بفتحها) سحفة فربهی پشت نازه که بر پشت باشد سحیفة فربهی پشت نازه که برداشته باشد و باران درشت که زمین را برند وشاة سحوف وناقة سحوف آنکه پشت نازه فربه دارد ویقال سمعت حفیف الرحی وسحیفها ای صوتها۔ سحاف بیماری سل مسحوف مسلول۔
سخف سخفة۔ تنگی ولاغری از گرسنگی یقال سخفة من جوع سخف بالضم سبکی عقل سخافة مصدر (ع بضمهما) فهو سخیف کم عقل مساخفة مجامعة۔
سدف سدف۔ بالفتح والضم بلغة نجد تاریکی وبلغة غیرهم روشنائی وهو من الاضداد وسدف بالتحریک کذلک وایضا شب وایضا صبح وبرآمدن وی باللغتین وایضا سدفة روشنائی با تاریکی درآمیخته چنانکه میان صبح واسفار باشد آسداف تاریک شدن شب ومقنعه فروهشتن زن و روشن شدن صبح ویقال اسدف الباب ای افتحه حتی یضئ البیت۔ ویقال آسدف فوا ای اسرجوا من السراج سدیف کوهان۔
سرف سرف۔ بالتحریک ضد القصد یعنی افزونی کردن در خرج مال وجاه۔ وخیرگی عقل وماندن چیزی بغفلت وخطا کردن (ع کاف ۲) وخیرگی وحریصی سرف بکسر ۲ نام جائی ویقال رجل سرف الفؤاد ای مخطئ الفؤاد وغافله وفی الحدیث ان للحم سرفا کسرف الخمر ای ضراوة ویقال هو من الاسراف اسراف بی اندازه وبرگزاف خرج کردن مسرف لغت منه

و نام مردی سرفة بالضم سپید مور که از ریزهای چوب خانه سازد چون زنبور و فی المثل هو اصنع من سرفة ـ سرف بالفتح برگ درخت خوردن سرفه (ع ف اض ۲) ارض سرفة زمین بسیار سرفه اسرافیل معروف و هو اسم اعجمی و فی لغة اسرافین کما قالوا جبرین و اسماعین و اسرائین ـ

سرعف ـ سرعوف ـ بالضم نازک و سبک گوشت سرعوفة مونث و زن دراز بالا ـ و نام سرعفة ـ سرعفة بالعین والهاء پرورش نیکو دادن کودک را ـ

سعف ـ سعفة ـ شگوفه سر کودک که از آن شیر منید گویند سعفة بالتحریک شاخ نخل سعف ج و ایضاً ریشه شدن بن ناخن دست (ع ک اف ۲) و شیر منیر که به تیغو زشت تر و سر و روی دی بیرون آید و موی مژه او را بریزاند چنانکه خرب در گویند اسعف و سعفاء لغت منه اسعف ایضا اسب موی پیشانی سپید فاذا ابیضت کلها فهو الاصبغ ـ اسعاف حاجت روا کردن صاحبه بالبار یقال اسعفته بحاجته ـ مساعفة دست دادن و سازداری کردن ـ

سفف ـ سفیف ـ تنگ پالان شتر سفیفة بوریای از برگ خرما بافته سف مصدر منه (ع ف اض ۲) اسفاف کذلک سفوف بالفتح داروی کوفته بخته معجون ناکرده سف مصدر منه (ع ک ا ف ۲) استفاف کذلک سفة من السویق بالضم ای حبة منه و قبضة و یقال اسف وجهه النور ای ذر علیه

و فی الحدیث کانما اسف وجهه ای تغیر و کانه ذر علیه شیء غیره اسفاف تیز نگریستن و فی الحدیث ان الشعبی کره ان یسف الرجل النظر الی امه و ابنته و اخته و نزدیک شدن ابر از زمین و پشت پر مدن مرغ و باریک گرفتن کار سفساف بالفتح کار حقیر و بلا به از هر چیز و فی الحدیث ان الله تعالی یحب معالی الامور و یبغض سفسافها و خاک نرم تنک مسفسف مردم کم عطا و لئیم مسفسفة بادی که خاک نرم را بر انگیزد و بفتح سین دوم گرد آرد بخته و جز آن و السفسفة انتخال الدقیق و نحوه ـ

سقف ـ سقف ـ آسمان خانه و آسمان سقوف و سقف ج مثال رهن و رهن و قرئ سقفا من فضة بضمتین و خانه پوشیدن (ع ف اض ۲) و یقال للحی سقف ای طویل مسترخ ـ سقائف تختهای کشتی سقیفة یکی تخته و صفه پوشیده و منها سقیفة بنی ساعدة ـ سقف بالتحریک دراز و کوژ شدن (ع ک اف ۲) اسقف نعت منه ـ اسقف بالضم و تشدید الفاء پیشوای ترسایان ـ

سکف ـ اسکاف ـ بکسر الهمزة کفشگر اساکفة ج اسکوف بالضم لغة فیه اسکفة الباب آستانه در ـ

سلف ـ سلف ـ هموار کردن زمین را بماله (ع ف اض ۲) مسلفة بالکسر ماله و فی حدیث عبید بن عمیر ارض الجنة مسلوفة ای مستویة او مستواة ـ سلف بالتحریک در گذشتن و پدران در گذشته (ع ف اض ۲) اسلاف سلاف ج و نوعی از بیع

که بها پیشی دهند چون سلم اسلاف بیع سلف کردن
استسلاف بها پیشی گرفتن تسلیف کذلک سلف
بالتسکین انبان و فرک سلفة بالضم ناشتا شکن
تسلیف ناشتا شکن دادن - و پیش فرستادن
سالف بکسر اللام سلف بالکسر و سکون ۲ شویان
دو خواهر باهم مسلف زن چهل و پنج ساله و هو
وصف خص به الاناث - سالفة کرانه گردن سوالف
سلیف پیش رفتن سلوف ستور پیش تابنده
سلاف بالضم انچه چکد از انگور پیش از فشاردن
و خمر و شراب و سلافة هرچه فشارده شود سلفان
بالکسر کبک بچگان سلف بالضم یکی مثال صرد
و صردان سلفة مؤنث -

سلحف سلحفاة - بالضم باخه یعنی کشف سلاحف ج -

سنف سنف - بالکسر برگ مرخ و آن درخت
آتش زنه است سناف بالکسر پیش سینه شتر و
رسن که بر سینه شتر بندند سنف سناف بستن
بر شتر (ع ف اض ۱ و ک ۲) مسناف شتر که رحل
پس اندازد و بر وی سناف بندند یعنی پیش بند
اسناف پیش شدن اسپ از اسپان و محکم کردن
کار و فی المثل لمن تحیر فی امره یقال عی بالاسناف
و اسنف الفرس ای تقدم الخیل فاذا سمعت
فی الشعر مسنفة بکسر النون فهی من هذا وهی
الفرس تتقدم الخیل فی سیرها و اذا سمعت مسنفة
بفتح النون فهی الناقة التی شد علیها السناف

سوف یسوف - بوی کردن چیزی را
و هلاک شدن (ع ف اض ۲) استیاف بوییدن
مسافت دوری و اصلها من الشم و کان الدلیل
فی فلاة اخذ التراب فشمه لیعلم اعلی قصد هو ام
علی جور ثم کثر استعمالهم لهذه الکلمة حتی سموا البعد
مسافة - ساف هر عرقی از دیوار مسافة زمین میان
ریگ و درشتی سائفة ریگستان اسواف جائی
است بمدینه سواف بالفتح هلاک شدن - و بیماری
ستور یقال وقع فی ماله سواف ای موتان و یقال
بالضم ایضا کما یقال الادواء کلها بالضم مثل
النحاز والدکاع والقلاب - سوف سر انجام و زود
باشد و این کلمه است که بر فعل مستقبل در آید تسویف
در تاخیر افگندن و یقال فلان یقتات السوف
ای یعیش بالامانی تسوف راز دار کردن اسافة
هلاک شدن مال یقال اساف الرجل اذا هلک
ماله و یقال اساف حتی ما یشتکی السواف هذا اذا
تعود الحوادث و یقال سوفت الرجل امری
اذا ملکته امرک و حکمته فیه یصنع ما یشاء -

سیف سیف - شمشیر اسیاف سیوف ج
رجل سیفان ای طویل ممشوق ضامر البطن و امرأة
سیفانة - سیف ایضا زدن به شمشیر (ع ف ا ک)
سائف مرد با شمشیر و زننده به شمشیر سیاف شمشیرگر
سیافة ج مسیف مرد با شمشیر مسایفة باهم شمشیر
زدن و تسایفوا ای تضاربوا بالسیف و سیف
الحرز ای خرمته سیوف بالکسر ساحل البحر اسیاف
ج - وانچه در بن شاخهای درخت چفیده باشد

وهو كالليف وليس به-

سرنوف. كعصفور باشه سر ناف بالكسر دراز-

سرهفت الصبي احسنت غداره ونعمته-

السلاخف. كجرد حل المضطرب الخلق-

سلعف. كجرد حل وجعفر مضطرب خلقت و سلعفه او باريد آنرا والصواب بالغين سلعف درشت والسلحاف عود محدد منصب حول الشجرة للسباع يقتلها بها به-

سلغف. كجرد حل مرد مضطرب خلقت وكجعفر تمام خلقت گرد اندام وبقرة سلغف وسلغفة بالفتح فيهما گاو فربه وسلغفه او باريد آنرا وسلغاف لسلعاف

سندفا. بالفتح دو ده است بمصر احدهما من البهنسا والاخرى من السمنودية-

سنغف. كجرد حل مضطرب خلقت-

سهف. بالفتح درخون طپیدن کشته واضطراب نمودن آن در حالت نزع وجان دادن و پشیز ماهی سهف بالتحریک تشنگی سخت وسخت تشنه شدن (ع ک اف ۲) ساهف نعت منه وهلاک شونده وتشنه یا آنکه او را وقت جا کندن تشنگی غالب باشد وساهف الوجه گونه برگردیدن روی سهاف کغراب علت تشنگی رجل مسهوف آنکه بسیار آب خورد وسیر نشود وطعام مسهفة بفتح الهاء طعام که تشنگی آرد و آب بسیار خوراند استهفه استهافا ساسک داشت آنرا

فصل الشين

شاف شأفة. ریش سوختنی که زیر قدم برآید وبخشم آوردن ويقال استاصل الله شأفته اى اذهبه الله كما اذهب تلك القرحة بالكى شأف بالتحريك سوختنی برآمدن بر اندام (ع ک اف ۲)

شدف شدف. بالتحريك شخص شدوف ج-

شرف شرف. بالتحريك بلندی وجای بلند وبزرگی وبزرگ وبلند قدر شدن (ع بضمها) جبل مشرف کوه بلند رجل شريف مرد بزرگ قدر شرفاء اشراف ج تشریف بزرگ داشتن کسی را وبزرگ گردانیدن شرف بالتسکین چیره شدن ببزرگی (ع ف اض ۲) مشروف مغلوب به- اشرف بلندتر وبلند يقال منكب اشرف اى عالى- واذن شرفاء اى طويلة- شرفة بالضم کنگره شرف ج شرفة المال گزیده تر مال شارف ناقه کلان سال وفی المثل احن من شارف لانها اشد حنينا على ولدها شرف ج مثل بازل وبزل سهم شارف تیر کهنه و دیرینه وتشرف بكذا اى عده شرفا وتشرف المربا واشرفته اى علوته اشراف اطلاع یافتن بر چیزی واز بالا بزیر نگریستن مشرف منظر بلندی مشارف الارض بلندی های زمین مشرفية شمشير اى منسوب بمشارف وآن دیه هاست از دیار عرب يقال سيف مشرفى ولا يقال مشارفى لان الجمع لا ينسب اليه اذا كان على هذا الوزن ويقال مهالبي ولا جعافري ولا عباقري مشارفة مفاخرت کردن با یکدیگر تشرف وبرآمدن ومطلع شدن بر چیزی اشراف بر پای خاستن فرس مشرف اى مشرف الخلق استشراف

چشم برداشتن تا در چیزی نگرد و دست بر بالای چشم داشتن چنانکه عادت نگریستن ست از دور و پیش چشم کردن ستور و مال کسی را شریاف برگ کشت که دراز وانبوه شود چنانکه برند آنرا یقال شریفت الزرع اذا قطعت شریافه ـ شریف آبی در بنی نمیر شاروف نام کوہے ـ و معرب جاروب ـ

شرسف ـ شراسیف ـ سرهای استخوانهای پهلو که سوی شکم باشد شرسوف کرکرانک ـ

شسف ـ شاسف ـ خشک از لاغری تشسوف مصدر منه (ع بضمها) شسیف گوشت نزدیک بخشک شدن ـ

شظف ـ شظف ـ به فتحتین تنگی و سختی شظاف بالفتح کذلک ـ شظیف درخت خشک از بی آبی یقال شظف بالضم بعیر شظف الخلاط ای یخالط الابل مخالطة شدیدة و شظف السهم بالکسر اذا دخل بین الجلد و اللحم ـ

شعف ـ شعفة ـ بالتحریک سر کوه شعف شعوف شعاف شعفات ج ویقال رجل اصهب الشعاف یراد به شعر رأسه ـ و ما علی رأسه الا شعیفات ای شعیرات من الذوابة ـ شعفة گیسوی غلام شعفاف بالکسر سرکوه و مرد بلند نون زائده و کذلک شنعوف شعف بیمار و شیفته گردانیدن دوستی دل را (ع بفتحها) ویقال شعف فلان بکذا فهو مشعوف به ـ و قرأ الحسن قد شعفها حبا بالعین المهملة ای بطنها حبا و مشغول کردن ستور را بقطران (ع بفتحها) شعفین جائی و فی المثل لکن بشعفین انت جدود قیل فی امراة تقول لا ترا جها و هی تمشی علی ارجح احلبونی فانی خالفة ـ

شغف ـ شغاف ـ بالفتح بیماری زیر تهی گاه از جانب راست و هو خلاف القلب ایضا یقال شغفه الحب ای بلغ شغافه و قرأ ابن عباس قد شغفها حبا قال دخل حبه تحت الشغاف ـ

شفف ـ شف ـ بالفتح پردهٔ تنک و نزار کردن غم تن را (ع ف اض ۲) شفشفة الهم کذلک شف بالکسر فزونی و سود کردن (ع ف اک ۲) و کم شدن و هو من الاضداد و شفوف شفیف لاغر شدن تن اشفاف بعضی را بر بعضی گزیدن شفیف گزیدن سرما یقال فلان یجد فی اسنانه شفیفا ای بردا ـ شفان سرو باد که بانم باشد ـ و هذه غداة ذات شفان شفشاف باد خنک شفافة باقی آب درخور تشافف خوردنی باقی آب تمامه که پس خورده نماند و فی المثل لیس الری عن التشاف و استقصا کردن در کارها اشتفاف مثله ـ

شنف ـ شنف ـ گوشوار برین شنوف ج تشنیف گوشوار نهادن زن را تشنف لازم منه شنف بالتحریک دشمنی و ناپسند داشتن (ع ک اف ۲) شنف بالکسر دشمن دار و شنفت الی الشی بالفتح شنفت و هو نظر من اعتراض ـ

شنخف ـ شنخف ـ مثل جرجل دراز و فی الحدیث انک من قوم شنخفین ـ

له و شعفان جبلان بالغور و هذا المثل لمن بشعفین است جدود و اول الحدیث شعفین بکسر الفاء منتخب ـ ق ـ

شوف. شوف. زدودن و نیام شوف شده ای مجلو. تشوف خود را آراستن دختر. و بر آمدن بر چیزی تا بنگرد النساء یتشوفن من السطوح ای ینظرن وشیفت الجاریة تشاف شوفا ای زینت اشتیاف گردن دراز کردن ونگریستن بر چیزی شیفة القوم دیدبان قوم اشافة اطلاع یافتن بر چیزی.

شحذوف. کعصفور تیز و تند از هر چیز.

شحف. رندیدن پوست از هر چیزی (ع) بفتحها لغة یمانیة.

شخاف. بالکسر شیر لغة حمیریة شخف بالفتح آواز دوشیدن.

الشخذوف. لغة فی الشحذوف.

ما شذفت. منک شیئا. ای ما اصبت.

اشرحف له. برای جنگ او آماده شد و شتابی و سبکی کرد شرحوف بالضم آنکه برای حمله کردن بر دشمن آماده باشد شرحاف بالکسر پیکان پهنا و آنکه لیشت یا پیش پهنا ور باشد.

شرعوف. بالضم نبات یا ثمر نباتی شرعاف بالکسر و بالضم پوست شگوفه خرما بنان تر.

شرغوف. بر دزن و معنی شرعوف و غوک خرد.

شرناف. بالکسر برگ دراز از زراعت وشرنف الذرع قطع شرنافه.

شرهفة. نیاک کردن غذای کودک و غلام مشرهف کمقشعر ای حاف الراس شعث قشف.

شطف. رفتن و دور شدن شطافت (ع) فاضع (؟)

و هذه سوادیة و نمیة شطوف بعیدة و رمیة شاطفة زلت عن القتل.

شطنوف. بفتحتین دهیست به مصر.

شقف. بفتحتین سفال یا سفال پاره و درب الشقاف او درب الشقافین نیز مو ضع است به مصر و شقیف کامیر اربعة مواضع.

شقذف. کقنفذ مرغیست معروف در حجاز و اما الشقذاف فلیس من کلامهم.

الشالحف. کجردحل مضطرب خلقت و قدم سطبر.

الشالخف. کجردحل لغة فی السالغف.

شلافة. کشداوه زن زانیه شلغف گلقف دهیست نزد باب تعز که تخت گاه یمن است و دران دو مسجد است قدیم بنا کرده یکی از اصحاب نبی صلی الله علیه وسلم شنحف کجعفر و جردحل دراز.

فرس شنذف. کقنفذ اسپ بلند یا خمیده رخسار.

شنظف. کجندب کلمة عامیة ذکرها ابن درید لم یفسرها.

شنظوف. بالضم فرع هر چیز.

شنغوف. کعصفور و قرطاس سرهای کوه او کقرطاس کوه بلند و مرد دراز دست و ماندة شنغفة درازی والشنغف کجردحل مضطرب خلقت.

شنغف. کجردحل مرد مضطرب خلقت.

شیف. بالکسر خاره که میان شاخ خرما باشد.

فصل الصاد

صحف. صحفة. کاسه بزرگ صحاف (ج) قال الکسائی اعظم القصاع الجفنة ثم القصعة تلیها

تشبع العشرة ثم الصحفة تشبع الخمسة ثم المیکلة تشبع
الرجلین والثلاثة ثم الصحیفة تشبع الرجل صحیفة
نامه صحف صحائف ج مصحف بالکسر والضم کراسه
قال الفراء وقد استثقلت العرب الضمة فی
حروف فکسروا میمها واصلها الضم من ذلک
مصحف ومخدع ومطرف ومغزل ومجسد لانها
فی المعنی ماخوذة من اصحف ای جمعت فیه
الصحف واجسد ای الصق بالجسد واطرف ای
جعل فی طرفیه علمان وکذلک مغزل انما هو
من ادبر وفتل تصحیف خطا در نبشته۔
صدف صدف۔ روی گردانیدن (ع ف ا ک ۲) امرأة صدوف زنیکه روی آرد وباز گرداند
اصداف میل دادن کسی را بجائی صدف بالتحریک
غلاف مروارید صدفة یکی۔ ورا نها نزدیک
دستها دور دور نهادن اسپ وبیرون رویه
میل کردن سم ستور فرس اصدف نعت منه
وبریدگی کوه صدف بضمتین کذلک قوله
تعالی حتی اذا ساوی بین الصدفین بضمتین
وفتحتین صدف ایضا هر چیزیکه بلند نهاده باشد
مصادفة یافتن صوادف شتران که یاران
خود را در آبخور یابند ومنتظر باشند در پس
ایشان نوبت آب را واحدها صادفة۔
صرف صرف۔ توبه ومنه قوله لایقبل منه
صرف ولا عدل وحیله ومنه قولهم انه لیتصرف
فی الامور وقوله تعالی فما یستطیعون صرفا ولا نصرا

له بگو صارفون اذا استصعبت الخیل صوب

وصرف الدهر حدثانه۔ صرفان روز وشب صرفة
یکی از منازل قمر وشبه صرف بالکسر سرخی که شراک
النعل را بدان رنگ کنند وخالص هر چیزی صریف
البکرة آواز چرخ دلو (ع ف ا ک ۲) وبانگ در
دبانگ دندان شتر ناقة صروف ای بینة الصریف
صریف ایضا سیم یقال ما انتم ذهبا ولا صریفا
لکن انتم الخزف وشیر گرم دوشیده صریفون نام
جائی بعراق خم صریفیة منسوب بوی صرفان
ارزیز۔ وجنسی از خرما صیرف مرد محتال تصرف
کننده در کارها۔ صیرفی مثله وصراف یعنی سیم
سره کننده قوم صیارفة والهاء للنسبة صیاریف
کذلک یقال صرف الدراهم بالدنانیر وبین الدرهمین
صرف ای فضل وفی الحدیث من طلب صرف
الحدیث وهو تزیینه بالزیادة فیه صرف ایضا گردانیدن
(ع ف ا ک ۲) وباشانه کردن انصراف برگشتن
منصرف کذلک وایضا جای برگشتن صروف
گردشهای روزگار وخوشه شدن ماده سگ صراف
بالکسر کذلک (ع ف ا ک ۲) تصریف برگردانیدن
چیزی وشراب ساده خوردن وتصرف دادن
کسی را تصرف دست درکاری کردن اضطراب
برگشتن درکسب چیزی استصراف برگردانیدن
خواستن یقال استصرفت الله المکاره۔
صعف صعف۔ نوعی از شراب اهل یمن۔
صفف صف۔ رسته وبصف ایستادن و
وصففت القوم فاصطفوا اذا اقمتهم فی الحرب صفا۔

وصافوهم فی القتال، والمصف الموقف فی الحرب والجمع المصاف و گوشت در سیخ کشیدن و به صف کشیدن شتران پای ها را یقال صَفَّتِ الابل قوائمها فهی صافّة، و صواف و صفه ساختن زین را و درو و محلبه یا بشیر و برابی یکدیگر دوشیدن ناقه را (ع ف اض ۲) صفه معروف و زین کوهه ناقه صفوف ناقه که چند قدح شیر دهد بیک دوشیدن صفیف گوشت بسیخ درکشیده بجهت بریانی صفصف زمین هموار صفصاف درخت بید۔

صلف صلفاء ۔ زمین سخت صَلیف یک کرانه گردن صلیفان دو کرانه و دو چوب که بر دو جانب پالان باشد که محمل را بروی نهند صلف بالتحریک لاف زدن و بی بهره شدن زن از شوی (ع ک اف ۲) یقال امرأة صلفة و من صلائف ویقال للمرأة اصلف الله رفغک ای ابغضک الی زوجک و من امثالهم فی التمسک بالدین من یبغ فی الدین یصلف ای لایحظ عند الناس ولا یرزق منهم المحبة۔ صلف بالکسر طعام بی مزه و خنور که آب کم برد سحاب صلف ابر بسیار رعد کم باران و فی المثل رُبَّ صَلِفٍ تحت الراعدة لیضرب للرجل یتوعد ثم لایقوم به ـ و تصلف لاف زدن رجل صَلِفٌ مُتَصَلِّفٌ مرد لافی۔

صنف صِنف ۔ بالکسر گونه و بالفتح لغة فیه و موضعی عود صنفی منسوب بوی صنفة الازار بکسر ۲ طره میزر تصنیف گونه گونه کردن چیزها و جدا کردن بعضی از بعضی۔

صوف صوف پشم گوسپند صوفة اخص منه و بدرحی از مصر و یقال اخذت بصوف رقبته و بطوف رقبته و بصاف رقبته و بطاف رقبته و بقوف رقبته و بقاف رقبته کلها بمعنیً ای بجلد رقبته و قیل الشعرة المتدلی فی نقرة القفا کبش صاف بسیار پشم صوف بسیار پشم شدن (ع ف اض ۲) یقال صاف الکبش بعد ما زمر فهو صاف اصوف صائف لغت منه و کذلک صَوِفُ الکبش بالکسر کبش اصوف بین الصوف و بیکسو نشستن تیر از نشانه (ع فا ض ۲ و ک ۲) و بیکسو شدن بدی از کسی اصافة بیک سو کردن۔

صیف صیف تابستان و گرما و باران تابستانی و تابستان بجائی اقامت کردن اصطیاف کذلک مُصیف مُصطاف موضع تابستانی صیف صائف تابستان گرم مُصیف آب را بهر کشد یوم صائف ولیلة صائفة ای حارة و یوم صاف مثله فیجعل القیم معامله تابستانی مثل المشاهرة والمیاومة والمعاومة صائفة خواربار تابستانی و غزوه روم و آن بتابستان بودی همیشه و یقال صِفنا ای اصابنا مطر الصیف و صیفت الارض فهی مَصیفة و مصیوفة اذا اصابها مطر الصیف صیف و صیفوفة بیک سو افتادن تیر از هدف (ع ف اک ۲) اصافه سالان سالی بچه شدن مرد را صیفی بچه که در پیری حاصل شده باشد و نام مردی و بتابستان در آمدن و دور کردن بدی از کسی یقال اصاف الله عنی شر فلان ای صرفه

وعمل به ویقال صیفنی ہذا الشیٔ ای کفانی لصیفی و
یقال ہذا مقیظی ومصیفی ومشتیٔ ای ما یکفینی فی القیظ
والصیف والشتاء۔ صیفة باران تابستان یقال
امطرنا صیفة عزیزة۔ تصییف تابستانی کردن۔

صحف۔ بہیل زمین کندیدن (ع) بفتحہا صحفة
بالکسر بیل مصاحف ج۔

صردف۔ کجعفر شہریست بجانب شرق جند منہ
اسحق بن یعقوب الفرضی الصردفی۔

صفقوف۔ باہا وسایہ بانہا والاصل السین۔

صلخف۔ کجرد حل نرہ چہارپایہ ونرہ مرد و قصعة
صلخفة ای قطحا رعریضة۔

فصل الضاد

ضعف ضعف۔ بالفتح والضم سستی وناتوانی
خلاف القوة یقال ضعف فہو ضعیف (ع) بضمہا
اضعاف ضعیف گردانیدن ودوچند کردن چیزرا
اضعفت الشیٔ فہو مضعوف علی غیر القیاس وخداوند
ستوران ضعیف شدن تخوم ضعاف وضعفاء وضعفة
استضعاف ضعیف یافتن۔ تضعیف یک چیزرا
دوچندان کردن یا زیادت مضاعفة تضاعف
کذلک ضعف الشیٔ بالکسر مثل چیزی ضعفاہ مثناہ
اضعافہ جمعہ وقولہ تعالی اذا لاذقناک ضعف الحیوة
وضعف الممات ای ضعف العذاب حیا ومیتا ویقال
وقع فی اضعاف الکتاب توقیع نہاد بمیان خطہا
ویقال ہو ضعیف مضعف الاول فی بدنہ والثانی
فی دابتہ کما یقال قوی مقو۔ تضعیف ایضا ناتوان
گردانیدن۔ وبناتوانی منسوب کردن مضاعفة
زرہ دو کان حلقہ بافتہ۔

ضفف ضففہ۔ بفتحتین بسیاری عیال یقال
لا ضفف یشغلہ ولا ثقل ای لا یشغلہ من نسکہ وحجہ
عیال ولا متاع وفی الحدیث ما شبع رسول اللہ صلعم
من خبز ولحم الا علی ضفف ای کثرة الایدی علی
الطعام وتنگی وسختی حال وحاجت وشتاب یقال
لقیتہ علی ضفف ای عجلة وانبوہی کردن مردم
برآب رجل ضفف الحال وہو ان یکون المال لہ قلیلا
ومن یاکلہ کثیرا۔ وتضافوا علی الماء اذا کثروا
علیہ۔ ماء مضفوف اذا کثر علیہ الناس مثل مشفوہ
ویقال فلان مضفوف مثل مثمود اذا نفد ما عندہ
ضف الناقة دوشیدن ناقہ بہمہ کف دست ضفة
بالکسر کرانہ جوی ضفتاہ جانباہ۔

ضیف ضیف۔ مہمان یکون واحدا وجمعا و
قد یجمع علی اضیاف وضیوف وضیفان وامرأة ضیفة
وضیف لغتان لہا ونزدیک شدن آفتاب بفرو شدن
وبیکسو رفتن تیر از نشانہ۔ وفرود آمدن غم برکسے
ضیافت مہمان شدن نزدیک کسی (ع ف اک ۲)
تضیف کذلک وایضا بفرو شدن نزدیک شدن
آفتاب تضییف کذلک۔ اضافة مہمان داشتن
کسی را تضییف کذلک ومیل دادن چیزرا بچیزی و
ترسیدن وحذر کردن از کاری وملجاء کردن کسی را
بکاری صلتہ بالی ومنہ المضاف فی الحرب ہو الذی
احیط بہ و اضافت کردن اسمی را باسمی کقولک غلام زید

فالغلام مضاف و زید مضاف الیه و الغرض بالاضافة التخصیص و التعریف فلهذا لایجوز اضافة الشیٔ الی نفسه لانه لایُعرف نفسه مضوفة - کاری که ازوی ترسیده شود مضاف بازخوانده بدیگری تضائف الوادی ای تضائق - ضیف بالکسر مهمان ضَیَفن طفیلی نون زائده و هو فعلن و لیس بفعیل ضرافة - بالضم موضعیست نزدیک لعلع و هو فی ضرفة خیر ای کثرته و ضرف کتف درخت انجیر ضرفة یکی او من شجر الجبال یشبه الاثاب فی عظمه و ورقه و له تین ابیض مدور مفاطح کتین الحماط الصغار مریضرس یاکله الناس و الطیر و القرود - ضغیقة - من لقبل و ذلک اذا کانت الروضة ناضرة و متخیلة -

مضوفة - قصد و حاجت -

فصل الطاء

طخف طخاف - بالفتح ابر تنک طخف غم که دل را فرو گیرد و طخفة بالکسر نام جائی ضرب طلخف مثال هزبر بزیادة اللام زدن سخت -

طرف طرف - چشم یکون واحدا و جمعا لانه مصدر قوله تعالی لایرتد الیهم طرفهم و نگریستن و دو ستاره که آنرا عین الاسد خوانند از منازل قمر و بازگردانیدن صلته لعین و چشم برهم زدن طرفة یکبار یقال اسرع من طرفة عین و چیزی بر چشم زدن که آب روان شود از چشم مطروفة چشم آب روان از زخم رسیدگی طرفة ایضا نقطه سرخی که در چشم حادث شود از زخم و قولهم لاتراه الطوارف ای العیون طرف بالکسر اسب گرامی یقال فرس طرف طروف ج - و هو نعت الذکور خاصة و جوانمرد و کریم طرف بالتحریک کرانه و گروهی از چیزی - و هر کرانه چرا کردن ستور (ع ک اف ۲) ناقة طرفة التی لاتثبت علی مرعی واحد و رجل طرف الذی لایثبت علی امرأة واحدة لا صاحب واحد طرف ایضا نقیض القعد و کریم الطرفین ای من جهتی ابویه اطراف الرجل ابوه و اخوته و اعمامه و کل قریب له محرم و یقال لایدری ای طرفیه اطول ای ذکره ام لسانه و یقال لایملک طرفیه ای فمه و استه ناقة مطراف بالکسر ناقه که جابجا چرا کند طرغار کوز طرفة یکی - و نام مردی و یقال طرغار واحد و جمع مطروفة زنی که در مردان می نگرد و در شوی خود نی یقال امرأة مطروفة بالرجال و هی التی طمحت عینها الیهم و صرفت بصرها عن بعلها الی سواه و یقال مطروف العین آنکه چشم بر یک کس ندارد مُطرف بالضم و الکسر ردای خز با علم و اصله الضم - اطراف نو خریدن و هو افتعال منه - استطراف نو شمردن چیزی را یقال فعلت ذاک فی مستطرف الایام و مستطرف الایام ای مستانف الایام - طارف طریف مال نو خلاف تالد و تلید طرفة بالضم نو شگفت طرافة مصدر منه (ع بضمها) اطراف نو آوردن و اطلاع یافتن بر چیزی طریف در نسب آنرا گویند که پدران بسیار گذشته باشند میان او و جد بزرگ او (ع بضمها) و هو خلاف قعدد و قد سمح به طریفة گیاهی که آنرا نصی خوانند چون

رسیده وسپید شود یقال اطراف البلاد ای کثرت طریقه
دارض مطروفة زمین طریفه ناک اطراف بالکسر خیمه از
ادیم ویقال جاء فلان بطارفة عین ای بمال
کثیر-طوارف خرگاه وخیمه دامنها در واکرده
تطریف برکرانه لشکر زدن و باز گردانیدن خصم را
در حرب مُطرَّف لغت منه مُطرف بالفتح اسپ سپید
سر و دُم وهر اسپ که سر و دم او یکرنگ باشد
بر خلاف سائر اعضاے او-

طرهف مُطرهَف-شال مطمن تمام خلقت
نیکو اندام-

طفف طفیف-اندک طفاف الملوک بالفتح و
الکسر پری پیمانه وکذلک طَفّه وطفقه و فی الحدیث
کلکم بنی آدم طف الصاع لم تملؤه وهو ان یقرب
ان یمتلیٔ فلا یفعل طفاف طفافة بالضم آنچه زیادت
آید از پیمانه وهو ما فوق المکیال اطفاف با طفافه
پر کردن پیمانه را تطفیف کم پیمودن وهو ان تملاء ها
الی اَصبارہ ای جوانبه و فی الحدیث طفّف بی
الفرس مسجد بنی زریق حتی کاد یساوی المسجد یعنی
وثب بی وقیل قارب ولم یبلغ هناک انا رطفّان
خنور که بر تراز لبها پر شده طفطفه تهیگاه طفاطف
کرانهای درخت و یقال خذ ما طف لک و
اطفّ واستطف ای خذ ما ارتفع لک وامکن

طلف طلف-ای هدر و باطل یقال ذهب دمه
طلفا ای هدر او هش و بخشش یقال اطلفنی و
اسلفنی والسلف ما یقتضی-اطلاف بمعنی اتلاف
وهدر کردن-

طنف طنف-بالتحریک و بالفتح والضم کرانهای
دیوار که بخشت فرود گرفته باشند و پوشش در سرای
وهو السیبو-ایضا وسر کوه مطنف بر آینده سر کوه

طوف طوف-طواف طوفان گرد چیزی گشتن
(ع ف اض ۲) تطواف استطافة کذلک رجل طاف
مرد بسیار طواف طوف ایضا شناج وآن خیک باشد
که بوی از آب گذرند و غائط و غائط کردن اطاف
بحاجت گاه شدن طائف عسس و نام شهری و خانه
کمان طائفه گروهی از هر چیز قوله تعالی ولیشهد
عذابهما طائفة من المومنین قال ابن عباس رض
الواحد فما فوقه-طوفان بالضم باران وآب که از
زمین بر آید و همه چیز را غرق کند قوله تعالی فاخذهم
الطوفان ویقال اخذه بطوف رقبته وبطاف رقبته
و قد مر فی فصل الصاد تطوف طواف کردن تطویف
مبالغة فیه اطافه فرود آمدن بچیزی و نزدیک شدن

طهف طهف-نان ز غاره طهفه صلیان
بلند وآن گیاهیست که آنرا بپارسی زبوده گویند
طهافه بالضم سر شیر طهاف بالفتح ابر بر آمده-

طیف طیف-خیال وآمدن خیال در خواب
(ع ف اک ۲) مطاف کذلک وسوسه و قری
قوله تعالی واذا مسّهم طیف من الشیطان وطائف
من الشیطان وهما بمعنی-

طحرف وطحرفة-بکسر هما مسکه تنگ واب
سبک وحسار رقیق دون العصیدة-

طحاف. بالفتح ابر بلند لغة فی الخاء عن ابن عدیس
طرخف وطرخفة. بکسر ہا مسکه تنک وہو شر الزبد
الطحسفة. لغة مرغوب عنها یعنی متروک ست
ویقال مر یطیسف فی الارض اذا مر یخبطها.
طغفة. بن قیس الغفاری صحابی والصواب
طہفة وطقفة وسیأتی.
طقفة. بن قیس الغفاری صحابی او الصواب طخفة
بالخاء او طغفة بالغین او قیس بن طخفة او یعیش بن
طقفة او عبدالله بن طخفة او طہفة بن ابی ذر.
ضربة ضربا طلحیفا. کبرطیل وسمند وجردحل وسجل
وجبرکی وقرطاس ای ضربا شدیدا وجوع طلحف کسجل
وجردحل سخت گرسنگی واللام اصلیة لذکرہم الطلحفی
فی باب فعللی مع جبرکی ووہم الجوہری.
ضرب طلخیف. بالخاء کالحاء فی لغاته.
طلنفی. کجبرکی وبالمد مرد بسیار گو وجمل مطلنفی اسا
شتر خفیده کوهان واطلنفأت لزقت بالارض.

فصل الظاء

ظرف ظرف. خنور ومنه ظروف المکان والزمان
وزیرکی ظریف زیرک ظرفا ظراف ظروف ج.
ظرافة زیرک شدن دع بضمهما اظراف بد پسران
ظریف شدن تظرف. بد تکلف ظرافت نمودن.
ظلف ظلف. بالکسر سم شگافته چون سم گاو
وگوسپند وامثال آن ظلوف ظلف ای شداد وهو
توکید لها. ظلف بالفتح بر سم زدن دع فاک ۲
اظبی مظلوف نعت منه. رجل ظلیف حی الحال
مکان ظلیف ای خشن. شر ظلیف ای شدید اظلوفة
شال اعجوبة زمین که دروی سنگهای تیز باشد
اظالیف ج ویقال ذهب فلان بالغلام ظلیفا ای
بغیر ثمن ویقال اخذ الشیء بظلفه وظلیفه ای کله
وذهب دمه ظلفا بالتسکین والتحریک ای بدرا وباطلا
وبالطاء کذلک ایضا. ویقال ذهب به ظلیفا ای
مجانا اخذه بغیر ثمن. ویقال ظلفت نفسه عن الشیء
ای منعها من ان تفعله او تاتیه ویقال ظلفت
اثری واظلفته ای ناپدید کردم یعنی بر زمین درشت
رفتم که اثر نکند ظلف بالتحریک بازایستادن دعم
ک اف ۲) وسختی معیشت امرأة ظلفة النفس ای
عزیزة عند نفسها. ارض ظلفة زمین سخت که اثر
نگیرد ظلفة ایضا یکی از چهار چوب که بر پالان
شتر بندند ظلفات الرجل ج.
ظوف. یقال اخذه بظوف رقبته وبظاف
رقبته لغة فی ظوف رقبته و قدم.
جار یظافه ویظوفه. آنرا دور کنان آمد
دعم بفتحها وض ۲).
ظفف قوائم البعیر. ہمگی پایهای شتر را فراہم آورده
بست ظفف زندگانی ناخوش وگرانی ہموارہ
ظفف ومظفوف بر وزن ومعنی ضفف ومضفوف
واستظف آثارهم تتبعها.

فصل العین

عترف. رجل عترف. بالکسر وعتروف بالضم
مرد دلیر بدکار کارگزار عترفان بضمتین خروس

عجف عجف. بالتحریک لاغری (ع ع ک ا ف ۱)
اعجف عجفاء نعت منه عجاف ج علی غیر قیاس لان
افعل و فعلاء لم یجمع علی فعال ولکنهم بنوه علی سمان
والعرب قد تبنی الشیٔ علی ضده کما قالوا عدوة
بناءً علی صدیقة وفعول اذا کان بمعنی فاعل
لا یدخلها الهاء. اعجاف لاغر کردن ویقال عجف
المال بالضم والکسر ونصل عجف ای رقیق. وعجف
نفسه بالفتح علی فلان اذا آثره بالطعام علی
نفسه. تعجیف کمتر از سیری خوردن.
عجرف. عجرفة. عجرفیة تعجرف شتاب زدگی و
بیباکی یقال حمل فیه عجرفة وعجرفیة وتعجرف ای
لا مبالاة فیه. وفلان یتعجرف علی فلان اذا کان
یرکبه بما یکره ولا یهاب شیئا. عجروف بالضم مورچهٔ
درازپای تیزرو وعجارف الدهر وعجاریفه ای حوادثه.
عدف. عدف. خوردن چیزی (ع ع ف ا ک ۲)
ویقال ما ذقت عدفا وعدوفا ولا عدفة ولا عدافا
ای شیئا. وباتت الدابة علی غیر عدوف ای علی
غیر علف وهذه لغة مضر. عدف بالتحریک خاشاک
عدفة بالکسر از ده تا پنجاه ویقال اعطاه عدفة من
المال ومر عدف من اللیل ای قطع عدفة ایضا طرهٔ
جامه یعنی ملک کرباس وجز آن کالصنفة.
عذف. عذف. خوردن (ع ع ف ا ک ۲) وهذه لغة
ربیعة یقال ما ذقت عذفا ولا عذوفا ولا عذافا ای
شیئا. وباتت الدابة علی غیر عذوف ای بلا علف.
عرف معرفة. عرفان شناختن (ع ع ف ا ک ۱)

ویقال ما اعرف لاحد یصرعنی ای ما اعترف به.
بالفتح فش اسپ بریدن وایضا بوی خوش وناخوش
یقال ما اطیب عرفه وفی المثل لا یعجز مسک السوء
عن عرف السوء. عرفة ریش کف دست یقال
عرف الرجل اذا خرج به تلک القرحة فهو معروف ای
ذو قرحة. معروف ه شناخته ونیکوئی عارفة مثله
عرف بالضم شناختگی وهو ضد النکر ونیکوئی یقال
اولاه عرفا ومقر آمدن یقال له علی الف عرفا ای
اعترافا وهو توکید وفش اسپ قوله تعالی والمرسلات
عرفا وتاج خروس وریگ توده وبضم الراء کذلک
عرفة مثله عرف اعراف ج معرفة جای فش وتاج
خروس ویقال الاعراف الذی فی القرآن سور
بین الجنة والنار. شیٔ اعرف بافش اعراف دراز
شدن فش. اعریراف بافش شدن اسپ وآماده شدن
مرد بدی را. وموج برآوردن دریا عرفاء کفتار
عرف بالکسر من قولهم ما عرف عرفی الا باخرة ای
ما عرفنی الا اخیرا. عرفة روز نهم از ذی الحجه یقال هذا
یوم عرفة غیر منون ولا تدخله الالف واللام عرفات
جای وقوف آوردن منی وهو اسم فی لفظ الجمع فلا یجمع
قال الفراء ولا واحد له بصحة وهی معرفة وان کان
جمعا لان الاماکن لا تزول فصار کالشیٔ الواحد خالف
الزیدین یقول هؤلاء عرفات حسنة بنصب النعت
لانه نکرة وهی مصروفة وقوله تعالی فاذا افضتم
من عرفات قال الاخفش انما صرفت لان التاء
صارت بمنزلة الیاء والواو فی مسلمین ومسلمون لانه

تنکیره وصار التنوین بمنزلة النون فلما سمّی به ترک
حاله کما یترک مسلمون اذا سمّی به علی حاله وکذلک
ذرعات وعانات وعرفات. عارف مرد
صبا یقال اصیب فلان فوجد عارفا ای صبورا
ف مثله. رجل عروفة مرد نیک کارشناس والهاء
للمبالغة عریف عارف بمعنی علیم وعالم. عریف
شناسنده وکارگزار قوم وهو دون الرئیس عرفاء ج
عرافة مصدر منه یعنی عریف شدن (ع ع بضمهما) عرافة
بالکسر عریفی کردن یقال عرف فلان علینا سنین یعرف
بالضم عرافة. تعریف شناسا کردن وآگاهانیدن
وگم شده جستن وخوشبوی گردانیدن ومنه قوله تعالی
عرفها لهم ای طیبها واسم نکره را معرفه کردن ووقوف
آوردن بعرفات. عرّاف فال گو وطبیب معترف
موقوف در عرفات اعتراف اقرار کردن وپرسیدن
خبر وشناختن تعرف معرفت جستن ویقال ائت
فلانا فاستعرف الیه حتی یعرفک تعارف یکدیگر را
شناختن قوم معارف مردمان شناخته امرأة حسنة
المعارف ای الوجه وما یظهر منها واحدها معرف بفتح الراء
عوصف. عصاف بالکسر هیچ رجل شتر عصیف
ج عصاف الاکاف وعصوفه وعصفوره کذلک
عزف. عزوف. روی برتافتن از چیزی صلبة
عین (ع ف ا ک ۲ و ض ۲) عزیف آواز بری وبانگ
کردن آن (ع ف ا ک ۲) یقال عزفت الجن سحاب
عزاف ابر که اواز آید ازوی عزاف ایضا نام ریگی
باسد معازف آلتهای لهو وجمع معزف العنیرا

چغانه عازف چغانه زننده وآن نوعی از رود چها
است ومرد وگوی عزفت الریاح اصواتها.
عسف. عسفا. بی راه رفتن (ع ع ف ا ک ۲)
وقدح بزرگ تعسف اعتساف بی راه رفتن عسوف
بی راه وستمگار ناقة عاسف نزدیک آمده باشد
بمردن ودم سخت میزند عساف بالضم لرزیدن
گلو از نفس بشتاب وقت مردن عسیف مزدور
عسفاء ج. عسفان بالضم جایی.
عسقف. عسقفة. سخت شدن چشم بوقت
گریه وبی آب شدن آن.
عصف. عصفا. برگ کشت قوله تعالی کعصف
مأکول ای کزرع قد اکل حبه وبقی تبنه ونارسیده
دروردن کشت وسخت وزیدن باد (ع ع ف ا
ک ۲) ریح عاصف وعصوف ویوم عاصف ای
تعصف فیه الریح وهو فاعل بمعنی مفعول فیه
مثل قولهم لیل نائم وهم ناصب وکسب کردن
اعتصاف کذلک وبشتاب رفتن متعد بالباء.
النعامة عصوف وناقة عصوف ای سریعة ویقال
الحرب تعصف بالقوم ای تذهب بهم وتهلکهم اعصاف
سخت وزیدن باد ریح معصف معصفة با برگ شدن
کشت ومکان معصف ای کثیر الزرع وبشتاب
رفتن اسپ ویقال اعصف الرجل ای هلک
عصیفة برگ کشت که در میان او خوشه باشد
عصافة بالضم آنچه از خوشه بریزد واز برگ وکاه
عطف. عطفا. میل کردن وخم دادن چوب را

ودوتاه کردن بالش را. وسخن را به سخن باز گردانیدن
الاول معطوف علیه والثانی معطوف ومهربانی کردن
صلة بعلی و بازگشتن برچیزی وحمله کردن صلة بعلی
(ع ع ف ا ک ۲) ظبیة عاطف ای تعطف جیدها اذا
ربضت عاطف العینا اسب شتم رهان عاطفة مهر
خویشی والتعاطفوا ای عطف بعضهم علی البعض والناقة
العطوف التی تعطف علی البو فترامه واستعطفه علیه
فعطف عطفة فسون یا مهره که زنان فسون
کنند. بدان مهره مردان را معطف بکسر المیم. وا
اعطاف کذلک تعطف ردا برافگندن برخود. و
مهربانی کردن صلة بعلی وقد تعطفت بالعطاف ای
ارتدیت بالرداء ومنه سمی السیف عطفا. وقسی
معطفة ولقاح معطفة. وربما عطفوا عدة زودٍ
علی فصیل واحد فاحتلبوا الباتهن علی ذلک لیدررن
وقوس معطوفة عطف العیدان شدد للکثرة. عطفا
الرجل جانباه وکذا عطفا کل شیء ویقال ثنی فلان
عنی عطفه اذا اعرض عنک منعطف الوادی بفتح
الطاء خم وادی انعطاف خم گرفتن.

عفف. عَفّ. عفّة. عفاف عفافة. پارسائی
و بازایستادن از حرام (ع ع ف ا ک ۲) عف عفیف
پارسا عفة بالفتح عفیفة لغت منه لمونث اعفاف
متعد منه استعفاف بازایستادن. وبازایستادن
خواستن تعفف پارسائی نمودن بتکلف وباقی شیر را
که در پستان مانده باشد دوشیدن و خوردن یقال
تعافت یا هذا ناقتک ای احلبها بعد الحلبة الاولی
عُفّة عفافة بالضم باقی شیر در پستان ویقال جاء
فلان علی عفان ذلک بالکسر مثل افان ذلک
ای علی حینه واوانه.

عقف. عَقْف. خم دادن چیزی را (ع ع ف ا
ک ۲) انعقاف خم گرفتن عُقاف بالضم بیماری که
قوائم ستور را کژ کند تعقیف کژ کردن چیزی را واو
یقال اعرابی اعقف ای جاف.

عکف. عکف. بازداشتن (ع ع ف اض ۲ وک ۲)
قوله تعالی والهدی معکوفا. ویقال ما عکفک عن
هذا ای ما منعک الاعتکاف فی المسجد بازداشتن
خود را در مسجد عکوف بر چیزی مقیم بودن وروی
آوردن صلة بعلی قوله تعالی یعکفون علی اصنام
لهم ویقال فلان عکف علی فرج حرام وگرد چیزی
برگشتن ویقال عکف الجوهر فی النظم.

علف. عَلَف بفتحتین خورش ستور وجز آن
علاف ج. عَلْف خورش دادن (ع ع ف ا ک ۲)
معلف جای علف عُلّف بالضم والتشدید میوه درخت
طلح که آن را اشتر خورد عُلّفة یکی اعلاف علفه برآوردن
طلح علیفة علوفة شتر طلح خوار علافیات بالکسر
رحلهای منسوب بکسی که نام او علاف بوده است
از قضاعة علفوف بالضم مرد وجانی کلان سال.

عنف. عُنْف بالضم درشتی ضد الرفق ودرشتی
نمودن (ع ع بضمها) صلة بعلی وبالباء عنیف بغت
منه عُنُف ج. اعتناف درشت گرفتن کار وکراهت
داشتن چیزی را وابل معتنفة اذا کانت فی البلد

لا یوافقها۔ تعنیف۔ سرزنش کردن و ملامت کردن عنفوان الشباب والامر اول آن وکذلک عنفوان کل شیٔ۔

عوف۔ عوف۔ حال یقال نعم عوفک ای نعم بالک وشانک قال ابو عبید وکان لبعض الناس یتاول العوف الفرج فذکرته لابی عمرو فانکره عوفان نام دو مرد از بنی سعد۔ ام عوف ملخ عوافة بالضم نام مردے۔

عیف۔ عیافة۔ بالکسر تنگ داشتن و کراہت داشتن طعام را ومنه عاف یعاف عائف لغت منه وفال گرفتن بمرغ عائف ای متکهن یعنی فال گو وگرد آب و مردار برگشتن مرغ و فرود آمدن خوا ستن بر آن طیرا عاف لغت عیفة اسم فیه۔ عیوف بالفتح ستور تشنه که آب را بوے کند و نخورد۔

عقف۔ موے برکندن (ع ف اض ۲) ومضی عقف من اللیل یعنی پارۂ از شب بگذشت عدف بالکسر مثله۔

عیجلوف۔ کحیزبون اسم النملة المذکورة فی التنزیل

عرجوف۔ بالضم شتر مادۂ درشت و دفزک۔

عشوف۔ بالضم درخت خشک والمعتشف المحس من عرض علیه مالم یکن یاکل فلم یاکله او البعیر اول ما یجاء من البر لا یاکل القت والنوی او الشعیر واکلته فاعشفت عنه ای مرضت ولم یهنأنی وانا عشف هذا اقذره واکرهه وما لیعشف لی امر قبیح مایعرف وقد رکبت امرا ما کان لیعشف لک یعرف۔

عنجف۔ کقنفذ و زنبور خشکانج و کوتاه فراهم گوشت و ربا وصفت به العجوز وقیل النون زائدة۔

فصل الغین

غذف۔ غذاف۔ بالضم زاغ سیاه کرکس پر ناک غدفان ج۔ وبال و موی سیاه دراز اغداف فروهاکردن زن پرده را بر روی خویش فرو هشتن شب تاریکی را و صیاد دام را بر صید وفی الحدیث ان قلب المؤمن اشد ارتکاضا من الذنب یصیبه من العصفور حین یغدف به۔

غرف۔ غرف۔ بالفتح و قد یحرک درخت که پوست را بوی پیرایند سقاء غرفی ای مدبوغ به غرف بالتحریک رنجور شدن شتر از خوردن غرف (ع کا ف ۲) غریف درخت انبوه درهم از هر جنسی که باشد غریفة دوال پارۂ که از قبضۂ شمشیر آویزان باشد ولغل غریف بالکسر نوعی از درخت غرف بریدن الغراف لازم منه و پوست پیراستن لغرف به و مشت آب برگرفتن اغتراف کذلک۔ غرفة یکبار آب برداشتن بدست غرفة بالضم یک مشت آب غراف ج وبرداره غرفات ثلثه بالضم وسکون الثانی وفتحها وبضمتین ج غرف کذلک۔ غراب ایضا پیمانه بزرگ مثل الجراف معرفة کفاییر۔

غضف۔ غضوف۔ بالضم کرکرانک مثل غضروف غضف غضغف۔ شکستن چوب و گوش سست انداختن سگ (ع ف اک ۲) غضف بالتحریک کک و تاریک شدن شب (ع ک اف ۲) کلب اغضف

دلیل اغضف لغت منه عیش اغضف اے
ناعم سهم اغضف نمایظ الریش وهو خلاف الاصمع
اغضاف تاریک شدن شب غاضف نیکو حال
غضف بالضم سنگ خوار سیاه تغضف میل
کردن صلته بعلی وکژ شدن وشکستن و
فرو دریدن چاه انغضاف درگرد شدن مردم
غطف غطف بفتحتین فراخی عیش یقال عیش
اغطف مثل اغضف غطفان پدر قبیله۔
غطریف غطریف۔ بالکسر مهتر وبچه باز غطرفة
تغطرف تغترف باتاء ایضاً تکبر کردن۔
غفف غفة۔ بالضم آنقدر که بوے معیشت
توان کرد از علوفه وجز آن اغتفاف خوردن ستور
علف روزگار به بهاران واندک فربه شدن ستور۔
غلف غلاف۔ پوشش شیشه وشمشیر وجز آن
یقال غلفت القارورة اغلاف غلاف ساختن و
در غلاف کردن چیزیرا غلف بالفتح غالیه کردن
موی وریش را تغلف کذلک غلفاء لقب مردے
قلب اغلف الذی لایعی شیأ کانه اغشی غلافاً وقوله
تعالی وقالوا قلوبنا غلف رجل اغلف ای اقلف
بی ختنه سیف اغلف وقوس غلفاء وکذلک
کل شیٔ فی غلاف۔ عیش اغلف فراخ سنة
غلفاء سال فراخ غلف ایضاً درختی مثل غرف
غیف غیفان۔ نادیدن درخت از چپ و راست
تغیف کذلک ومثل کردن اسب بجائی در رفتن
ویقال جل فلان فی الحرب فغیف ای کذب وجبن

غالف نوعے از درخت۔
غترفة وغترفة وتغترف وتغطرف۔ فیر یدن
غرنف۔ کزبرج گل یاسمین دلیس بتصحیف غرنیف
بالکسر وهو البردی وبالوجهین روی بیت حاتم۔
غسف۔ بفتحتین تاریکی واغسفوا ای اظلموا۔
غضروف[1] بروزن ومعنی غرضوف۔
غطیف۔ کزبیر فرس عبدالعزیز بن حاتم۔
مغلنظف۔ سخت تاریک مغلنظف مثله۔
غنضف۔ کجعفر نام شخصے۔
غنطف۔ کجعفر نام شخصے۔
غنیف کزنبیر زه گاه چاه یاد حیتهاد منه بحر ذو غنیف

فصل الفاء

فوف فوف۔ بالضم سپیدی که بر ناخن پیدا آید
وسپیدی غشر دانه خرما برد مفوف برد تنک و
با خطها ویقال ما اغنی عنی فلان فوفا ای شیأ۔
فوفة یکے۔ وپوست سرخ دانه خرما برد افواف
بالاضافة وهی جمع فوف۔
فیف فیف۔ بالفتح جای هموار آفیاف و
فیوف ج۔ فیفاء صحراے کشاده فیافی ج
وفیف[2] الریح یوم من ایام العرب۔
فولف۔ بالفتح پوشش ستوران که از برگ خرما
سازند وپوشش هر چیز وغلاف آن یا پوششی ست
که مدان یار چهارا پوشند۔

فصل القاف

قحف قحف۔ بالکسر کاسه سر وقدح چوبین

[1] در اصل مضموم ... است۔

[2] وقول الجوهری وفیف الریح ... غلط ... ق۔

اقحاف قحوف ج - وفی المثل رماه باقحاف رأسه اذا
اسکته بداهیة آورد بر علیه ویقال ماله قد ولا قحف
ای ماله قدح من جلد ولا خشب. قحف بالفتح برکاسه سر
زدن و خوردن آنچه در قحف باشد (ع ع بفتحهما)
ویقال شربت بالقحف ومنه قولهم الیوم قحاف
وغدا نقاف یعنی الیوم خمر وغدا امر. سیل قحاف
بالضم وقحاف سیل که همه را برد. شمال مجاف.
اقتحاف بر خوردن از قحف. قاحف باران سخت
قذف تیه قذف. وفلاة قذف. بفتحتین و
ضمتین دور دور انداز نده مردم را. قذفة بالضم
کنگره و سر کوه. قذاف قذف قذفات ج - رجل
مقذف مرد بسیار گوشت. قذف بالفتح سنگ انداختن
صلته بالبا (ع ع ف اک ۲) یقال هم بین حاذف
وقاذف الحاذف بالعصا والقاذف بالحجارة وفی
کردن و دشنام دادن وبفاحشه نسبت کردن
کسی را. تقاذف یکدیگر را انداختن و دشنام دادن
فرس متقاذف اسب شتابنده. قذاف بالکسر تیزی
رفتار. بلدة قذوف ای طروح لبعدها. منزل قذیف
وقذف ای بعید. قذفه انداخته.
قرف قرف. بالکسر پوست هر چیزی. ومنه قرف
الرمانة. قرف الخبز نان سوخته بر تنور مانده. قرفة یکی
ونوعی از داروها. ویقال فلان قرفتی ای هو الذی
اتهمه. بنو فلان قرفتی ای الذین عندهم اظن طلبتی.
ویقال سل بنی فلان عن ناقتک فانهم قرفة ای تجد
خبرها عندهم. وفی المثل امنع من ام قرفة وهی اسم امرأة

قرف بالفتح خنور از پوست شتر و گاو که آنرا پیرایند. و
در وی قلیه توابل پخته بخنی نهند. ویقال ما ابصرت عینی
ولا اقرفت یدی ای ما دنت منه. اقرف له ای داناه.
مقرف بدنژاد وآنکه پدرش اصیل نباشد. همچنین آنکه
مادرش اصیل نباشد. قرف ایضا ریش تازه کردن
تقرف لازم منه. وکسب کردن و عیب کردن (ع ع
ف اک ۲) یقال هو یقرف بکذا ای یرمی به ویتهم
فهو مقروف. یقال ترکته علی مثل مقرف الصمغة و
هو موضع القرف ای القشر وهو شبیه بقولهم ترکته علی
مثل لیلة الصدر. اقتراف ورزیدن ومتهم شدن.
بعیر مقترف شتر نو خریده. قرف بالتحریک نزدیک
آمدن بیماری (ع ع ک اف ۲) وفی الحدیث ان قوما
شکوا الیه علیه السلام وباء ارضهم فقال تحولوا فان من
القرف التلف. ویقال هو قرف من ثوبی للذی تتهمه.
مقارفة آمیزش کردن بگناه و مجامعت کردن. قارف
امرأة ای جامعها ومنه حدیث عائشة رض ان النبی ع
کان یصبح جنبا من قراف غیر احتلام ثم یصوم.
قرطف قرطف. بالفتح چیزی در پیچیده وهی قطیفة
قرقف قرقف. می.
قشف قشف. بفتحتین سوختن روی از
آفتاب ومتغیر شدن چهره از درویشی (ع ع ک ا
ف ۲) رجل قشف بالکسر لغة منه. یقال اصابهم من
العیش قشف ای ضیق. متقشف مرد تنگ عیش
قانع بروز گذار در خرقه. تقشیف مثله.
قصف قصف شکستن باد کشتی را (ع ع ف اک ۲)

يقال ريح قاصف وبازى كردن وسخت غريدن
رعد قصيف كذلك وايضا انچه بريزد از درخت
قصف بالتحريك پوسيده وزود شكن شدن از درخت
وهيزم رفتن (ع ك اف ٢) رجل قصف مرد زود
شكن تقصف شكسته شدن قصفة بالتحريك هيزم شكسته
اقصف دندان پيش نيمه شكسته قصفة بساون ٢
ريگ تودهٔ فرو دريده قصف قصفان بالضم ج
وپايهٔ نردبان قصفة القوم ايضا انبوهى ويكديگر
راسپوختن قوم وفى الحديث انا والنبيون فراط
القاصفين وذلك على باب الجنة انقصاف
مندفع شدن يقال انقصفوا عنه اى تركوه ومروا
قضف قضف ـ بفتحتين تنگى وتاريكى قضافة
مصدر منه (ع بضمها) قضيف نحيف قضاف ج
قطف قطف ـ بريدن خوشه انگور ومانند آن
وگام تنگ زدن ستور قطاف بالكسر گام تنگ قطف
بالكسر خوشهٔ انگور قطوف ج قوله تعالى قطوفها دانية
قطاف بالكسر والفتح ايضا وقت درودن انگور قطافة
بالضم غژم افتاده از خوشه مثل جرامة التمر اقطاف
بوقت درو رسيدن انگور يقال اقطف الكرم وقطف
القوم اى حان وقت قطاف كرومهم وايضا اذا
كانت دوابهم قطوفا قطوف ستور تنگ گام وآهسته رو
قطيفة چادر پيچيده قطائف قطف ج مثل صحيفة
وصحائف وصحف كانها جمع قطيف وصحيف قطائف
ايضا نان لوزينه ولوزينه قطف خراشيده گيها
تقطيف خراشيدن (ع ف اك ٢) وگياهى بهمن برگ مانند

ودر كه آنرا اشترنگ خوانند قطفة يكى قطيف نام جائى ـ
قعف قعاف ـ بالضم سيل درشت مثل قحاف
قاعف باران درشت مثل قاحف ـ قعف از بن
بركندن درخت (ع بفتحها) وخوردن انچه در قحف باشد
مثل قحف ـ انقعاف ازبيخ درافتادن ديوار ـ
قفف قف ـ تره وسبزى خشك قفوف خشك
شدن جامه شسته وعلف ودرواشدن مويهاى
اندام از ترس وجزآن (ع ف اك ٢) وسيم دزدى
كردن بميان انگشتان (ع ف اك ٢) قفاف سيم
دزد قفيف گياه خشك يقال الابل فيما شارت من
قفيف وحفيف قف بالضم وقفة زمين بلند قفاف
بالكسر ج قفة درخت خشك پوسيده ـ وكدوى
خشك ميانه تهى كرده كه دروى زنان پنبه نهند
يقال كبر فلان حتى صار كانه قفة ـ اقفاف باز
ايستادن ماكيان از بيضه استقفاف درتر بخيدن
وخشك شدن از پيرى قفقفة لرزيدن از سرما ـ
قلف قلف ـ بالتحريك بى ختنه ماندن (ع
ك اف ٢) اقلف بى ختنه قلفة بالضم وبتحريك
غلاف سر نره قلف بالتسكين بريدن قلفه وخشودن
درخت وگل سرخم برداشتن ودوختن تختهاى
كشتى برهم ودر قير گرفتن درزهاى وى (ع
ف اك ٢) قليف غلاف خرما ـ
قنف اقنف ـ اسب سپيد گردن ومردم خرد گوش
قنفاء مؤنث منه قنيف گروه مردم وابر بسيار باران
وپارهٔ از شب قنف بالتحريك خردى گوش ودرشتى آن

بيتى

قناف بالضم کلان بینی۔

قوف۔ قوف۔ الاذن۔ بالاے گوش ویقال اخذہ بقوف رقبتہ وبقاف وقد مر فی فصل الصاد قاف یکے از حروف معجمہ۔ وکوہ گرداگرد زمین قائف پی شناس قافۃ ج۔ یقال قُفتُ اثرہ اذا اتبعتہ مثل قفوتہ۔ اثرہ قوف مصدر ومنہ اقتیاف کذلک۔ ویقال ہو اقوف الناس۔

قذف۔ زہیدان وریختن آب وبشت آب از چیزی برگرفتن یا از چیزی کہ بریزی آنرا و بیخ شاخہای خرما بن وہو الذی قطع عنہ الجرید وبقیت لہ اطراف طوال قذاف بالضم کاسہ بزرگ وسبوی گلین۔

قذروف۔ بالضم عیب والقذاریف فی قول ابی حزام (شعر) زیزرور عن القذاریف بوبرء لا یلاحین الی اصون الشوساء العیوب ای نوازع لا یصادفن۔ ان احببن الا ونیاء۔

قرصوف۔ بالضم برندہ قرصافۃ بالکسر چیزی است مدور کہ طفلان دران ریسمانی کردہ گردانند تا آوازی دہد وزن باشتر مادہ کہ مانند گوی بگردد وابو قرصافۃ جندرۃ بن خیشنۃ صحابی و قرصافۃ بلا لام امرأۃ مجہولۃ روت عن عائشۃ وقاصتہ قرصافۃ لعبۃ لہم ستقر لصف شتاب کنندہ وشیر

قرضوف۔ بالضم سرخ مرد و مرد بسیار خوار

تقرعف۔ الرجل۔ مرد درہم کشید و منقبض شد اقرعف مثلہ۔

قاطف۔ گزمع ابن جعفۃ الطائی احد حکام العرب

وکنانہم قلطفۃ سبکی یا خردی جثہ۔

اقلعف الجلد۔ پوست ترنجیدہ شد اقلعف انامل سرانگشتان آواز سردی یا پیری ترنجید اقلعف البعیر فضم الی الناقۃ بحین الضراب وصار علی عرقوبیہ معتمدا علیہا وہو فی ضرابہ والمتقلعف سوار دابہ غیر مرو سیدہ۔

شعر مقلعف۔ موی انبوہ و بلند وبالاد اقلنسف المرتفع الجسم۔

قنصف۔ بالکسر پینبہ لخ۔

ذو قیفان۔ علقمۃ بن علس او ذو قیفان بن مالک بن زید بن ولیعۃ۔

فصل الکاف

کتف کتف۔ بالکسر کتف بالفتح وکسر شانہ گاہ مثل کذب وکذب وکبد وکبد اکتاف ج اکتفۃ غراخ کتف والفرس الذی فی اعالی غراضیف کتفیہ الفراج کتیفۃ کینہ و بندور۔ کتفان بالضم ملخ کہ در پریدن آمدہ باشد کتفانۃ یکی ویقال ہی الجراد ولعد الغوغا راولہا السروۃ ثم الدبا ثم الغوغار ثم الکتفان کتف بالسکون آہستہ رفتن ودو کرانہ رحل را بر یکدیگر بستن و دو دست اسپ را گلیستن وکتف جہجہان رفتن (ع عن اکح) وقد کتفت الخیل وکتفت اذا ارتفعت فروع اکتافہا فی المشی کتاف رسن کہ دست اسپ را گلی بوی بندند کتف بالتحریک لنگی ستور از کتف جمل اکتف ناقۃ کتفا رلغتان منہ کتف کتافۃ سطبری (ع بعضہا) کثیف سطبر

تکاتف سطبر شدن۔
کرف کرف۔ بوئیدن خر کمیز ماده را و سر در روا
کردن و لبها بر گردانیدن وی در ان حال (ع ع
ف اک ۲ وض ۲) کرناف کرنافة بالکسر بیخ و
درخت بریده کرانیف ج۔
کرسف کرسف۔ بالضم پنبه ولیقه دوات۔
کسف کسفة۔ پاره از هر چیز کسف کسف
بالسکون والحرکة ج ویقال کسف وکسفة واحد
قال الاخفش من قرا کسفا من السماء جعله واحدا
ومن قراه کسفا بالتحریک جعله جمعا کسف بالفتح
بریدن عرقوب شتر و پاره کردن جامه (ع ع ف
ک ۲) تکسف پاره پاره کردن کسوف گرفتن آفتاب
کسف متعد منه یقال کسفت الشمس تکسف کسوفا
وکسفها الله کسفا و گرفتن ماه ایضا و بدحال شدن
و ترش روی شدن یقال رجل کاسف البال ای
سیء الحال وکاسف الوجه ای عابس وفی المثل
اکسفا وامساکا ای اعبوسا مع بخل۔
کشف کشف۔ گشاده و برهنه کردن (ع ع ف
ک ۲) انکشاف تکشف لازم منه یکشف البرق
ای ملأ السماء مکاشفة پیدا کردن دشمنی کشوف
بالفتح ناقة آبستن در هر سال کشاف بالکسر
مصدر منه اکشاف صاحب شتران آبستن شدن
کشف بالتحریک مویهای پیشانی بالا رسته و
پیچیدگی و مغزه اسب الاکشف نعت منه وذلک
الموضع کشفة در دنبال سپر در حرب۔

کفف کف۔ پنجه اکف ج۔ و باز ایستادن و باز
ایستادن لازم متعد (ع ع ف اض ۲) دوباره دوختن
جامه را بر یکدیگر و عیبة مکفوفة ای مشرجة مشدودة
کفوف تمام سوده و کوتاه شدن دندان شتر از پیری
یقال بعیر کاف وناقة کاف ایضا ویقال لقیته
کفة کفة بفتح الکاف ای کفاحا وذلک اذا استقبلته
مواجهة وهما اسمان جعلا اسما واحدا بنیا علی الفتح مثل
خمسة عشر۔ کفة القمیص بالضم نورد دامن وقیل کل
ما استطال وکل ما استدار فهو کفة بالکسر نحو کفة المیزان
وجمعه کفاف وکل ما استدار فهو کفة بالکسر نحو کفة المیزان
وکفة الصائد وهی حبالته وکفة اللثة وهی ما انحدر منها
کفة المیزان بالفتح والکسر پلۀ ترازو وکفف ج وایضا
دایره های نگار که بر دست عروس نهند کفاف الشیء
فراز گرفتن هر چیزی کافة همه مکفوف نابینا مکافیف
ج یقال کف بصره فهو مکفوف وکف بصره ایضا
کفاف بالفتح اندازه و مانند روزگذار و فی
الحدیث اللهم ارزق آل محمد کفافا۔ استکفاف دست
پیش چشم داشتن بوقت نگریستن از دور و دست پیش
کسی داشتن بخواهش قال الفراء استکف القوم
حول الشیء اذا احاطوا به ینظرون الیه تکفف مثله
یقال فلان یتکفف الناس ای یسئلهم شیئا۔
کفکفت الرجل ای کففته۔
کلف کلف۔ بالتحریک کنجده روی و رنگ
روی میان سیاهی و سرخی یقال منه رجل اکلف
وکمیت اکلف وبعیر اکلف وناقة کلفاء کلفة بالضم

اسم فیه و رنج و سختی و یقال کلفت بهذا الامر و لعت
تکلیف زیادہ از اندازه طاقت کار فرمودن کسی را
تکلف بخود گرفتن کارے را بے فرمودن کسی۔
و رنج بر خود نهادن متکلف پیش آینده بکارے که
فرو نی باشد از حاجت و یقال حملت الشیٔ تکلفة
اذا لم تطقه الا تکلفا و هی تفعلة۔
کنف کنف۔ فراز گرفتن چیز را و نگاه داشتن رع
ف اخص م اکناف یاری دادن مکانفة یکدیگر را
یاری کردن کنف بالتحریک کرانه کنفا الطاعم
جناحاه و کنفة الابل ناحیتها و ناقة کنوف التی تبرک
فی کنفة الابل شاة کنفاء ای حدباء۔ و تکنفوه و
اکتنفوه ای احاطوا به۔ تکنیف مثله کنف بالکسر و
عاء یکون فیه اداة الراعی و تصغیره جاء الحدیث
کنیف ملئ علما کنیف نهانخانه و پوشنده و سیر خلا
جای و حظیره شتر که از درخت و شاخ سازند و یقال
کنفت الابل کنیفا اکنف بضم العین و کسرها اکتناف
کنیف ساختن و کنفت عن الشیٔ ای عدلت عنه۔
کوف کوفة۔ ریگ توده سرخ و نام شهری کوهان
مثله تکویف بکوفه رفتن و یقال انه لفی کوفان
ای فی عز و منعة و ترکتهم فی کوفان ای فی امر
مستدیر و یقال فی عناء و مشقة و دوران تکوف
گرد گشتن و بکوفیان مانند کردن خود را و نسبت
کردن بایشان کاف یکے از حروف معجمه تذکر
و تونث و کذلک سائر حروف الهجاء و هی حرف
تشبیه و قد تقع موقع اسم فتدخل علیها حرف الجر کما

یقال فی وصف فرس به (رح) و رحنا بکابن الماء
یجنب وسطنا و قد تکون ضمیر المخاطب المجرور و المنصوب
کقولک غلامک و ضربک تفتح للمذکر و تکسر للمؤنث
فرقا بینهما و تکون حرف الخطاب و لا موضع لها
من الاعراب کقولک ذاک و تلک و اولئک
و رویدک و هی للخطاب ههنا فقط و البیت بالجیم۔
کهف کهف۔ غار و پناه کهوف ج۔
کیف کیف۔ چگونه و هو اسم مبهم غیر متمکن مبنی
علی الفتحة و انما حرک آخره لالتقاء الساکنین
و هو للاستفهام عن الاحوال و قد یقع بمعنی التعجب
کقوله تعالی کیف تکفرون بالله و اذا ضممت الیه
ما صح ان یجازی به کقولک کیفما تفعل افعل۔
کوف۔ بالضم اندام ها۔
کدفة۔ بفتحتین آواز رفتار یا آواز یکه بے معاینه
شنیده شود اکدفت الدابة سمع لحوافرها صوت
کرشفة۔ بالفتح و بالکسر و کرشافة بالکسر زمین سطبر۔
کرهف کمقشعر ابر سطبر تو بر تو و متراکم و بلند و تیره بر جاستم
کنهف۔ کجندل موضعی و کنهف عنا مضی لامر ع
او النون زائدة۔

فصل اللام

لجف لجف۔ بالتحریک میانه وادی۔ و
مغاکی بر کرانه چاه تلجیف مغاکی کردن گرداگرد
چاه تلجفت البیر اذا انخسف۔
لحف التحاف۔ جامه در خود پیچیدن لحاف
بالکسر فراگند لحفته فراگند پوشیدم او را ع بفتحها

ملاحفه یاری کردن باکسی مثل مکانفه. الحاف ستیهیدن قوله تعالی لایسألون الناس الحافا ویقال لیس للملاحف مثل الرد. ملحفه بالکسر چادر ملاحف ج لخف. لخاف. سنگهای سفید تنک لخفه یکی لخف سکه تنک وزدن سخت (ع بفتحها).

لصف لصف. خیار کبر ونوعی از خرما لصاف مثل قطام موضعی از بنی تمیم.

لطف لطافه. ریزه وخرد شدن چیزی (ع بضمها) لطف بالضم نرمی درکار وکردار. واللطف من الله تعالی التوفیق والعصمه ویقال الطفه بکذا ای بره به والاسم اللطف بالتحریک ویقال جاءتنا لطفه من فلان ای هدیه ملاطفه نیکوئی نمودن تلطف نرمی کردن. الطاف قضیب فحل را در فرج ناقه کردن چون فحل نتواند استطاف او خال فحل قضیب خود را.

لفف لف. درپیچیدن (ع ف اض ۲) تلفیف مبالغه فیه لفه حقه ای منعه تلفف التفاف جامه درخود پیچیدن یقال تلفف والتف فی ثوبه بمعنی و التف به ایضا. التفاف النبت کثرته لفافه جامه بیرونی که بربا ومرده وجزآن پیچید لفائف ج ویقال جاؤا ومن لف لفهم ای ومن عد فیهم لفیف گروه مردم پراگنده از هرجای قوله تعالی وجئنا بکم لفیفا ای مجتمعین مختلفین طعام لفیف اذا کان مخلوطا من جنسین فصاعدا وفلان لفیف[له] فلان ای صدیقه ولفیف ایضا کلمه را گویند که از سه حرف اصلی دو حرف علت باشد الفاف درختان بهم درپیچیده قوله تعالی وجنات الفافا واحدها لف بالکسر ویقال کنا لففا ای مجتمعین فی موضع رجل الف بین اللفف ای عیی بطیء الکلام ومرد گران سنگ آهسته وجای انبوه بسیار مردم امرأه لفاء زن کلان سرین گنده گوشت ومنه فخذان لفاوان الفاف سر در بال کشیدن مرغ تلافیف من عشب ای نبات ملتف.

لقف لقف. سبک گرفتن چیزی را (ع ک ا ف ۲) لقف بالتحریک افتادن دیوار و فرود ریدن حوض وفراخ شدن کرانهای وی. حوض لقف ولقیف نعت منه. ویقال رجل ثقف لقف بالسکون ای خفیف حاذق. القاف کرانهای حوض وچاه مثل الجاف لقف لجف یکی.

لهف لهف. بالتحریک دریغ خوردن واندوهگین شدن (ع ک اف ۲) تلهف کذلک صلمه بعلی ویقال یا لهف فلان ای دریغ فلان ولهفی علیه دریغ روی ملهوف مظلوم فریادخواه لهیف بیچاره لهفان دریغ خورنده.

لیف لیف. بالکسر پوست درخت خرما لیفه یکی.

لاف الطعام نیک خورد طعام را (ع بفتحها).

العف الاسد والبعیر شیر یا شتر خون رالیسید یا قصد کرد وبرای برجستن آماده شد تلعف مثله یا بعد دیدن چشم بند کرد ویس دید.

لغفه. بالضم لقمه لغیف کامیر آنکه با طعام خوردن یا شد درجامه ایشان را نگهدار ود و دزدی ایشان نکند ونیز خاصه مردوییت ونمائی او لغفاء جمع لغیفه کیفینه.

[له] وقول الجوهری فی اللفیفه صدر یقتضی غلط والصواب لفیفه بالفتح — ق.

ما به که حلوائی ست لمغفه کمقعدة گروه دزدان بی ننگ و بی شرم و بی حمیت لغف الادام لغفا محرکة فرو بردن نان خورش را و لقمه ساختن (ع ک اف ۲) الغاف بزبان خون لیسیدن شمشیر و آماده شدن آن بگرفتن سر کسی و شناختن و بدمعاملگی کردن و ستم نمودن و لقمه فرو خورانیدن و لغیف و دزدان گردیدن تلاغفة دریافتن و رسیدن کسی را و بوسه دادن زن را تلاغف آماده شدن شیر و شتر بگرفتن سر کسی۔

لکاف بالکسر اکاف یعنی پالان لکفه گروهی از زنگیان

لوف۔ بالضم وهی وقیل گوش وهو نبات له بصلة کالعنصل ویسمی النصراخه لان له فی یوم المهرجان صوتا یزعمون ان من سمعه یموت فی سنته وشم زهره الذابل یسقط الجنین واکل اصله مدر منعظ والطلاء به مسحوقا بدهن یوقف الجذام واجدته بهار و لفت الطعام لوفا خوردم یا خائیدم طعام را (ع ف اض ۲) واللوف من الکلاء والطعام گیاه طعام نامرغوب و خوردن نشتر گیاه خشک را و کلاء ملوف گیاه بباران شسته لوآف کشداد بساط ساز لوفی الکطوبلی انبات یشبه حی العالم او نوع منه مجرب فی الاسهال المزمن۔

فصل النون

نأف۔ نأف۔ خوردن طعام (ع ک اف ۲) و ایضا سیراب شدن۔

نتف نتف۔ برکندن موی (ع ف اک ۲) تنتیف مبالغة فیه۔ انتتاف تناتف برکنده شدن نتاف آلت برکندن نتافة موی برکنده و افتاده نتفة بالضم گیاه برچیده بدست و جز آن نتف ج۔ ویقال رجل نتفة مثل همزة للذی ینتف من العلم شیئا ولا یستقصیه۔

نجف نجف۔ نجفة۔ بالتحریک جای بلند نجاف ج۔ و ایضا پاشنه در نجفة الکثیف بغل ریگ توده نجیف تیر پهن پیکان نجف ج۔ غار نجوف ای موسع۔ نجاف التیس پستین قضیب تکه را تا گشنی نکند (ع ف اک ۲) تیس منجوف لغت منه انتجاف بیرون آوردن چیزی را ویقال انتجفت ای استخرجت اقصی ما فی الضرع من اللبن و انتجفت الریح السحاب ای استفرغته۔

نحف۔ نحافة۔ لاغری و نزاری (ع بضمها) نحیف لغت منه۔ انحاف نزار کردن۔

ندف۔ ندف۔ پنبه زدن (ع ف اک ۲) نداف لغت منه مندف کمان وی ویقال ندفت السماء بالثلج ای رمت به والدابة تندف فی سیرها ندفا وهو سرعة رجع یدیها ندیف مندوف پنبه زده

نزف نزف۔ همه آب چاه را برکشیدن و همه آب چاه خشک شدن (ع ف اک ۲) لازم و متعدی یقال نزفت ماء البئر کله و نزفت البئر و نزفت البئر یستعمل مجهولا ایضا والیتاول اشک (ع ک اف ۲) وانزفت البئر ای ذهب ماؤها وانزفت العبرة صاحبها اشعها ایضا وقوله تعالی لا یصدعون عنها

ولا ینزفون بالکسر ای لایسکرون (ع ک اف ۲)
و بالفتح ایضاً ۔ نُزِف بالفتح والکسر مثل منزوف
و نزیف یعنی مست و بیہوش شدہ نُزفة بالضم آب
و شراب اندک نُزَف ج ۔ نزفه الدم اذا خرج منه
الدم الکثیر حتی یضعف فہو نزیف و منزوف و
فی المثل اجبن من المنزوف ضرطا و یقال نزف
الرجل فی الخصومة اذا انقطعت حجتهٗ ۔ و انزف
القوم اذا انقطع شرابہم او ماء بئرہم و قری قوله
تعالی لاینزفون بالکسر لہذا المعنی ۔
نسف ینسف ۔ برکندن بنا و علف (ع ف ا
ل ۲) انتساف برکندن و تمام ناکردن سخن را و
آہستہ گفتن از خوف و یقال اُنتسِف لونه للمفعول
ای امتقع و یقال ہما یتناسفان تیسا آن لنسیف
نشان خر گزیدگی و لگد بر اندام ستور نَسِف ایضاً
باد بر دادن خرمن و جز آن مَنسف مسکو نسافة
بالضم انچہ افتد از باد بر دادن گندم یقال اَعزل
النسافة و کل الخالص ۔ مِنسفة آلت برکندن
بنا بعیر نسوف ابل مناسیف شتران کہ علف را
از بیخ برکند و یقال للفرس انه لنسوف السنبک
اذا ادناہ من الارض فی عدوہ ۔
نشف ینشف ۔ بخود کشیدن جامہ خوی را و
کاغذ سیاہی را و حوض آب را (ع ک اف ۲) نشف
کذلک ارض نشفة نعت منه نشف بالتحریک اسم
منه و سنگہای سیاہ سوختہ نشفة بالتسکین سنگ
پای خار نشف ج ۔ نشافة بالضم سر شیر وقت

دوشیدن انتشاف سر شیر خوردن انشاف
سر شیر خورانیدن و یقال امست الغنم تنشف
و ترغی ای لہا نشافة و رغوة من التنشیف و الترغیة
نصف ینصف ۔ بالکسر نیمہ و داد و ہو من الانصاف
و بضم النون لغة فیه و قرأ زید بن ثابت فلہا النصف
بالضم انا ر نَصْفان بالفتح خنور نیمہ پر نَصَف بالتحریک
زن میانہ سال و جمع ناصف و ہو الخادم نُصَیف
تصغیرہ بلا ہاء لانہا صفة یقال امرأة نَصَف و
رجل نصف و لنساء انصاف و قوم انصاف و
نصفون ایضاً ۔ ناصفة آب رو نواصف ج ۔ نصیف
معجر و نیمہ چیزے و پیمانہ و فی الحدیث ما بلغتم مد احدہم
و لا نصیفه ۔ ینصف بہ نیمہ رسیدن ہر چیز مرا ۔ یقال
نَصَف القرآن و نصف عمرہ ۔ و نصف الشیب رأسه
و نصف الازار ساقه ۔ و نصف النہار و انتصف
بمعنی ۔ و نصفہم نصافا و نصافة ای خدمہم منصف
بالفتح نیمہ راہ منصِف چاکر مناصف ج نصفة
بالتحریک داد انصاف داد دادن و راستی کردن و
بہ نیمہ رسیدن انتصاف داد ستدن و بہ نیمہ رسیدن و معجر
بر افگندن زن تنصف خدمت کردن و معجر پوشیدن
تناصف یکدیگر را انصاف دادن تنصیف دو نیم کردن
و معجر بر سر کسی افگندن مناصفة دو بخش کردن مال را
نضف ینضف ۔ ہمہ پستان را مکیدن شتر بچہ
(ع ک اف ۲) انتضاف مثله ۔
نطف ینطف ۔ بالضم آب صافی نطاف ج و آب
مرد نُطَف ج ناطف شکرینہ ناطفی فروشندہ آن

نطفان رفتن آب (ع ف اض ۲ و ک ۲) نطوف
شبی که تا بامداد وی باران بارد و نطفة بالتحریک گوشوار
نطف ج تنطف گوشوار درگوش نهادن و آلوده
شدن بعیب تنطیف گوشوار کردن دیگری را و منه
وصیفة منطفة ای مقرطة نطف بالتحریک آلودگی
بعیب یقال هم اهل الریب والنطف نطف الرجل
بالکسر ای اتهم بریبة ونطف الشیء ای فسد۔
ویقال النطف اشراف الشحمة علی الدماغ والدبرة
علی الجوف البعیر۔ انطاف متهم کردن کسی را نطف
بکسر الطاء نام مردے۔

نظف نظافة۔ بالفتح پاکیزگی (ع بضمهما)
نظیف نعت منه تنظیف پاک کردن تنظف
پاکی نمودن و پاکی جستن استنظاف تمام گرفتن
چیزی را یقال استنظف الخراج ای اخذه تماما۔

نغف نغف۔ جای بلند و هموار که فرود از کوه
باشد مهرو و خیف کلاهما بمعناه ایضا لغاف ج
انتغاف ماندن چیزے بدیگرے ناعفت الطریق
ای عارضته۔ لغفة بالتحریک پوستی که پیش
رحل آویزند۔

نغف نغف۔ بالتحریک کرم که در بینی شتر و گوسپند
باشد نغفة یکی و کرم دانۂ خرما و فی الحدیث ان
یاجوج و ماجوج یسلط علیهم النغف فیاخذ فی رقابهم۔

نفنف نفنف۔ هوای میان دو کوه۔

نقف نقف شکستن تارسر۔ و کفانیدن
حنظل را و نزدیک دماغ رسیدن شکستگی و باندرون
رسیدن جراحت و ریش مستور (ع ف اض ۲)
مناقفة نقاف یکدیگر را سر شکستن یقال الیوم قحاف
و غدا نقاف ای الیوم خمر و غدا امر و انتقفت المخ
ای اعطیتک العظم لتستخرج مخه و قولهم لا تکونوا اخیرا
رعی وادیا و انتقفت وادیا ای اکثر شیء فیه انتقاف
بیرون آوردن چیزی منقاف منقار طائر۔ و شبه
سپید که آنرا مورچه خوانند منقوف مرد سبک کم گوشت

نکف نکف۔ بالتحریک غددها که در پس گوش
باشد نکفة یکی و ننگ داشتن از کاری (ع ک ۱
ف ۲) استنکاف مثله۔ و یقال نکفت الابل فهی
منکوفة اذا ظهرت نکفاتها نکاف بالضم آماس بناگوش
نکفتان دو اصل استخوان زنخ ذات نکیف نام موضعی
یوم نکیف روز واقعه میان قریش و کنانه و نکفت
الغیث و انتکفته ای قطعته و ذلک اذا انقطع عنک
و هذا غیث لا ینکف و فلان بحر لا ینکف ای لا ینقطع
و لا ینحزج نکف آب چشم پاک کردن از روی
بانگشت و پی گم کردن انتکاف کذلک و میل
کردن و عدول نمودن از چیزی یقال نکفت عنه
ای عدلت عنه مثل کنفت و یقال ضرب هذا فانتکف
فضرب هذا و الانتکاف ایضا لغة فی الاستنکاف۔

نوف نوف۔ کوهان النواف ج و فرج زن
و بلند و دراز شدن (ع ف اض ۲) نیوف
نام بنتة عبد مناف هو ابو هاشم و عبد الشمس
والنسبة الیه منافی و کان القیاس عبدی الا
انهم عدلوا عن القیاس لازالة اللبس۔

نیف نَیِّف۔ افزونی نخفّف[له] وتشدد واصله من الواو یقال عشرة ونیّف وکل مازاد علی العقد فهو نیف حتی یبلغ العقد الثانی۔ ونیّفَ علی السبعین ای زاد قصر نیاف وجمل نیاف وناقة نیاف ای طویل فی ارتفاع۔ اناف علی الشئ ای اشرف۔ وانافت الدراهم علی المائة ای زادت۔

نخفت العنز۔ بز از دهن هوا برآورد هیچو شنوسه آواز کرد یا آواز بینی افشاندن برآورد یا دم بلند کشید (ع بفتحهما وض ۲) نخیف کامیر مانند گریه وخنده در بینی نخاف بالکسر موزه انخفة ج۔ نخفة کوی بر سر کوه دانخف کثر صوت نخیفه۔

نف الارض بذرها یعنی تخم افشانی کرد ونفّفت السویق بر وزن ومعنی سففت۔ النفیف تنگ بالان شتر نفی سفره که بران لیت بیزند نفائی ج نفیة سفره گرد که از برگ خرما سازند ویقال لها نفیة ونفیا ومحله المعتل۔

نهف۔ بحیرت افتادن وسرگشته شدن۔

فصل الواو

وجف۔ وَجْف۔ وجیف۔ طپیدن ونوعی از رفتار شتر (ع فن اک ۲) ایجاف۔ راندن شتر بران رفتار یقال اوجَفَ فاجف۔ قوله تعالی فما اوجفتم علیه من خیل ولا رکاب ای ما اعملتم۔

وحف۔ وَحْف۔ گیاه انبوه۔ وبال بسیار وموی نیکو یقال شعر وحف بالسکون والحرکة وعشب وحف ووحف۔ وحوفة وحافة مصدر منه (ع بضمهما) وحفاء زمین که در وی سنگهای سیاه باشد وحفة صخره سیاه وحاف ج۔ وحاف القهر بالکسر موضعی وَحَفَ الرجل اذا ضرب بنفسه الارض کذلک البعیر (ع فن اک ۲) ووخف مثله موحف الابل خوابگاه شتر موحف شتر نزار توحیف بعصا زدن واحف نام موضعی۔

وخف۔ وخف۔ زدن خطمی چندانکه لعاب بیرون دهد (ع فن اک ۲) ایخاف مثله۔ وخیفة لعاب آن موخف احمق۔

ودف ودَفَ الاناء۔ ای قطر (ع فن اک ۲) استیداف قطره قطره چکانیدن چیزی را ودفة ودیفة مرغزار سبز علف ناک۔

وذف۔ توذّف۔ نزدیک نهادن گام وخرامان رفتن وشتافتن یقال مر فلان یتوذّف۔

ورف ورَفَ۔ وریف۔ فراخ افتادن سایه وگوالیدن نبات (ع فن اک ۲) ظل وارف ونبت وارف ناضر شدید الخضرة۔

وزف وزف۔ ای اسرع وقرئ قوله تعالی فاقبلوا الیه یزفون بالتخفیف۔ وزیف شتافتن در رفتن مثل الزفیف۔

وسف۔ تَوَسُّف۔ پوست از سر ریش باز شدن توسّف جلده وتقشر وتقشقش بمعنی۔

وصف۔ وصف۔ صفة۔ صفت کردن تواصف باهم صفت کردن اتصاف صفت گرفتن بیع المواصفة ان تبیع الشئ بالصفة من غیر رؤیة وصیف خدمتگار غلام یا کنیزک وصفاء ج۔ وصافة خدمتگاری

[له] وأورده الجوهری فی ترکیب (ن ی ف) وهو والصواب ما قلنا لان الاصل واوی واوی ان۔

(ع لبعضہا) وربما قالوا للجاریة وصیفة والجمع
وصائف استیصاف علاج پرسیدن از طبیب والصفة
کالعلم والسواد وعند النحویین النعت ہو اسم الفاعل
والمفعول نحو ضارب ومضروب او ما یرجع الیہما
من طریق المعنی نحو مثل وشبہ وما یجری مجری
ذلک یقولون رأیت اخاک الظریف فالاخ
الموصوف والظریف صفة لہ ولا یجوز ان یضاف
الشیٔ الی صفتہ کما لا یجوز ان یضاف الی نفسہ لان
الصفة ہو الموصوف عندہم۔

وطف۔ وطف۔ بالتحریک بسیار فرو ابرو شدن
او وطف لغت منہ سحابة وطفاء ابر فروہشتہ و
باران ناک عیش اوطف عیش نرم وخوش۔

وظف۔ وظیف۔ باریکی ساق وذراع از ستور
وظفة رج ویقال وظفت البعیر اذا قصرت قیدہ
ویقال مر یظفہم ای یتبعہم۔ وظیفة روزیرہ از طعام و
خدمت وکار وذکر ومانند آن توظیف وظیفہ کردن

وغف۔ وغف۔ ضعف بینائی وچیزیکہ بہ شکم تحقار
بندند تا گشنی نتواند آنیان بشتاب دویدن۔

وقف۔ وقف۔ دستیانہ از عاج۔ والیستادن
وقوف کذلک والیستانیدن لازم ومتعدی ع
ف ا ک ۲) ومطلع کردن برچیزی و وقف کردن
برمساکین چیزیرا ایقاف کذلک ولکنہا لغة ردیة
ولیس فی الکلام اوقفت الاحرف واحد اوقفت
عن الامر الذی کنت فیہ ای قلعت وذکر الاصمعی
والیزیدی عن ابی عمرو العلا انہ قال لو مررت
برجل واقف فقلت لہ ما اوقفک ہہنا لرأیتہ
حسنا۔ موقف جای ایستادن موقفا الفرس
تنگنہای دو تہیگاہ اسپ موقفا المرأة الوجہ والقدم
ویقال عین للمرأة وید ہا وبالا بدمن اظہارہ لہا
موقفہا۔ توقیف وقوف آوردن ورج۔ و واقفت
گردانیدن کسی برچیزی ویقال وقفت المرأة
ای جعلت فی یدیہا الوقف یعنی القلب و فرس
موقف اذا کان فی اذنیہ نقطة البیاض کالوقف
تواقف دو گروہ باہم بجنگ ایستادن توقف
درنگ کردن وچشم داشتن مواقفة وقاف باکسی
درکاری فرو ایستادن استیقاف ایستادن
خواستن وقیفة بزکوہی کہ ورپناہ صخرہ ایستادہ باشد
از بیم سگ واقف بطنی اذا انضار۔

وکف۔ وکف۔ وکیف۔ توکاف چکیدن
سقف خانہ از باران یعنی دروہ کردن ع ف ا
ک ۲) ایکاف لغة فیہ۔ ناقة وکوف شیرناک وکف
ایضا نطع توکف توقع یقال ما زلت اتوکفہ حتی
لقیتہ وکف بالتحریک بزہ۔ وبزہ مند شدن
ع ک ا ف ۲) وعیب یقال لیس علیک فی
ہذا وکف ای عیب ونرانہ کوہ وکاف اکاف پشتا
کند یقال اکفت البغل واوکفتہ۔

ولف۔ ولاف۔ باکسی الف گرفتن مثل الالف
وہو المؤالفة ونوعی از دویدن ولیف منظور
باہم آمدن قوم برابر برق ولیف ای تتابع۔

وہف۔ وہف۔ وہیف۔ برگ برون آوردن

نبات وگوالیدن (ع ف اک ۲) ویقال ما یوهف له شیٔ الا اخذه ای ما یرتفع۔
وثفت القدر۔ برای دیگ دیگ پایه ساخت (ع ف اک ۲) او ثفها و ثفنها مثله۔
وضف البعیر۔ شتر شتابی کرد او ضف مثله داو عفته او جفته فی الرکض۔
وعف۔ هر موضع درشت از زمین که دران آب فراهم شود وعاف ج وعوف بالضم ضعف بینائی۔

فصل الهاء

هتف۔ هتفہ آواز وآواز کردن (ع ف اک ۲) یقال هتف الطائر و یهتف هتفا۔ وهتف به هتافا ای صاح به۔ قوس هتافة وهتفی۔
هجف۔ هجفہ۔ شال هزبر مردم وشترمرغ جافی گران سنگ۔
هدف۔ هدف۔ بالتحریک چیزی بلند برافراشته از بنا و ریگ توده و پشته و مانند آن و نشانه تیر و مرد بزرگ واهدف علی التل ای اشرف وامرأة مهدفة ای لحیمة۔ واهدف الیه ای لجأ واهدف لک الشیٔ واستهدف ای انتصب ورکن مستهدف ای عریض هدفة بالکسر گروهی از مردم وخانها مثل خبطة
هرف۔ هرف۔ اطناب کردن ورمدح وثنا (ع ف اک ۲) یقال لا تهرف بما لا تعرف زود رسانیدن نخل بر خود را واهرف الرجل مثل احرف ای نما ماله۔
هرشف هرشفة۔ بالکسر وتشدید الفاء خرقه که آب باران بوی برداشته از زمین وبدو فشارند بخشک سال یقال (شعر) طوبی لمن کانت له هرشفة + ونشفة یملا منها کفه + وگنده پیر کلان سال۔
هزف۔ هزف۔ شال هجف شترمرغ گران سنگ۔
هفف۔ هف۔ بالکسر ابر تنک بی آب۔ وکشت از وقت درود رگذشته که دانهاے ریخته باشد۔ ونوعی از ماهی ریزه وشهدة هف لانه بی عسل والهفاف البراق والخفیف ایضا وقد هفت هفیفا ظل هفاف وریح هفافة سایه تنک وباد آرمیده وخوش قمیص هفاف وهفهاف ای رقیق شفاف وریش هفهاف۔ هفیف شتاب رفتن (ع ف اک ۲) امرأة مهفهفة ومهففة باریک میان سبک روح هیفوف بیدل وتیز خاطر۔
هلف هلوف۔ مثال عذیوط گران جان جافی کلان ریش۔
هنف۔ اهناف۔ بفسوس خندیدن مهانفة تهانف کذلک۔
هوف هوف۔ بالضم باد گرم۔
هیف۔ هیف۔ کذلک وآن بادی باشد که از جانب یمن وزد ویقال ذهبت هیف لادیانها ای لعادانها وتهیف الرجل من الهیف یعنی بسموم زده شد کما یقال تشتی من الشتاء۔ هافة ناقة زود تشنه شونده هیاف کذلک واهتاف ای عطش رجل هیفان ای عطشان۔ واهاف القوم ای صار واذا ابل عطاش هیف بالتحریک باریکی میان رجل اهیف وامرأة هیفاء وفرس هیفاء ایضا۔

ہجنف۔ بالفتحات وتشدید النون دراز پہنا۔
ہذوف۔ بضمتین شتابی کردن (ع ف اک ۲)
ہذاف کشداد ومحسن وخجل شتابندہ تیزرو۔
ہذروف۔ بالضم شتابی ہذاریف ج ہذرفہ شتابی
ہرجف۔ کقرشب مرد ناتوان۔
ہرخنیف۔ بالکسر نام شخصے۔
ہرنف۔ سست خندید ہرنفۃ زن سست آواز وسست آواز در گریہ۔
ہرزوف۔ کزنبور وعلابط وقرطاس وہرذون شتر مرغ سبک وشتاب وہرزف شتابی کردہ ہرزفہ بالکسر وہرزوفۃ کہرذونہ شتر مادہ کلان سال وزن گندہ پیر۔

ہطف الراعی دوشید (ع ف اک ۲) ہطفت السماء ای مطرت ہطف کم شیر وہطف گاکف باران فراوان وبنو الہطف من بنی کنانۃ او من اسد وہم اول من تحت ہذہ الجفان وکزبیر حصن بالیمن بجبل واقرۃ۔
ہقف۔ بفتحتین کمی اشتہای طعام۔
ہکف۔ بفتحتین شتاب دردویدن یا رفتن ومنہ الکہنف
کجندل وصیقل موضعی والنون زائدۃ۔
ہلغف۔ کجردحل مضطرب خلقت۔
ہلقف۔ کجردحل کنکلاج وفرک۔

فصل الیاء

لیف۔ بفتحتین مگس وہلال بن لیساف بالکسر وقد یفتح تابعی کوفی مولی اشجع ادرک علیا امیر المؤمنین کرم اللہ وجہہ۔

باب القاف

فصل الالف

ابق ابق۔ گریختن بندہ (ع ف اض ۲ وک ۲ وک اف ۲ ایضاً) تابق پنہان شدن آبق بالتحریک کنب۔
ارق ارق۔ بیداری (ع ک اف ۲) ارق لغت منہ ائتراق کذلک تاریق بیدار کردن ارقان لغۃ فی یرقان وآن بیماری زردہ است کہ در مردم ودرکشت زار افتد یقال زرع مأروق ومیرق یقال جارنا بام الربیق علی اریق یعنی بالداہیۃ
اراق بالضم نام موضعی۔
ازق ازق۔ تنگی مازق تنگی جای حربگاہ وتازق صدری ای ضاق۔
افق افق۔ بضمتین وسکون ۲ کرانہ آفاق ج رجل افقی افاقی بمعنی وبعضہم یقول افقی بفتحتین۔
فرس افق اسب نیک وکذلک الانثی منہ آفق آنکہ در غایت کرم باشد افق مصدر منہ (ع ک اف ۲) فرس آفق قوبل من آفق وافقۃ اذا کان کریم الطرفین
افیق پوست نیم پیراستہ افق ج مثل ادیم وادم
افق بسکون ۲ پیراستن پوست (ع ف اک ۲) افق پیراستہ افقۃ ج مثل ادیم وآدمۃ ورغیف وارغفۃ ویقال افق فلان اذا ذہب فی الارض۔ وافق فی العطاء ای فضل واعطی بعضا اکثر من بعض۔
الق تألق۔ درخشیدن ائتلاق کذلک آلوق بالکسر گرگ آلقۃ مؤنثہ وجمعہا الق وربما قالوا اللقۃ وآلقۃ ولا یقال للذکر آلق ولکن فرد رتاج الق

مثال فوعل دیوانگی یا ولق مجنون وان شست
جعلت اولق علی مثال افعل لانه یقال الق الرجل
فهو مالوق وامرأة القی بالتحریک زن سبک خیز
الق ای متالق وهو علی وزن اتبع الوحة طعام از مسکه
الق - انوق - شادی وشادمانه شدن (ع ک لا
ف ۲) شیء انیق ای حسن ومعجب وانقنی الشیء ای
اعجبنی - وتانق فی الامر اذا عمله نیقة ای تنوق
فی الامر یعنے ریزه کاری نمود از خود ویقال لم انافه
و اناقه بالکسر والفتح ریزه کار لیست او را و
تانق فلان فی الروضة اذا وقع فیها معجبا بها
انوق علی فعول کرداد خوار و فی المثل اعز من
بیض الانوق لانها تحرزه واوکارها فی رؤس
الجبال والاماکن الصعبة وهی تحمق مع ذلک
اوق - اوق - گرانی یقال القی علیه اوقه
واوقته تاویقا ای حملته المشقة والمکروه -
اهق - ایهقان - جرجیر دشتی واو را انارا
گویند بپارسی -
اشق - کسکر ویقال وشق واشج سلم رستنی ایست همچو خیار
بشکل وغلط من جعله صمغ الطرثوث ملین مدر مسخن
محلل تریاق للنسا والمفاصل ووجع الورکین شربا بمثقال
اموق العین - گوشه چشم -
ایق - استخوان وظیف او هو المربط او الایقان
من الوظفین موضعا القید -

(۱) طعام از [illegible] -

فصل الباء

بثق - بثق - بالفتح والکسر درانیدن سیل جوی را
و جای را (ع ف ا ض ۲) انبثاق دریدن بند آب
بخق - بخق - یک چشمه کردن (ع لفبهما) بخق
بالتحریک ای عور - بخنق بضمتین خرقه که زیر معجر
انگنند تا معجر چرب نشود -
برق - بروق - درخشیدن برق (ع ن ض ۲)
برق بریق درخش بروق ج یقال برق خلب
بالاضافة وبرق خلب بالصفة وهو الذی لیس فیه
مطر - ویقال رعدت السماء وبرقت برقانا ای لمعت
و رعد الرجل وبرق ای تهدد - و رعدت المرأة وبرقت
ای تزینت وقد مر فی باب الدال فی ارعد ابرق القوم
ای اصابهم البرق وابرق الرجل اذا لمع بسیفه - و
ابرقت الناقة وبرقت اذا شالت بذنبها وتلقحت
ولیست بلاقح فهی بروق ومبرق ونوق مباریق
برقیة اللبن یصب علیه اهالة او سمن قلیل برائق ج
ویقال ابرقوا الماء بزیت ای صبوا علیه زیتا قلیلا
وبرق لنا فلان طعاما بزیت او سمن برقا - براق
بالضم نام ستور که رسول علیه السلام در شب معراج
بروی نشست برق بالتحریک خیره شدن چشم
(ع ک ا ف ۲) ومنه قوله تعالی فاذا برق البصر ای
تحیر فلم یطرف و درد کردن شکم گوسفند از خوردن
برقة وآن گیاهیست و فی المثل اشکر من برقة
لانها تخضر اذا رأت السحاب تبریق چشم نکو کشادن
و تیز نگریستن ابریق بالکسر معروف اباریق ج وهو
معرب و شمشیر نیک درخشنده ابرق خاک باسنگ و
ریگ و گل درآمیخته وکذلک برقة بالضم وبرقاء رس

که دو رنگ دارد و کل شئ اجتمع فیه سواد و بیاض
فهو ابرق حتی انهم یسمون العین برقاء بارق ابر
با درخش ـ و نام قبیلهٔ از یمن ـ و جائی نزدیک
کوفه بارقة شمشیر برق بالتحریک معرب بره برقان
بالکسر والضم ج ـ استبرق دیباه سطبر و هو
معرب و تصغیره أبیریق ـ

برزق ـ برازیق ـ رابع حروفه بالزاء المعجمة
جماعات مردم و اسپ ـ

برنشق مبرنشق ـ شادمان و ابرنشق الشجر ای ازهر
بزق ـ بزاق ـ بالضم و بصاق خدو بصق مصدر
منه د عع ف اض ۲) ـ

بسق بُساق ـ کذلک بسق مصدره بسوق
بالیدن درخت و منه قوله تعالی والنخل باسقات
و زبردست شدن کسی بر اقران خود دعع ف ا
ض ۲) ابساق شیر در آمدن در پستان پیش از
نتاج ناقة مبسق نعت منه و نوق مباسیق ـ

بصق بُصاق ـ بزاق و ایضا نوعی از درخت
خرما بصق خدو انداختن د عع ف اض ۲) بصاق
القمر بالضم سنگ سپید رخشان ـ

بطق بطاقه ـ بالکسر رقیعة توضع فی الثوب
فیها رقم الثمن بلغة اهل مصر ـ

بطرق بطریق ـ بالکسر سرهنگ و مرد مبارز
معرب بطارقة ج ـ

بعق بعاق ـ بالضم ابر فرو ریزنده بسختی انبعاق
بعق سخت فرو ریختن ابر باران را ـ و ناگاه فرو
آمدن چیزی بر کسی و فی الحدیث ان الله تعالی
یکره الانبعاق فی الکلام و رحم الله عبدا اوجز فی
کلامه تبعیق شگافتن خیاب و فی الحدیث یبعقون
لقاحنا ای ینحرون ابلنا و یسلون دماءها ـ و
یقال عقاب بعنقاه مثل عبنقاة ـ

بقق ـ بقة ـ پشه بق ج و نام جائی رجل بقاق
و بقاقة مرد بسیار گو والهاء للمبالغة بقباق مثله
و ابق الرجل ای کثر کلامه بقبقة بانگ کوزه و
منه بقبق الکوز ـ و بقت المرأة و القت ای کثر
ولدها ـ و بقت السماء ای جاءت بمطر شدید ـ

بلق ـ بلق ـ بالتحریک سیاهی و سپیدی بلقه بالضم
پیسکی ستور ابلق بلقاء لغتان منه ابلقاق ابلک
شدن اسپ و فی المثل یجری بلیق و یذم و هو اسم
فرس کان یسبق الخیل و مع ذلک یعاب ابلق
نام حصاری و فی المثل تمرد مارد و عز الابلق و هما
حصنان قصدتهما زباء ملکة الجزیرة فلما لم تقدر
علیهما قالت ذلک بلق نام شهر مصر و خانهٔ از پشم و نمد
و جماعت انبوه بلقاء شهری بشام بلق تمام گشادن
در را د عع ف اض ۲) ابلاق کذلک ـ انبلاق
گشاده شدن بلوقة بالفتح والتشدید بیابان بلالیق ج
بلتق ـ بلاثق ـ آبهای گرد آمده در جائی ـ
بلعق ـ بلعق ـ نوعی از خرما ـ

بنق ـ بنقة ـ خشتک پیراهن بنیقتان دو
دائره سینهٔ اسپ ـ

بندق ـ بندق ـ بضمتین گوی گلین که اندازند

بندقة یکے بنادق - و فی المثل حذا حذا او رای رک بندقة - بندقة ایضا پدر قبیلهٔ از یمن -

بوق - بوق - بالضم معروف یعنے نای بزرگ و چیزے باطل یقال امیا بهم بوقة سنکرة و هی دفعة من المطر انجست ضربة - باقة سختی یقال باقتهم البائقة بوائق ج و فی الحدیث لایدخل الجنة من لایامن جاره بوائقه ای ظلمه و غشمه و غوائله و شره بوق مصدر منه (ع ف اص ۲) بُوق سختی ابناقت علیهم بائقة شر مثل ابناجت ای انفتقت و انباق علیهم الدهر ای هجم علیهم بالداهیة کما یخرج الصوت من البوق - باقة بندتره -

بهق - بهق - بالتحریک بیسی و لیس من البرص -

بووق - کصبور رسیدن بلا (ع ف اص ۲) یقال باقتهم الداهیة و انباق علیهم الدهر ای هجم علیهم

بحذق - کعصفر اسپغول -

باخرزق - و هے منها الفقیه الورع عبد الرحیم بن عمرو بن عثمان الباخرزقی و کان له ولد یرمی بقبائح فحکم باراقة دمه -

بخنق - کجندب و عصفور گوی که دختران زیر معجر کنند و هر دو طرف آنرا زیر زنخ بندند تا دامنی از روغن آلوده نشود و بروغن هم گرد نرسد و برقع خرد و کلاه کوچک و چادر مانندیکه بر گردن ملخ باشد

بدرقة - بالدال و الذال رهبری مبذرق رهنما -

باذق - بکسر الذال و فتحها شیرهٔ انگور اندک پلخ یافته و تیز گشته معرب باده و حاذق باذق

بیاذقة پیادگان بیذق یکے بذق ره نما در سفر و کوچک سبک بذوق ج البیذقة کمحدثة من کلامه افضل من فعله -

برنیق - کزنبیل لالے نهر و نوعی از سماروغ که دراز و سرخ باشد یا خرد و سیاه و بنو برنیق بطن من العرب او برنیق رجل من بنی سعد -

بستق - کجعفر خدمتگار بستقان صاحب باغ یا باغبان بستوقة بالضم مرطبانچه سفالینة معرب بستو

بشقه - بالعصا بعصا زد و اورا (ع ک اف ۲ وف ا ک ۲) و بشق فلان تیز نگریست و فی الاستسقاء من النجاری بشق المسافر ای تاخر و لم یتقدم او حبس او تل او عجز عن السفر لکثرة المطر کعجز الباشق عن الطیران و فی المطر او کعجزه عن الصید فانه ینفرد لا یصید او الصواب لثق او لبق باللام او مشق و باشق کهاجر باشه و آن پرنده ایست شکاری و ابشق و هی است بجرجان آبشاق و هیست بمصر در صعید -

بعبقة - بر آمدن آب از کنارهٔ شکسته حوض یا خم و یقال تبعبق الماء من الحوض اذا انکسرت منه ناحیة فخرج منها الماء -

بغزق الشئ - پراگنده کرد آنرا -

تبلصق - به پنهانی و مکر طلبیدن چیزے و نزدیکی جستن بمردم -

بلهق - کجعفر موضعی و بالکسر زن بسیار گو و سخت سرخ بهلق مثله -

بنارق - و هیست از مضافات نهرالملک

دہے بمرو۔
بهلق۔ کزبرج وجعفر وعصفر زن سخت وسخ یا بسیار گوے بے خرد و قبیلۂ از عرب و بالکسر مرد فریاد کن دل تنگ بیقرار و جاء بالکلمة بهلقا بالکسر و بالفتح یعنے رو برو بے پرده حرف زد والهابلق الاباطیل و کجعفر بلا بهاقة تکبر کردن ولافیدن و حرف زدن و دروغ گفتن تبهلق مثله جامع بهلیق مسجد لیست جامع بجانب مغرب بغداد۔
بقیته۔ بالکسر نباتیست درانا از عدس در کشت زارها روید و قوته کقوتہ جید للمفاصل والقبل والفتق بقیة بالکسر دانه است سبز کلان از کرسنه و آنرا نان ساختہ و جوش داده میخورند و علف گاو هم میشود۔

فصل التاء

تاق۔ تاق۔ پر شدن مشک از آب اتاق ستعد منه و پر خشم شدن و فی المثل انت تئق و انا مئق فکیف نتفق۔ تئق شتابنده ببدی تاقه بالتحریک سختی غضب۔ و شتافتن ببدی یقال به تاقه۔
ترق۔ تریاق۔ بکسر التاء تریاک یعنی پاد زهرو تسمی الخمر تریاقا۔ ترقوه بالفتح چنبر گردن یقال ترقیت الرجل ترقا ای اصبت ترقوته۔
توق۔ توق۔ توقان آرزومند شدن دع ف اض ۲) یقال المرء تواق الی مالم ینل۔
تیفاق۔ الکعبة۔ بالکسر رو بروی کعبه موضعه فی و ف ق۔
تفروق۔ بالضم دنبالۂ خرما۔

قرب تقتاق۔ شیر شب برای آب که جلد باشد و تقاتق و متقتق مثله تقتقة جنبش و سخت سیر و تقتق من الجبل از کوه افتاد و تقتقت عینه یعنی چشم به مغاک فرو شد۔
تقلق۔ کزبرج پرنده است آبی۔

فصل الثاء

ثدق۔ ثدق۔ المطر۔ ای جد سحاب ثادق و وادٍ ثادق ای سائل و ثادق ایضا اسم فرس۔
ثفرق۔ ثفروق۔ بالضم قمع خرما ثفاریق ج و هی اجتماع البسر و غیره۔
ثبق العین اشک چشم زود آمد ع ع ف اک ثبق النهر ثبقا و تثباقا شتاب شد و آب آن فراوان شد۔
ثرذق۔ کجعفر دهیست بزرگ مر قبیلۂ دوس را۔
ثقثق۔ سخن بخردی گفتار کرد۔

فصل الجیم

جردق الجیم والقاف لا تجتمعان فی کلمة واحدة من کلام العرب الاان تکون معربا او حکایة صوت نحو الجردقة۔ معرب گرده۔
جرمق۔ جرموق۔ بالضم سر موزه جرامقه گروهی از عجم که بموصل ساکن بودند۔
جسق۔ جوسق۔ کوشک۔
جلق۔ جلق۔ بکسرتین و تشدید اللام موضعی در شام جوالق جوال جوالق بالفتح و جوالیق ج۔
جلهق۔ جلاهق۔ کمان گروهه و جلاهه یعنے با غنده و یک دوک ریسمان و بپارسی آنرا گلہ گویند

جلبق-جلنبق- بانگ در که باز و فراز شود۔
جنق-منجنيق- معروف وهو معرب من چه نيک
يعني فلاخن بزرگ وهي مؤنثة وزنه منفعيل من
قولهم كنا نجنق مرة ونرشق اخرى والجمع منجنيقات
وقيل هي فنعليل الميم من نفس الكلمة لان جمعها
مجانيق وتصغيرها مجنيق ولانها لو كانت زائدة
والنون زائدة لاجتمعت زائدتان في اول الاسم
وهذا لا يكون في الاسماء ولا في الصفات التي
ليست على الافعال المزيدة ولو جعلت النون من
نفس الحرف صار الاسم رباعيا والزيادات لا تلحق
بنات الاربعة اولا الا الاسماء الجارية على افعالها۔
جوق-جوقة- گروه مردم۔
جوبق- كجوهر وبضم اوله دهيست بنواحي نسف
در ماوراء النهر منها احمد بن علي بن طاهر الجوبقي
الاديب وموضعيست بمرو شاهجهان منه ابو بكر
تميم بن علي الجوبقي وجوبقة موضعيست به نيشاپور
منه محمد بن احمد بن ايوب الجوبقي۔
جنبقة- بالضم وفتح الباء زن بد۔
جابلق- شهريست بمشرق وتقدم في جابلص
جاثليق- بفتح الثاء رئيس للنصارى في بلاد
الاسلام بمدينة السلام ويكون تحت يد بطريق
انطاكية ثم المطران تحت يده ثم الاسقف يكون
في كل بلد من تحت المطران ثم القسيس ثم الشماس۔
جرذقة- بالفتح نان گرده معرب۔
جورق- بالفتح شتر مرغ نر رجل جراقة بالضم مرد لاغر

وما عليه جراقة لحم شيء منه۔
جوزق القطن- غوزه پنبه معرب وناحيه ايست
به نيشاپور منها محمد بن عبد الله صاحب المتفق و
المختلف ودهيست بهرات منها اسحق بن احمد المحدث
وجوزقان دهيست بهمدان وگر دهيست از گردان
جعشق- كجعفر نام شخصے۔
جعفليق- بالفتح زن بزرگ۔
عجوز جفلق- كجعفر زن گنده پير بسيار گوشت
والجفلقة في الكلام والمشي المرأة۔
جقة- بالكسر شتر ماده پير وجق الطائر پرنده پخال كرد
جلوق- كسفرجل دزديست از بني بهره ومرد
فرياد كننده جلبقة بالفتح بانگ وفرياد۔
جلفق- كجعفر دارابزين وآن تكيه گاه دوكان
است كه پيش در وجز آن سازند۔
جلماق- بالكسر پي كه بدان كمان پيچيده شود
وجلمقها عصب عليها الجلماق والجلامق من
الاقبية اليلامق يعني قباها۔
جنبقة- بالضم زن بدخلق۔
جنفليق- بالفتح جعفليق يعنے زن بزرگ۔
جهبوق- بالفتح پخال موش۔

فصل الحاء

حبق-حبق- بالتحريك پودينه حبق بكسر تيز داد
(ع ف اک ٢) يقال حبق حبقا عذق الحبيق نوعي
از خرماي تباه وفي الحديث انه نهى عن لون من
التمر الجعرور ولون الحبيق يعني في الصدقة حلبق

بتشدید اللام گوسپند ریزه۔
حدق حدقة سیاهی چشم حدق حداق جمع۔
تحدیق تیز نگریستن حدیقة مرغزار با درخت قوله تعالی
وحدائق غلبا و بوستان با دیوار و حدقوا بالرجل
واحدقوا به ای احاطوا به جندقوق پست دشتی
حدقة بزیادة اللام مثل التحدیق۔
حدلق۔ حدلقة۔ مثال هدهدة حدقة بزرگ
وچشم خانه یقال اکل الذئب من الشاة الحدلقة
قال ابو عبید هو شیئ من جسدها وما ادری ما هو
وقال ابو الحسن اللحیانی هو العین۔
حذق۔ حذق۔ بالکسر حذاقة بالفتح زیرکی حذق
حذاق زیرک شدن ونیکو دریافتن کودک (ع
ف اک ۲) وحذق بالکسر لغة فیه یقال حذق الصبی
القرآن ای مهر فیه۔ ویقال للیوم الذی یختم فیه
القرآن هذا یوم حذاقة وفلان فی صنعته حاذق
باذق اتباع۔ حذق بریدن وگزیدن تیزی و
ترشی زبان را حذوق ترش شدن (ع ف اک ۲)
حذیق مقطوع حذاقی بالضم مرد تیز زبان گشاده
گام حذلقة تحذلق دعوی زیرکی کردن۔
حرق۔ حرق۔ بالتحریک آتش یقال فی حرق الله
ای فی نار الله وسوختگی جامه از کوفتن گاذر حرق
سوختن (ع ف اک ۲) وبسائیدن دندان برهم
از خشم (ع ف اض ۲ و ک ۲) یقال یحرق نابه ای
یسحقه حتی یسمع له صوت ویحرق علیک الارم غیظا۔
احراق تحریق نیک سوزانیدن محرق لقب مردی
من العرب یقال له عمرو بن هند فسموه لتحریقه مائة
نفر من بنی تمیم کانوا اعادیه۔ تحرق احتراق سوخته
شدن حرقة بالضم سوزش حریق سوخته وسوزش
وحرق شعره بالکسر ای تقطع ونسل فهو حرق الشعر
والجناح۔ وسحاب حرق ای شدید البرق وماء حراق
بالضم آب سخت شور وفرس حراق العدو وایضا اذا
کان یحترق فی عدوه۔ حراق حراقة بالضم سوخته
چقماق والعامة تقوله بالتشدید حروقا لغة فیه
حرّاقة بالفتح والتشدید نوعی از کشتی ها که نفط
اندازان آلت نفط اندازی در وی دارند۔
حارقتان دو سر سُرین محروق سر سُرین گسسته
حرقتان نام دو معروف تیم بن قیس وسعد بن قیس حریقة
آشام گرم یقال وجدت بنی فلان مالهم عیش الا
الحرائق۔ حارقة من النساء الضیقة الفرج وفی
حدیث علی رضی الله عنه خیر النساء الحارقة۔
حرقان بالضم برکید یکدیگر سودن ران محارقة مجامعت
حزق حزق۔ حزقة بالکسر گروه مردم ومرغان
وزنبور وجز آن وفی الحدیث کانهما حزقان من طیر
صواف حزق ج مثل فرقة وفرق حازقة حزیق
حزیقة کذلک حزق بضمتین وتشدید القاف آنکه
گام تنگ نهد در رفتن وفی کلامهم حزقة حزقة ترق
عین بقه ترق امر من الترقی۔ حزق بر سن بستن
(ع ف اک ۲) متحزق مرد سخت بخیل حازق آنکه
موزه بر وی تنگ آمده باشد یقال لا رای لحاقن
ولا لحازق۔ حازوق نام مردی از خوارج حزاق

بالکسر مثله۔
حزرق۔ حَزرُقة۔ تنگی و تنگ کردن بند بر کسی مُحَزرَق در تنگ و بند مانده ویقال تبقدم الراء علی الزاء ایضا۔
حقق۔ حق۔ خلاف باطل۔ و سزاوار۔ و درست و راست و واجب حقوق ج حقة اخص منه یقال هذه حقتی ای حقی وحقیقت چیزی یقال لما عرف الحقة منی هرب وقولهم لحق لا آتیک هو یمین للعرب یرفعونها بغیر تنوین اذا جاءت بعد اللام واذا ازالوا عنه اللام قالوا حقا لا آتیک ویقال کان ذلک عند حق لقاحها وحق لقاحها بالکسر ایضا ای حین ثبت ذلک فیها۔ حقة بالضم معروف حق حقق حقاق ج حق بالکسر شتر بسال چهارم درآمده حِقة وحق ایضا مونث وی والجمع حقاق وحِقَق وجمع الحقاق حقق مثل کتاب کتب وحقائق جمع الجمع ایضا وقیل جازت الناقة الحق اذا جازت السنا ولم تلد واَتَتِ الناقة علی حقها ای الوقت الذی ضربت فیه عام اول ویقال سقط فلان علی حاق رأسه ای وسط رأسه وجئته فی حاق الشتاء ای فی وسطه الحاقة قیامت وحاقه ای خاصمه وادعی اکل واحد منهما الحق فاذا غلبه قیل حقه ویقال ماله فیه حق ولاحقاق بالکسر ای خصومة تحاق خصومت کردن احتقاق خصومت کردن دو کس باهم یقال احتق فلان ولا یقال للواحد کما لا یقال اختصم للواحد واحتق الفرس ای ضمر وطعنة محتقة ای لازیغ فیها وقد نفذت ویقال رمی فلان الصید فاحتق
بعضا وشرم بعضا ای قتل بعضا وافلت بعضا جریحا حق راست کردن سخن و وعده و درست کردن حق بر کسے یقال حققت حذره وحققته اذا فعلت ما کان تحذره وحققت الرجل وحققته اذا اتیته۔ وحققت الامر واحققته اذا تحققته ای صرت منه علی الیقین ویقال حق له ان یفعل کذا وحقیق ان یفعل کذا وحق لک وحققت ان تفعل هذا ای انت حقیق به ومحقوق به ای خلیق له تو سزاواری بدان والجمع احقاء ومحقوقون حق ایضا واجب شدن احقاق متعد فیه استحقاق استیجاب ومحقق عنده ای صح۔ تحقیق درست و راست کردن کلام محقق ای رصین وثوب محقق ای المحکم النسج حقیقة الشیء خلاف مجازه وانچه واجب شود بر کسے حمایت آن یقال منه فلان حامی الحقیقة وعلم احق اسپی که خوی نکند۔ و اسپ که سم ملے پاے بر جاے سم ها درست نهد در رفتن حقق مصدر منه حقحقة بلند بر داشتن اسپ دست و پای را وجنبان رفتن وی ویقال شر السیر الحقحقة ویقال هو السیر فی اول اللیل نهی عن ذلک حلق حلقة۔ بالفتح معروف ومنه حلقة الباب و حلقة المقوم وجمعه حلق بفتحتین علی غیر قیاس ویقال حلق مثل بدرة و بدر ویقال الواحد حلقة بالتحریک والجمع حلق وحلقات وجمع حالق حلقة یقال قوم حلقة للذین یحلقون الشعر۔ حلق بسکون الثانی خشک نای گلو حلقوم کذلک حلوق ج و موی ستردن و بر حلق زدن ذعع فذک ۴ حِلَق بالکسر

خاتم بلک وبال بسیار تحلیق مبالغة فی الحلق و بلند تر رفتن مرغ در ہوا۔ و بشکل حلقه داغ کردن ستور را محلق نام مردی محلق بکسر المیم گلیم درشت حالق پستان پر شیر حلق حوالق ج وتاک نر رفته بر درخت وکوه بلند۔ وجای بلند یقال جاء من حالق ای من مکان مشرف وقولهم لا تفعل ذاک امک حالق ای اثکلها الله حتی تحلق شعرها ویقال عند الامر یعجب منه خمشی عقری حلقی کانه من الحلق والعقر والخمش وهو الخدش وفی الحدیث انه صلعم حین قیل له ان صفیة بنت حیی حائض فقال عقری حلقی ما اراها الا حابستنا قال ابو عبید هو عقرا حلقا بالتنوین ای اصابها الله بالعقر ووجع فی حلقها احتلاق موی ستردن ویقال حلق معزه ولا یقال جزه الا فی الضأن شعر حلیق ولحیة حلیق ولا یقال حلیقة۔ حلاق مرگ مثل قطام مبنیت علی الکسرة لانه حصل فیها العدل والتانیث والصفة الغالبة وهی معدولة من حالقة حلاقة المغزی بالضم ما حلق من شعره عنز محلوقة۔ حلاق درد حلق حلاق بالکسر اسم فی حلق یقال ان راسه لجید الحلاق تحلق حلقه نشستن مردم حلق بالتحریک پوست رفتن وسرخ شدن قضیب اسپ وخر از گشنی کردن (ع ک ا ف ۲) یوم تحلاق اللمم یوم لتغلب علی بکر ابن وائل حلقان بالضم خرمای نیم رسیده محلقن کذلک حلقانة یکی حولقة لا حول ولا قوة الا بالله گفتن۔ حمق حمق۔ بالضم وبضمتین بی عقلی وگولی (ع ک اف ۲) حمق لغت منه حماقة ایضا مصدر منه (ع بضمها) احمق لغت منه وکاسد شدن بازار عمر بن الحمق نام مردی وامراة حمقاء وقوم حمق وحمقی وحماقی ونسوة کذلک البقلة الحمقاء بدرخت خرفه وهی الرجلة احماق احمق یافتن کسی را وبچگان احمق زادن یقال احمقت المراة فهی محمق ومحمقة۔ محماق بالکسر زن بسیار احمق زاینده تحمیق بحماقت نسبت کردن محامقة بگولی یاری دادن استحماق احمق شمردن تحامق خویشتن را گول ساختن انحماق کاسد شدن بازار وانحمق الثوب اخلق۔ حماق بالضم آبله که بر اندام بر آید محموق آبله زده۔

حملق حملاق۔ العین بالکسر باطن اجفانها الذی یسوده الکحل وما غطته الاجفان من بیاض المقلة حملق الرجل ای فتح عینیه ونظر نظرا شدیدا۔

حنق حنق۔ بالتحریک خشم حناق ج خشم گرفتن (ع ک ا ف ۲) حنق لغت منه۔ احناق بخشم آوردن وباریک شدن کوهان شتر حمار محنق خر باریک ولاغر شده از بسیاری گشنی محانیق شتران لاغر۔

حوق حوق۔ روفتن خانه (ع ف ا ض ۲) حواقة بالضم خاکروبه محوقة جاروب حوق بالضم گرداگرد سر نره

حیق حیق۔ فراز گرفتن صلته بالباء (ع ف ا ک ۲) قوله تعالی لا یحیق المکر السیئ الا باهله وقوله تعالی وحاق بهم العذاب ای احاط بهم ونزل۔

حبقبقة۔ بالفتح تنگی نفس از زفتی یا دل تنگی۔

حبلق کعملس نوعیست کوچک گوسپند یا بزهای خرد و بد

حندبق۔ کعصفر کوتاہ گرد اندام۔
حندرقۃ۔ بضم الحاء والراء وشد القاف خریرہ
کہ نوعی است از قلیہ۔
حندلق اظہر الحذق او ادعی اکثر مما عندہ تحذلق مثلہ
حرزقۃ۔ تنگ کردن وحبس نمودن۔
حزولق۔ بفتحتین کوتاہ فراہم اندام۔
حفلق۔ کعملس وجعفنہ مرد ناتوان گول۔
حلفق۔ کعصفر وارابزین حلفق مثلہ وتقدم۔
حمرقۃ۔ بالکسر شیم یقال ما علی الشاۃ حمرقۃ۔
حندقوق۔ دیواسیست وآن ترہ است یقال
لہا الذرق حندقوقی بضم القاف وفتحہا مثلہ وقد
تکسر الحاء فی الکل وایضا مرد دراز مضطرب وگول

فصل الخاء

خبق۔ رجل خبق۔ مثل ہجف دراز وان شئت
کسرت الباء اتباعا للخاء فرس اشق خبق ای
طویل سریع۔ خبقی نوعی از دویدن۔
خدرق۔ خدرنق۔ عنکبوت والجمع خدارن
بحذف القاف۔
خذق۔ خذق۔ سرگین وسرگین انگندن
مرغ (ع ف اض ۲ و ک ۲) مخذقۃ کون مرغ۔
خرق خرق۔ درانیدن تخریق کذلک انخراق
تخرق اخریراق دریدن ویقال فی ثوبہ خرق
وہو فی الاصل مصدر خرق ایضا زمین فراخ
خروق ج۔ وبریدن مسافت خریق زمین فراخ
علف ناک خرق ج۔ وباد سرد سخت وزندہ و

قیاسہ وخریقہ بالتاء اخراق الریح گذشتن باد
مخترق باد گذر منخرق کذلک خرق بکسر جوانمرد
تخرق فراخ دستی کردن در کرم ودروغ گفتن
از خود خریق مثال فسیق نیک کریم خرقۃ پارہ و
پارہ زدہ ذو الخرق نام مردی شاعر مخراق بالکسر
ثوب یلف لیضرب فیہ ودرہ وفی الحدیث البرق
مخاریق الملئکۃ۔ وفلان مخراق حرب ای صاحب
حروب یخف فیہا۔ مخرقۃ دروغ گفتن خرق بالتحریک
سرگشتہ شدن از بیم یا از حیا (ع ک اف ۲) خرق
نعت منہ۔ واخرقتہ ای ادہشتہ خرق ایضا
گول شدن خرق بالضم گولی اخرق خرقاء لنعتان
منہ۔ وفی المثل لا تعدم الخرقاء علۃ ومعناہ ان
العلل کثیرۃ موجودۃ تحسنہا الخرقاء فضلا عن
الکیش۔ خرقاء ایضا نام زنی معروف وبیش کہ در
گوش شاف کردہ باشد ریح خرقاء باد سخت۔
خربق۔ خربقت۔ الثوب۔ وخبرقتہ۔ ای شققتہ
وقطعتہ۔ ویقال جد فلان فی خرباقہ ای فی ضرطہ
خرباق بالکسر ایضا نام مردے از صحابہ وخربق
عملہ ای افسدہ۔ خربق نوعی از ادویہ مخرنبق
مرد سر فرو افگندہ وخاموش وفی المثل مخرنبق
لینباع اے لیثب اذا اصاب فرصۃ فمعناہ
سکت لداہیۃ یریدہا۔
خرنق خرنق۔ بکسرتین بچہ خرگوش ونام زنی
شاعرہ ارض مخرنقۃ زمین خرگوش بچہ ناک خورنق
نام کوشکے بعراق کہ آنرا النعمان الاکبر نہادہ بود

زق خزق نیزه زدن و بهدف رسیدن تیر (ع ف اک ۲) خازق سنان یقال هو امضی من خازق و تیر بهدف رسیده وخزقتهم بالنبل ای اصبتهم بها۔

خسق۔ خاسق۔ لغة فی خازق۔

خفق خفق۔ خفقان جنبیدن علم (ع ف اک ۲ ض ۲) وطپیدن دل و سراب برق و باد خفق الریح دویها واما قول رؤبة لماع الخفق فانما حرکه للضرورة خفق جنبانیدن از خواب وغنودن (ع ف اک ۲) وفی الحدیث کانت رؤسهم تخفق خفقة و بنعل زدن زمین را۔ و بدره زدن کسی را مخفقة درة و بپهنا شمشیر زدن مخفق شمشیر پهن۔ و بهر چیزی که پهن باشد زدن و پریدن مرغ اخفاق روی آوردن ستاره بفروشدن و بی غنیمت و صید بازگشتن غازی وصیاد و بی مراد بازگشتن جوینده وبال زدن مرغ در پریدن واخفق الرجل بثوبه ای لمع به خفوق فروشدن ستاره یقال وردت خفوق النجم ای وقت غیوبة الثریا خافقان مشرق ومغرب خفاق پهن پیش قدم پای امرأة خفاقة الحشا ای خمیصة۔ فلاة خیفق ای واسعة فرس خیفق سریعة جدا ظلیم خیفق کذلک خفیفق۔ سختی وزن و لیر سبک نون زائد یقال واهیة خنفقیق۔

خقق خقوق۔ باده خرکه از فرج او آوازی آید از لاغری خقیق آواز کردن فرج و غلاف قضیب اسب (ع ف اک ۲) خقخقة آواز فرج و قضیب اسب

واخقت البکرة اذا اتسع خرقها۔ اخقوق وخقوق بالضم کفتگی زمین وفی الحدیث فوقصت به ناقة فی اخاقیق جرذان وهی شقوق فی الارض خق بالضم حوض خشک۔

خلق خلق۔ اندازه کردن پیش از بریدن قال الحجاج ما خلقت الا فریت ولا وعدت الا وفیت و آفریدن و آفریده و آفریدگان و دروغ بر بافتن (ع ف اض ۲) ومنه قوله تعالی و تخلقون افکا۔ ویقال هذه قصیدة مخلوقة ای منحولة خلیقة خو۔ و آفریدگان خلائق ج۔ یقال هم خلیقة الله وهو خلق الله ایضا وهو فی الاصل مصدر خلاقة بالکسر آفرینش خلیق تمام خلقت و سزاوار۔ و خوگیر خلاقة سزاوار آمدن وقد خلق کذلک بالضم مخلقة کذلک ای مجدرة له۔ مختلق تمام خلقت سحابة خلقة خلیقة ای فیها اثر المطر مضغة مخلقة ای تامة الخلق۔ والخلق القبیح اذا لبن اختلاق دروغ بر بافتن قوله تعالی ان هذا الا اختلاق تخلق کذلک وایضا خوی گرفتن۔ وخوشبوی شدن خلق بالضم وبضمتین خوی یقال خالص المؤمن وخالق الفاجر۔ مخالقة خوی نیکو ورزیدن خلاق بالفتح بهره یقال لا خلاق له فی الآخرة۔ اخلق ای املس عصمت۔ صخرة خلقاء ای لیس فیها وصم ولا کسر و خلقاء ایضا زن بسته فرج ای رتقاء۔ خلق بالتحریک کهنه ثوب خلق وملحفة خلق یستوی فیه المذکر والمؤنث لانه فی الاصل مصدر خلقان بالضم ج ملحفة خلیق تصغیرها بلا ها لانه

صفة والهاء لا تلحق تصغير الصفات كما تقول نصيف
فی تصغیر امرأة نصف خلوقة کهنه شدن (ع بضمها)
اخلاق کهنه شدن وکردن لازم ومتعد وکهنه
پوشانیدن یقال اخلقته ثوبا ای کسوته ثوبا خلقا
ثوب اخلاق بالفتح اذا کانت الخلوقة کله کما یقال
برمة اعشار وارض سباسب خلوق بالفتح بوی
خوش تخلیق طلا کردن ببوی خوش وزعفران
وتمام خلق گردانیدن خلیقاء من الفرس کالعرنین
من الانسان واخلولق السحاب ای استوی یقال
صار خلیقا للمطر واخلولق الرسم ای استوی بالارض
خنق خنِق - بکسر النون خبه کردن (ع ف ض ۲)
تخنیق کذلک اختناق انخناق خبه شدن مخنّق
بالتشدید خبه مرده - وجای خبه کردن از گلو
خناق بالضم مثله وبیماری خبه خناق بالکسر رسن
که بدان خبه کنند مخنقة گردن بند وجمیل خانق
کوچه باریک مختنق تنگی جای -
خوق - خوَق - حلقة خوق بالتحریک گرد وفراخ
شدن مفازة خوقاء وبئر خوقاء ای واسعة - بعیر
اخوق وناقة خوقاء ای جرباء خاق باقِ اسم
الفرج لسعتها وهو مبنی علی الکسر مثل خازباز -
خبراق - بالکسر تیز زده وخبرق الشیء شگافت آنرا -
خدلق - کعملس تبنده یا تبنده کلان -
خذرنق - مثله رجل خذراق بالکسر ومخذرق مرد
بسیار ریخ زننده خذراق بالضم آبی ست شور
مر عرب را که آشامیدنش موجب ریخ زدن میشود -

خردق - بالفتح شوربا خردق نام شخصی -
خرفق - بالفتح خردل لغة شامیة وبمصر یعرف
بحشیشة السلطان وهو نوع من الحرف عریض
الورق خرفقة خموشیدن اخر نفاق مثله -
خزرانق - بالضم پارچه یا پارچهای سفید خزرنق
کسفرجل تننده -
خشتق - کجعفر کتان یا ابریشم یا پارچه پاره که
زیر بغل باشد معرب خشتچه -
خفنق - کقنفذ مرد زشت تنگدل -
خندق - کجعفر کنده وآن بنیادی که گرد اگرد شهر ساخته
باشد ومحله است بجرجان منها کامل بن ابراهیم الخندقی
ودهیست بباب قاهره منها موسی بن عبدالرحمن
وحفیر لسابور الملک ببریة الکوفة وابن ایاد
الدبیری راجز وخندقه کنده راکندید -

فصل الدال

دبق - دبق - بالکسر سریشم که بدان گنجشک وما نند
آن گیرند دبوقاء غدره وابق نام شهری والاغلب
علیه التذکیر والصرف -
دحق دحیق - دور وقد دحقه الناس ای لا یبالی
(ع بفتحها) ویقال ایضا ادحقه الله وسحقه ودحقت الرحم
ای رمت بالماء فلم تقبله ویقال قبحه الله ودحقت به
ای ولدته ودحوق ناقة که رحم وی بیرون آمده باشد
بعد از ولادت اندحاق بیرون افتادن رحم -
درق - درقة - بفتحتین سپر درق ودرباق لغة
فی تریاق دردق کودکان ویقال ولدان دردق

دوراوق ویقال لصغار الابل ایضا وردق وہو
الصغار ایضا من کل شئی۔ دورق پیمانۂ شراب
وہو معرب من الفارسی۔
درفق۔ مدرنفق۔ المسرع فی السیر ویقال
ادرنفق مزمعلا ای امض راشد۔
دسق۔ ودیسق۔ سپیدی سراب وحوض پر آب
یقال ملأت الحوض حتی دسق ای ساح ماؤہ
ودیسق ایضا طشت خون وہو معرب۔
دشق ناقۃ ودمشق۔ ای سریعۃ جدا وکذلک ناقۃ
دمشق مثال جحجر وہو ایضا اسم بلدۃ الشام۔
دعق۔ ودعق۔ سپردن وکوفتہ کردن راہ وبرانگیختن
ورمانیدن (ع بفتحہما) یقال دعق الطریق فہو
مدعوق ویقال دعقت الابل الحوض ای تلمتہ
من جوانبہ ودعقۃ جماعۃ من الابل خیل مداعیق
اسپان کہ مردم را فرو کوبند در جنگ۔
دعشق۔ ودعشوقۃ۔ جانوری۔
دغفق۔ عیش دغفق۔ بالفتح ای واسع۔
وعام دغفق مخصب۔
دفق۔ ودفق۔ ریختن آب (ع ف اض ن وک ۲)
ماء دافق ای مدفوق آب جہیدہ کقولہم سر کاتم ای مکتوم
وہو من قولک دفق الماء مجہولا ویقال دفق اللہ
روحہ اذا دعی علیہ بالموت ودفقت کفاہ الندی ای
صبتاہ شد وللکثرۃ اندفاق ریختہ شدن تدفق
کذلک سیل دفاق بالضم سیل کہ پر کند رود بار را
ناقۃ دفاق بالکسر جہجہان رفتار دفق مثال ہجف
شتر تیز رو ویقال مشی فلان الدفقی اذا اسرع
سیر ادفق رفتن بشتاب دفق بالتحریک بیرون
آمدگی دندان شتر بعیر ادفق لغت منہ یقال جاء
القوم دفقۃ واحدۃ بالضم ای بمرۃ واحدۃ۔
دقق۔ ودقیق۔ باریک وہو خلاف الغلیظ ودقاق
بالضم کذلک دق بالکسر مثلہ ومنہ حمی الدق
اخذت دقہ وجلہ ای قلیلہ وکثیرہ دقۃ باریکی و
باریک شدن (ع ف اک ۲) استدقاق کذلک
ادقاق تدقیق باریک کردن دنیاد کوفتن وآرد
نرم کردن ودقیق ایضا آرد دقۃ بالضم خاک نرم کہ
بباد رفتہ شود از زمین دقق ج ویقال اتیتہ
فما ادقنی ولا اجلنی ای ما اعطانی دقیقا ولا جلیلا
مداقۃ باہم باریکی کردن دق کوفتن وآرد کردن
مدق مدقۃ کوبہ مدق بضمتین کذلک مداق بالفتح
ج دقدقۃ آواز سم اسپ۔
دلق۔ اندلاق۔ پیش شدن واندلق السیف اذا
خرج من غیر سل وکل ما ندر خارجا فقد اندلق ولق
لغزانیدن یقال دلقت السیف من غمدہ ای ازلقتہ
سیف دالق دلوق سلس الخروج من غمدہ۔ دالق
نام مردی ویقال طعنہ فاندلقت اقتاب بطنہ ای
خرجت امعاؤہ واندلق السیل والغارۃ علی القوم ای
ہجمہم غارۃ دلوق وخیل دلق بضمتین ای مندلقۃ
شدیدۃ الدفعۃ دلوق ناقۃ دندان شکستہ از پیری
ودلقاء کذلک دلقم بالکسر مثلہ میم زائدہ ویقال
للناقۃ بعد البزول شارف ثم عوزم ثم لطلط ثم جحمرش

ثم حبا ثم دلقم اذا سقطت اضراسها هرما۔ دلق بالتحریک دله وهی معرب۔

دمق۔ دموق درآمدن بر کسی بناگاه بی دستوری (ع ف اض ۲) ودرآمدن صیاد در کازه و دمقت فاه ای کسرت اسنانه۔ واندمق علیهم بغتة اذا دخل بغیر اذن۔ واندمق الصائد فی قترته ایضا۔ دمق بالتحریک دمه معرب۔

دملق۔ مدملق۔ بفتح اللام سنگ تابان و سم لغزان کرده۔

دنق۔ دانق۔ بفتح النون وکسرها دانگی دستور لاغر افتاده وربما قالوا للدانق داناق وللدرهم درهام تدنیق نیک نگریستن در کاری واستقصا کردن یقال لاتدنقوا فیدنق علیکم۔ ونزدیک شدن آفتاب بفرو شدن وبمعنای فرو شدن چشم وسست نگریستن۔

دوق۔ دوق۔ بالضم گولی یقال احمق مائق دائق وقد داق یدوق دوقا ودوقا وداقة۔

دهق۔ دهق۔ بالتحریک شکنجه کردن وشکستن و بریدن (ع بفتحها) کاس دهاق بالکسر جام پر ادهاق پر کردن جام را وبر ریختن آب را ودهقة شکستن و بریدن ودهمقة مثله وایضا تنگی ونرمی طعام و هرچه نرم باشد ومنه حدیث عمر رض لو شئت ان یدهمق لی لفعلت ولکن الله عاب قوما فقال تعالی اذهبتم طیباتکم فی حیوتکم الدنیا۔

دثق۔ بالفتح ریختن آب۔

دحموق کعصفور بزرگ شکم یا کلان خلقت۔

دربخق کسفرجل دوده است در مرو۔

درمق کجعفر آرد نیک سفید۔

دزق کعنب دهیست بمرو ولیس بتصحیف درق القریة المعروفة بها فیها حکاه الذهبی منها ابو جعفر الدزقی شیخ السمعانی وهذا وهم والصواب دزق قریة بمرو منها علی بن خشرم وده‌ی ست بپنج ده منها ابو جعفر محمد بن علی وده‌ی ست بسمرقند منها ابو بکر احمد بن خلف وثلث قری اخر بمرو ودرق العلیا دهیست بمرو ومنها الحسن بن محمد بن جعفر

دوشق۔ بالفتح خانه میانه که نه خرد باشد نه کلان یا شتر وفرنگ۔

دصق بالفتح شکستن آبگینه وجزآن (ع ف اض ۲) دعسق علیهم بر آنان حمله کرده ودعسق الابل الحوض شتر حوض را پایمال کرده وشکست آنرا ودعسق الجمال راست شد رویهای شتران والدعسقة فی المشی کالدوب والاقبال والادبار والطر وجمیعا ولیلة دعسقة شب دراز ودعسوقة بالضم دابه است خرد و دعفقة۔ گولی۔

دعلق فی الوادی دور رفت وعلقة فرومایگی و جستن چیزی مدعلق بکارها درآینده وفرو شونده طریق دلفق۔ کجعفر وقرطاس راه روشن وجز دلفقا ای سریعا ودلفقا مثله۔

دمحق کجعفر شیر شب مانده وکقنفذ المسعط یعنی ظرفیکه دارو در بینی ریختنی دران نهند دحوق بالضم کلان شکم ودمحق الثوب تر کرد پارچه بآب بسبوس

دمحق فی مشیه - در رفتار گرانی کرد -
وندانقان - شہریست بنواحی مرو -
دہدقة - شکست آنرا ودہدق اللحم دہدقة و
ودہداقا ویکسر گوشت را برید واستخوانہای آنرا
شکست ودہدقت البضعة وارت فی القدر اذا غلت
وہراق جوش آن وخنده بد ورفتار بالاتر از عنق
دہقة - ستردن موی جلد چہارپایه تا صاف شود -
الدہشقة - الدقیقة فی معانیہا -
دیق - کج و مائل کردن چیزے را برائے
کشیدن (ع ف اک ۲)

فصل الذال

ذرق - ذرق - بضم او فتح ۲ سپست وشتی
ذرق بالفتح سرگین مرغ وسرگین افگندن آن
(ع ف اض ۲ وک ۲) یقال ذرق الطائر و
زرق بمعنی - اذراق رویانیدن زمین سپست
رالبن مذرّق ای مذیق -
ذعلق - ذعلوق - بالضم گیاہے -
ذلق - ذلق - بالتحریک بے آرامی وبی آرام
شدن وتیز زبان شدن (ع ک اف ۲) اذلاق
بے آرام کردن وآب ریختن در سوراخ سوسمار
تا بیرون آید تذلیق تیز کردن طرف ہر چیزے
ذلق مجرای محور در بکره وتیزی زبان وتیزی
سنان - وتیزی ہر چیز وتیز شدن زبان (ع ع
بضمہما) لسان ذلیق وذلق واذلق لغت منه و
یقال ایضا لسان ذَلُق طَلُق ذلیق طلیق ذلق
طلق بضمتین ذلق طلق بالضم وفتح اللام فیہا اربع
لغات وکذلک ذولق اللسان والسنان ای طرفہما
حروف ذلق حرفہائیکه از کرانہای زبان ولب
بیرون آید وہی ستة ثلثة منہا ذولقیة وہی الراء
واللام والنون وثلثة منہا شفویة وہی الفاء و
الباء والمیم خطیب فی لیق وذلق بکسر اللام و فصیح
زبان ذلقة ذلیقة مونث ذلاقة تیز زبانی وفصاحت
ذوق - ذوق - ذواق مذاق مذاقة چشیدن
(ع ف اض ۲) ویقال ما ذقت ذواقا ای شیأ -
وذوقت ما عنده ای خبرته وذقت القوس ای
جذبت وترہا لعلمت ما شدتہا - اذاقة چشانیدن
اذاقه العدو وبال امره متذوق پاره پاره چشیدن
استذاق ای جرب معلوم ذواق مرد ملول
ذعقة - بانگ زد برو و ترسانید او را (ع بفتحہما)
ماء ذعاق بالضم آب تلخ سطبر که خورده نشود
واذعاق ورود کشنده -
ذفروق - بروزن ومعنی ثفروق -
ذفداق - تیز زبان که دران زودی باشد -
ذملق - کملس مرد چاپلوس ومرد سبک وتیز
زبان وشمشیر تیز ورجل ذملقانی مرد جلد گو
ذملقی مرد گو یا ذملقة چاپلوسی ونرمی کردن -

فصل الراء

ربق - ربق - بالکسر رسن با گوشہا که بره و بزغاله
بند ند ربقة یکے گوشه ازان وفی حدیث خلع
ربقة الاسلام من عنقه والجمع ربق وارباق

ذرباق - و فی الحدیث لکم العهد ما لم تاکلوا الرباق
ربق بالفتح در ربقه کشیدن (ع ع ف اض ۲ ک ۲)
ارتباق در ربقه در آمدن و در دام بسته شدن
گردن آهو ربیقة صید بدام افتاده و بره و بز غالهٔ
گردن بسته و قولهم رعدت الضأن فربق ربق ای
هی الارباق فانها تلد عن قریب لانها تضرع
علی رأس الولد ولیس کذلک المعزی فلذلک
قالوا فیها رنق رنق بالنون ام الربیق الداهیة -
رتق - رتق - بستن و هو ضد الفتق و بسته (ع ع
ف اض ۲) و منه قوله تعالی کانتا رتقا ففتقناهما
ارتتاق بسته شدن رتق بالتحریک بسته شدن
بکارت زائل شده امرأة رتقاء التی لا یستطاع
جماعها لارتتاق ذلک الموضع منها - رتاق
بالکسر دو جامه که از انها بهم بسته -
رحق - رحیق - شراب خالص -
رزق - رزق - بالکسر روزی و روزی دادن
و مرسوم (ع ع ف اض ۲) و باران و منه قوله تعالی
و ما انزل الله من السماء من رزق رزقة یکبار دادن
رزقات الجند وارزقهم ای اطعمهم ارتزاق مرسوم
گرفتن لشکر و روزی یافتن و قوله تعالی وتجعلون
رزقکم انکم تکذبون ای شکر رزقکم و قال الله تعالی
و فی السماء رزقکم و هو اتساع فی اللغة کما یقال التمر
فی قعر القلیب یعنی به سقی النخل رجل مرزوق ای
مجدود یعنی با بخت رازقیة جامهای کتان سپید -
رزدق - رزداق - بالضم روستا و هو معرب
رزدق رسته از هر چیز و هو معرب -
رستق - رسدق - رستاق - رسداق - روستا
والجمع رساتیق و هی السواد -
رشق - رشق - تیر انداختن (ع ع ف اض ۲) رشق
بالکسر هو الوجه من الرمی فاذا رمی القوم باجمعهم
فی جهة واحدة قالوا رمینا رشقا ارشاق تیز نگریستن
و گردن دراز کردن آهو رشاقة باریک و نیکو قد
شدن (ع ع بضمهما) و رجل رشیق ای حسن القد
لطیفه رشانیق بطنی از قبائل سیابان -
رفق - رفق - بالکسر نرمی و نرمی کردن ضد العنف
(ع ع ف اض ۲) صلته بالباء و سود و نفع ارفاق
نرمی کردن و سود داشتن کسی را ترفق نرمی کردن
صلته بالباء رفقة بالضم والکسر گروه هم سفر رفاق
ج یقال رافقته و ترافقنا فی السفر - رفیق مرافق
بمعنی رفقاء ج - فاذا تفرقوا ذهب اسم الرفقة و
لا یذهب اسم الرفیق و هو واحد و جمع مثل الصدیق
قوله تعالی وحسن اولئک رفیقا و هو البصاصة الاخرق
یعنی گول و رشت رفق بستن بازوی شتر تا آهسته
رود (ع ع ف اض ۲) رفاق رسن که بآن بند مرفق
بکسر المیم و فتح الفاء و بالعکس آرنج و انچه بوی نفع
یابند از کاری و منه قری قوله تعالی و یهیئ لکم
من امرکم مرفقا جعله مثل مقطع و من قرأه مرفقا
جعله اسما مثل مسجد و یجوز مرفقا بفتح الفاء ای رفقا
مثل مطلع و لم یقرأ به و مرافق الدار جای آب و
برف انداختن و مانند آن مرفقة بکسر المیم نازبالش

وقد تمرفق ای اخذ مرفقه وبات فلان مرتفقا ای
متکیا علی مرفق یده - رفق بالتحریک بتافتگی آرنج
جمل ارفق وناقه رفقاء نعت منه - ماء رفق ومرتفق
رفق ای سهل المطلب - رافقه نام شهریست -
رقق - رق - بالکسر بندگی وچیزی تنک وزمین
نرم رقیق بنده وتنک ونرم واحد وجمع رق بالفتح
پوست آهو که بروی نویسند قوله تعالی فی رق منشور
وسنگ پشت یعنی کشف بزرگ رقوق ج رقه
نام شهریست - وهر زمین که بر لب رود باشد که آب بر آید
از وی بوقت مد رقاق بالفتح زمین هموار که روی او
نرم باشد وزیر وی سخت رقق کذلک ایضا سستی
وکمی یقال فی عظمه رقق ای ضعف وفی ماله رقق
ای قلة - رقاق بالضم نان تنک یقال عندی غلام
یخبز الجردق والرقاق یعنی گرده ونان تنک رقه
بالکسر تنکی (ع ف اک ۲) ارقاق تنک کردن و
بنده کردن ترقیق ایضا تنک کردن ونیکو کردن
سخن را ترقق تنک دل شدن استرقاق تنک شدن
وبنده گرفتن مراق البطن تنک جایهای شکم ولا
واحد له - ترقرق درخشیدن وبهرسو رفتن آب چشم
رقراق السراب درخش سراب وهر چیزی ترقرقه
جنبانیدن کوزه آب - وبرگشتن آب در چشم -
رمق - رمق - نگریستن (ع ف اض ۲) ترمیق
پیوسته نگریستن رمق بالتحریک باقی جان - ورمق
هذا معرب ویقال هذه النخلة ترامق بعرق ولا تحیی
ولا تموت مرامق آنکه اندک دوستی تو بر دل او

مانده باشد ومافی عیشه الا رمقه ورماق ای
بلغة - جبل ارماق ای ضعیف کما یقال ثوب اخلاق
واسمال ارمقاق ارمیقاق سست شدن کار یقال
ارمق الحبل ارمقاقا وارماق ارمیقاقا ای ضعف
وعیش مرمق ای دون وعیش رمق الذی یمسک
الرمق ترمق آشامیدن مرامقة محکم ناکردن کار
رنق - رنق - بالتحریک تیره شدن آب وجز آن
(ع ک اف ۲) ماء رنق بالتسکین وعیش رنق بکسر ا
ارناق تیره کردن ترنیق مثله وایضا در آمیختن خواب
با چشم وسست شدن در کار وسستی تن وبینائی
وپیوسته نگریستن در چیزی وانتظار مثل ترمیق
وتدنیق ویقال رنقت المعزی فرنق رنق ای
انتظر الولادة لانها ترى ولا تضع الا بعد مدة وربما
قالوا بالمیم وبالدال ایضا ای رمق ودنق ومقیم
بودن قوم بر یک جای واحتباس کردن ویقال
رنق الطائر اذا خفق بجناحیه فی الهواء وثبت و
لم یطر - ولقیت فلانا مرنقة عیناه ای منکسر الطرف
من جوع وغیره - رونق آب کار ورونق السیف
آب تیغ رونق الامر ورونق الضحی منه ایضا ترنوق
بضمتین الطین الذی فی الانهار والمسیل -
روق - روق - شاخ ارواق ج وپاره از شب و
اول هر چیزی وکاشانه رواق بالکسر مثله ایضا
پرده که درکشیده باشند از سقف تقابل بیت مروق
ویقال ثلثة اروقة والکثیر روق بالضم - روق الشباب
وریقه وریقه بالتشدید ای اوله وریق کل شیء فضله

ویقال اکل فلان روقه اذا طال عمره حتی تحات
اسنانه - آرواق خیمه ها یقال ضرب فلان روقه
بموضع کذا ای فسطاطه وفی الحدیث حین ضرب
الشیطان روقه ومدا طنابه یقال القی فلان علیک
ارواقه وشراشره وهوان تحبه حبا شدیدا - وایضا
القی ارواقه اذا اعدا واشتد عدوه والقی ارواقه
اذا اقام بالمکان واطمأن به - والقت السحابة
ارواقها ای سطرها ووبلها ترویق فرو هشتن شب
تاریکی را و پالودن شراب را و روق ایضا خوش آمدن
و شگفت آوردن کسی را (ع ف اص ح) و صافی
شدن شراب راوق پالونه شراب غلمان روقة
بالضم وجوار روقة ای حسان وهو جمع رائق مثل
فاره و فرهة و صاحب و صحبة و غلمان روق ایضا
مثل بازل و بزل روق بالتحریک دندان پیش
برین دراز شدن از فرودین آروق لغت منه
اراقه ریختن آب و خون و مانند آن -
رهق - رهق - بالتحریک برنشستن گرد بر چیزی
و فرو پوشیدن (ع ک ا ف ۲) قوله تعالی ولا یرهق
وجوههم قتر ولا ذلة - وفی الحدیث اذا صلی احدکم الی
الشیئ فلیرهقه ای فلیغشه ولا یبعد منه وخود را بر جرم
و تباهی داشتن یقال فیه رهق ای غشیان للمحارم
من شرب الخمر ونحوه و ستم کردن قوله تعالی فلا یخاف
بخسا ولا رهقا ای ظلما و سفاهت و طغیان قوله
تعالی فزادوهم رهقا ای سفها و طغیانا و نزدیک آمدن
و دریافتن چیزی را یقال طلبته حتی رهقته
ای دنوت منه وادرکته ارهاق تکلیف کردن و تاخیر
کردن نماز را تا بوقت نماز دیگر و دشوار کردن یقال
لا ترهقنی لا ارهقک الله ای لا تعسرنی لا اعسرک الله
و قوله تعالی لا ترهقنی من امری عسرا ای لا تکلفنی و
یقال ارهقه طغیانا ای اغشاه ایاه وارهقنی اثما حتی رهقته
ای حملنی فحملته مرهق آنکه کشتی رسیده باشد مراهقة
نزدیک رسیدن کودک ببلوغ ترهیق متهم داشتن
کسی را و فی الحدیث انه صلی علی امرأة ترهق ای تتهم و
تؤبن بشر رجل مرهق ای مغشی بالناس و الضیفان
وقیل (شعر) خیر الرجال المرهقون کما + خیر تلاع البلاد
اکلؤها + ویقال القوم رهاق مائة بالضم والکسر
بالاضافة ای زهاء مائة یعنی نزدیک صد ریهقان زعفران
ریق - ریق - بالکسر آب دهان ریقة اخص منه
ارياق ج - ريق كل شيئ افضله واوله وقد يخفف و
منه ريق الشباب والمطر ماء رائق آب ناشتا خورده
ريوق جان دادن يقال هو يريق بنفسه اي يجود بها
عند الموت بريق بالفتح درخشيدن شراب ترياق مثله
ربرق - کجعفر ساب انگور -
روق - بفتحتین روج وآن چیزیکه شتر بچه یا اسپ
کره بعد تولد پیش از خوردن رید -
رودق - کجوهر پوست کشیده و بزغاله موی برکنده و
و گوشت برانیده با ویکپاره فراز و غیره آمیخته روادق ج
ریرق - و ریزق - سیاک انگور -
ارتصاق - چسپیدن چوز مرصق و مرتعق گرد گاه تنگ
برآوردن مغز ش دشوار باشد -

زعیق - کاهیر و غراب آواز شکم دابه که وقت دویدن شنیده شود یا آواز نرهٔ آن و قنیکه در غلافش بجنبد و قد زعق جنین آواز کرد (ع بفتحها) -

فصل الزاء

زبق - زبق - برکندن موی (ع ف اض ۲) انزبق ای دخل و هو مقلوب انزقب زنبق روغن یاسمین زیبق بالکسر سیماب و هو معرب و قد اعرب بالهمز و بکسر الباء مثل زئبر - ودرهم مزابق درم سیماب اندوده والعامة تقول مزبق -

زبرق - زبرقان - بکسر تین ماه و نام مردی زبرقت الثوب ای صفرته -

زحلق - زحلوقة - مثل زحلوفة جای لغزیدن کودکان زحالیق ج زحلقة ای دحرجه و قد تزحلق ای تدحرج -

زندق - زندیق - بالکسر یکی از بدمذهبان و هو معرب زنادقة ج - والهاء عوض من الیاء المحذوفة واصله الزنادیق و قد تزندق والاسم زندقة معرب من الزند و هو کتاب لهم -

زرق - زرق - بالتحریک گربه چشم شدن (ع ک اف ۲) زرقة گربه چشمی ازرق زرقاء نعتان منه یقال نصل ازرق و ماء ازرق ازرقاق ازریقاق کذلک زرقم بالضم سخت کبود چشم و للمؤنث کذلک زرق جمع ازرق و زرقاء ایضا سنانهای تیز چو برنگ تود هاز زرق الطائر یزرق ای ذرق و زرقت عینه نحوی اذا انقلبت وظهر بیاضها - زرق بالسکون زدن بمزراق و هو رمح قصیر و زحل سپس افگندن شتر زرنوقان دو دیوارچه دو طرف چاه که نعامه را بروی نهند و آن چوبی باشد که بکره را ازوی درآویزند فان کانتا من خشب فهما دعامتان و قیل نعامتان والمعترضة علیهما هی العجلة والغرب و معلق بالعجلة زورق کشتی خرد زرق بالضم و التشدید بازجره معرب و آن باز سپید باشد زراریق ج

زرمق - زرمانقة - جبه صوف و فی الحدیث ان موسی عم اتی فرعون و علیه زرمانقة -

زعق - زعق - فریاد و بانگ کردن (ع بفتحهما) زعق بالتحریک ترسیدن در حالت نشاط (ع ک اف ۲) زعق نعت منه - و یقال ازعقه الخوف حتی زعق و انزعق و یقال ازعقته فهو مزعوق و یقال زعقته فهو مزعوق - طعام زعاق بالضم آب شور طعام مزعوق طعام شور -

زعفق - زعفوق - بالضم بدخوی -

زقق - زق - بالکسر مشک ازقاق ج و زقاق و زقان ایضا مثل ذئاب و ذوبان تزقیق الحلم سلخه من قبل رأسه زقاق بالضم کوچه یذکر و یؤنث قال الاخفش اهل الحجاز یؤنثون الطریق والصراط والسبیل والسوق والزقاق و بنو تمیم یذکرون هذا کله زقاق ازقة ج مثل حمار و حوار و احمرة زق خورش دادن مرغ جوزه را بدهان زقزقة ترقیص کودک -

زلق - زلق - بالتحریک جای لغزان و لغزیدن

(ع ک اف ۲) ازلاق سقط منه و بچه افگندن
ناقه و موی ستردن مزلق مزلقة جای لغزان و
کذلک الزلقة و قوله تعالی فتصبح صعیدا زلقا ای
ارضا ملساء لیس بها شیء مزلاق ای فرلاج و هو
الذی یغلق به الباب و یفتح بلا مفتاح و فرس مزلاق
کثیرة الازلاق - زلیق بچه افگنده زلق سر ستردن
(ع ف اک ۲) تزلیق کذلک رجل زلق زملق
مثال هدبد و زمالق و زملق بتشدید المیم آنکه پیش
از مجامعت انزال افتدش زلیق بالضم والتشدید
شفرنگ و آن نوعی از شفتالو ست بی پشم -
زنق - زناق - حلقة توضع تحت حنک الدابة
ثم یجعل فیها خیط یشد برأسه تمنع جماحه و گلوبند
زنان از زیور یقال زنقت الفرس - زنق
بالتحریک جای زناق واطنه معربا من زنخ -
زنقة کوچه باریک تنگ مزنوق نام اسپی -
زوق - زاوق - سیماب فی لغة اهل المدینة
و قیل لکل منقش مزوق وان لم یکن فیه زیبق
تزویق آراستن و درست کردن کتاب و سخن
ازیق لقمیص بالکسر زه پیراهن زیق نام مردی
تزیق سرمه کردن و آراستن زن خود را -
زهق - زهوق - مغز اگنده شدن استخوان و
پر شدن مغز و برآمدن جان قوله تعالی و تزهق
انفسهم و هم کافرون : حکی بعضهم زهقت نفسه
بالکسر تزهق زهوقا لغة فی زهقت و پیش شدن
اسپی از اسپان دیگر و نیست شدن قوله تعالی

و زهق الباطل زهوق بالفتح لغت منه - والزهق
بئر بعیدة القعر و فج الجبل المشرف و از نشانه در گذشتن
تیر (ع بفتحها) ازاهق مغز اگنده و ستور فربه پر مغز
و مرد نیز نیست شده جمعه زهق - زهق بالتحریک زمین
پست زهق ای نزق ازهاق کشتن و نیست کردن
و در گذرانیدن تیر از نشانه و پر کردن خنور را -
و بر گردن آوردن ستور زین را و رحل را و یقال
و رأیت فلانا مزهقا ای مغذا فی سیره - و فرس
ذات ازاهیق ای ذات جری سریع - انزهاق
بر جستن و رمیدن ستور بزدن زهلوق بالضم
فربه لام زائده یقال حمر زهالق -
زهزق - زهزقة - سخت خندیدن -
زلعبق - کسفرجل و سرطراط بد خلق -
الزوق - بالکسر لغة فی الصدق یقال انا زوق منه
زرنوقان - بالضم و الفتح منارتان تبنیان علی
جانبی رأس البئر زرنوق نهر خرد و دیر الزرنوق
علی جبل مطل علی دجلة بالجزیرة زرنیق بالکسر زرنیخ
معرب و تزرنق متغیر شد و برزرنوق بآجرت آب
کشید و تزرنق فی الثیاب پارچه را پوشید و در ان
پنهان گشت و زرنقة انا متعد منه زرنقة دین کان
معرب زرنه ای الذهب لبس فزونی و کمال حسن
و بزرنوق آب دادن و برپا کردنش بر چاه و چیزی را
بمزدت فروختن و انزرق فی الجحر در سوراخ در آمد و
بکمینگاه نشست و ازترق الرمح نیزه بگذشت
زعبق القوم و الشیء - کرده و چیزی را پراگنده کرد

بعنزقة مثله۔
زعلوق۔ کعصفور شادان وخباقی او الصواب بالذال فیہا۔
زمق لحیته۔ ریش او را بر کند (ع ف اک ۲ و مص ۱)۔ واللحیة رمیقة وممزوقة وزمق القفل قفل مرا واکرد وما اغنی عنی زمقة اے شیا۔
الزندوق۔ بالضم لغة فی الصندوق۔
زہمق۔ بالفتح کوتاہ وفراہم اندام زہمقة بدبوئی تن ازگندہ بغلی یا جز آن۔

فصل السین

سبق سبق۔ درگذشتن (ع ف اض ۲ وک ۲) یقال سابقتہ فسبقتہ۔ واستبقنا فی العدو ای تسابقنا وقیل فی قولہ تعالی ذہبنا نستبق ای ننتضل۔ ویقال لہ سابقة فی ہذا الامر اذا سبق الناس الیہ سبق بالتحریک آنچہ گرو بندند بران در اسپ دوانیدن وتیر انداختن ومانند آن سباقا البازی قیداہ من سیر وغیرہ۔
ستق۔ درہم ستوق۔ بالتشدید درم نبہرہ و کل ما کان علی ہذا المثال فہو مفتوح الاول الا اربعة احرف جاءت نوادر وہی سبوح و قدوس وذروح وستوق فانہا تضم وتفتح۔
ستقة پوستین دراز آستین مساتق ج۔
سحق سحق۔ سودن وجامۂ کہنہ۔ وپویہ رفتن (ع ع بفتحہا) السحاق سودہ شدن سحق بالضم وبضمتین دوری (ع ع بضمہا) یقال سحقا لہ سحیق دور اسحاق دور گردانیدن وکہنہ شدن جامہ وسودہ شدن سبل فتر وخشک شدن پستان با شیر دبہ سینہ وغلہ حفیدن آن سحوق بالفتح نخل دراز سحق ج اتان سحوق وحمار سحوق الیعنی ای طویل۔ سوحق دراز اسحاق نام پیغمبرے معروف فان اردت بہ الاسم لم تصرفہ وان اردت بہ المصدر صرفتہ سمحوق بالضم نخل دراز سیم زائدہ۔ سمحاق بالکسر پوست تنک سر۔ وشکستگی کہ بدان پوست رسد سماحیق السماء پارہ ہای ابر وپارہ ہای پیہ پرندہ
سذق سوذق۔ بالفتح بالذال المعجمة وستیانج وچرغ سوذنیق سیذنوق سوذانق کذلک معرب سذق شب آتش افروختن مغان معرب سدہ
سرق سرق۔ بالتحریک قطعہای حریر سپید سرقة یکے وہو معرب سرہ مثل برق معرب برہ۔ دزدی کردن سرقة بکسر الراء دزدی یقال سرق مالا منہ وربما قالوا سرقہ مالا۔ وفی المثل سرق السارق فانتحر۔ تسریق بدزدی نسبت کردن وقری قولہ تعالی ان ابنک سرق استراق گوش واشتن بنہانی سخن کسی را ویقال یسارق النظر الیہ سرق ومسرقان دو موضع سراقة بن جعشم بالضم نام مردی از صحابہ استبرق دیبای گندہ
سردق سرادق۔ سراپردہ سرادقات ج ویقال بیت مسردق خانہ با سراپردہ۔
سرمق سرمق۔ شور گیاہ۔
سفق سفق۔ در باز کردن انسفاق لازم منہ

ثوب سفیق ای صفیق جامۂ سخت بافته سفاقة
شوخ دیدگی وقد سفق بالضم سو هو سفیق الوجه
ای وقح سفاسق السیف پرنک شمشیر معرب
ساق سلق بالتحریک دشت هموار سلقان
بالضم ج مثل خلق وخلقان سملق بزیادة المیم
کذلک سمالق ج سلیق بالسکون ستان افگندن
ورسماقا لوا سلقیته سلقا ریزیدون فیه الیاء کما قالو
جعبیته ای صرعته ویقال سلقها وسلقا بالوا البسطها
ثم جامعها واسلنقی اذا نام علی ظهره وهو افعنلی و
یقال اسلنقی وهو افعنلی وسلق لغة فی صلق ای
صاح سلق ایضا سخن سخت گفتن وآزردن
بزبان قوله تعالی سلقوکم بالسنة حداد مسلاق
بالکسر خطیب بلند آوازه سلّاق کذلک یقال خطیب
مسقع مسلاق مصقع وروغن دادن مشک وفرادو
راو نیم پخته کردن سبزی ومضیر را در دیگ وگوشه
جوال ورهم افگندن ونشان ریش پشت ستور
که نیکو شده باشد وجای آن سپید مانده سِلق
بالکسر گرگ دچکند سلقة ماده گرگ وزن درانه
زبان سلیقة نشان نواره وتنگ بر پهلوی ستور
و سرشت یقال فلان یتکلم بالسلیقة ای بطبعه
لا عن تعلم سُلاق بالضم دمیدگی دهان وبنهای
دندان ودمیدگی براندام تسلق بر دیوار بر شدن
سلیق انچه از درخت فرو ریزد سلوق بالفتح نام
دیهی همین (درع) سلوقیة وگلاب سلوقیة منسوب بوی
سمق سموق بلند شدن ودراز شدن

(ع ف اض ۲) سُمّاق بالضم والتشدید تخم وآن نوعی
از بر درختیست ترش کذب سماق بالتخفیف دروغ
ساده سمیقان دو چوب یوغ که بر گردن گاو نشینه
سنق سنق بالتحریک ناگوار شدن
(ع ک اف ۲)
سوق ساق معروف سوق بالضم ج نحو
اَسد واُسد سیقان اسوق کذلک سوق
بالتحریک خوب ساق شدن اَسوق سوقاء
المؤنث منه اَسوق ایضا دراز ساق ویقال
ولدت ثلثة بنین علی ساق واحد ای بعضهم
علی اثر بعض لیست بینهم جاریة ساق الشجر تنه
درخت ساق حُر قمری نر وقوله تعالی یوم یکشف
عن ساق ای عن شدة مساوقة مفاخرت
کردن ساقة الجیش مؤخره سوق بالضم بازار
یذکر ویونث سوق الحرب حومة القتال سَوق
بالفتح راندن دوست بیمان راندن از ستور
وجز آن بعروس وبر ساق زدن (ع ف ا
ض ۲) تسوق خود را بازاری کردن بخرید وفروخت
سوقة بالضم مردم فرومایه سوق بتحریک الواو ج
استیاق راندن انسیاق لازم منه سیّقة بالفتح
والتشدید ستور بغارت رانده شکل وسیقة سیّق
ابر بی باران که باد او را می راند ویقال استقتک ابلا
ای اعطیتک لتسوقها سیاق جان کندن
یقال رأیت فلانا بالسوق ای ینزع عند الموت
سیاقة بر یک روش راندن سویق پست

سهق. سهوق. مرد دراز و باد سخت۔
السّاق. لغة فی السّاق سوق ج۔
سیداق. درختیست قوی یک ساق دار قشره
حراق ور ماده حریق خشبه بیبض به غزل الکتان۔
سودق. کجوهر چرغ منقول عن الباهر۔
السعلق. بالفتح ام السعالی۔
سعفوق. کعصفور ابن طریف بن تمیم او لقب الدم
سنبق. بفتحتین وضم الباء وفتحها گیاهیست بدبو
سقق. بفتحتین غیبت کنندگان مردم وسق اطلاق
برنده بچال انداخت سقق مثله والسقسق من
یصعد فی دکة وآخر فی اخری وینشد کل منهما
بیتا بالنوبة مولدة وسق سق دیگران زجر للثور
سمسق. کجعفر وزبرج وقنفذ وجندب گل
یاسمین ومرزنگوش۔
سبنوق. کعصفور کشتی خرد۔
سندوق. بالضم بروزن ومعنی صندوق۔
سمنق. بالفتح نوعیست خرد از مور۔
سنعبق. کسفرجل تقدم۔

فصل الشّین

شبق. شبق. بالتحریک آرزومند شدن بجماع
(ع ک اف ۲)۔
شبرق. شبرقة. جامه پاره کردن شبراق
کذلک وگوشت پاره کردن شبرقة کذلک
شبرق بکسرتین گیاهی شباریق پارهای جامه
شبارق شاواره و هو معرب۔

شدق. شدق. بالکسر کنج دهن اشداق ج
شدق بالتحریک فراخی شدق خطیب اشدق
گام کشاده تشدق فصاحت نماینده۔
شرق. شرق. آفتاب یقال طلع الشرق
شارق مثله وجای برآمدن آفتاب وبرآمدن
شروق مثله وشکافتن گوش گوسپند وجز آن
(ع ف اض ۲) مشرقان یعنی مشرق تابستانی و
زمستانی مشرقة بفتح الراء وضمها وشرقة ومشرقان
آفتاب گاه تشرق بآفتاب گاه نشستن اشراق
روشن وتابان شدن شرق بالتحریک گوش شکافته
شدن ستور (ع ک اف ۲) شرقا رنعت منه و
اندوه وغصه ناک شدن ویقال شرق بریقه و بالماء
ای غص یعنی آب وخرد بگلوش فرو مانده وفی
الحدیث یؤخرون الصلوة الی شرق الموتی ای الی
ان یبقی من الشمس مقدار ما یبقی من حیوة من شرق
بریقه عند الموت. لحم شرق بفتح او کسر را ای لادسم
علیه. تشریق رفتن سوی مشرق ویقال شتان
ما بین مشرق ومغرب وقدید کردن گوشت۔
ایام التشریق سه روز بعد از نحر مشرق بفتح الرای
نمازگاه. ومسجد خیف شریق نام مردی۔
شفق. شفق. بفتحتین سرخی افق بعد از غروب
تا نماز خفتن وتباه از هر چیزی شفقة مهربانی
شفق کذلک اشفاق ترسیدن بر کسی یا چیزی
از مهربانی بر وی صانه بعلی یقال اشفق علیه فهو
مشفق وشفیق علیه وعطار مشفق ای مقلل

وترسیدن از کسے یقال اشفق منه ای خاف وقال
ابن درید شفقت واشفقت بمعنی وانکره اہل اللغة
شقق یشق گفتگی شقوق ج - ویقال بید فلان
وبرجله شقوق وصبح - وکفانیدن - وبرآمدن
دندان - ودشوار آمدن کار بر کسے صلته بعلی و
چشم باز ماندن مرده یقال شق علیه الامر وشق
بصر المیت اذا نظر الی شیٔ لا یرتد الیه طرفه وہو الذی
حضره الموت (ع ف اص ۲) ویقال شق فلان العصا
ای فارق الجماعة - وانشقت العصا ای تفرق الامر
شقاق بالضم گفتگی رسغ ستور - شق بالکسر نیمۂ چیزے
وکرانه کوه - وبرادر دوست یقال ہو اخی وشق
نفسی - ونام کاہنے معروف وسختی ومنه قوله تعالے
لم تکونوا بالغیه الا بشق الانفس وہذا قد یفتح -
شقه بالکسر پاره از چوب وتخته - ونیمۂ چیز شقه
بالضم جامۂ پیش شگافته خلاف جبه - وسفر دور
قوله تعالی ولکن بعدت علیهم الشقة - ویقال شقه
شاقة وربما قالوا بالکسر - وہذا شقیق ہذا اذا انشق
الشیٔ بنصفین وکل واحد منهما شقیق الآخر -
شقیق ایضا برادر شقیقه درد نیم سر - ونام جده
نعمان بن المنذر - وکشادگی میان دو کوه از ریگ
که دروے علف باشد شقائق ج - شقائق النعمان
لاله واحده وجمعه سوار - فرس اشق ای طویل
والانثی شقاء - مشاقه شقاق خلاف ودشمنائی
کردن اشتقاق گرفتن نیمۂ چیزے وگرفتن حرفے
از حرفے - وسخنے را در خصومت بچپ وراست

بردن بے قصد - وبچپ وراست رفتن در انخال
تشقیق سخن را نیکو بیرون آوردن - ہیزم وجز آن
کفانیدن تشقق شگافته شدن انشقاق کذلک
شقشقه بانگ کردن شتر نحل وگنجشک شقشقه بالکسر
ریۂ شتر که بوقت بانگ ومستی از دہان بیرون آرد
ویقال الخطیب ذو شقشقه تشبیها بالفحل -
شقرق یا شقراق - بکسرتین وبالفتح مشدد الراء
مرغے که آنرا الفال بد دارند شرقراق کذلک
شمق یشمق - دراز - ونام مردے -
شنق شنق - بالتحریک میان دو نصاب از
زکوة فی الحدیث لا شناق ای لا یؤخذ من الشنق
حتی یتم وکم از دیت - ودرازی شتر شناق بالفتح
دراز وبالکسر بند سر مشک شنیق بسیر خوانده اشناق
سر مشک بستن - وسر واکردن شتر - والیتادن
والیتانیدن شتر لازم ومتعد - شنق بالسکون
باز ایستادن شتر را بکشیدن مهار بوقتیکه برو
نشسته باشی - (ع ف اص ۲ وک ۲) نجم مشنق ای
مقشع وہو ماخوذ من اشناق الدیة وذلک
آن یسوق ذو الحمالة الدیة کاملة فاذا کانت معها
دیات جراحات فتلک ہی الاشناق کانها متعلقة
بالدیة العظمی - ویقال ایضا للعجین الذی یقطع
ویعمل بالزیت مشنق -
شوق یشوق - آرزومند گردانیدن (ع
ن اص ۲) شائق ہو المعشوق ومشوق ہو العاشق
اشتیاق آرزومند چیزے شدن تشوق آرزو

نمودن تشویق بآرزو آوردن شیق بالکسر نام کوہے
شیاق البتن طناب دعع ف اک ۲م۔
شہق شہیق الحمار۔ آخر صوتہ تشہاق شہلہ و زفیرہ
اولہ۔ ولیقال الشہیق رد النفس والزفیر اخراجہ دعع
بالفتح او ک ۲م شہوق بلند شدن شاہق کوہ بلند و فلان
ذو شاہق اذا کان لشدید غضبہ شہقۃ نعرہ زدن یقال
شہق فلان شہقۃ فمات۔ ولیقال ضحک تشہاق۔
شبرق کجعفر شخصے کہ چشم زخم دیو باد رسیدہ باشد
ونصر اللہ بن موسیٰ بن شبرق الموصلی محدث۔
شوذرق۔ کجوہر دست برنجن شیدق وشیدقان وشیدقی
وشوذانق چرغ بادشاہین وضبط الغاشہ فی السین شوذق
ہمچو چرغ بہ پنجہ چیزے گرفتن۔
شبرق الثوب اے شبرقہ یعنی پارچہ را برید۔
شرشق۔ کزبرج باز۔
شرنق۔ برید شرانق پوست مار والشرانق من الثوب
پارچہ پارہ گشتہ۔
شقشلیق۔ کزنجبیل پیر زال فروہشتہ اندام۔
شعلقۃ کعملسۃ بازیے است وآن چنان باشد کہ از پس
بر سرین کسے دست زدہ بر زمین زنند آنرا۔
شلق۔ تازیانہ وجز آن زدن وجماع کردن
وبارید گی بدر از آد بالکسر ولکنف ماہیے است
خرد یا مارماہی شولقی مردے شیرینی جو وکندیل
شخصے کہ وقت خندہ دہن بکشاید دک۔
او رخیل فقرا و گدایان شلقہ بفتحتین گوشہ لقار
بالکسر کاردو شالقہ بالکسر مقبضہ ہاے سوسمار شلقان

بفتحتین دودہ است بمصر
شلمق کجعفر گندہ پیر کلان سال
ثوب شمارق شماریق۔ وشمرق پارچہ بریدہ
الشمشقہ۔ بالکسر الشقشقہ۔
شمشلیق۔ کزنجبیل گندہ پیر فروہشتہ اندام وتیز رفتار
شملق۔ کجعفر زن گندہ پیر۔
شنشقہ۔ کقنفذۃ عرارۂ منبر۔
شہبدق شہرے وتصحف علی بن القطاع فقال
شہشدق بالشینین مثال فعفلل۔

فصل الصاد

صدق صدق۔ راستی خلاف الکذب براست
گفتن۔ و راست کردن۔ وثنا و نام نیکو ومنہ قولہ تعالیٰ
واجعل لی لسان صدق فی الآخرین یعنی زبان ثنا
گوے گردان از بہر من در پس آیندگان ولیقال
صدق فی الحدیث وصدقہ الحدیث۔ فی المثل
صدقنی سن بکرہ وذلک انہ المانفر قال لہ ہدع
وہی کلمۃ تسکین بہا صغار الابل اذا نفرت۔ و
صدقوہم القتال۔ تصادق بایکدیگر راست شدن
در دوستی۔ وسخن التصدیق راست گوے داشتن
وصدقات گرفتن مصدق لعنت منہ۔ تصدق
صدقہ کردن ومنہ قولہ تعالیٰ ان المصدقین والمصدقات
بتشدید الصاد اصلہ المتصدقین فقلبت التاء
صادا وادغمت فی مثلہا۔ صداقتہ بالفتح دوستی
تصادقہ صداق باہم دوستی کردن صدیق دوست
صدیقہ مؤنث اصدقاء ج۔ وقد یقال

للواحد والجمع والمؤنث صدیق ویقال فلان
صدیقی ای اخص اصدقائی وانما یصغر علی جهة
المدح صِدّیق بالکسر والتشدید الذی هو دائم
الصدق ویکون الذی یصدق قوله بالعمل صدق
بالفتح نیزهٔ راست ودرست رجل صدق اللقاء
وصدق النظر بالفتح وقوم صدق بالضم ویقال هذا
مصداق هذا ای مایصدقه ویقال للشجاع والفرس
الجواد انه لذو مصدق ای صادق الحملة والجری
کأنه ذو صدق فیما یعدک من ذلک صدقة بالتحریک
انچه بدرویش داده شود صداق بالفتح والکسر دست
پیمان وکابین زن صدُقة بضم الدال کذلک ومنه
قوله تعالی وآتوا النساء صدقاتهن نحلة صُدقة
بالضم وسکون الدال کذلک اصداق دست پیمان
نامیدن صندوق بالضم معروف صنادیق ج۔
صعق صاعقة۔ آتش که از آسمان افتد ورعد
شدید یقال صعقتهم الصاعقة وصعقتهم السماء
ای ألقت علیهم الصاعقة (ع بفتحهما) وبانگ
عذاب صعقة تصعاق بیهوش شدن (ع ک ا
ف ۲) اصعاق متعد فیه۔ وقوله تعالی فصعق من
فی السموات ومن فی الارض ای مات۔ حمار
صعق الصوت سخت آواز الصعق نام مردی
بالالف واللام اللازمتان له کالنجم للثریا۔
صعفق۔ بنو صعفوق۔ بالفتح خولی بالیمامة
وهو غیر منصرف للعجمة والتعریف ولم یجیء علی
فعلول شیء غیره واما الخرنوب فان الفصحاء یضمونه
اویشددونه مع حذف النون والعامة یفتحونها
ویقال الصعافقة قوم یحضرون السوق للتجارة
ولا نقد معهم ولیست لهم رؤس اموال فاذا اشتری
التجار شیئاً دخلوا معهم فیه قال الاصمعی الواحد منهم
صعفقی وقال غیره صعفوق وجمعه صعافقة وصعافیق
صفق صفق۔ دست برهم زدن که آواز آید
(ع ف ا ک ۲) ودست بردست دیگری زدن
در بیع وبیعت وباز گردانیدن یقال صفقتُ
فانصفق ودر فراز کردن صفقت الباب ای
رددته وصفق عینه ای ردها وابریشم رباب جنبانیدن
تصفیق دست برهم زدن وجنبانیدن باد درخت
را وشراب از خنور بخنور دیگر گردانیدن وستور را
از چراگاه گردانیدن صفقة یکبار دست زدن
در بیع یقال ربحت صفقتک وصفقة رابحة وخاسرة
توصف بهما تصافق عند البیعة انصفاق باز گشتن
اصفاق در فراز کردن وگرد آمدن مردم برکاری
یقال اصفقوا علیه ودرغوردن دست بکاری و
گوسپند را روزی یکبار دوشیدن اصطفاق
جنبیدن درخت از باد وابریشم از زخمه صفاقة
بالفتح شوخ روئی وستنگی جامه ثوب صفیق و
وجه صفیق بیّن الصفاقة صفاق بالکسر پوست
تنک از زیر پوست که بروی موی روید صفق
بالفتح والضم کرانه وصفق الجبل صفحه۔ صفق
بالتحریک آب که در مشک نو بوی گرفته زرد
شده باشد یقال دردنا ماءً کانه صفق۔

صلق صلق - آواز سخت و فی الحدیث لیس منا من صلق او حلق و بعصا زدن (ع ع ف ض ۲) وصلق لغة صاق - ویقال الفحل یصطلق بهایه ذلک من ریفه - وصلقات الابل انیابها التی تصلق - تصلق بانگ و فریاد کردن زن بوقت ضج قال الله سلقوکم بالسنة وصلقوکم لغتان صلق بالتحریک مثل سلق وهو القاع الصفصف صلائق نانهای تنک بنو المصطلق حیی از خزاعة تصلق کنده بهر با فریاد بانگ سخت تصلیق مثله -

صیق - صیق صیقة - بالکسر گرد صیق ج مثل جیفة وجیف -

صرق بفتحتین هر چیز تنگ صریقة نان تنک صریق وصرق وصرائق ج -

صلفرق - بالضمات وتشدید الراء فالوده و ستنی

صق - الحرباء - کریشه بانگ زد (ع ع ف اک ۲) صق هیچ که بر کوفتن آن کوشش کرده شود - صمقة بفتحتین شیر بی عزه و زمین سنگلاخ اصمق الباب در را بند کرد یا ره کرد یا استوار کرد و اصمق اللبن او الماء شیر و آب عزه گردانید و تباه شد و ما زال صامقا یعنی فلان همیشه گرسنه است یا تشنه و کجدرت سرگشته که خورد و نوش نکند -

صنق بضمتین گنده بغلان و بفتحتین سخت گنده بغلی و گلگف استوار و بسیار سخت صانق مثله و رجل صنق مرد فرنگ بزرگ و جمل صنقة شتر سطبر کلان و الصنقة من الحرة سنگلاخ درشت و نیک خدمت گزاران شتر مصنقین مثله صناق بالکسر شتر یکه بانگ بدیرش دور رود و صانقان بیت بمرو و اصنق علیه ستیهید بر وی و اصنق فی ماله احسن القیام علیه -

صوق - بالفتح راندن (ع ع ف ا ض ۲) یقال قد صاق الدابة و بالضم بازار موضعیست نزدیک عقیقة المدینة ویقال صوقی کطوبی و فی شعر کثیر صوقاوات جمعه بالاجزاء و الصاق الساق صویق پست و تصوق بقذرته به پلیدی او الوده شد -

فصل الضاد

ضیق ضیق - تنگ - و تنگی - و تنگ شدن (ع ع ف اک ۲) ضیق بالکسر تنگی ضیقة تنگدستی و درویشی ضیق ج ضیق تنگ و ضاق عنه الشیء ای لایسعه - وضاق الرجل ای بخل و اضاق ای ذهب ماله تضییق تنگ کردن و تنگ گرفتن بر کسی و قولهم ضقت به ذرعا ای ضاق رعی ج تضایق القوم اذا لم یتسعوا فی خلق او مکان ج ضوقی وضیقی تانیث اضیق صارت الیاء واوا لسکونها وضمة ما قبلها -

ضفق - وضع و او لطنه بمرة یعنی پلیدی یکبارگی انداخت -

ضق - آواز کرد (ع ع ف اک ۲) طق مثله -

فصل الطاء

طبق - طبق - بالتحریک تاه چیزی اطباق ج - و قولهم وافق شن طبقة وهما قبیلتان تقا بالافتاء بیا

فقیل فیه وافق شن طبقة وافقه فاعتنقه و پاره
از شب و روز یقال مضی طبق من اللیل وطبق
من النهار ای معظم منهما و استخوان تنک که میان
دو پیوند استخوان پشت باشد. و گروه مردم ملخ
و یقال اتانا طبق من الناس وطبق من الجراد ای
جماعة و پس یکدیگر زاده از برده بچه یقال ولد لہ ثلثا
طبقا و طبقة و باران عام یقال مطر طبق و حال مردم
ومنه قوله تعالی لترکبن طبقا عن طبق ای حالا عن حال
یوم القیمة. بنت طبق سنگ پشت ویقال للداهیة
احدی بنات طبق. وطبقات الناس فی مراتبهم
والسموات طباق ای بعضها فوق بعض وطباق
الارض ما علاها. طباق درختی ویقال حمل طباقاء
للذی لا یضرب ومن الرجال العی یعنی ناتوان
وطبقت یده بالکسر طبقا اذا کانت لا تنبسط ید طبقة
لغت منه تطبیق دست میان دو ران نهادن
در رکوع. و بر پیوند رسیدن شمشیر وقت زدن و
جدا شدن آن ویقال انه یطبق المفصل الرجل
اذا اصاب الحجة و سم بر سم نهادن اسپ در رفتن و
دویدن. و همه زمین فرو گرفتن آب باران
سحابة مطبقة لغت منه مطابقة موافقت و برابر
کردن. و چسپانیدن. و رفتن با بند برپای
و سم پای بر جای سم دست نهادن اسپ در
رفتن و دویدن وطابق فلان ای مرن علی العمل
تطابق اتفاق کردن اطباق فراز آمدن بر کاری
صلة بعلی و بر هم نهادن چیزی و پوشیدن تو بر تو
تطبق تو بر تو پوشیدن و الحمی المطبقة بالکسر تب
که شب و روز خنک نشود و الحروف المطبقة بفتح الباء
چهار حرف صاد و ضاد و طا و ظا. طابق سوربا به
طرق طریق. راه یذکر و یؤنث الطرق طرق ج
طریقة نخل نیک بلند طرایق ج و نهالین رازکه
از پشم و جز آن بافته باشند. و گزیدگان قوم یقال
هذا رجل طریقة قومهم و طرائق قومهم ایضا للاشراف
ومنه قوله تعالی کنا طرائق قددا ای کنا فرقا مختلفة
الاهواء. و روش و مذهب یقال ما زال فلان
علی طریقة واحدة ای حالة واحدة طرق مطروق
آب باران که در وی ستور بول انداخته باشد
ومنه قول واحد الوضوء بالطرق احب الی من التیمم
و آب گشن. و فال سنگ زدن طراق ای تکهنون ج
طوارق متکهنات و پشم زدن مطرقة چوب که بدان
پشم زنند. و ایضا خایسک آهنگران ویقال
اختضبت المرأة یوما طرقة و طرقتین ای مرة او مرتین
طرقة بالضم خط که بر کمان باشد طرق ج. و عادت
و خو یقال ما زال ذلک طرقتک ای دابک. و هذا
طرقة رجل واحد ای صنعة رجل. طریق بالکسر پیه
و قوت و اصله الشحم. طرقة بالتحریک رسته و دام
صیاد. و پی شتران یقال جاءت الابل علی طرقة
واحدة و علی خف واحد ای علی اثر واحد جمعها
طرق. طرق ایضا تنح القربة یعنی نور و مشک
و مناقع المیاه و سستی زانوی شتر اطرق ک (۲)
یقال بعیر اطرق و ناقة طرقاء و پیه بهم نشسته

ویقال منه اطرق جناح الطیر ای التف ورجل مطروق ای فیه رخوة وضعف والمصدر منه طریقة بالکسر والتشدید یقال ان تحت طریقته لعنداوة ای فی لینه والقیاده بعض العسر ویقال هذا مطراق هذا ای تلوه ونظیره مطاریق ج ویقال جاءت الابل مطاریق دربی یکدیگر طرق ایضا بول انداختن ستور درآب ایستاده طروق بشب آمدن (ع ف اض ۲) طرقة مثال همزة مبالغة فیه طارق بشب آینده وستاره روز طارقة الرجل فخذه وعشیرته وگشتی کردن فحل (ع ف اض ۲) طروقة الفحل انثاه التی بلغت ان یضربها الفحل اطراق سر فرو افگندن وخاموش بودن وفی المثل اطرق کرا اطرق کرا ان النعام فی القری یضرب للمعجب بنفسه وفحل بعاریت دادن بجهت گشنی را. ورفتن شتران بر پی یکدیگر واطرقا علی لفظ امر الاثنین اسم بلد مطرق آنکه سست چشم باشد در خلقت استطراق بعاریت خواستن فحل ویقال اطرقت بالجلد والعصب ای البست وترس مطرق ومجان مطرقة التی یطرق بعضها فوق بعض کالنعل المخصوفة. طراق النعل پارهٔ نعل که بر موزه زنند ایش طراق پر بر هم نشسته مطارقة نعل بر یکدیگر دوختن بر موزه یقال طارق الرجل بین نعلین وبین ثوبین ونعل مطارقة ای مخصوفة وکل خصفة منه طراق تطریق وقت کفانیدن شدن سنگ خم ارتخیه را ویقال ذلک فی غیر القطاة ولا یقال طرقت القطاة

وطرقت الناقة لولدها وکذلک المرأة اذا لم یسهل خروج الولد عنها. وطرق فلان بحقی اذا جحده ثم اقر به بعد ذلک. وطرقت الابل وحبستها عن کلاء او غیره وطرقت له من الطریق.

طسق طسق. خراج زمین کتب عمر رضی الله تعالی عنه الی عامل له فی حلبین سلما ارفع الجزیة من رؤسهما وخذ الطسق من ارضیهما.

طفق ویقال طفق یفعل کذا طفقا. ای جعل یفعل (ع ک اف ۲) ومنه قوله تعالی طفقا یخصفان علیهما من ورق الجنة برعود ختن گرفتند از برگ و یقال طفق یطفق طفوقا من باب (ع ف اک ۲)

طقطق طقطقة. آواز سم اسپ مثل دقدقة

طلق طلاقة. کشاده روئی (ع بضمهما) رجل طلق الوجه وطلیق الوجه. طلق الیدین ای سمح وطلق اللسان وطلیق اللسان. ولسان طلق ذلق اربع لغات فیه وقد مر فی فصل الذال. یوم طلق ولیلة طلق ایضا اذا لم یکن فیها قر ولا شیء یوذی. طلق معروف ودرد زه وقد طلقت المرأة تطلق طلقا یستعمل مجهولا دوست کشادن به نیکی (ع ف اض ۲) طلق بالتحریک تک اسپ یقال عدا الفرس طلقا او طلقین ودید یک تک یا دو تک وبند از پوست خام وشیر الابل لورد النبت وهو ان یکون بین الابل وبین الماء لیلتان فالیلة الاولی الطلق والابل بعد التمریز طوالق وفی اللیلة الثانیة قوارب. طلق طلوق مصدر منه (ع ف اض ۲)

یقال طلقت الابل واطلقتها - وطلق القوام اذا طلقت الیمین - اطلاق رها کردن بندی - ودست کشادن به نیکی طلیق از بند رسته و رها کرده یقال منه بغیر طلق وناقة طلق بضم الطاء واللام اطلاق ج - ویقال حبس فلان فی السجن طلقا ای بغیر قید - ویقال ایضاً فرس طلق احدی القوائم اذا کانت احدی قوائمها لاتحجیل فیها - طلق بالکسر حلال یقال هو لک طلقا - وانت طلق من هذا الامر ای خارج منه انطلاق رفتن و تصغیره نطیلیق و تصغیر منطلق مطیلق و مطیلیق - استطلاق رفتن شکم تصغیره تطیلیق تطلیق سلامت یافتن سلیم یعنی مار گزیده وآرمیدن درد آن یستعمل مجهولا یقال طلق السلیم فهو مطلق وطلاق دادن زن را طلاق رها شدن زن از قید نکاح رعع ف اض ۲ فهی طالق وطالقة ایضاً - رجل مطلاق کثیر الطلاق للنساء طلقة مثال همزة مثله - ناقة طالق ونعجة طالق ای مرسلة ترعی حیث شاءت والطالق من الابل التی تیر کها الراعی لنفسه ویقال استطلق الراعی ناقة لنفسه اذا اخذها لنفسه - تطلق رفتن آهو که روی نگرداند ویقال ماتطلق نفسی لهذا الامر ای لاتنشرح وهو تفتعل وتصغیر الاطلاق طلیلیق بقلب الطاء تاء و لتحرک الطاء الاولی کما فی تصغیر الاضطراب ضتیرب بقلب الطاء تاء لتحرک الضاد -

طوق - طوق - گردن بند اطواق ج - وناتوانی طاقة مثله - یقال هو فی طوقی ای وسعی تطویق طوق بستن بر کسی تطوق لازم منه مطوقة کبوتر که در گردن او طوق باشد اطاقة توانستن وطوقتک الشیء ای کلفتکه وطوقتی اسداد رخصت ای توانی وطوعت له نفسه لغة فی طوعت ای رخصت وسهلت طاق معروف طاقات طیقان ج - وهو معرب تاک - ونوعی از جامها ویقال طاق نعل وطاقة ریحان - طائق بیرون آمدگی کوه و چاه - ومیان سرو چوبی از کشتی -

طرموق - کعصفور شیره -

طهق - زود رفتار رعع بفتحهما -

فصل العین

عبق - عبق - بالتحریک خوشبوی شدن رعع ک اف ۲ م صلته بالباء عباقیة بالتخفیف کذلک و ایضاً سختی اعبنقی الرجل ای صار داہیة - عقاب عبنقاة وعقبناة ای ذات مخالب حداد بتقدیم القاف وتاخیره مثل جذب وجبذ - ویقال ایضاً به شین عباقیة وهو اثر جراحة یبقی فی خروجه عبقة جربش مسکه در مشک یقال ما فی النحی عبقة ای شیء من سمن -

عتق - عتق - بالکسر آزادی وآزادگی در روی وجمال - ونیکو شدن مال - ودر گذشتن اسب از دیگران وآزاد شدن عتاق عتاقة کذلک رعع ف اک ۲ م عتیق عاتق لغت منه ویقال فلان مولی العتاقة ومولی عتیق ومولاة عتیقة وموالی عتقاء ونساء عتائق وذلک اذا اعتقن - وعتق فلان بعد استعلاج یعتق صار عتیقا ای رقت بشرته

بعد الجفار والغلط - عتاقة دیرینه شدن (ع ع بضمها)
عتیق لغت منه (ع ع ف اض ۲) عاتق لغت منه -
و دوانه عتق - و عاتق ایضاً خمر کهنه و آنچه جهر وشکسته باشد
از خمر - وزن جوان یقال جاریة عاتق ای شابة اول
ما ادرکت ولم تبن الی الزوج و کمان کهنه سرخ رنگ آ
و چوزه مرغ که به پریدن نزدیک باشد و کتف حرد
و یقال عتقت علیه یمین تعتق و عتقت ایضاً بالضم
ای قدمت علیه یمین و جبت کانه خفظها حلم تحنث
اعتاق آزاد کردن - و نیکو کردن مال را - و
در گذرانیدن اسپ را بدوانیدن یقال فلان
معتاق الوسیقة ای اذا طرد طریدة انجاها وسبق بها -
معتق آزاد کرده عتیق مثله و دیرینه از هر چیز
و گرامی و آزاده - و گزیده یقال رجل عتیق و ماء
و تمر و باز و شیم کل واحد منها عتیق و کذلک فرس
عتیق ای رائع والجمع عتاق و عتاق الطیر الجوارح
منها - ولا زجتیات العتاق النجائب منها -
والبیت العتیق الکعبة - و یقال لابی بکر الصدیق
عتیق لجماله او لقول النبی علیه السلام انت عتیق
من النار - و قیل قطرة عتیقة بالتاء و قنطرة جدید
بلا تاء و لان العتیقة بمعنی الفاعلة والجدید بمعنی المفعول
لیفرق بین ما له الفعل و بین ما الفعل واقع علیه
تعتیق کهنه و دیرینه کردن معتقة شراب کهنه -
عذق عذق - بالفتح درخت خرما با بر و منه
قول الحباب بن المنذر انا عذیقها المرجب و
بریدن شاخهای خرما (ع ع ف اک ۲) تعذیق گذاشت

بخلاف رنگ گوسپند پشمی بروی بستن بجهت
علامت (ع ع ف اض ۲) عذاق مثله عذقة آن
پشم نشان عذق بالکسر خوشه خرما و عذق الاذخر
و اعذق اذا اظهرت ثمرته - و عاذقت الرجل اذا رمیته
بالقبیح و وسمته به -
عرق - عرق - بالتحریک خوی - و رسته بنا -
و صف اسپان و مرغان و هر چه صف زده باشد
و زنبیل از برگ خرما بافته و تنگ اسپ یقال
جری الفرس عرقا او عرقین ای طلقا او طلقین
عرق الخلال ما یرشح لک الرجل به ای یعطیک
للمودة و خوی کردن (ع ع ک اف ۲) یقال تجشمت
لک عرق القربة اذا احتمل رجل کریم قربة بنفسه -
و یقال لقیت من فلان عرق القربة ای الشدة
و النجالة و اصله ان القرب انما تحملها الاماء الزوافر
و من لا معین له و ربما افتقر الرجل الکریم و احتاج
الی حملها بنفسه فیعرق لما یلحقه من المشقة و الحیاء
من الناس - و رجل عرقة مثال همزة اذا کان
کثیر العرق - قولهم ما اکثر عرق ابله ای نتاجها -
لبن عرق بکسر الرا شیر مزه گردانیده و هو الذی
یجعل فی سقاء و یشد علی بعیر لیس بینه و بین
جنب البعیر وقایة فاذا اصابه عرق البعیر فسد
طعمه و تغیرت رائحته عرقة تو ار گرد اگرد خیمه - و
چوب میان دیوار نهاده - و یک رشته از مرغ و اسپ
و مانند آن عروق بضمتین گیاهیست زرد که بوی
رنگ کنند عرق بالکسر بیخ عروق ج - و فی الحدیث

لیس لعرق ظالم حق والعرق الظالم ان یغرس الرجل
فی ارض غیره او یزرع فیها لیستوجب به الارض
ورگ یقال فی الشراب عرق من الماء یعنی رگ واده
ذات عرق جاے احرام اہل عراق در حج عرق
بالفتح گوشت از استخوان باز کردن و بخوردن
(ع ف اض ۲) تعرق تعرق کذالک و استخوان گوشت
از وی رندیده عراق بالضم ج - قال ابن السکیت
لم یجی شیٔ من الجمع علی فعال بضم الفاء الا احرف
منها توام جمع توام وشاة رُبّی وغنم رباب وظئر
وظؤار وعرق وعراق ورخل ورخال وفریر
وفرار قال ولا نظیر لها معروق و معترق مردم کم گوشت
عراق بالکسر شهرهای معروف تذکر و تونث و دال
که بدان درزهاے مشک را فرو گیرند و روزند
عرق بضمتین ج - عراقین کوفه و بصره
اعراق بعراق رفتن - و بیخ زنا کردن درخت
ورگ دار شدن شراب عروق رفتن و در زمین
(ع ف اک ۲) و یقال اعرق الرجل ای صار عریقا
و هو الذی له عرق فی الکرم وکذالک الفرس فهو
معرق فی الکرم واللوم جمیعا - واعرق فیه اعمامه
واخواله - عارق نام شاعری تعریق ممزوج کردن
شراب منه طلاء معرق و یقال الیعار جل معرق الخذین
اذا کان قلیل لحم الخذین و بیخ زنا کردن و لو و مشک را
از آب عرقوة بفتح عین و ضم القاف چوب بینز دلو ولا تقل
بضم العین و انما یضم فعلوة اذا کان ثانیه نون
مثل عنصوة و الجمع العراقی او عرق بحذف الیاء
والواو و هو جمع عرقو و عرقیت الدلو عرقاة اذا شددتها
علیها - ذات العراقی سختی عرقوتان الخشبتان اللتان
تعرضان علی الدلو کالصلیب الخشبتان اللتان
تضمان ما بین واسط الرحل و المؤخرة -

عزق - عزق - زمین شگافتن (ع ف اک ۲)
ارض معزوقة لونت منه ولا یقال لغیر الارض
معزقة معزق آلت زمین کاویدن چون تیشه
و جز آن -

عسق عسق - بالتحریک حریص شدن و درچسپیدن
صلته بالباء (ع ک اف ۲) تعسق کذالک -

عشق عشق - بالکسر از حد در گذشتن محبت و رستی
(ع ک اف ۲) عشق بالتحریک مثله عشیق مثال
فسیق بسیار عشق آرنده تعشق عاشقی نمودن عاشق
لفت منه سواء المذکر و المؤنث فیه عشوق در از
سک عشنقة مؤنث عشانقة ج -

عشرق عشرق - بکسرتین گیاهے -

عفق عفق بسیار گشتی کردن خر و غائب شدن
(ع ف اک ۲) یقال منه لا یزال فلان یعفق العفقة
ای یغیب الغیبة - وانه لیعفق الغنم بعضها علی بعض
تعفیقا اے میرد انها عن وجهها ینفق ای ینعطف
قال المنصرف من الماء عفق یعد ای جمق عفاقة
و هو الحمق سرعة الایراد و کثرة عفق رجوع کردن
شتران هر روز بسوے آب (ع ف اک ۲)
و کل راجع مختلف عافق یقال انک لتعفق ای تکثر الرجوع
وانعفق القوم فی حاجتهم ای تعفقوا فیها و اسرعوا

عنفقة خفة الشيء ومنه العنفقة شعيرات بين الشفة
السفلى والذقن - رجل معفاق الزيارة اي لا يزال
يجيء ويذهب زائرا - عفاق بالكسر نام مردی که اورا
در قحط خوردند عفلق چیزی سست وپر گوشت
وفسح فراخ - وزن گول بدسخن لام زائده -
عقق عقيقة - پشم شتر بچه - وموی هم زاد
سر کودک - وموی شکمی هر چه از ستور بچگان باشد
عقيق عقة بالكسر كذلك - ويقال العقة في الناس
والحمر ولم يسمع في غيرها عقيقة ايضا برق که درمیان
ابر درخشد - وتیر که سوی آسمان پرتاب کنند
العرب يفعلونه في الجاهلية فان رجع السهم ملطخا
بالدم لم يرضوا الا بالقود وان رجع نقيا مسحوا لحاهم
وصالحوا على الدية وكان مسح اللحى علامة الصلح
قال ابن الاعرابي لم يرجع ذلك السهم لاانقياد
گوسپند وجز آن که در هفته نخست مولود قربان کنند
بجهت آن مولود - انعقاق شگافتن عق هو الشق
عقيق ايضا نگین سرخ ونام وادیی نزدیک
مدینه - وهر جوی سیل شگافد از زمین اعقة ج عق ایضا
قربان کردن روز هفته نخست مولود حلقه یعنی
وموی نخستین بچه ستردن وتیر سوی آسمان
انداختن رجع ف اص ۲ عقوق سقة بفتحتین پدر
ومادر آزردن فهو عاق وعقق مثال عامر وعمر
عققة ج مثال كفرة - وفي الحديث ذق عقق
اي جزاء فعلك يا عاق - ويقال اعق فلان اذا جاء
بالعقوق - واعقت الابل اذا حملت فهي عقوق

والجمع عقق - وقولهم طلب الابلق العقوق مثل
لما لا يكون وذلك ان الابلق ذكر ولا يكون الذكر
حاملا - ونوى العقوق نوى رخو تعلفه الابل
العقق وربما سموا لذلك النواة عقيقة العقاق
بالكسر الحوامل من كل حافر هو جمع عقق مثال
قلص وقلاص - عقاق بالفتح بار شکم
يقال اظهرت الاتان عقاقا وكذلك عقق
عقعق عكه عقعقة بانگ وی عقعق بطنه اي
عق مثل قع - واعقه الله اي امره به
مثل اقعه - عقان النخيل بالكسر انچه
از بن خرما ودرخت برزند يقال اعقت النخلة
والكرمة -
علق علق - بالتحريك خون بسته علقة پاره ازو
وکرمک سیاه آبی که اورا زلوک خوانند علق ج -
وعلق القربة لغة في عرق القربة يقال جشمت اليك
علق القربة وقد مر - ذو علق نام کوهی وعلق ایضا
گوشه که بکره چاه را بوی درآویزند از قامة يقال
اعرني علقك اي اداة بكرتك وعشق يقال علقها
بالكسر علق بها علقا وعلق حبها بقلبي اي هويها
ويقال علق يفعل كذا اي طفق - وفي المثل علقت
معالقها وصر الجندب اي جاء الحر ولا يمكنني الرحيل
وبار گرفتن زن - ودرآویختن آهو در دام ودر خوردن
شتر سرهای عضاه را - ودر دهان چفسیدن زلوک
ستور را بوقت آب خوردن يقال علقت الدابة
اي علقت بها العلقة في شرب الماء وآویزش

وآنقدر از علف که روزگذار باشد ستور را علقة بالضم آویزش- وقوت روزگذار یقال لم یبق لی علقة عنده ای شیٔ- واصاب ثوبی علق بالفتح وہوما علقة فجذبه علق بالکسر گرانمایه از ہر چیز ویقال ہذا علق مضنة ای مایضن به اعلاق ج علقة بالکسر جامه طفل نوزاده علوق بالفتح مرگ علاقة بالفتح مثله وانچه درآویزد بمردم- وناقه که بچهٔ دیگر را بوے کند وشیر ندہد ویقال ما بالناقة علوق ای شیٔ من اللبن وانچه آنرا شتر چرا کند چون علف وجز آن علق خوردن شتر سرہاے عضاة را (ع ف ض ۲) عائق لغت منه عوالق ج- وفی الحدیث ارواح الشہداء فی حواصل طیر خضر تعلق من ورق الجنة عُلیق سپست علیقة ستور که جهت میر ہمراه بیاره تا فرستند یقال علقت مع فلان علیقة وارسلت معه علیقة- مِعلان مُعلوق ہرچه از وی چیزے درآویزند معالق سوسماران خرد معلق یکے علاقة بالکسر علاقة کمان وتازیانه ومثل آن علاقة بالفتح آویزش خصومت ودوستی- وانچه بدان روزگذرانند از قوت ومنه قولہم مابها من علاق ای شیٔ من مرتع- رجل علاقیة مثل ثمانیة آنکه چنگ درزند بچیزے که از وے دست باز ندارد ومعلاق سخت خصومت عُلّیق مثال قُبَّیط گیاہے که درآویزد بر درخت علیقی مثله- عولق غول وماده سگ حریص وہذا الکلام طویل العولق ای طویل الذنب اعلاق زلوک افگندن براندام تا بمکد وچنگال درزدن بچیزے وفی الحدیث اللّدوُد وحبالی من الاعلاق وبرداشتن زن بچه را از عاجنگاه واعلقت القوس ای جعلت لہا علاقة- ویقال اعلقت وتعلقت ای جبت تعلق تعلق وہی الداہیة لایعرف مثل عمرو یقال العلق الجمع الکثیر- ویقال للصائد اعلقت فادرک ای علق الصید بحبالتک تعلیق درآویختن ونوعے از خط معلقة زن شوے گم شده وقوله تعالی فتذروہا کالمعلقة- وتعلیقه وتعلق بمعنی- والعلقة بمعنی علقة- قولہم لیس المتعلق کالمتانق ای لیس من یتبلغ بالشیٔ الیسیر کمن یتانق یاکل مایشاء- واعتلقه اے احبه- علقی گیاہے ویکون واحدة جمعا والفه للتانیث فلاینون بعیر عالق الذی یرعی العلقی-

عمق- عمق بالفتح والضم مغ جاه ووادی راکوه وکرانه دور از دیدار اعماق ج عماقة بالفتح ژرف شدن (ع بالضمہا) تعمیق مغاک کردن اعماق مثله ودور اندیشیدن در کار تعمق فی کلامه ای تنطع یعنی بمغ سخن رسید عمق (ض ا ف ۲) منزلی در راه مکه والعامة تقول عُموق بعکسه عمقی بکسر العین نوعے از درخت در زمین حجاز وتہامه بعیر عامق شتر که آن درخت را خورد واعامق بالضم موضعے-

عملق- عمالیق- وعمالقة- گروہے از جرہم-

عنق- عنق بسکون ۲ وضمة گردن اعناق ج- اعنق دراز گردن عنقاء مؤنث منه ولقب جرہمی وہمچنین یقال حلقت به عنقاء مغرب وطارت به العنقاء

وهو طائر معروف الاسم مجهول الجسم۔ ولیقال ہم عُنُق
الیک ے مائلون الیک معنقه بالکسر گردن بند
اعناق گردن بند ساختن عناق معانقه دست
در گردن یکدیگر افگاندن تعانق واعتناق کذلک
عنوق لغت منه عنق بالتحریک نوعے از رفتار ستور
وقد اعنق الفرس وفرس معناق ای جید العنق عناق
بالفتح بزغاله ماده والجمع اعنق وعنوق ۔ وسختی
وجانوریست از دواب ۔ نا امیدی ۔
عوق ۔ عوق ۔ باز داشتن (ع ع ف اض ۲) اعتیاق
کذلک ۔ عوائق الدهر صوارفه ۔ تعوق مشغول شدن
تعویق متعدی فیه ۔ والمعوق المثبط رجل عوق
عوقه مثال همزه اسے ذو تعویق و ترتیب لاصحابه
لان الامور تحبسه عن حاجته ۔ ولیقال ما عاقت المرأة
عن زوجها ولا لاقت ای لم تلصق بقلبه عیوق ستاره
واصله فیعول فلما التقی الیاء الساکنة والواو صارتا
یاء مشددة ۔ یعوق نام بت قوم نوح پیغمبر
عمق ۔ عومق ۔ دراز ۔ و نام شتر که بوی نسبت کنند
شتران نیکو را ۔ و فراشتوک کوهے ۔ و زاغ سیاه
و کاؤ سیاه کبود رنگ ۔ و شتر سیاه سنگرف قال صاحب
الصحاح قلت لاعرابی من بنی سلیم ما العوهق
فقال الطویل من الرُبد یعنی النعائم الربد وانشد شعر
کانی ورحلی اذا هجرت عوهقا اوکدر
محنقا ۔
عیق ۔ عیقه ۔ بالفتح والکسر کرانه دریا
عیشق بفتحتین درختے عتقه کمی والعشق من الطریق

راه فراخ وامست الارض عتقة ای مخصبة واعتقت
الارض اخصبت وسحاب متعشق منعشق اختلط بعضه بعض
غیبه شوق ۔ وانیه است ...
عدقه ۔ فراهم آوردن (ع ع ف اک ۲) عدق الطنیه
بکار برے بگمان کرد که بیقین آن نداخت عدق به تعدقا
مثله وتعدق پیدا دست را باطراف حوض سنر جوئیده
چیزے داخل کرد وعدق کفرح واعدق وعودق
مثله کلهما والعودقه والعودق حدیدة ذات شعب
تستخرج بها الدلو عدوقه وعدقه مثله عدق بضمتین
جمع الاول وبفتحتین جمع الثانی رجل عادق الرأی
کسے که قوت مدبره ندارد عودقه آهنی که زران گو
گرده برلے بند گردن گرگ برپا افگنند تا وقت ادبار ین
گوشت آهن درگلو ے آن آویزند ۔
تعدلوق فی مشیه ۔ جنبان رفت عندلوق بالضم
کودک سبک لغة فی الزعلوق ۔
عسبق ۔ کزبرج درختے است تلخ که بدار و
زخمها بکار آید ۔
عسلق کجعفر و زبرج وعلابط وعملس نمایش آب
وگرگ و شیر و شتر مرغ نر و هر درنده شکاری و بد
دسک و دراز گردن و روباه وانثی الکل بهاء
عسالق ج ۔
عسلق ۔ کقنفذ نیک خوبصورت ۔
عصاقیه ۔ عصافیاد بانگ و فریاد ۔
عطرق ۔ کجعفر نام شخصے
عندقه ۔ بالضم بابن شکم نزدیک ناف کالثغرة النحر ۔

فصل الغین

غبق ـ غبوق ـ بالفتح شراب شبانگاهی وخوردن وخورانیدن آن (ع ف ا ص ۲) اغتباق لازم منه

غدق ـ غدق بفتحتین آب بسیار وقد غدقت عین الماء بالکسر ای غزرت ـ شاب غیدق غیداق ای ناعم ـ غیداق ایضا مرد کریم وبچهٔ سوسمار قال ابو زید اوله حسل ثم غیدق ثم مطبخ ثم یکون ضبا مدرکا غیداق باران ـ

غرق ـ غرق ـ آب از سر گذشتن (ع ک ا ف ۲) یقال غرق فی الماء فهو غارق وغرق ـ اغراق غرقه کردن. وسخت کشیدن کمان را ومبالغت کردن در مدح وذم وجزآن تغریق ایضا غرقه کردن فهو مغرق وغریق ـ لجام مغرق بالفضة ای محلی بها وگشتن استغراق فراگرفتن همه را اغراق در آمیختن اسپ با اسپان دیگر ودر گذشتن از ایشان اغرورا ق چشم پر آب شدن غرقة بالضم مثل الشربة من اللبن وغیره والجمع غرق ـ غرنوق بالضم وفتح النون مرغی از مرغان آبی دراز گردن واذا وصف بها الرجال فواحدهم غرنیق وغرنوق بکسر الغین وفتح النون فیهما وغرنوق بالضم وغرانق جوان نازک اندام ونام بت غرانق بالفتح وغرانیق وغرانقة ج ـ

غسق ـ غسق ـ بالتحریک تاریکی اول شب غاسق تاریکی بعد از غروب شفق قوله تعالی ومن شر غاسق اذا وقب قال الحسن اللیل اذا دخل ویقال انه القمر ـ وغسق اللیل لغسوق (ع ع ف ا ک ۲) ای اظلم ـ غسق بسکون الثانی تاریک شدن چشم (ع ع ف ا ک ۲) غسقان زرد آب رفتن از جراحت (ع ع ف ا ک ۲) غسق المؤذن ای اخر المغرب الی غسق اللیل ـ غساق بشد وتخفیف سرد وگنده وقوله تعالی الا حمیما وغساقا قرئ بالقرائتین جمیعا ـ

غفق ـ تغفق ـ همه روز شراب خوردن ـ غفق هر ساعت آب آمدن شتر (ع ف ا ک ۲) مغفق بکسر الفاء جای بازگشتن مغفق مثله ـ

غلق ـ غلق ـ در بستن وهی لغة ردیة متروکة اغلاق کذلک ـ وغلقت الابواب شدد للکثرة وربما قالوا اغلقت الابواب ـ وباب غلق بضمتین ای مغلق وهو فعل بمعنی مفعول مثل قارورة فتح وجذع قطل ـ غلق بالتحریک کلید مغلاق بالکسر مغلوق بالضم کذلک ـ مغالیق تیرهای قمار مغلق بالکسر یکی وغلق الرهن غلقا ای استحقه المرتهن وذلک اذا لم تفتکه فی الوقت المشروط ومنه فی الحدیث لا یغلق الرهن (ع ک ا ف ۲) ویقال احتد فلان فنشب فی حدقه وغلق ـ وغلق ظهر البعیر لکثرة الدبر غلقا لا یبرء ـ استغلاق بسته شدن سخن کلام غلق سخن مشکل غلاق نام مردی از بنی تمیم آهاب مغلوق پوست غلقه داده وآن درختی است که اهل طائف ادیم بوی پیرایند ـ

غلفق ـ غلفق ـ جغزلاوه ـ وسبزی که بر سر آب باشد وگیلی که بر کناره جوی برروی آب

گسترده شود علیش غافق اے رخی۔ قوس غافق ا
رخوۃ یقال واللام فی ہذہ الحروف زائدہ۔
غمق۔ غمق۔ بالتحریک نم برآمدن از زمین (ع ع
ک اف ۲) ارض غمقۃ ای ذات ندی وثقل۔ ولیلۃ
غمقۃ ای کثقۃ۔ ونبات غمق اذا وجدت لریحہ خمتۃ
وفسادا من کثرۃ الانداء علیہ۔
غوق۔ غاق۔ حکایۃ صوت الغراب فان نکرتہ
نونت۔ تغنیق مخاط راے شدن۔
امراۃ غرقۃ العینین۔ بالضم زن فراخ چشم کہ سیاہی
چشمانش نیک سیاہ باشد۔
الغردقۃ۔ فروہشتن پردہ وجزآن والباس الغبار
الناس او الباس اللیل کل شئ۔
غزق۔ بفتحتین وہیست بمرو ولیس تصحیف غرق بالفتح
غشق۔ بالفتح برچیز نرم ہیچو گوشت زدن۔
الغصلقۃ۔ فی اللحم۔ اذالم یملح ولم ینضج ولم الطیب۔
غقلقۃ۔ بروزن ومعنی عقلقۃ یعنی زن گول وبد
زبان وبالمہملۃ افصح۔
غق الماء۔ بالفتح آواز آب چون از جاہی کشادہ
در تنگ جاے آید وغق غق بالکسر وسکون ۲ حکایت
بانگ جوشش منہ الحدیث ان الشمس لتقرب
من الناس یوم القیامۃ حتی ان بطونہم تقول غق غق
غقغقۃ محرکۃ فرستوک کو ہے غقیق کا میر بانگ آب
وقتیکہ در تنگ جاے در آید امراۃ غفوق کہ بوز زن
کہ از گس وی آواز برآید وقت جماع امراۃ غقاق
کشد او منہ غق القار غقا وغقیقا بالفتح جوشید قر

دا آوازہ بر او۔ و (ع ع ف اک ۲) وغق الصقر بانگ کرد
چرغ ونیز غق حکایت آواز زاغ چون گران گردد
آواز آن۔ غقغقۃ۔ بانگ کردن چرغ۔
غمق۔ گاستف وصیقل شترور از کقبقل شادمانی
ودیوانگی غوبق شانہ ولیوصف بہ العظم والنتر ادۃ و
غیبق الظلام عینہ یعنی تاریکی چشم او را خیرہ کرد
تغیبقت عینہ لازم منہ والغوہق الغراب لغۃ فی الغیبق

	فصل الفاء	

فتق فتیق۔ شگافتن وکشادن نافہ مشک را
وحرب افتادن میان مردم۔ وفتیخ ودرم کہ نزد
خصیہ پیدا آید (ع ع ف اض ۲) فتق بالتحریک کشادہ
فرج شدن زن فتقاء منہ خلاف رتقاء وصبح و
فراخی سال وقد سر العام بالکسر۔ ویقال افتق القوم
اذا انفتق عنہم الغیم۔ وافتق قرن الشمس اذا اصاب
فتقا فی السحاب فبدا منہ۔ وقدم اغنا ای صادفنا
فتقا وہو الموضع الذی لم یمطر وقد مطر ما حولہ ونمام
ذو فتوق ای قلیل المطر۔ وامراۃ فتق لضیق
متفتقۃ بالکلام۔ ورجل فتیق اللسان ای حدید اللسان
جمل فتیق ای لقیق سمنا۔ صبح فتیق ای مشرق فتیق
در وو گر دمو۔ فیعل منہ تفتیق کشادن وشگافتن
انفتاق تفتق کشادہ وشگافتہ شدن۔
فرق سفرق سفرقان جدا کردن (ع ع ف اض ۲)
وفرقت الشئ تفریقا وتفرقۃ فالفرق افترق وتفرق
کعبی۔ ویقال خذت حقی منہ بالتفاریق فی المثل
صدا ای من تفاریق العصا قال ابن الاعرابی العصا

فیتخذ منها ساجور فاذا کسر الساجور اتخذت منہ
الاوتاد واذا کسر الوتد اتخذ منہ عراق التنجابی
فاذا فرحن راسہ اتخذت منہ التوادی اتصرہا
الاخلاف۔ وقولہ تعالی وقرآنا فرقناہ فمن قرا مخففا
قال بیناہ ومن فرق یفرق ومن شددہ قال نزلناہ
سفرقا فی ایام۔ فرق بسکون الراء وتحریکہ پیمانہ
اہل مدینہ وآن شانزدہ رطل است جمعہا
فرقان مثل بطن وبطنان وحمل وحملان۔
فرقان ایضاً قرآن۔ وانچہ فرق کنند بوے
درمیان حق وباطل والفرق بالضم کذلک مثل
خسر وخسران ومنہ قولہ تعا ولقد آتینا موسی
وہارون الفرقان۔ وقال الراجز ع ومشرکی کافر
بالفرق۔ مفارقۃ فراق ازہم جدا شدن فرقۃ بالضم
جدائی اسم منہ۔ فاروق اسمے ولقبے است کہ عمر
بن الخطاب را بآن ملقب میکردند فرق ومفروق
بفتح الراء وکسرہا تارک سر وکذلک مفرق الطریق سر
دوراہہ ویقال للمتفرق مفارق کانہم جعلوا کل
موضع منہ مفرقا فجمعوہ علی ذلک۔ وفرق لہ الطریق
ای اتجہ لہ طریقان۔ فروق بالضم رمیدن وبرجستن
ناقہ ومادہ خر از درد زہ (ع ع ف اخ ۲) اتان فارق
وامرأۃ فارق وایضاً والجمع فوارق وفرق وابر
جدا شدہ از ابر ہا ق بالتحریک ترسیدن (ع ع ک ا
ف ۲) یقال فرقت منک ولا فرقتک۔ امرأۃ فروقۃ
بالفتح ورجل فروقۃ ایضاً ولا جمع لہ وفی المثل رب
عجلۃ تہب ریثا ورب فروقۃ یدعی لیثا ودور حق
بیان دو لشتہ ومیان دو پل شتر۔ وبرآمدگی
یکے ران اسپ فرو دن تر از دیگرے۔ فرا افرق
لغۃ منہ وشاخ شاخ جدا شدن تاج خروس
ویک افرق لغت منہ۔ ورجل افرق الذی ناصیتہ کانہا
مفروقۃ ولحیتہ ایضاً وجمع الفرق افراق الفرق ایضا
من قولہم ہذہ ارض فرقۃ وفی نبتہا فرق اذا کان
متفرقا ولم یکن متصلا ویقال وہو ابین من فرق الصبح
لغۃ فی فلق الصبح۔ فرق بالکسر رمہ از گوسپند و
پارہ از چیزے ومنہ قولہ تعالی فکان کل فرق
کالطود العظیم۔ ذات فرقین لشتہ میان بصرہ و
کوفہ فرقہ بالکسر گروہ مردم فریق گروہ بیشتر ازو
وفی الحدیث افاریق العرب ہو جمع فرقۃ۔ افراق
از بیماری بہ شدن قیل لاعرابی ما امارۃ افراق
الموردو فقال الرحضاء یقول ما علامۃ برء المحموم
فقال العرق ناقۃ مفرق اسے فارقہا ولدہا بموت
فرلیقۃ فرماکہ بجلبیہ برند بحبت زنان زاج۔ وچند
گوسپند جدا شدہ از گوسپندان دیگر تشبیہا مفرق
النعم جانورست گندہ کہ آنرا خفا گویند فرانق بالضم
برید وہو الذی ینذر قدام الاسد وہو معرب پروانک
وربما سموا دلیل الجیش۔ فرانقا۔ افرلقیۃ بالکسر
نام شہرہا۔
فرزدق۔ فرزدقۃ۔ نوالہ فرزدق جماعۃ وہو
معرب واصلہ بالفارسیۃ پرازدہ وایضاً لقب شاعری
از اوراشتمام گویند فاذا جمعت قلت فرازق لان الاسم
اذا کان علی خمسۃ احرف اصلیۃ حذفت آخر حرف منہ

فی الجمع والتصغیر وانما حذفت الدال من هذا الاسم لانها من مخرج التاء وهی من حروف الزیادات وکان بالحذف اولی کقولک فی التصغیر مدحرج دحیرج وجحنفل جحیفل والجمع دحارج وجحافل والقیاس جوازه وکذلک التصغیر فریزق وفریزد۔

فسق ۔ فسق ۔ فسوق ۔ بیرون آمدن رطب از پوست وبنده از فرمان دعع ف ا ن ۲) قوله تعالیٰ ففسق عن امر ربه اے خرج فسیق دائم الفسق فویسقة موش وتقول فی النداء یا فسق ویا خبث تریدیا ایها الفاسق ویا ایها الخبیث وهو معرفة یدل علی ذلک انهم یقولون یا فسق الخبیث فینعتونه بالالف واللام۔ وتقول للمرأة یا فساق مثل قطام

فشق ۔ فشق ۔ بالتحریک نشاط ۔ وحرص خوشدلی وقد فشق بالکسر ۔ وفاشقه اے باغته۔

فقفق ۔ فقفقة بانگ کردن سگ با ترس رجل فقافة اے احمق هذرة وکذلک فقفاقة و فقفاق ۔ انفقاق کشاده شدن چیزے۔

فلق ۔ فلق ۔ شگافتن دعع ف ا ک ۲) تفلیق مثله فانفلق وتفلق ۔ وفی رجله فلوق ای شقوق ویقال کلمنی من فلق فیه از شگاف دهان فلق بالتحریک سپیده دم واما قوله تعالیٰ قل اعوذ برب الفلق یقال هو الصبح ویقال الخلق کله و زمین پست میان دو پشته وجمعه فلقان مثال خلق وخلقان ۔ وربما قالوا کان ذلک بفالق کذا ای بفلق کذا وکنده زندان که بر پائے نهادنی

ننهند ۔ وشگاف هر چیزے یقال مررت بحرة فیها فلوق اے شقوق وصار البیض فلاقا بالضم والکسر اے صار افلاقا فلق بالکسر سختی ۔ وکار شگفت یقال افلق الرجل وافتلق ۔ وهو شاعر مفلق اذا جاء بالفلق اے بالعجب عجب کاری آورد والفلقة بکسره کران کل واحد منهما فلق ۔ فلقة پاره چیزی یقال فلقة الجفنة وهی القصعة ۔ وقولهم جاء بعلق فلق وهی الداهیة ویقال مر یفتلق فی عدوه ای یاتی بالعجب من شدته ۔ فلیقة سختی والعرب یقول یا للفلیقة ۔ فلیق سوائے زیر حلقوم شتر فلیق بالضم والتشدید شفتالو دانه گفیده مفلق گشته دانه بیرون کرده فیلق لشکر فیالق ج۔

فنق ۔ یفنق ۔ الرجل اے تنعم وفنقه غیره وفانقه ایضا اے نعمه ۔ یقال عیش مفانق ۔ ویقال امرأة فانق اے ناعم ۔ ناقة فنق بفتحتین جوانه فربه وامرأة فنق منعمة ۔ فنیق فحل نیکو فنق افناق ج ۔ ویقال هو اسم من اسماء الفحول ۔

فهق ۔ یقال فلان تفیهق فی کلامه ۔ ای توسع فیه وتنطع واصله فهق وهو الامتلاء کانه ملأ فمه ۔ منفهق فراخ فهق بالسکون والحرکة پر شدن خنور چنانکه از سر بیرون شود دعع ک ا ف ۲) انفهاق پر کردن فاهقة جراحت که خون از وے روان باشد فهقة استخوان گردن وهو اول الفقار ۔ فهفت الرجل اے اصبت فهقته ۔

فوق ۔ فوق ۔ زبر وهو نقیض تحت و برتر

از یاران شدن در مرتبه (ع ف اص ۲) وقوله تعالیٰ
ان الله لا یستحیي ان یضرب مثلا ما بعوضة فما فوقها
قال ابو عبیدة فما دونها وقال الفراء اعظم منهما
یعني الذباب والعنکبوت۔ فواق بالضم ہکہ ہکہ
شدن مردم را (ع ف اص ۲) ویقال فلان یفوق
بنفسه فؤوقا اذا کانت نفسه علی الخروج۔ فوق بالضم
سوفار تیر افواق فوق ج۔ یقال فقت السهم
فانفاق ای کسرت فوقه فانکسر وفوقته ای جعلت
له فوقا۔ افوق تیر شکسته سوفار یقال رجع فلان
بافوق ناصل اے بسهم منکسر لا نصل فیه اے رجع
بخط الیس تمام۔ وفوقت السهم اسے وضعت
فوقه علی الوتر لارمی به واوفقته ایضا ولا یقال
افوقته وهي من النوادر۔ فواق بالفتح والضم میان
دو دوشیدن شیر که ساعتے مکانند بچه را تا شیر فرود
آرد و باز بدوشند یقال ما یقام عنده الا فواقا
وفي الحدیث العیادة قدر فواق ناقه۔ وقوله تعالیٰ
ما لها من فواق قرئ بالفتح والضم اي ما لها من نظرة
وراحة وافاقة۔ فیقة۔ بالکسر آن شیر که میان
دو دوشیدن جمع شود در پستان صارت الواو
یاء لکسرة ما قبلها والجمع فیق ثم افواق مثل شبر و
اشبار ثم افاویق۔ وهي ایضا ما اجتمع في السحاب
من ماء فهو یمطر ساعة بعد ساعة۔ افاقه گرد آوردن
ناقه شیر را در پستان میان دو دوشیدن ناقه
مفیقة ومفیق والجمع مفاویق۔ فوقت الفصیل و
سقته فواقا فواقا۔ وتفوق الفصیل اذا شرب اللبن

کذلک ومنه حدیث ابي موسی انه تذاکر هو ومعاذ
قراءة القرآن قال ابو موسی اما انا فاتفوقه تفوق
اللقوح اي لا اقرأ جزئي بمرة ولکني اقرأ منه شیئا
بعد شيء في آناء اللیل والنهار۔ فاقة درویشي وحاجت
افتیاق حاجت مند شدن یقال افتاق الرجل
ولا یقال فاق۔ فائق پیوند سر با گردن واستفاق
من مرضه ومن سکره وافاق بمعنی۔

فواق۔ بالضم ہکہ وہکہ کردن (ع ف بفتحهما) لغة
في الفواق بالواو والفؤاق بالهمز الوجع۔
فحج۔ بین رجلیه ہر دو پا خود را دور کرد وارض
فیحوق زمین فراخ والمتفیحق المتفیهق والفحوق الفهق۔
فرسق۔ بروزن ومعنی فرسک وآن نوعیست
از شفتالو۔
فستق۔ کقنفذ وجندب معرب پسته نافع الکبد
وفم المعدة والمغص المنکه فستقان بالضم وهي ست
بکر و فستقه لقب احمد ث۔
فلنق۔ کقنفذ دو گیان راه۔
فندق۔ کقنفذ بار درختیست او هو البندق و
تقدم و دو کان راه وموضعے نزدیک مصیصه و
لقب محدث وفندق الحسین موضعے وفنیدق
موضعیست بحلب فنداق بالضم فردحساب۔
الفیق۔ آواز کیان و بالکسر کوهیست محیط بدنیا
و مرد دراز و فیق بلا لام موضعے وفاق مرد (ع
ف اک ۲) وافیق الشاعر افاق وعقبه افیق
کامیر بائی وواد ی۔

فصل القاف

قرق - قرق - بکسر الراء جائے ہموار منہ
قاع قرق -
قربق - قربق - بالضم وفتح الباء نام جائے کربق
کذالک قال ابوعبیدة ہو البصرة قال النضر بن شمیل
ہو الحانوت معرب کلبہ -
قلق - قلق - بالتحریک بے آرامی یقال بات
فلان قلقا اقلاق متعد منہ -
قوق - قوق - قاق - مرد بلند دراز -
قیق - قیقاءة - زمین درشت والہمزة مبدلة
من الیاء والیاء والالف مبدلة من الواو لان
جمعہا قواقی وہو فعلاء ملحق بسرداح وتجمع الصنف
علی اللفظ فیقال قیاقی وقیل جمعہا قیق بریدبہ
جمع قیقاء کانہ اخرجہ علی جمع قیقة -
قرطق - کجندب معرب کرتہ وآن پارچہ است
پوشیدنی وقرطقتہ فتقرطق البستہ ایاہ فلبسہ
قفقفة - زاغ ماہی خانگی وپلیدی کودک ققة بالفتح
والکسر مشددة مثلہ ووقع فی ققة اے رائے سو
او حدث الصبی ققتہ کسبقة او ققة کنفة آواز کودک
یا آواز یکہ بدان کودک را ترسانند -
قہقاء کصحراء وہی قہقوة شہر لیست بمصر -

فصل اللام

لبق - لبق - لبیق - مرد زیرک وہوشیار وچرب
سخن - لباقة مصدر منہ وقد لبق بالکسر ولبق بہ الثوب
ای لاق بہ - والثرید الملبق الملین بالدسم یقال
ثرید بلبقة
لثق - لثق - بالتحریک تری وترشدن دعع ک
اف ۲) الثاق کذالک - الثاق تر کردن -
طائر لثق اے مبتل -
لحق - لحاق - بالفتح دررسیدن صلتہ بالباء
وبنفسہ دعع ک اف ۲) یقال لحقہ ولحق بہ لحاقا
متعد منہ ولازم وفی الدعاء ان عذابک بالکفار
ملحق بکسر الحاء وبفتح الحاء صواب لحوق باریک
میان شدن ملحق خوانده رچسپانیده استلحاق
خواندن تابہم شوند وتلاحقت المطایا ای لحق
بعضہا بعضا - لحق بالتحریک انچہ با دل خود ملحق شود
والجیر وخرما کہ بعد از اول دررسد لاحق نام اسپ
معاویہ بن ابی سفیان -
لخقق - لخقوق - بالضم شگافے در زمین مثل
سوراخ کلاکموش وجز آن وفی الحدیث ان رجلا
کان واقفا مع النبی علیہ السلام فوقصت بہ ناقتہ
فی اخاقیق جرزان قال الاصمعی انما ہی لخاقیق
واحدہا لخقوق وہی شقوق فی الارض -
لزق - لزوق - بر چسپیدن لسوق ولصوق
کذالک دعع ک اف ۲) صلتہ بالباء کذالک الزاق
والساق والصاق - الزاق متعد منہ وکذالک
بالسین والصاد - ویقال فلان لزقی بالکسر وبلزقی
ولزیقی وبالسین والصاد فی جمیعا ای بجنبی -
لازوق مرہمے کہ تابہ شدن جراحت چسپان ماند
لنزق چیزے تا استوار -

لسق ـ لصق ـ لسق ـ بالتحریک ـ ولصق ـ کذلک برچفسیدن شش بر تہی گاہ وپہلو از تشنگی (ع ک اف ۲) ملصق بالضم پسر خوانده ـ

لعق ـ لعق ـ لیسیدن (ع ک اف ۲) ولعق فلان اصبعہ لیسے مات و ہو کنایۃ ـ ملعقۃ کپچہ وآنچہ بوے لیسند ملاعق ج ـ لعقۃ بالضم لیسیدنی لعقۃ بالفتح یکبار لیسیدن لعوق بالفتح دار وے لیسیدنی رجل وعق لعق اے حریص ـ

لفق ـ لفق ـ درہم آوردن درز جامہ پید وختن (ع نت اک ۲) لفق بالکسر یکے کرانہ درز تلفیق درز بادوسخن را بہم آوردن تلافق القوم اے تلاءمت امورہم ـ احادیث ملفقۃ ای اکاذیب مزخرفۃ

لقق ـ لق ـ برچشم زدن تلقلق زبان وفی الحدیث من وقی شر لقلقۃ ـ وکلک لقاق ج ـ لقلاق مثلہ آواز لقلقۃ بانگ لکلک ـ وہر بانگی کہ باضطراب وحرکت باشد ـ وشختی آواز لقلق مثل تقلقل مقلوب منہ وکذلک لقلقت الشیٔ اذا قلقلتہ ـ طرف ملقلق چشم تیز سبک حرکت ـ

لمق ـ لمق ـ پاک کردن یقال ماقہ لعدما نمقہ وچشم مالیدن وملمقۃ ہیمری مثل ممقۃ ـ وما ذقت لماقا ای شیا ہذا یصلح فی الاکل والشرب ـ وتلمق الشیٔ ای تلمج ـ

لوق ـ لوقۃ ـ بالضم مسکہ یقال لوق طعامہ اے صلحہ بالزبد ویقال لا آکل الا ما لوق ای لین لی حتی یصیر کالزبد فی لینہ ـ ویقال ہی طعام بالزبد اوالرطب الوقۃ مثلہ ـ ویقال ما ذقت لواقا اے شیأ ـ

لہق ـ لہق ـ بالتحریک سپید وسپید شدن (ع ک اف ۲) لہق بالفتح ۲ وکسرہ لغت منہ لہاق مثلہ والیضا گاؤ سفید لہق بالکسون سپید شدن (ع لغتہما) لہوقۃ آنچہ در وے مبالغہ نکردہ شود از سخن وکار ـ ونیکو نمودن خود را مثل ان یظہر الرجل من السخاء مالیس علیہ سجیتہ وقد لہوقہ وتلہوق فیہ ـ

لیق ـ لیق ـ برچفسیدن سیاہی بر دوات وبرچفسانیدن ونیکو کردن لازم متعد یقال لاقت الدواۃ ای لصیقت ولقتہا انا ای اصلحت مداد ہا فہی ملیقۃ ـ لیقۃ آنچہ در دوات نہند چون لاس دموے وجز آن والقتہا الاقۃ ای جعلت فیہا لیقۃ ـ ویقال ما عاقت المرأۃ عند زوجہا ولا لاقت اسے ما لصقت بقلبہ ـ ولاق بہ فلان اذا لاذ بہ ـ ولاق بہ الثوب ای لیق بہ ـ وہذا الامر لا یلیق بک اے لا یعلق بک یعنی در می خورد وبتو لائق بک ای موافق ـ وفلان ما یلیق درہما من جودہ ای ما یمسکہ ولا یلصق بہ ـ وما بالارض لیاق بالفتح ای مرتع ـ الاقوہ بالضم ای الزقوہ واستلاطوہ

لاذقیۃ ـ شہریست کہ انیک از مضافات حلب گشتہ ـ

لرقہ ـ بالضم بارۂ است بمغرب ـ

فصل المیم

مأق ـ مأقۃ ـ بالتحریک بر افتادن از گریستن (ع ک اف ۲) مئق الصبی وامتاق بمعنیً ـ وفی المثل

انت تئق وانا مئق فكيف نتفق ـ والاماق الرجل
اذا دخل فى المأقة وفى الحديث ما لم تضمر الاماق
يعنى الغيظ والبكاء مما يلزمكم من الصدقة ويقال
اراد به الغدر والنكث ـ موق بالضم كنج چشم فاما
آماق زح ـ مأقى العين لغة فى موق العين فهو فعلى
والياء فى آخره للالحاق وفعلى بكسر اللام نادر لا اخت
لها فالحق بمفعل قال ابن وفعلى بكسر اللام فى مفعل الا
مفعل بكسر العين الا ما فان مأقى العين ومأوى الابل
قال الفراء سمعنا بالكسر والكلام كله مفعل بالفتح
هذا القول ان لم يتأول على وغزوته منزى وظاهر
هذا القول ان لم يتأول على ما ذكرنا غلط ـ
محق ـ محق ـ باطل كردن ـ و پاک کردن ـ و
کاهانیدن وسوختن گرما چیزے را دع لفتحهما
تمحق امتحاق لازم منه ـ محاق بالضم سه شب آخر ماه
نقص محيق اے ممحوق محدود ـ يوم ماحق شديد الحر
جاءنا فى ماحق الصيف اى فى شدة حره ـ ومحقه الله
اى ذهب بركته والمحقة لغة فيه رديّة قوله تعالى
يمحق الله الربوا ويربى الصدقات ـ امحاق کاهيدن
مذق ـ مذق ـ آميختن شير باب دع ف اض ع
مذوق مذيق لغت منه وآميختن دوستى با طمع
يقال فلان مذاق ومماذق اى غير مخلص فى الود
مرق ـ مرقه ـ شوربا مرق زح ـ والغنا غيرينه گر
ورگشت و پالیز افتد مرق شوربا کردن در دیگ
و پوست بوسے گرفته ـ وسرود کنیز کان فرو مایگان
موے از پوست باز کردن دع اص ۲ ـ مرقه

بالضم موے و پشم از پوست برکنده وعاطف برکنده
بجهت ستور امراق بسیار کردن شوربا مروق
بیرون گذشتن تیر از نشانه دع ف اص ۲ ـ مارقه
گروه خوارج سموا بذلک لقوله عليه السلام يمرقون
من الدين كما يمرق السهم من الرمية وفى المثل
رويد الغزو يتمرق اى امهل الغزو حتى يخرج الولد
واصله قول امراة كانت تغزو وهى حبلت فذكر لها الغزو
فقالت كذلك ـ تمرق سر وگوى وقد مرق شعره
امرق الجلد اے حان له اى ينتف شعره وصوفه
مزق ـ مزق ـ جامه پاره کردن دع ف اک ۲
تمزيق مبالغة فيه تمزق لازم فيه ـ ممزق لقب مرد
شاعر ويقال بفتح الزاء ـ ومفتوح الزاء ايضا
مصدر منه كالتمزيق ومنه قوله تعالى ومزقناهم كل
ممزق ـ مزق ـ دک اف ۲ پارہای جامه دریده
مزقه یکے پاره مزق الطائر يمزق بالضم الزاء وكسر
اے رمى بذرقه ـ ناقة مزاق بالكسر ونزاق ايضا
بالنون تیز رو ـ مزيقياء نام ملکے از ملوک یمن ـ
مشق ـ مشق ـ بشتاب زدن و ختن ـ و بشتاب
خوردن ـ ونوشتن وموے را شانه کردن وکشیدن
دوال تا بیازد ـ وجذب هر چیزے برائے درازی
وطول ـ و پاره کردن جامه دع ف اص ۲ ـ مشاقه
بالضم آنچه از موے وکتان وشل آن بشانه افتد
امتشاق ربودن ـ وبریدن ممشق بالتحريك بسیدن
ران بران دیگر دع ک اف ۲ مشق الرجل فهو امشق
والمراة مشقاء مشق بالكسر گل سرخ ثوب ممشق جامه

رنگ داده بدان گل والمشبق من الثياب المشبع
وفرس مشيق وممشوق اسپ باریک میان جاریة
ممشوقة حسینهٔ کشیده بالا۔
مطق یمطق۔ چشیدن وبکام وزبان آواز
برآوردن۔
معق معق۔ قلب العمق يقال من بعد معق
معقا اے من بعد بعد بعداً وقد یحرک مثل نہر و
نہر۔ ويقال نہر معيق اے عميق والامعاق مثل
الاعماق وهو البعد من اطراف المفاوز اماعق
ماعيق جمع الجمع۔
مقق یمق۔ کفانیدن شگوفهٔ درخت خرما
باگشن دہند آنرا دعع ف اص ۲) امتقاق ہمہ شیر
پستان مادر رامکیدن کره بمقق اندک اندک
خوردن شراب ويقال اصابه جرح فما تمققه اے
لم تفیره ولم يبالہ۔ وفرس امق ای طویل متماق
آنکه سخن را از قصاے حلق گوید وتقديره فعائل
التكبير الفار ولا يقال متمائق۔ ويقال فيه
مقمقه وتقاعات۔

ملق يملق۔ محو کردن۔ وشستن جامه۔ و
مکیدن شیر وزدن بعصا۔ وشتاب رفتن و
بسیار سیر نمودن (عع ف اص ۲) تملیق شتاب دو
کذلک یقال تماقه وتملق بکسر تين والتشديد
تملق چاپلوسی کردن تملاق له ای تودد والیه بلطف
له رملق بالتحریک دوستی ونرمی بسیار کردن وا
التلمین دعع گ اف ۲) رجل ملق الذی يعطی بلسانه

ماليس في قلبه. وملق الصفار زمین ہموار ملقة یکے و
املق الشئ والملق بالادغام ای صار املس دا نملق
مثنی ای افلت ملقة بفتحتين سنگ لخشان ملاق درو
شدن ودرویشی قوله تعالی ولا تقتلوا اولادكم خشية
املاق۔
موق۔ موق۔ بالضم گولی وبيهوشی الغلل احمق
ماموق والجمع موقی مثل حمقی وتوکی۔ وماقة موق
موق مصادر فیه دعع ف اص ۲) موق الضياء موزه
موجب۔ موق بالفتح ارزان آمدن بیع۔
مهق۔ امهق سخت سپید که هیچ رنگی آمیزش
ندارد وبراق نباشد مهق بالتحریک سبزی آب يقال
منه عين مهقاء وتمهقت الشراب اذ اشربته ساعة
بعد ساعة ومنه قولهم مثل تمهق شکوته
مدق۔ استخرہ۔ سنگ را شکست دعع ف اص ۲)
مذرق۔ اے رمی بر بعنی انداخت آنرا۔

فصل النون

نبق نبق۔ نوشتن مثل النمق وبرو رخت سدره
بنق ف اک ۲) مثله نبقة یکی نبقات ج مثل كلم كلمة
وكلمات نخل منبق ای مصطفن على سطر واحد وكذلك
كل شئ مستوٍ مهذب۔ نبق ای كتب۔ ونبق بباء
حبق حبقا غیر شدید وكذلك انبق الرجل ويقال
انباق علينا بالكلام اے نبعث مثل انباع۔
نتق نتق۔ فشاندن وجنبانیدن (عع ف اص
۲) قوله تعالى واذ نتقنا الجبل اے زعزعناه وکشیدن
دلو از چاه ولپوست باز کردن وبسیار بچه شدن زن

نبی نانق و نشاق ـ ناقة نالق ای امرعت الحمل زند نالق ای وار ـ فرس نالق سخت فشاننده جنار
نزق ـ نزق ـ بالتحریک سبکی (ع ع ک ا ف ۲) نزاق بالکسر مثل نزاق ـ نزق بالفتح نزوق ـ و بالضم برسکیز یدن اسپ (ع ع ف اص ۲) انزاق ـ و تنزیق متعد فیه ـ
نسق ـ نسق ـ بالتحریک رشته دندان راست و خرز نسق شبه در رشته کشیده نسق الضا سخن ترتیب داده و بالسکون سخن را بر یک سیاقت راندن (ع ع ف اص ۲) تنسیق نظم و ترتیب دادن
نشق ـ نشوق ـ بالفتح دار و بینی انتشاق دار و کردن در بینی استنشاق آب و جز آن در بینی کردن ـ و بوی کردن چیزی را و انتشقت منه ریحا طیبة ای شممت ـ و هذه ریح مکروهة النشق ای الشم نشقة بالضم حلقه رسن که در گردن بهایم در افگنند و گردن بند ستور و نشق الظبی فی الحبالة ای علق فیها رجل نشق الذی یدخل فی امور لا یکاد یتخلص منها ـ
نطق منطق ـ سخن نطق بالضم سخن گفتن (ع ع ف ا ک ۲) انطاق بسخن در آوردن مناطقة استنطاق با هم سخن کردن منطیق نیک گویا و بلیغ ـ یقال ما له ناطق و لا صامت ای حیوان و ما سواه ـ نطاق بالکسر میان بند مردان ـ و الضا پارچه که زنان آن برا پوشند و در میان بسته جانب بالایش را بر جانب زیرش فرو هشته تا بنا فرو سگذارند و جانب زیرش تا بر زمین
بسر سد و لیس لها حجزة و لا تیق و لا ساقان و الجمع نطق انتطاق تنطاق پوشیدن زن و میان بستن مرد بمنطقه و الحجر یا ان میان را بند ند و فی المثل من یطل من ابیه ینتطق به ای من کثر خوابیه یتقوی بهم منطقه بالکسر کمر بند تنطیق بستن منطقه بر کسی تنطق لازم منه ـ و یقال جبل اشم منتطق ای لا یبلغ السحاب اعلاه ـ و جاء فلان منتطقا فرسه اذا جنبه و لم یرکبه ـ ناطقه میان ـ و سخن گوی ـ
نعق نعیق ـ بانگ کردن شبان گوسپندان خود را نعقان بالتحریک نعاق بالضم کذلک (ع ع ف ا ک ۲) نا عقان دو ستاره نزدیک جوزا ـ
نغق نغیق ـ بالمعجمة و المهملة الضا بانگ کردن زاغ و ناقة نغیق التی تنغم بعیدات بین ای مرة بعد اخری
نفق ـ نفوق ـ مردن ستور (ع ع ف اص ۲) نفاق بالفتح رائج و روان شدن بیع یقال نفق البیع نفاقا ای راج ـ نفاق بالفتح فعل منافق یعنی دو روی کردن منافق لغت منه ـ نفقه هزینه نفاق بالکسر ج ـ یقال نفقت بالکسر نفاق القوم ای فنیت نفقاتهم ـ نفق بالتحریک سپری شدن هزینه (ع ع ک ا ف ۲) یقال نفق الزاد ینفق نفقا ای نفد و فنی و راه با ریک فی المثل ضل دریص نفقه ای جحره ـ و فرس نفق الجری اذا کان سریع الانقطاع لجری انفاق هزینه کردن ـ و بر واج بازار رسیدن دم و درویش شدن و سپری شدن مال و منه قوله تعالی اذا لامسکتم خشیة الانفاق ینفاق

مرد بسیار نفقہ۔ نُفَقَۃ نافقاء یکے از سوراخہای موش کلا کموش بقال فیہ اذا اُتی من قبل القاصعاء ضرب النافقاء براسہ فانتفق ای خرج نواقق نج۔ ویقال نفق الیربوع ونافق ای اخذ فی نافقائہ ومنہ اشتقاق المنافق فی الدین ینفق ینفقہ ازار و بکسر النون عند العامۃ
مُنتفق نام مردے۔

نقق نقیق۔ بانگ کردن چغز و کژدم و ماکیان و خرآن دعع فن اک ۲، نقاقۃ چغز وفی المثل ارو ی من النقاقۃ نقنقہ بانگ چغز و مرغ یقال تنقنق الدجاجۃ للبیض وکذلک النعامۃ نقنق بکسرتین شتر مرغ نر نقانق نج۔

نمق ینمق نمشین دعع فت احن ۲م تنمیق و آراستن بکتابت۔

نمرق۔ نمرق۔ نمرقۃ۔ بکسرتین وضمتین بالش خرد و نہالین زین۔

نوق۔ ناقۃ۔ مادہ شتر وزنہ فعلۃ بتحریک العین واصلہ نوقۃ بالواو فاعلت وجمعہا اُنْوق مثل بدنۃ وبدن وفعلۃ بالتسکین لایجمع علیٰ ذلک جمع القلۃ منہ علی انوق فاستثقلوا الضمۃ علی الواو فقدموہا فقالوا اونق ثم عوضوا من الواو یاء فقالوا اینق ثم جمعوا اعلی یانق ویجمع ناقۃ علی نیاق مثال ثمرۃ وثمار الاان الواو صارت یاء لکسرۃ ماقبلہا بعیر منوق وناقۃ منوقۃ ای مذللۃ مروضۃ۔ نواق رائض شتر وفی المثل استنوق الجمل ای صار ناقۃ یضرب لمن یخلط حدیثہ بحدیثہ آخر۔ نیق بلند ترجائے در کوہ نیاق ج۔ تنوق آراستگی نمودن درکارہا منہ نیقۃ وفی المثل خرقاء ذات نیقۃ یضرب للجاہل بالامر وہو مع جہلہ یدعی المعرفۃ ونیالق فی الارادۃ انتیاق مثل الانتقاء۔

نہق ینہق۔ نہاق۔ بالضم بانگ خر دعع لیعجقا وک ۲، ناہقان دو تندی رخسار اسپ و خر ویقال لہما النواہق ایضاً۔ ونواہق الحمار مخارج نہاقہ۔

نخنوق۔ بالضم ہمچو دیوار سر چاہ لاانہ صغیر نخانیق ج۔ والنخانقۃ قوم من بنی عامر بن عوف من کلب

اندراق۔ بالفتح وہیست بہ سمرقند منہا الحسین بن علی بن سباع المعروف بابن ابی الحسن و دہیست بمرو۔

نرمق۔ بالضم خدمتگار اور ومیۃ نطقوا بہا۔

نُسُنق۔ کقنفذ۔ مرد گول وکعصفور پرندہ است

نغنق۔ نرم و نازک معرب نرمہ۔ وموضعیست

نغبقۃ آواز شکم دابہ یا آواز جنبیدن زہ در غلافش نغبوقۃ مثلہ۔

نغرقۃ۔ بالضم یکدستہ موے بافتہ۔

فصل الواو

وبق۔ وبوق۔ ہلاک شدن دعع ف اک ۲) موبق جائے ہلاکی قولہ تعالی وجعلنا بینہم موبقا۔ وبق بالتحریک ہلاک شدن دعع بکسر ہا و ف ۲) یقال وبق یوبق و وبق یبق۔ ایباق ہلاک کردن۔

وثق۔ ثقۃ۔ اعتماد کردن و استوار داشتن دعع بکسر ہما میثاق عہد و استواری موثق مثلہ

مواثیق مواثق ج. علی الاصل ومیاثیق ومیاثق
ایضاً. مواثقة عهد کردن باهم ومنه قوله تعالی
ومیثاقه الذی واثقکم به. ایثاق بند کردن وثاق
بالکسر والفتح بند ومنه قوله تعالی فشدوا الوثاق.
وثیق استوار وثاق. ج. وثاقة استوار شدن
(ع یعضها) ویقال اخذه بالوثیقة ای بالوثوق به
توثیق استوار کردن. ومعتمد داشتن توثق استوار
کاری استیثاق وثیقت گرفتن کسے.
ودق. ودق. باران باریدن (ع ف ا
ک ۲) ونزدیک شدن متعدی بالی. وفی المثل
ودق العیر الی الماء ای دنا منه یضرب لمن خشع
للشئ لحرصه علیه. مودق جاے وآرام یافتن
یجری صلته بالباء وگشتن خواه شدن مادیان
وماده خر ایداق استیداق مثله فرس واتان
ودق وودیق لغتان منها والاسم وداق
بالکسر یقال للاتان بها وداق. ذات ودقین
الداهیة اے ذات وجهین کانها جارت من وجهین
ودیقة سختی گرما وادق تیز.
ورق. ورق. سیم مضروب ورق بسکون الوسط
مثله ثلاث لغات مثل کبد وکبد وکبد وکلمة وکلمة
وکلمة ینقل کسرة الراء الی الواو ویترک علی حالها ایضاً
رقة کذلک والهاء عوض عن الواو وفی الحدیث
فی الرقة ربع العشر ویجمع علی رقین مثل ارة و
ارین ومنه قولهم ان الرقین تغطی افن الافین و
یقال فی الرفع هذه الرقون. وراق کاغذ برنده
ونویسنده. ومرد بسیار سیم ورق بفتحتین برگ.
وکاغذ بریده ورقه یکے شجرة ورقة وریقة بسیار برگ
وراق بالفتح گیاه وسبزی زمین تورق بالکسون
برگ گرفتن از درخت وبرگ بیرون آوردن درخت
ایراق برگ بیرون آوردن درخت توریق مثله
وارقة درخت بسیار برگ یقال اورق الرجل اے
کثر ماله. واورق الصائد اذا لم یصد واورق الغازی
اذا لم یغنم. واورق الطالب اذا لم ینل. ورق
بالتحریک ایضاً ما استدار من الدم علی الارض.
قال ابو عبیدة اوله ورق وهو مثل الریش والبعیر
مثل ورس البعیر والجدیة اعظم من ذلک والایادة
فی طول الرمح والجمع الایادی. ورق القوم احداثهم
والفیاً هو المال من دراهم وابل وغیر ذلک
ویقال فی القوس ذرقة ای عیب اورق شتر
خاکستر گون. وخاکستری قاء گرگ وکبوتر وفاخته
وقولهم جاءنا بام الربیق علی اریق کانه اراد ورق یقال
تصغیر اورق فقلبت الواو الفاء. عام اورق ای
لا مطر فیه وتق ج. ورقاء ایضاً نام مردے
والجمع ورای بفتح القاف وکسرها مثل صحاری
والنسبة الیه ورقاوی ابدلوا من همزة التانیث
واوا وقالوا ان مورق بالفتح وهو شاذ مثل موحد
وسق. وسق. گرد کردن. وبار کردن قوله تعالی
واللیل وما وسق اذا جلل اللیل الجبال والاشجار
والبحار والارض فاجتمعت له فقد وسقها وراندن
ومنه سمیت الوسیقة وهی من الابل کالرفقة

من الناس وبار شتر وشقت صاع وبرداشتن
ویقال لا افعله یا وسقت عینی الما و بار گرفتن ناقة
و جز آن دعع فت اک (٢) فهی ناقة واسق و نوق
وساق مثل نائم ونیام ومواسیق وامواسیق و
هو جمع علی غیر قیاس - اتساق ترتیب دادن توسیق
تنگ تنگ کردن بار را استیساق گرد آمدن شتر
ایساق بار کردن شتر را - و بسیار بار آوردن درخت
ویتساق مرغے که بال برهم زند در پریدن میاسیق ج
وشق - وشیق - وشیقة - گوشت یکجوش
قدید کرده بجهت توشه و فی الحدیث انه اتی بوشیقة
یابسة من لحم صید فقال انی حرام ای محرم یقال
وشقت اللحم واتشقت بمعنیً - واشق نام سگے -
و نام مردے -

وعق - وعاق - آوازیکه از شکم ستور آید وقت
رفتار وعیق کذ دعع فت اک (٢) رجل وعق
بکسر العین اذا عسر و به وعقة بالفتح و هی الشراسة
وشدة الخلق - توعیق به بدخوئی و دشواری نسبت
کردن کسے را -

وفق - وفاق - موافقت و سازوادی کردن
توافق اتفاق باهم یکے شدن و هم پشتی کردن
و وافقه اسے صادقه - توفیق دست دادن
کسے را بکارے - استیفاق توفیق جستن ویقال
وفقت امرک تفق بالکسر فیهما ای صادفته موافقا و هو
من التوفیق - وفق ساز وار و پسندیده یقال
حلوبته وفق عیاله ای لها لبن قدر کفایتهم لا فضل فیه -

ویقال اتیتک لتوفق الامر ولتوفاق الامر وتیفاقه
ویقال کان ذلک لمیفاق الهلال و تیفاقه و
توفاقه ای حین اهل الهلال - الایفاق سوفار تیر بزه
کمان نهادن ویقال اوفقت السهم واوفقت به
ولا یقال اوفقت -

وقوق - وقوقة - بانگ سگ نزدیک خوف
وقواق مثل کوک و هو الجبان و نام درختے و
بلاد والوقواق فوق بلاد الصین -

ولق - ولق - شتافتن دعع فت اک (٢) و همیشه
رفتن و در دروغ گفتن و منه قراة عائشة رض [illegible]
اذ تلقونه بالسنتکم و زدن یقال ولق بالسیف
ولقات اسے ضربات و لیقة طعامے از مسکه و آرد
ولقی نوعے از رفتار ناقة و لقی الیفا ای سریعة
ولق نوعے از دیوانگی و هو افعل لانهم قالوا
الق الرجل فهو مالوق علی مفعول و یقال الیفا ملوق
علی معولق فان جعلته من هذا فهو فوعل -

ومق - مقة - دوست داشتن والهاء عوض
من الواو (دعع بکسرهما) وامق لغت منه و نام معروفی
وهق - وهق - بالتحریک والتسکین کمند مواهقة
مثل مواعدة و مواضحة و گردن و راز کردن شتر در
رفتن ویقال تواهقت الرکائب اسے تسایرت -

وسیق - کامیر کوہے است که پائینش از ان
کنانه است -

وغیق - آواز شکم دابه یا آواز جنبش نره
در غلافش -

فصل الهاء

هبنق ۔ هبنیق ۔ بالکسر چاکر و خادم هبنقة ۔ لقب مردے و یضرب به المثل فی الحمق ۔
هبرق و هبرقی ۔ بالکسر آهنگر و زرگر ۔
هرق ۔ مهرق ۔ مهره دروے کاغذ فارسی معرب
هارق نج ۔ هراقة بالکسر ریختن آب و خون و جز آن و منه هراق الماء یهریقه بفتح الهاء و اصله اراق یریق و هی فی الاصل ایضا اریق یؤریق واصل مضارعه یأریق فابدلوا الحرکة والسکون بین الراء والیاء فصار یأریق واستثقلوا الهمزتین فی قولهم انا اریقه فقالوا اهریقه مبدلة بالهاء ۔ و فیه لغة اخری یقال اهرق الماء یهرق اهراقا قال سیبویه ابدلوا من الهمزة الهاء ثم لزمت فصارت کانها من نفس الکلمة ثم ادخلت الالف بعد علی الهاء و ترکت الهاء عوضا من حذفهم العین لان اصل اهرق اریق ۔ و فیه لغة ثالثة اهراق یهریق اهریاقا فهو مهریق و ذاک مهراق بالتسکین والتحریک هذا شاذ و نظیره اسطاع یسطیع اسطیاعا بفتح الالف فی الماضی و ضمة الیاء فی المستقبل لغة فی اطاع یطیع فجعلوا السین عوضا من ذهاب حرکة عین الفعل فکذلک حکم الهاء فی یهریق و مثال یهریق یفعل و مهراق مفعل واما مثال یهریق بالتسکین لا یمکن ان ینطق به لان الهاء والفاء جمعهما ساکنان و کذلک مهراق ۔ و یقال بطن مهروق الغفا من باب افتعال ۔

هزق ۔ هزق ۔ (ف اک ۲) رعد سخت آواز و اذا هزق بسیار خندیدن هزاق زن بسیار خنده ۔
هقهق ۔ یهقهقه ۔ مثل حقحقة رفتار سخت و سیر شدید
همق ۔ یمق ۔ (ف اک ۲) گیاه تازه و مشی الحمق اذا مشی علی جانب مرة و علی جانب اخری ۔
هیق ۔ یمیق ۔ شتر مرغ نر هیقم کذلک والمیم زائده ۔
هیلق ۔ کیماس کوتاه ۔
هدلق ۔ کمز برزح بر و نیزان و فروهشته والهدلیق من الابل شتر فراخ دهان هدلقة بشم مالین گاوی شتر
وهزروقی ۔ بالضم مقصوره بند و هو اسم للمحبس مهزرق محبوس ۔
هزرقه ۔ خنده است بد و هزروقی الحبس لغة فی هزروقی لا القبیحه والمهزرق المهزرق ۔
هطق یفتحتین زودی رفتار ۔
هفتق ۔ بالفتح هفتقة معرب ۔
هلق ۔ شتابی کرد ع ف اک ۲ هالق مثله هلقی الجمزی نوعیست از دویدن و لقی مثله ۔
هملقه ۔ شتابی کردن ۔
هنق ۔ بفتحتین دل تنگی و تاسه که مردم را عارض شود
هندلیق ۔ کزنجیل مرد بسیار گو ۔
هوقة ۔ بروزن و معنی اوقة یعنی جماعت ۔

فصل الیاء

یرق ۔ یرقان ۔ زردی که در کشت افتد و بیماری زردی یقال زرع مار و ق و میروق و مرقی الهمزة یارب معرب یاه یعنی دستیانه ۔

یقق - ابیض یقق - بفتح قاف اول وکسر آن سخت سپید
یلق - یلق - بالتحریک سپید از هر چیز یلقة ماده بز سپید
یلمق یلمق - قبا معرب یلمه یلامق ج -

یناق - بالفتح نام یکی از دختران نصاری است
که کشته شد و سرش بحضور صدیق اکبر آورده شد
و کشنده او صحابی جد الحسن بن مسلم بن یناق -

باب الکاف

فصل الالف

ارک - اراک - بالفتح درخت شور ارکة یکی
اروک همیشه در اراکستان بودن شتر و بجائی
مقیم بودن (ع ف ض ۲ و ک ۱) یقال رکت الابل
ای رعت الاراک وقیل اذا اقامت فی الاراک
فهی آرکة والجمع اوارک - وقیل رکت الابل بمکان
کذا اذا لزمته فلم تبرح - وارک الرجل بالمکان ای
اقام به - اروک ایضا فرونشستن آماس جراحت
ویقال ارکت ارکیة الجرح اذا ذهبت غثیثته و
ظهر لحمه صحیحا احمر ولم یعله الجلد - ارک بالتحریک
بیماری شتر از خوردن اراک (ع ک ۱ ف ۲) ارکة
اراکی نعت منه مثل طلحة وطلاحی - اریکة تخت
آراسته ارائک ج - اریک نام یکی وادی ارک
بضمتین موضعی -
اسک - اسکتان - دو کرانه فرج الماسوکة التی
اخطأت خافضتها ای خاتنها فاصابت غیر موضع الختان
افک - افک - بالکسر دروغ افیکة کذلک
افائک ج - آفاک دروغ گوی افک بالفتح مصدر منه
و باز گردانیدن از چیزی و برگردانیدن چیزی
(ع ف ک ۲) قوله تعالی قالوا اجئتنا لتافکنا
عن آلهتنا ای لتصرفنا - وائتفکت البلدة باهلها

ای انقلبت - مؤتفکات شهرهای قوم لوط که
برگردانیده شده است - و بادهائی که مختلف
وزد از هر جهتی مافوک ضعیف عقل و رای مثل
مافون قوله تعالی یؤفک عنه من افک - قال مجاهد
ای یؤفن عنه من افن - ارض مافوکة التی لم یصبها
مطر ولیس بها نبات - ورجل مافوک ای لا یصیب خیرا
اکک - اکة سختی گرما مثل الاجة الا ان الاکة الحر
المحتدم الذی لا ریح فیه والاجة التوهج - وائتک
یومنا من افتعل وهو یوم اک واکیک و سختی روزگار
الک - الوک - پیغام مالک مالکة بضم اللام
فیهما کذلک -
انک - آنک - بضم النون سرب وفی الحدیث
من استمع الی قینة صب فی اذنیه الآنک ولم یجئ
علی افعل واحدا الا آنک واشد لانه من ابنیة الجمع
ایک - ایکة - درختان ایک ج - ومن قرأ اصحاب
الأیکة فهی الغیضة ومن قرأ لیکة فهی اسم القریة ویقال
هما مثل بکة ومکة -
آبک - کاحمد موضعی -
ابک - گوشتش خوار شد (ع ک ۱ ف ۲) ویقال
للاخرق أبک لعفک ابک ومعفک معبک -
اوکة - بالفتح خشم و بدی -

فصل الباء

بتک. بتک. بریدن (ع ف امن ۲ وک ۲) سیف باتک اے صارم و گرفتن چیزے را و کشیدن آن. بتکه بالکسر انچه برکشیده شود چون موے و پر مرغ و پشم و مانند آن بتک ج. بتکة الظلماء حجمة من اللیل تاریکی شب. و بتک آذان الانعام اے قطعا شد و للکثرة قوله تعالیٰ فلیبتکن آذان الانعام.

برک. بروک خفتن شتر (ع ف امن ۲) ابراک فرو خوابانیدن و هو قلیل والاکثر الاناخة یقال انخته فاستناخ. ویقال ماله مبرک جمل. و کل شیء ثبت واقام فقد برک. برک شتر بسیار. بروک ج. سینه شتر برکه بالکسر کذلک و حوض برک ج و یقال ما احسن برکة هذه الناقة و هو اسم للبروک کالرکبة والجلسة. ابتراک سینه بر زمین نهادن و لشتاب دویدن. و بر سینه گرفتن کسے را براکاء بالفتح پاے داشتن و ثبات ورزیدن در کارزار. و کوشش نمودن و یقال فی الحرب براک براک ای ابروکوا. برکة لفتحات کوالیدن و افزون شدن تبریک دعا کردن کسے را ببرکت و طعام بریک کانه مبارک. ویقال بارک الله فیک و لک و علیک و بارکک قوله تعالیٰ ان بورک من فی النار و من حولها. و تبارک الله اے بارک مثل قاتل و تقاتل الا ان فاعل یتعدی و تفاعل لا یتعدی و تبرکت به اے تیمنت. برکة بالضم مرغیست سپید از مرغان آبی برک ج. برکه نوعے از کشتی ها

بزکان مثل زعفران نوعے از جامه. بروک بالفتح زنے که شوے خواهد و او را پسرے رسیده بجوان بوده باشد. برک بالکسر نام موضعے از نواحی یمن. تبراک بکسر تا نام موضعے.

بشک. بشک. شتافتن. و دوختن جامه و دراو درے و دروغ گفتن (ع ف اض ۲ وک ۲) و یقال هو بشیک الکذب ای یخلقه. بشاک بسیار دروغ گوے ناقة بشکی سبک رفتار و سبک رو ج

بکک. بکة. باز داشتن و مزاحم شدن (ع ف اض ۲) و یقال تباک القوم اے ازدحموا. و بک عنقه اے دقها. بکة الفاء نام بطن مکه ایک نام موضعے بعلبک نام شهرے و هما کلمتان جعلتا واحدة فبعل اسم صنم و بک اسم رجل اخترع بناء تلک البلدة و سماها باسمه و اسم صنم فان شئت بنیت الاسم الاول علی الفتح و اعراب الثانی باعراب ما لا ینصرف و ان شئت اضفت الاول الی الثانی و اعربت الاول و خفضت الثانی و ان شئت نسبت الیه بعلی و ان شئت بکی اتلی ما ذکرناه فی عبد شمس

بعکک. بعکوکة. الناس. مجتمعهم.

بلعک. بلعک. شتر بسیار کلان سال. و نوعی از خرما و هی لغة فی بلعق.

بنک. بنک. زبن هر چیزے معرب. و یقال هؤلاء من بنک الارض اے من اصلها. تبنک مقیم شد بجائے و یقال بنکوا فیه اے اقاموا به و کالتنبئاة و هی اسم من تنبا بالبلد ای اقام به.

قال ابن درید البنک من ہذا الطیب عربی ۔

بندک ۔ بنادک ۔ شل بنادق ۔

بوک ۔ بوک ۔ برجستن نر بر مادہ دعع ف اعن ۲)

تبوک وہی تفعل من البوک وہو موضع وراء ے النبی صلعم قوما من اصحابہ یبوکون حسی تبوک ای یدخلون فیہا القدح ویحرکونہ لیخرج الماء فقال ما زلتم تبوکونہا فسمیت تلک الغزوۃ غزوۃ تبوک ۔ قال ابو زید لقیتہ اول بوک ای اول شئی ۔ ویقال باکت الناقۃ تبوک بوکا ای سمنت وحکی ابن السکیت ناقۃ بائک ای فتیۃ حسنۃ بوائک ج ۔

بابک ۔ کہاجر ۔ ک الخرمی الذی کان یتولی علی الممالک ثم قتل فی زمن المعتصم وعبد اللہ بن بابک شاعر مفلق ۔

بخنک ۔ بر وزن ومعنی بخنق ۔

تبوک ۔ مذکور فی الفصل بعدہ ۔

برزک ۔ کقنفذ ابن المغراق من ولد سامۃ بن لوی

برتکہ ۔ پارہ کردن وزیرہ پرزہ نمودن وبریدن ای

براتک ۔ نانہا ای خبز ولم اسمع بواحدہا ۔

برشک الجزور ۔ فصلہا وابان بعضہا عن بعض ۔

برشغوک ۔ کسفرجل ماہی است دریائی ۔

برمک ۔ جد یحیی ابن خالد البرمکی وہم البرامکۃ ۔

برنجان ۔ فی ر ب ر ک ۔

بزرگ بفتحتین کلمۃ لغۃ اعجمیۃ لقب بہا الوزیر نظام الملک

بزکی ۔ گجزی ننودی سیر ۔

الباضک ۔ والبضوک من السیف القاطع ولا یبقی الشئ بیدہ لا القطعا ۔

بطرک ۔ کقمطر وجعفر مہتر ترسا یا سردار مجوسیان و ذکر فی ب ط ر ق ۔

ابلندک ۔ فراخ شد ۔ البلندک المقوص ای استوی بالارض ۔

بلسک ۔ کجعفر وزبرج گیاہیست کہ در پارچہ آویزد و وجہ النشود ۔

بلکہ ۔ آمیخت وشوار اماند آنرا دعع ف اعن ۲) والبلک بضمتین اصوات الاشداق اذا حرکتا الاصابع من الوسخ وبالکب کہاجر قریۃ ابی معمر الفقیہ ۔

فصل التاء

ترک ۔ ترک ۔ گذاشتن دعع ف اعن ۲) وتارکت البیع متارکۃ ۔ وتراک مبنی اترک وہو اسم لفعل الامر ویقال با اترک شیئا وہو افتعل ۔ ترکۃ المیت بکسر الوسط تراثۃ یعنی مالیکہ از مردہ ماندہ باشد ترکیۃ زنیکہ باندہ باشد شوہر را کسے نخواہد ۔ وبیضۃ شتر مرغ کہ گذاشتہ باشد ۔ و مرغزاریکہ نا چریدہ ماندہ باشد ترکۃ خود واتیین ترک ج ۔ ترک بالضم طائفہ مردم انرا اولاد یافث بن نوح علیہ السلام اتراک ج ۔

تکک ۔ تکہ ۔ بالکسر ازاربند تکک ج ۔ ویقال احمق تاک فاک اتباع لہ وقد یفرد ایضا ویقال احمق تاک وتکت بالفتح تکوکا ۔ ویقال ابریت الک ان تحمق وتنک ۔ وتکۃ بنینہ ای ہکہ دہر چہ اذا بلغ منہ

وتمکنت الشیء ای وطلبته حتی شدفته۔
تمک۔ تموک۔ دراز شدن کوهان شتر (ع ف ا
ض ج) سنام تامک بلند منه۔
تبوذک۔ موضعیست وابو سلمة موسی بن اسمعیل
المنقری قیل له التبوذکی لان قوما من اهل تبوذک
نزلوا فی داره او لانه اشتری دارا بها ر والتبوذک لغة
من یبیع ما فی بطون الدجاج من القلب والفواد والقا
ترک۔ بالمکان۔ اقامت کرد تراک بالکسر موضعی۔
ترنوک۔ بالضم مرد خوار ولاغر۔
تانک۔ کیاجد محمد بن یوسف السمرقندی المحدث
واحمق تانک سخت احمق تاک سخت احمق شد (ع ف

فصل الثاء۔ ثک۔ فی الارض۔ سیاهی گرد ثلنکت
گول گردید وخنک جست ثکثکة زن گول خود ارا۔
فصل الجیم۔ جرکان۔ دهیست باصبهان منها
ابو الرجا محمد بن احمد المحدث۔
جرعانیک۔ دجرعلوک۔ شیر سطبر۔
جکجکة۔ آواز آهن از در خوردن بعضی بر بعضی
جنبک۔ بالفتح نام مردی۔
جیکان۔ بالکسر موضعیست بفارس ومحمد بن منصور
بن جیکان محدث کذاب۔

فصل الحاء

حبک۔ حباک۔ بالکسر حبیکة راه در ریگ تود و
شکن آب وزره وموی وجمع الحباک حبک و
جمع الحبیکة حبائک وفی حدیث الدجال ان شعره حبک ج

حبک۔ نیکو بافتن جامه را (ع ف اک ج) احتباک
استوار۔ ونیکو کردن هر چیزی وفی الحدیث ان عائشة
رضی الله تعالی عنها کانت تحتبک تحت الدرع فی
الصلوة ای تشد الازار وتحکمه وگرد پای نشستن
مثل الاحتباء۔ محبوک استوار استوار اندام حبکة
بالتحریک مثل حبکة پشت گوله کرده۔
حبرک۔ حبرکی۔ کشنه حبرکاة للتانیث وربما شبه
به الرجل الغلیظ الطویل الظهر القصیر الرجلین
فیقال حبرکی وتصغیره حبیرک لان الالف المقصورة
تحذف فی التصغیر اذا کان خماسیا سوا کانت
للتانیث اولا تقول فی قرقری قریقر وفی جحجبی
جحیجب وفی حولایا حویلی وتثبت الالف فیه اذا
کانت ممدودة۔
حتک۔ حتکان۔ شتاب رفتن وگام خرد
نهادن ویقال له ابو ... ای وحیه حتکوا وربما قال ابو
حتکوا۔ حتنک هو تکی کوتاه لاغر حواتک شتر مرغ بچگان
حرک۔ حرکة جنبیدن جنبش وهو ضد السکون و
تحریک جنبانیدن تحرک جنبیدن یقال ما به حس ولا
حرک بالفتح لسے حرکة۔ حراک آتش کا وغلام حرک
خفیف ذکی۔ حارک سر کتف اسپ حرک حارک
زدن اسپ را (ع ف اص ج) حرکة سر یا سرین مثل
ارنفة حرانک ج۔
حزک۔ احتزاک۔ بالزاء المعجمة جامه بخود در کشیدن
(ع ف اک ج) ویقال حزکته احزکه بالحبل بالکسر لغة
فی حزقته ای شددته۔

حسک ـ حسک ـ بالتحریک خار مغیلان خسکة ـ یکی ـ وانچه از آهن سازند چون خار مغیلان و بر راه لشکر خصم اندازند وکینه در شدن دعع ک ا ف ۲) یقال فی صدره علی حسکة وحساکة ای عداوة وغش ـ حسیکة ایضاً خار پشت ـ

حشک ـ حشک ـ پر شدن شیر حشوک کذلک دعع ف اک ۲) فاقة حشوک وحشو التی تجمع اللبن فی ضرعها سریعا وحشکت النخلة ای کثر حملها ونخلة حاشک ـ وحشکت الناقة ای ترکتها ولم احلبها حتی اجتمع لبنها ـ حشاک بالکسر چوب دهان بند گوسپند وحشک القوم احتشدوا ـ واجتمعوا ـ وحشک الریح ای ضعفت واختلفت مهابا دریاح حواشک مختلفات المهاب ـ حشکة باران ریزه وحشکت السماء انشکا ـ حشاک نام جوئے ـ

حکک ـ حک ـ بسودن دعع ف اص ۲) یقال حک فی صدری ای ماتخالج ـ ولقیال ماحک فی صدری کذا اذا لم ینشرح له صدرک ـ احتکاک خویشتن را بچیزے در مالیدن حلمة بالبار حلکک وسیدن حلبة بالبار دگار بدن با کسے محاکة برابری کردن وباهم پهلو سودن حکة بالکسر خارش وگر ـ یقال بالبیت فی فیه حاکة ای سن ـ کاکک بالتحریک سنگهاے سپید نرم وانما ظهر فیه التضعیف للفرق بین فعل وفعل ـ حکیک سم سوده حکاکة بالضم سونش سر فرسے مذل محکک چوب که در عطن نهاده باشند تا شتر گرگین خود را بوے در مالد یقال انا جذیلها المحکک وعذیقها المرجب اراد انه یستشفی برایه وتدبیره ـ

حلک ـ حلوکة ـ احلیلاک ـ سخت سیاه شدن دعع ف اص ۲) احلنک تاریک وسیاه شدن حلک سیاهی اسود حالک وحانک ایضاً ـ واسود مثل حلک الغراب وحنک الغراب وهو سواده ومنقاره ـ حلکوک بالتحریک سخت سیاه حلکة مثال همزة نوعے از پوشش ـ وکرمے که در ریگ باشد حلکاء مثال عنقاء کذلک ـ

حمک ـ حمکة سپش ـ حمک ـ ج ـ شورچه ـ وهر چه ریزه باشد از جنبنده ـ

حنک ـ حنک ـ بیشه کردن ستور ـ اعع ف ا ص ۲ و ک ۲) احتناک کذلک ـ وایضاً خوردن ملخ گیاه زمین را وقوله تعالی لاحتنکن ذریته قال الفراد برید لاستولین علیهم واستوار شدن وآزموده شدن حنکة بالضم آزمایش وتجربه ـ ودوال که میخهاے پالان بوے استوار کنند حناک ج مثال برمة وبرام ـ وحنکت الشئ ای فهمته واحکمته ـ حنک بالتحریک زیر زنخ وتیوز از مردم وجز آن حنکت الصبی وحنکته اذا مضغت تمرا اوغیره ثم دلکته بحنکه والصبی محنوک ومحنک ـ ویقال حنکته السن واحنکته ای احکمته التجارب والامور فهو محنک ومحتنک ـ ومنه البعیر احنک الابل ای اشدها اکلا وهو شیا فلان الحنلقة القال فیها ما افعله ـ تحنک عمامه از زیر زنخ برآوردن

حوک. حَوَک. حِياکة. بافتن فهو حائک وهم حاکة وحوکة دهن حوائک تماکة جلے بافندگی حوک. ايضاً بافدرو.

حيک. حَيَکان. رفتن کوتاه بالا (ع ف اک ۲) وقد حاک يحيک. حيکاناً اذا اخرک منکبيه وفحج بين رجليه في المشي. ونبتة حيکانة اى ضخمة يحيک اذا است ولايقال حاک فيه السيف واحاک بمعنىً اى اثر وعمل. حنک کارکردن سخن در دل وشمشير در زخم گاه.

حبنبک. کجعفر وعلابط خردمن.

حرتاک. کجعفر خردمن.

حفلکى. کجرکى ناتوان.

حفنکى. مثله.

فصل الخاء. خبک. بفتحتين جد وثير بن المنذر المحدث وخنبک کسمند دهيست به بلخ.

خرک. سِستهيد (ع ک اف ۲) وخارک کهاجر جزيره ايست بدرياى فارس خرکان بفتحتين محله است به بخارا.

خسک. بالضم والد عبد الملک المحدث.

خشک. بالضم لقب اسحق بن عبد الله النيسابورى والد داود المفسر وابراهيم بن الحسين بن خشکان بالضم واعظ وخاشک بالتقاء الساکنين شهريست بمکران.

فصل الدال

درک. دَرَک. تک دوزخ والنار دركات اى منازل والجنة درجات. دَرَک بالتحريک رسن پارهٔ که در گوشهٔ دلو بندند. وانچه در پى بديد آيد از محور رهن

يقال عليه ضمان الدرک وسکين ايضاً. ادراک دررسيدن يقال ادرکته وادرکت زمانه. وادرکته ببصرى اى رأيته. وادرک الغلام وادرک الثمر اى بلغ ونضج. وادرک الدقيق اى فنى. واستدرکت وتدارکت ماهات. وتدارک القوم اى تلاحقوا منه قوله تعالى حتى اذا اداركوا فيها جميعا واصله تداركوا فادغمت التاء في الدال واجتلبت الالف ليسلم السکون. وتدارک الثريان اى ادرک ثرى المطر ثرى الارض. وقولهم دراکِ اى ادرک وهو اسم لفعل الامر وکسرت الکاف لاجتماع الساکنين. وريکة رانده اى طريده دراک مدارکة پياپى شدن ودرپے آوا زرفتن. ونام سگے ويقال لابارک الله ولاتارک ولادارک کله بمعنىً. مدرکة لقب مردى دراک نيک دريابنده.

درمک. دُرْمُک. آرد ميده وشسته.

درنک. دُرْنُوک. بالضم نوعے از فگندنى.

دعک. دَعْک. ماليدن ونرم کردن. (ع ع) بقال دعکت الاديم والخصم. وتداعک الرجلان في الحرب اى تمرسا. ورجل مَدْعَک اى مجرب وداعکه في دعقه وهى جماعة من الابل.

دکک. دَکّ. کوفتن وزيره کردن وهموار کردن (ع ف امن ۲) قوله تعالى فدکتا دکة واحدة. ارض دک زمين کوفته وهموار کرده وکوکب ج. وقوله تعالى جعله دکا قيل ان يکون مصدرا اى دکه او ارا دجعله ذا دک وقد قرئ بالمد اى جعله

وکار محذوف لان الحبل مذکور۔ رجل مدکوک اے
وکثہ الحمی۔ ودککت الرکی اے دفنتہ بالتراب
وتدکدکت الجبال اے صارت دکاوات وہی روابی
من طین واحدتہا دکاء۔ ناقۃ دکاء لاسنام لہا والجمع
دک بالضم ودکاوات مثل حمر وحمراوات۔ ودکۃ
بالضم کوہ نرم ودکک ج مثل حجرۃ وحجر۔ فرس
ادک اذا کان متدانیا عریض الظہر والانثی دکاء۔ رجل
مدک بالکسر اے قوی لوۃ للارض۔ وامۃ مدکۃ
قویۃ علی العمل۔ ودکداک ریگ بر زمین چفسیدہ
وفی الحدیث انہ صلعم سال جریر بن عبد اللہ عن منزلہ
فقال سہل ودکداک وسلم واراک ودکادک ودکادیک
ج۔ خول وکیک اسم نام۔ ودکۃ بالفتح دکان بالضم
دکانچہ بروے نشینند۔

دلک۔ دلک۔ مالیدن بدست (رع ف ا ص ۲)
دلوک برگشتن آفتاب (خ ف ا ص ۲) قولہ تعالی
اقم الصلوۃ لدلوک الشمس ویقال دلوکہا غروبہا
مدالکۃ مماطلۃ۔ دلوک بالفتح بوے خوش کہ بخورد
در مالند ودلیک خاک کہ باد بخیہ باشد۔ وتدلک
از حرکۃ ومسکۃ تدلک خویشتن مالیدن بوقت شستن
اندام وفرس مدلوک الحجبۃ اذا لم یکن لحجبتہ اشراف

دعک۔ دعک مثل دعس وہی الناقۃ الضخمۃ
مع استرخاء فیہا۔

دمک۔ دموک بالفتح چرخ ودوسک گردد
ہر چیز تیز رو باشد ودمک شتاب دویدن
خرگوش۔

(رع ف ا ص ۲) رحی دموک آسیای زود آس کنندہ
ومدوک القفا اسپے دموک بالضم تابان شدن (رع
ف ا ص ۲) ویقال اصابتہم داہکۃ من دواہک الدہر
اے داہیۃ من دواہیہ۔ مدہک بالکسر چوب تابان نرم
کن یعنی تعویذ وہی المطلمۃ القفا۔ نہاک ہو السان
من البناء۔ دہکک سخت رفتی ودہمکات ای شدید
الطحن وای نالکام۔

دملک۔ یقبض مدملک۔ ای املس مدور ویقول منہ
تدملکت الشی فتدملک۔ وحافر مدملک مثل مدملق
... ومدملج۔ ودملوک بالضم الحجر المدور۔

دوک۔ دوک۔ مداک۔ مالیدن وسائیدن
دارو وبوے خوش (رع ف ا ص ۲) مداک ایضا
سنگ صلایہ مدوک بالکسر سنگ بوے ماے
وبات القوم یدوکون دوکا ای بالتوانی اختلاط
ودوران۔ دوقعوا فی دوکۃ بالفتح ودوکۃ بالضم ای
فی خصومۃ وشر (رع ف ا ص ۲) وتداوک القوم ای
تضایقوا فی حرب وشر۔

دہک۔ دہک۔ دست آس کردن وشکستن
(رع لغتہا) دہک لغتین جمع دہوک بالفتح۔

دیک۔ دیک۔ بالکسر خروس ودیکۃ ودیاک ج

وبالکۃ۔ بالضم کرنافہ یعنی بیخ نخل بریدہ۔
دوسک۔ جوہر اسد۔ دیلکی گلہ بزرگ از
شتر مرغ وگوسفند۔
دونک۔ جوہری صفی وپلتی وجمع قال ابن مقبل لعیف یخفق
نشہ تو الحمد و شعر یکان بین الد ونکین واحد ودو

اسے بلنیا نخان من جلود ہماو قال کثیر دشعرا اقول
وقد جاوزن اعلام ذی دم۔ وذی وجمی اودونہن
الدوانک۔ والدنک بالضم قیقار یکہ وقت رفتار
گوشتش از فربہی بجنبد۔
دہلک۔ کجعفر جزیرہ است مابین زمین وبرجیش
وہالک تلہا است سیاہ رنگ در زمین عرب۔
فصل الذال۔ ذوکذکتہ۔ بالفتح زندگی دل

فصل الراء

ربک۔ ربک۔ درآمیختن چیز را دعع فنا
عن ۲) یقال ربکت الشئی فارتبک ای خلطتہ و
فاختلط۔ وارتبک الرجل فی الامر اسے نشب فیہ
ولم یکد یتخلص منہ۔ ربک ایضا اصلاح الثرید۔
ربیکۃ طعامیکہ از خرما ومسکہ ماست سازند وفی
المثل عرثان فاربکوا لہ۔
رتک رتکا۔ رتکان بالتحریک پویہ دویدن
شتر ولا یقال ہذا الا للبعیر خاصۃ (عع فاض ۲)
رتاک متعد فیہ۔
رکک۔ رک۔ دست را باگردن بہم غل کردن
وگناہ را برگردن کسے لازم کردن۔ وجزو
جزوے از چیزے برافگندن (عع فا اض ۲)
یقال رککت الشئی بعضہ علی البعض اے طرحتہ
رک بالکسر باران نرم ریزہ رکاک۔ ج۔ یقال
ارکت السماء اسے جاءت بالرک وارکت الارض
مجہولا۔ ورک الشئی ای رق وضعف۔ رکیک اے
ضعیف۔ واسترکہ اے استضعفہ۔ وفی الحدیث

انہ صلعم لعن الرکاکۃ وہو الذی لا لغیار علی اہلہ
رکاک بالتحریک اعرا ہمہ رکیک الیضا اضافۃ وسکر الزہ
رکاکۃ۔ اذا المیش کلا منہ۔ رکراکر زنان کلان
وارہا وفی المثل ستخصہ ارکی علی ہوالذی یدوف
لیا الضرب لمن لا یغنیکس فی الحاجات۔ وسقاء
مرکوک قد عوفح وا
رمک۔ رموک۔ اقامت کردن بجاے (عع فنا
عن ۲) ارماک مقیم کردن دیگر را ارماکۃ بالتحریک ما
دیان بردن رماک ج۔ رمکاک ارماکہ کند اکث
رامک۔ بفتح المیم وکسرہا شئی اسود یخلط بالمسک رمک
بالضم نوعی از رنگہا وشتر جمل ارمک وناقۃ رمکاء۔
ارمکاک بدان رنگ شدن شتر۔ یرموک بالیاء موضعی
ومنہ یوم الیرموک۔
رمک۔ یقال مرفلان یتر ہوک۔ کانہ یموج فی
مشیتہ۔
روک۔ بفتحتین افعال این غیر مستعمل است بمانۃ
رودکۃ ومرودکۃ دختر نوجوان خوبصورت وغلام
رودک کودک نوجوان خوش شکل وبفتح مہملہ
فتکسون ربا عیتہ در دکہ آراستہ کرد آنرا و
مردک مقعد نام شخصے۔
روذکۃ۔ نیز بچہ خرد رواوکس۔ ج۔ راذمکان بالفتح
الذال وبیست بطون منہا احمد بن حامد الفقیہ۔
زربک۔ کقتیط ہو والد الملک الصالح طلائع
بن زربک وزیر مصر۔
رشک۔ بالکسر مرد کلان ریش والذی یعد

علی الرواة فی السبق واصله القاف ولقب یزید
بن ابی یزید المتقی احسب اہل زمانہ۔
ارضنک عیینہ جیشمان غور رالسبت وکشاد۔
رانک۔ کصاحب قبیلہ است۔
رَوکَة۔ آواز بوم زر دکاء مثلہ موضع لغة لبغدادیة۔
الرکتیان۔ بکسر الراء وفتح الیاء من الفرس نقتان
خارجة اطرافهما عن طرف الکبد و اصولهما مثبتة فی
اعلاه کل منهما رکیة۔

فصل الزاء

زحک۔ زحکت۔ لبعرہ۔ ماندہ شد شتر او دعمع لفتحتها
وازحک الرجل اذا اخبث وابتہ۔
زعک۔ ازعکی۔ کوتاہ بالاے ناکس زعکوک
بالضم کذلک۔ وایضا شتر فربہ زعاکک عالک ج
زنک ایمشی۔ زکیک۔ اے تقرمط رفتار ننانک
یقال زکت الدراجة کما یقال زافت الحمامة
وازک المهزول۔ رجل زکاز زک مرد زشت
روے خوار۔
زمک۔ زمکی۔ ومغزہ جانور پرندہ
زنک۔ زونک۔ بفتحتین مشدد کوتاہ بالا زشت
روے زونزنک کذلک۔
زکان بفتحتین فیریدن تزاوک شرم داشتن
زنعبک۔ زنعبکی۔ بخیل بے تنگ وعار۔
الزحلوکة۔ بروزن معنی زحلوقة والزحک ابتر جلق
زحموک۔ بالضم کشوناء زحامیک ج۔
زرک۔ بدخو کردید دعمع ف اک ۲) وکزیر زریک
بن ابی زریک البصری محدث۔
زرلوک۔ بالضم ومنہ اسیا وعبدالرحمن بن زرنک
سمنند وابنہ ابوبکر محمد وحفیدہ الحسن بن محمد محمد تون
زوزکت المرأة۔ زن سُر نیا و پہلو ہاے خود را
در رفتار جنبانید زوزک کوتاہ خرامندہ بناز۔
زملکان۔ بالکسر دہیست بدمشق منہا شیخنا
ابوالمعالی ودیسر گاہیست ببلخ۔
زوک۔ رفتار زاغ وجنبانیدن دوش ہا در رفتار
وفیریدن زوکان مثلہ قیل ومنہ الزونک فروزکہ
زن شتابندہ کہ پیشی گرفتہ باشد زوک بالضم
وہی است بہ یمن۔
زہکہ۔ مابین دو سنگ آسیا کوفت دعمع لفتحتها زہکت
الریح الارض باد خاک را پرانید۔
زیکان۔ بفتحتین فیریدن زیکون وہیست بسیف۔

فصل السین

سبک۔ سبک۔ گداختن زر و نقرہ دعمع ف
اک ۲) سبیکة پارہ نقرہ گداختہ سبائک ج سنبک پیش
سم ستور سنابک ج۔ وفی الحدیث تخرجکم الروم منہا
کفرا کفرا الی سنبک من الارض فشبہ الارض التی
یخرجون الیہا بالسنبک فی غلظتہ وقلة خیرہ۔
سحک۔ اسحنکاک تاریک وسیاہ شدن شب
وموے شعر مسحنکک شدید السواد۔
سدک۔ سدک۔ بہ بالکسر اے لزمہ۔
سفک۔ سفک۔ ریختن خون دعمع ف اک ۲)
سفاک بسیار خونریز والسفاح ای القادر علی الکلام

سکک. سکۃ. بندآهن و مسمار سکی مثله سکاک ج. و رزه تنگ حلقه. و میخ در زیر گردن در بہ آهن. وازبن برکندن گوش. و رفتن شکم (ع ف اص ۲) سلک لفتحتین خردی گوش اذن اسکّ لعت منه یقال کل سکّاء تبیض وکل شرقاء تلد یعنی السکاء التی لا اذن لها والشرقاء التی لها اذن مشقوقه. استکاک کر شدن گیاه سکۃ بالکسر آهن آماج. و رسته خرما بان نشانده ومنه قولهم خیر المال مهرة مامورة او سکۃ مابورة قال ومعنی هذا الکلام خیر المال نتاج. او زرع و کوچه خرد. و نقش درم و دینار سک بالضم چاه تنگ. و سوراخ کژدم و نوعی از بوی خوش سکاک و سکاکه هوای میان زمین و آسمان یقال والله لا احدک ولو نزوت فی السکاک ای فیما بین السماء والارض سکاسک پدر قبیله از یمن سکسکی منسوب الیه.

سلک. سلاک. بالکسر رشته و بالفتح درکشیدن چیزی در چیزی (ع ف اص ۲) السلاک لازم ومتعد اسلاک درکشیدن سلک بالضم و فتح لام کبک بچه سلکه مؤنثه سلکان ج مثل صرد و صردان سلیک نام مردی وطعنه سلکی ای مستقیمة لا عوج فیه.

سمک. سموک. برداشتن سقف خانه (ع ع وجه و فی المثل سلکی ولیست بمخلوجة ای مستقیمة لا، برداشتن سقف خانه (ع ف اص ۲) یقال سمک الله السماء سمکا سموک بلند شدن یقال سنام سامک ای عال مرتفع سموکات اسمانها. و یقال اسمک فی الریم ای صعد فی الدرجة. سماک چوب دو شاخه که خرگاه را بدو بر دارند سماکان دو ستاره سماک اعزل و سماک رامح. سمک بالتحریک ماهی سمکة یکی سماک سموک ج سمیکا ماهی ریزه که خشک کنند آنرا.

سهک. سهیک. سهوک باد سخت مثل سهج و سهوج یقال سهکت الریح الارض اذا اطارت ترابها و ذلک التراب سهیک مسهاک مهر الریح سهوک شبک رفتن ستور (ع ع ف اک ص ۲) و فرس سهک بالکسر سریع الجری وسهودن (ع ع بفتحها) سهک بالتحریک بوی ماهی و زنگ آهن یقال یدی من السمک ومن صداء الحدید سهکة کما یقال یدی من الغمر و ضرة ومن اللحم غمرة. ویقال لعبنه سابک ای رمد و حاکة. وشهوکه فتشهوک ای او پرو یلک.

سوک. سواک. چوب دندان مالیدن مسواک مثله سوک بضم جمع سواک مثل کتب و کتاب. و یقال سوک فاه واستاک وتسوک ولم یذکر الفم فیها وجاءت الابل تساوک ای تمایل من الضعف فی سیرها.

سبک. کسمند جد ابی القاسم عمر بن محمد و هو حفید احمد بن اسمعیل بن عمر محمد ثالث یعرفان بابن سبنک.

ستنک. مذکور فی باب التاء.

سرک تن او بعد لوانائی ناتوان گردید سرک و تسورک بدرفتاری بسبب لاغری یا ماندگی در منه

ودرنگی گردن وتعبیر سرکوک شتر لاغر۔
(سکرکۃ) بالضم یکنی از زن ۔
(سملک اللقمۃ) طولہا فی لملمۃ وتدویر۔
(سنک) بفتحتین راہہاے روشن وگشادہ۔

فصل الشین

شبک ۔ الشبک ۔ در آمیختن و بیکدیگر در آوردن آن
چیزے ومنہ تشبیک الاصابع ۔ شباک واحدۃ الشبا
بیک وہی المشبکۃ من الحدید ۔ رحم مشبکۃ وبینہا شابکۃ
نسب ای قرابۃ ۔ شبکۃ بالتحریک دام شباک ج
و ربما سمّوا الآبار شبکۃ اذا کثرت فی الارض وتقاربت
واشتبک الظلام اے اختلط۔

شرک ۔ شریک ۔ انباز شرکاء ج ۔ اشراک
کذلک مثل شریف وشرفاء واشراف شریکۃ مونث اشراک
ج ۔ مشارکۃ انبازی کردن اشتراک تشارک کذلک
ولقال رأیت فلاناً مشترکاً اذا کان یحدث نفسہ
کالمہموم ۔ ولقال شرکۃ بالکسر فی البیع والمیراث
اشرکہ بالفتح شرکۃ والاسم الشرکۃ وہو الکفر ایضاً
اشراک ج ۔ یقال اشرک باللہ فہو مشرک مشرکی تا
وقولہ تعالی واشرکہ فی امری ای اجعلہ شریکی فیہ
شراک بالکسر بند نعل از دوال شُرُک اشرک ج ۔
واشرکت نعلی ای جعلت لہا شراکا وشرکتہا کذلک
شرک بالتحریک دام شرکۃ یکی ۔ وایضاً شارع راہ
ومیانۂ راہ وقولہم الکلاء فی بنی فلان شرک بفتحتین
ای طرائق عن ابی نصر الواحد شراک یقال لطمہ
لما عرکہا ص ف ١٢١ ای سریعاً متتابعاً۔

شکک ۔ شک ۔ گمان وہو خلاف الیقین یقال
شککت فی کذا وتشککت فیہ ۔ وشاکی فیہ فلان و
لنگیدن ستور ۔ و بر جنبیدن شکّ بہ ای لزق درع من
اص ٢١ شکوک بالفتح ناقہ بسیار موے کہ لاغری
و فربہی وی پیدا نباشد شکّۃ ۔ بالکسر سلاح ۔ وچوب
کہ دستہ تبر را بوے فانہ کنند ولقال رجل شاکّ
السلاح وشاکٌ فی السلاح والشاک السلاح مرد با سلاح
تمام وقوم شکاک فی الحدید ولقال شاککتہ بالرمح ای خذ
رقتہ وانتظمتہ ۔ شکیکۃ گروہے از مردم شکائک ج

شوک ۔ شوکۃ ۔ خار وتیزی وقوت شوک ج ۔
وایضاً قوت وتیزی نمودن لقال شاک الرجل
یشاک سوکا مثل خاف یخاف فہو شائک السلاح
وشاکی السلاح ایضاً مقلوب منہ وپیدا آمدن و
پستان دختر لقال شاک ثدی الجاریۃ ودندان نشتر
بر آمدن شتر را لقال شاک لحیا البعیر ای طلعت انیابہ
شجر شائک درخت خارناک شجرۃ شاکۃ بسیار خار شوکی
بخار درخستن وخار در آمدن متعد لازم درع ف اص
٢١ شاکۃ شکینہ بخارستان درافتادن کسی درع ک
ف ٢١ یقال شکت الرجل ای ادخلت فی جسدہ شوکۃ
وشاکتنی الشوکۃ ای دخلت فی جسدی وقد شکت
شاکۃ وشکیۃ اے وقعت فیہا ۔ تشویک پستان دختر
بر آمدن ودندان نشتر وموے بر آمدن بعد از
ستردن وسیخ بر شدن چوزہ وماننداں ۔ وخار
بر سر دیوار نہادن بر دہ شوکا بر دو رشت بافتہ
الشواک بسیار خار شدن درخت ارض مشوکۃ

وشجرة مشوكة لغت منه. شوكة العقرب نیش گژدم شوكة الحائك گزندر بافکار که روی جامه کوی هموار کنند وهی الصیصة ایضاً.
شحاك. بالکسر چوبی که بنها در دهن بزغاله کنند تا شیر نمکد شحكت بالفتح چوب شحاک در دهن بزغاله کردن دعع لعنجتا۔
شوذكان. دام صیاد وآلات سلاح۔
شاذك. کماجد والد یوسف السجستانی المحدث
شنبك. کجعفر والد عبد الله وجد عثمان بن احمد الدینوری وجد عبد الله بن احمد النهاوندی المحدثین۔
شلوكة. کملوکة کوہیست وجمعه کثیر علی الشالک باعتبار اجزائه۔

فصل الصاد

صاك يصاك. بالضم دروسیش صعالیک العرب دزدم دعع ک امن ۲)
صعلك يصعلوك. بالتحریک بوی خوی زد از ذوبانها التصعلك درویشی وتصعلكت الابل ای طرحت اوبار۔
صك يصك. کوفتن وزردن ومنه قوله تعالیٰ فصکت وجهها ودر فراز کردن دعع ف امن ۲) وحك اصك صكاك صكوك ج. رجل اصك وظلیم اصك آنکه زانوی وی برهم زند جمل مصك وحمار مصك ای قوی شدید مصكة مونث منه۔ صكة سختی گرما میان روز لقال لقیته صكة عمی هو اسم رجل ویقال تصغیر اعمی مرخما۔
صمك يصملوك يصمكیك مرد درشت خوی جانی کین صملوك صمكنك ای لزج صمكمك قوی اصماك اللبن بالهمز ای خثر جداً حتی لصبیر کالجبن واصماك الرجل ای غضب۔
صوك. ولقیته اول صوك وبوك ای اول شیء صوك بوی خوش گرفتن جامه واندام وجز آن دعع ف امن ۲) صلته بالباء۔
صيك يصيك. کذلك دعع ف اك ۲) لقال صاك الطیب بجایده۔
صلك. کعف بیش از فلكه چیزیکه از پستان سر برو لقلیك برپستان شتر بند نهادن صملك کیعلس سخت توانا وسخت اندام صمالك ج۔

فصل الضاد

ضبرك ضبراك. بالکسر ضبارك بالضم مرد درشت ضخم ضبارك بالفتح ج۔
ضحك يضحك. بکسرتین وسکون ۲ ضحك ضحك ۲ وسکونه اربعة لغات خندیدن دعع ك ف ۲) وسکونه اربعة لغات خندیدن دعع ك اضحاك بمعنی. اضحاك خندانیدن رجل ضحاكة مثال همزة بسیار خنده ضحكة بالسکون آنکه بروی خندند ضحوكة آنچه ازوی خنده آید امراة مضحاك بالکسر زن بسیار خنده ضاحك ابر با برق ضاحكة دندان که در خنده پیدا شود ضحوك بالفتح راه فراخ ضحك بالسکون شکوفه وضحك القرد ای صوت

ضرک - ضریک - نابینا و درویش ضرایک ضریک کا جمع -
ضنکضنک - ضنکضنکة - نوعے از رفتار کہ آنرا سنکشنک گویند جمل ضنکضناک اے قصیر و امراۃ ضنکضناکة ای مکتنزة اللحم -
ضمک - اضمیکاک - سبز شدن زمین بہ نبات
ضنک - ضنک - تنگ ضناک بالفتح زن آگندہ گوشت ضناک بالضم زکام مضنوک مزکوم -
رجل مضنوک - مرد مبتلا بزکام وقد ضنک یعنی -
ضبوک الارض - پدید آمدن راہ ہا و خطہا بر زمین از باد وضبوک الغیث برای باریدن آمادہ شدن ابر اضباک الارض - روئیدگی زمین بر آمد -
ضاک الفرس الحجر - اسپ بر مادیان جہید ضواکة وضوکیة گردہ یقال رائیت ضواکة وضوکیة وتضوک فی رجعیہ بسرگین خود آلودہ شد و اضطوکہ اعلیہ تنازعوا بشدة -
ضائکت الناقة - شتر مادہ از سختی گرما یا عید ا ... ناد و ہر دو ران بر پشانہا پیوستہ کردن نتوانست ضائک یعنی منہ ضنک گر یخ نج - وفلان ذاک علی غیظا یعنی مہمان بر من خشمگین شد -
فصل الطاء - طبرک - بفتحتین بارہ است بزرگ و بارہ است دیگر با صفہان -
طحک - کبقر شترے کہ ہنوز دندان پیش بر نیاوردہ باشد -
طرکونة بفتحتین وتشدید الراء شہر یست باندلس

و نیز موضعیست دیگر باندلس -
طسک - بروزن ومعنی طسق و آن پیمانہ ایست
فصل العین
عبک - یقال ما ذقت عبکة - والالبکة فاعبکة مثل الحبکة وہی الحبة من السویق والبکة قطعة و ثرید - ومافی النحی عبکة ای شیء من السمن مثل عبقة ومنہ قولہم ما ابالیہ عبکة
عتک عتک - بہ الطیب - ای لزق بہ - و عتک البول علی فخذ الناقة ای یبس (ع ف ک ۲) عاتکة کمان دیرینہ سرخ - ونام زنی - قال النبی علیہ الصلواة والسلام انا ابن العواتک من سلیم یعنی جداتہ ومن تسع عواتک عاتکة بنت ہلال ام جد ہاشم و عاتکة بنت مرة بن ہلال ام ہاشم - وعاتکة بنت الاوقص بن مرة بن ہلال ام وہب بن عبد مناف بن زہرة جدة رسول اللہ صلعم من قبل امہ آمنہ بنت وہب وسائر العواتک امہات النبی من غیر بنی سلیم -
عتیک قبیلہ از عرب عتکی منسوب الیہا -
عرک - عرک - مالیدن (ع ع ف ا ص ۲) و گوشمالی دادن ویقال عرکت السنام اذا لمستہ تنظر ابہ طرق ام لا - معارکة کارزار کردن معترک معرکة معرک حرب جائے معرکة بضم الراء کذلک - اعتراک انبوہ معرکہ یقال اوردابلہ العراک اذا اوردہا جمیعا الماء ونصب المصادر ای اوردہا عراکا ثم ادخل علیہ الالف واللام کما قالوا مررت بہم الجماء الغفیر والحمد للہ فمن نصب ولم یغیر الالف واللام المصدر عن حالہ

عریکة طبیعت فلان لین العریکة ای سلس و لانت عریکته ای انکسرت نخوته ـ عروک بالفتح من النوق مثل الشکوک ـ ماء معروک و ارض معروکة اسے مزدحم علیه والتی عرکتها السائمة حتی اجدبت ـ

عروک بالضم خائض شدن عرک بالتحریک ماہی گیران و کشتیبان ـ و آواز و بکسر الراء مثله عرکی یکے مثل عرب و عربی ـ رجل عرک اسے صریع و قوم عرکون ای اشداء صراع ویقال لقیته عرکة بالسکون ای مرة و عرکات مرات ـ عرکرکة زن با گوشت عرکرک شتر قوی و درشت ـ

عسک یعسک چسپیدن و لازم شدن (ع ک ا ن ۲)

عفک یعفک ـ گول عفاک گولی عفک زدہ انشتن از حاجت ـ و مماطلت کردن حق کسے را ـ

عکک ـ ال معکوکة ای محبوسة عککت الحدیث دوبارہ گفتن خواستم سخن را عکة بالضم خنور مسکه عکک عکاک ج ـ و ریگ تودہ گرم ـ و عکة العشار لون لعلو العوق عند لقاحها ـ و اعکت الناقة اذا ابدلت لونا غیر لونها ـ عکة عکیک عکاک تیزی گرما یوم عکّ عکیک شدید الحر ـ و عک یومنا لعک اسے حمی ـ و رجل معک ای صاحب شدید و عکه بالسوط ای ضربه ـ فرس معک اسپ تازیانه خوار عکّ بالفتح دائم شدن و گرم شدن تب و عک بن عدنان نام مردے ویقال اترز فلان ازرة عک وکک وازرة عکّی و هو ان و سیل طرفی ازاره و تقیم سائره

علکة نام شهری ویقال هذا ارض علکة و ارض علکة لتضاف ولا تضاف ای حارة علوک فرپه کوتاه و درشت و هو فعلع تتکرر العین و لیس من المضاعف و جای درشت سخت ـ

علک ـ علک ـ بالکسر م و بالفتح خائیدن زن علک را و اسپ لگام را (ع ف ن ا ض ۲) شی علک ای لزج علک رگ رحم علائک ج ـ و رگ پنهان در گوشت فرج اسپ و فرد گوسپند اعلنک الشعر اسے احلنک و اجتمع ـ

عنک یعنک ـ خفتن شیر و ستبر شدن وی (ع ف ن ا ض ۲) عانک ریگ تودہ لمیه سخت شده و سرخ و دم عانک خون سرخ اعتنک غنیدن شتر در ریگ فسردہ عنک بالکسر سه یک آخر شب و در معنک بکنید آن ـ

رجل عنبک یکعلس مرد سخت درشت ـ

عنتک لعنجتین و کعرد و عنق و کتف رلشهاے زبان ناقه اعنک ار چه عنکة بعنجتین جاسے سخت گلناک ـ

عدک ـ پشم زدن به معرکه و آن چوبکے است که بدان پشم زنند ـ

عضنک کعلس سخت درشت و فرج کلان بر گوشت و زن لاغر که جاے پیوستگی هر دو ران وی سطبر و تنگ باشد عفنکة زن پر گوشت مضطرب و زن کلان بانه عضنک مثله ـ

عنفک ـ گول یستوی فیه المذکر و المؤنث

ومرو گران وناگوار۔
عاک۔ علیه۔ ناوید وحمله کرد وپیش آمد وعاکت
المرأة۔ زن بسوے خانه بازگشت وآنجا هرچه پیش آید
خورد ومنه المثل عوکی علی ابتیک اذا اعیاک
سمیت جارتک۔ وعاک معاشه۔ عوکا ومعاکا یعنی
کسب کرد معاش خود را وعاک به پناه گرفت
وعاک علی ماله اورا بر مال خود امیدوار کرد۔ معاک
سبب وپناه گاه واحتمال واول۔ عوک وبوک
ای اول شئ۔ وماه عوک اے حرکة اعتراک از عام
ولما کوا باهم خنجیدند وترکتهم فی معوکة۔ معوکة
اے فی قتال۔
عنکبه وعوبکه خنگیدن عبهکة انداختن وخرد شدن
عیکان۔ بفتحتین هر دو دوش خود را جنبانیدن رفتن
(ع ف اک ۲) عیکة بر وزن ومعنی ایکة یعنی انبوه
عکلیان نام دو کوه ویقال لهما العیکان ایضاً
فصل الغین۔ غسک۔ بفتحتین بر وزن
ومعنی عشق۔ غانکة۔ زن گول۔

فصل الفاء

فتک۔ فتاک۔ مثلث لغات ناگاه گرفتن و
ناگاه کشتن (ع ف اص ۲ وک ۲) فاتک دلیر فتاک
ج۔ وفی الحدیث قید الایمان الفتک لا یفتک
مومن۔ فدک۔ بفتحتین نام دیهی از خیبر ابو فدیک
نام مردے۔
فرک۔ فرکة۔ مالیدن جامه وخوشه وسپش
(ع ف اص ۲) افراک وقت مالیدن شدن خوشه
ویقال للنبت اول ما یطلع نجم ثم فرّخ ثم قصب ثم
اعتصف ثم سنبل ثم حبب والب ثم اشغی ثم افرک
ثم احصد۔ فرک بالکسر دشمن داشتن زن شوی را
(ع ک اف ۲) امرأة فروک وفارک لغتة منه
وفرکها زوجها ایضاً ولم یسمع هذا الحرف غیر الزوجین
رجل مفرّک مردے که زنان اورا دشمن دارند
انفراک سست شدن منکب فرک بالتحریک مثله
بن گوش (ع ک اف ۲) یقال اذن فرکة کار وفرکة
فرسک۔ فرسک۔ بکسرتین نوعے از شفتالو
فلک۔ فک۔ جدا کردن دو چیز بهم دوشیده از
یکدیگر وخلاص کردن وکذلک الفتیک ودا ر ودن
دهان گرداندن کودک را۔ واز گرد بیرون آوردن
گردی را وآزاد کردن بنده را (ع ف اص ۲) ونیز
از دو زنخ یقال سقط الرجل بین فکیه۔ شیخ فاک پیر
فرتوت فکاک الرهن بالفتح والکسر آنچه گرو را بوی باز
آرند افتکاک گردی را از گرد بیرون آوردن انفکاک
از هم جدا شدن۔ وآزاد شدن۔ یقال انفکت
رقبة فلان من الرق۔ وما انفک فلان قائما اے
ما زال وانفکت قدمه او اصبعه ای انفرجت وزالت
فکة گولی وسستی۔ وگول شدن (ع ک اف ۲)
وستارگان گرد آمده پس سماک رامح قال الاصمعی
تسمیها الصبیان قصعة مسکیف اذا لم یکن به تماسک
وستارگان گرد آمده پیش را از مناک واحتمل
من حمق۔ افلک گشاده بوند کتف از ضعف وسستی
فلک مصدر منه والیضا الفسائخ القدم وفال لا

انما ہو الفک من قولک فککہ نفکیہ فکا فاظہرا التضعیف لحزورۃ۔

فلک۔ فلکۃ۔ چرخہ ریسمان۔ وپارۂ زمین گرد ورنگ تودۂ گرد فلک ج۔ تفلیک گرد شدن پستان دختر تفلک کذلک و دہان بند ساختن از موے و پشم شتر بچہ را تا شیر نخورد فلک کشتی واحد و جمع و مونث و مذکر یکسان قولہ تعالیٰ فی الفلک المشحون جاء بہ مذکورا و را واحدا و قولہ تعالیٰ والفلک تجری فی البحر مونثا و قولہ تعالیٰ حتیٰ اذا کنتم فی الفلک وجرین بہم جمعا فکانہ یذہب بہا اذا کانت واحدۃ الی المرکب فیذکر والی السفینۃ فتونث وعند سیبویہ فلک جمع تکسیر فلک الذی ہو واحد ولیست مثل الجنب الذی ہو واحد و جمع لان فعلا و فعلا یشترکان فی الشیٔ الواحد مثل العرب والعرب والعجم والعجم و جاز ان یجمع فعل علی فعل مثل اسد و اسد فلم یمتنع ان یجمع فعل بالضم والتسکین ایضا علی فعل فلک بالتحریک چرخ و گردون و سپہر افلاک ج۔ یجوز ان یجمع علی فلک مثل اسد و اسید و اسد و خشبۃ و خشب فلیکون بردے۔

فنک۔ فنوک۔ ستیہیدن صلۃ یعنی دع ف ا من (۲) و مقیم بودن بجائے۔ و پیوستہ خوردن طعام و فنک فی الطعام بالکسر فنو کالغۃ فیہ فنک بفتحین و الفنیک کرانہ رنج افنیک مثانہ و فی الحدیث اذا توضأت فلا تنس الفنیکین یعنی جانبی العنفقۃ من یمین و شمالی و ہما المغلفۃ۔

فذلک۔ حسابہ۔ بنہایت رسانید انرا و اتمام کرد از ان مخترعۃ من قولہ اذا اجمل حسابہ فذلک کذا و کذا۔

فرتک۔ ریزہ ریزہ کردن انرا۔ و فرتک عملہ کار خود را تباہ گرد و برفتار زند و یک گام رفتن و فرتک راس الفرتک سرکوہیت یکبار زنجبر بند اسیر بین۔

فنہک۔ گنبد رزن گول۔

فصل الکاف

کرک۔ کرکی۔ بالضم کلنگ کراکی ج۔

کعک۔ کعک۔ کاک۔

کنک۔ بالفتح آب جو۔

کزمازک۔ تخم گز فارسیہ۔

کوکوۃ۔ در رفتار خود جنبیدن و شتافتن او ہم عدد القصیر کوکیۃ بالضم و کوکاۃ لتیک مکوکی ابر و بے فیض۔

کیکۃ۔ بالفتح بیضہ اصلا گبنہ کیاکی ج۔ و تصغیرہا کییکۃ و کییکۃ کیکاء آنکہ نیکی ندارد۔

فصل اللام

لبک۔ لتک۔ آمیختن کار دع ف امن ۲ م آمیختن لبکی مخلوط و آمیخت لیست با انگبین و جز آن التباک در آمیختہ شدن کار کلبکۃ من غنم و ہو مثل التبلیکہ لبکۃ بالتحریک پارۂ از ثرید لیقال ما ذقت عندہ عبکۃ ولا لبکۃ۔

لحک۔ لحک۔ در آوردن چیزے و چیزے و جنبیدن بہم (دع لفتحہا) لیقال تو لحک تقاطر

ای وفعل بعضنا فی بعض وشی مثلاحک است مثلا خلال
یثلاحکہ ناقہ اُستوار خلق لمکۃ مثل ہمزۃ کرسکے
کبود م وراز مانند کمر لشبہ۔
لک۔ لکت۔ زدن دعع ف امن ۲) شل صکہ
وچیزے کہ بوے رنگ سرخ کنند لک بالضم
دُرد آن آلکاک ابنوہے کردن لکیک پر گوشت
لکاک ج۔ جمل لکاک است ضخم۔
لمک۔ ماذقت لماکا۔ ای شیئا کما یقال ماذقت
لماجا۔ وتلمک عندنا بلماک ای تلمج بلمان یتلمک
ای تلمظ وتلمک البعیر اذا لوی لحییہ۔
لوک۔ لوک۔ خائیدن دعع ف امن ۲) وفلان
یلوک اعراض الناس ای یقع فیہم۔ یقال الکنی
الی فلان اے کن رسولی الیہ وتحمل رسالتی و
اکثروا من ہذا اللفظ فی اشعارہم وقیاسہ ان
یقال الاکہ یلیکہ الاکۃ وہذا وان کان من الالوک
فی المعنی وہو الرسالۃ فلیس منہ فی اللفظ۔
ملاک۔ ملائکہ۔ پیغامبری والکنی الی فلان پیغام
من بسوے فلان برسان اصلہ الکنی حذفت الہمزۃ
والقیت حرکتہا علی ما قبلہا وملاک فرشتہ لانہ
یبلغ عن اللہ تعالی وزنہ مفعل والعین محذوفۃ
والزمت التخفیف الا شاذا۔
لاک۔ بالفتح وبفتحتین چسپیدن دعع ک اف ۲)
لعبدہی بالباء۔
ازک الجرح۔ برآمدگی گوشت زخم ہموار شدہ و
ہنوز بہ نشدہ دعع ک اف ۲) اوالصواب لمدکہ

الفکک۔ مرد چیہ وگول انفیک مثلہ۔
لالکائی۔ بیاء النسبۃ بعد الہمزۃ ہو ابو القاسم
ہبۃ اللہ بن الحسن بن منصور الرازی الطبری۔
لیکۃ۔ بالفتح نام دہ اصحاب حجرہ وبہا قرأ نافع
وابن کثیر وابن عامر وانکار الزمخشری کونہا
اسم القریۃ غیر جید۔

فصل المیم

متک۔ مَتک۔ باقی ماندہ ختنہ زن۔ وزنا در
وترنج متکا زن ختنہ ناکردہ۔
محک۔ مَحک۔ ستیہیدن (دعع بفتحہا) رجل محک
ومحاحک مثلہ۔ مماحکۃ ای ملاجۃ تماحک کذلک
مسک۔ امساک۔ چنگ در زدن تمسک استمساک
امساک مثلہ صلتہ بالباء متیک کذلک وقری
فلا تمسکوا بعصم الکوافر۔ وامسکت عن الکلام سکت
تماسک خویشتن داشتن مَسَاک مرد بخیل مسک
بفتحتین کذلک ویقال فیہ امساک ومساکۃ ای
بخل۔ مساک ایضا جائے کہ آب ایستد در وی مسکۃ بالضم
بقیہ از ہر چیز ومن الآبار الصلبۃ التی لا تحتاج الی طی
مسک بالکسر مشک وہو فارسی معرب کانت العرب
تسمیہ المشموم وثوب ممسک مصبوغ بہ مسک بالفتح
پوست مسک بالتحریک دستیانہ از عاج مسکۃ بفتحتین
یکے رجل مسکۃ مثال ہمزۃ بخیل ویقال ہو الذی
لا یعلق بشیٔ فیتخلص منہ والجمع مُسُک۔
معک۔ تمعک۔ ای مطلق رجل معک ای ملول
ومماعک مماطل ومالیدن دعع بفتحہما تمعکت الدابۃ

ای دلکتہ۔ وتمعکت الدابۃ تمرغت ومعکتہا انا تمعیکا
ویقال وقع فی معکوکاء اے فی شر۔
ماک۔ مک۔ مکیان رجل مکان ای مصان
والمجان ہو الذی یرضع الغنم من لؤمہ ولا یحلب
تمک مغز استخوان بیرون آوردن مکاکۃ بالضم
مغز استخوان وفی الحدیث لا تمکوا علی غرمائکم اے
لا تستقصوا۔ امتکاک ہمہ شیر پستان بر مکیدن کرہ
مکۃ معروف۔ مکوک پیمانہ وہو ثلاث کیلجات وکیلجۃ
منا وسبعۃ اثمان منا والمنا رطلان والرطل اثنا
عشر اوقیۃ والاوقیۃ استار وثلث استار والاستار
اربعۃ مثاقیل ونصف والمثقال درہم وثلثۃ اسباع
درہم والدرہم ستۃ دوانیق والدانق قیراطان
والقیراط طسوجان والطسوج حبتان والحبۃ
سدس ثمن درہم وہو جزء من ثمانیۃ واربعین
جزء من درہم مکاکیک ج۔
ملک۔ ملک۔ بالکسر معروف وملک کردن
زعع ف اک ۲) وساتہ راہ ملک بالفتح خمیر سخت
کردن وہذا الشیٔ ملک یمینی وملک یمینی والفتح
افصح۔ وملکت المرأۃ تزوجتہا۔ مملوک بندہ تملیک
ملک گردانیدن چیزے کسی را فہو تمالیک و مال تمالک
وخشک گردانیدن وسخت کردن چوب بآفتاب
یقال منہ ملکت الضبعۃ۔ املاک خمیر سخت کردن
وزن دادن یقال جئنا من املاک فلان ولا یقال
من ملاک فلان۔ ملکوت من الملک کالرہبوت
من الرہبۃ یقال لہ ملکوت العراق وملکوۃ العراق

ایضا مثل الترقوۃ۔ ملک بالضم والتخفیف بادشاہے
فہو مالک وملک وملیک کان الملک مخفف من
مالک الملک مقصور من مالک وملیک ملوک املاک
ج۔ مملکۃ مواضع کہ در ملک آید تملکا ای ملکہ قہرا۔
ملیک النحل شاہ زنبوران ویقال کنا عبید مملکۃ
ولم نکن عبید قن قال الکسائی القن ان یکون
ملک ہو ابواہ والمملکۃ بفتح اللام وضمہا ان یغلب
علیہم فیستعبدہم وہم فی الاصل احرار وقن المشتری
ویقال مافی ملکہ شیٔ بالفتح والکسر مافی ملکتہ بفتحتین
ایضا ای لا یملک شیاء۔ ویقال فلان حسن الملکۃ
اذا کان حسن الصنع الی ممالیکہ۔ وفی الحدیث
لا یدخل الجنۃ سیٔ الملکۃ اذا کان سیٔ الصنع۔ و
یقال لاذہبن فاما ملک وا ما ہلک بضمہا وفتحہا
ایضا۔ ملاک الامر بالفتح والکسر مایقوم بہ یقال القلب
ملاک الجسد۔ ومالفلان مولی ملاکہ دون اللہ ای
لم یملکہ الا اللہ تعالیٰ۔ ومالہ ملک بالفتح ای تماسک
وماتمالک ای ماتماسک ملکۃ الدابۃ بفتحتین قوائمہا
وہادیہا۔ ملک بفتحتین فرشتہ واحد وجمع قال الکسائی
اصلہ مالک بتقدیم الہمزۃ من الالوک وہی الرسالۃ
ثم قلبت وقدمت اللام فقیل ملاک ثم ترکت ہمزتہ
لکثرۃ الاستعمال فلما جمعوہا ردوہا الیہ فقالوا ملائکۃ
وملائک۔ ویقال ایضا اماو ملکت امری یقوم بہ
الامر۔ مالک الحزین نام مرغے از مرغان آبی مالکان
دو مالک یعنی مالک بن زید ومالک بن حنظلۃ۔
مراک۔ بالفتح موضعی بہ یمن جرمنزلے از عدن

او مرکۃ بلد بالا نجبار و مرک کگفت کونی۔
مشکان۔ بالضم نام شخصے و دیہی ست با صطخر و دیہے ست بفیروزآباد فارس و شہریست از مضافات ہمدان و مشکان المحال لتابعیے و معروف بن مشکان المقری و عطوان بن مشکان التابعی و محمد بن مشکان محدث و مشکاۃ لقب عبد اللہ بن عامر المحارث لطیب رائحتہ۔
المصطکا۔ بالفتح و الضم و یمد فی الفتح فقط علک رومی ابیضہ نافع للمعدۃ و المقعدۃ و الامعاء و الکبد و السعال المزمن شربا و النکہۃ و اللثۃ و تفتیق الشہوۃ و تفتیح السدد و امصطک خلط بہ
معک۔ نیک سائیدن آنرا معکہ مثلہ و معک فی المشی در رفتار زودی کرد و معک المرأۃ زن را بجماع در رنج و تعب انداخت و نرم و ہموار کرد آن چیز را معکۃ الشباب بالضم و بفتح بکمال رسیدن جوانی و شاب ممعک و متمعک جوان کامل و الممعک گز ملق دراز مضطرب و الممعک من الخیل اسپ فراخ گام و معوک کصبور کباده و یوسف بن ماہک کماجر محدث تمہک نیک کار کردن و نہ کار کردن مرد از دست خود و معوک مرد بسیار خطا در سخن و تمیک کامیر گشتی که وقت گشتی ماده را بار دار کردن تواند و تمک صلبہ کسمع و عنی و تماکوا باہم خشونت و بدخلقی نمودند۔

فصل النون

نبک۔ نبکہ۔ پشتہ تک سر نبک بالتحریک ج۔
نباک لما بے خرد مکان نابک مرتفع نوابک ج۔
نزک۔ نزک۔ بالکسر نرہ سوسمار نیزک نیزہ کوتاہ نیازک ج۔ نزکہ ای طعنہ و کذلک اذا نزعہ و طعن فیہ بالقول (ع ف ک ۳) رجل نزاک ای عیاب۔
نسک۔ نسکت۔ الشیء غسلتہ بالماء و طہرتہ فہو نسوک۔ نسک۔ بالضم عبادت کردن (ع ن ض ک) ناسک ای عابد۔ نسک و تنسک ای تعبد نساکۃ پارسا شدن (ع بضمہا) نسیکۃ قربانی نسک بضمتین و نسائک ج۔ منسک بالفتح و الکسر قربان جای۔
نوک۔ نوک۔ بالضم گولی نواکہ ای حماقہ (ع ک ان ۳) انوک نعت منہ ستنوک مثلہ و قوم نوکی و نوک۔ و انوکتہ ای وجدتہ انوک و قالوا ما انوکہ و لم یقولوا انوک بہ۔
نہک۔ نہک۔ جامہ پوشیدن تا کہنہ شود (ع بفتحہا) یقال نہکت الثوب ای لبستہ حتی خلق و مبالغہ کردن در خوردن طعام یقال انہک من ہذا الطعام و انہک عرضہ ای بالغ فی شتمہ۔ و نہکتہ الحمی ای جہدتہ و اضنتہ و نہکتہ الحمی بالکسر تنہکہ نہکا و نہاکۃ لغۃ فیہ و قد نہک ای دنف و ضنی فہو منہوک یقال بان علیہ نہکۃ المرض و نہک السلطان عقوبتہ نہاکۃ نہکا و نہکۃ ای بالغ فی عقوبتہ و فی الحدیث انہکوا الاعقاب او لتنہکنہا النار ای بالغوا فی غسلہا و تنظیفہا فی الوضوء۔ و کذلک یقال فی الحث علی القتال انہکوا وجوہ القوم یعنی اجہدوہم ای ابلغوا جہدہم۔ و رجل نہیک ای شجاع۔

وسیف نہیک ای قاطع والنہیک الاسد۔ نہاکۃ بالفتح دلیر شدن (مع بضمہا) انتہاک الحرمۃ تناولہا بما لا یحل۔

نیک۔ نیاک۔ جماع کردن رجل ناک لغت منہ ونیاک للمبالغۃ۔ وفی المثل من نیک العیر نیک نیاکا۔ نیک ذکرہ۔ بعد ازین نیز را پاک کردہ و افشاند ونتک الشعر موے را بر کند والنتک جذب شی تقبض علیہ ثم تکسرہ الیک بجفوۃ۔

اندکان۔ بالفتح وضم الدال وسیست بفرغانہ منہا عمرو بن محمد بن طاہر الصوفی وسیست بسرخس بہا قبر الزاہد احمد الحمادی۔

نشاک۔ کشد او جد خالد بن المبارک المحدث۔

انطاکیۃ۔ بالفتح والکسر وکسر الکاف وفتح الیاء المخففۃ پای تخت شہرہاے عواصم است وہی ذات العین وصور عظیم من صخر داخلہ خمسۃ اجبل دورہا اثنا عشر میلا۔

نفکۃ بفتحتین بروزن ومعنی نکفۃ یعنی استخوان ریش۔

نکسنکۃ بر قصد از خود سختی کردن و اصلاح کار کردن۔

نابک۔ بالضم وبکسر درخت چنار یا درخت عرور ناکۃ یکی۔

ننک بفتح نام شخصے ونانک کہاجر لقب احمد بن داؤد الخراسانی المحدث۔

فصل الواو

ودک۔ ودک۔ بالتحریک چربیش گوشت ودجاجۃ ودیکۃ ای سمینۃ۔ ویقال ما ادری ای اودک ہو ای ای الناس ہو۔ وذکا رنگ تودہ یا جائے۔

ورک۔ ورک۔ بر سوے ران وہی مونثۃ وقد یخفف مثل فخذ وفخذ۔ ورک بر سیاو خفتن (مع ونک ۲) تورک علی یمنی ای وضع الورک فی الصلوۃ علی الرجل الیمنی ومنہ الحدیث نہی ان یسجد الرجل متورکا وتورک علی الدابۃ ای ثنی رجلہ ووضع احدی ورکیہ فی السرج وکذلک التوریک وتورکت المرأۃ الصبی اذا حملتہ علی ورکہا وورکت الجبل اے جاوزتہ۔ وورکتہ ورکا ای جعلتہ حیال ورکے ویقال ورکن ای عدلن وورک فلان ذنبہ علی غیرہ ای قرفہ بہ وانہ لمورک فی ہذا الامر لیس لہ ذنب فیہ۔ ویقال نعل مورک ومورکۃ فعل بیرن یعنی نعل موزہ قال ابو عبیدۃ المورک والمورکۃ الموضع الذی یثنی الراکب رجلہ علیہ قدام واسطۃ الرحل اذا مل من الرکوب وراک بالکسر یا لتجہ پیش رحل۔

وشک۔ وشک۔ شتافتن (مع بضمہا) یقال وشک داخروجا بالضم یوشک ای سرع۔ وعجبت من وشک وذلک الامر ووشکان ذلک الامر ویضم فیہما اے من سرعتہ۔ وشکان ذا خروجا اے عجلان۔ وشک البین سرعۃ الفراق خرج وشیکا ای سریعا۔ وامرأۃ وشیک ای سریعۃ۔ الیشاک شتافتن ومنہ قولہم یوشک ان یکون کذا والعامۃ تقول یوشک ان یکون بالفتح وہی لغۃ ردیۃ موشک مستعجل

ای مسارع بذا یقال بهذا اللفظ و ما یقال منه و شک
وعک - الوعک تیزی تب و قد وعکته الحمّی
فهو موعوک - الوعاک غلطانیدن سگ صید را در
خاک - و انبوهی کردن شتران بآب خوردن
وعکة اسم منه و سخت افتادن در دویدن و رفتن
و کارزار دلیران چنانکه در هم آویزند۔
وکوک - وکوک - بددل و ترسنده۔
اوتک و اوتکی - خرمای شهر یا سوادی۔
ورکت المرأة - زن دوے کرد یا بدرفتاری کرد
ورکت المرأة عند النکاح - زن هنگام جماع
نرمی و سستی کرد۔
وکة - فراخی۔
ونک فی قومه - در قوم خود جا گرفت و اوانک
بمعنی واکن یعنی بضیه خود را در آشیانه پاسبانی کنند۔

فصل الهاء

هتک - هتک - پرده دریدن (ع ض ۲)
انهتاک لازم منه - و هتّک لاستار شد للمبالغة۔
هتکة بالضم پرده دریدگی تهتّک رسوا شدن۔
هندک - هنادکة - هندوان۔
هکک - انهکاک - گشاده شدن پیوندهای
زن وقت ولادت و یقال هکت فلانا النبیذ ای
بلغ منه یعنی دریافت اورا و انهمک ای سکر هکت
فرو دریدن چاه - و زدن بشمشیر (ع ف ض ۲)
هلک - هلاک - هلوک - مهلکة ثلث لغات
تهلکة - نیست شدن قوله تعالی و لا تلقوا بایدیکم
الی التهلکة - هُلک بالضم نیستی اهلاک هلاک کردن
مهالکة بکسر اللام و فتحها بیابان هلک متعد منه مثل اهلاک
هالک انفت منه مشدد لازم هلکی هلاک ج و فی المثل
فلان هالک فی الهوالک شاذ کما ذکرنا فی الفوارس
و قولهم افعل کذا اما هلکت - هلک بضم الهاء و اللام
غیر مصروف ای علی کل حال کما یقال افعل هذا
لو خربت الدنیا - تهالک علی الفراش ای سقط
اهتالکت القطاة خوف البازی ای رمت نفسها
فی المهالک - هلوک زن بروی درافتنده بر مرد
بلابه کاره و لا یقال رجل هلوک - هلک بالتحریک پرچه
فرود افتد - هلکة نیستی یقال هی الهلکة الهلکاء توکید لها
هالکی آهنگر نسب الی الهالک بن عمرو - قال الکسائی
یقال وقع فی وادی تهلک بضم التاء و الهاء
و کسر اللام مشددة و هی غیر مصروف مثل تخییب
معناها الباطل۔
همک - انهماک - جدا کردن ستیهیدن تهمک کذلک
هوک تهوک متحیر شدن و فی الحدیث امتهوکون
انتم کما تهوکت الیهود و النصاری ای متحیرون انتم
و هو ایضا مثل التهور و هو الوقوع فی الشیء بقلة مبالاة
هیکة - کنیزه مرد گول و زمینی که دران پایهای
چارپایگان فرو رود و هیکات کالب آمیت حرب
و انهبکت به الارض یعنی زمین آنرا فرو برد۔
هبرکة - دختر نازک اندام و شباب هبرک جوانی کامل
و یقال شاب هبرک و هبارک هینک کعلبس مرد
گول ناتوان و سخن چین هینکة مؤنث منها و هینکة

ایضاً مرد کسلمند۔
هترک بجعفر اسد۔
هارک شکست (ع ق اک ۲) وتهدک بالکلام سخن ا
بشکست هوک بجوهر فربه بنا و که مردمان هندی۔
هیفک۔ بالفتح زن گول هنفک مضطرب شست رفتار
و مرد سخت خطاکار و بسیار بهم آمیزنده هفک مثله۔

تهیک۔ شتابی کردن و کنده بدن لغة فی هوک۔
فصل الیاء۔ یک۔ نخستین عدد است بفارسی
وهذا اللفظ قد وقع فی شعر رؤبة (شعر) قحت دا قاسی
حجة الخصم المحک۔ تحرے الرومی من یک لیک۔
اسے واحد تو احد وشهر است بمغرب ویلک بفتحتین
موضع است۔

باب اللام

فصل الالف

ابل ح ابل۔ بکسرتین وسکون ۲ شتر لا واحد لها
من لفظها وهی مؤنثة لان اسماء الجموع التی لا واحد لها
من لفظها اذا کانت لغیر الآدمیین فالتانیث لها
لازم و اذا صغرتها ادخلتها الهاء فقلت ابیلة وغنیمة
آبال ج۔ ابلان وغنمان اسے قطیعان منهما۔ آبلة
زمین شترناک والنسبة الیها ابلی بفتح الباء استیحاشا
لتوالی الکسرات۔ ابل ابل مثال قبر ای مهملة فان کانت
للقنیة فهی ابل مؤبلة وان کانت کثیرة فهی ابل ابل
ویقال جاءت ابلک ابابیل اسے فرقا۔ وکذا طیر ابابیل
قال وهذا یجیء فی معنی التکثیر وهو من الجمع الذی
لا واحد له وقال بعضهم واحده ابول مثل عجول
وقال بعضهم ابیل قال ولم اجد العرب تعرف له
واحدا۔ ابول بسبزه و علف بسنده کردن شتر ازآب
(ع ق ض ۲ وک ۲) آبل نعت منه ابال ج۔
مثل کافر و کفار۔ ابل بالفتح باز بودن از جماعت
(ع ق اک ۲) تابل کذلک۔ وفی الحدیث لقد تابل
آدم علیه السلام علی ابنه المقتول کذا وکذا عاما

لا یهیب حواء۔ ابالة بالفتح و دانا شدن بکار شتر
(ع ک اق ۲) فهو آبل و ابل بالمد والقصر ای حاذق
بمصلحة الابل ع آبل مثل افعل للتفضیل یقال فلان
من آبل الناس اسے اشدهم تانقا فی رعیة الابل
والعلم بها۔ رجل ابلی بفتح الباء ای صاحب الابل
تابیل شتر گرد آوردن بجهت شیر و بچه واُبلت الابل
ای اقتنیت فهی مابولة وفلان لا یأتبل ای لا یثبت
علی الابل اذا رکبها وکذلک اذا لم یقم علیها فیما یصلحها
عن ابی عبید۔ ابلة بالتحریک ناگواری گرانی از طعام
وفی الحدیث کل مال اُدیت زکوته فقد ذهبت ابلته
و اصله وبلة عن الوبال فابدل الواو بالالف لقولهم
احد واصله وحد۔ ابالة بالکسر بسته هیزم وفی المثل
ضغث علی ابالة ای بلیة علی اخری کانت قبلها
ولا یقال ایالة لان الاسم اذا کانت علی فعالة بالهاء
لا یبدل من احد حرفی تضعیفه یاء مثل صنارة ودنامة
وانما یبدل اذا کان بلا هاء مثل دینار وقیراط و
بعضهم یقول اِبالة مخففا ابیلة وبیلة ایضاً مثله
اُبلة بضمتین پاره خرما۔ ونام شهری بجنب اهد بیابان

وکان یسمے عیسیٰ ایل الابیلین -

اتل اتلان - گام نزدیک نہادن چنانکہ رفتار خشمگین باشد (عع ف اک ۲) -

اثل - اثل یشور گز اثلہ یکی اثلاث بالتحریک ج - وقیل للاصل اثلۃ یقال فلان نحیت اثلتنا اذا قال فی حسبہ قبیحا - تاثیل با اصل استوار کردن یقال مجد موثل و اثیل - تاثل گرفتن اصل مال وفی الحدیث فی الوصی للیتیم انہ کان یاکل من مالہ غیر متاثل مالا وجاہ کندن اثال بالفتح بزرگی اثال بالضم اسم جبل و نام مردے -

اجل اجل بفتحتین مہلت وبسکون اللام آری مثل نعم قال الاخفش اجل احسن من نعم فی التصدیق ونعم احسن منہ فی الاستفہام فاذا قال سوف تذہب قلت اجل و ہو احسن لکن نعم واذا قال اتذہب قلت نعم و ہو احسن منہ - اجل بسکون ۲ - از بہر من اجلک از بہر تو بفتح الہمزۃ وکسرہا - اجل ایضا بالکسر مادہ گاو وحشی آجال ج - تاجلت الیہا ام اے صارت آجالا - اجل ایضا درد کردن و درگرفتن گردن از ناہمواری بالین (عع ک اف ۲) یقال اجل الرجل اذا نام علی عنقہ فاشتکاہا - تاجیل مہلت دادن - و علاج کردن درد گردن یقال بہ اجل فاجلوہ ای داووہ - اجل بالکسر مشدد الجیم فتح لغۃ فی ایل و ہو الذکر من الاوعال ویقال ہو الذی یسمی بالفارسیۃ گوزن قال ابو عمرو بعض العرب یجعل الیاء المشددۃ جیما وان کانت غیر طرف - آجل آجلۃ آن جہان و ہر چہ با مہلت باشد ضد عاجل و عاجلۃ - اجل شور انگیختن (عع ف ا ض ۲ وک ۲) اجل علیہم شرا ای جناہ وہیجہ علیہم - تاجل کول آب تاجل ج - وقد تاجل الماء و ماء متاجل واجیل اے مجتمع - اجلی علی فعلی موضع -

ادل - ادل - بالکسر درد کردن و شیر خفتہ و ترش شدہ یقال جاءنا بادلۃ ما تطاق حمضا اے من حموضتہا -

ازل - ازل - تنگی وازل الرجل یازل اے صار فی ضیق وجدب - ازل بالکسر دروغ یقال ما فی جبی ازل و کذب - ازل بالفتح باز داشت (عع ف اک ۲) یقال ازلوا مالہم اذا حبسوہ عن المرعی من خوف ماذل مضیق مثل مازق - وتازل صدرہ وتازق ای ضاق - ازل بفتحتین ہمیشگی و ہمیشگی ویقال ہو ازلی ذکر بعض اہل العلم ان اصل ہذہ الکلمۃ قولہم للقدیم لم یزل ثم نسب الی ہذا فلم یستقم الا باختصار فقالوا یزلی ثم ابدلت الیاء الفا لانہا اخف فقالوا ازلی کما یقال فی الرمح المنسوب الی ذی یزن ازنی ونصل اثربی منسوب الی یثرب

اسل اسل - بفتحتین درخت بلند با خار و نیزہ وکل شوک طویل - اسلۃ اللسان باریکی و تیزی زبان ورش اسیل کشیدہ یقال ہو اسیل الخد اسالۃ مصدر منہ (عع بضمہا) ویقال ہو علی آسال من ابیہ مثل آسان ای علی شبہ من ابیہ علامات واخلاق - ساٸل نام ریگے -

اصل - أصل - بیخ و بن و نژاد أصول ج -
أصل یؤصل - استیصال از بیخ بر کندن و یقال
جاؤا باصلتهم ای باجمعهم واخذت الشیء باصلیته ای
کله باصله - ویقال لیس لهم اصل ولا فصل ای لا
حسب ولا لسان - أصیل شبانگاه و یقال
قد آصلنا ونحن مؤصلون ای دخلنا فی الاصیل
وجمعه أُصُل و آصال و اصائل و یجمع علی اُصلان
مثل بعیر و بعران ثم صغروا الجمع فقالوا اصیلان
ثم ابدلوا من النون لاما فقالوا اصیلال ویقال
لقیته اصیلالا بالتشدید ایضا - اصالة محکم و با اصل
شدن (رع بضمها) مجدٌ اصیل ای محکم و با اصل
اصلة بفتحتین نوعی از مار و فی الحدیث فی ذکر الدجال
کان رأسه اصلة والجمع اَصَل -

اصطبل - اصطبل - بالکسر آخر جای ستور والف
اصلیة لان الزیادة لا تلحق الرباعیات من اوائلها
الا الاسماء الجاریة علی افعالها وهی من الخماسیات
ابعد وقال ابو عمرو و بحث ذا انه لیس من کلام العرب
اطل - أیطل - تهی گاه وکذلک الاطل بالسکون
والحرکة آطال ج - وآیاطل جمع ایطل -
افل - اُفول - ناپدید شدن (رع فـ نصر ض
وک ع) آفال فائل شتران خرد فیل یکی افیلة
مؤنث مأفول بدل المأفون و هو الناقص العقل -
اکل - اَکَل - خوردن آکل کذلک (ع ف ا
ض ع) اکلة یکبار خوردن تا سیری اُکلة بالضم لقمة
و گروه یقال اکلت اُکلة واحدة ای لقمة او قرصة

وهذا اُکلة لک ای طعمة لک - وفلان ذو اُکُل ای
ذو حظ من الدنیا ورزق - واُکْل بالضم و السکون
میوه نخل وهرچه آنرا خورند ومنه قوله تعالی اُکُلها
دائم - وانقطع اُکُله ای مات - ورجل ذو اُکُل ای
ذو عقل ومال ورأی - وثوب ذو اُکُل اذا کان
کثیر الغزل صفیقا وقرطاس ذو اکل - اکالة نمام
والکسر غیبت یقال انه لذو اکلة اذا کان یغتاب الناس
کانه من قوله تعالی ایحب احدکم ان یاکل لحم اخیه
میتا - اکلة بالکسر خارش اُکال ج یقال انی لاجد
فی جسدی اکلة من الاکال ای حکة و نوعی از خوردن
مثل الجلسة والرکبة - یقال انه لحسن الاکلة وقولهم
هم اکلة رأس ای قلیل یشبعهم رأس واحد هو جمع
آکل - ویقال اکلنی وآکلنی ما لم آکل ای
ادّعیه علی - وآکلتک فلانا اذا امکنته منه ایکال
خورانیدن ویقال اکلت النار الحطب واکلت النخل
والزرع و سخن چینی کردن میان مردم مؤاکلة
باهم خوردن یقال آکلته ای اطعمته اذا اکلت
معه فصار فعلت وفاعلت علی صورة واحدة
ولا یقال واکلته بالواو - ائتکال خشم گرفتن قصیله ما اکل
ورزیدن مأکلة بالفتح والضم موضعی که از وی
خورده شود یقال تخذت فلانا مأکلة - مئکلة
بالکسر تابه و جز آن که در وی گوشت پزند و یقال
ما ذقت اکالا بالفتح ای طعاما - اکولة گوسپند که
بجهت خوردن فربه کنند - اکیلة خوردنی و خورده شده
یقال هی اکیلة السبع وانما دخلته الهاء و ان کان

بمعنی مفعولة لغلبة الاسم علیه - اکیل هم کاسه و خورنده اکال سوے بر آوردن شیر بچه در شکم و زحمت دادن آن رحم مادر را انجارس (عع ک اف ۲) فهی ناقة اکِلة اکال بالضم اسم منه و خارش و خورده شدن دندان اکل بالتحریک اسم منه ائتکال تأکل کذلک - فلان یأتکل من الغضب اے یحترق و یتوهج - وفلان یستأکل الضعفاء ای یأخذ اموالهم و یقال ظلّ مالی یؤکل و یشرب ای یرعی کیف یشاء - واکل ماله و شربه ای اطعمه الناس و تأکل السیف اے توہج من الحدة - آکل خورنده و سلطان اکله خورده - مأکول خورده شده و رعیت -

الل - الّ نالیدن (عع ف اک ۲) الال الیل شتاب و درخشیدن بحربه (عع ف اض ۲) ایضاً جمع آلة وهی الحربة الال ایضاً ج - و روشن و تابان شدن - و شتافتن فرس هیل اے سریع - الیل ناله الیل الماء صوته - الل السقاء بالکسر تغیر ریحه - الالت اسنانه ای فسدت - ال بالکسر هو الله تعم و ایضاً عهد و خویشی الال بالفتح نام کوهی در عرفات تألیل تیز کردن - و ستیغ کردن گوش -

امل - امل بالتحریک امید و بالفتح امید داشتن (عع ف اض ۲) تأمیل کذلک - ترتل اے باشتم رهان و یقال ما اطول املته بالکسر اے امله و هو کالجلسة و الرکبة - تامل اندیشه و نظر کردن در چیزے آمیل پشته ریگ که یک میل عرض او باشد و موضعی -

اول - تأویل - تاول بیان کردن انچه سخن بوے باز گردد آل بالمد اهل و عیال و لیس حوان و نمایش سراب آلة دست افزار آلات ج - و چوب خیمه آل آلات ج - و جنازه و حالت یقال هو بآلة سوء ای بحالت سوء - ایالت سیاست راندن (عع ف اض ۲) یقال آل الامیر رعیته و آل فلان ماله ای ساسه و صلحه - و قد الینا و ایل علینا و باز گشتن یقال طبخت الشراب فآل الی قدر کذا و کذا ای رجع و ستبر شدن عسل و قطران ائل لغت منه ایل بالضم ج - و ایضاً الذکر من الاوعال و یقال هو الذی یسمی بالفارسیة گوزن ایّل بالکسر کذلک ائتیال نیکو کردن و سیاست راندن اوّل سنذکره فی فصل دال -

اهل - اهل کسان - و کسان سرے و جای اهلة کذلک اهالات آهال - و قد جاء فی الشعر آهال مثل فرخ و افراخ - منزل آهل جاے با کسان اهالة چربش مستاهل آنکه چربش خرد و خورده و فلان اهل لکذا و لا تقل مستاهل و العامة تقوله - اهول زن خواستن و با اهل شدن (عع ف اض ۲ و ک ۲) تاهل کذلک قال الکسائی آهلت بالرجل اذا انست به و قولهم مرحباً و اهلاً اے اتیت سعة و جئت اهلاً فاستأنس و لا تستوحش - قال ابوزید اهلک الله فی الجنة ای ادخلکها و زوجک فیها و اهلک الله للخیر اے جعلک اهلاً له -

ایل - ایلة نام جائے ایل نام خدائے تعالے بعبرانی
یا سریانی وقولہم جبرئیل ومیکائیل انما ہو کقولہم عبد اللہ
وتیم اللہ۔
اردخل - کفر طعب پر گوشت فربہ۔
ارل بضمتین کوہیست موضعیست بدیار فزارہ
وجبلیست بدیار طے کہ آب باران دران فراہم
مے آید اریلیۃ بارۂ است باندلس وکذبیر ابن الیۃ
بن الحارث آرالۃ بالضم خروسہ کہ پوست ختنہ
گاہ است۔
اثل - بالفتح گزیست کہ در بصرہ شہرت دارد اثل
بضمتین رسنہائے پیمایش لغۃ نبطیۃ۔
اصطفلین - گزر خوردنی اصطفلینۃ یکے دنی کتاب
معاویۃ الی قیصر لاتنزعنک من الملک انتزاع الاصطفلینۃ
ولاردنک اریسا من الارارسۃ ترعے الدواجل
الو - بمعنی ذو ولا یفرد لہ واحد ولا یکون الا مضافا فالکا
واحدہ آل مخففۃ الاتری انہ فی الرفع واو و
فی النصب والجر یاء واولوالامر اصحاب النبی صلعم
ومن تبعہم من اہل العلم ومن الامراء اذا کان
اولے علم ودین۔

فصل الباء

بادل - بادلۃ گوشت میان بغل و بن پستان
بادل ج۔
بابل - بابل نام جائے کہ سحر و شراب را بوی
منسبت کنند۔

بتل بتل - بریدن جدا کردن (ع م ف ا ک ۲)
یقال طلقہا بتۃ بتلۃ بتول ہی العذراء المنقطعۃ
عن الازواج ویقال ہی المنقطعۃ الی اللہ تعالی
عن الدنیا وہی لقب فاطمہ بنت النبی رضی اللہ عنہا
وسلم علیہ بتول ایضا نہالے کہ از بن درخت
برآمدہ باشد وازان درخت مستغنی شدہ بتیلۃ کذلک
وایضا ہر یکے از اعضا یا گوشت وے تبائل ج
متبتل آن درخت اصل یستوی فیہ الواحد والجمع
امرأۃ مبتلۃ بتشدید التاء فتحا تمام خلقت لم یرکب
لحمہا بعضہ بعضا ولا یوصف بہ الرجل تبتل از دنیا
بریدن بجہت خدائے تعالی التبتیل کذلک قولہ
تعالے وتبتل الیہ تبتیلا۔ انبتال انقطاع۔
بجل بجیلۃ - قبیلہ از یمن بجلی بالتحریک منسوب الیہ بجلیۃ
بطنے از قبیلہ سلیم بجلی بالسکون منسوب الیہ ابجل
رگ دست ستور چون اکحل از مردم باجل مرد فربہ
بسیار ریہ شیخ بجال و بجیل اے جسیم۔ بجال ایضا
مرد بزرگ مہتر ابجلہ الشئے اے کفاہ تبجیل تعظیم
کردن بجل بالسکون بس و بسندہ۔ قال الاخفش ہی
ساکنۃ اللام ابدا یقولون بجلک کما یقولون قطک
ولا یقولون بجلنی کما یقولون قطنی ویقال بجلے
بسکون الجیم وحرکتہا اے حسبے۔
بجدل بجدل - نام مرے بسکون اللام۔
بحظل بحظلۃ - برجستن بالظاء المعجمۃ
بخل بخل - بالضم وبالفتح وبالتحریک ثلاث لغات
زفتی کردن (ع م س ا ف ۲ وبعضہا) باخل بخیل لغت منہ

ابخال بخیل یافتن تبخیل نسبت کردن به بخل ویقال الولد مبخلة مجبنة. بخال سخت بخیل.

بدل. بدیل. بدال بدل هرچه بجای دیگرے بود مثل شبه و شبه و مثل و مثل و نکل و نکل قال ابو عبیدة لم یسمع فی فعل و فعل غیر هذا الاربعة الاحرف بدل بالتحریک درد دستها و پایها (ع ک اف ۲) ابدال بدل کردن تبدیل مثله و دیگرگون کردن یقال بدله الله من الخوف امنا. استبدال تبدل عوض کردن این بآن قوله تعالی ومن یتبدل الکفر بالایمان مبادلة تبادل باهم معاوضه کردن ابدال قوم من الصالحین لایخلو الدنیا منهم اذا مات واحد بدل الله تعالی مکانه بآخر واحده بدیل.

بذل. بذل. دادن (ع ف اض ۲) و در باختن مبذلة بذلة بالکسر فیها جامهٔ ژنده یقال جارنا فلان فی مباذلة ای فی ثیاب بذلته. ابتذال تبذل در باختن و نگاه نداشتن چیزیرا.

برائل. برائل. بالضم موبهای گردن خروس برائله موبهای گردن ذر که گردن وی بوقت جنگ

برطیل. برطیل. بالکسر سنگ دراز براطیل ج. برطل بالضم کلاه وقد یشدد اللام.

برنجیل. برنجیل. واحد البراجیل وهی البلاد التے بین الریف والبر مثل انبار و القادسیة.

بزل. بزول. دندان نشتر برآوردن شتر (ع ف اض ۲) فهو بازل ذکرا کان او انثی اوذ لک فی السنة التاسعة الثامنة ایضا بزل بزل بوازل ج. بازل ایضا و دندان بزل که برآید و بزکت الشراب ثقبت اناده واستخرجته شجته بازلة شکستگی که خون از وی روان باشد تبزل ای تشقق انبزال شگفتن غنچه و قولهم مابقیت لهم بازلة کما یقال مابقیت لهم ثاغیة ولا راغیة ای واحدة. ویقال ماعنده بازلة ای لیس عنده شی من مال. ولا ترک الله عنده بازلة ولم یعطهم بازلة ای شیا. امر ذو بزل ای فو شدة. مبزل بالکسر آنچه شراب را بوے پالاینده بزلت الشراب ای صفیته. بزال رای نیکو وفلان نهاض ببزلا. ای قوام بالامور العظام.

بسل. بسول. حرام ابسال حرام کردن بسکة بالضم مرد فسون گر بسالة دلیری نمودن (ع بضمها) فهو باسل بسل ج. مثل بازل و بزل. مباسلة حمله کردن در حرب تبسیل زشت روے. وه باقی مانده شراب ابسال بهلاک سپردن کسی را ومنه قوله تعالی ان تبسل نفس بما کسبت قال ابو عبیدة ای ان تسلیم استبسال خویشتن را در حرب افگندن دل نهادن برآنکه کشته شود یا کشند.

بسمل. بسملة. بسم الله گفتن.

بصل. بصل. بفتحتین پیاز بصلة یکے وفی المثل هو اکسی من بصل.

بطل. باطل. ناچیز ضد حق اباطیل ج. کانهم جمعوا ابطیلا. بطل بطول بطلان بالضم او الثمن مصدر منه (ع ف اض ۲) ابطال سعد فیه. ویقال ذهب دمه بطلا هدار. بطل بالتحریک دلیر بطلة مونث

بطول بطالة مصدر منه لازم (ع بفتحهما) بطالة ایضاً بالفتح معطل و بیکار شدن بطّال لغت منه.

بعل بعل۔ جفت و شوهر بعول ج. و یقال للمرأة بعل و بعلة ایضاً۔ و نام بت قوم الیاسؑ و درخت که از بیخ آب خورد بے آنکه او را جوئے باشد و فی الحدیث ما شرب بعلا ففیه العشر و بَعَل الرجل لے صار بَعلا (ع بفتحهما) و یقال من بعل هٰذه الناقة ای صاحبها۔ بعلبک نام شهرے بعال مُباعلة زناشوئی کردن و فی الحدیث ایام اکل و شرب و بعال۔ والمرأة تباعل زوجها ای تلاعبه و بعل الرجل بالکسر ای دهش۔ و امرأة بعلة۔

بغل بغل۔ استر بغلة مونث بغال ج۔ مبغولا جمع الجمع۔ بغال استربان تبغیل نوعے از رفتار۔

بقل بقل۔ تره و سبزی بقلة یکے و خرفه مبقلة تره زار و یقال کل نبات اخضرت له الارض و هو بقل بقول جمع بقل۔ و ریش بر آوردن کودک۔ و دندان نشتر بر آمدن ستور را ابقال سبز شدن شور گیاه یقال البقل الرمث فهو باقل و لم یقولوا مبقل کما قالوا اورس فهو وارس و لم یقولوا مورس و هو من النوادر و سبز شدن زمین بگیاه۔ ابتقال چریدن ستور سبزه را ابتقل کذلک باقلی بتشدید اللام فتحا و باقلاء بالقصر و المد معروف اذا شددت اللام قصرت و ان خففت مددت باقلاة یکے و فی المثل اعیا من باقل و هو اسم رجل من العرب اشتری ظبیا باحد عشر درهما فقیل له بکم اشتریته ففتح کفیه و فرق اصابعه و اخرج لسانه یشیر بذلک الی احد عشر فانفلت الظبی فضربوا به المثل من العی۔

بکل بکلیلة۔ بکالة آرد و پست با روغن سرشته بکل مصدر منه (ع ف اض ۲) و آمیختن آرد و پست و آمیختن سخن تبکّل سخن و بهم آمیختن۔ و بزدن و دشنام فرو گرفتن کسی را۔ و غنیمت را۔ گرفتن و یقال ظلمت الغنم بکیلة واحدة و عبیثة واحدة اذا اختلط بعضها ببعض۔ بکیل جیے از همدان۔

بلل بَلّة۔ تری بلل ج۔ و یقال جاء فلان و لم یأتنا بهلة و لا بلة قال ابن السکیت الهلة من الفرح والبلة من البلبل و الخیر و ما صاحب هلة و لا بلة ای شیا، بلة بالضم تری رطب بلة بالکسر تری و تم بل مباح و یقال هو لک حل و بل قال الاصمعی کنت اری ان بلا اتباع حتی زعم المعتمر بن سلیمان ان بلا فی لغة حمیر مباح و قال ابو عبیدة شفاء من قولهم بل الرجل من مرضه و ابل اذا برأ۔ و یقال هو بذی بلی ای بعده و لا یعرف موضعه و یستعمل هٰذا فی کل من بعد و لا یعرف این هو یقال هٰذا لبیان بکسرتین۔ بلال بن حمامة موذن رسول الله علیه الصلوة والسلام من الحبشة و یقال ما فی شفا کف بلال ای ماء و کل ما یبل به الحلق من الماء و اللبن منه قولهم الضحوا ارحامکم ببلالها ای صلوها بالصلة او ندوها و یقال لا تبلک عندی بالة لا یصیبک عندی ندی و لا خیر

ویقال ایضاً لاتبلک عندی بلال مثل قطام
ویقال طویت فلانا علی بلّتہ بالضم وبلالتہ وبلولہ
وبللتہ وبلولتہ کذلک وبللتہ اذا احتملتہ علے ما فیہ
من الاساءۃ والعیب ومداریتہ وفیہ بقیۃ من الود
وجمع البلّۃ بلال وطویت السقاء علی بللتہ اذا طویتہ
وہو ند ـ بلبل بلبلۃ باد منا ک بلبلۃ بلبال اندوہ
بلبل بضمتین ہزار دستان ـ ومرد سبک بلبل
درآویختن زبان وپاکیزہ چریدن ستور علف را بل
بہ شدن از بیماری (ع ف اک ۲) ابلال استبلال
کذلک وتر کردن وبلّہ مثلہ وللبب لغتہ
فاتبل ورحم پیوستن (ع ف اض ۲) وفی الحدیث
بلوا ارحامکم ولو بالسلام اے ندوہا بالصلۃ و
یقال فی الدعاء بلّک اللہ بابن اے رزقکہ
اللہ ـ وبللت بہ ای ظفرت بہ ـ ویقال لئن بلّت
بک یدی لاتفارقنے اوتؤدی حقے ـ رجل
ابل مرد ستمگاری سوگند خوار آبلال چیرہ شدن مرد
وقال الکسائی رجل ابلّ وامرأۃ بلّاء ہو الذے
لایدرک ما عندہ من اللؤم وصفاۃ بلاّء ای ملساء
بل مخفف بسکون اللام یکے از حروف عطف بمعنے
چنان است وبجائے رب نیز آمدہ است در شعر کقول
الشاعر (ع) بل مہمۃ قطعت بعد مہمہ + اے رب
مہمہ ـ وقولہ تعالے ص والقرآن ذے الذکر
بل الذین کفروا قال الاخفش عن بعضہم ان
بل ہہنا بمعنی ان فلذلک صارت القسم علیہا ـ
قال وربما استعملت العرب بل فے قطع کلام واستیناف

آخر فینشد شعرا (ع) بل ماہاج احزانا وشجوا قد شجا
قولہ بل لیست من لبیت ولا تعد فی وزنہ ولکن جعلت
علامت لانقطاع ما قبلہ ومثل ہذا یسمی خرما بالزاء
المعجمۃ فی الزیادۃ وخرما بالغیر المعجمۃ فے النقصان ـ
قال وبل حرف ناقص ونقصانہا مجہول وکذلک
ہل وقد وان شئت جعلت نقصانہا واوا قلت
بلو ہلو قدو وان شئت جعلۃ یاء ومنہم من یجعل نقصانہا
مثل آخر حرفہا فید غم فیقول بلّ وہلّ وقدّ
بالتشدید ـ
بول ـ بُول ـ کمیز انداختن وکمیز (ع ف اض ۲)
ابوال ج ـ والاسم البیلۃ کالجلسۃ ـ ویقال اخذہ البوال
بالضم ای یعتریہ البول کثیرا ـ ویقال کثرۃ الشراب
مبولۃ بالفتح مبولۃ بالکسر کمیزدان ویقال فی التہدید
لتبتلین الخیل فے عرصاتکم ـ استبالۃ بول فرا گرفتن
بولان حیی از طی بال دل ـ وتن آسانی ـ وحال
وماہی بزرگ یقال خطر ببالے ای بقلبی ـ وفلان
رخی البال ای فی سعۃ من العیش ـ وما بالک اے
ما حالک ـ وقولہم لیس ہذا من بالی ای مما اُبالیہ ـ
بالۃ بوی دان واصلہ بالفارسیۃ پیلہ ـ
بہل بہل ـ اندک وآسان ـ ونفرین ـ وگذاشتن
بمراد (ع بفتحہا) یقال علیہ بہلۃ اللہ بالفتح والضم اے
لعنۃ اللہ باہلۃ قبیلۃ از قیس عیلان ناقۃ باہل التی
لاسمۃ علیہا ولا عران ولا صرار ترعی حیث تشاء
بہل ج ـ ابہال مصدر منہ ناقۃ مبہلۃ ومباہل جمعہا
مباہلۃ یکدیگر را لعنت کردن ابتہال زاری کردن

قوله تعالیٰ ثم نبتهل ای نخلص فی الدعاء۔ بهلول مرد خندنده۔ و نام معروف ابهل ثم سرد و یقال هو الضلال بن بهلل غیر مصروف معناه باطل۔
بهدل۔ بهدلة۔ نام مردی از تیم عاصم بن بهدلة سید قراء الکوفة وهو ابن ابی النجود و بهدلة اسم امه۔
بهصل بُهصُل۔ بالضم تن آور بهصلة زن کوتاه بالا۔
بازلة۔ رفتاریست بزودی و باهم دشنام دادن درود بدل کردن۔
بألة و بؤلة۔ نزار و ناتوان شدن دع بضمها) بئیل کامیر لغت منه یقال اتباعاً ضئیل بئیل۔
الثُّبلة۔ بالضم الشهرة۔
بجل۔ بالفتح سخت و درکردن دع ف اص ۲)
بجشلة۔ بپاکوبی زنگیان رقصیدن بخشل کجعفر لقب احمد بن عبد الرحمن المحدث المصری۔
بخصل۔ کجعفر مرد درشت بسیار گوشت و به تحقیل لحم غلظ و کثر۔
برجلان۔ بالضم دهی است بواسطه برجلانیة محله است در بغداد۔
برزل۔ کقنفذ مرد و فربک۔
برعل۔ کقنفذ گفتار بچه یا دیگ بچه که از شغال متولد شود۔
برقلة۔ دروغ گفتن برقیل بالکسر کمان گروهه یعنی کمانیکه بدان گلوله اندازند۔
بشکل۔ بالضم بروزن و معنی فشکل و آن اسپ

پیشین است از اسپهای رهان۔
بسیل الرومی۔ بچه ای است از نوکران هارون رشید و خلف بن بسیل من علماء الاندلس۔
نبیل۔ بضم الباء و کسر النون جد محمد بن مسلم الشاعر الاندلسی والاضح انه جمال ولکنهم یکتبونه بالیاء اصطلاحاً۔
بهکلة۔ زن پرگوشت نازک اندام بهکنة مثله۔
بیل۔ بالکسر ناحیه است به ری منها عبد الله بن حسن و بهیست بسرخس منها عصام بن الوضاح و محمد بن احمد بن عمرویه و محمد بن حمدون بن خالد و خلق کثیر و دبهیست ببلد۔

فصل التاء

تبل تبل۔ کینه یقال اصبت تبتل تبول ج۔ و تبله الدهر و اتبله ای افناه و تبله الحب و اتبله افسده و اسقمه۔ تابل بفتح الباء و کسرها حوائج و ابزار توابل ج۔ یقال منه توبلت القدر تبال شهری بریمن و فی المثل اهول من تبالة علی الحجاج و کان عبد الملک ولاه ایاها فلما اتاها استحقرها فلم یدخلها۔
تفل۔ تفل۔ از دهان افگندن چیزی را مثل البزق و اوله البزق ثم التفل اقل منه ثم النفث ثم النفخ دع ف اص ۲ و ک ۲) و منه تفل الراقی و رجل تفل ای غیر متطیب النفس من التفل و المرآة متفال متفال۔ اتفال بی ناک کردن تفل بضم الفاء و فتحها بچه روباه بزیادة التاء۔

تلتل تتل - توده تلال ج - رجل ضال تال وجاء نا بالضلالة والتلالة وهو الضلال بن التلال كل ذلك اتباع - تتل کساف ۲ سخت یقال رح متتل تیل به ای یصرع ویقال ذهب یتال ای یطلب لفرسه نخلا وهو یتفاعل - تکیل گردن تلتلة کوزه و جنبانیدن آن تلاتل اے زلازل وسختیها وتله للجبین ای صرعه کما یقال کبه علی وجهه ویقال اهو تتلة سعد ای بحالة سوء -

تهل - اتهلال - دراز شدن و راز ست شدن وکذلک اتمال واتمار ای طال واشتد -

تول - تولة وودلة - مثال همزة سختی یقال جاء نا بتولاة وذو لاة وهی الدواهی - تولة بالضم والکسر نوعی از جادوئی وتعویذ وفسون وشی -

تالان - بفتحتین آنکه همچو باروار سر فرود آورده ورواه رواه والصواب بالنون لا بالتاء -

تتل - بالفتح نوعیست از خوشبوئے -

توزلی - مقصورة وممدودة بلا -

تربل - کز برج وجعفر موضعے -

تعل - بفتحتین سوزش گلو -

تکل علیه - کفرح لغة فی تکل ای فی وکل وکرة علی اللفظ -

تمتمل کشمعل - مردو دراز بالا معتدل اندام باد درا راست قد واتمال طال واشتد تملول بالضم غیست وآن گیاهیست که در شیطی آنرا اقتابرے گویند و با دال فصل بهار نو باده آرد والفتح شے للصبغ الوضح

اکلاد ضماد واستلوق للبطن صالح للمعدة والکبد ملائم للمحرور والمبرود وکبوسه مشه تامول تانبول یعنے برگ پان وآن نوعی است از بیاره مانند بیاره لوبیا و مزه برگ آن همچو میخک است وآنرا اهل هند با فوفل وآهک میخانید وهو مسه مطوب با هے مقوی اللثة والمعدة والکبد وهو خمر الهند بمیا نیج العقل قلیلا تمیلة کجینة جانوریست حجازے همچو گربه یا سیاه گوش تملان تمیلات ج - وابو تمیلة یحیی بن واضح محدث -

تنبل - کدرهم وقرطاس فی قرطاسه وزنبور کوتاه تنبل کتنضب وتانبول نفتان فی التامول للمتعقلین للهندی وتقدم فی ت م ل -

تنتل - کدرهم کوتاه تنتاله بالکسر مثله -

	فصل الثاء	

ثال - ثؤلول - بالضم آژخ ثاليل ج -

ثیتل یثیتل - رنگ کلان سال ونام کوہے -

ثجل ثجلة - بالضم کلانی وفراخی شکم دعع کف ۲)

اثجل لعنت منه ثجلاء موتثه مزاوة ثجلاء ای واسعة - وشی متجل ای ضخم وقولهم لعن فلان فلانا الا ثجلین ای بباده برائته من الکلام -

ثرل - ثرطلة - تباه خوردن چنانکه سرپیش بیالاید ثرطلة بالضم روباه ماده - وتام مردے -

ثعل یثعل - بالضم پستان افزونی جبه شیر زد گوسپند ثعول ج - ثعل بفتحتین دندان زیاده وکژ راست بر آمدگی آن دعع کف ۲) رجل الثعل

وامراۃ ثعلاء۔ اثعال مخالفت کردن ثعالۃ نام روباہ
رہی معرفۃ۔ ارض مثعلۃ بالفتح ای کثیرۃ الثعالب کما قالوا
معقرۃ للارض الکثیرۃ العقارب۔ ثعل (ض اف ۲)
برد چیے از طی۔

ثفل۔ ثفل۔ آنچہ تہ نشیند از ہر چیزے ویقال
ترکت بنی فلان متافلین ای یاکلون الثفل اے
الحب وذلک اشد حال البدوی اذا لم یکن لہم لبن
یتعیشون۔ بالحب۔ جمل ثفال بالفتح شتر گران
رو ثفال بالکسر سفرۂ آرد۔ وسنگ زیرین
دستاس۔

ثقل۔ ثقل۔ بالکسر گرانی وبار اثقال۔ ج۔
مثل حمل واحمال قولہ تعالے واخرجت الارض اثقالہا
ای اجساد بنی آدم۔ ثقلۃ گرانی یقال وجدت ثقلۃ
فی الجسد ای فتورا وثقلۃ گرانی ویقال احتملوا بثقلتہم
بکسر القاف ای بامتعتہم کلہا۔ ثقل ک اف ۲۔ وگرانی
وگران شدن (ع بضمہا) مثال صغر صغر الثقیل
لغت منہ۔ ثقل بفتحتین رخت مسافر وحشم وے
ثقلان آدمیان وپریان۔ ثقل بسکون چربیدن
چیزے بر چیزے ورو زن ودر اکردن گوسفند را
بجہت برسنجیدن گوشت وے (ع ف اض ۲) امراۃ
ثقال بالفتح ای رزان یعنی زن گران سرین
تثقیل گران سنگ گردانیدن اثقال گران بار
کردن وشدن لازم ومتعدی یقال اثقلۃ الحمل اثقلت
المراۃ فہی مثقل اے ثقل حملہا فی بطنہا وقیل
اے صارت ذات ثقل کما یقال اثمرت ای صارت

ذات ثمر۔ مثقال بالکسر سنگ زر دینار تا قل او اکان
لاینقص ودنانیر ثواقل۔ مثقال الشئ ہم سنگ چیزے
ویقال القی علیہ مثاقیلہ ای مؤنتہ۔

ثکل۔ ثکل۔ بالضم بی فرزند شدن زن۔ ثکل
فتحتین کذلک (ع س اف ۲) امراۃ ثاکل وثکلے
لغت منہ یقال ثکلتہ امہ کم کنا داورا مادر وے
واثکلہ اللہ امہ۔ ثکول بالفتح زن فرزند گم کردہ
ویقال الحرب للوالدات مثکلۃ کما یقال الولد مبخلۃ
مجبنۃ۔ اثکال اثکول لغتہ فی عثکال وعثکول
یعنی خوشۂ خرما۔

ثلل۔ ثلۃ۔ رمۂ بسیار از گوسپند وبز در آمیختہ
ویقال ہی للضان خاصۃ وللمعزی ایقال حیلۃ
خاصۃ ثلل بالکسر ج۔ مثال بدرۃ وبدر ولیشیم
کسا جید الثلۃ ای الصوف۔ حبل ثلۃ رسن از پشم
ویقال للشعر وللوبر ثلۃ فاذا اجتمع الصوف
والشعر والوبر قیل عند فلان ثلۃ کثیرۃ۔ واثل الرجل
فہو مثل ای کثیر الثلۃ وثلۃ البئر ما اخرج من ترابہا۔
ثلۃ بالضم گروہ۔ ثل سرگین انداختن ستور۔ وخاک
ورا انباشتن بچاہ وویران کردن خانہ وہوان
تحفر اسفل الحائط ثم تدفع فلیتقاض وفرو ریختن
سیم۔ (ع ف اض ۲) ویقال ثل اللہ عرشہم اے
ہدم ملکہم۔ وثل عرشہم ای ذہب عزہم۔ اثلال رخنہ
بر آوردن ثلۃ ایضاً رخنہ۔ ثلل بفتحتین ہلاک شدن
وہلاک کردن متعدی۔

ثمل۔ ثمیلۃ۔ باقی ماندہ آب در مغاکی ثمیل۔ ج۔

وباقی ماندهٔ آب و علف در شکم ستور. و باقے مانده هر چیزے ویقال ما ثملت شرابی بشئ من طعام وسعنا ما اکلت قبل ان اشرب طعاما وذلک یسمی الثمیلة الثمیلة. ثملة بفتحتین باقی آب در تک خنور. ثملة کذلک و پشم پاره که بادی قطران در روغن شتر مالند. ثمالة بالکسر کذلک. ثمال بالضم زهر گشنده. مثمل بالتشدید مثله و جمع ثمالة بالضم بمعنے باقی آب در تک حوض و خنور. و سر شیر. اثمال بسیار سر شیر بستن یقال اثمل اللبن اذا کثرت ثمالته و باقے گذاشتن چیزے را. تثمیل کذلک. ثمالة جی از غوث. ثمال بالکسر پناه یقال فلان ثمال قومه ای غیاث لهم و عماد لهم. مثمل پناه جائے ثمل بفتحتین شراب خوردن و مست شدن کسی را (ع ک اف ۲) ثمل بکسر ۲ لغت منه.

ثول. ثول. گروه زنبور لا واحد له من لفظه. ثوبلة من الناس جماعة منهم جاءت من بیوت متفرقة. تثول بر شتافتن و زدن فرو گرفتن کسے را صلة تعطلی. ثول بالتحریک دیوانگی گوسپند (ع ک اف ۲) شاة ثولا و تیس اثول لغت منه. انثیال فرو ریخته شدن خاک. و فرو گرفتن مردم از هر جانب.

ثهل ثهلان. کوهی یقال هو الضلال بن ثهلل مثل بهلل غیر مصروف قال ابو عبیدة هو من اسماء الباطل.

ثیل ثیل. بالکسر غلاف قضیب شتر. و گیاهے بعیر اثیل شتر بزرگ قضیب.

ثهبل. بالضم و بفتحتین درد.

ثرثال. بالفتح جد والد المحدث احمد بن عبد العزیز بن احمد البغدادی له جزء مشهور.

ثرطلة. سستی و فروشتگی ثر مثر طلا جامه کشان گذشت

ثرعلة. بالضم موی گردن خروس.

ثرغل. کفنفذ روباه ماده ثرغول کزنبور گیاهے.

ثنتل. بالکسر کوتاه ثنتلة بالفتح بیضه گندہ ثنتل آنکه پس از پاکی پلید شود.

فصل الجیم

جال جیال. علی فیعل اسم علم کفتار و هی معرفة بلا الف و لام جیالة مؤنث و ربما قالوا جیل بحذف الهمزة للتخفیف و تیر کون الیاء مصححة لان الهمزة و ان کانت ملقاة فی اللفظ فهی مبقاة فی النیة.

جبل جبل بفتحتین کوه جبال ج. جبلان دو کوه طی و آن اجا و سلمی است جبله الله ای خلقه اجبال بکوه شدن مردم. و بسختے زمین رسیدن چاه. جبلة بن ایهم آخر ملوک غسان جبلة بالکسر خلقت یعنی آفرینش یقال انه لذو جبلة ای عظیم الخلقة. مال جبل مال بسیار حیے جبل ایضاً. امرأة مجبال عظیمة الخلق. شی جبل بکسر ۲ غلیظ جاف. جبلة بالضم کوهان جبل بضمتین ج. و مردم و فیه لغات قرئ بها قوله تعالی ولقد اضل منکم جبلا کثیرا بالضم و جُبُلا بضمتین و جَبلا بالفتح و جِبلا بکسرتین مشدد و جُبُلا بضمتین مشدد. جبلة بالتشدید آفرینش و آفریدگان قوله تعالی والجبلة الاولین فسر ابها الحسن.

بالضم جبلات ج جنبل بضمتین قدح چوبین۔
جثل جثیل۔ موی انبوه یقال لیستحب فی نواحی
النخیل الجثلة وہی المعتدلة فی الکثرة والطول جثولة
جثالة مصدر منه (ع بضمها) جثلة مورچه سیاه شجرة
جثلة درخت بسیار برگ ودفرک ویقال اجثال الطیر
اذا نفش ریشه واجثال الرجل اذا غضب وتهیا
للقتال واجثال النبت اذا اهتز وامکن لان
یقبض علیه مجثئل مثال مضمحل بر پای ایستاده
جحل جحال۔ بالضم زهر جحل زنبور وملخ بزرگ
جحل ایضا مشک بزرگ وآفتاب پرست
که آنرا حربا نیز گویند وجحل یعنی کوه غلطان
وافگندن تجحیل مبالغة فیه یقال جحّدی صرعه
وجحلمه بزیادة المیم کذلک۔
جحدل۔ جحدل۔ افربه وگرد اندام جحدله
ای صرعه۔
جحفل جحفل۔ لشکر ورجل جحفل ای عظیم القدر
جحفلة تفوز اسپ جحفله وجعفله ای رماه بصرعه
اجحفل القوم اجتمعوا اجحفل کلاان لبدالی النون زائدة
جدل۔ جدل۔ اندام جدول بضمتین ج اجدل
جرع مجدل بالکسر کوشک جدالة بالفتح غوره خرما
سفال سخت ناکرده جدال ج و زمین یقال ترکه
بالجدالة۔ وطعنه فجدله ای رماه بالارض فانجدل
ای سقط۔ مجادلة جدال بالکسر خصومت کردن جدل
اسم فیه جدل بسکون دوم محکم تافتن رسن را
(ع ف اض ہو ک ۲) جاریة مجدولة الخلق ای
حسنة الجدل۔ مجدول بر پیچان شه از الاغری غلام
جادل است دشتمه۔ والجادل من ولد الناقة
فوق الراشح وهو الذی قوی ومشی مع امه
وجدل الحب فی سنباله ای قوی جدیل مهار ناقه
از پوست وحمیل جدیل وشدقم فحلان من الابل
کانا للنعمان بن المنذر۔ جدیلة نحو۔ وقبیله۔ و
کرانه ونام زنیکه ام قبیله است جدلی شال
تقفی منسوب الیه۔ جدلاء زره تافته مجدولة
کذلک جندل سنگ ونام مردی جنادل بفتحتین
وکسر الدال نام جای سنگ ناک جدول جوی خیره
جذل۔ جذل۔ بالکسر بیخ وتنه درخت ومنه
قول الحباب بن المنذر انا جذیلها المحکک ویقال
فلان جذل مال اذا کان رفیقا بسیاست جاذل
بر جای ایستاده چون ستون جذل بالتحریک
شادی وشادمانی کردن (ع ک اف ۲) عاللابن
لغت منه اجذال متعد منه اجتذال لازم منه
جرل جرل۔ بفتحتین سنگ جرول کذلک
ونام درنده ولقب مردی ارض جرلة ومکان
جرل سنگ ناک اجرال ج وایضا جمع جرل
مثل جبل واجبال جریال بالکسر رنگ سرخ و
خمر جریال الذهب گونه زر جریال الخمر گونه شراب
جردحل۔ جردحل۔ شتر سطبر۔
جزل جزل۔ هیزم سطبر وخشک جزیل بزرگ
وبسیار عطاء جزل وجزیل ای کثیر جزال ج
اجزال بسیار دادن یقال اجزلت له من العطاء

ای اکثرت له و فلان جزل الرای ای صلب مستقیم
وامراۃ جزلة بینة الجزالة اذا کانت ذات راے
ولفظ جزل ای صلب صحیح وہو خلاف رکیک جزل
ایضا بریدن (ع ف اک ۲) یقال جزلت الشئ
جزلتین ای قطعة قطعتین جزلة بالکسر پارۂ قطعة
عظیمة من التمر سوہذا من الجزال او زمن صرام النخل
جزل بفتحتین ریش کوہان (ع ک ا ف ۴) بعیر اجزل
نعت منه وجوزل کبوتر بچه - و جوان - و زہر -

جعل جعل - خرما بنان کوتاہ جعلة یکے و کردن
تجعل کذلک (ع نفتحها) وقوله تعالی وجعلنی نبیا
ای صیر فی وجعلوا الملائکة الذین ہم عباد الرحمن
اناثا ای سموہم جعل بالضم مزد جعالة بالکسر کذلک
جعیلة مثله جعل (ض ا ف ۴) کوہ غلطان و
نوعے از جانوران آبی سیاہ جعلان ج - و
جعل الماء بالکسر جعلا اذا کثر فیه الجعلان جعال
بالکسر دست مالی دیگ و غیرہ جعل بفتحتین ج
مثال کتاب و کتب و اجعلت القدر ای انزلتها
بالجعال و پای مزد دادن و بگشنی آمدن مادہ
سگ و سباع اجتعال کردن -

جفل جفل - ابر بے آب جفال بالضم صوف
بسیار و آب آورد - و مر جوش دیگ - و ہر چه
به بسیاری وصف کنند آنرا جفالة من صوف ای
حزۃ منه وہو اسم مفعول مثل قوله تعالی الا من اغترف
غرفة و یقال دعوتہم الجفلی والاجفلی وہو ان تدعی
الناس الی طعامک عامة - و یقال دعی فلان
فی النقری لا فی الجفلی والاجفلی ای دعی فی الخاصة
لا فی العامة و جاء القوم اجفلة وازفلة - و جاؤ
باجفلتہم وازفلتہم ای جماعتہم و قال بعضہم الاجفلی
والازفلی الجماعة من کل شئ جفل ای اسرع
جافل ای منزعج اجفیل ترسندہ و بد دل اجفال
گریختن بشتاب و شتافتن جفال گروہ ہر ہمزہ از
ریح مجفل و جافلة ای مسرع و اجفلت الریح
بالتراب اذہبته و طیرته انجفال پراگندہ شدن -

جلل جلل - بالفتح بادبان جلول ج - جل
بالضم پوشش ستوران جلال ج اجلة جمع الجمع
وایضا جل ہیرہ و معرب گل و جل الشئ معظمه جلی
کار بزرگ جلل ج جلة بالضم خنور خرما جلل بالکسر
تای گشت و رودہ و یقال ماله دق ولا جل ای
دقیق و جلیل جلة شتران کلان سال ذہی جمع
جلیل مثل صبی و صبیة و مشیخة جلة ای مسانہا
مجلة بالفتح کتاب حکمت و ادب و ہر چه باشد از کتاب
بزرگ و جلال الله ای عظمة الله و یقال فعلته
من جلالک ای اجلک جلالة بزرگی و بزرگ
شدن و مس شدن (ع ف اک ۲) و جلت الماء
عن الولد ای صغرت جلالة بالتشدید مادہ گاو
پلیدخوار و فی الحدیث نہی عن لبن الجلالة جلال
بالضم بزرگ جلالة ناقة بزرگ جلل بفتحتین کار بزرگ
و کار آسان وہو من الاضداد و فعلته ذاک
من جللک ای من اجلک جلیل بزرگ و سن
و نیز کہ از وی اذار خرگاہ سازند جلیلة بزین جلائل ج

جلجل واحد جلاجل وهو معروف وهو اسم موضع
ایضا جلجلة بانگ جلجل و بانگ رعد و جنبانیدن
چیزی بدست تجلجل ابر بارعد و تجلجل فی الارض
ای ساخ فیها و دخل و تجلجلت قواعد البیت ای
تضعضعت ـ و فی الحدیث ان قارون خرج علی
قومه یتبختر فی حلة له فامر الله الارض فاخذته
فهو یتجلجل فیها الی یوم القیمة ـ جلجلان بالضم خرد
روشن آوانه جلجلان گشنیز و یقال هو السمسم فی
قشره قبل یحصد ـ و هو ایضا حبة القلب یقال
اصبت جلجلان قلبه جلول بیرون شدن از شهری
بشهری دیگر (ع ف ک ۲) وهم قوم جالة جلل
بالفتح پشک ستور برچیدن (ع ف ض ۲) و منه سمیت
الدابة التی تاکل العذرة جلالة اجتلال کذلک جلة
پشک گوسپند و شتر یقال ان بنی فلان وقودهم الجلة
والواله وهم یجتلون الجلة ای یلتقطون البعرة
اجلال بزرگ قدر گردانیدن و فلان ما اجلنی
ولا احشانی ای ما اعطانی جلیلة ولا حاشیة فالجلیلة
التی نتجت بطنا واحدا والحاشیة صغار الابل
و یقال ما اجلنی ولا ادقنی ای ما اعطانی کثیرا ولا
قلیلا و یقال ماله جلیلة ولا دقیقة ای ماله ناقة
ولا شاة تجلیل فرا گرفتن و جل بر اسپ افگندن
تجلل ابر فرا گرفتن همه زمین را بباران تجلیل بزرگی
چیزی شدن تجلله ای اخذ جلاله تجالل بزرگی
نمودن فلان یتجالل عن ذلک ای یترفع عنه
جلواز بالمد نام وهی بفارسی جلوبی ضرب بوی ج

جمل جمل بفتحتین شتر نر جمال واجمال وجمالات
وجمائل ج و پدر حی از بلد ج جامل شتر گله باشتربان
واسباب آن قال ابن السکیت یقال للابل اذا
کانت ذکورة ولم تکن فیها انثی هذه جمالة بنی فلان
و قری کانه جمالة صفر ـ و استجمل البعیر ای صار جملا
اذا اربع ـ جمالة شتربان مثل الخیالة والحمارة
جمال خوبی و خوب شدن (ع بضمهما) جمیل نعت منه
والضابه گداخته جمیلة جملاء نعت منه مونثة
جمال بالضم والتشدید اجمل من الجمیل جمیل
بالتصغیر مرغی جملان بالکسر ج مثال کعیت
کعتان ـ جمل بالضم وسکون م نام زنی جملة همه
جمل ج ـ اجمال جمله کردن حساب و نیکوئی کردن
کسی را و نیکو کردن کار ـ و پیه گداختن و بسیار
شدن شتر جمل بالفتح پیه گداختن (ع ف ض ۲)
اجتمال کذلک مجاملة نیکوئی و خوبی کردن باکسی ج
رجل جمالی بالضم مشدد الیاء عظیم الخلق ناقة
جمالیة تشبه بالفحل من الابل فی عظم الخلق حساب
الجمل بالضم والتشدید نوعی از حساب جمل ایضا
رسن کشتی که آنرا قلس نیز خوانند و قرأ ابن العباس
حتی یلج الجمل بالضم والتشدید تجمیل آراستن تجمل
خوبی نمودن و پیه گداختن خوردن و منه قیل
للمرأة تجملی و تعففی ای کلی الشحم واشربی العفافة
وهی ما بقی فی الضرع من اللبن
جول جول ـ جولان گرد آمدن (ع خ ض ۲)
اجتیال اجتیال کذلک ـ جولان المال ستوران خرد

جولان بالتسکین کوہی بشام اجالۃ برگردانیدن
یقال فی المیسر اجل السہام تجوال برگشتن تحویل
مثلہ جلت ہذا من ہذا ای اخترتہ منہ واجتلبت منہ
کذلک وتجادلوا فی الحرب ای جبل بعضہم علی البعض
وکانت بینہم مجادلات مجول بالکسر شاما گیجہ وسیر
جول بالضم دیوار سرچاہ جال مثلہ اجوال ج
یقال مالہ جول ای عقل وعزیمۃ تمنعہ مثل جول البئر
جہل جہل۔ نادانی خلاف العلم ونادانستن
جہالۃ کذلک (ع ک اف ۲) تجاہل نادانستہ
آوردن استجہال نادان شمردن وسبک داشتن
تجہیل بنادانی منسوب کردن مجہلۃ کارے کہ
برجہل دارد کسی را مجہل بالفتح بیابان بی کوہ
ونشان ویقال کان ذلک فی الجاہلیۃ الجہلاء
تاکیدا للاول یشتق لہ من اسمہ ما یؤکد بہ کما
یقال وتد واتد ولیلۃ لیلاء ویوم ایوم۔
جیل جیل۔ ترک۔ وروم وجیل من الناس
ای صنف جیلان بالکسر قومی در بحرین ترتیب
دادہ کسری بنی جیلان بالفتح حی از عبد القیس
جیلان الحصی ما اجالتہ الریح منہ۔
جعبتل کجعفر موضعیست درمین از دیار ہند۔
جنبل۔ کسمند مرد جفاکار۔
جحشل۔ کجعفر وقنفذ وعلابط سبک جلد۔
جحدل۔ کجعفر وقنفذ نوجوان گرد اندام فربہ۔
جرثل التراب۔ سقاہ بیدہ از دست خاک راپراگندید
جردبیل۔ کزنجبیل گردبان وآن کسیکہ دست
برسر طعام نہد تا کسے نخورد۔
جردلۃ۔ بافتادن نزدیک شدن ووقع فی
صحیح البخاری فمنہم الموبق بعملہ ومنہم من یجردل
فی روایۃ فمنہم المجردل کلاہما بالجیم فیہا ضبطہ
الاصیلی وفسرہ بالاشراف علی السقوط وحکی
ابن الصابونی المجزول بالزاء والجیم وہو وہم
ورروایۃ الجمہور بالخاء والراء۔
جرعبیل۔ کزنجبیل غلیظ۔
الجنطلاء۔ من النوق شتر مادہ سست
وناتوان وشتر مادہ کہ بیک روش نخاید۔
جعبلۃ۔ شتابی کردن۔
جعثل بن عاہان کقنفذ قاضی افریقیہ۔
جعدل۔ کجعفر سخت ودرشت جنعدل
کسمندل وخبعثن مثلہ۔
جعفلیل۔ کزنجبیل مرد کشتہ آماسیدہ وطعنہ
فجعفلہ ای قلبہ عن السرج فصرعہ یعنی نیزہ
زد وبرگردانید او را از زین وبر زمین انداخت۔
جمجل۔ کشتنجر احشای صدف۔
جمعلیل کخرعبیل فراہم آرندہ ہر چیز جمعلیلۃ
کفتار وشتر مادہ سالخوردہ یا درشت استوار یا شتر
مادہ کہ بسبب لاغری ایستادن نتوانست سیس
برخاست جمعلۃ من العسل والسمن بقدر گردگان
از شہد یا روغن امراۃ مجعلۃ اللحم زن فراہم
گوشت جماعیل وقد تشدد المیم وہیست بفارس
جنثل۔ کجعفر نام شخصے۔

جنجل - کقنفذ تره السیت مانند مارچوبه جوش داده خورندش -

جنعدل - کسفرجل و قز عمل مرد فربه درشت -

جهبل - کجعفر تکه کلان یا کلان سر پاسالخورده جهبلة زن زشت و جهبل بن سیف آن که خبر وفات نبی صلعم باہل حضرموت رسانید و بنو جهبل فقهاء بالشام -

فصل الحاء

حبل حبل - رسن حبال احبل ج و عہد امان و موشگی - و رگ توده دراز کشیده - و بی و رگ گردن و رگ بازو و فی المثل ہو علی حبل ذراعک ای فی القرب منک حبلة بالضم میوه درخت بلند خاردار و فی الحدیث لقد رأیتنا مع رسول الله صلعم و ما لنا طعام الا الحبلة و ورق السمر و نوعی از پیرایه که در حمیل باشد حنب حابل سوسمار حبله خوار حبل بالکسر سختی حبول ج و یقال للواقف مکانه کالاسد لایفر حبیل براح حبل بفتحتین بارشکم و حبلت المرأة و ہی حبلی او منوة حبالی و حبالیات لانه لیس لها افعل ففارق جمع الصغری والاصل حبالی بکسر اللام لان کل جمع ثالثه الف انکسر الحرف الذی بعد بالمساح و حبافر ثم ابدلوا من الیاء المنقلبة من الالف التانیث الفا فقالوا حبالی بفتح اللام للفرق بین الالفین کما قلناه فی صحاری ولیکون حبالی کحبلی فی ترک صرفها لانهم لو لم یبدلوا لسقطت الیاء لدخول التنوین کما تسقط فی جوار حبلی حبلوی حبلاوی منسوب الیه قال ابو زید یقال حبلی فی کل ذات ظفر و یقال کان فی حبل فلان ای وقت حبل امه به - و حبل الحبلة نتاج النتاج و ولد الجنین و فی الحدیث نهی عن بیع حبل الحبلة بسکون الثانی و حرکته شاخ رز حبالة بالکسر دام حابل دام گسترنده - و تار و فی المثل اختلط الحابل بالنابل یعنی آمیخت تار و پود حبال آبستن کردن مجهول صید در آویخته بدام حابول رسنی که بوی بر درخت خرما بالا روند احتبال صید کردن بدام محتبل الفرس پیوند سم اسپ حبال بالکسر نام مردی حنبل نام مردی مرد کوتاه بالا و پوستین -

حتل - یقال ما لی عنه حنتال و حنتال - بالضم ملین و حمور ای بد -

حثل حثیل - نوعی از درخت کوه و مرد کوتاه حثالة بالضم پوست جو و برنج و خرما که کوفته و کتحاره و احثال سبوسر آب بداذن کودک را -

حجل حجل - بالفتح والکسر بند پای برنجن تحجیل سپیدی دست و پای ستور فرس محجل اسپی که چهار دست و پای او سفید باشد محجل الرجلین مطلق الیدین آنکه پایها سفید باشد ولا یکون التحجیل واقعا بید او بدین ما لم یکن معها او معهما رجل و رجلان فان کان محجل ید و رجل من شق فهو ممسک الایامن مطلق الایاسر و علی العکس و ان کان من خلاف قل او کثر

[illegible]

فهو مشکول. حجلان رفتار بندی و مرغ و جهبان رفتن (ع ح ف اض ۲) حاجلات الابل الصغار التی ضربت سوقها فمشت علی بعض قوائمها. واحجلت البعیر اذا اطلقت قیده من یده الیسری وشددته فی الیمنی. حجلة بالتحریک خانه عروس حجال ج و کبک حجل بفتحتین حجال ج. حجلی بالکسر ج حجل ولم یجئ الجمع علی فعلی بالکسر الا حرفان ظربی جمع ظربان و حجلی جمع حجل یعنی کبک و شتر گره ریزه حجلة یکی. حجلا ار گوسپند سپید شمها. حجلة شیشه سر فراخ و تحجلت عینه ای غارت. تحجل[له] نام اسپی ست.

حدل حَدَل. میل کردن بستم (ع ح ف اک ۲) صلته بعلی یقال رجل حدلٌ ای غیر عدل. احدل مرد کشمیان. و کتف و گردن بسوی سینه بیرون آمده قوس حدلا ار کمان سینه بیرون آمده.

حذل حذل. بالضم کرانه پیراهن و ازار. حذل بالتحریک افتادن مژه (ع ح ک اف ۲) یقال حذلت عینه اذا سقطت هدبها و نوعی از حبوب که نان سازند. حذال بالفتح شلم که از بن درخت بیرون آید.

حرجل حُرجُل. بضمتین دراز.

حرمل حَرمَل. سپند.

حزل احزال. ای ارتفع.

حزبل حزنبل. کوتاه استوار خلقت.

حسل حِسل. بالکسر بچه سوسمار که از بیضه بیرون آمده باشد. حسول ج. ابو الحسل سوسمار. و فی المثل لا آتیک سن الحسل ای ابدا لان سنها لا تسقط ابدا حتی تموت. حسیل گوساله. حسیلة مونثه. حسالة بالضم مثل حثالة سبوس. محسول الجار و الحاء بکار نا آمدنی از هر چیز. حسلة ای رذله و حسل ای اخس. خسله. فلان تحسیل بنفسه ای یقصر و یرکب بها الدنائة. حسیلة خرما ی خشک تباه که شیرین نشود.

حسکل حِسکِل. بکسرتین بچه سوسمار و از هر جانور. حساکل ج.

حصل تحصیل. آماده کردن حاصل الشیء محصوله. ای بقیته و نقده. حصائل بقایا. حصیلة یکی. محصلة زنی که خاک معدن گرد آرد. تحصیل الکلام رده الی محصوله. حصیل گیاهی. حصل الفرس اذا اشتکی بطنه من اکل التراب الذی علی النبت. حصل بالتحریک غوره خرما سخت ناشده. حصلة یکی. احصل النخل غوره کرد. حصالة بالضم آنچه مانده باشد در خرمن از حبوب. حوصلة سنگدان مرغ. حواصل ج. و حوصلَ الطیر لے حوصلته یقال منه حوصلی و طیری.

حظل حظل. باز داشتن از تصرف و حرکت (ع ح ف اض ۲) صلته بعلی رجل حظل و حظال مرد سخت تنگ گیر و خانه. حظلان بکسر الحاء اسم فیه حظلان بفتحتین رفتار خشمگین. حنظل درخت تلخ. حنظلة یکی. و حنظل البعیر بالکسر اذا اکثر من اکل الحنظلة.

له و قول الجوهری تحجل اسم فرس تصحیف والصواب محلّ ۱۲ ق.

فهو حظل و ابل حظالی حنظلة ایضا بزرگ از بنی تمیم و یقال لهم حنظلة الاکرمون۔

حفل حفل۔ پاک داشتن و گرد آمدن (ع ف اک ۲) احتفال کذلک و عنده حفل من الناس ای جمع محفل محتفل جای گرد آمدن ضرع حافل پستان پر شیر و شعبة حافل و واد حافل ای کثیر السیل و حفلت السماء حفلا ای جدّ وقعها و حفلته ای جلوته فتحفل و احتفل لا تحفل به باک مدار بوی و حفلت به ای بالیت به حفالة بالضم سبوسه هر چیز یقال هو من حفالتهم و حثالتهم ای ممن لا خیر فیهم۔ رجل ذو حفلة مبالغه کننده در هر چیزی و اخذ للامر حفلته اذا جد فیه۔ احتفل الوادی بالسیل ای امتلأ به تحفیل چند گاه نادوشیدن ناقه را بجهت فروختن تا بزرگ پستان و پر شیر نماید شاة محفلة مصراة کذلک و نهی رسول الله صلعم عن التصریة و التحفیل ج

حقل حقل۔ کشت برگ بیرون آورده هنوز پایه سطبر ناشده و زمین خوش پاکیزه حقلة یکی و فی المثل لا تنبت البقلة الا الحقلة حقلة ایضا درد شکم از تره خاک آلوده خوردن و قد حقلت الابل حقلة احقال ج حقیلة آب تره در شکم حقیل نام موضعی محاقلة فروختن کشت سبز و کشت تا درو نه گندم و قد نهی عنه۔ حیقال باز ماندن از جماع بسبب سستی نره حوقل الشیخ باز ماندی از جماع حوقلة نره سست بیکار۔

حکل حکل۔ بالضم آنچه پیدا نشود صوت و معنی آواز سخن و یقال فی لسانه حکلة ای عجمة لا یبین الکلام و احکل علی الخبر ای اشکل و احتکل و احتکل یحتکل کوتاه ناکس۔

حلل حل۔ کشادن گره (ع ف اض ۲) انحلال لازم منه و روغن کنجد و فرود آمدن حلول محل کذلک محل ایضا جای فرود آمدن یقال حللت بالقوم و حللت القوم بمعنی حلال بالفتح حلال شدن حل بالکسر کذلک (ع ف اک ۲) و واجب شدن یقال حل العذاب علیهم یحل بالکسر ای وجب و یحل علیهم بالضم ای نزل و قرئ بهما قوله تعالی فیحل علیکم غضبی و بیرون آمدن زن از عدت یقال حلت المرأة ای خرجت من عدتها و حل الدین یحل بالکسر ای انقضی اجله حلولا و بیرون آمدن حاجی از احرام احلال کذلک حل بالکسر حلال ضد حرام و لقب مردی رجل حل و حلال از احرام بیرون آمده یقال انت محل و انت حرم بالضم الکسر و الحل ایضا ما جاوز الحرم و یقال یا ایها الف اذکر حلاله ای اخشن قوم حلة ای نزول و فیهم کسرة حی حلال بالکسر حلة حلة ایضا و حلول بجله رسیدن قربانی و هی موضع النحر قوله تعالی حتی یبلغ الهدی محله۔ و یقال هو فی حلة صدق ای بمحلة صدق۔ محلة بفتحتین جای باش و جای فرود آمدن سکان حلال جائیکه در وی بسیار فرود آیند تحلل الیمین و حللته و ام حلل ضر اقت ۲ برد های یمانی حلة یکی و ایضا ازار و رداء از الیمنی حلة حتی ثنتین ای ثوبین

حلیل شوی حلیلة زن و مرد و زن فرود آیندہ
بجائی احلیل بکسرتین سوراخ نرہ و سوراخ پستان
و یجمع علی احالیل ومنه انهما لشخوب الاحالیل
احلال فرود آوردن - و حلاله کردن زن را و
بماههای حلال درآمدن و بجای حلال یعنی
غیر محرم محلتان بالضم دیگ و دستاس محلات
دیگ و دستاس و دلو و سکار ه و تبر ای من کانت
عنده هذه الآلات حل حیث شاء و یقال احلت
الشاة ای نزل اللبن فی ضرعها بلا نتاج محلل
فی النکاح حلال کننده سه طلاقه را محلل فی السبق
درآینده در رهان بشرط آنکه اگر سبق یابد بگیرد و
اگر مسبوق شود نه دهد و احل نفسه ای استحق العقوبة
مکان محلل اذا اکثر الناس به الحلول - احتلال
فرود آمدن تحلل استثنا کردن در سوگند استحلال
حلال شمردن حلحلة از جای جنبانیدن کسی را -
و راندن شتر را یقال حلحلت بالناقة اذا قلت
لها - احل بالتسکین و هو زجر للناقة و حوب
للزجر البعیر و حل ایضا بالتنوین فی الوصل تحلحل
دور شدن از جای تحلیل حلال گردانیدن و هو
ضد التحریم یقال حللته تحلیلا و تحلة و یقال فعلته
تحلة القسم ای فعلت بحلت یمینی و لم ابالغ
و منه قوله تعالی قد فرض الله لکم تحلة ایمانکم - و
فی الحدیث لا یموت لمومن ثلثة اولاد فتمسه النار
الا تحلة القسم ای قدر ما یبر الله تعالی القسم فیه
لقوله تعالی و ان منکم الا واردها کان علی ربک

حتما مقضیا ثم قیل لکل شئ لم یبالغ فیه تحلیل یقال
ضربته تحلیلا - حلل بفتحتین سستی پی ستور فهو
احل بین الحلل - حلاحل بالضم مهتر بزرگ
حلاحل بالفتح ج -

حَمل حمل - بالکسر بار پشت و بسر بر داشتن دع
عن اک ۲م) ومنه قوله و ساء لهم یوم القیمة حملا ای وزرا
حمل بالفتح بار شکم و بار درخت و بار گردن قال
ابو زید فی حمل الشجر لغتان الفتح والکسر و یقال
حملت المرأة الشجرة حملا و منه قوله تعالی حملت
حملا خفیفا و یقال امرأة حاملة و حامل اذا کانت
حبلی فمن قال حامل قال هذا نعت لا یکون الا للاناث
و من قال حاملة بناه علی حملت فهی حاملة و هذا اذا حملت
علی ظهرها او علی رأسها شیئا فهی حاملة لا غیر لان الهاء
انما تلحق للفرق فاما ما لا یکون للمذکر فقد استغنی
فیه عن علامة التانیث فان اتی بها فهو علی
الاصل هذا قول الکوفیین و اما قول البصریین فانهم
یقولون هذا غیر مستمر لان العرب تقول رجل ایم
و امرأة ایم و رجل عانس و امرأة عانس مع الاشتراک
و قالوا امرأة مصبیة و کلبة مجریة مع غیر الاشتراک
فالصواب ان یقال قولهم حامل و طالق و حائض
و اشباه ذلک من الصفات التی لا علامة فیها
للتانیث فهی اوصاف مذکرة وصف بها الاناث
کما ان الراویة و الربعة و النجابة اوصاف مونثة
وصف بها الذکران حملة بفتحات جمع حامل یقال
هم حملة العرش و حملة القرآن - حملة بسکون م

آهنگ کردن بجنگ متعد لعالے و حرب برانگیختن قومی
و حمل علی نفسه ای جهد ها فی السیر - و حملت به حمالة
ای تحملت - و حملت اولاله و احتملت بمعنی قال
الشاعر اولت فلم احمل و قالت فلم اجب + لعمر
ابیها انی لظلوم + حمل به فتحتین بره حملان بالضم
ج - و اول بره ج احمال بار بی دادن برداشتن
و احملت الناقة فهی محمل اذا نزل لبنها من غیر
حبل و کذلک المرأة و استحمته ای سألته ان
یحملنی - و حملته الرسالة ای کلفته حملها و تحمل
الحمالة ای حملها و تحملوا و احتملوا بمعنی ارتحلوا - و
تحامل بمینه ای مال و تحاملت علی نفسی ای تکلفت
الشیء علی مشقة - متحامل بفتح المیم قد یکون موضعا
و مصدرا تقول فی المکان هذا متحاملنا و فی المصدر
ما فی فلان متحامل ای تحامل و ما علی فلان محمل
مثل مجلس ای معتمد - محمل بار و گیر محامل ج - محمل
(... ف ۲) دوال شمشیر حمالة بالفتح آنچه برداشته شود
از دیت و تاوان و جز آن حمالة بالکسر نام اسپی و
دوال شمشیر حمائل ج قیل حمائل السیف لا واحد لها
من لفظها و واحدها محمل (ک اف ۲) حمولة بالفتح
بارگی و فعول تدخله الهاء اذا کان بمعنی مفعول بها
حمولة بالضم بارها حمول بلا ها الابل التی علیها
الهودج کانت فیها نساء او لم تکن - حمیل الذی
یحمل من بلده صغیرا و لم یولد فی الاسلام و
آب آورده و بد رفتار - و پسر خوانده حومل موضعی -
حول حَوْل - توانائی و حیلت - و سال -

و گذشتن صلة لعالے و یکساله شدن کودک و بدان
یقال حالت الدار و حال الغلام فهو حولی و
برگشتن کمان از حالت اول و گژ شدن وی
(ع ف اض ۲) و کل ذی حافر اول سنته حولی
والانثی حولیه والجمع حولیات حول بر جستن بر اسپ
و بر نشستن و از عهد برگشتن و برگشتن گونه روی
و مانع شدن میان دو چیز - و بجای دیگر گشتن
و جنبیدن حیال بالکسر آبستن ناشدن ناقه
و نخل بعد از گشن دادن و هی ابل حیال -
و یقال قعد حوله و حواله و حوالیه و حولیه و لا تقل
حوالیه بالکسر - و قعد حیاله و بحیاله ای بازائه
و اصله الواو - و الحول بالضم الحیال و ایضا
جمع حائل من النوق و یقال حائل حول و حولل
قال الکسائی اذا لم تحمل الناقة اول السنة یحمل
علیها فهی عائط و حائل و جمعها عیط و عوط و عوطط
و حول و حولل فاذا لم تحمل السنة المقبلة ایضا فهی
عائط عیط و عائط عوط و عوطط و حائل حول
و حولل و بعضهم یجعل عوطط مصدرا و لا یجعله
جمعا و کذلک حولل - و یقال هو حولة من
الحول ای داهیة من الدواهی - حولاء
بالضم و الکسر پوستی که با بچه بیرون آید از شکم
و آب که بر سر کودک بیرون آید بوقت زادن
وی قال الخلیل لیس فی الکلام فعلاء
(ک اف ۲) مع العدد الا حولاء و عنباء و سیراء
حالة گشت بچیزی حال حالات و احوال ج

حال ایضاً گل سیاه و فی الحدیث ان جبرئیل
قال اخذت من حال البحر فحشوت فمه یعنی فم
فرعون حین اغرق وگرد و بچهٔ کودک و شتواره
و حال متن الفرس وسط ظهره موضع اللبد۔
حائل شتر نازاینده و شتر بچه ماده لانه اذا نتج
وقع علیه اسم تذکیر وتانیث فان الذکر سقب
والانثی حائل یقال نتجت الناقة حائل حسنة۔
ولا افعل ذلک ما ارزمت ام حائل۔ تحول برگشتن
از جائے بجائی والاسم الحول ومنه قوله تعالی
لا یبغون عنها حولا و بشتواره برداشتن و حیلت کردن
احاله حوال گفتن و برجستن بر پشت اسپ و احال
الرجل اذا حالت ابله فلم تحمل و روی آوردن
بر کاری یقال احال علیه بالسوط یضربه ای اقبل
و فی المثل تجنب روضة و احال یعدو و برگشتن
سال و سال گشت شدن سرای و طعام و جز آن
فهو محیل و محول و حوالت کردن وام یقال احال
علیه بدینه والاسم الحوالة و یکسال بجائی بودن
یقال احال الرجل بالمکان واحول و ریختن آب
از دلو۔ و نگونسار کردن دلو را۔ محاولة خواستن
چیزی و کاری والاسم الحویل تحویل برگشتن و
برگردانیدن لازم متعد محالة بالفتح چاره یقال
المرء یعجز لا محالة و یقال الموت آت لا محالة
یعنی نا چاره و رجل حولة مثال همزة محتال یعنی حیله گر
یقال هو احول منک ای اکثر حیلة منک ما احوله
فی التعجب و رجل حول بالضم والتشدید ای بصیر

بتحویل الامور و هو حول قلّب و احتال من الحیلة
و احتال علیه بالدین من الحوالة احول کاژ حول
بفتحتین مصدر منه (عح ک اف ۲) یقال حولت
عینه فهو احول و احولت بتشدید اللام کذلک
و احولتها انا۔ استحالة محال شمردن و شدن یقال
استحلت الشیء ای نظرت هل یتحرک۔ ارض
مستحیلة ای لیست بمستویة لانها استحالت عن
الاستواء الی العوج و کذلک قوس مستحیلة۔
حیل حَیلة۔ بالفتح بزان بسیار حیلة بالکسر
دستان و چاره و هو من الواو۔ و یقال لا حیل
ولا قوة لغة فی لا حول ولا قوة۔ و هو احیل منک
ای احول منک اذا کان اکثر حیلة۔ و ما احیله
لغة فی ما احوله و یقال ما له حیلة و لا محالة و لا
احتیال و لا محال بمعنی واحد۔
حنبل۔ کجعفر و علابط نزار و لاغر۔
حباجل۔ کعلابط کوتاه فراهم اندام۔
حبرجل۔ کسفرجل مرد لجو ر یعنی سطبر لب۔
حبوکل بروزن و معنی حبوکر کجعفر و قنفذ کوتاه۔
حتل۔ بخشش و بلا به از هر چیز و مانند
و بکسر حاتل مثله حوتل کجوهر کودک که
نزدیک بر سیدن رسیده باشد و بچهٔ
سنگ خوار و ناتوان حوتله کوتاه۔
حثفل۔ کقنفذ پس مانده شوربا یا پس مانده
ثرید در ته شوربا و دُرد روغن و شیر بلابه و بد لوی
۶۰ و ریمنا کی زاهدان و مردم فرومایه و ریزهای گوشت

بسته دیگسها مانده۔
حثفل۔ لغة فی حثفل فی معانیه وحثفل
شرب الحثفل من القدر۔
حدقلة۔ هنگام دیدن چشم گردانیدن۔
حرقلة۔ نوعیست از رفتار۔
حرکلة۔ مثله ونیز پیادگان وحرکل الصائد
شکاری تهیدست از شکار مانده۔
حرالة۔ مشددة اللام شهریست بمغرب یا قبیله است
بهیمه برمنه الحسن بن علی بن احمد بن الحسن
الحرالی ذو التصانیف المشهورة۔
حزجل۔ کجعفر شهریست۔
حزقل۔ کزبرج وزنبیل اسم نبی من الانبیاء
علیهم السلام وحزاقلة الناس مردم کمینه و
کزبرج مرد بدخو۔
حزوکل۔ بفتحتین کوتاه۔
حزمل۔ کزبرج زن فرومایه۔
الحسبلة۔ حکایة قول حسبی الله۔
حسدل۔ کجعفر کنه جار حسدلی همسایه که همسایه
خود را بچشم عدول نگاهدارد و ببیند۔
حسفل۔ کزبرج بلابه از هر چیز و کودکان خرد
و بفتح وحسفل وکعضج فراخ شکم۔
حسقل۔ کزبرج بچه خرد و هر چیز۔
حشفل چیز بلابه وحشله خوار کرد آنرا (ع
ف اض ۲) وکسفینة عیال حشبلة مثله
واحدها تصحیف۔

حصت النخلة۔ بنهای خرما تباه شد وصلاح
ان تشعل النار فی کربها حتی تحترق ما فسد
من لیفها وسعفها ثم یجود۔
حطل۔ بالکسر گرگ احطال ج۔
الحمدلة۔ حکایة قولک الحمد لله۔
حمظل۔ بروزن ومعنی حنظل یعنی خربزه
ابوجهل وحمظل جنی الحنظل۔
حنثل۔ کجعفر ناتوان حنثل بالخار مثله۔
حنجل۔ بالکسر زن وفرک خروشنده و کفنده
درنده است وکعلابط کوتاه خرا هم اندام۔
حندل۔ کجعفر کوتاه۔
حنصال وحنصالة بکسرها کلان شکم وقد سمران
حنضلة۔ آب در سنگ وگرد آن او
المحنضل الغدیر الصغیر۔
حنکل۔ کجعفر وعلابط مرد فرومایه وکوتاه و
جفاکار درشت حنکلة زن زشت روی سیاه فام
وجفاکار وحنکل فی المشی تثاقل وتباطأ
الحوقلة۔ الحولقة وسائر معانیها فی ح ق ل
حیعلة۔ حکایة قولک حی علی الصلوة
وحی علی الفلاح۔
الحیهل۔ کحیدر والحیهل مشددة الهاء وقد
تکسر الیاء شجرة قصیرة من دق الحمض لاورق
لها واحدتها بهاء وقول حمید بن ثور ومیتة
به الرمث والحیهل فنقل حرکة اللام الی الهاء
وحیهل وحیهل وحیهلن وحیهلاً منونا وغیر منون

کلمات یستحث بها وله حکم آخر یاتی انشاء الله تعالی
فی ح ی ی۔

فصل الخاء

خبل خبل۔ بالسکون تباہی خبول ج والیضا
قطع الایدی والارجل خبل بفتحتین دیوانگی یقال
به خبل ای به شیٔ من اهل الارض وقد خبله وخبّله
واختبله اذا افسد عقله او عضوه رجل مخبّل
کانه قطعت اطرافه۔ ومخبل ایضا نام شاعری
معروف وهر خبل ای ملتوٍ علی اهله مخبل بکسر الباء
روزگار و یقال فلان خبال علی اهله ای عناء
خبال ایضا تباہی و منه قوله تعالی لو خرجوا
فیکم ما زادوکم الا خبالا و نام آبی واما الذی
فی الحدیث من قفا مؤمنا بما لیس فیه وقفه
الله فی ردغة الخبال حتی یجیٔ بالمخرج منه
فیقال هو صدید اهل النار قوله قفا ای قذف
والردغة الطینة۔ اخبال ستور بعاریت دادن
تا شیر او را بخورد یا بر نشیند۔
ختل ختل۔ فریفتن لع ف اض ۲ و ک ۲
مخاتلة کذلک تخاتل فریفته شدن۔
خثل خثلة۔ بالسکون والحرکة فرو ناف تا زهار
خجل خجل۔ بفتحتین سرگشتگی و بیخودی از شرم
(ع ک اف ۲) و فرو بدن از نعمت و فی الحدیث
انکن اذا شبعتن خجلتن ای اشرتن و بطرتن
اخجال ستور منه خجل سر و شر بگیں و به خجلة بالفتح
اخجال خجل بکسر جای بسیار آب و علف [illegible]

ابی هریرة ان رجلا ضلت له انیق فاتی علی واد
او خجل مغن معشب فوجد انیقه فیه۔
خدل خدل۔ خدالة۔ پری و آگندگی ساق و
بازو وامرأة خدلاء نعت منه خدلم بکسرتین کذلک
والمیم زائدة ویقال مخلخلها خدلٌ ای ضخم۔
خذل خذلان۔ بالکسر فرو گذاشتن و باز ماندن
آهو از رمه خود (ع ف اض ۲) ویقال خذلت
الوحشیة اذا قامت علی ولدها ویقال هو مقلوب
لانها هی المتروکة و تخاذلت مثله و تخاذلت
رجلاه ای ضعفتا۔ خذّل عنه اصحابه ای حملهم
علی خذلانه تخاذل یکدیگر را فرو گذاشتن رجل
خذلة مثال همزة ای خاذل لا یزال یخذل۔
خذعل خذعل۔ بکسرتین زن گول۔
خردل خردل۔ سپندان خردلة یکے ازوی
و بریدن گوشت و بالذال المعجمة ایضا۔
خرمل خرمل۔ بکسرتین زن گول۔
خزل انخزال۔ بریده شدن اختزال بریدن
یقال اختزله عن القوم مثل اخترعه۔ خوزلی
وخیزلی نوعی از رفتار۔
خزعل وخزعل۔ فی مشیته ای عرج۔ ناقة بها
خزعال ای ظلع قال الفراء لیس فی الکلام فعلال
مفتوح الفاء من غیر ذوات التضعیف الاحرف
واحد وهی خزعال وزاد ابو مالک قسطال وهو الغبار واما
فی المضاعف فعلال فیها کثیر نحو [illegible]

خزعبل - خزعبیل - (ض اف ۲) چیزهاے باطل خزعبیلة - سخنهاے خنداننده یقال هات بعض خزعبیلاتک -

خسل مخسول - بالحاء والخاء چیزے بکار ناآینده رجل مخسل و رجال خسل و خسال ای ضعفاء -

خشل خشل - بحرکة ۲ و سکونه مقل خشک - و دانه مقل خشلة یکے و سرهاے دست بر نجن و خلخال خشل بلا ها از هر چیز و قد تخشل ای ذلّ - خشلیل روان -

خصل خصل - آنچه بوے پیمان بندند در نضال و جز آن و تخاصل القوم اے تراهنوا فی الرمی - و یقال احرز فلان خصله واصاب خصله اذا غلب و خصلت القوم خصلا ای نضلته (ع ف اض ۲) خصلة خو خصلة بالضم یکدسته موی و پشم و جز آن خصل (ض اف ۲) کرانهاے درخت سرها فرو افگنده خصیلة گوشت ران و بازو مخصل بالکسر شمشیر ان لغة فی مفصل -

خضل اخضال - تر کردن خضل تر - و نبات نازک خضیلة مر غزار سبز اخضلال اخضیضال تر شدن اخضیضال البهار شاخ و برگ شدن درخت خضلة بفتحتین بشد اللام الخصب و نضارة العیش -

خطل خطل - بفتحتین سستی - و سخن سست و تباه گفتن (ع ک اف ۲) اذن خطلاء گوش سست تله خطل بالضم رمه گوسپندان گوشها که ... دراز گرها و کذلک الکلاب - خطل نام مردے ولغت - رمح خطل اے مضطرب رجل جواد خطل ای سریع الاعطاء - واخطل فی کلامه ای افحش خیطل گربه نر خنطول بالضم مع النون تره و شاخ دراز خناطیل گله هاى گاو و شتر خنطولة بالضم یکے -

خعل خیعل - پیراهن بی آستین خیعلة پوشانیدن آن تخیل پوشیدن آن لازم -

خلل خل - سرکه و مرد ضعیف با خلل و راه در ریگ یقال حیة خِل کما یقال افعی صریمة و جامه کهنه و یقال ما هو بخل ولا خمر ای لا خیر فیه ولا شر و شگافتن زبان شتر بچه را تا شیر نمکد (ع ف اض ۲) و سیخ در گلیم خستن و درویش شدن خلة بالفتح خو - و حاجت - و درویشی و شتر بچه - و رخنه - و می ترش خلة بالضم علف شیرین یقال الخلة خبز الابل والحمض فاکهتها واذا انسبت الیها قلت بعیر خلی و ابل خلیة وارض مخلة کثیرة الخلة لیس بها حمض و دوستی فیستوی فیه المذکر والمؤنث لانه مصدر وقد جمع علی خلال - خلة بالکسر پوشش نیام شمشیر و پوشش کمان - وآنچه در میان دندان ماند خل و دوست خلل بالفتح کشادگی و رخنه خلال ج - و قرئ بها قوله تعالی فتری الودق یخرج من خلاله ومن خلله وهی فرج فی السحاب یخرج منها المطر و تباهی کار خلال بالکسر دندان گاو خلة ج - و دوستی کردن با هم خلال بالفتح

غورهٔ خرما خلیل دوست و درویش بدحال
خلیلة مؤنث خلاله بالضم انچه از دندان گاه ی
افتد و از میان انگشتان بیرون آید یقال فلان
یاکل خلالته وخلته ای مایخرج من بین اسنانه
اذا تخلل وہو مثل خلالة ثلاث لغات دوستی
خل خلول لاغر و کم گوشت شدن (ع ف ا
ص ۲) یقال خَلَ لحمہ - و یقال فصیل مخلول ای
مہزول و فی الحدیث ان مصدقا اتاہ بفصیل
مخلول - و یقال عم فی دعائہ و خَلَ و خلّل ای
خص - اخلال درویش کردن یقال اَخلَّ بہ
ای افتقر و حاجتمند گردانیدن یقال ما
اخلّک الی ہذا ای ما احوجک و چرانیدن شتر
در علف شیرین و تباہ بار آوردن نخل و ماندن
مردم جای خود را یقال اخل فلان بمرکزہ ای
ترکہ - اختلال حاجتمند شدن صلتہ بالی و منہ
قول ابن مسعود علیکم بالعلم فان احدکم لا یدری
متی یختلَّ الیہ ای متی یحتاج الناس الی ما
عندہ و لاغر شدن و بہ تیر دوختن تخلل خلال
کردن دندان و سپری شدن چیزے و باران
بیکے جاے مخصوص باریدن و در میان قوم
شدن خلخال بالفتح پای برنجن خلاخیل ج
خلخل لغة فیہ او مقصور منہ تخلیل سرکہ
کردن و انگشتان در میان یکدیگر آوردن در
محاسن بوقت وضو تخلّل خلال کردن در وضو
خمل خمل ریشہ و پرزہ جامہ و نہالین گرد

خمیلة درخت انبوہ - و ریگ تودہ با درختان
خمال بالضم لنگی ستور خامل گمنام و بقید خمول
مصدر منہ (ع ف ا ص ۲) خمال متعد منہ -
خول خائل - نگاہدارندہ چیزی را یقال
فلان یخول علی اہلہ ای یرعی علیہم تخویل داد
و مالک گردانیدن چیزی را بہ کسے یقال خولہ
اللہ الشیٔ ای ملکہ ایاہ و قد خلت المال اخولہ ای
احسنت القیام علیہ یقال ہو خائل مال و خائل
مال و خولی مال ای حسن القیام علیہ - تخول تیمار
داشتن و فی الحدیث کان النبی علیہ السلام یتخولنا
بالموعظة مخافة السامة والاصمعی یقول یتخوننا
بالنون ای یتعہدنا و تخولت فی فلان خالا من الخیر
ای اخلت و توسمت خول الرجل حشمہ خائل واحدہ
و ہو اسم یقع علی العبد و الامة خال برادر مادر
اخوال ج و علم لشکر و نوعی از جامہ ہا خالة خواہر
مادر خال ایضا چمیدگی ستور در رفتار و گیاہی
خولة - خویشی از جہت مادر یقال بیننا خولة -
استخالة استخوال بخال گرفتن کسے را و خال
خواندن و بعاریت خواستن ستور تا از وی
انتفاع گیرد و خولہ نام زنے خولان قبیلہ از یمن
و یقال تطایر الشرر اَخولَ اَخولَ ای متفرقا
و ہو الشرر الذی یتطایر من الحدید الحار
اذا ضرب و ذہب القوم اَخولَ اَخولَ اذا
تفرقوا اشتی و ہما اسمان جعلا اسما واحدا
و بنیا علی الفتح بمعنی تفرقوا اشتی -

خیل - خیال - بالفتح خیالة شخص - آنچه دیده شود بخواب از صور و جز آن خیال علی کهنه که بجهت رمانیدن مرغان بر پای کنند و زینی مرتی تغلب
داخیل اسپان - وسواران ومنه قوله تعالی والخیل والبغال وقوله تعالی واستفزز من استطعت منهم بصوتک واجلب علیهم بخیلک ورجلک خیالة
گله بانان خال ایضا نقطه سیاه که بر اندام باشد و
نشان خیلان ج - رجل اخیل مرد خالناک وکذلک
مخیل ومخیول مثل مکیل ومکیول ویقال مخول مثل
مقول وتصغیره خییل فیمن قاله بالیاء وخویل
بالواو وکبر وبزرگ منشی خیلاء (ض اف ۲)
حمد ودو بالکسر مثله ایضا یقال هو ذو خال
وخیلاء وذو مخیلة ای ذو کبر ونام کوهی وابر
یقال ما احسن خالها ومخیلتها ای خلاقتها للمطر و
اخالت السحاب واخیلت وخایلت ای ترجی المطر
وتخیلت السماء ای تغیمت ویقال اخلت فیه خالا
من الخیر ای توسمت ورائیت فیه مخیلة وتخولت فیه
خالا کذلک والخال ایضا ثوب من ثیاب الجهال
قد خال الرجل فهو خائل ای تبختر خالة ج مثل
بائع وباعة وکذلک رجل اخائل بالضم ای
مختال مثل قولک رجل اباتر وادابر ای قاطع الرحم
ویقال فلان مخیل للخیل ای خلیق له - ارض متخیلة
ومتخائلة التی بلغ نبتها المدی وخرج زهرها - خیل
خیلة خیلولة مخیلة گمان بردن (ع ک اف ۲)
وفی المثل من یسمع یخل وهو من باب ظننت

واخواتها التی تدخل المبتدأ والخبر فان ابتدات
بها اعملت وان وسطتها او اخرت فانت بالخیار
بین الاعمال والالغاء وتقول فی مستقبله حاکیا
عن نفسک اخال بکسر الهمزة وهو الافصح وبنو اسد
یفتحونها علی القیاس - اخاله مشتبه شدن یقال
هذا الامر لا یخیل ای لا یشتبه وخیلت الناقة و
اخیلتها اذا وضعت قرب ولدها خیالا یکیلا یقربها
الذئب وخیل الیه یستعمل مجهولا ای شبه - وخیلت
علیه ای وجهت التهمة الیه وخیلت علینا السماء
اذا رعدت وبرقت وتهیأت للمطر تخیلت علیه
ای اخترته وتفرست فیه الخیر - وتخیل له انه کذا ای
تشبه وتخایل مثله ویقال ایضا تخیلته فتخیل کما
یقال تصورته فتصور لازم متعد - مخایلة برابری
کردن اخیل نام مرغیکه آنرا بفال بد دارند - ع
نام مردی وهو منصرف فی النکرة وبعضهم لا یصرفه
فی المعرفة ولا فی النکرة ویجعله فی الاصل صفة
بنو الاخیل - حی از بنی عقیل رهط لیلی الاخیلیة
خنبل - کجعفر زن کوتاه قد وکقنفذ بی خرد
پیش آینده بر بدی مردم خنبلة مصدر منه -
خنجل - کسفرجل کلنگ -
ختعله - در رفتار درنگ کردن -
خذافل - جامه های کهنه واحدها خیر مستعمل
و عَرَّنی برداک من خذافلی لضرب لمن ضیع شیئه
طمعا فی شئ غیره قالته امرأة راته علی رجل
بردین فتزوجته طامعة فی یساره فالفته معسرا

او بکسر الکاف قاله رجل استعار من امرأة بردیه
فلبسها ورمی بخلقان کانت علیه فجارت تسترجع
بردیها وقد فل لبس قمیصا خلقا۔
خربیل۔ کقندیل اسم مؤمن آل یاسین خربیل
زن گول یا زن گنده پیر فانیه خرابل ج۔
خردل اللحم۔ لغة فی خردله۔
خرطال۔ کخرعال دانه ایست معروف
او هو الرطمان وموضعیست۔
خرقل۔ فی رمیه۔ نیک تیر انداخت یا باهستگی
گذاشت آنرا یا گذرانید تیر را از نشانه۔
خشبل۔ بالفتح وتشدید اللام تل سخت۔
خشنفل۔ بفتحتین فرج زن۔
رجل خفشل۔ کجعفر وعلابط مرد سست رای
ناتوان خفاشل ج۔
خفافل۔ سگ گریزنده۔
خفاجل۔ کعلابط گنگلاج خفنجل کسمندل
گران جان ناگوار و آنکه دران زشت روئی
وفحج باشد و فحج رفتاریست که دران پیش
پایها نزدیک نهد و پاشنه ها دور۔
خفنشل۔ بروزن ومعنی خفنجل۔
خملیلة۔ میان گروه فتنه برپا کردن۔
خنشل۔ بالفتح نام مردی وکقنفذ موضعیست
بدیار کلاب۔
خنفشل۔ ناتوان ورن کلان شکم وفروهشته
ونام وادئیست۔

خنجل۔ بالکسر زن گول وفرک بسیار فریاد
خنجل بخنین زن عقد نکاح بست۔
خندله۔ به شدن تن۔
خنشلة۔ از گردن کشی و پیری لرزان شدن
خنشل خنشلیل شتر جلد و فرک درشت۔
خنطلیلة۔ گله شتر و رمه گاو و پاره از ابر
خنطولة شله و ابل خناطیل شترهای پراگنده
وکعاب خناطیل ماترج معترض بها۔

فصل الدال

دأل۔ دألان۔ دألان بفتحتین نوعی از رفتار
(مع بفتحهما) دؤلول بالضم سختی دآلیل ج یقال
وقع القوم فی دؤلول ای فی اختلاط من امرهم
دئل ضخ ک۲ جانوریست چون راسو۔ وحی از کنانه
قال احمد بن یحیی لا نعلم اسما جاء علی فعل غیر هذا
قال الاخفش والی المسمی بهذا النسب ابو الاسود
الدئلی الا انهم فتحوا الهمزة علی مذهبهم فی النسبة
استثقالا لتوالی الکسرتین مع یاء النسبة کما نسب
الی نمر نمری وربما قلبوا الهمزة واوا وقالوا دؤلی
لان الهمزة اذا انفتحت وقبلها ضمة فتخفیفها ان
تقلبها واوا محضة کما قالوا فی جؤن جون وفی
مؤن مون قال ابن الکلبی وهو ابو الاسود الدیلی
فقلبت الهمزة یاء حین انکسرت وکسرت الدال
مجاورة لتسلم الیاء کما فی قیل وبیع۔
دبل۔ وبل۔ گرد آوردن وبسیدن لقمه (ع
ف اضی ۲ وک ۲) وبلة بالضم یک وسته از هر چیز

دبل

دبول تیره داون زمین را بسرگین وجز آن و پیراستن هر چیزے وکل شیٔ اصلحته فقد دبلته ودبلته دبول ایضاً حوض ہائے خرد دبل بالکسر سختی یقال دبلا دبیلا کما یقال ثکلا ثاکلا - دبیلة بالتصغیر ریش عز بلیک - ونوعی از بیماری وسختی یقال دبأته الدبیلة اے اصابته امیته - ددبل خر خطائے خرد اندام - ولقب جروے -

دجل - دجال - نام مسیح کذاب - وگروه بزرگ دجالة مثله - دجلة بالکسر جوی بغداد بغیر الف ولام لغیره مدجل قطران مالیده مدجیل همه اندام شتر بقطران انده دل واذا جملته علی المساعز فذلک الدس -

دحل دحل - مغاکے در زمین - وواد بے دحول ودحال وادحال ودحلان ج - وجرد سشرمسار خبیث ودحلت فیلا ی دخلت فی الدحل رعع بفتحها) دحول چاه فراخ اطراف ودحلت البئر اے حفرت فی جوانبها - واحول پائے دام صیاد رجل دحل بکسر ۲ مرد فربه کوتاه -

دخل - دخول - در آمدن رعع ف ا ض ۲ ادخال بالتشدید کذلک - ادخال بالتخفیف در آوردن مدخل کذلک وایضاً در آورده قوله تعا رب ادخلنی مدخل صدق - وتدخل الشئ اے دخل قلیلا قلیلا - وتداخلنی منه شئ دخل بالسکون در آمد چیزے وهو خلاف الخرج وعیب وتهمت یقال ترى الفتیان کالنخل وما یدریک ما الدخل وکذلک دخل بالتحریک یقال هذا الامر فیه دخل ودخل - وقوله تعالی ولا تتخذوا ایمانکم دخلا بینکم اے مکرا وخدیعة - وهم دخل فی بنی آدم اذا انتسبوا معهم ولیسوا منهم - مدخل در آمدن وجائے در آمدن یقال دخلت مدخل صدق ومدخلا حسنا وفی قوله تعا رب ادخلنی مدخل صدق بالفتح ایضاً داخلة الازار طرفے که به تن رسد وداخلة الرجل نهانی مرد ودخلة بالضم کذلک یقال هو عالم بدخلته - دخل دخیل آنکه در کار کسی مداخلت کند دخل مر غلیبت خرد دخاخیل ج - وجلف که از بیخ درخت رسته باشد دخال شتر آب خورده را بمیان دو شتر تشنه در آوردن در آب خور ودخل فلان فهو مدخول اى فی عقله دخل بالتحریک - ودخلة مشدده ومخففه زنبیل خرما ونخلة مدخولة اے عفنة الجوف یعنی میان بوسیده ودن شوی دیده تدخول لاغر دخول بالفتح موضعی

دربل - دربلة - نوعے از رفتار -

درقل - درقل - مثال سجل نوعے از جامه -

درکل درکلة - بکسرتین نوعی از لعبت بازیچه -

دعبل - دعبل - بکسرتین شتر بلند - ونام شاعرے تم -

دغل - دغل بفتحتین تباهی - ودرخت انبوه ادغال فساد وتباهی در آوردن در کاری - ودرخت ناک شدن زمین دغادل سختیها وبلاها

دعفل - دعفل - بفتحتین بچه پیل - ونام مردے عیش وعقل فراخ عام دعفل سال فراخی -

دفل و دفلی - بالکسر گیاہیست تلخ واحد و جمع نیتون ولا فمن جعل الفہ للالحاق نونہ فی النکرۃ و من جعلہا للتانیث لا ینونہ۔

دقل - دقل - بفتحتین نخلہ پربار دہی خضاب جمع خصبۃ دقلۃ یکے - تیر گشتی - و خرمابے بلابہ یقال ادقل النخل - و دقل فلان اذا جمش بشئ من ماکول۔

دکل - دکلۃ بفتحتین گل تنگ و گروہی کہ بسلطان گردن نہ نہند تدکل خود را برداشتن و بزرگ کردن یقال ہم یتدکلون علی اے یتدللون۔

دلل - دلیل - راہ و راہ نمای دلالہ بالفتح و الکسر دلولۃ رہنمونی کردن و بالفتح اعلی (عع ف ض ۲) دلیلی بالکسر و تشدید اللام راہ بردن نازکردن (عع ف ک ۲) یقال دلت المراۃ دلال بالفتح اسم منہ یعنی ناز تدلل نازکردن و یقال ادل فاطل والاسم الدالۃ۔ و فلان یدل علی اقرانہ کالبازی یدل علی صیدہ۔ و ہو یدل بہ ای یثق بہ قال ابو عبیدۃ الدل قریب المعنی من الہدی و ہما من السکینۃ و الوقار فی الہیئۃ و المنظر و الشمائل و غیر ذلک و فی الحدیث کان اصحاب عبد اللہ یرحلون الی عمر فینظرون الی سمتہ و ہدیہ و دلہ فیتشبہون بہ۔ و تدلدل الشئ ای تحرک متدلیا دلدال اضطراب کردن و دلدل بضمتین خارپشت بزرگ۔ و نوعے از جانوران و نام استر امیر المومنین علی بن ابی طالب رضی اللہ تعالی عنہ

دمل - دمال - بالفتح سرگین - و خرمای بوی گرفتہ دمل نیرو دادن زمین را و اصلاح کردن چیزی را مداملۃ مدارا کردن با کسے اندمال نیکو شدن ریش و جراحت دمل بالضم و تشدید المیم فتحا نوعے از ریش ہا دمامیل ج۔

دول - دولۃ - گردش نیکی و ظفر بسوی کسے یقال لنا علیہ الدولۃ دول ک اف ۲ ج۔ دولۃ بالضم نوبت غنیمت یقال صار الفی دولۃ بینہم تکون مرۃ لہذا و مرۃ لذاک دولات دول ج۔ دولۃ ایضا اسم الشئ الذی یتداول بہ بعینہ و بالفتح الفعل و قیل ہما لغتان بمعنی و قال محمد بن سلام سالت یونس عن قول اللہ عز و جل کیلا یکون دولۃ بین الاغنیاء منکم فقال قال ابو عمرو بن العلاء الدولۃ بالضم فی المال و بالفتح فی الحرب و قال عیسی بن عمرو کلتاہما تکون فی المال و الحرب سواء۔ ادالۃ چیرہ گردانیدن صلۃ بعلی و دولت و غنیمت دادن صلتہ بمن یقال ادلنی علیہ ای انصرنی علیہ و ادلنی منہ۔ و دالت الایام ای دارت و اللہ یداولہا کما قال اللہ تعالی و تلک الایام نداولہا بین الناس و تداولتہ الایدی ای اخذتہ ہذا مرۃ و ہذہ مرۃ۔ و قولہم دوالیک ای تداولا بعد تداول و دال الثوب ای بلی۔ و اندال البطن ای استرخی۔ و اندال القوم تحولوا من مکان الی مکان قال ابن السکیت الدول فی بنی حنیفۃ ینسب الیہ دولی و الدیل فی عبد القیس ینسب الیہ دیلی و ہما دیلان

لہ و قال الجوہری الدلیلی الدلیل بصواب ذکرہ فی الصادر - ق۔

احد ہما دیل بن سن والآخر دیل بن عمرو والدیل
بہمزۂ مکسورۃ فہو حی من کنانۃ وقد ذکرہ۔ ودیل
گیاہ سال خوردہ وہو فیعل۔ دوکہ لغۃ فی قولہ
یقال جاء بدولانہ ای بدواہیہ۔
دبکل المال۔ شتران پراگندہ را از اطراف
فراہم آورد ودبکل کجعفر درشت پوست بہم دبکل آم
ودبکل کفتار وآبن ابی دباکل بالضم شاعر خزاعی۔
دحقلۃ۔ دبیدہ شدن شکم۔
دحمل بہ۔ آنرا بر زمین غلطانید ودحمل القوم
ترکہم مستوبن بالارض مصرعین یوطون حملۃ
زن لاغر فروہشتہ پوست وزن فربہ
نازک تن من الاضداد ودحامل کعلابط درشت
پر گوشت۔
درجلۃ۔ رفتاریست بازی کہ در حمائل نہند و
بر کمان پیچیدہ ودرجل قوسہ فعل بہا ذلک۔
دخبیل۔ کشتر صبیل بلا۔
درخمیل۔ بلا ومرد شست رفتار گران سر
درخملۃ۔ بشگفت آرندہ وخندانندہ۔
درولیۃ۔ بفتحتین شہریست بردم والعامۃ
تقول دولو۔
دوشلۃ۔ بالفتح سرترہ۔
دعل۔ بفتحتین فریب داعل گریزندہ۔ مداعلۃ
باہم فریب دادن۔
دعکلۃ۔ نرم کردن زمین بپا کوبی۔
دخلۃ۔ غلطانیدن الداخل بالضم المکتنز المتداخل

دحمالۃ کعلبطۃ زن فربہ یا زن خوبصورت ودحمال
بالکسر بیزار شدن ولم یفسرہ۔
دانال۔ اسم اعجمی۔
دنبل۔ کقنفذ قبیلہ ایست از کردان خولجے
موصل منہم احمد بن بصر الفقیہ الشافعی وعلی بن
ابی بکر بن سلیمان المحدث الدنبلیان۔
دہل۔ بالفتح ساعت وچیز اندک ودہل سرگشتہ
دہلی بالکسر کلان شہریست از شہرہای ہند۔
دہبلۃ۔ کلان نوالہ خوردن تا در خوردن سبقت
برد ودہبل پرندہ ایست ودہبل شریک القاضی و
دہبل بن کارہ مردیست معروف کہ کلان نوالہ
میخورد وابو دہبل دو شاعر اند یکی جمحی ودیگری
الدہقلۃ۔ اخذ جلد الدابۃ بحلقۃ حتی تملص
وکجعفر جد لقبیصۃ وسہیل الصحابیین۔
دہکل۔ بلا وسختی زمانہ ودہکلۃ بپاسپرزدن زمین
وشبہ الدمدمۃ فی الفرسان۔
دیل۔ بالکسر قبیلہ ایست از بنی تغلب وقبیلہ ایست
از عبد القیس وقبیلہ ایست از آباد وجزء آن و
تدیل کتمیل ابن حشم فی جزام۔

فصل الذال

ذال یذال ذالان۔ نرم رفتن دعع بضمہا وذؤالۃ
بالضم گرگ وہی معرفۃ غیر منصرف یقال خش ذؤالۃ
بالحبالۃ۔ ذالان الذئب پویہ گرگ وہو جمع ذامل
ذبل ذبل۔ گوش ہای ذبالہ بالضم بلینہ ذبال
ج۔ ذبل۔ ایضا ذبول پژمردن عع الفعل بضمہا

وباریک شدن اسپ اذبال پژمرانیدن بذیل نام کوہے است۔

ذحل۔ ذَحْل۔ کینہ و دشمناکی ذحول ج یقال طلب مدخلہ کین خواست از وے۔

ذلل۔ ذُل۔ بالضم خواری ضد عز ذلۃ کذلک ذلۃ مذلۃ خوار شدن ذلیل نعت منہ (عع ض ک ۲) قوم اذلاء و اذلۃ۔ ذِل بالکسر ایضا نرمی و رام شدن و ہو ضد الصعوبۃ دابۃ ذلول ستور رام شدہ ذلل ج۔ و قولہم بعض الذل ابقے للاہل والمال غیر المذلۃ بیخ ذلاذل القمیص عطف ہمن لذل بضمتین یکے ذلذل القمیص کذلک و ہو مقصور ذلاذل۔ اذلال تذلیل استذلال نرم گردانیدن و قولہ تعالیٰ و ذللت قطوفہا تذلیلا ای سویت عناقیدہا و دلیت۔ تذلل فروتنی و زاری نمودن و اذل الرجل اے صار اصحابہ اذلاء و یقال جاء علی اذلالہ اے علی وجہہ و یقال دعہ علی اذلالہ اے علی حالہ۔

ذمل۔ ذمیل۔ نوعے از رفتار شتر (عع ض ۲ و ک ۲)۔

ذہل۔ ذَہُل۔ فراموش کردن (عع بفتحہما) اذہال غافل گردانیدن ذہول غافل شدن و فراموش کردن (عع ک اف ۲) ذہل بالضم حی من بنی بکر و ہما ذہلان ذہل بن شیبان و ذہل بن ثعلبۃ و کلاہما من ربیعۃ و یقال جاء فلان بعد ذہل من اللیل بالضم و الفتح اے بعد ہدء۔

ذیل۔ ذَیل۔ دامن و بول اذیال ج ذیل الریح انچہ زمین ار و ید از باد۔ و دامن کشیدن (عع ض ک ۲) ملاء مذیل چادر دراز دامن اذالۃ فرو ہشتن دامن و ریشہ و جز آن و خوار و رام کردن و فی الحدیث نہی عن اذالۃ الخیل و ہو امتہانہا بالعمل و الحمل علیہا۔ و فی المثل اخیل من مذالۃ و ہی الامۃ لانہا تہان و ہی تتخیر۔ فرس ذائل اسپ دم دراز ذیال کذلک ذائلۃ موئنث منہ و رزہ دامن دراز و یقال خیل ذائل و ہو الہوان و الخزی۔ و جاء اذیال من الناس ای اواخرہم

ذجل۔ بالفتح ستم کردن (عع ف اض ۲) ذاجل نعت منہ یقال ہو ذاجل جائر۔

ذحملۃ۔ غلطانیدن دحملہ مثلہ۔

ذرمل۔ ریخ زدن نان خاکستر آلود برآورد تا جاید پیش مہمان آورد۔

ذعل۔ بفتحتین بعد انکار اقرار کردن (عع فاض ۲)۔

ذفل۔ بالکسر و الفتح قطران تنک۔

دمخلۃ۔ غلطانیدن ذحملہ مثلہ۔

الذال۔ حرف ہجاء و تصغیرہا ذویلۃ و ذولت ذالا اے کتبتہا ذویل کا مے خشک از نبات و جز آن۔

فصل الراء

رال۔ رال۔ بچہ شتر مرغ رالۃ موئنث رئال رئلان بالکسر ج۔ ذات الرئال ہر غزار ے ہم رئال ستارگان استرآل بزرگ شدن شتر مرغ بچہ۔ و دراز گردانیدن نبات شعر فلان آمر املاہی بسر عا

رُبَل - رَبَل نوعے از درخت کہ بعد از گذشتن
تابستان برگ و بار بیرون آرد و رُبول ج -
رُبلۃ ورُدن ران لیکن و بحرک ربلات ج -
رَیبال بالکسر شیر و ہو مہموز رآبیل ج - ذِئب
رِیبال ولص ریبال اے خبیث - وفلان تریابل
شیرے بنماید و یجوز فیہ ترک الہمزۃ - ویقال
رَبَل القوم یربلون اے نموا وکثروا وتربّلت الارض
اذا اخضرّت بعد الیبس عند اقبال الخریف -
وتربّلت المرأۃ کثر لحمہا - رجل رِبلٌ بالکسر کثیر اللحم
رَبالۃ بالفتح اسم فیہ - ربلۃ فربہی -
رِبحل - ربحلۃ - دختران شگرف اندام
مثل سبحلۃ -
رتل - ترتیل - ہموار خواندن و آرمیدہ و
پیدا خواندن قولہ تعالی ورتّل القرآن ترتیلا -
کلام رتل بفتحتین سخن ہموار ثغر رتلٌ رستہ دندان
ہموار رجل رتل بکسر ۲ کشادہ میانہای دندان
رجل - رجل - بالکسر پای ارجل ج - وعہد
وزمان یقال کان فی رجل فلان ای فی عہدہ
وزمانہ وگروہ ملخ انبوہ وہو جمع علی غیر لفظ الواحد
ومثلہ کثیرۃ فی کلامہم کصوار لجماعۃ البقور وخیط لجماعۃ
النعام وعانۃ لجماعۃ الحمیر - رجل القوس گوشہ
زیرین کمان رجل الطائر آہن داغ رجل الغراب
نوعی از بند پستان ناقہ رجلۃ خرقہ وہی البقلۃ الحمقاء
وفی المثل ہو احمق من رجلۃ لانہا لا تنبت الا فی
سیل و آب راہ رَجل ک اف ۲ ج - رجل بفتحتین

پیادہ شدن (ع ک اف ۲) وگذاشتن ستور را
با بچہ بچرا گاہ یقال بہمۃ رجلٌ و بہم ارجال -
ارجال پیادہ کردن و فرو گذاشتن رجل بالفتح
بمراد خود و پستان بکیدن شتر بچہ (ع ف فض ۲)
در جلت الشاۃ عقابہا برجلہا ارجل وکلان پایے
و اسپ یک پاے سپید شاۃ رجلاء کذلک
مرجل بالکسر دیگ سپین ج مراجل پیادہ خلاف فارس
رَجُل ج - رجالۃ رجّال بالضم کذلک رجلان
شال عطشان ایضاً پیادہ رَجلی ورجال ج -
کعجلان وعجلی وعجال و ایضاً رجل ورجالی
مثل عجل وعجالے وامرأۃ رجلی ونسوۃ رجال
ورَجال - رجل اف اض ۲ مرد خلاف المرأۃ رجال
رجالات اراجل ج - ویقال للمرأۃ رجلۃ کما یقال
للرجل مرء وامرء ویقال کانت عائشۃ رضی اللہ
عنہا رجلۃ الرأی تصغیرہ رجیل و ایضاً
علی غیر قیاس کانہ تصغیر راجل رجلۃ رجولیۃ
بالضم جبیامردے - وقوت در رفتار - و سپیدی
یک پاے اسپ - رجیل اسپے کہ سودہ نشود پای او
رجل رجیلٌ اے قوی علی المشی - حرّۃ رجلاء
سنگستان ہموار سنگ ناک شعر رجل بفتح الجیم و
کسرہا موی فرو ہشتہ ویقال رجل شعرہ ترجیلا
ارتجال پاے گرفتن - و بہ بدیہہ شعر و خطبہ گفتن
وگاہ راہموار وگاہ گام رفتن اسپ وگرد کردن
ملخ بجہت بریان کردن - ترجل پیادہ رفتن -
و بچاہ فرو شدن - و برآمدن روز -

رحل - رحل - رخت وجاے باش مرد و پالان شتر رحال ارحل ج - ويقال في القذف يا ابن ملقي الرحال وبلقي ارحل الركبان و الرحال ايضاً الطنافس الحيرية و پالان بر نهادن اع ع بفتحهما) و کوچ کردن رحيل کوچ ارتحال ترحل كذلك ويقال رحلت له نفسي اي صبرت على اذاه استرحال کوچ کردن خواستن و مرط مرحل آن ازار خز فيه علم له - رُحلة بالضم مقصد يقال انتم رحلتي اے الذين ارتحل اليهم - رحلة بالكسر کوچ کردن يقال دنت رحلتنا - ارحال فربه شدن شتر پس از لاغری و راحله دادن کسے را راحلة ستور بارکش رحول بالفتح كذلك قيل مركب من الابل ذكرا كان او انثى مراحلة يارى کردن در کوچ - ترحيل کوچ فرمودن مرحل مرد بسيار راحله رحيل و ناقة رحيلة اي قوية على السير ارحل اسپ پشت سپيد و گوسپند پشت سياه شاة رحلاء گوسپند كه پشت او سپيد باشد و ديگر جا سياه و على العكس ايضاً - رحالة بالكسر زين چرمين كه بجهت تاختن انرا نهند و دروی چوب نباشد رحائل ج - واذا عجل الرجل الى صاحبه بالشر قيل استقدمت رحالتك - مرحلة فرود آمدن جاى مراحل ج - رخل - رخل - فث اگ ۲ بره ماده رخال بالضم والكسر ج -

رذل - رذل - ناكس و فرومايه رذالة مصدر منه بغوله كذلك (ع ع بضمهما) رذال بالضم فرومايه و بلا به هر چيز قوم رذول و ارذل رذلاو ارذله و ردوله غيره فهو مرذول -

رسل شعر رسل - موے فروهشته بعير رسل و ناقة رسلة نرم رو رسل بفتحتين پاره از شتر و گوسپند ارسال ج - يقال جارت الخيل ارسالا اے قطيعاً قطيعاً - رسل بالكسر روش نرم - و شير ارسل القوم باشير شدند ويقال افعل كذا وكذا على رسلك اي اتئد فيه كما يقال على هينتك و منه الحديث في الصدقة الا من اعطى في نجدتها و رسلها يريد الشدة و الرخاء - مراسلة نامه و پيغام کردن باهم فهو مراسل و رسيل و امراة مراسل و هي التي بموت زوجها او حسّت انه يطلقها فهي تزين للآخر و تراسله - ارسال فرستادن به پيغام رسالة پيغام مرسل رسول فرستاده و پيغامبر رسل بضمتين و سكون دوم ج - مرسلات بادها و فرشتگان رسول ايضاً پيغامبران و قوله تعالى انا رسول رب العالمين و لم يقل رسل رب العالمين لان فعولا و فعلا يستوي فيهما الذكر و المونث والواحد والجمع مثل عدو و صديق مرسال بالكسر تير کوتاه و شتر نرم مراسيل ج - رسيل الرجل الذي يراسله في نضال وغيره - رسالان بالكسر قوائم ستور استرسال فروهشته شدن موے و گستاخى کردن و موانست جستن صلة بالى - ترسل آهستگى کردن و نامه و رسالت ساختن از خود -

رطل - رطل - نيم من - و مرد سست رطل

له وتفسير الجوهري اياه بازار خز فيه علم غير جيد انما ذلك تفسير المرجل بالجيم ١٢ ق

بالکسر ایضاً نیم سن ترطیل موے چرب کردن -
رعل - رعلة - گلۂ از اسپ رعیل کذلک و نخلۂ
بلند رعال ج - استرعال درپے یکدیگر رفتن گوسپند
و پیش رو گاہ شدن ارا عیل الریاح اوائلها
رعلة رعل بریدگی گوش گوسپند کہ آویختہ باشد
شاة رعلاء و ناقة کذلک رعل ج - رعلاء ایضاً
گوسپند گوش دراز ارعال سبک و سخت زدن
نیزہ و ارعلت العوسجة خرجت رعلتها و یقال
مر فلان یجر رعلة اے ثیابه - و ترکت عیالاً رعلة
اے کثیرا - و یقال لما تهدل من النبات رعل
و الراعل فحال الدقل عن علی گزین ال رعلو
بالفتح و الضم تره و قیل هو الطرخون رعل و
ذکوان دو قبیلہ -

رعبل - رعبلة - پارہ پارہ کردن مرعبل
پارہ پارہ و جاء فلان فی رعابیل اے فی
اطمار و اخلاق - رعبل نام مردے -

رغل - رغل بالضم نوعے از علف و ترشی
و قیل هو السرمق ارغال ج - ارغال رسانیدن
رغل - و شتر دادن بچہ را و بالزاء المعجمة کذلک
گم شدن شتر از چراگاہ عیش ارغل اغرل اے
واسع - غلام ارغل ختنہ ناکردہ آبو رغال بالکسر نام
مردی رغلة خوردن بزغالہ شیر مادر را سے آنکہ رہا
کردہ باشد (صع بفتحهما) رغم رغول الذی یغنم کل شئی کله
رفل رفل - خرامیدن و دامن کشان رفتن
(صع ف اض ۲) فهو رفل و هی رفلة بالکسر و هی ترفل
فی شیتهما و ان لم تحسن المشی فی ثیابها قیل رفلاء
و ارفل فی ثیابها کذلک - رفل ایضاً گول عیشة رفلة
اے واسعة - ثوب رفل شال جعب و فرس رفل
طویل الذیل و الذنب و کذلک البعیر - ترفیل
بزرگ داشتن و پر کردن چاہ را از آب -

رقل - رقلة - نخلۂ بلند رقال ج - مثل رعلة
و رعال - ارقال پویہ رفتن ناقة مرقل و مرقال
کثیرة الارقال - مرقال ایضاً لقب مردی را قول
رسن کہ بر درخت بوے بر آیند -

رکل - رکل - بیک پاے لگد زدن (صع ف ا
ض ۲) تراکل القوم جنگ لگد کردند با یکدیگر مرکل
بالفتح راہ مراکل الدابة دو پہلوی ستور کہ برسی
لگد برسد و راندن و تاختن مرکلة زمین کوفتہ
بسمهاے اسپان و ترکل الرجل بمسحاته اذا ضربها
برجله لتدخل فی الارض -

رمل - رمل - ریگ رمال - رملة اخص منه
و شہرے بشام ام رمال گفتار رمل بفتحتین پویہ دیدن
رملان کذلک (صع ف اض ۲) و نام بحرے
از عروض - باران اندک ارمال ج - خطهای
پاے گاو وحشی مخالف رنگ او ارمل گوسپند
قوائم سیاہ - و مرد بے زن ارملة زن بے شوہر
رملاء عیش قوائم سیاہ ارامل بیگانگان درویشان
ارملت المرأة اے ماتت عنها زوجها - ارملة
بفتح المیم درویشان و محتاجان از مرد و زن
رملت الخصیر و ارملته اے سقفته بالرمال بیخ زاد

شدن قوم ویقال قد رمل سریره وارمله اذا رمل شریطا او غیره فجعله ظهراله ـ وعام ارمل وسنة رملاء سال بے باران ترمیل آلودن بخون ترمل ارتمال لازم منه ـ

رمعل ـ ارمعلال ـ بالعین والغین پیاپے افتادن قطره ہاے اشک از چشم وبالعین فقط آب رفتن از دہان کودک ـ وپیاپے افتادن قطره ہاے اشک از چشم ـ وچکیدن روغن از بریان گرم ـ وفریاد ونعره زدن قولہم آمر نفق مرمعلات امضے اشدا ـ

رول ـ ترویل ـ سخت مالیدن مسکه در زبان وپاے بر نہادن اسپ تا بمیر وروال بالضم آب دہان را اول کند لک ـ وفلان یسیل رواله اے لعابه ـ ترویل ایضاً فروگذاشتن اسپ آب دہن در توبره یقال الفرس یرول فی مخلاته ـ قال ابن السکیت رؤال ومرغ ولعاب وبصاق کله بمعنی ـ رادول ایضاً سن زائد فی الانسان والفرس والاصمعی الکره ـ

رہل ـ رہل سست وجنبان شدن گوشت اندام اسپ (عع ک اف ۲) فرس رہل الصدر بکسر ورہل اللحم ترہیلا ـ

رہبل ـ رہبلة ـ نوعی از رفتار یقال جاء یترہبل رائبلة ـ یکسو خمیده ہمچو دزد ناکه راه رفتن وفعل ذلک من رابلته اے وتاه وخبثه ربال بالکسر شیر وگرگ ومن تلده امه وحده رباعی وقد یہمز رائبل

در آبیل ج ـ ترا بلوا دزدی نمودند یا بطور خود بے سردار جنگیدند ـ

رتیل ـ بجعفر کوتاه ونام شخصے وصلح بن رتیل بالضم محدث ـ

اروخل ـ مرد نازک وفربه ـ

رودعل ـ بکسر راء وفتح دال بچگان خرد ـ

رہدل ـ بجعفر گول ، ناتوان بجعفر وزبرج وقنفذ پرنده ایست لغات فی الرہدن ـ

ریال ـ بالکسر آب دہن وقد رال الصبی کودک آب دہن انداخت (عع ف اک ۲ ـ

فصل الزاء

زبل ـ زبل ـ بالکسر سرگین مزبله بضم الباء وفتحہا جاے سرگین وبلت الارض نیرو دادم زمین را (عع ف اک ۲) زابل بفتح الباء وکسرہا کوتاه زبیل زنبیل فاذا کثرت الراء شددتها قلت زبیل او زنبیل بالنون لانه لیس فی کلامہم فعلیل بالفتح زبالة بالضم موضعی وما فی الاناء زبالة ای شئ ـ زبال بالکسر ما تحمله النملة بفیہا ـ

زجل ـ زجلة ـ بالضم گروہے از مردم زجل ج ـ زجل انداختن ، یقال لعن الله اما زجلت به فرستادن کبوتر نامه در (عع ف اض ۲) مزجل بالکسر نیزه کوتاه زاجل چوب سر نیزه تیشگس زواجل ج ـ زأجل بفتح الجیم بالہمزة وغیره شی تتر شح نر زجل بفتحتین آواز (عع ک اف ۲) سحاب زجل (ف اک ۲) ای ذو رعد زنجبیل تم وحمز زنجیل بالکسر الہمز مرد ضعیف اندام

وقیل ہو زنجیل بالنون۔

زحل۔ زحول۔ دور شدن از جاے (ع ع بفتحہما) تزحل کذلک فہو زحل و زحلیل بالکسر مزحل بالفتح جاے کہ آنجا روند چون دور شوند از جائے یعنی مقصد و قد یکون مصدر یقال ان لی عنک لمزحلا ای متزحزحا۔ زحل ستارۂ معروف یعنی کیوان و ہو من الجنس لا ینصرف مثل عمر۔

زعل۔ زعل بفتحتین نشاط (ع ع ک اف ۲) فہو زعل والیضا گرسنہ ازعال بنشاط آوردن۔

زعبل۔ زعبل۔ نام زن گول۔ کودک کہ ہرچہ خورد نہ گوارد او را و شکم کلان می شود و گردن باریک۔

زغل۔ زغلۃ۔ بالضم دفعۂ از کمیز و غیر آن ازغال بول انداختن بشتر دفعہ دفعہ و خون بیرون جہانیدن زخم از جراحت۔ و دانہ دادن کبوتر و مرغ بچہ را و یقال ازغل لی زغلۃ من سقائک ای صب لی شیئا من لبن۔ زغلول مرد سبک و کودک۔

زفل۔ ازفلۃ۔ جماعت یقال جاؤا بازفلتہم ای بجماعتہم۔ ازفلۃ بالکسر و تشدید اللام سبکی عقل و الازفلی مثل الاجفلی۔

زوکل۔ زونکل۔ بالنون کوتاہ۔

زلل۔ زلیل۔ لغزیدن پاے در گل و زبان در سخن (ع ع ف ک ۲) والاسم الزلۃ زلل بالتحریک کذلک (ع ع ک اف ۲) زلیلی بکسرتین ایضا اسم فیہ استزلال لغزانیدن زحلوفۃ زلج جاے لغزیدن لغزان زحلوفۃ زلل کذلک زلول کم شدن درم در وزن و درہم زال ناقص۔ زلزلۃ زلزال نیک جنبانیدن تزلزل لازم منہ زلزال بالفتح اسم فیہ زلازل سختی ہا زلزل بفتحتین و کسر الثالث متاع درخت عزبلہ بفتح ہا و کسرہ جاے لغزیدن ازل مرد سبک سرین و امرأۃ زلاء۔ و فی المثل ہو اسم من الذئب الازل و ہذہ الصفۃ لازمۃ للذئب ماء زلال بالضم آب خوش ازلال نعمت دادن و فی الحدیث من ازلت الیہ نعمۃ فلیشکرہا و ازللت شیأ من حقہ ای اعطیت۔ والزلیۃ واحدۃ الزلالی

زمل۔ ازمل۔ آواز سمعت لہا ازملا ای صوتا و یقال اخذت الشی باز ملہ ای بکلہ عیالات ازملۃ ای کثیرۃ۔ ازمول بالضم آہو و گوزن بانگ کنندہ وقیل ہو ازمول و ازمولۃ ک اف ۲ ازمیل بالکسر نشکردہ زمل زمیل زمال بالضم کلہا مشددا مرد ضعیف ترسندہ زمیلہ مؤنث۔ زاملہ شتر کہ رخت و توشہ بروی نہند مزاملۃ عدیلی کردن بر یک زاملہ تزمیل در پیچیدن بجامہ و تزمل ہیتابہ ای تدثرہ و ازدملہ احتملہ و منہ قولہ تعالی یا ایہا المزمل زمیل ردیف۔

زول۔ زول۔ شگفت از زوال ج۔ و مرد سبک ظریف کہ شگفت نماید بظرافت زولۃ مؤنثہ زوال نیک متحرک و در رفتن زوالمہ جنبیدہ و دویدہ و آیندہ از زیال ازالہ دور کردن از جاے

مزاولة مرو سیدن بکارے وتزولوا اے تعالجوا
زوال بالفتح ورگشتن ودور شدن از جائے (عع ف افس ۲) ویقال زوّله فانزال ۔ وما زال وما زیل یفعل کذا وقد ذکر فی ک او ۔
زہل ۔ زہلول ۔ بالضم لغزان ونام کوہے ۔
زیل ۔ زیل ۔ دور کردن از جائے ۔ وپارہ پارہ کردن وجدا کردن (عع ف اک ۲) ویقال زال الله زواله وازال الله زواله اذا دعی علیه بالبلاء والهلاک ۔ ویقال ایضاً زیّل زویله ۔ ویقال ل ضانک من مزاک ویقال زلته فلم یزل ای مزته فلم یمز ۔ وزیلته فتزیّل ای فرقته فتفرق ومنه قوله تعالی فزیلنا بینهم ۔ مزایلة وزیال ای مفارقة وفراق تزایل تباین ۔ زیل بفتحتین دوری ران از یکدیگر
زنبل ۔ بجعفر کوتاه قد ۔
زرقل ۔ لی بجعی زرقلة حق حرابن وازرقل الشعر پشم را زود ۔
زعجلة ۔ بد خلقے کردن ۔
زعفل بجعفر درختی وزعفلہ بہمہ آج زخت آتش افروختن ودروغ گفتن ۔
زغمل ۔ کینه ودشمنی دلی ۔
زقفلة ۔ شتابی کردن ۔
زقل ۔ بالضم وتروا قبیل وزدان زقیله کسفینة کوچه تنگ ۔ وزوقل عمامته ہر دو طرف آنرا فروہشت منه وقیل العامة ان تحج الشتر من خشا ۔
زمجیل ۔ بالکر یوز

ازمہلال ۔ باریدن ابر ازمہل الثلج برف پس از گداختہ شدن روان شد وازمہل آب صاف ورواست ایستاد ۔
زندبیل ۔ پیل کلان معرب ۔
زنفل ۔ فی مشیته ۔ در رفتار خود بھوگران با جنبید وزود می گردد زنفل العرفی احد قتھایک غیر ثقة وام زنفل بالا ۔
زنقل ۔ فی مشیته اے زنفل ۔
زہمل المتاع ۔ بعضی کالا را بر بعضے دیگر فرو بر تو نہاد ۔

فصل السین

سؤل ۔ سؤل ۔ بالضم خواسته قوله تعالی اوتیت سؤلک یا موسی بالهمزة والتلیین ۔ سؤال کمسئلة خواستن (عع بفتحها) یقال تسال عنه وبه وقد یخفف همزة فیقال سال یسال والامر منه سل من المخفف واسأل من المهموز ۔ رجل سؤلة مثال همزة کثیر السؤال ۔ وتساءلوا ای سال بعضهم بعضا واسالته سؤله ومسالته ای قضیت حاجته ۔
سبل ۔ سبل ۔ بفتحتین باران وخوشه ونام اسپے نیکو در عرب ۔ ورگ سرخ که در چشم پدید آید اسبال خوشه بیرون آوردن ۔ وباریدن اشک وباران وسست کردن بندا زار سبیل راه یذکر ویونث قوله تعالی قل هذه سبیلی وقوله تعالی وان یروا سبیل الرشد لا یتخذوه سبیلا ۔ سبیل در راه خدای تعالی در باختن چیزے را وقوله تعالی یالیتنی اتخذت مع الرسول سبیلا ای سببا ووصلة

سابلة وابن السبیل رہ ندہ وآیندہ اسبال الدلو دلو نہادن دلو مسبل ششم تیر قمار وہو المصنع ایضاً سبلة بفتحتین بروت سبال ج سنبلة بالضم والنون خوشه سنابل ج۔ ونام برجے وسنبل الزرع اذا خرج سنبله سلسبیل نام چشمه در بهشت قوله تعا عیناً فیها تسمی سلسبیلا قال الاخفش ہی معرفة ولکن لما کان علیه الوقف للآیة زیدت فیه الالف کما قال کانت قواریرا قواریر من فضة۔

سبحل۔ سبحل۔ مثال ہزبر وبحف زن ودختر وشتر وسوسمار وخیک ضخم سبحلة مؤنث یقال سقاء سبحل وسبحلل۔ سبحلة سبحان الله گفتن۔

سبغل۔ اسبغلال۔ واز بغلال۔ ترشدن جامه سبهل۔ یقال جاء فلان یمشی سبهلاً۔ ای باطلاً فی غیر شیئ۔ وقیل ہو الضلال بن السبهلل یعنی الباطل وقال عمر رضی الله تعالی عنه انی لاکره ان اری احدکم سبهللا لا فی عمل الدنیا ولا فی الاخرة ویجاءنا فلان سبهللا ای لیس معه شیئ۔

سجل۔ سجل۔ دلو پُر آب وهو مذکر سجال ج۔ ویقال سجلت الماء فانسجل ای صببته فانصب سجیلة۔ دلو ضخم اسجال پر کردن حوض از آب سجیل بالفتح پستان دراز ناقة سجلاء لغة منه سجل بکسرتین والتشدید چک باهر تسجیل سجل کردن سجیل بشد الجیم سنگ گل وقالوا ای حجارة من طین طبخت بنار جهنم مکتوب فیها اسماء القوم بقوله تعالی لترسل علیهم حجارة من طین مساجلة

مفاخرت کردن باہم دررا ندن دآب خورانیدن وجز آن واصله من الدلو ومنه قولهم الحرب سجال تساجلوا ای تفاخروا۔ مسجل ای مباح قال محمد بن الحنفیة فی قوله تعا هل جزاء الاحسان الا الاحسان ہی مسجلة للبر والفاجر۔ وقال الاصمعی ہی مرسلة ولم یشترط فیها بر دون فاجر۔ واسجلت الکلام ارسلته۔ سجنجل آئینه وہی رومی معرب۔

سحل۔ سحل۔ جامه سپید از پنبه۔ وسیم نقد سپید اسحال سحول ج۔ سحل بفتحتین کذلک مثال سقف وسقف۔ وقیل کفن رسول الله علیه السلام فی ثلثة اثواب سحولیة کرسف۔ ویقال سحول بالضم موضع بالیمن وہی تنسب الیه وقد روی فیها الفتح ایضاً وقوله کرسف وصف لسحولیة کقولهم مررت بحیة ذراع۔ سحلة مثال ہمزة خرگوش بچه مسحل بالکسر سوہان۔ وزبان گویا۔ نام مردے۔ وخرکره مسحلان دو حلقه لگام تسحیل رشته تافته ورسن یک تاب داده وجامه از ریسمان یکتاه بافته مبرم دوتاه بافته تمام انچه تار وپود دوتاه باشد۔ سحل ایضاً دشنام دادن ورسن تافتن وبسودن درم یقال سحلت الدراہم فانسحلت ای املاست ونقد کردن یقال سحلت الدراہم ای عجلت نقدها وزدن چنانکه پوست برخیزد۔ وکشادن باد روی زمین را از خاک وخاشاک ویقال انسحل الخطیب فی الکلام اذا جری به وترکب مسحله اذا مضی فی خطبته۔ سحیل سحال بالضم آواز

که در سینهٔ خر بر گردد بوقت بانگ کردن رعیع ف ا
ک ۲) یقال سحل الحمار ومنه سمی العیر مسحلا سحال ته
بالضم سونش زر و نقره ساحل کرانه دریا قال
ابن درید هو مقلوب انما الماء سحله ساحل القوم
بکرانهٔ دریا شدند اسحل بکسرتین درخت مسواک۔
سحبل سحیل۔ وادی م۔ ووادی فراخ۔
ومشک وسوسمار ضخم۔
سخل سخلة۔ بره وبز غاله نوزاده ذکرا کان
او انثی سخل ج سخال بالکسر کذا کذا ایضا نام
موضعی سخل جرجان ضعیف۔ ونوعی از خرما تسخیل
بار آوردن نخله بدان موضع۔ وعیب وضعف
نسبت کردن کواکب مسخوله ای مجهولة۔
سدل۔ سدل۔ فروهشتن جامه رعع
ف اض ۲) سدل بفتحتین سدیل پرده که پیش
هودج درکشند سدول اسدال سدائل ح
شعر منسدل یعنی فروهشته سدل بالکسر رشته
جواهر سدول ج۔ سدلی بکسرتین وتشدید اللام
وفتحان اءله وهو فارسی معرب کانه ثلثة بیوتا
فی بیت واحد۔ سندل بفتحتین مرغی۔
سربل۔ سربال۔ بالکسر پیراهن یقال
سربلته فتسربل ای البسته السربال فلبسه
سروال۔ سراویل۔ ازار یذکر ویونث وهو
واحد سراویلات وقیل انها جمع سروال وسروالة
والاول اقوی ویقال سرولته فتسرول جامه
مسروله کبوتر پر پای فرس مسرول اسپ که

سپیدی قوائم او از بازو یا در انها درگذشته باشد
سطل سیطل۔ پیکان با دسته سیطل شاه۔
سعل سعال۔ بالضم سرفه و سرفیدن رعیع
ف اض ۲) مسعل حلق سعلاة بالکسر غول سعلاء
کذلک یمد ویقصر سعالی ج۔ واستسعلت المرأة
ای صارت سعلاة اذا صارت صخابة بذیة۔
سغل سغل۔ ف اک ۲ مرد بی آرام بدخود
بدخوار صبی سغل مشغلة بزیادة المیم ناقة طویلة۔
سغبل سغبلة۔ چرب کردن سر را۔ وبروغن
ترکردن طعام را۔
سفل سفل۔ بالضم والکسر وسفول وسفالة
بضمها واسفال بالفتح فرودی وپستی نقیض علو و
علو بالضم والکسر علو وعلاوة بضمها والعلاء بالفتح
یقال قعدت بسفالة الریح وعلاوتها وعلاوة الریح
حیث تهب وسفالتها بازاء ذلک۔ سافل فرود
وپست نقیض عالی سفاله بالفتح ناکسی رعع بضمها
سافلة بن مردم سفلة ف اک ۲ قوائم ستور ومردم
فرومایه یقال هو من السفلة ولا یقال هو سفلة لانها
جمع والعامة تقول رجل سفلة من قوم سفل و
یخفف ایضا فیقال هو من سفلة الناس تسفیل
به نشیب فرو آوردن تسفل بنشیب آمدن فرو شدن
اسافل شتران ریزه۔
سفرجل سفرجل۔ آبی سفارج ج۔
سلل سل۔ برکشیدن شمشیر وکارد وجز آن
رعع ف اض ۲) استلال کذلک ویقال آنیة

عند السلة وقت برکشیدن شمشیر سلة دزدی یقال
فی بنی فلان سلة ای سرقة و تک اسپ یقال
فرس شدید السلة وخرجت سلة علی التخیل فی السباق
ای دفعة و خنور که طعام وجام و بار در وی نهند
سال تشدید اللام آب راه تنگ در وادی سلان
بالضم ج مسلة بالکسر سوزن کلان مسال ج۔
سلول بالفتح قبیلۂ از هوازن وهو اسم امهم سلیل
بچه و شتر بچه نوزاده۔ و وادی فراخ درخت ناک
و یقال سلیل بن سمر کما یقال غال من سلم سلیلة
مؤنث و بلیته که غبه و پشم غاز کرده در وی بچیند
و ریسته سلال بالضم بیماری سل یقال اسله الله
فهو مسلول۔ سلالة آنچه بیرون کشیده شود از چیزے
و آب پشت مردم۔ اسلال دزدے کردن و
رشوت دادن و فی الحدیث لا اغلال ولا اسلال
و هما یحتمل الرشوة والسرقة جمیعا۔ انسلال
بیرون آمدن از میان چیزے و فی المثل
رمتنی بدائها وانسلت تسلل مثله۔ و تسلسل الماء
فی الحلق جری و سلسلته انا ای صببته انا فیه
بالتسلسل و سلسال آب روشن خوش که بگلو در آن
و فرو شود سلاسل بالضم مثله۔ شی مسلسل چیزے
درهم پیوسته سلسلة بکسرتین زنجیر و سلسلة الحدیث
اسناد پیوسته سلسلة البرق آنچه در پهنائے ابر
پیدا آید سلاسل بالفتح جمع سلسلة والغار ریگ
بر یکدیگر چفسیده و سخت شده۔
سمل سمل بفتحتین کنه جامه یقال ثوب
اسمال کما قالوا رمح اقصاد و سملة به فتحتین و ضم ما
و سکون ۲- اندک آب در زمین خنور مانده سمل
بفتحتین سمول اسمال ج۔ ابو سمال مشدد و کنیت
مردے سمل بالسکون چشم بیرون کردن (ع
ف ا ض ۲) یقال سملت عینه فی الدعاء علیه
صلح کردن میان کسے اسمال کذالک و پاک کردن
حوض از گل ولائے سامل سعی کننده در صلاح
کار سمول کنه شدن جامه (ع ف ض ۲) و ضمها
اسمال کذالک سموله بر کانچه و اشمال اسملالا
بالهمزة ای صمر۔ سموال بن عادیا بفتحتین مع
فتح الهمزة نام مردے۔
سهل سهل۔ زمین نرم نقیض الجبل ج ارض
سهلة سهلی بالضم منسوب علی غیر قیاس اسهال
بزمین نرم رسیدن۔ و شکم راندن ج ا ر و رجل
سهل الخلق نرم خو سهلة بالکسر ریگ نهر سهل جوئے
ریگ ناک سهولة نرمی (ع بضمها) تسهیل آسان
کردن تساهل مسامحت کردن استسهال سهل
داشتن سهیل ستاره۔
سول سول بفتحتین سستی زیر ناف (ع
ک ا ف ۲) اسول سولاء نعت منه و هم و هن سول
تسویل آراستن کاری قوله تعالی سولت له نفسه
ای زینت له سحاب اسول ای مسترخ هین السول
سیل سیل۔ توجیه سیول ج۔ و رفتن آب
و خون و جز آن سیلان کذالک (ع ف ک ۲)
اسالة راندن آب تسبیل کذالک سیل آب و

مسن بفتحتین شتا مسائل ج مسل بالضم مسایه مسلان
مع اعلی غیر قیاس - سائلة سپیدی پیشانی
و قصبه بینی و سالت الغرة استطالت و عرقت
فان وقت فهی الشمراخ - تسایل روان شدن
لشکر از هر جهت تسلان بالکسر دنبالهٔ شمشیر و کارد
تسنالا الرجل دو کرانه ریش مرد سال یکی
و مسالاه ایضاً عطفاه - سیال بفتحتین نوعی
از درخت خار -

سبغل - کجعفر تخمیست از تخمهای تره -

رجل سبعلل - بر وزن و معنی سجلل است یعنی
مرد فربه -

ستل القوم و استتلوا و تساتلوا - پی در پی یکی
بعد دیگری بر آمدند ساتل هر چیزیکه بیچو اشک
و مروارید قطره قطره روان شود ستل کمقعد راه
تنگ ستل بفتحتین عقاب یا پرنده ایست شبیه بدان
یا با کرکس ستلان بالضم و الکسر ج - و ایضاً پس روان
ساتل پس روی کرد سالة بالضم بلایه چیز مسلول
سلوت یعنی مرد کوفته تن

سجلة - بالیدن چیزی و زدودن آن -

سحاول - کوابط شره و هو لا یعرف سحاولیه من
عناولیه ای لمکان عناولیه و هما الخصیان و سحل
کجعفر نام شخصی -

سرطلة - درازی با اضطراب سرطل
کجعفر نعت منه -

اسرافیل بالکسر نام فرشته و قیل خماسی
همزته اصلیة -

سفائل - شتران دراز -

سقل - بالفتح بر وزن و معنی صقل که زدودن
باشد و بالضم کمر لغة فی الصاد و آسیقل الصیقل
آستقیل استقال بکسر بها پای زد شتی و لکتف مرد لاغر
میان و السقل من الخیل اسپ نزار پشت -

سکل - بالکسر ماهیست سیاه رنگ مرغ خرد اکحال
و سکلة کقردة ج -

سمرطل - و سمرطول - دراز مضطرب -

اسماعیل - بالکسر ابن ابراهیم الخلیل علیهما السلام
و معناه مطیع الله و هو الذبیح علی الصحیح -

سمعل - کمشعل شتر دراز -

سمهل - کمشعل لاغر -

سمندل - مرغیست بشد که در آتش نسوزد -

سنجال - بالکسر موضعی -

سنطلة - دراز شدن سنطیل دراز و المسنطل
بفتح الطاء الضعیف المشی یکاد یسقط اذا مشی او
من یحدر رأسه و یرتفع اذا المتمائل لا یمالک نفسه -
و العظیم البطن المضطرب الخلق سنطالة بالضم رفتار
باسکون و وزن فرود آرنده -

سنطل - کوهیست خرد بظاهر عمان -

سنبل - کجعفر دلاور -

فصل الشین

شبل - شبل بالکسر شیر بچه اشبل و اشبال ج
لبوة مشبل ماده شیر با بچگان اشبال مهربانی کردن

صلمة بوالی وبچگان پروردن زن بیوه شبول کوالیدن کودک (مع ف اخص ۲)
شتل شتل ـ الاصابع ـ درشت انگشتان (مع ف اک ۲ و بضمهما) وهو ابدال من ششن ـ
شرحل شراحیل ـ نام مردی لاینصرف نکرة ومعرفة لانه علی زنة جمع الجمع ـ
شعل ـ شعلة ـ بالضم زبانه ودرخش آتش شعل ضراف ۲ ج شعیلة پلیته سوزان شعل بضمتین ج ـ مشعلة م مشاعل ج مشعل بالکسر سبنه از چرم که دروے بیند کنند شاعل اے ذواشتعال ـ
اشعال پراگنده شدن غارت وجز آن یقال اشعلت الغارة ـ وکتیبة مشعلة وجراد مشعل پراگنده بهر جهتے ـ وبقطران درگرفتن شتر را یقال اشعل ابله بالقطران وآب چکیدن از مشک از هر جاے ـ واشعلت الطعنة اے خرج منه الدم متفرقا اشتعال ورافروختن آتش وسر موی سپید شعل بفتحتین سپیدی در دم اسپ جز آن پیدا شدن شعلة بالضم اسم فیه فرس اشعل بیّنة شعلاء وقد اشعل اشعلالا اذا ابیض بعض الذنب فان ابیض کله فهو اصبغ شعل نام مردے وذهب القوم شعالیل اے متفرقین ـ
شغل شغل شغل کلاهما بالسکون والحرکة کار وناپروائی اشغال ج ـ یقال شغلت فلانا فانا شاغل وهو مشغول ولا یقال اشغلته شغل شاغل تاکید اشغل لیل لائل یقال شغلت عنک بکذا واشتغلت وقد قالوا اشتغله لانه لا یتعجب مما لم یسم فاعله ـ
شکل شکل ـ مانند اشکال شکول ج ـ یقال هذا اشکل بکذا اے اشبه شکل بالکسر ناز امرأة ذات شکل (مع ک اف ۲) اشکل شکلاء گوسپند تهیگاه سپید شکل بالتحریک مصدره شکلا ایضا حاجت اشکلة شکلة یقال لنا قبلک اشکلة اے حاجة شکلة بالضم سرخی سپیدی چشم کالشهلة فی سواد ها شکل بالتحریک مصدره عین شکلاء ودم اشکل ورجل اشکل اذا کان فیه بیاض وحمرة ـ اشکل ایضا شدر کوهے شاکلة تهیگاه ودروش ـ وسوے ـ وخرد ـ قوله تعالی قل کل یعمل علی شاکلته اے علی جدیلته وطریقته وجهته شاکل سپیدی بناگوش شکال بالکسر پای بند شکل بضمتین ج ـ ورسن پالان شتر که بند ندتا پالان پس نرود ـ وشکال اسپ فرا اسپے که سه قوائم سپید بود ش ویکے لون دیگر یا عکس آن اشکال پوشیده شدن کار یقال اشکل الامر اشتبه اشکال شکله ـ واشکل النخل اے طاب بلحه وادرک ـ وتشکل العنب اے ادرک بعضه اینع وشکلت الفرس بالشکال وشکلت عن البعیر شدوت شکاله بین التصدیر والحقب وشکلت الکتاب اے قیدته بالاعراب (مع ف اخص ۲) واشکلت الکتاب اے ازلت عنه الاشکال بشاکلة موافقت تشاکل مثله شکل بفتحتین نطفه از عرب ـ

شاغل شل - راندن (ع ف ض ۲) الاسم الشلل
و دوختن جامه - شلال بالکسر پراگندگان یقال
جاءوا شلالا اذا جاءوا یطردون الابل - شلل -
بفتحتین ایضا داغ جامه که بشستن نرود و شل شدن
دست (ع ک اف ۲) و اشلّها الله دعاء علیه و
یقال لا شللا و لا تکلل اشل شلاء نعت منه و یقال
لمن اجاد الرمی او الطعن لا شللا و لا عمی و لا شلت
عشرک ای اصابعک شلشلة چکانیدن آب و
ماء ذو شلشل و شلشال ای ذو قطران تشلشل
لاغر گوشت رجل شلشل بضمتین سبک گوشت
شلیل پیرهنچه که در زیر زره پوشند - و زره کوتاه
اسلّة ج - و پلاس که بر پشت شتر پوشند و
میان ادمی شلة - بالضم نیت و کار دور -
شمل شمول - فرا گرفتن چیزی را و به همه رسیدن
و سوی دست چپ برگشتن باد و وزیدن او
بر کسی (ع ف ض ۲) امر شامل نعت منه و یقال
جمع الله شمله ای ما تشتت من امره و فرق الله
شمله ای ما اجتمع من امره یکانه من الاضداد - شمل
بفتحتین فرا گرفتن (ع ک اف ۲) و آبستن شدن
ناقه از گشن دیگری یقال شملت ناقتنا لقاحا
من فحل فلان شملة گلیم خرد که بخود در کشند و یقال
اصابنا شمل من مطر و اخطانا صوبه ابله ای اصابنا
منه شیء قلیل - و رأیت شملا من الناس و الابل
ای قلیلا - و ما علی النخلة الا شمل و شملة و شمالیل
ای شیء قلیل من حملها شمالیل ایضا شاخهای
پراگنده در نوک و ذهبوا شمالیل ای متفرقین
ثوب شمالیل شل شماطیط - مشمل شمشیر کوتاه و گلیم خرد
مشملة کذلک - شمال بالفتح بادی که از طرف
قطب شمالی وزد و فیها خمس لغات شمل بفتحتین
و سکون ۲ و شمال و شمأل بالهمز و شامل بالقلب
و شمّال بتشدید اللام ایضا شمالات ج - و شمائل
ایضا علی غیر قیاس مشمول آب و شراب شمال
وزیده و منه خمر مشمولة و نار مشمول شمول بالفتح
خمر شمال بالکسر دست چپ اشمل ج - و شمائل
ایضا علی غیر قیاس قوله تعالی عن الیمین و الشمائل
شملال بالکسر مثله و خو و عادت شمائل ج - و غلاف
پستان گوسپند و غلاف نخله و نرش شمل و غلاف
گرفتن (ع ف ض ۲) ناقه شملّة بکسرتین و التشدید
ای خفیفة شملال شملیل مثله - و شملل ای اسرع
اشمال سوی باد شمال شدن و یک نیمه یا بیشتر
از مادگان را آبستن کردن گشن و میوه و خرما
باز کردن از درخت و نخل اشتمال جامه در خود
پیچیدن - و فرا گرفتن -
شمردل - شمرول - شتر سبک رو شمردلة ناقة
نیکو خوب صورت -
شمعل - اشمعلال شتاب کردن و پراگنده
شدن مشمعل تیز رو و شمعلة الیهود قراءتهم -
شول شول - برداشتن سبوی را و شتر
ذنبال اصلته بالبار اشتیال اشالة و کذلک
برداشتن دم شتر لازم تعدّ (ع ف ن ۲)

دبرآمدن پلهٔ ترازو — و مادهٔ شتران که شیر
کم کرده باشند و هشت از نتاج ایشان گذشته باشد
واحدها شائلة — ویقال شولت الابل ای صارت
شائلة و آب باقی مانده در بن مشک و الجمع اشوال
تشاول به نیزه بسوے یکدیگر حمله کردن در حرب
مشاولة مثله — شائل مادهٔ شتر دم برداشته بجهت
آبستن شُوَّل ج — شولة دم کژدم که دراز باشد
ومنه تسمی العقرب شَوّالة و دو ستاره که از منازل
قمر است یقال لهما حمة العقرب و نام زنے گول
وفیها المثل للانسان حین ینصح انسانا انت
شولة الناصحة قال ابن السکیت هی امة لعدوان
وکانت تنصح لموالیها فتعود نصیحتها وبالا علیهم لحمقها
شَوّال نام ماهے م شوّالات شواویل ج
رجل شَوّل مرد سبک اخدمت سبک کار مشول
بالکسر داس خرد —
شهل — شُهلة — بالضم میش چشمی شَهَل بفتحتین
مصدره (ع ک اف ۲) اشهل شهلاء نعتان منه
شهلاء ایضا حاجت امرأة شهلة زن میانه تمام عقل
وهو اسم لها خاصة لا یوصف بها الرجال شهل
نام مردے مشاهلة شرگفتن باهم و سخن گردانیدن
شحول — بالفتح مردم درازپا و ثابت بن شحل
کمنبر تابعی —
اعطنی — شحلة — من کذا ای نتفه منه —
شحل الشراب شراب را پالود (ع بفتحهما)
شحل الناقة شتر ماده را دوشید شحل بالفتح دوست
یا کودک نوجوان آنکه دوستی کند با تو شخل مثله
وشاخلة صافاه مشخل و مشخلة بکسرهما پالونه —
شادل — کصاحب نام شخصے و محمد بن شادل
بن علی النیسابوری صاحب اسحق بن راهویه
شادلة دهیست بمغرب والذهبی بالذال ومنها
السید ابوالحسن الشاذلی استاد الطائفة الشادلیة
من صوفیة الاسکندریة وفیهم یقول ابوالعباس
بن عطار (شعر) تمسک بحب الشادلیة تلق ما
ترومُ فحقق ذاک منهم وحصل ولا تعدون
عیناک عنهم فانهم شموس هدی فی اعین المتامل
شاذل — کصاحب نام شخصے و شهران بن شاذل
من احدا و مکحول و شیذلة لقب عزیزے بن
عبدالملک الفقیه الشافعی —
شرحبیل — کخزعبیل الحنظلی والجعفی او هو شراحیل
وابن غیلان وابن السمط وابن حسنة وابن اوس
او هو اوس بن شرحبیل صحابیون وابن سعد
وابن سعید وابن شریک وابن مسلم وابن یزید
وابن الحکم محدثون —
الشروال — لغة فی السروال —
الشملة — من الاقدام الغلیظة لغة فی الشثلة —
ششقلة — تغیر دادن دینار یقال ششقل الدینار
ششاقل و ششاقل و اشقاقل پنج رستنی است هندی
یربی فیلیس و یهیج الباه —
شاصلی — بضم الصاد و فتح اللام المشددة و مقصورة
فاذا خففت مدت نباتیست و شوصل اکل —

مشفلة - بالکسر کیارجہ وشکبنہ مشافل ج -
شفصلی - بکسر الشین و الصاد وشد اللام مقصورہ
بہا رہ ایست کہ بر درخت مے پیچد یا باران و ہو حب
کالسمسم و شفصل اکلہ و اکل الشافصلی -
شقفل - کجعفر نام شخصے و ابو شقفل راویۃ الفرزدق
شاقول - چوبیست کہ یا کشاورزان بصر میباشد
و بر سر آہن نوکدار میشود - ونزہ و شقلہا
حامعہا شقل الدینار وزنہ و شوقل بہ بردباری
استوار شد و الشقاقل فی ش س ق ل - و
اشقیالیہ شہریست باندلس و میمونہ بنت شاقولہ
زنیست از پرستندگان خدا -
الشمرذل - لغة فی الشمردل -
شمرطل - و شمرطول - مردم دراز و مضطرب
شمطالة - بالضم پارہ از گوشت یا پیہ آمیختہ -
شمسل - کزبرج فیل -
شنبلة - بوسہ دادن و عبداللہ بن شنبل محدث
و ابو شنبل حمل بن خزرج شاعر -
شنغلة - بمطالبہ دراہم برآوردن -
شہلة - زن گندہ پیر شہمیل بالکسر پدر قبیلہ -

فصل الصاد

صحل یصحل بفتحتین گلوگرفتگی (ع ک اف ۲)
یقال ہو صحل الصوت و اصحل لغت منہ -
صندل - صنادل - شتر بزرگ سر و چوب
خوشبو معرب چندن صیدلانی بالنون والیاء
پیلور و ہی لغة فی صیدنانی -

صعل صعل - مردم و شتر مرغ خرد سر و خر
پشم بار یختہ صعلاء مونث صعاۃ مثلہ و ایضاً نخل کہ
نلے برگ صعل بفتحتین باریکی -
صفصل - صفاصل - بکسر تین گیاہے -
صقل - صقل - بالضم تہی گاہ صقالۃ مثلہ -
فرس صقل اسپ دراز تہی گاہ و میان صقل
صقال بالکسر زدودن شمشیر و آئینہ و جز آن
و بالسین کذلک (ع ف اص ۲) صاقل نعت منہ
صقلۃ ج - صیقل زدایندن صیاقلۃ ج - صقیل
زدودہ - و شمشیر مصقلۃ بالکسر آلت زدودن
و بالفتح نام مردے و یقال الفرس فی سقالہ ای
فی صوانہ و صنعتہ -
صقعل یصقعل - مثال سجل خرمائے خشک
صلل - صلة - زمین خشک و پوست یقال
خفت جید الصلة و باران کہ یک یک افتد صلال
ج - و ایضاً علف صل بالکسر مار خرد کہ فسون
نہ پذیرد و یقال انہا صل صفا اذا کانت منکرة
مثل الافعی و یقال للرجل اذا کان داہیاً
منکراً انہ لصل اصلال ای حیة من الحیات و گیاہے
صلیان ترہ و ہو فعلیان صلیانة یکے و یقال
للرجل اذا اسرع فی الحلف و لم یتعتع جذہا جذ العیر
الصلیانة و ذلک ان العیر اقتلعہا من اصلہا اذا
ارتعاہا صلصل بضمتین فاختہ - و موئے پیشانی
اسپ صلصلة باقی ماندہ آب در تگ حوض صلصال
بالفتح گل باریک آمیختہ یعنی غرین فاذا طبخ بالنار

یقال الفخار۔ صلصلة اللجام صوته۔ وتصلصل الحلی
اذا صوت۔ صلول گنده وبدبوے شدن گوشت
پخته باشد یا خام (عع ف اک ۲) واصل مثله
وصللت اللجام ایضا شدد للکثرة۔ وصل المسمار
وغیره یصل صلیلا ای صوت۔ وطین صلصال
وصلال ومصلال ای مصوت کما یصوت الخزف
الجدید ویقال جارت الخیل تصل عطشا ای
فی جوفها صلیل ای صوت۔ ویقال صلتهم الصالة
ای اصابتهم الداهیة۔

صمل یصمول۔ سخت وزشت شدن (عع ف
امن ۲) رجل صمل بضمتین مشدد اللام شدید الخلق
وصمل الشجر یبسها وخشونتها۔ صامل خشک اصمئلال
بالضم سخت شدن۔ وانبوه شدن نبات مصمئلة
ای داهیة۔

صول یصول۔ زیادتی کردن وبرجستن۔
وحمله کردن صلة بعلی۔ یقال رب قول اشد
من صول۔ مصاولة صیال بیکدیگر حمله آوردن
والفحلان یتصاولان ای یتواثبان۔ صائلة
بتحریک الہمزة حمله۔ وکشنده شدن شتر (عع بضمها)
جمل صؤول۔ ویقال صیل لهم کذا ای اتیح لهم یعنی
تقدیر کرده شده مصول خنور که دروے حنظل تر
نهند تا تلخی ازوے زود۔ صیلة گره چابک تازیانه
صول بالضم نام موضعے۔

صهل یصهیل۔ بانگ اسپ وبانگ
کردن آن (عع بفتحها وک ۲) مثل نہیق ونهاق
للحمار فرس صهال لغت منه

صاله۔ حمله کردن بر مردم (عع بضمها) یقال
صؤول البعیر اذا واثب الناس او صار بقتیلهم وعدا
علیهم وجمل صؤول وصئل لغت منه وصهیل الفرس
آواز اسپ۔

صئبل۔ کزبرج وتضم الباء بلا۔

صاصل۔ کعالم چاه صوصلاء گکز بلا ر رستنی۔

مصعتل الراس دراز سر

صغل۔ گکتف سغل یعنی مرد بے آرام وزشت خو
وبدخوار وصغبل کجعفر وحل خرماے فربه که بعضے بر
بعضے چسپیده باشد پس هنگامیکه جدا کرده شود
دران خطوط نظر آید وقلما یکون فی غیر البرنی
ویقال طین صیغل ایضا ولیس علی فیعل غیره۔

صعفیل۔ الطعام۔ طعام بروغن چرب کرده

ضبل۔ کقنفذ وجندب بلاے بد وسخت وسخت
نام شخصے از بنی تغلب۔

مصنطل۔ بکسر الطاء آنکه سر خود را افروده آرد

صهطلة۔ نرمی چیزے۔

صال یصیل۔ لغة فی یصول وصیل له کذا بالکسر
ویران کرده شد ومیرانیده شد۔

فصل الضاد

ضال ضئیل۔ نزار ضآلة مصدر منه
(عع بضمها) وضعیف شدن راے متعدا کخ بار یک
ضؤولة مثال همزه باریک نزار لحیة ضئیلة ای دقیقه
ضئبل ضئبل۔ بکسرتین والضم مثال زبر

سختی و در بها جار بضم الباء فیهما و هو من النوادر ـ
ضحل ضحل ـ آب اندک یقال اتان الضحل
لانه لا تغمر بالتعلۃ ـ
ضمحل ـ اضمحلال ـ نیست شدن و رفتن
و بتقدیم المیم کذلک عن ابی زید و کشاده شدن ابر
ضکل ضیکل ـ برهنه از فقر ضیاء کلمه ج ـ
ضلل ـ ضلال ـ بالفتح ضائع شدن و گم شدن
و مغلوب شدن یقال ضل الماء فی اللبن ای
غلب بحیث لا یظهر اثره فی اللبن و منه قوله تعالیٰ
حکایۃ عن اخوۃ یوسف ان ابانا لفی ضلال مبین ح
ای هو مغلوب فی محبتهما یعنی فی محبۃ یوسف و اخیه
و قوله تعالیٰ حکایۃ عن موسیٰ قال فعلتها اذا و انا
من الضالین ای من المغلوبین فی عصبیته الدین
و هلاک شدن الاسم هو الضل بالضم و یقال
هو الضل بن ضل اذا کان لا یعرف و لا یعرف
ابوه و هو الضلال بن التلال ایضاً ـ ضالۃ
گم شده یستوی فیه الذکر و الانثیٰ ـ ارض مضلۃ
بفتح ۲ و کسره زمین که در وے راه گم شود
ضلیل و مضلل بسیار در پی ضلالت رونده
و کان یقال لامرئ القیس الملک الضلیل ـ
ضلضل ضلضلۃ بفتحتین و کسر ۲ زمین درشت
ضلضلۃ ض اف ۲ سنگ بزرگ چنانکه او را
توان برگرفت ضلال بالفتح ضلالۃ گمراہی
ضد الرشاد (ع ف اک ۲) قوله تعالیٰ قل
ان ضللت فانما اضل علی نفسی فهذه لغۃ نجد
و هی الفصیحۃ و اهل العالیۃ یقولون ضللت اضل
(ک اف ۲) و هو ضال تال و هی الضلالۃ و التلالۃ
اضلال ضائع گردانیدن و هلاک کردن و یقال
اضل المیت ای دفن ـ و ضللت المسجد بفتح اللام
و کسرها اذا لم تعرف موضعه و کذالک کل شیٔ مقیم
لا یهتدی له و فی الحدیث عن الرجل قال لعلی
اضل الله ای اضل عنه یرید اخفی علیه و اغیب عنه
من قوله تعالیٰ ائذا ضللنا فی الارض ای خفینا ـ
تقول انک لا تهدی الضال و لا تهدی المتضال
تضلیل منسوب کردن بضلالت و قوله تعالیٰ
ان مجرمین فی ضلال و سعر ای فی هلاک و یقال
وقع فی وادی تضلل بضمتین و کسر اللام معناه الباطل
مثال تخیب و تهلک کالا ینصرف ـ و یقال للباطل
ضل بتضلال ـ مضلل نام مردے ـ استضلال
طلب ضلالت کردن ـ
ضهل ضهل ـ آب اندک و بازگشتن بسوے
کسے نه بوجه مقابله و مغالبه صلۃ بالی و اندک
اندک دادن ـ و اندک و تنگ شدن شراب
یقال هل ضهل الیکم خبر ای رفع ـ و عطیۃ ضهلۃ
ای نزرۃ قلیلۃ ـ بئر ضهول و شاۃ ضهول کم آب
و کم شیر (ع بفتحهما) و حمۃ ضاهلۃ قلیلۃ الماء ضهلت النخلۃ
ای ارطبت و اضهل البسر اذا بدا فیه الارطاب
ضیل ـ ضال ـ سدر دشتی ضالۃ یکے ضلیت
الارض و اضالت ضالۃ ناک شد
ضرزل کز ج مرد بخیل ـ حرص ـ

ضاعل ـ شتر توانا والضعل محرکة دقة البدن
من تقارب المنسب ـ
ضغیل ـ کامیر آواز دہن حجام وقت مکیدن محجمہ
ضمیلہ ـ کسفیتہ زن جا ماندہ یا زن لنگ ـ
ضندل ـ گندہ سر صندل مثالہ او صوابہ بصاد

فصل الطاء

طبل ـ طبل ـ بالفتح دہل وغولک سیم ویقال
ما اوری ای الطبل ہو اے ای الانسان ہو ـ
طوبالہ میش طوبالات ج ـ ولا یقال للکبش طوبال
طحل ـ طحلہ ـ بالضم سبز رنگی رما والطحل وشراب
الطحل نہ تیرہ ونہ روشن فرس الطحل الذی یعلو
خضرة قلیل صفرة ـ الطحل ایضاً نام کوہ ہے بمکة
یضاف الیہ ثور بن عبد مناة ویقال ثور الطحل
طحال بالکسر سپرز ویقال ان الفرس لاطحال
وہو مثل لسرعتہ وجریہ کما یقال البعیر لا مرارة لہ
ای لا جسارة لہ طحل بالفتح بر سپرز زدن (ع
بفتحہما) یقال طحلہ ای اصبت طحالہ فہو مطحول ـ
طحل بالتحریک دردمند شدن از سپرز و تباہ شدن
و بوے گرفتن آب (ع ک اف م) طحل بالبہار مثلہ
طربل ـ طربال ـ بالکسر باخہ برین دیوار ـ و
صخرة بلند بزرگ در کوہ طرابیل الشام صومعہ ہاے
شام ویقال طربل بولہ بالا انداخت کمیز را ـ
طرجہل ـ طرجہالہ ـ نگانچہ معرب ترجہارہ کذا لک
طسل ـ طیسل ـ بسیار ـ وگرد یقال ماء طیسل
ونعم طیسل ای کثیر اطسل درخشیدن سراب در صحرا

طفل ـ طفل ـ بالکسر نوزادہ مردم و جانوران
وحشی وہو واحد وجمع مثل الجنب قال اللہ تعالیٰ
او الطفل الذین لم یظہروا اطفال ج ـ ویقال
اطفلت المرأة مطفل آہوے با بچہ و ناقہ با کرہ
نوزادہ مطافل مطافیل ج ـ طفل بالفتح نازک
جاریة طفلة و بنان طفل وانما جاز ان یوصف البنان
وہو جمع بالطفل وہو واحد لان کل جمع لیس بینہ
وبین واحدہ الا الہاء فانہ یوحد و یذکر و
تطفیل الشمس میلہا الی الغروب یقال طفلت الشمس
الی الغروب وطفل اللیل اذا اقبل ظلامہ طفل
بفتحتین بعد از نماز دیگر یقال اتیتہ طفلاً آمدم شبانگاہ
و باران یقال لزہر جادہ طفل الثریا تطفیل
اشتر را با بچگان نرم راندن تا از مادر جدا نشوند
طفیل بالفتح نام کوہ ہے طفیلی بالضم نام خواندہ
بمہمان آیندہ تطفل مصدر فیہ
طلل ـ طل ـ باران ریزہ طلال ج ـ یقال
طلت الارض وطلہا الندی فہی مطلولة ـ وطلة
الرجل امرأة ـ وخمر طلة ای لذیذة ـ طلل بفتحتین
اثر سراے و جاے خراب شدہ اطلال طلول
ج ـ ویقال حیا اللہ طللک وطلالک ای شخصک
ویقال ما بالناقة طل بالضم ای لبن ویقال ماء
اللہ بالطلاطلة وہو الداء العضال والداہیة ـ
وطل دمہ فہو مطلول ـ وطلہ اللہ واطلہ اللہ ای
اہدرہ قال ابو عبیدة فیہ ثلاث لغات طل دمہ
بالفتح وطل واطل بالضم ـ واطل علیہ ای اشرف

وهذا امر مطل اي ليس بمستقر - وتطال اي اشراب
يعني گردن دراز كرد تا دور نگرد د -
طمل - طملة بفتحتين ع السكون لاے تنگ حوض
ويقال صار الماء طمطمة كما يقال وكلة - ويقال
اطمل ما في الحوض وهو افتعل - طمل بالكسر
وُرد مطملة بالكسر بعضه وچ نان بازكن طمسل
نان بازكردن - ورانيدن دور ستور را (عح
ف اض ٢)
طول - طويل - بالضم درازي خلاف العرض
ودراز شدن (عح بضمها) يقال طال الشيء و
طُلتُ انا واصلها من طولت بضم الواو لان لغته
طويل فنقلت الضمة الى الطاء وسقطت الواو
لاجتماع الساكنين ع لايجوز ان تقول منه طُلته
لان فعلت لايتعدى فان اردت تعديته قلت
طَوّلته واطلته واما قولك طاولني فلان فطلته
فانما تعني بذلك كنت اطول منه من الطول ع الطول
جميعا - طول بالفتح منت نهادن و غزوني كردن
بركسے و غالب آمدن در فضل ومنت (عح ف ا
ض ٢) صلته بعلى - ويقال طال طولك بالكسر
والضم وطيلك اي عمرك و غيبتك ايضا ويقال
طال طولك وطيلك بالسكون فيهما وطوالك
بالفتح في هذا المعنى - طول ک اف ٢ - رسن دراز
كه ستور العلف بند ند يقال ارخ الفرس من طوله
طويله كذلك ع منه طويلة الدر اي سميطه - ويقال
ايضا طول فرستك اي ارخ طويله في المرعى -

طويل طوال بالضم دراز طوال طيال بالكسر ج -
طوال بالضم والتشديد نيک دراز ويقال لا آتيك
طوال الدهر بالفتح وطُول الدهر بالضم - ويقال
طالما انتظرتك ديريست كه چشم ميدارم ترا آد خلوا
عليه ما بالفتح تركيب الفعلين بلا واسطه والا لما صح
ان يقال طال انتظرتك فلما دخلت ما صيرت الفعل
مصدرا اي طال انتظاري بك - اطوال دراز تر
وهي طولى وهم اطاول وهن طُوَل - طويل نام بحرے
از عروض - حبل الطوال النجم نفيج بر بين او دراز بود
مطاولة برد كردن بدرازي وطاوله بمعني باطالة
ايضا - طائل فائده ولايستعمل الا في النفي يقال
امر لا طائل فيه اذا لم يكن فيه غنى ومزية ويقال
بينهم طائلة اي عداوة - تطوّل منت نهادن و فضل
كردن بركسے - اطالت اطوال دراز كردن - و بچگان
دراز بالا زادن زن وفي الحديث ان القصيرة
قد تطيل - تطويل مهلت دادن صلته بالام - استطالة
تكبر كردن - ودراز شدن يقال استطالوا عليهم
اي قتلوا منهم اكثر مما كانوا قتلوا - تطاول گردن كشي
وتكبر كردن - وگردن دراز كردن بوقت نگريستن
طوّل بالضم والتشديد مرغے مليلة المرح اے
مقابلتها في المحبوب طولا -
طهل - طِهْلِئة - بكسرتين وفتح الهمزة ابر وتيرگي
يقال ما على السماء طهلئة اي شيء من غيم والهمزة زائدة
الطهل - طَهَل - بالفتح زشت خلقت طهلة مؤنث
طهال ش ج -

طخمیل - کقندیل خروس -
الاطرعملات - بضم الهمزة والراء والعین وتشدید اللام الدباسی والقماری والصلاصل ذوات الاطواق -
طعل - ونسب مردم رخنه کردن (عع بفتحهما)
طاعل تیر راست کرده شده -
طفیشل - کسمیدع نوعیست از شوربا طفنشل مرد ناتوان -
طمسل - عن المراة - از زن عاجز شد طمسل بالضم درد طماسلة ج - وهو یمشی الی الطمسلی کجوزلی ای الخزار
طنبلة - پس از دانائی نادان شدن طنبول بالضم دوده است بمصر -
طهیلة - بزمین رفتن -
طهفلة - نان ارزن خوردن و بران همیشگی کردن

فصل الظاء

ظلل - ظل - بالکسر سایه و پناه ظلال ج - ظل اللیل تاریکی شب ظلال سایهٔ ابر و فی المثل ترک الظبی ظله یضرب فی النفور عن الشئ - ظل ج ظلیل سایه دائم و مکان ظلیل همیشه با سایه و فلان یعیش فی ظل فلان ای فی کنفه - ظلة بالضم سایه پوش ج ظلل قوله تعالے ظلل علی الارائک متکئون و اول ابر که سایه افگند و قوله تعالے عذاب یوم الظلة قالوا غیم تحته سموم مظلة بالکسر سایه بان اظل درون پی شتر اظلال سایه ناک شدن روز یقال اظل یومنا اذا کان ذا ظل و سایه افگندن درخت و جز آن - و نزدیک آمدن کسے یعنے سایه افگندن یقال اظلک شهر کذا ای دنا منک - استظلال پناه جستن بسایه ظلته بالنهار و یقال ظللت اعمل کذا ظلولا اذا عملته بالنهار دون اللیل و منه قوله تعالی فظلتم تفکهون وهو من شواذ التخفیف و قد فسرناه فی مس

فصل العین

عبل - عبل الذراعین - سطبر بازو و امراة عبلة ای تامة الخلق عبلات عبال ج - فرس عبل الشوی ای غلیظ القوائم عبالة بالفتح مصدر منه (عع بضمها) عبلة ایضا اسم جاریة و امیة الصغری و هم حی من قریش یقال لهم العبلات والنسبة الیهم عبلی ترد الی الواحد ای الی اسم امهم و هی عبلة - عبل تافتن رسن (عع ف اض ۲) و برگ درخت فروتراشیدن و پیکان در تیر کردن (عع ف ا ک ۲) عبل بفتحتین ریشه تافته و گل و ورق مفتول مثل ورق الاثل والارطی والطرفاء - و یقال اعبل الارطی اذا غلظ هدبه و احمر و صلح ان یدبغ به الاصمعی اعبلت الشجرة سقط ورقها و فی الحدیث فی شجرة سمر تحتها سبعون نبیا فهی لاتسرف ولاتعبل ولاتجرد ای لایقع فیها سرفة ولاتسقط ورقها ولایاکلها الجراد - اعبل سنگ سپید و صخرة عبلاء ج لغت عبال بالکسر ج مثل بطحاء و بطاح معبلة بالکسر پیکان پهن دراز عبال بالفتح نوعے از گلهائے کوهی و یقال القی علیه عبالته ای ثقله بتشدید اللام

عُنبُل عُنبُلة بالضم کنار وفی السامی عُنبُل وعُنبلة انچه بگذارد ختنه ناکرده از زن عنابل سطبر-

عبهل - عبهلة - شتر کار گذاشتن ستور را والعین مبدلة من الهمزة یقال عبهل الابلَ - او ابهلها ای اهملها وابل مُعَبهَلَة لا راعی لها - عباہلة ملوک یمن -

عتل - عتلة - بفتحات برم النجار والمجثات یعنے سوراخ کن وچوب کاو - وکمان فارسی وچوب دستی درشت - وناقة که هرگز آبستن نشود عتیل مزدور عتلاء ج - عتل سخت کشیدن چیزے را (ع ف اض ۲ ک ۲) رجل معتل بالکسر لغت ویقال عتلَه وعتَنه باللام والنون جمیعًا عُتُلّ بضمتین والتشدید مرد درشت آزار دهنده وسخت کوے قوله تعالے عُتُلّ بعد ذلک زنیم ونیزه سطبر رجل عتل (ف اک ۲) ببدی شتابنده (ع ک اف ۲) یقال لا اَعتَلُ معک اے لا ابرح مکانی -

عثل - رجل عثوّل (ک اف ۲) مشدد اللام مردے سست فرومایه مثل القثول عثوَثَل مثله ام عثیل کفتار -

عثجل - عثجل بفتحتین بزرگ شکم مثل اثجل -

عثکل - عثکول - بالضم عثکال بالکسر خوشه خرما وتعثکل العذق ای کثرت شماریخه ای عثاکله عثکل الهودج ای زین بامثال العثاکل -

عجل - عجل بالکسر گوساله عجول (ک ف ۲)

مشدد امثله عجاجیل ج - عجلة مونث ومشک عجل ج - مثل قربة وقرب وعجال کذلک مثال رهمة ورهام - عجلة ایضًا نوعے از گیاه وبقرة معجل ماده گاو با گوساله عجل ایضًا قبیله عجلة بفتحتین گردون عجل اعجال ج - ودولاب عجل ج - وچوب بر پهنائے سرچاه - وشتافتن عجل بفتحتین کذلک (ع ک اف ۲) عجُل بضم ۲ وکسره عجلان شتابان منه وامرأة عجلی مثل رجلی ونسوة عجالی مثل رجالی وعجال کما یقال رجال - عاجل عاجلة این جهان - وبے مهلت نقیض آجل وآجلة ویقال عاجله بذبنه واعجله ای اخذه ولم یمهله - وقوله تعالے اعجلتم امر ربکم ای اسبقتم - عجول نیک شتابنده وناقة بچه گم کرده عجالة بالضم هرچه بشتاب حاضر آورده شود یقال التمر عجالة الراکب یعنے ما حضر - ویقال عجلتم کما یقال لهنتم وفی المثل ایضًا الثیب عجالة الراکب - عجلان ایضًا نام مردے ام عجلان مرغے اعجال تعجیل برانگیختن ویقال تعجلت له من الکراء کذا وعجلت له من الثمن یعنے کرا وبها دادم وعجلت اللحم ای طبخته علی عجلة - اعجالة ما تعجله الراعی من اللبن الی اهله قبل الحلب یعنے ناشتا شکن - معجل متعجل اعجالة آرنده استعجال شتابانیدن وپیش شدن -

عدل - عدل - داد - وداد دهنده - وشائسته گواهی وداد دادن معدلة بکسر الدال وفتحه مثله وهو خلاف الجور (ع ف اک ۲)

وبرابر کردن چیزے را بچیزے نہ از جنس وے
یقال عَدلت فلان لفلان ای سویت بینہما۔
رجل عَدل وقوم عَدل وعدول ایضاً عدالۃ
بسند گواہی شدن (عع بضمہا) عدل بالکسر مانند
وتنکبار اعدال ج۔ قال الفراء عدل بالفتح
ما عادل الشیٔ من غیر جنسہ وبالکسر من جنسہ
ومثلہ ویقال عندی عِدل غلامک اذا کان
غلاما یعدل غلاما فاذا اردت قیمۃ من غیر جنسہ
فتحت العین وربما کسرہا بعضہم وکانہ منہم غلط۔
عَدیل ہم تنک وہم سنگ معادلۃ اندازہ کردن
میان دو چیز وتوقف کردن تعدیل راست کردن
وشائستہ گواہی گردانیدن عُدول برگشتن
از راہ (عع ف اک ۲) صلتہ بعن العدال کذالک
وازگشتی باز ماندن فحل وقولہ فی الحدیث
لا یقبل منہ صَرف ولا عدل فالصرف التوبۃ
والعدل الفدیۃ ومنہ قولہ تعالیٰ وان تَعدل
کل عدل ای تفدِ کل فداء وقولہ تعو او عدل
ذلک صیاما ای فداء ذلک۔ عادل داد دہندہ
ومشرک وہو الذی یعدل بربہ غیرہ ای شریک بہ۔
وفی المثل وضع فلان علی یدی عدل وہو اسم
رجل قال یضرب فی کل ما کان یئس منہ۔
عدولیۃ بفتحتین وسکون ۲ گشتی منسوب
بعدولی وہی قریۃ بالبحرین۔ عدولی کشتی بان
عدمل۔ عدمول۔ عدمل۔ بالضم فیہما دیرینہ
عندل۔ عندل۔ بفتحتین شتر ضخم الراس

یستوی فیہ المذکر والمؤنث ودراز عندلۃ مؤنث
منہ۔ ویقال البلبل یعندل ای یصوت۔ عندلیب
ہزار دستان عنادل ج۔
عذل عذل۔ نکوہیدن (عع ف اض ۲)
عذل بفتحتین نکوہش یقال عذلنا فلانا فاعتذل
ای لام نفسہ واعتب عذلۃ مثال ہمزۃ بسیار ملامت
کنندہ عاذل رگ خون استحاضہ وسئل ابن عباس
رضی اللہ تعالیٰ عنہما عن دم الاستحاضۃ فقال ذلک العاذل
فلتستغفر ولتصل قولہ یغذو ای یسیل۔ ایام
معتذلات روزہائے سخت گرم رجل معذل الذی
یعذل لافراطہ فی الجود۔
عرجل۔ عرجلۃ۔ جماعت پیادہ روان وگروہے
اسپان حرجلۃ بالحاء مثلہ بلغۃ تمیم۔
عزل۔ عزال۔ بالکسر جائے خفتن بالیزبان
در پالیز بر سر درخت وجز آن از خوف سباع
گرد آوردہ صیاد در کازہ از صید قدید وجز آن
عرطل۔ عرطل۔ بالفتح وفرک۔
عرقل۔ عراقیل عراقیب۔ سختی ہا ودشوار یہا
غزل۔ اعتزال۔ تعزل۔ بیکسو شدن وآعتزلہ
وتعزلہ بمعنیً والاسم العزلۃ بالضم۔ اعزل بے سلاح
ویکے از دو سماک۔ واسپ کژدم۔ وابرے باران
وقوم عزل عزلان عُزل ج۔ اعزلۃ نام موضعے
عزلاء دہان زیرین توشہ دان عزالی بکسر اللام
ج۔ وبالفتح ایضاً مثل صحاری۔ عزل بیکار کردن
وجدا کردن ودور شدن از کنیزک وزن

(ع ف اک ۲) یقال غزل عنها وانا بمعزل عن هذا۔ معزال آنکہ ستوران بگوشہ برد بچرا۔ مرد سست وگول۔ وآنکہ از اہل قمار دور باشد از خناست۔ والیضا قوم نیزہ معازیل ج۔

عزہل۔ عزہول۔ بالضم بچرا گذاشتہ عزاہیل ج۔ عزہل کبوتر نر۔

عسل۔ عسل۔ بفتحتین انگبین یذکر ویونث عسل طعام ساختن بانگبین (ع ف اض ۲ وک) زنجبیل معسل معجون معسل بانگبین سرشتہ عاسل انگبین گیرندہ عسالہ کبت انگبین یعنی زنبور عسل۔ وجائے شہد ویقال ما لفلان مضرب عسلۃ یعنی من النسب وما اعرف لہ مضرب عسلۃ یعنی اعراقہ عسلی علامت جہودان والعسیلۃ فی الجماع سمیت تلک اللذہ بالعسل وصغرت بالہاء لان الغالب علی العسل التانیث ویقال ارید بہ العسلۃ وہی القطعۃ منہ کما قیل للقطعۃ من الذہب ذہبۃ۔ عسیل جاروب عطار۔ وزرہ فی استعمال عسل جسبتن تعسیل عسل توشہ دادن کسے را عسل عسلان پویہ دویدن گرگ ومردم وجنبیدن نیزہ (ع ف ک ۲) یقال ذئب عاسل والجمع عسل وعواسل ورمح عسال۔ عسل (ک ۲) سخت زندہ وسبک دست عنسل بالنون ناقہ شتاب رو۔

عسقل۔ عسقلۃ۔ درخشیدن سراب عساقیل سراب ونوعے از سمارق سپید کلان ویقال لہا شحمۃ الارض ایضا عسقول بالضم یکے عسقلان شہرے وہی عروس الشام۔

عصل۔ عصل۔ بفتحتین رودہ اعصال ج۔ وکژی بن دم۔ ودرختے بخوردن آن شتر را شکم روان شود وکژی دندان وساق اعصل لغت منہ۔ شجرۃ عصلۃ درخت کژ وسہام عصل معوجۃ ناب اعصل دندان کژ معصل تیر کہ پیچ پیچان رود در ہوا عنصل بضمتین پیاز کوہی عنصلاء مثلہ عناصل ج۔ وموضعے ویقال للذی ضل اخذ فی طریق العنصلین۔ وطریق العنصل طریق من البصرۃ الی الیمامۃ۔

عضل۔ عضلۃ۔ بالضم سختی یقال انہ لعضلۃ من العضل ای داہیۃ من الدواہی عضل سضل (ف ۲) کلا کموش عضلان بالکسر ج عضل بفتحتین قبیلۃ وہو عضل بن الہون اخو الدیش وہما القارۃ وگوشتہائے ساق وکل لحمۃ مجتمعۃ مکتنزۃ فی عصبۃ فہی عضلۃ وعضلہ ناک شدن (ع ک اف ۲) عضل (ک ۲) لغت منہ۔ وداء عضال وامر عضال بالضم بیماری وکار سخت اعضال سخت شدن ودرماندہ کردن امر معضل کار نے بیرون شو معضلات سختی ہا عضل بسکون ۲ باز داشتن بیوہ را از شوے کردن (ع ف اض ۲ وک ۲) تعضیل کار بر کسے تنگ گرفتن صلۃ بعلی ودشوار بیرون آمدن کودک وبیرہ از رحم شاۃ معضلۃ

ومعضل بلاہا دشوار زانیدہ وغنم معاضیل
وانبوہ شدن وتنگ آمدن زمین بمردم اعضلال
بسیار شاخ وبرگ شدن درخت ومنہ غضون
مغضلة ـ

عطل عطل ـ بفتحتین شخص یقال ما احسن
عطلہ ای شطاطہ وقامتہ وتمامہ وخوشۂ خرما ـ
وزنے بیرایہ ماندن زن ـ (عع ک اف ۲) تعطل
کذلک فہی عطل بضمتین وبسکون ۲ ـ ایضا وعاطل
ومعطال کذلک ـ وقد یستعمل العطل فی الخلو
من الشئ وان کان اصلہ فی الحلی ـ ویقال عطل
من المال والادب فہو عطل بضمتین وسکون ۲ ـ
وقوس عطل لا وتر علیہا ـ اعطال شتران بے سن
ومردان بے سلاح ناقہ عطلۃ ونوق عطلات ای
حسان ـ یتعطل الرجل ای یبقی بلا عمل لہ والاسم
العطلۃ یعنی بیکاری تعطیل خالی گذاشتن بیر معطلۃ ای خالیۃ
عن اہلہا وفی الحدیث عن عائشۃ رضی اللہ تعالیٰ عنہا
فی امرأۃ توفیت فقالت عطلوہا ای انزعوا حلیہا
معطل زمین موات ابل معطلۃ لا راعی لہا ـ
عطالۃ بالفتح کوہے در بنی تمیم عیطل زن واسپ
وشتر دراز گردن ـ

عطبل عطبول ـ بالضم زن تمام خلقت
نیکو اندام عطابل عطابیل ج ـ

عظل عظال ـ معاظلۃ تعاظل ـ در یکے
مادہ سگ برزبر یکدیگر رفتن سگان برگشتنی وملخ
جراد عاظل وعظلی ملخ دو سہ برہم نشستہ (عع
(ف اض ۲ وک اف ۲) یوم العظالی بالضم یوم
للعرب رکب فیہ بعضہم بعضا ویقال رکب الاثنان
والثلاثۃ الدابۃ الواحدۃ یعظل گرد آمدن قوم
برچیزے عظال نوعے از تصرف در قوافی شعر

عفل عفل ـ جائے دست زدن بمیان
پائے گوسفند بجہت دانستن گرانی وسبکی وے
عفل عفلۃ بالتحریک فنخ مادہ ناقہ عفلاء نعت منہ

عفشل عفشلیل ـ مرد گران جان ـ وزن
سست گوشت گندہ پیر وا لعفشلیل ایضا
الکساء الجافی

عقل عقل ـ جامہ سرخ ـ وخرد ودانش ـ
ودریافتن (عع ف اک ۲) یقال عقل العقل عقالا
ومعقولا ایضا وہو مصدر وقال سیبویہ ہو صفۃ
لان المصدر لا یاتی علی مفعول البتۃ ویتاول المعقول
فیقول کانہ عقل لہ شئی ای حبس وایدو شدد
قال ویستغنی بہذا عن المعقول الذی یکون
مصدرا عاقل عقول نعت ودیت ودیت داد ان
کشتہ را یقال عقلت القتیل ای اعطیت دیتہ
قال الاصمعی سمیت الدیۃ بذلک لان الابل
کانت تعقل بفناء ولی المقتول ثم کثر استعمالہم
لفظہم عقلت المقتول حتی سمیت الدیۃ بذلک
وان کانت تلک دراہم ودنانیر وماندن قصاص را
بدیت یقال عقلت لہ دم فلان ای ترکت قصاصہ
للدیۃ واز جہت کسے دیت وتاوان پذیرفتن
یقال عقلت عنہ ای غرمت عنہ جنایتہ فادیتہا عنہ

فهذا هو الفراق بین عقلتهٗ وعقلت عنه وعقلت لهٗ
وفی الحدیث لا تعقل العاقلة عمداً ولا عبداً
قال ابو حنیفة رحمه الله هو ان یجنی العبد علی الحرّ
وقال ابن ابی لیلیٰ هو ان یجنی الحرّ علے عبداً
قال الاصمعی کلمت ابا یوسف القاضی فی ذلک
بحضرة الرشید فلم یفرق بین عقلته وعقلت عنه
حتی فهّمتهٗ وپناه عقول ج - ایضاً بکوه بلند
پناه جستن یقال عقل الوعل عقولا ای امتنع
فی الجبل العالی عاقل نعت منه ونام کوہے
وعقل الظل ای قام قائم الظهیرة وبستن وظیفت
وساق شتر بهم وذلک الحبل عِقال بالکسر وجمعه
عُقُل بضمتین - وبستن دارو شکم را عقول بالفتح
داروے قابض وعاقلیه فعلیه اعقله بالضم ای
غلبه بالعقل - عُقلة بالضم بند - وشکلے از اشکال
رمل ویقال لفلان عُقلة یعتقل بها الناس
اذا صارع یعنے بند کشتی وبه عقلة من السحر
معقل بکسر القاف پناه جاے - ونام مردے
وجائے معقلة بضم القاف موضعے ودیت یقال
لنا عند فلان ضَمَد من معقلة ای بقیة من دیة کانت
علیه وتاوان یقال صاروا قوم فلان معقلة علی
ای غرماً علیهم ومنه قیل القوم علی معاقلهم الاولیٰ
ای علی ما کانوا یتعاقلون فی الجاهلیة فکذا فی الاسلام
عاقلة الرجل خویشان کشنده که دیت بر ایشان
قسمت کننده عُقّال بالضم والتشدید لنگی ستور
وعقال نام اسپے عاقول جوے وریگ توده

وواوی کژ عواقیل الامور کارهاے پوشیده
درهم عقیل بالتصغیر قبیله عَقیل بالفتح نام مردے
عقیلة زن گرامی قبیله - وشتر گرامی - وگرامی
از هر چیزے ویقال الدرة عقیلة البحر - عقال بالکسر
صدقه یکساله یقال علی بنی فلان عقالان
ای صدقة سنتین عقل بفتحتین نافتگی پاے شتر
اعتقال بسایه شدن مردم در نیمروز تعقیل بستن
زانوے شتر شد للکثرة اعتقال پاے گوسپند
درمیان پاے گرفتن بوقت دوشیدن ونیزه
درمیان پاے ورکاب گرفتن وبند کردن
اُعتُقِل الرجل ای حُبس - واعتقل لسانه ای لم یقدر
علی الکلام ویقال صارعه فاعتقله الشغربیة
وهو ان یلوی رِجله علی رجله یتعقل هش بخود
آوردن تعاقل عاقلی نمودن که نباشد وعقلت
المراة شعرها مَشَطَتهٗ - عاقلة ماشطة وقولهم ما اعقله
عنک شیئا ای دع عنک الشک عَقنقل ریگ تودهٔ
برهم نشسته وروده سوسمار عقاقل ج -
عقبل عقبولة - عقبول - بالضم تبخاله
عقابیل ج -
عکل عکل - رخت برهم نهادن (ع ف ا
ض ۲) وباز داشتن - وبر زمین زدن - وکوشش
کردن در کارے - ومردن - وراندن وبستن
زانوے شتر یقال عکلت البعیر اعکله - عِکال
بالکسر مثل عقال واعکل علی الخبر واعتکل ای
اشکل - واعتکل الثوران تناطحا یعنے سرون

له وقولهم ما اعقله عنک شیئا ای دع عنک الشک والصواب ما اعقله بالفتح [illegible]

زدند باہم وعکل رایہ ای حدس بہ یعنی دریافت
وعکلت المسرجۃ ای اجتمع فیہا الدردی۔ عکل
بالضم قبیلۂ۔ ونام شہرے عوکل زن گول۔ وریگ
تودہ بزرگ کم از عقنقل عوکلۃ مثلہ۔
علل۔ عل۔ کنہ لاغر۔ ومرد پیر ریزہ اندام
بنو العلات ہم اولاد الرجل من نسوۃ شتی سمیت
بذلک لان الذی تزوجہا علی اولی قد کان
قبلہا ناہلاً ثم علی من ہذہ علل بفتحتین دوبارہ
خوردن آب یقال عللٌ بعد نہل (ع ع ف ا ض ۲
ک ۲) ودوبارہ خورانیدن لازم ومتعد۔ اعلال
خداوند شتران دوبارہ خوردہ شدن و بازگردانیدن
شتر را سیراب ناشدہ ویقال انہ بالغین المعجمۃ
کانہ من العطش والاول ہو المسموع۔ عل الضارب
المضروب اذا تابع علیہ الضرب۔ وفی المثل عرض
علی سوم عالۃ ای لم یبالغ لان العالۃ لا یعرض
علیہا الشرب عرضاً یبالغ فیہ کالعرض علی الناہلۃ
علۃ بالکسر بیماری علیل نعت منہ۔ اعتلال
بیمار شدن وبہانہ جستن بر کسے۔ وباز داشتن
کسے را از کارے ویقال اعتلہ ای تجنی علیہ
وقولہم علی علاتہ ای علی کل حال تعلیل سیراب
کردن بعد سیرابی۔ ومیوہ چیدن مرۃ بعد اخری
ومشغول کردن کسے را بچیزے یقال فلان
یعلل نفسہ بتعلۃ وتعلل بہ ای تلہی بہ وتجزأ۔
وعل الشیٔ فہو معلول معلل بکسر الثالث یوم
من ایام العجوز۔ علالۃ بالضم انچہ بوی بہانہ کنند

وبقیہ شیر وباقی ہر چیزے ویقال تعاللت الناقۃ
تا غایت رفتار او راندم علیہ بالکسر بوارہ علالی
ج۔ علّ ولعلّ مکر یقال علک تفعل وعلی افعل
ولعلی افعل وربما قالوا علنی ولعلنی واصلہ
بغیر اللام الاولی وانما زیدت توکیدا ومعناہ التوقع
لمرجو او مخوف فیہ طمع واشفاق وہو حرف
مثل انّ وانّ وکانّ ولکنّ ولیت الا انہا
تعمل عمل الفعل بشبہہا بہ فتنصب الاسم وترفع الخبر
وبعضہم یخفض بہا البتدا فیقول لعل زیدٍ قائم وعل
زیدٍ قائم۔ علل بضمتین استخوانے کہ بر آید بر شکم
مثل زبان۔ وچکاوک نر وعللّ بفتحتین اندام مرد
یعالیل ابر ہاے برہم نشستہ یعلول بالضم یکے
وغوز ہاے آب۔
عمل۔ عمل۔ بفتحتین نام مردے وکار کردن
(ع ع ک ا ف ۲) اعمال کار فرمودن۔ ودرکار
آوردن استعمال بکار داشتن۔ وکار کرد جستن
اعتمال اضطراب کردن در عمل عمل ک ۲ مرد
کارکن عمول بالفتح مثلہ یعملۃ۔ یعملۃ ناقۂ استوار
طریق معمل بفتح ۳ راہ رفتہ ومسلوک عامل الرمح
نزدیک سنان عاملۃ قبیلۂ از یمن وتعمل فلان
لکذا کارے گرفت از خود تعمیل عمل دادن عمالہ
بالضم مرد کارکن۔
عمثل۔ عمثیل بفتحتین دم کشان۔ ودامن
فرو دانداز ندہ۔ وشیر عمثیلۃ ناقہ تنگرف
عول۔ عول۔ عولۃ آواز بر داشتن در گریہ

غویل کذلک - ویقال اعول فی البکاء - وفی المثل
المعول علیه یعذب - واعولت القوس ای صوتت
تعویل ناز کردن بر کسے و بار بر کسے نہادن -
ویاری خواستن ویقال عولت بفلان وعلته
اذا استعنت به - عول علی بما شئت ای استعن
بی کانه یقول احمل علی ما شئت - ویقال ماله
معول ای مستعان - والاسم عول بکسر - دفتح ۲
عالة باران کز بمولت عالة ای بینهما عول عیاله
عیال داری کردن - و نفقه و قوت دادن -
(عع ف اص ۲) عال الرجل عیاله ای قاتهم -
وعال المیزان فهو عائل ای مائل ومنه قوله تعالی
ذلک ادنی ان لا تعولوا قال مجاهد ان لا تمیلوا
ولا تجوروا وعال فی الحکم ای جار ومال -
عالنی الشیء ای غلبنی - وعال الامر ای اشتد
وتفاقم - عیل صبری ای غلب وقولهم عیل ما هو عائله
یضرب للرجل الذی یعجب من کلامه او غیر ذلک -
وهو علی مذهب الدعاء - وما قیل فی الشعر -
عالت البیقور ا یعنی ان السنة الجدبة اثقلت البقر
بما حملت علیه من السلع والعشر - عول افزایش
کردن و بر آوردن سهام فرائض وقد عالت
ای ارتفعت - عوال بالضم حی از عرب - معول (ک ۱
ف ۲) شتین معادل ج - و ایضا حی از بنی از جد
وہما حیان ہداد ومعادل - عول ایضا کلمة مثل
ویلک ویقال عولک وعول زید وعول لزید
وقد ذکر فی ویب -

عیهل - عیهل - بالفتح ناقه تیز رو ولا یقال جمل
عیهل عیهلة کذلک وربما قالوا عیهل بتشدید اللام
للضرورة فی الشعر - وامرأة عیهل وعیهلة ایضا التی
لا تستقر ترفاً - وریح عیهل شدیدة - عاہل پادشاه
بزرگ و زنے کہ شوئے ندارد -
عیل - عیل - خرامان رفتن اسپ عع ف ا
ک ۲) فرس عیال نعت منه - رجل عیال متبختر -
تعیل بد خوارگی - وگذاشتن اسپ در بیابان -
قیس بن عیلان نام مردے عیلان کفتار عالة
درویشی عیعل کذلک عع ف ا ک ۲ قوله تعالی
وان خفتم عیلة یقال ہو عائل وہم عیلة - و ترک
اولاده یتامی وعیلی ای فقراء - عیال الرجل من
و فرزند و ہرکہ در نفقه و مونت او باشد عیل
واحد العیال عیائل ج مثل جید و جیائد و جیاد
اعالة بسیار عیال شدن معیل مرد بسیار عیال -
معیلة مونث ویقال علت الضالة عیلا وعیلانا
فانا عائل اذا لم تدر ای وجهة تبغیها - وعالنی الشیء
ای اعجزنی منه قد عیل صبری - اعوال حریص
شدن اعال واعول ای حرص -
عبدل - بن حنظلة - المعروف بالنحاس کان
شریفا ومرثد المجاشعی والحکم الکوفی ابنا عبدل
شاعران والعبادلة من الصحابة مائتان وعشرون
واذا اطلقه ارادوا اربعة عبدالله بن عباس
وابن عمر وابن الزبیر وابن عمرو بن العاص
ولیس منهم ابن مسعود کما توهم الجوهری -

عباقیل - بقیه بیماری و بقیه دوستی
عندبیل - پرنده‌ایست خرد تر از ابن تمره ولغة فی العندلیب -
عردل - بسیار سخت برپا شده عردله مستی در رفتار عندل دراز و سخت درشت عردل مثله
عرکل - دف وطبل ونام شخصے -
عربل - کار دب شتر درشت عراہل کعلابط آب کامل خلقت والعراہیل الجماعة المهملة والزاء لغة فی الکل -
عصبلة - اختلاف در آمد و رفت کردن بعضے مردم بسوے بعضے -
عسنجل - کجعفر موضعیست بجره بنی سلیم
عسطلة - سخن نے انتظام وکلام معسطل معلسط
عصقول - بالضم ملخ نر عصاقیل اعاصیر یعنے گردبادہا -
عضہل - القارورة دہن شیشه را بند ساخت
عفنجل - کسمندل مرد گران جان و بسیار یاوه گو در ہر چیز -
عفطلة - باہم آمیختن چیزے بچیزے
عفقل - کجعفر مرد کلان چہره -
عفکل - کجعفر مرد گول -
عقرطل - کسفرجل وقد تکسر العین والقاف والطار مادہ فیل -
عضبل - کجعفر سخت -
عکازیل - چنگال شیر

عنتل - کقنفذ بسیار سخت وجملہ لغة فی العنیل
وعنتل الشیء درید ه و پاره کرد والضباع العنال التی تقطع الاکیلة قطعاً -
ام عنفشل - کنجدل کفتار لغة فی ام عنثیل
عنجل - کقنفذ حشکانج یعنی پیری که گوشت او تحلیل یابد واستخوانہا لیش پیش پدید آید
عنجول دابه است خرد -
عنظل - کنجدل انفست عنظلہ و یدان -
عنکل - کنجدل سخت -
عیثیل - بن ناحیه بن جماہر فی الاشعریین

فصل الغین

غزل - غزلة - بالضم غلاف سرنره غلام اغزل نے ختنه عیش اغزل فراخ رجل غزل اے ستترخ غزیل غزین بالکسر مع اللام والنون آب که در تک حنوز و حوض مانده باشد ولاے سیل آورد که بر روے زمین مغاک ہا مانده باشد وخشک شده -
غزبل - غزبال - غزبیل - غزبلة مصدر منه وبریدن مغزبل کشته بر آماسیده -
غزقل - وغزقلت - البیضة بلغده شده
غزبل - غزمول - بالضم نره -
غزال - غزال - بالفتح آہو بره که در حرکت ورفتار آمده باشد غزلة غزلان بالکسر فیہاج -
واغزلت الظبیة ای صارت ذات غزال -
مغازلة سخن گفتن بازنان وعشق بازی کردن

الاسم الغزل بفتحتین و هو مصدر ایضاً (عع ک
ف ۲) غزل (ک ۲) نعت منه و یقال فی المثل
هو اغزل من امری القیس - و تغزل ای تکلف الغزل
و تغازلوا ای تحادثوا بالغزل - غزالة آفتاب
آهو برهٔ ماده غزالة الضحی اول چاشت غزل
رشتن اغتزال کذلک (عع ف اک ۲) و رشته
بمعنی المغزول ایضاً مغزل (ض او ک اف ۲)
دوک و فی المثل هو اغزی من المغزل قال الفراء
واصله الضم وانما هو من اغزل ای فتل و ادیر
و اغزلت المرأة اذا ارادت المغزل - غزل الکلب
(ک ۲) ای فتر و هو ان یطلب الغزال حتی اذا
ادرکه و تغا من فرقه انصرف عنه و لهی -
غسل - غسل شستن (عع ف اک ۲)
غسل بضمتین و سکون ۲ اسم فیه - غسل بالکسر
و سر شستنی چون خطمی و گل و مانند آن منه
غسلین و هو ما انغسل من لحوم اهل النار و دماهم
اغتسال غسل آوردن غسول آب غسل مغتسل
کذلک جای غسل قوله تعالی مغتسل بارد
و شراب - مغسِل بکسر السین و فتحها جای مرده شستن
مغاسل ج - غسالة بالضم آب دست و روی
شسته یعنی مستعمل غسل مغسول شسته
فحل غسلة مثال همزة الذی تکسر الضراب و لا یلقح
و یقال لحنظلة بن الراهب غسیل الملائکة لانه
استشهد یوم احد فغسله الملائکة -
غضل - اغضالت - الشجرة - لغة فی اخضالت

غطل - غیطلة - درخت انبوه غیاطل ج -
و آهو - مادهٔ گاو باشیر غیاطل ج - و انبوهی
و برآمدگی و تاریکی شب -
غفل - غفلة - غفول بی خبری (عع ف اض ۲)
اغفال متعدٌ فیه و بیاد داشت ماندن چیزی را
و بی داغ کردن ستور را تغافل تغفل به قصد
غافل شدن از چیزی ارض غفل بالضم زمین مانده
که در وی اثر عمارت نباشد اغفال ای موات
دابة غفل بی داغ رجل غفل بی تجربه و المغفلة
التی فی الحدیث جا بنا الغنفقة -
غلل - غلة - م یعنی در آمد هر چیزی از حبوب
و نقود و جز آن غلات ج - غلل آب در میان
درختان اغلال ج - و آب که بر روی ریگ
گاه پیدا و گاه ناپیدا شود - و بالونه - و تشنگی
یقال غل الرجل مجهولاً یغل غللاً فهو مغلول ای
عطشان - غلیل سوزش تشنگی - و کینه - و داغ
خرما با سیست کوفته بجهت ستور - غلغلة شتاب
رفتن - مغلغلة پیغام که از شهر بشهر برند غال زمین
پست درخت ناک - و نبت سلم و طلح و گیاهی
غلان بالضم ج - بعیر غلان بالفتح سخت تشنه مغل
کذلک - و یقال نعم غلول الشیخ هذا ای الطعام
الذی یدخله جوفه - غلالة بالکسر سا ماکچه که در زیر
جامه و زره پوشند غل بالکسر کینه و کینه داشتن
(عع ف اک ۲) یقال غل صدره اذا کان ذا غش
و حقد - غل بالضم گردن بند اغلال ج -

وقیل للمرأة السیئة الخلق غلّ قملٌ۔ مغلول غل نهاده
ویقال ماله الّ وغلّ ای شیء من الیل وقیل
غلّه۔ غلّ ایضاً سوزش تشنگی غلّ بالفتح در آوردن
ودر آمدن یقال غلّه فالفعل متعد لازم یقال
غلّ الکبش قضیبه من غیر ان یرفع الالیه۔
یقال غلّ فلان المفاوز۔ غلول بالضم خیانت
کردن در غنیمت (ع ف اص ۲) قوله تعالی
وما کان لنبی ان یغلّ ویُغلّ ایضاً قری معلوما و
مجهولا فالاول ان یخون والثانی یحتمل ان یکون
بمعنی یخان ای یوخذ من غنیمته وبمعنی ان یخون
ای ینسب الی الغلول قال ابو عبیدة الغلول
من المغنم خاصة یقال غلّ من المغنم ای خان
واغلّ شانه در رفتن آب میان درختان تغلغل
کذلک۔ وغلّ البعیر اذا لم یرو۔ وفی الحدیث
لا اغلال ولا اسلال ای لا خیانة ولا سرقة
واغلت الضیاع غلّه گرد آب در زمین اغلال الضیاع
تشنه داشتن وغلّه قوم فرا رسیدن۔ وخوار بار
کشانیدن۔ ور دیانیدن زمین گیاهے را که
غال خوانند۔ و نیز نگریستن یقال اغلّ بصره ای
شدّد النظر۔ استغلال غلّه گرفتن وغلّه آوردن
خواستن۔ وبر کشانیدن غلّه داشتن۔
غمل۔ غمل۔ موضعے۔ و پوست خورش داده
پیچیده بجائے نهادن تا نرم شود وغمیل لغت منه
غمین بالنون مثله وخرما و میوه نیم رس را خوابانیدن
تا تمام رسد مغمول آنکه بروے چیزے در پوشند
تا خوے کند۔ و نبات که بر هم نشسته باشد و یکدیگر را
پوشیده غملول بالضم وادی با درخت وعلف
وکذلک کل ما اجتمع من شجر او غمام او ظلمة حتی
تسمی الرداء غملولا۔
غول۔ غول۔ ناگاه گرفتن وهلاک کردن
وخاک۔ وموضعے۔ و دوری بیابان۔ و کشیدگی
قوله تعالی لا فیها غول ای لیس فیها غائلة الصداع
در بودن ناگاه غول بالضم ج۔ و هر چه ناگاه
فرو گیرد و هلاک کند اغوال غیلان بالکسر ج۔
ویقال غالته غول ای وقع فی مهلکة۔ والغضب
غول الحلم لانه یغتاله ویذهب به وارض تغال
المشی ای لا یستبین المشی فیها من بعدها وسعتها
تغول گوناگون شدن وتغولت المرأة ای تلونت
مغاوله شتافتن اغتیال ناگاه کشتن غیلة بالکسر
اسم منه والاصل الواو مغول بالکسر تیغ کارد
که در میان عصا و تازیانه دارند۔ و نام مرد
غولان بالفتح گیاهے از شوره ها۔
غیل۔ غیل۔ بالکسر بیشه شیر لا یدخلها الا
غیول الغلام ای غلظ وسمن۔ غیلة بالکسر الجماع
مع الرضاع وفی الحدیث لقد هممت ان انهی
عن الغیلة۔ ویقال اغیلت الغیلة بود ر فلان
واغلال۔ و جنگل ومنه تغیل الشجر۔ غیلة زن فربه
اذا اشتبت امه وهی ترضعه۔ غیل بالفتح اسم
ذلک اللبن۔ واغالت المرأة ولدها واغیلت
اذا اسقته الغیل فهی مغیل۔ واغفال فلان ولده

انه غشی امه وهی ترضعه. غیل ایضاً آب روان که در گشتها رود و فی الحدیث ماسقی بالغیل ففیه العشر وماسقی بالدلو ففیه نصف العشر و بازوے سطبر پرگوشت غائلة بدی مغالة بالفتح کذلک. غوائل بلاها وتحتیها ام غیلان میوه درخت سمر. غیلان نام مردے وهو ذوالرمة بن عقبة الشاعر.

غیل المکان. جاے فراوان درخت شد ع ک اف ۲) غیل نعت منه ونخل غیل خرمابنان پیچان.

غیدل. گنجدل زندگانی بافراخی وفراوانی.

غدفل. کنجل مرد دراز بالا و شتر تمام خلقت کلان جثه و زندگانی فراخ و جامهٔ کهنه غدافل. ج. ومنه عزلی برداک من غدافلی قاله رجل سأل رجلان بکسوة فوعده فالقی اخلقانه فلم یکسه رحمته غدفلة بسجلة مهربانی فراخ وملاءة غدفلة چادر وسیع کیش غدافل کعلابط قچقار بسیار موے دم بغیر عدافل کذلک و غدفل امر وقع فی الاسمعین.

غرحلة. بجر وحلة حوب دستی.

غسول. الماء. آب را برانگیخت.

غشفل. کجعفر روباه.

غنبول. کز نبور پرندهٔ است.

رجل غلنتل. کنجدل گم نام ام غلنتل کنفتار.

غنجل. گنفذ سیاه گوش غناجل ج. غنجول بالضم دابهٔ است غیر معلوم الحقیقه.

عسقلانی. بالضم گنده سر

فصل الفاء

فال. فأل. م یعنی شگون افول ج. تفول فال گرفتن وفی الحدیث انه کان یحب الفال ویکره الطیرة افتئال کذلک. فئال نوعی از بازی کو وکان مقابلة مصدر منه.

فتل. فتیلة. پلیته رشته دانه خرما. ودرکم میان انگشتان فتل تافتن. وسپاکمی برگردانیدن ویقال مازال فلان یفتل من فلان فی الذروة والغارب ای یدور من وراء خدیعته. فتل بفتحتین دوری میان آرنج وپهلوے شتر مرفق افتل. قوم فتل الایدی ای بین الفتل.

فجل. فجل. بالضم ترب فجلة یکے رفتار بیران.

فحل. فحل. نرگشن. وستارهٔ سهیل. ونام مردے وحصیر وفی الحدیث انه علیه السلام دخل علی رجل من الانصار وفی ناحیة البیت فحل من تلک الفحول فامر بناحیة منه فرش ثم صلی علیه.

فحول بالضم فحال فحالة بالکسر ج. فحلة بالکسر مصدر منه افحال فحل بعاریت دادن. وفحلت ابلی ارسلت فیها فحلا افحیل گشتن با اصل نیکو از شتر یقال فحل فحیل. فحال النخل ج. وقد یقال فیها فحل وفحول ولا یقال فحال الا فی النخل.

استفحال بزرگ شدن کار تفحل به فحل مانستن امرأة بالفتح ای سلیطه.

خرمابنان تر یعنی بے بر فحاحیل ج. وقد یقال فرعل. فرعل. بالضم بچه گفتار. وفی المثل

اغزل من فرعل و هو من التغزل والمعاشقة۔
فسل۔ فسل۔ مرد ناکس مفسول مثله مفسلا ہ۔
افسال فسال فسول ج۔ فسالة بالفتح مصدر منه
فسولة بالضم کذلک دعع لصمیها) فسالة الحدید بالضم
سونش این مفسلة نهال خرما فسلان ج۔
فسکل۔ فسکل۔ بکسرتین اسپ که در میدان
سپس همه آید رجل فسکل مرد کاہل ناکس والعامة
تقول فسکل بالضم مرد کاہل ناکس والعامة
عشرة اولها المجلی وهو السابق ثم المصلی ثم المسلی ثم
التالی ثم العاطف ثم المرتاح ثم المؤمل ثم الحظی ثم اللطیم
ثم السکیت وهو الفسکل والقاشور ایضا۔
فشل۔ فشل۔ بالفتح چیزی از ساختگی ہودج
و مرد ترسنده بد دل افشال ج۔ فشل بفتحتین مصدر
منه دعع ک اف ۲) تفشل روان شدن آب
فلیشالة سریره۔
فصل۔ فصل۔ یک بخش از چهار بخش سال
و از سخن و از جز آن فصول ج۔ و جدا کردن
و جدا شدن متعد لازم صلته من۔ انفصال جدا
شدن فصال از شیر باز کردن کودک را
افتصال کذلک۔ مفاصلة جدائی کردن و
و شریک مفصل بکسر ۳ پیوند اندام و منفصل
الجبل من الرملة یکون بینهما رضراض و حصاه
صغار لصیغو ما ہ۔ مفصل دک اف ۲) زبان
فاصلة تمامی آیت قرآن۔ و یکی از اد
ادوات عروض و آن دو فاصله است و
صغری و کبری و فی الحدیث ان من انفق نفقة
فاصلة فله من الاجر کذا التفسیره ہی التی فصلت
بین ایمانه و کفره۔ فصیل دیوار در ون حصار
و شتر بچه از مادر جدا شده فصلان فصال ج
فصیلة الرجل گروه نزدیکان مرد تقال جاؤا
بفصیلتهم ای باجمعهم عقد مفصل رشته مروارید
که میان ہر دو لولوی وی شبه در کشیده باشند
تفصیل پیدا کردن۔ و جدا جدا کردن۔ و فصل
فصل ساختن کتاب و سخن را۔ و اندام اندام
کردن قصاب گوسپند را فیصل حاکم و حکم که میان
حق و باطل جدا کند۔
فضل۔ فضل۔ فضیلة فزونی خلاف نقص
و نقیصة۔ افضال نیکوئی کردن صلته علی۔
و رجل مفضال و امرأة مفضالة علی قومها
اذا کانت ذات فضل سمحة متفضل نیکوئی کننده
و فزونی جوینده بر اقران خود و منه قوله تعالی
یرید ان یتفضل علیکم و افزودن آوردن از چیزی
صلته من استفضال کذلک و نیکوئی جستن تفضیل
برگزیدن کسی را بر کسی و حکم کردن بر فضل کسی
مفاضلة نبرد کردن بفضل۔ فضلة فضالة زیاده
یقال فاضلته ففضلته ای غلبته بالفضل و
فضل منه شیء ف ۲ تفعیل من ۲ و فضل تفضیل
ک اف ۲ لغة فیه و اخری ایضا مرکبة من بابین
و ہو فضل تفضل دک اف ۲) و ہو شاذ لا نظیر له
قال سیبویه ہذا عند اصحابنا انما یجیء علی اللغتین

قال وكذلك التهم شنيهم وميت تموت وكدت تكبود
ويقال تفضّلت المرأة ومي متبتا اي لبست ازل متفضل
وذلك ثوب واحد لاكمي له كالخيعل ونحوه المرأة
فضل بضمتين مثال جنب وكذلك الرجل وانما
سقطت النون من كمي له للاضافة لان اللام كا
لمقحمة لايفند بها في مثل هذا الموضع كقولك
لااباك والاصل انه لا اباك ولاغلامي مالك
وهو بمنزلة لاتحبذ بك ولا اباك ولاغلامي لك
هذا الاعند اللام دون سائر حروف الخفض۔
ويقال انه لحسن الفضلة مثل الركبة والجلسة۔
فطحل۔ فطحل۔ مثال هزبر زمن الازمان
لم يخلق فيه الناس۔ فطحل بالفتح نام مردے۔
فعل۔ فعل۔ کردن فعل دع بفتحها) وقرئ
قوله تعالی واوحينا اليهم فعل الخيرات بالفتح فعل
بالكسر كردار اسم فيه فعال ج۔ مثال قدح وقداح
فعال بالفتح کرم ونیکوئی ومصدر ايضا مثل ذهاب
ويقال كانت منه فعلة حسنة او قبيحة۔ افتعال
بهتان ودروغ بافتن برکسے صلته بعلى انفعال
شدن کار يقال فعلته فانفعل كقولك كسرته فانكسر
فلل۔ فل۔ رخنه روے کارد وتيغ فلول
فكل۔ فكل۔ لرزه ولايبنى منه فعل يقال اخذه
افكل اذا ارتعد من برد او خوف۔ ج۔ سيف افل
نعت منه وهزيمت کردن لشکر را دع ف اص
۲) وشکستن فلل مصدر منه ايضا
يقال فلّه فانفل كسره فانكسر۔ تفلل رخنه شدن

وخشن روے تیغ وتفل مفلل اذا اصاب الحجارة
فكسرة۔ ويقال جاء فل القوم اي منهزموهم يستوي
فيه الواحد والجمع يقال رجل فل وقوم فل وفلول
وفلال بالكسر ايضا ويقال من فل ازل ومن
امر فل۔ فل بالكسر زمین خشک بے نبات
وزمى افلال چنان زمین رسیدن وبی ستور
ومال ماندن فليل فليلة موے انبوہ ودندان
تیغ شمشیر که رخنه شده باشد فلفل بالضم پلپل شراب
مفلفل شراب زبان گزد تفلفل قادمتا الضرع
اذا اسودت من يا فلان لاعلى اسبيل الترحم ولوكان
ترخيما لقالوا يا فلان وربما قيل ذلك في غير النداء
للضرورة۔
فهلل۔ فهلل۔ اسم من اسماء الباطل يقال
هو الضلال بن فهلل غير مصروف۔
فول۔ فول۔ باقلى ونحوه ايضا۔
فيل۔ فيل۔ پیل افيال وفيول فيالة دك اف ۲)
وح۔ فيال پیلبان رجل فيل الراى بالكسر اى
ضعيف الراى فال الراى كذلك۔ فيولة
سست راے شدن۔ دع ف اك ۲) تفييل
ضعيف راے کردن۔ وضعيف راے نسبت
کردن فيل دف اك ۲) مشدد اضعيف راے
فائل رگ ران وگوشت تندی درگ
فبكلين۔ کیر رحمین بلا۔
فنجل۔ كعفر ذكره النحاة وفسروه بالا
فنج۔ وعندی۔

وعندی انه وہم وانما اللانج ہو الفنجل لکنهم لیاذکر
وہ اوردہ۔
فنجل۔ آہستگی وبردباری پدیدار کردن وآمادہ شدن
وپارچہ بستر پوشید۔
فدانگل۔ کارہاے بزرگ۔
فرجلة۔ پاہا دور نہادن وشتابی کردن فرجول
بر وزن ومعنی فرجون یعنی لشت غارسنو۔
فرزال۔ بالکسر قید وکار آہنگران فرزلہ قیدہ
ورجل فرزل کقنفذ مرد وفرزک۔
الفرافل۔ کعلابط سویق ینوب عمان۔
الفرزلة۔ من الارض۔ زمین شوو سیلاب۔
فصعل۔ کزبرج وقنفذ گژدم یا بچہ خرد گژدم
ومرد ناکس۔
فعمل۔ بمعنی فعم است واللام زائدہ۔
فومل۔ بالضم والفتح وختلیت ہمچو درختا جیل
کہ خوشہ آن ہمچو خرما بار میگیرد وحید للاوزام الحارۃ
الغلیظة ولالشاب العین وہو افوقانة۔
فقل۔ بالفتح غلہ را باد دادن دعع ف اصن
ورفع الدق بالمفقلة وارض کثیرۃ الفقل زمین
بسیار غلہ ودہ وقد افقلت فقل بالضم ماہی است
خرد بقدر انگشتی زہر دار ناخورنی۔
فقحلة۔ بچارہ وخشم گرفتن فقحل بالضم لغت منه
فقعل بالفتح قبیلہ السبت از شیبان۔
فنجل۔ کزبرج زن پیتک وگردان چل۔
فنجل۔ کقنفذ سیاہ گوش وکجعفر مرد یکہ پیش پا یا
نزدیک نہد وپاشنہ ہا دور۔
فنجلة۔ دوری ساقہا وقدمہا ونوعیست
از رفتار سست فنجلی مثلہ۔
فندلة۔ والد الوزیر الکاتب ابی بکر بن ابی محمد
مفنشل۔ پراگندہ کنندہ لیقال اتانا مفنشلا
لحیته ای منتشار۔

فصل القاف

قبل۔ قبل۔ پیش وہو لقیض لعبد۔ قبل
بضمتین وسکون ۲۔ اندام پیش لفتیں دبر
ودفع السهم لقبل الهدف وبدبرہ ای من مقدمه
ومؤخرہ۔ ولیقال انزل فی قبل الجبل ای بسفحه
وذلک فی قبل الشتاء والصیف ای فی اوله۔
ولیقال اقبل قبلک ای توجه نحوک۔ قبلة بالضم
بوسہ وبالکسر جہت کہ روے بوسے آرند در نماز
ولیقال ماله قبلة ولا دبرۃ ای لاجهة لامرہ۔
ومن این قبالک ای جہتک۔ وعلیت قبالة
بالکسر دوال پیش نعل کہ میان انگشتان باشد
وقابلت النعل واقبلتها ای جعلت لها قبالین۔
واتخذت الامر بقوابله ای باوائله۔ قبالة بالکسر
نام نافی۔ دعع ک اف ۲) قابلة شب آیندہ و
نام ناف قبیل قبول مثلہ۔ قبول بالضم پیس
آمدن۔ ودزیدن باد صبا دعع ضه ا
ص ۲) بالضم ای تجاہہ یعنی رویاروے او قبالہ
ص ۲) ودلوار از ساقی گرفتن دعع ک اف ۲)
عام قابل مقبل سال آیندہ ولیقال قیح ا قمر

ما قبل و ماد بر وبعضهم لا یقول فیه فعل - قبول
بالفتح پذیرفتن وهو مصدر شاذ وتقبل کذلک دع ع
ک اف ۲) و باد پیش صبا و دبور قبل بفتحتین پایندی
زمین که پیش آید یقال رایت بذلک القبل تحفا
و در آمدگی پیش هر دو پای و بیرون آمدگی پاشنه
ویقال رأینا الهلال قبلا اذا لم یکن رئی قبل
ذلک والقبل ایضا اقبال السواد فی العین
علی الانف یقال قبلت عینه واقبلتها انا ورجل
اقبل نعت منه - شاة قبلاء التی اقبل قرناها
علی وجهها و بی اندیشه و استحضار سخن گفتن یقال
تکلم فلان قبلا فاجاد - و رجزته قبلا ان اذا
انشد شعره رجز الم یکن اعده و مهره که بر گردن اسپ
بندند بجهت چشم زخم و بجهت افسون والقبل ایضا
ان تشرب الابل الماء وهو ینصب علی افواهها
و جمع قبلة وهی الفلکة - ویقال رأیته قبلا ای
مقابلة و عیانا و قبلا بضمتین و قبلا دک اف ۲)
قوله تعالی او یأتیهم العذاب قبلا قری علی الوجهین
ای عیانا - قبل ایضا دک اف ۲) نیرو - و طاقت
یقال لی قبل فلان حق ای عنده و ما لی به قبل
ای طاقة - ولا اکلمک الی عشر من ذی قبل الجبل
وقبل ای فیما استانف - قبیل پذیرفتار - وجماعت
مردم زیاده از سه گروه چون روم و زنج و عرب
قبل بضمتین ج - قوله تعالی وحشرنا علیهم کل شیء
قبلا ای قبیلا و قبل عیانا - قبیل آنچه پیش رو به
فرود آرد ریسمان را رسیده و دبیر آنچه سپس رو به

بر آرد لوقت رشتن - و باکار و حریف قوم قبالة
بالفتح پذیرفتاری کردن دع ع ف اص ہ ک ۲)
عملة بالباء - ونحن فی قبالة ای فی عرافته وبکسر القاف
ایضا - قبیلة مردم قبایل ج - و پارهای کاسه سر ایضا
اقبال پیش آمدن و روی آوردن بر چیزی
نقیض ادبار یقال اقبل مقبلا بفتح الباء مثال
ادخلنی مدخل صدق و چیزی پیش کسی داشتن
یقال اقبلنا الرماح نحو القوم - واقبلته الشیء
ای جعلته یلی قبالته مقابلة دو کتاب را باهم راست
کردن - و رو بار وی شدن تقابل مثله رجل
مقابل بفتح الباء ای کریم النسب من قبل ابویه
اقتبال بر گرفتن کار را اقتبل امره ای استانفه
مقتبل الشباب جوان نو واقتبل الخطبة ای ارتجلها
استقبال پیش آمدن ضد استدبار شاة مقابلة
گوسپند پاره گوشت بریده و از پیش آونگان شده
بدان به پس آونگان گذاشته -
قتل - قتل کشتن تقول قتلة کذلک دع ع
ف اص ۲) مقاتل الانسان جایها که بزدن بجا
مردم کشته شود یقال مقتل الرجل بین فکیه و نیکو
دانستن چیزی را قوله تعالی وما قتلوه یقینا ای
لم یحیطوا به علما و یقال قتله خبرا و آمیختن شراب
باب قتال بالکسر کشش کردن قتال بالکسر
کذلک مقاتلة بکسر التاء کشش کنندگان قتل بالکسر
دشمن اقتال ج - ویقال هما قتلان ای مثلان -
اقتتال کشتن و ادن تقتیل بسیار کشتن قوله تعالی وقتلوا

تقتیلا شدد للکثرة رجل مقتّل مجرب۔ قلب مقتّل
مذلّل قتله العشق۔ استقتال کشتن خواستن رجل
قتیل وامرأة قتیل کشتهٔ رجل ونسوة قتلی فان
لم تذکر المرأة قلت هذه قتیلة فلان۔ ومررت بقتیلة
لانک تسلک به طریقة الاسم۔ امرأة قتول ای
قاتلة۔ قتال بالفتح نفس وتن ناقة ذات قتال
استوار تنا وری یقال قتله یعنی برتن زد او را
کما یقال صدره ورأسه وفاده ویقال قتل الرجل
فهو مقتول فان کان قتله العشق او الجن قیل
اقتتل ولا یقال فی هذین الا کذا۔ تقتل بحاجت
آمدن۔ و برگشتن۔ و ورنجیدن و رفتار یقال
فیه تقتّل الرجل لحاجته ای تأتی الیها۔ وتقتّل المرأة
فی مشیتها اذا تقلبت وتثنت وتکسرت وتقاتل
اقتتال کشتن کردن یقال تقاتلوا واقتتلوا و
لم یدغم لان التاء غیر لازمة ومنهم من یدغم ویقول
قتّلوا یقتّلون بحذف الالف من اقتتلوا ونقل
حرکة التاء الی القاف وتصدیق ذلک قراءة
الحسن الا من خطّف الخطفة ومن یکسر القاف فیهما
لالتقاء الساکنین فالفاعل من الاول مقتَّل
بفتح القاف ومن الثانی مقتِّل بکسرها واهل مکه
یقولون مقُتّل یتبعون الضمة الضمة۔

قتل۔ قتول۔ بالکسر وتشدید اللام مرد فرومایه
سست مثل عتول۔

قحل۔ قحول۔ بالضم خشک شدن دعع بفتحهما
تقحل مرد خشک اندام بد حال قحل بفتحتین ایضا
مصدر منه دعع ک ا ف ۲) شیخ قحل بالکسر والسکون
پیر پوست بر استخوان خشک شده القحل بکسر القم
پیر سال خورده اقحال خشک کردن قحال بالضم
بیماری گوسپند۔

قذل۔ قذال۔ بالفتح پس سر وهما قذالان
اقذلة ج۔ قذلة بضمتین کذلک۔ قذل جور
کردن و در پس سر زدن دعع ف احق ۲)

قذعل۔ قذعل۔ مثال سجل مرد خوار بے قدر
اقذعلال دشوار شدن۔ یقال ما عنده قذعملة
ای شئ۔

قذعمل۔ قذعملة۔ ایضا زن پست خسیس بتصغیر
قذیعم وشتر شگرف اندام قذعمل کذلک۔

قذعل۔ قندفیل۔ ستور شگرف سطبر وظن
انه معرب۔

قرزل۔ قرزل۔ بالضم نام اسپے۔ ومرد فرومایه

قرطل۔ قرطالة۔ تنگ بار خر قراطل ج۔

قرعبل۔ قرعبلانة بفتحتین جانورے۔

قرقل۔ قراقل۔ پیراهن زنان قرقل بفتحتین
یکے وتسمیه العامة قرقر۔

قرمل۔ قرمل۔ بالفتح درخت بے خار وفی المثل
ذلیل عاذ بقرملة۔ قرملی بکسرتین شتر کره بختی قرامل
شتران دوکوهانه۔ ومویے بند زنان۔

قزل۔ قزل بفتحتین لنگی رفتن دعع ک ا ف ۲
اقزل النعت منه۔ قزلان لنگان رفتن۔

قسطل۔ قسطیل۔ قصطل۔ گرد وقسطال لغة

فیه کأنه ممدود و منه سُمّي قلة فعلال في غیر المضاعف
قسطلانیه قوس قزح و سرخی شفق۔
قصل قِصل۔ بریدن سیف مقصل بالکسر
و مقصال ای قطاع۔ قصیل ما قطع من الزرع
و هو رطب قصلتُ الدابة علفتها القصیل قِصل
بالکسر ضعیف و فرومایه قصالة بالضم کفهٔ گندم
قصل في الطعام مثل الزوان۔ قصلة بالکسر
یکے کلهٔ شتر۔
قصمل۔ قصملة۔ ای قطعه مُقصمَل شبان سخت عصا
قصعل۔ قصعل۔ بضمتین ناکس مثل قرزل
قطل قطل۔ بریدن دع ع ف اک ۲) مقطول
قطیل لغت منه۔ نخلة قطیل اذا قطعت من اصلها
فسقطت و نام مرد۔ بند ع قطل بضمتین اے
مقطوع۔ مِقطلة بالکسر آنچه بوے برند مقاطل
ج۔ قطیلة پارهٔ از گلیم و جامه که خود را بوے
خشک کنند قاطول موضعے ست۔
قطربل۔ قطربل۔ بضمتین و تشدید الباء
موضعے بعراق۔
قعل۔ قعلال۔ بالضم گل انگور یقال اقعل
الکرم گل کرد رز قاعلة کوه بلند قواعل ج۔
تقعولة نوعے از رفتار۔
قفشل۔ قفشلة۔ مثله مقفشل تیرے که ملکونه را سخت
باشند۔
قفل۔ قفل۔ بالضم م۔ قفل بالفتح آنچه خشک
شود از درخت قفیل مثله۔ و گیاهے و تازیانه

درهم، قفلة درم باسنگ قفول از سفر
بازگشتن د ع ع ف اص ۲) قافلة گروه از سفر
بازگردیده قفول ایضاً خشک شدن د ع ع ف ا
ک ۲) خیل قوافل اسپان باریک شده اقفال
خشک کردن۔ و باز داشتن لشکر را از رفتن و
قفل کردن در۔ التقفل مثله مقفل الیدین بخیل
قیفال رگ سرو سرے معرب۔
قفعل۔ اقفعلال۔ براگرفتن دست۔
قفشل۔ قفشلیل۔ کفگیر معرب
قفل۔ قوافل۔ بالفتح قومے از خزرج۔
قلل۔ قلیل۔ اندک قُلُل ج مثال سرر و سرر
قوم قلیلون و قلیل۔ ایضاً قوله تعالیٰ واذکروا اذ انتم قلیل
قلة کمی و کم شدن د ع ع ف اک ۲) اقلال کم کردن و
فقیر و درویش شدن۔ و برداشتن تقلیل کم کردن
و کم نمودن قل بالضم کمی یقال الحمد لله علی القل والکثر
بالضم۔ والکسر جمیعاً۔ و یقال ماله قل و لا کثر نیست او را
کم و بیش و فی الحدیث الربوا وان کثر فهو الی قل
و یقال للمخذول هو قل بن قل۔ و قولهم لم یترک
قلیلا و لا کثیرا قال ابو عبیده فانهم یبدؤن بالادون
کقولهم القمران والعمران قلة بالضم سر کوه۔ و
بالاے هر چیزے۔ و تار سر مردم قلل بفتح اللام
ج۔ و خنور بزرگ قل بالکسر لرزه یقال اخذه قل
ای رعدة۔ استقلال کم شمردن۔ و بلند بر آمدن
و کوچ کردن۔ درخت برگرفتن قلال بالضم
اندک رجل قلقل و فرس قلقل بضمتین سبک

(۱) قسطنطنیه
(۲) ماه و قول المهری القصل من الطعام و موضوع ... ۱۲۰

معانی مرغے چون فاختہ فلقلان گیا ہے فلقل
بکسرتین گیا ہے کہ تخم سیاہ دار وقلقلۃ بانگ
کردن ۔ وجنبانیدن۔ قلقال بالکسر مصدر وبالفتح
اسی یعنی جنبش مثال زلزال وزلزال تقلقل
اضطراب کردن ۔
قمل ۔ قمل سپش قملہ یکے قمل لفتحتین باسپش
شدن ۔ وشکم کلان شدن دعع ک اف ۲) قملے
مرد حقیر قمل بالضم والتشدید کنہ واما قملۃ الزرع
فدوبتہ اخری تطیر کالجراد ۔ ویقال اقمل العرفج
والرمث اذا ابدا ورقہ صغارا اولما تنفطر ۔
قمشل قمشیل ۔ زشت رفتار ۔
قنبل ۔ قنبلۃ ۔ گلہ اسپ از سی تا چہل و گروہ
مردم قنابل ج ۔
قندل ۔ قندل ۔ کلان سر قال ابو عمرو ہو
قندل وعندل کلان سرو دراز سر قندیل بالکسر ۲
قنقل ۔ قنقل ۔ پیمانہ بزرگ ۔ ونام تاج کسری
قول ۔ قول ۔ قولۃ ۔ مقال ۔ مقالۃ گفتن دعع
ف امن ۲) ویقال کثر القیل والقال وہما اسمان
فیہما وقری قولہ تعالی ذلک عیسی بن مریم قال الحق
الذی فیہ یمترون وکذلک قالۃ یقال کثرت
قالۃ الناس ۔ رجل قول وقوم قول بالضم ۲ وتسکینہ
مثال صبور وصبر رجل مقول ومقوال بالکسر
فیہما وقیلۃ وتقوال وتقوالۃ مرد زبان آور بسیار سخن
مقول اک ف ۲) ایضا زبان ۔ وبعنی بلغت اہل یمن
مقاول ج ۔ قیل بالفتح ملک حمیر قیلۃ ملکہ واصلہ

قیل بالتشدید کانہ الذی لہ قول نافذ والجمع اقیال
واقوال وقول بالضم جمع قائل مثال راکع ورکع ۔
قال چوب کہ بر قلۃ زنند اقوال تقویل بر کسے سخنے
دعوی کردن یقال قولتنی مالم اقل واقولتنی ای
ادعیتہ علی وتقول علیہ ای کذب علیہ ۔ واقتال
علیہ ای تحکم ۔ مقاولۃ تقاول با کسے قول کردن
وگفت وشنید کردن والعرب تجری تقول وحدہا
فی الاستفہام مجری تظن فی العمل کقولہم متی تقول
الدار تجمعنا وعلام تقول الرمح یثقل ساعدی ای
متی تظن وعلام تظن فتنصب الدار والرمح کما تنصب
بالظن وبنو سلیم یجرون متصرف قلت فی غیر الاستفہام
ایضا مجری الظن فیعدونہ الی مفعولین فعلی مذہبہم
یجوز فتح ان بعد القول ۔
قہل ۔ تقہل ۔ زندہ ہیات شدن ۔ وگلکردن
حاجت رجل متقہل مرد پوست بر استخوان خشک شدہ
وبدحال مثل متقحل ۔ قہل ناسپاسی نعمت و
نیکوئی دعع لفتحتین) اقہال نیاپالیست مشغول شدن
ونفس خود را آلودن انقہال ضعیف شدن
وافتادن ۔
قیل ۔ قائلۃ ۔ میان روزے قیلولۃ نیم روز خفتن
خفتن قیل مقیل کذلک وہو شاذ دعع ف اک ۲)
فہو قائل وقوم قیل مثل صاحب وصحب وقیل
بالضم والتشدید ایضا ۔ قیل ارقیال نام مردے
وبعنی بلغت یمن واقیال الیمن ملوکہا ونیم روز
شراب خوردن تقیل مثلہ تقیل متعدد منہ

يقال قبله فيقبل اى سقاه نصف النهار فشرب
قبلة ما ورا دمن - وخزبج اثاله پراندافتن بيع
يقال اقلته البيع وقالته وهى لغة قليله ودرگذاشتن
گناه ولم يات هذا المعنى فى الصحاح والمجمل
والديوان وذكره الزورقى فى البيع فاقالنى
اياه - وتقيل فلان اباه اى اشبهه وقيال بالكسر نام
كوهى بلند در باديه -

قبعلة وقبعالة - باهم نزديك شدن پيش پاها
بادورى مردو شانگ وبارفتار سست
سست يا رفتار كسى كه گويا خاك را پا جدا
مى رود -

مقعقل كمقشعر تيرى كه درست تراشيده نشده باشد
وهو تصحيف مقعقل -

فخزلة - زود انداخت آنرا فخزله چوب دستى

قندويل - كلان سر -

قندعل - كجر وحل مرد گول -

قنداول - كعلابط فراخ -

قرلى - كزمكى پرنده ايست هوشيار رايرى الا
فرقا على وجه الماء على جانب يهوى ماجلديهى عينه
الى قعر الماء طمعا ويرفع الاخرى فى الهواء حذرا
ومنه المثل احزم من قرلى واحذر ان
راى خيرا تدلى وان راى شرا تولى

قرتل كجعفر مرد خوار ليتك قرشانه موش
مستر -

قرزحلة كجر وحلة زن لتيك واز مهره باى كودكان
ولاغران وخشبه طولها ذراع نحو العصا -

قرنفل - وقرنفول - سنجك وآن باره درختيست
بپايان هند افضل الافاوية الحارة واذكاها ومنه
زهر ويسمى الذكر ومنه ثمر ويسمى الانثى وزهره اذكى
كلاهما لطيف غواص مصفف للقلب والدماغ مقوليهما
نافع للخفقان والبصر والغشاوة والنكتة ماضوم
وطعام مقرفل ومقرنف مطيب به -

قرحلة - بالفتح كمان -

مقزعل - كمقشعر آنكه بربلندى غير مطئن باشد
وشتاب از هر چيز -

قزعل - كجعفر مرد كوتاه بچهره فرميلة نزه -

قسطبانة - بالضم نزه لغة فى القسبطينة -

قسمل - كزبرج شيز بچه وقبيله ايست از ازد قسمل
بالكسر پدر قبيلة قساملة وقساميل چند گروه است
از اعراب وقسملة لقب عائذ بن عمرو واخو جذيمة
الابرش لقب لجماله -

قصبل - الطعام - همگى آنرا خورد -

قصدال - بالفتح موضعيست كه از آنجا عنبر آورند

قصفل - الطعام همگى آنرا خورد وقصبلة مثله -

قعبل - كجعفر وزبرج فطر ونوعيست از سماروغ
و نباتيست ديگر سپيد رنگ وكالنبه كه در آن شير
نهند قعبول بالضم مثله منهما ونام مردى است و
بركنده شده درشت ورجل متعبل القدمين مرد
بسيار دور گذارنده پاها وقعبلة بروزن ومعنى قعبلة

قعطلة - انداخت آنرا وقرمن خواه خود را الطلب

قرص تنگ ساخت وقعطل فی الکلام اکثر منه و
حواس بن القعطل شاعر اسمه ثابت ولقب بالقعطل
لقول رجل من بنی زید بن ثمامة و شعر قعطل منی
الا بانی خالیا ۔ وقعطل حتی قد سمعت مکانیا ۔
قفشله ۔ بزدی تمام پذیر بردن چیزے ۔
قفنجل ۔ کسفرجل نام شخصے ۔
قفصل ۔ بالضم اسد ۔
قفطله ۔ من بین یدیہ ۔ ربود آن چیز را از روبروے من ۔
قمعل ۔ کقفند کالنبه بزرگ قمعول مثله یا کالنبه
خرد و دبیک تنگ گردن و پرنده خرد کوتاه گردن
وکوچک نول و مجلیه و تقمع علیه دفی راسه قماعیل
یعنی بر سر آن گره ها ست قمعوله یکے قمعال بالکسر
مهتر گروه و سردار شابان و قد قمعل یعنے مهتری
شابانان کرد و قمعالة سرنره کلان تر قماعیل غنچها
نا شکفته یقال قمعل النبت اے خرجت براعیمه ۔
قمنعل ۔ کن برنج گردن سیل وزن کوتاه قد ۔
قمنثلة ۔ بریدن خاک وقت رفتار نقفله مثله ۔
قنجل ۔ کقنفذ بنده ۔
قنجل ۔ کقنفذ بنده یا بنده بد ۔
قندمیل ۔ دفرک یا نافه سطر سر معرب کنده پیل
لتشبیه لها بالفیل ۔
قندحل ۔ کجر دحل مرد گول قندحل مثله ۔
قنفصل ۔ کقنفذ کوتاه ۔
قنعدل ۔ کسفرجل مرد گول ۔
قنعلة ۔ رفتار با گرانی و کقنفذ نام شخصے و نیز
ماده دفترک ۔
قهبلة ۔ گور خر درشت و لوع سبیت از رفتار قیقل
چهره یقال حیا الله قهبلک و قهبلة قال له ذلک
ادحیاه بحجبه حسنه ۔

فصل الکاف

کال ۔ کوالل ۔ بوزن عثلل کوتاه اکوئلال
مصدر رشته کمول لغت منه ۔
کبل ۔ کبل ۔ بند سطر کبلت الاسیر و کبلته ا
قیدته ۔ فهو مکبول و مکبل در عیع ف اک م) ودر لو شتگی
لب او لو فرو کبیل لفتحتین پوستین کوتاه مکا بلته باز
داشتن و تاخیر کردن در خریدن خانه همسایه
تا چون دیگر خواهد بخرد او شفعه طلب کند و قند کره
ذلک ۔ ویقال کبلتک و نیک ای اخرته ۔
کتل ۔ کتله ۔ بالضم یک لخت از صمغ و جز آن
کمتل بالکسر زنبیل بازده صاع کمتل کوتاه کتیله
نخله که دست بوے نرسد تکتل نوعے از رفتار
کنتال کوتال بزیادة النون ۔
کثل ۔ کوثل ۔ بن کشتی و بتشدید اللام ایضا ۔
کحل ۔ کحل ۔ سال قحط و هی معرفة لاید خلها
الالف واللام نیصرف ولا یقال کحلتهم السنون
ای اصابتهم دعلی بعضها) و آسمان ویقال کحرحت
الحل اذا لم یکن فی السماء غیم ۔ وفی المثل بارد
عراو کحل کحل بالضم سرمه ۔ و مال بسیار اکحل
رگ میانگی دست که آنرا رگ هفت اندام گویند
ولا یقال عرق الاکحل و هو دسرمه گون چشم

کحل بفتحتین مصدر منہ (ع ک اف ٢) ویقال (ع
لیس التکحل فی العین کالکحل + عین کحیل وامرأۃ
کحلاء کحل مکحال بالکسر میلیا سرمہ کشش مکحولتا مہ
مردے کحلہ بضمتین سرمہ دان مکحلان دو استخوان
بازوے اسپ تمکحل الرجل اے اخذ
مکحلۃ۔ کحل ایضاً سرمہ درکشیدن (ع بفتحہما)
اکتمل اکتحال کذلک۔ کحیل مصغر النفط کہ در
شتر مالند۔

کربل۔ کربلہ سستی پاے یقال ہو یمشی
کربلانۃ یمشی فی الطین و پاک کردن گندم
کربال بالکسر مندف کہ بدان پنبہ وپشم زنند
کربلا مقتل حسین علی رضی اللہ تعالیٰ عنہما۔

کسل۔ کسل بفتحتین کاہلی (ع ک اف ٢)
کسلان لغت منہ کسالی بالضم والفتح ج۔ و
ان شئت کسرت اللام مثل صحاری۔ امرأۃ
مکسال بالکسر لاتکاد تبرح مجلسہا و ہو مدح لہا
مثل نؤم الضحی۔ اکسل الرجل فی الجماع اذا خالط
اہلہ ولم ینزل واکسل الفحل ایضاً۔

کفل۔ کفل۔ بالکسر بہرہ و ہم چند چیزے قولہ تعالیٰ
یؤتکم کفلین من رحمتہ و آنکہ بر ستور نتوانند قرار گرفتن
اکفال ج۔ و گلیم کہ گرد کوہان شتر در پیچند تا
بر نشیند و ذوالکفل نام پیغمبرے علیہ السلام کفیل
پذرفتار کفالۃ بالفتح پذرفتاری (ع ف اف ٢)
یقال کفلت عنہ بالمال لغریمہ وکفلت بنفسہ
کفل پیوستہ روزہ داشتن تکفیل بہ پذرفتاری
دادن یقال کفلتہ المال واکفلتہ ایضاً ای ضمنتہ
ایاہ فتکفل ہو بہ کفلا وکفولا وتکفل قولہ تعالیٰ فقال
اکفلنیہا وعزنی فی الخطاب پس گفت بہرہ من کن
آنرا و غلبہ کرد مرا السخن را ویاروی کافل پذرنده
تعہد کسے وقری قولہ تعالیٰ وکفلہا زکریا مخففۃ
وبکسر الفاء ایضاً کفل بفتحتین سرین ویقال اکفلت
بکذا اذا لیتہ کفالک۔ کنفلیتہ ریش بزرگ۔

کلل۔ کل ج۔ بالفتح عیال مرد۔ وگرانی قولہ تعالیٰ
وہو کل علی مولیٰہ کلول ج۔ ویتیم۔ وآنکہ او را نہ
پدر باشد و نہ فرزند کلالۃ مصدر منہ وپسران عم
دور تر والعرب تقول ہو ابن عمی کلالۃ وابن
عم الکلالۃ اذا لم یکن لحا وکان رجلا من العشیرۃ
کلال کلالۃ ماندہ شدن کل ایضاً کلۃ بالکسر کلالۃ
کلول کند شدن شمشیر و زبان وچشم (ع ف ا
ک ٢) کلیل لغت منہ۔ کلۃ بالکسر ایضاً پرده تنک
وپشہ خانہ کل خضر وخضر واعلی اللفظ والمعنی وکل کو
لبعض معرفتان بلا الف ولام وفیہما معنی الاضافۃ
اضفت اولم تضف۔ اکلیل بکسرتین تاج مرصع
ویکے از منازل قمر۔ وابر اکلیل الملک گیاہے
از دار وہا کلکل بفتحتین کلکال الملک رجل کلکل و
وکلاکل مرد کوتاہ و درشت سخت گوشت اکلال ماندہ
کردن وخداوندشتران ماندہ شدن
وصاحب عیال وخویشان محتاج
شدن سحاب مکلل اے ملمع بالبرق۔
واکتل الغمام بالبرق اے لمع تکلیل ع

تازح پوشانیدن روضة مکللة مرغزار باگلهای شگفتہ
رجل مکلل مرد کوشا وجد کننده درکار ویقال حمل و
کلل ای مضی قدماً ولم یحجم وقد یکون کلل الصبیان
بمعنی جبن یقال حمل فما کلل ای ما جبن کانہ
من الاضداد ۔ انکلاس متبسم کردن یقال کشر وافتر
وانکل بمعنی ای تبدو منہ الاسنان وبروشنائی
برق نمودن تاریکی ابر ۔
کمل ۔ کمال ۔ بالفتح تمام وتمام شدن کمل
بالفتح والضم والکسر ازدو باب کامل ای تم ۔ الاکمال
تکمیل تمام گردانیدن کامل تمام ۔ ونام اسپے
وہم کملہ ۔ ویقال اعطہ ہذا المال کملاً ای کلا ۔
استکمال تمام کردن خواستن کملول بالضم بابان
وگیاہے کہ آنرا برغست خوانند ۔
کہل ۔ کہول ۔ مرد میانہ سال کہلة مونث و
فی الحدیث ہل فی اہلک من کاہل ۔ قال ابو عبید
من کاہل ای من اسن وصار کہلا ۔ کاہل میان
دو کتف ستور وفی الحدیث تمیم کاہل مضر وعلیہا المحمل
وپدر قبیلہ از اسد اکتہال دو مویہ شدن وتمام
رسیدن نبات یقال اکتہل النبات ای تم طولہ
وظہر نورہ ۔ کنہل بکسرتین نام جائے یا آبے ۔
کہبل ۔ کنہبل ۔ بفتحات وبضم بائہ ایضاً نوعے
از درخت نون زائدہ ۔
کول ۔ کولان ۔ بالفتح بروسے وعلف تکول
گردن آمدن ۔
کیل ۔ کیل پیمانہ ۔ وپیمودن (ع ف اک ۲)

مکال مکیل بالفتح کذلک وہو شیار وہو شاذ لان المصدر
من ہذا الباب مفعل بفتح العین ۔ یکیال بالکسر پیمانہ
والاسم کیلة ۔ ویقال انہ لحسن الکیلة مثل الجلسة
والرکبة وفی المثل احشفاً وسوء کیلة ای اتجمع ان تعطینی
حشفا وان تسئ لی الکیل ۔ وکلتہ بمعنی کلت لہ ومنہ
قولہ تعالیٰ واذا کالوہم او وزنوہم ۔ واکتلت علیہ ای اخذت
منہ یقال کال المعطی واکتال الآخذ مکیل مکیول مثل
محیط ومخیوط بالنقص والتمام ویقال کول الیضاً
وبوع واصطوم الصید واستون بالہ تقلب الیاء
واواً احین ضم ما قبلہا لان الیاء الساکنة لا تکون
بعد مضموم ۔ مکایلة بکایل بیکید بگیر نمودن فہو کایل
ومتکایل بلا ہمز کال الزند ای لم یخرج نارا ۔ کیول
بالفتح والتشدید آخر صف فی الحرب وفی الحدیث و
ان رجلا اتی رسول اللہ علیہ السلام وہو یقاتل
العدو فسالہ سیفا یقاتل بہ فقال لہ فعلک
ان اعطیتک تقوم فی الکیول فقال لا فاعطاہ
سیفا ۔ ویقال تکلی الرجل ای قام فی الکیول والا
تکیل وہو مقلوب ۔
کبرل ۔ کسفرجل ملخ ذوک تر ویچہ کوہ کردانک
یا کوہ کردانک ۔
کبوتل ۔ کسمول ملخ عن ابن خالویہ رض ۔
کحثلة ۔ کلان شدن شکم ۔
کمدل ۔ کمعظم ستبرہ وگندلی وہمبدل
رستنی ست کہ در یا روید و ذوک نزدیک کوہ
کردانک در یا روید ۔

کندمل ـ کقنفذ کوهیست در میان بحرین برابر قریهٔ وصم ـ
کرمل ـ کزبرج آ ابیست میان دو کوه طی قلعه ایست بکنار دریاے شام و دهیست بفلسطین ـ
بکنار دریاے شام و دهیست فی القاف ـ
کسملة ـ ز و یک گام رفتار کردن ـ
کوشلة ـ و کوشالة ـ نرهٔ کلان ـ
کوفل ـ بالفتح سرگین هر حیوان و قتکیه آید ـ و
کعل ـ بالفتح دور کردن د ع ف ا ح ۲) ـ
بر کے که بجاے هاے تجفار چسپیده باشد و مرد کوتاه سیاه جرده کعل کهر و مثله و شیان بد و خرماے چسپیده و توانگر زفت ـ و تکعل اشتد الفراق
تکعل المحدث سخت خشمگین و آنکه سرین خود را بجنباند
کعطلة ـ سخت دویدن یا آهسته رفتن ضد
کعطل بیده بدست خود خمیازه کرد و باز بدو
اسد کعطل و مکعطل ـ
کعظل ـ لغة فی کعطل فی جمیع معانیه ـ
کنتل ـ کجعفر و علابط بسیار سخت و ناقة کمثله الخلق
مثلا الخلقة مجتمعه ـ
کنثیل ـ بفتحتین کوتاه ـ
کمهل ـ پارچه هاے خود را فراهم آورده براے سفر بسیت آنرا و کمهل علینا امره منعنا خفته اـ و
کمهل الحدیث ای اخفاه و عماه و کمهل المال جمعه
و المکمهل المنقبض بشد و تشنت و از سرمایه کحده شد
و تکمهل فراهم آمد و المکمهل کمز عفر بلنیهٔ نا فلجیده ـ

الکنبل ـ کقنفذ و علابط سخت درشت کنابل
بالضم مو فیح سست ـ
کنتال ـ کجبر و حل کوتاه ـ
کندلی ـ و بیذ نباتے است که آب در یار وید
و تعریف بالشورة قشرة الایدع بید بلخ به وصمغه
جید للباءات ـ
رجل کنفلیل ـ اللحیة مرد انبوه ریش و لحیة
کنفلیلة ریش انبوه ـ
کنهدل ـ کسفرجل و فزک سبطر و بسیار سخت ـ
کنهبل ـ کوتاه و درختان بزرگ کنهبل مثله ـ
کهدل ـ کجعفر زن جوان فربه و پیرزال من الاضداد
و نتنداد دختر نوجوان و نام شخصے و شاعرے ـ
کهمل ـ گران جان ناگوار و اخذ الامر کهملا یعنی
همگی آن کار را گرفت ـ

فصل اللام

لعل ـ لعلّ ـ مکرو هی کلمة شک و اصلها عل
و اللام زائدة لعلیّ افعل و لعلنی افعل ـ
لیل ـ لیلی شب و هو واحد بمعنی جمع واحدها
لیلة مثل تمرة و تمر و قد جمع علی لیال فزادوا
الیاء علی غیر قیاس کاهل و اهال و یقال کان
فی الاصل لیلاة محذوف لان تصغیر یا لیلیة
لیل الیل و لیلة لیلاء و لیل لائل شب تاریک
ملائیلة شب مزد کردن مثل میا ومة من الیوم
لیلی نام زنے لیالی نح ـ لیل ایضا و الدالکروان
و النهار ولد الحباری و سماطائر ان ـ

لتلة - بالفتح موضعیست -

لمال - بالفتح سرمه و بالضم و تلمل لغة فی تلمظ -

لولاء - سختی و گزند و آل جد والد احمد بن علی بن احمد الفقیه و مناه بالفارسیة کنگ و العبدی والمازنی والغفاری -

فصل المیم

مثل مثل - بالکسر مانند یقال هذا مثله و مثله بفتحتین والعرب تقول هو مثیل هذا بالتصغیر و هم امثالهم یریدون ان المشبه به حقیر کما ان هذا حقیر - مثل بفتحتین داستان امثال ج - تمثیل نگاشتن پیکر نگاشته مانند پیکرے تمثال بالکسر پیکر نگاشتن بالکسر مانند - و کالنبذ و لستبر مثل بضمتین و سکون ۲ تماثیل ج - مثول بالضم بخدمت پیش ایستادن و بر زمین چفسیدن و هو من الاضداد - ماثلة چراغ پایه ماثل رسوم - مثل گوش و بینی بریدن (ع ف اعن ۲) والاسم المثلة بالضم و مانند شدن بچیزے صلة بالتاء - مثلة (دهن ۲) عقوبت مثلات ج - امثال مثله کردن کشته را و اقدنی - و فلان امثل القوم ای ادناهم الی الخیر و هم اماثل القوم و یقال للحاکم امثلنی و اقصنی و اقدنی - و فلان امثل القوم ای ادناهم الی الخیر و هم اماثل القوم ای خیارهم - مثلی تانیث الامثل - مثالة بالفتح گرامی و افزون شدن - (ع لضمها) تماثل از بیماری به شدن و هو الیوم امثل لغت منه تمثل بهذا البیت و تمثل هذا البیت بمعنی - امتثال فرمانبرداری نمودن -

محل - محل - آبله افتادن و شوخ گستن دست از کار (ع ف اعن ۲) و یقال ایضا مجلت یده بالکسر مجلا امجال متعد منه - و جاءت الابل کانها المجل ای ممتلئة کامتلاء المجل -

محل - محل - خشک سال و تنگی یقال بلد ماحل و زمان ماحل و ارض محل و ارض محول کما قالوا بلد سبسب و بساسب یریدون بالواحد الجمع - امحال خشک شدن شهر فهو ماحل و لا یقال ممحل الا شاذا مکروبدی یقال محل به الی السلطان ای سعی به فهو ماحل و محول - و فی الدعاء و لا تجعله ماحلا مصدقا - مماحلة مماکره - تمحل مکر نمودن تماحل دراز سبب متماحل بیابان دراز بے پایان و فی الحدیث[له] امور متماحلة ای فتن یطول امرها محال محالة چرخ دلو بزرگ محالة ایضا فقاره ممحل شیر مزه گردانیده -

مذل - مذل - بالکسر ۲ و مذره - و آنکه خود را باز نتواند داشت و بالمعجمة کنداک - تمذل دستار بر سر و مندیل بر تن در پیچیدن لغة فی تندل -

مذل - مذل - بکسر ۲ و مذره - و آنکه خود را باز نتواند داشت مذل بفتحتین سستو آمدن از نگاه داشتن سر کسے - و خواب شدن پاے (ع ک اعن ۲) و یقال ایضا مذلت نبستری امذل بالضم مذلا اے قلقت و ضجرت حتی اتیته - والامذلال الاسترخاء والفتور والتمذل مثله - مذیل بیمارے که از هم

له وفی کلام علی کرم الله وجهه ان من ورائکم امورا متماحلة ای فتنا یطول شرها ولیس بحد شب کما توهمه الجوهری ۱۲ ق

نباید ضعیف ۔
مرجل ۔ ممرجل ۔ بالضم نوعے از جامہاے منقش
قال سیبویہ مراجل سمیهان نفس الکلمة وهی
ثیاب الوشی ۔
مرطل ۔ یقال مرطلہ بالطین ای لطخہ ۔
مسل مسیل بفتحتین آب راه ای مسیل ۔
مصل مصل ۔ ترف مصلة آب کہ از ماست
یعنی سوزمه بیرون تراید و انچه از خم و جراحت
تربد یقال مصل الجرح ای سال منه شئ یسیر ۔
ومصالت استه اذا قطرت قلیلا قلیلا عطاء ماصل
ای قلیل ۔ امصال تباه کردن و بہ مانالیست
خرج کردن مال را ۔ و بچه افگندن زن که هنوز
مضغه باشد ۔ دوشیدن شبان گوسپند را شاة
ممصل و ممصال وهی التی لبصیر لبنها متنبر الما
فی العلبة قبل ان تحقن ۔
مطل مطل ۔ دراز کشیدن آهن را دع
ف اص ۲) مطول ای ممدود و بر داشتن وام را
یقال مطله و ماطله بحقه ۔
معل معل ۔ ربودن و شتاب رفتن و معلنی
عن حاجتی و امتعلنی ای اعجلنی وخصی کردن خر را
حمار ممعول و شتاب کردن در کار ۔ و بریدن و
تباه کردن یقال لاتمعلوا ارکانکم ای لاتقطعوا بعضها
من بعض ۔
مغل مغل بفتحتین در شکم ستور از علف
با خوک خوردن دع ک اف ۲) یقال به مغلو

شدیدة ۔ امغال خداوند ستور با درد شکم شدن
و غمازی کردن یقال امغل به مغلة مثل و نز
کر لبسالے دو بار زاید و بہ امغلت غنم فلان وهی
غنم مغال بالکسر ۔ ممغل زنے کہ بچہ از شیر باز
نکرده بدیگرے آبستن شود و سال تر اید
مغل بد گفتن کسے را پیش کسے دع کنهما) یقال انه
صاحب مغالة بالفتح ۔
مقل مقل ۔ بالضم نوعے از دار و ها مقلہ بیپی
و رون چشم مقل بالفتح نگریستن دع ف اص ۲)
یقال مقلته ای نظرت الیه بمقلتی و فرو بردن با
و جز آن وفی الحدیث اذا وقع الذباب فی طعام
احدکم فامقلوه ثم انقلوه فان فی احد جناحیه سما
وفی الآخر شفاء وانه یقدم السم و یوخر الشفاء ۔
مقلة سنگے کہ بدان آب بخش کنند تما قلیل بگیر را
از آب فرو بردن ۔
مکل مکلة ۔ بالفتح والضم آب کہ در تک چاه
اندک اندک گرد آید مکلت البئر ای قل ماؤها
و اجتمع فی وسطها ۔ ویقال اعطنی مکلة رکیتک
ای جمة فی رکیتک والبئر مکول والجمع مکل ۔
ملل ۔ ملة ۔ ملالة ۔ ملل ستوه آمدن دع کا
ف ۲) یقال مللته و مللت منه استملال کذلک
یقال رجل مال و مل ملول وملولة و ذو ملة وامرأة
ملولة کلها نعت منه ۔ املال لستوه آوردن یقال
امته داله علیه ای اسامه ۔ ویقال املّ فاضل
تولّ علیه بمعنی املی علیه القیال یقال املت

علیہ الکتاب والملیۃ بمعنیً - وملمت الثوب بالفتح اذا خطتہ الخیاطۃ الاولی قبل الکف - ملۃ خاکستر و ریگ گرم ملمت الخبزۃ ملا کو ماچ کردم امتلال کک ملیل مملول کوماج یقال اطعمنا خبز ملۃ وخبزا ملیلا و لا تقل اطعمنا ملۃ قال ابو عبیدۃ الملۃ الحفرۃ نفسہا ملیلۃ حرارۃ یجدہا الرجل وہی حمی فی العظم یقال بہ ملیلۃ وملال بالضم - وہو یتململ علی فراشہ وتململ ذا الم یستقر من الوجع کانہ علی ملۃ - ملل بفتحتین نام جائے طریق ممل کشادہ ومساوک ومل فلان یمل اذا اقرا ہی یا امتلال کذاک - ملۃ بالکسر کیش وشریعت مملول بضمتین میل سرمہ -

مول - مال - خواستہ اموال ج مویل تصغیرہ والعامۃ تقول مویل بالتشدید ورجل مال ای کثیر المال - مول مؤل بالضم با مال شدن تمول متلہ (ع ف اض ۲ ع ک اف ۲) مثل خاف یخاف تمویل مال وار گردانیدن سول بالضم عنکبوت مولۃ یکے -

مہل مہل - بفتحتین آہستگی وزمان امہال تمہیل زمان دادن مہلۃ بالضم اسم فیہ - استمہال مہلت خواستن تمہل درنگ کردن امہلال معتدل وراست ایستادن - وآرمیدن وسستی وقولہم مہلا یا رجل ویا رجلان ویا رجال ویا امراۃ سوء ای امہل فاذا قیل لک مہلا قلت لا مہل واللہ لا تقل لا مہلا واللہ وتقول ما مہل واللہ بمغنیۃ عنک شیئا - مہل بالضم مس گداختہ قولہ تعالی

بمار کالمہل وزردی زیت - وریم وزرداب وفی حدیث ابی بکر رضی اللہ تعالی عنہ ادفنونی فی ثوبی ہذین فانما ہما للمہل والتراب -

میل میل - میلان ممیل ممال مثل معیب معاب فی الاسم والمصدر خمیدن وازراہ خمیدن صلاۃ بعن دجور کردن صلاۃ بعلی - امالۃ خم دادن میل بفتحتین کژی وخم وخلقت یقال رجل امیل العاتق وفی عنقہ میل - امیل ایضا آنکہ شمشیر نباشد باوے وآنکہ بر زین راست نتواند نشست میلا ریگ تودہ وفرک دو درخت بسیار شاخ تمایل بیچ بیچان رفتن استمالت سوے خود جنبانیدن کسے را بسخن خوش ونیکوئی تمیل متردد بودن میان دو چیز میل بالکسر منتہای درازی بصر از زمین وچوب سرمہ کشتی وآہن و جراح وکحال وسہ یک فرسنگ وقلم تختہ خاک - مؤولۃ - ومالۃ - فربہ و دوغ کشدن مرد (ع بفتحہا وک اف ۲) مال بالفتح وگگتف نعت منہ مالۃ مؤنث منہ وجار امرا مال لہ مالا وما مال مالہ ای لم یستعد لہ ولم یشعر بہ مالۃ باغ وآسیا سیال ج متلہ - جنبانید وحرکت داد آنرا (ع ف اض ۲) مأخل - گریزندہ مالخ مثلہ - مرولۃ - کار خود را استوار نکردن - امرخل السحاب - ابر پریشید امرخل الثلج برف گداخت قلب از امہل - مثل - کم دو شیدن ممثل کمنبر نرمی دوشندہ

تمثیل کم شیر فرود آوردن شتر تا ده یا پراگنده شدن شیر آن یقال شلت لناقة و اشتل السیف شمشیر را برکشید مثلة شلة موشیل بالضم و بهیت عنها غانم بن حسین الفقیه ابو الغانم الموشیلی و منسوب الی موشیلی و هو کتاب للنصاری وجده کان نصرانیا مشول کم شدن گوشت و فخذ ماشلة ران کم گوشت و رجل مشول الفخذ۔

اضمحل۔ بروزن و معنی اضحل۔

میکائیل۔ و میکائین۔ بکسرہا نام فرشتہ ایست معروف عم۔

ممار صحصل۔ بالضم خرد رشت۔

فصل النون

نال۔ نالان۔ نوعی از رفتار که گوئی بر پشت بار دارد و رجل نؤل و ضیع نؤل نعت منه۔

نبل نبل۔ تیر و هی مونثة ولا واحد لها من لفظها و قیل هو واحد و جمعها نبال ع انبال نال تیر دار و باخفتان نابل مثل لابن و تامر۔ نابل ایضا تیرگر و گان حقه ان یکون بالتشدید مثل جعاب و قواس نبالة مصدر ره و ایضا زیرک در کار و انبل القوم اعطیتهم النبل و یقال ما انتبل نبله الا بآخرة ای ما انتبه له و ما بالی به و فیها اربع لغات یقال ما انتبل نبله و نباله و نبالته و نبالة و نبلة بالضم عطیه نبل ج نبل آگاهی و فضل نبالة مصدر منه (ع بفتحهما) نبیل نعت منه نبل بفتحتین ج مثل کریم و کرم۔ و ایضا کبار القوم و صغارهم و هو من الاضداد و نبیلة شگرف۔ و مرد انبل درض ا ف ۲) سنگ استنجا و فی الحدیث اتقوا الملاعن و اعدوا النبل و المحدثون یقولون بالتحریک مثالة نبرد کردن به تیر انداختن یقال نابلته فنبلته ای کنت اجود منه نبلا و یکون ذلک فی النبل ایضا نبل بالفتح تیر انداختن و غالب آمدن به تیراندازی و فضل۔ و بمصلحت شتر قیام نمودن و راندن سخت ستور را (ع ع ف ۲ ض ۲) استنبال تیر خواستن انبال تیر دادن تنبیل دادن یقال نبلنی حجارة للاستنجاء ای اعطنی و نبالت فلانا بطعامی ای ناولته شیئا بعد شیئ تنبل تیز دستی نمودن و تیر باخود داشتن و فضل نمودن از خود و مردن شتر و مردم و جز آن تنبال بالکسر کوتاه۔

نتل نتل۔ کشیدن به پیشانی و بقیة شتر مرغ که در وی آب پر کنند و در بیابان دفن کنند نتل بالتحریک مثاله انتتال پیش از صف شدن یقال استنتل من الصف ای تقدم اصحابه و آمادگی کردن کار را صاحبه باللام۔ تناتل انبوه شدن جماعت ناتل بفتح التاء نام مردی از عرب۔

نثل۔ نثلة۔ زره فراخ مثل نثرة یقال نثل درعه ای القاها عنه و یقال نثرها مثله خاک چاه نثل خاک از چاه بیرون آوردن (ع ع ف ض ۲) انتثال کذلک و یقال حفر تک نثل بفتحتین ای محفورة نثیل سرگین یقال لکل حافر نثل و نثل اوراث و نثلت کنانتی اذا استخرجت ما فیها من النبل

وکذالک اذا انقضت ما فی الجراب من الزاد وتناحل
الناس الیه ای انصبوا۔
نجل نجل۔ نسل و فرزند و زه و یقال نجله ابوه
ای ولده۔ فرس ناجل ای کریم النجل وانداختن
چیزیرا (ع ف ض ۲) یقال تنجل الناقة الحصی
بمناسمها و به نیزه زخم فراخ زدن یقال نجله ای
طعنه واوسع شقه و شگافتن پوست را و باز کردن
اهاب منجول و نجلت الارض اخضرت ای ارتزت
یعنی زهاب ناک شدن زمین و پیش پای زدن
کسی را چنانچه در غلطد و یقال من نجل الناس
نجاره ای من شار هم شارده و بیرون آوردن
استنجال بسیار زه شدن زمین نجیل شکستهای
برگ هرم و آن نوعی از درختان شوره است نواجل
شتران که آن برگ را بخورند منجل بالکسر داس
نجل بفتحتین فراخ چشم شدن (ع ک اف ۲)
رجل انجل و عین انجلاء و طعنة نجلاء نعت منه
نجل ج و سنان منجل ای واسع الطعنة انجیل
بالکسر کتاب عیسی علیه السلام یذکر و یؤنث فمن
انث اراد الصحیفة ومن ذکر اراد الکتاب۔
نحل نحل۔ زنبور نحلة یکی فیقع علی الذکر والانثی
حتی تقول یعسوب وهو ذکر منه ولاغر۔ و سخن
بستن بر کسیکه او نگفته باشد منحول شعر و سخن
بربسته بر خود که دیگری گفته باشد نحل بالضم
عطیه دادن (ع بفتحها) نحلی علی بالضم عطیه نحلة
بالکسر کابین زن دادن بی عوضی و بی طلبی
و پیدا کردن و نامیدن کابین را و دعوی کردن
نحول لاغری ولاغر شدن (ع بفتحها) انحال متعد منه
ونحل جسمه بالکسر ایضا و بالفتح افصح جمل ناحل ای
مهزول۔ سیوف نواحل شمشیرها باریک و تنک
شده انتحال شعر دیگری را بر خود بستن تنحل مثله
و ایضا خود را بندهی بستن۔
نخل نخل۔ نخیل۔ درخت خرما نخلة یکی نخل
ایضا نوعی از زیور۔ و بیختن نخالة بالضم
سبوس منخل بضمتین پرویزن و هو احد
ما جاء من الادوات علی مفعل بضمتین و
بفتح الخاء ایضا لغة۔ انتخال استقصا
کردن و بهتر را گزیدن تنخل گزیدن ناخل الصدر
ای ناصح۔ بطن نخلة نام موضعی میان مکه و
طائف متنخل بفتح الخاء مشددا نام شاعری
متنخل بکسر الخاء نام شاعری از هذیل۔
ندل ندل۔ از جائی بجائی بردن و ربودن
و ندلت الدلو اخرجتها من البئر رجل مندل (ک
ف ۲) نعت منه مندیل بکسرتین دستارخوان و
دستار که بر میان بندند یقال تندلت بالمندیل
تمندلت ایضا۔ مندلی بوی خوش مندل شهری
از هند که آن عطر بوی منسوبست بندلان بضم
الدال و فتحها قدر نخک یعنی آنکه شب باخیانان
نماید که مردم را فرو میگیرد و هو مقدمة الصرع
نودلان و دلیتان منودل بکسر الدال بیر جنبان
از غایت پیری و یقال نودلت خصیاه ای استرخنا

ومشی الرجل سَنو ولاء ای مشی مسترخیا- اندوال له روان شدن شکم-

نذل نذالة- فرومایه شدن (ع بضمهما) فهو نذل ونذیل نعت منه-

نزل نزل- بالضم انچه پیش مهمان فرود آینده نهند از طعام وجز آن انزال ج وفزونی وبرکت نزل بفتحتین مثله یقال طعام کثیر النزل والنزل نزالة صلب وصاف شدن زمین چنانکه باندک باران سیل ازوی روان شود (ع ک اف ۲) ارض نزلة (ک ۲) ومکان نزل نعت منه خط نزل ای مجتمع ویقال وجدت القوم علی نزلاتهم ای منازلهم وعلی استقامتهم- نزول فرود آمدن منزل بفتحتین کذلک (ع ف اک ۲) منزل (خط ک ۲) جای فرود آمدن- وسرای وآبخورد منزلة مثله وایضا مرتبه وحرمت وهی لا تجمع- تنزل ایضا فرود آمدن بمعنی استنزال از مرتبه فرود افتادن وفرود فرستادن منزل بفتح انزال کذلک وفرود فرستاده قوله تعالی انزلنی منزلا مبارکا- تنزیل فرود فرستادن وترتیب دادن تنزل بدرنگ فرود آمدن انزال فرود آوردن نزالة بالضم آب مرد نزال مثل قطام بمعنی انزل وهو معدول عن النازلة نزال بالکسر فرود آمدن دو گروه باهم در حرب نازلة سختی نزلة زکام یقال به نزلة وقد نزل یستعمل مجهولا- یکبار فرود آمدن ومنه قوله تعالی ولقد رآه نزلة اخری ای مرة

نزیل المهمان فرود آینده وقوله تع جنات الفردوس نزلا قال الاخفش هو نزول الناس بعضهم علی بعض

نسل نسل- فرزند وزه- وزادن (ع ف ا ض ۲) وبر انداختن مرغ وافتادن آن وریختن پشم متعد لازم انسال کذلک ووقت پشم ریختن شدن ستور را- وپیشی کردن بر قوم یقال انسلت القوم ای تقدمتهم- تناسل از یکدیگر زادن نسولة بالفتح ناقه که بجهت زه نگاه دارند- نسل بفتحتین شیر که از پستان بی دوشیدن بیرون آید نسیل عسل گداخته واز موم جدا شده- وانچه افتد از پر وپشم وجز آن نسال بالضم کذلک- نسل نسلان جامه از کتف افتادن وشتاب دویدن (ع ف اک ۲ وض ۲) قوله تعالی الی ربهم ینسلون

نشل نشل- گوشت برکشیدن از دیگ (ع ف ا ض ۲) انتشال کذلک- منشل منشال بالکسر آله گوشت برکشیدن از دیگ فخذ ناشلة ران کم گوشت نشیل گوشت بی توابل پخته منشلة بفتحتین جای خاتم از خنصر-

نصل نصل- پیکان وتیغ وکارد ونیزه نصول نصال ج منصل بضمتین (وض اف ۲) تیغ نصول زائل شدن رنگ حنا از دست- وبیرون افتادن پیکان از تیر وسم از ستور وموی از خضاب یقال لحیته ناصل بلا با (ع ف ا ض ۲) ودر ماندن پیکان در جائی وهو من الاضداد تنصیل پیکان از تیر بیرون کشیدن یقال انصلت السهم

له وانزال [illegible] (دل) [illegible] ۱۲ ق

وهو كقولهم قردت البعير و قذيت العين اذا نزعت منه القراد والقذى و پيكان در نشاندن در تير وهو من الاضداد ـ انصال سنان از نيزه بيرون كردن و كان يقال لرجب فى الجاهلية منصل الاسنة ومنصل الال لانهم كانوا ينزعونها فيه ولا يغزون نصيل پيوند ميان گردن و سر من تحت اللحيين تنصل بيزار شدن از گناه و بيرون كشيدن خود را استنصال بيرون كشيدن يقال استنصل الصيف السفا يعنى افگند باد گرم خاك را ـ

نضل مناضلة ـ نضال تير اندازى باهم كردن يقال ناضلته فنضلته اى غلبته فى النضال انتضال تناضل كذلك و سخن و شعر نبرد كردن يقال انتضلوا بالكلام والاشعار ـ وفلان يناضل عن فلان اذا تكلم عنه بعذره ودفع ـ انتضال ايضا دست انداختن شتر در رفتن و برگزيدن نضلة نام مردى ابو نضلة كنيت هاشم بن عبد مناف

نطل ج ناطل ـ كوزه كه شراب بپيمايند بوى نياطل ج نيطل دلو ـ و سختى نطول بالضم آب جوشانيده بدارو ها بجائى ريختن (ع ف ا ض ٢) نطول بالفتح آن آب ـ

نعل نعل ـ م وهى مؤنثة نعيلة تصغيرها و زمين درشت كه سنگ ريزها از وے درخشنده ـ و پى كه بر گوشه كمان زنند يقال نعلت و انتعلت فنعل پوشيدم (ع بفتحهما) ناعل بالنعل و يقال لحمار الوحش ناعل لصلابة حافره ـ انعال نعل بستن يقال منه

انعلت خفى و دابتى ولا يقال نعلت ـ نعل السيف آهن و غيره بن نيام شمشير فرس منعل پياده رحل اسپ كه ميان سم در رسغ وى سپيد باشد و از آن برتر نگذرد و چون از رسغ برگذرد آنرا محجم گويند ـ وديه منعلة نهال از بيخ بركنده ـ

نغثل نغثل ـ گفتار نرو نام مردى دراز ريش نغثلة رفتار پيران سست ـ

نغل نغل ـ بفتحتين تباه شدن پوست و فلان نغل اى فاسد النسب والعامة تقول نغل بالسكون و كينه ور شدن (ع ك ا ف ٢) يقال نغل قلبه على و سخن چينى و تباهى كردن ميان مردم ـ

نفل نفل ـ نافلة عطية و عطا و تيكه واجب نبود و منه نافلة الصلوة و نبيره انتفال دور شدن و بيزار شدن از چيزى نفل بفتحتين غنيمت انفال ج تنفيل غنيمت دادن تنفل تطوع گذاردن نفل ايضا گياهى نفل (ا صر ا ف ٢) بعد از غرة ماه سه شب ديگر نوفل دريا ـ و مرد بسيار عطا و نام معروفى نوفلة شكردان ـ

نقل نقل ـ از جائے بجائى بردن (ع ف ا ض ٢) و موزه ـ و نقل كهنه و دوربى كرده و دوربى كردن نقل بالكسر مثله يقال جاء فى نقلين له نقال ج منقل بفتحتين كذلك و فى حديث ابن مسعود رض ما من مصلى لامرأة افضل من اشد مكان فى بيتها ظلمة الا امرأة قد يئست من البعولة

فہی فی منقلیہا قال ابو عبید لولا ان الروایۃ اتفقت
فی الحدیث والشعر ما کان وجہ الکلام عندی الا کسر
منقل ایضا راہ در کوہ منقلۃ مرحلہ نقل بالضم
وما یتنقل بہ علی الشراب و نقلہ اعم من الانتقال
من موضع الی موضع نقل بفتحتین برکہ از تیری
بہ تیری دیگر نہند و سنگستان با درخت یقال
مکان نقل بالکسر و سنگ و بیماری شتر در سبل و
وحاضر جوابی در سخن رجل نقل (ک ۲) نغت منہ
مناقلۃ با یکدیگر سخن گفتن بقیل راہ و نوعی
از رفتار نقیلۃ زن غریبہ و پارہ کہ بر نعل و خف
شتر زنند نقائل ج - انتقال نیکو کردن موزہ
تنقیل کذلک و ایضا بسیار نقل و حرکت کردن
منقلہ بکسر القاف شکستگی کہ استخوان از وی
شکستہ باشد تنقل برگشتن و چیزی را نقل
کردن مناقلۃ الفرس ان یضع یدہ و رجلہ
علی غیر حجر لحسن نقلہ فی الحجارۃ نقال بالکسر
یکبارہ و دو بارہ آب و علف خوردن شتر
بی چرانیدن کسی یقال منہ فرس منقل ناقلہ
مردم از جائی بجائی روندہ خلاف قطان -
انقلار نوعی از خرما بشام -
تنقل نقنقلہ - رفتار پیر گردانگیزان -
نکل نکل - بالکسر بند و آہن لگام و لگام مرد
راہبر و جل نکل و نکل بالکسر و بفتحتین مثل شبہ
و شبہ مردی کہ از وی در بند شوند دشمنان
وی و یقال رماہ اللہ بنکلۃ ای بما ینکلہ تنکیل
عقوبت کردن و عبرت دیگران گردانیدن نکال
بالفتح عقوبت منکل بالفتح الذی ینکل بہ الانسان
نکول باز ایستادن از دشمن و از سوگند (ع ف ا
ض ۲) ناکل ترسندہ ضعیف دل (ع ک اف ۲)
لغۃ فیہ نکل بفتحتین مرد دلیر - و اسپ قوی و
فی الحدیث ان اللہ تعالی یحب النکل علی النکل
ای الرجل القوی المجرب علی الفرس القوی المجرب
نمل نمل - مورچہ نملۃ یکی ارض نملۃ (ف ا
ک ۲) ذات نمل طعام منمول اصابہ النمل و صیدگی
اندام کہ آنرا اطبا ذباب خوانند نملۃ ایضا گفتگی سم
اسپ و ہو عیب بہ و فرس نمل القوائم اذا کان
لا یستقر - و فلان ذو نملۃ بالضم ای کثیر الحرکۃ
نملۃ ایضا سخن چینی نمل (ک ۲) نمام انمال کذلک
انملۃ بضم المیم سر انگشت انامل ج -
نول منوال - نورد بافندہ نول کذلک
انوال ج - نول ایضا نوردیدن (ع ف ا ض ۲)
و عطا دادن یقال نلت لہ بالعطیۃ و نلتہ العطیۃ
ایضا و یقال ہم علی منوال واحد ای علی طیۃ
واحدۃ بر یک نورد ایند و قولہم نولک ان تفعل
کذا ای حقک و ینبغی لک و اصلہ من التناول
نوال بالفتح عطا نائل مثلہ نوال ایضا صواب تنویل
دادن رجل نال بسیار عطا و ہما نالان و ہم انوال
و ناولتہ الشیء فتناولہ ای اعطیتہ فاخذہ -
نہل منہل - آب خور - و منزل ناہلۃ آیندہ
و روندہ ناہل تشنہ و سیراب و ہو من الاضداد

نهل بفتحتین ج مثل طالب وطلب جمع نهل نهال مثل جمل وجمال- نهل بالسکون والحرکة نخست خوردن- وتشنه وسیراب شدن (ع ع ک اف ۲) نهال ستعد منه- منهال نام مردی-
نهشل نهشل- گرگ- وچرغ- ونام مردی ابو نهشل کنیت مردے-
نیل نَیل- یافتن- (ع ع ک اف ۲) مثل خاف یخاف- انالة دادن نیل بالکسر رود مصر ناملة نام زنے- وبت-
نیدل- کز برج بلا والنیدلان والضم والة لغتان فی النیدلان-
النارجیل- بالهمزة لغة فی النارجیل-
نیطل- کز برج بلاے بد دم وکر نیز-
نأملة- رفتار بندی وقد نأمل یعنی چنین رفتار کرد
نبتل- کجعفر بسیار سخت وموضعی ونام شخصی و عبد الله بن نبتل کان منافقا-
نارجیل- جوز هندی نارجیلة یکے وقد یهمز و یکون فی القنو الکریم منها ثلثون نارجیلة ولها لبن یسمی الاطواق ذکر فی القاف وخاصیته الزنج منها اسهال الدیدان والطری باهی جدا
النغابل- رهط طارق بن ولیق-
نغظلة- باهستگی دویدن وجب وراست تا ونا وان خرامیدن-
نغبول- کز نبور ریزه الیست ونبات یست-
رجل منغدل الراس فروهشته سر بابزرگی وسطبری
بر ذون نغضل- کجعفر گران-
نحیتیل- مصغر اصحابی-
نلنل- کهنه مرد ناتوان-
نهبلة- کهنه سال شدن یقال شیخ نهبل و عجوز نهبلة نهبلة الیضار فتاریست باگرانی وشتر ماده وفرک وفی الترمذی فی حدیث الدجال فیطرحهم بالنهبل وهو تصحیف والصواب بالمیم-
نهضل- کجعفر مرد سال خورد وکلان از کرگس وباز-

فصل الواو

وأل- وال- ووأل پناه گرفتن (ع ع ف ا ک ۲) مؤمل پناه مؤاله کذا لک مثل مهلکة موائلة رهایش جستن وائلة مثل و نخلة سرگین وفرلبة یقال ان وقردهم الوائلة- اوألت الماشیة فی المکان ای اثرت فیه بابوالها وابعارها- استوال گرد آمدن شتران اول نخست نقیض آخر واصله اوأل علی افعل مهموز الاوسط فقلبت الهمزة واوا وادغمت یدل علی ذلک قولهم هذا اول منک والجمع الاوائل والاوالی ایضا علی القلب والاولون ایضا وقیل اصله وؤل علی فوعل قلبت الواو الاولی همزة وانما لم یجمع علی اواول لاستثقالهم اجتماع الواوین بینهما الف الجمع وهو اذا جعلته صفة لم تصرفه تقول لقیته عاما اول ولا تقل عام الاول وتقول ما رأیته مذ عام اول بالرفع للصفة کانک

قلت اول من عامنا و بالنصب للظرف کانک قلت مذ عام قبل عامنا و ضمته علی الغایة فی قولک ابدأ بهذا اول ای قبل وان اظهرت المحذوف نصبت کما تقول اول فعلک وان لم تر شیاء یوما قبل امس قلت ما رأیته مذ اول من امس فان لم تره مذ یومین قبل امس قلت ما رأیته مذ اول من اول من امس ولم تجاوز ذلک۔ ویقال ہذا اول بین الاولیة اولی مؤنث اول ج مثل اخری و آخر۔ وائل بدر قبیلہ۔

وبل ۔ وبلة ۔ بفتحتین گرانی و ناگوارندگی وبل وبال گران و ناگوار شدن (ع بضمہام) وبیل لغت منہ و ایضا عصای سطبر موبل مثلہ و ایضا بند ہیزم وبیل مثلہ۔ ویقال بالشاۃ وبلة ای شہوة بالفحل وقد استوبلت الغنم واستوبلت البلد ای استوخمتہ وذلک اذا لم یوافقک فی بدنک وان کنت تحبہ۔ وابل باران بزرگ قطرہ وبل مصدر منہ (ع ف اک ۲) ومنہ ارض موبولة وقولہ تعالی فاخذناہ اخذا وبیلا ای شدیدا ضرب وبیل و عذاب وبیل شدید وابلة گرانہ کتف از سر بازو وبال بالفتح نام آبے۔

وثل ۔ وثل ۔ بفتحتین رسن از لیف وثیل لیف و نام مردے واثلة نام مردے۔

وجل ۔ وجل ۔ بفتحتین ترسیدن (ع ک ا ف ۲) موجل کذلک و بکسر الجیم جای ترس و فی المضارع اربع لغات یوجل و یاجل و ییجل و یجل و کذلک فیما اشبہ من باب المثال اذا کان لازما فمن قال یاجل جعل الواو الفا لفتحة ما قبلها ومن قال ییجل بکسر الیاء فہی لغة بنی اسد فانہم یکسرون یاء المستقبل اذا کان بعدہا یاء اخری لتقوی احدی الیائین بالاخری ویقولون انا ایجل و نحن نیجل و انت تیجل ولا یکسرون الیاء فی یعلم۔ والامر منہ ایجل صارت الواو یاء لکسرة ما قبلہا۔ وتقول انی منہ لاوجل ولا یقال فی المؤنث وجلاء ولکن یقال وجلة و رجل وجل۔

وحل ۔ وحل ۔ بفتحتین گل تنک موحل بالفتح مصدر منہ وبالکسر المکان والاسم وحل بسکون ع لغة ردیة فیہ واستوحل المکان۔ وحل الرجل بالکسر ای وقع فی الوحل واوحلہ غیرہ وواحلہ فوحلہ ای غلبہ فیہ۔

وذل ۔ وذیلة ۔ آئینہ و پارہ نقرہ وذائل ج وذالة بالکسر پارہ گوشت یقال قد توذلوا منہ اذا اقتطعوا بغیر قسم۔

ورل ۔ ورل ۔ بفتحتین جانوری چون سوسمار ورلان بالکسر اوراں ارول ج۔

وسل ۔ وسیلة ۔ سبب و دستاویز وسیل وسائل ج توسیل توسل نزدیکی جستن بچیزے یقال وسل الی اللہ تعالی وسیلة و توسل الیہ بوسیلة اذا تقرب الیہ بعمل۔ توسل ایضا دزدی یقال اخذ فلان ابلی توسلا ای سرقة والواسل الراغب الی اللہ تعالی۔ موسیل نام آبے۔

وشل - **وشل** بفتحتین آب واندک و فی الشل
وبل بالرجل او شال و نام کوہے بہ تہامہ وشلان
چکیدن آب (ع ف ک ۲) جبل واشل یقطر
منہ الماء - وجاء القوم اوشالا ای یتبع بعضہم
بعضا - وشول بالضم کمی بھرہ وسستی یقال
فلان واشل الحظ ای ناقصہ - ناقۃ وشول
بالفتح بسیار شیر۔

وصل - **وَصل** - پیوند اوصال ج - وضد الہجر
وپیوند کردن جامہ ویقال ہذا وصل ہذا ای مثلہ
وصول رسیدن (ع ف ک ۲) یقال وصلہ
ووصلت الیہ - وصلۃ بالضم پیوستگی وبینہما وصلۃ
ای اتصال وَصل ج - وصل - صلۃ پیوستن
وپیوستہ شدن - وعطا دادن اوصال مفاصل
والوصیلۃ الشاۃ التی تلد سبعۃ البطن عناقین
عناقین فان ولدت فی الثامنۃ جدیا ذبحوہا
لالہتہم وان ولدت جدیا وعناقا قالوا وصلت
اخاہا فلا یذبحون اخاہا من اجلہا ولا تشرب
لبنہا النساء - اتصال رسیدن وپیوستن وصیلۃ
ایضا عمارت - وفراخی وزمین فراخ وصائل
جامہ ہائے مخطط یمانی واصلۃ موی پیوند کنندہ
مستوصلۃ آن زن کہ بر موے او پیوند کنندہ
فی الحدیث لعن اللہ الواصلۃ والمستوصلۃ -
توصل پیوستگی جستن بلطف تواصل پیوستگی کردن
ایصال رسانیدن وپیوندانیدن توصیل مبالغہ
فی الوصل - مواصلۃ وصال پیوستہ شدن
ومنہ المواصلۃ فی الصوم - موصل بکسرہ نام شہری
وپیوند رسن ومیان ران وسرین شتر واصیل
نام مردے اواصل ج -

وعل - **وَعل** - (ک ۲) بز کوہی وعول وعال
ج - وفی الحدیث یظہر التحوت الوعول ای یغلب
الضعفاء الاقویاء - وعل بسکون ۲ پناہ - و
جارہ یقال مالی عن ذلک وعل ووعی ای مالی
منہ بد - توعل بر آمدن بز کوہی وجز آن بر کوہ
وعلۃ نام شاعرے -

وغل - **وغول** - در درخت رفتن ونہان
شدن وغل بسکون ۲ بر مجلس شراب کسے
ناخواندہ در آمدن واغل نعت منہ (ع ف ۱
ک ۲) وشرابیکہ واغل خوردہ مرد فرومایہ وچارہ
یقال مالی عن ہذا الامر وغل ای بد - وغل (ک ۲)
بدخوار - ایغال تیز رفتن توغل دور در شدن ورفتن

وقل - **وقل** - درخت مقل وبر آمدن بر کوہ
(ع ف ک ۲) توقل بر کوہ بر آمدن یقال منہ
وعل وقل بضم القاف وکسرہا مثل ندس - و فی
المثل اوقل من غفر وہو ولد الاروية ای الوعل
وفرس وقل اذا احسن الدخول بین الجبال -

وکل - **وکل** - بجل وکل بفتحتین ووکلۃ مثال ہمزۃ
وتکلۃ ای عاجز یکل امرہ الی غیرہ ویتکل علیہ
وموکل بفتحتین نام جائی وواکلت الدابۃ ای
اسارت السیر - وفرس واکل یتکل علی صاحبہ
فی العدو ویحتاج الی الضرب - ویقال دابۃ فیہا

وکال بالفتح والکسر ای کسل وکیل م- توکیل
وکیل گردانیدن وگذاشتن کار را بکسے وکالۃ
بالفتح والکسر اسم فیہ- توکل اعتراف بعجز واعتماد
برغیر خود کردن تکلان بالضم اسم فیہ واتکلت
علی فلان فی امری ای اعتمدتہ واصلہ اوتکلت
قلبت الواو یاء لانکسار ما قبلہا وابدلت منہا
التاء فادغمت فی تاء الافتعال ثم بنیت علی ہذا
الادغام اسماء من المثال وان لم تکن فیہا تلک
العلۃ توہما ان التاء اصلیۃ لان ہذا ادغام لایجوز
اظہارہ فی حال فمن تلک الاسماء تکلۃ تکلان
تخمۃ تہمۃ- تجاہ- تراث- تقویٰ فاذا صغرت
قلت تکیلۃ وتخیمہ لاتعید الواو لان ہذہ حروف
الزمت البدل فثبتت فی التصغیر والجمع- وکل
وکول کار بکسی گذاشتن (ع ف اک ۲) یقال
وکلہ الی نفسہ وامر موکول الی رائک مواکلۃ
بریکدیگر اعتماد کردن-

ولول- ولولۃ- ولوال بانگ وفریاد کردن زن-

وہل وہلۃ- ترس ولقیتہ اول وہلۃ ای
اول شئ- وہل بفتحتین ترسیدن (ع ف ۲ ک ا)
وہل نعت منہ مستوہل مثلہ- وہل ایضا غلط
وسہو کردن در چیزے یقال وہل فیہ وعنہ
وہل بالسکون اول بجائی رفتن کہ مراد آن
نباشد (ع ف اک ۲)-

ویل- ویل- وائے- وبمعنی نام وادیٔ
در جہنم یقال ویلہ وویل لہ وفی الندبۃ ویلاہ
وتدخل علیہا الہاء فتقول ویلۃ ویقال ویل لہ
وویلا لہ الرفع علی الابتداء والنصب علی اضمار
فعل فاذا اضفتہ لم یکن الا النصب-

وتل- بضمتین کسانے کہ از شراب شکم سیر شوند
او تل یکے-

ودل السقاء یدلہ ودلا مخضہ یعنے مشک
شیر را جنبانید-

وزنتل- کمندل بلاد کار بزرگ وزنتلی مثلہ
وموضعے-

وفل- چیز اندک وہو فلۃ افلہ اسے قشرۃ و
قصبۃ وافل بالغ اد وافر وہو فلۃ توفیلا
فراوان کردم او را توفیل نوعی از ریحان است
کہ بفارسی ارو شیران گویند-

وہیل بن سعد بن مالک بن النخع ابو بطن منہم
علی بن مدرک الوہیلی المحدث-

اول- ہذا موضعہ وذکر فی وال قال النحاۃ
الاوائل بالہمز اصلہ اوال لکن لما اکتنفت الالف
واوان وولیت الاخیرۃ الطرف فضعفت وکانت
الکلمۃ جمعا والجمع مستثقل قلبت الاخیرۃ ہمزۃ
وقد یقلبون فیقولون الاوالی-

فصل الہاء

ہبل ہبل- بفتحتین بی فرزند شدن یقال
ہبلتہ امہ ای ثکلتہ- اہبال ای اثکال- ہبول
بالفتح ثکول- ہبل بالفتح راہ رحم ہبالہ نام شتری م

هبل مثال هجف مردم و شتران گران سنگ
سال خورده تهبیل اهبال ایضا گران کردن
گوشت کسی را رجل مهبل نعت منه اهتبال
غنیمت شمردن و حیلت کردن یقال اهتبلت
غفلته ای اغتنمت. مهتبل کذاب هبال صیاد
فریبنده و ذهب هبلا ای محتال. هبل (ص ا
ک ۲) نام بتی که در کعبه بود و هنبلة رفتار کفتار
لنگ نون زائده.

هتل تهتال. مثل تهتان نیک باریدن ابر
(ع ک ا ف ۲) هتل هتلان کذلک سحاب هتل
(ف ا ک ۲) نعت منه.

هتمل. هتملة. سخن پوشیده گفتن.

هجل. هجل. زمین پست میان کوه تهجیل فحش
شنوانیدن و دشنام دادن و بجوب و تازیانه
انداختن هوجل شتر تیزرو. و مرد احمق و دشت
بی نشان و زمین ناهموار.

هدل. هدیل. کبوتر نر و بانگ کردن وی
(ع ف ا ک ۲) یقال الهدیل فرخ کان علی عهد
نوح النبی علیه السلام فصاده جارح من جوارح
الطیر قالوا فلیس من حمامة الا وهی تبکی علیه
هدل. فرو هانیدن چیزی را (ع ف ا ک ۲)
و لفچ او نگان کردن شتر فصیل هادل دراز لفچ
و ذلک حمایح به هدل بفتحتین مصدر منه (ع
ک ا ف ۲) اهدل هدل نعتان منه. تهدل سست
شدن لبها و فرو افتادن شاخهای درخت هدال

بالفتح شاخ سر فرو د آورده.

هدمل. هدمل. بکسرتین جامه کهنه هدملة
مثال سجلة ریگ بسیار درخت.

هذل. هذلول. بالضم مرد سبک. و نیز سبک
و تل خرد و هذالیل ریح هو ذلة جنبان بیرون آمدن
بول شتر. و اضطراب کردن در دویدن جنبیدن
دلو و هو ذل السقاء اذا تمخض هذیل مصغر ابی
از مضر. و نام مردی هذلی منسوب.

هذمل. هذملة. نوعی از رفتار.

هرجل. هرجلة. رفتار شوریده. هرجل شتر
تیزرو میم زائدة همرجلة ناقة گزیده نیکو.

هرطل. هرطال. بالکسر دراز.

هرقل. هرقل. بکسرتین علی وزن خندف
ملک روم و یقال هرقل بوزن دمشق.

هرکل. هرکولة. علی وزن برذونة دختر شگرف
اندام لرزان سرین هراکلة جانور موج دریا.

هرمل. هرملة. برکندن موی شعر هرامیل
موهای افتاده.

هرول. هرولة. نوعی از رفتار و دویدن.

هزل. هزل. بیهوده و ضد جد (ع ف ا ک ۲)
هزال بالضم لاغری یقال هزلت الدابة هزالا مستعمل
مجهولا و هزلته هزلا فهو مهزول و ابل مهازیل
و اهزال القوم اذا اصابت مواشیهم سنة
ای قحط فهزلت.

هزبل. و یقال ما فیه هزبلیلة. ای شیء.

هشل هشیله - الاغ شتر که بے دستوری خصم برند و باز گردانند۔

هضل هیضلة -- زن ضخم میانہ سال و ناقۂ بسیار شیر - و آوازہائے مردم هیضل لشکر بسیار۔

هطل هطل - پیاپی شدن باران و اشک و رفتن آن (عع ف اک ۲) هطلان و تهطال کذلک سحاب هطل و مطر هطل نعت منه هطل جمع هاطل و دیمة هطلار - ولا یقال سحاب اهطل کقولهم امرأة حسنار ولا یقال رجل احسن هطل بالکسر شتر ماندہ کنندہ و ناقۂ هطلی آهستہ رو و کاہل هطال نام کوہے و ابر نیک بارندہ هیاطلة گروہ از مردم ترک و خلج و اہل طخارستان هیطل روباہ و گروہ اندک از مردم۔

هقل هقل - بالکسر شترمرغ جوان۔

هکل هیکل - شکوہ و کالبد و پیکرہ و اسپ دراز ضخم - و بنائے بلند و خانۂ ترسایان۔

هلل هلال - بالکسر ماہ نو تا سہ شب قم ہو قمر و جمیر آهلة مرج - و نام قبیلۂ از ہوازن و آب اندک در تگ چاہ و سنان دو شاخ - و گوشۂ سنگ آسیا کہ شکستہ شود تهلل درخشیدن برق در روئے از شادی یقال تهلل وجهه و تهلل ایضا روان شدن اشک انهلال ریختہ شدن باران و اہر تهلیل لا الہ الا اللہ گفتن یقال قد اکثرت من الهیللة ای من قول لا الہ الا اللہ و بانگ گشتن

یقال حمل فما اهلل ای فما جبن - هلل بفتحتین ترس یقال اهلل فلان اهلالا ای رجع فرقا و اول باران استهلت السماء و ذلک فی اول مطرها یقال ہو صوت وقعه - و استهل الصبی ای صاح عند الولادة و اہل المعتمر اذا رفع صوته فی التلبیة - و اہل بالتسمیة علی الذبیحة قوله تعالی و ما اہل لغیر اللہ به ای نودی علیه بغیر اسم اللہ و اصله رفع الصوت و اہل الهلال و استهل مجہولا و استهل معلوما ای اجبین ولا یقال اہل - و یقال اهللنا عن لیلة کذا ماہ نو دیدم - ولا یقال اهللناہ فهل کما یقال ادخلناہ فدخل و ہو قیاسه هلهل بفتحتین زہر و ہو معرب - ثوب هلهل جامۂ تنگ بافتہ - هلهلة تنگ بافتن جامہ را شعر هلهل ای رقیق - مهلهل اسم امرء القیس بن ربیعة لانه اول من ارق الشعر و یقال هلهلت ادرکه ای کدت هلاهل آب بسیار و صافی و یقال ذہب بذی هلیان بکسرتین و تشدید اللام اذا ذہب بحیث لا یدری هلا بازن اسپ هل ششلة ای اقرب هل مخففا ہو حرف استفهام فاذا جعلته اسما شددته قال الخلیل قلبت لالی الدیس هل فی تریدة کان و دکها عیون الضیاون فقال اشد الهل قال ابن السکیت اذا قیل لک هل لک فی کذا ای هل لک فیه حاجة قل لی فیه او مالی فیه او ان لی فیه ولا تقل ان لی فیه هلا و یقال ما اعتاج عندہ هلة ولا بلة ای شیا و قد ذکر فی بله - و هل ایضا بمعنی قد قوله تعالی هل اتی علی الانسان ای

قد اتی وبمعنی ما۔ یقال ہل ہی الا کذا او کذا اے
ما ہی قوله تعالی ہل من الہ غیر اللہ سو یقال
ہلا قلت چرا نگفتی و ہلا استعجال وحث یقال
حی ہلا الثرید ومعناه ہلم الی الثرید بمعنی ایتہ بعجلہ
وبنتاب لیستوی فیہا الجمع والواحد والمونث
فتحت یا رحی لالتقاء الساکنین وبنیتہ مع
ہل علی الفتح وجعلتہما اسما واحدا مثل خمسة عشر
واذا وقفت علیہ قلت حی ہلا والالف لبیان
الحرکة کالہاء فی کتابیہ وحسابیہ لان الالف
من مخرج الہاء وفی الحدیث اذا ذکر الصالحون
فحی ہل بعمر معناه علیک بعمر ای انہ من اہل ہذہ
الصفة ویجوز التنوین فی فحی ہلا یجعل نکرة و
ہلا منونین فی الوقف وقد یقولون حی من غیر ہل
کقولہم فی الاذان حی علی الصلوة حی علی الفلاح
وانما ہو دعاء الی الصلوة والفلاح وحکی ان
بعض العرب یقول حی ہل الصلوة یصل ہل
کما یصل بعلی ومعناه ائتوا الصلوة واقربوا
منہا وہلموا الیہا وقد حیعل المؤذن کما یقال
حولق وتعبشم مرکبا من کلمتین وربما الحقوا بہا
الکاف فقالوا حی ہلک کما یقال رویدک و
الکاف للخطاب فقط ولا موضع لہا من الاعراب۔
ہمل ہملا۔ روان شدن اشک دع ف ا
ض وک ۲) ہملان کذلک یقال ہملت عینہ ای
فاضت وانہملت مثلہ۔ ہمل بفتحتین شتران بچرا
گذاشتہ بے شتربان مثل نفش الا ان النفش
لا یکون الا لیلا والہمل یکون لیلا ونہارا یقال
ابل ہمل ہاملة ہمال ہو ابل کلہا نعت وترکتہا
ہملا ای سدی بلا راع وفی المثل اختلط
المرعی بالہمل۔ وہمل ایضا آب کہ او را باز دارندہ
نباشد اہمال فرو گذاشتن چیزی را بخود وہمل
سخن کہ آنرا استعمال نکنند۔
ہول ہول۔ ترسانیدن دع ف ا ض ۲)
مکان ہیل ای مخوف مہال بالفتح کذلک۔
اہتیال ترسیدن تہویل ترسانیدن تہاویل
کارہای ترساننده ورنگہای گوناگون ہتول
سوگند بآتش خوردن ہولة آتش کہ بوی سوگند
خورند۔ وآن در جاہلیت بوده است تہویل ایضا
خود را بہ پیرایہ ولباس آراستن تہول ترسانیدن
شتر بدانچہ خود را در صورت گرگ نمائی بوے
ہالة بالتخفیف خر من ہاه ہولل علی فعلول عرو سکٹ
ہیل ہیل۔ فرو ریختن آرد وانبان وریگ
وخاک وجز آن دع ف اک ۲) انہیال ریختہ
شدن وفی المثل محسنة فہیلی یضرب لمن عمل و
ہو فیہ مصیب تہیل روان شدن اہالہ ریختن
فہو مہال ومہیل ویقال جاء بالہیل والہیلمان
ای بالمال الکثیر وقیل بالرمل والریح۔
ہیلان نام قبیلہ ونام جائے۔
ہبرکل۔ کسفرجل جوان خوش اندام۔
ہتملة۔ تباہی وآمیختگی۔
قوس ہجفل۔ کجحمرش کمان سبک تیر۔

هربل- کسجل مرد بسیار موے وژولیده مو که سر خود را شانه نکند و گران جان-

هراعلة- فرد نا یگان-

هزاقل- آواز باد اصلها الازاقل-

هنبل الرجل- بر آمد و هیچ ودر رفتار کرد-

هنبل- بالفتح موضعے-

هنجل- کقنفذ گران-

هندویل- کزنجبیل دفزک مرد گول سست و نا توان-

فصل الیاء

یألیل- یلیل بفتحتین کوتاهی دندان بالا و گردی آن رجل ألیّ بتشدید اللام وامرأة یلاء لثتان یأمیل نام موضعی-

لیبل- قبیلة الیست از قریش ظواهر و بالبار الموحدة قبیلة الیست دیگر اعنی نبی عامر بن لوی

یولة- بالضم جد احمد بن محمد الیمنی-

باب المیم

فصل الالف

اتم- اتوم- بالفتح زنی که هر دو فرج وے یکے شده و اصله فی السقاء تنفتق خرزتان فتصیران واحدة- ماتم شیون- و زنان گرد آمده بجائی بغم یا بشادی و یقال شققت جیوب و خدود با یدی ماتم ای نساء و عند العامة المصیبة یقولون کنا فی ماتم فلان والصواب ان یقال فی مناحة فلان ماتم ج اتم تام وادیے-

اثم اثم- بالکسر بزه- وحمز ماثم بزه کار شدن دعع کـ اف ۴) اثم اثیم اثوم نعت منه واثمه الله یأثمه دعع فت اک ۲ مخ ۲) ای عده علیه اثما- فهو مأثوم- ایثام در بزه انگندن تاثیم بزه نسبت کردن تأثم خود را بزه کار دیدن- و باز ایستادن از بزه آثام با داش بزه قوله تعالی یلق اثاما ناقة آثمة نوق آثمات آهسته رو-

اجم اجمة- خیشه آجمات اجم اجام اجم آجام ج- کما قلنا فی ثمرة- اجم بفتحتین ایضا بیشه وادن ازیک- لوع طعام دعع کـ اف ۴) آجم نعت منه علی فاعل و نام موضعی بشام اجم بفتحتین ایضا نام حصنی از سنگ در مدینه- و هر خانه که چهار سوے مسطح باشد قال الاصمعی هو مخفف و مثقل آجام ج- تاجم النار ای اشتد حره- و تاجمت النار مثل تاججت وان لها لاجیما و اجیجا- و فلان یتاجم علی فلان ای اشتد غضبه علیه و تلهب-

ادم ادیم- روے پوست آدم آدمة ج مثل رغیف و ارغفة روے زمین ادمة درون پوست از جانب گوشت بشره بیرون پوست ادمة ایضا گزیده قوم یقال جعلت فلان ادمة اهلی ای اسوتهم یعنی رو کاه اهل خود و فلان مودم مبشر ای جمع لین الادمة و خشونة البشرة ادمة بالضم گندم گونی- و و سیاست بچیزے و سخت سپید می شتر یقال لبعیر آدم و ناقة ادماء

والجمع اُدم ویقال ہو الابیض الاسود المقلتین
من الابل - آدم مردم گندم گون ادمان بالضم
ج سوید رآدمیان ج و ہو ابو البشر علیہ الصلوٰۃ
والسلام واصلہ بہمزتین لانہ افعل الا انہم لینوا
الثانیۃ فاذا حرکہا جعلتہا واوا وقلت اوادم
فی الجمع لان الغالب علیہا الواو ولیس لہا
اصل فی الیاء معروف عن الاخفش - اُدمۃ
بالضم آہوان سپید باخطہا یقال ظبیۃ ادماء
وجاء فی الشعراد مانۃ ایضا - ادم بالضم ادام
بالکسر نان خورش آدم بالفتح نان خورش
کردن وسازوارمی کردن (ع ف اک ۲)
یقال اَدَمَ الخبز باللحم وآدم اللہ بینہما وکذلک
آدم اللہ بینہما وفی الحدیث لو نظرت الیہا فانہ
احری ان یودم بینکما یعنی ان یکون بینکما
الوفاق والمحبۃ - ادمیٰ (ض اف ۲) موضعی
ایادیم متون الارض لا واحد لہا -
ارم - ارم - نشان وعلم کہ در بیابان بجہت
راہ برپای کنند آرام اُروم ج وقولہ تعالی
اِرَمَ ذات العماد فمن لم یضف جعل ارم اسمہ ولم
یصرفہ لانہ جعل عاداً اسم ابیہم وارم اسم القبیلۃ
وجعلہ بدلا منہ ومن قرأہ بالاضافۃ ولم یصرفہ
جعلہ اسم امہم واسم بلدۃ اروم بالفتح بیخ درخت
بیخ سرون ویقال ہا بالدار آرم وارِیم ای احد
وارم علی الشیٔ یارم بالکسر ای عض علیہ وارمہ
بالفتح ای اکلہ (ع ف اک ۲) ویقال ارمت السنۃ
بامو النا ای اکلت کل شیٔ ومنہ سنۃ آرمۃ
ای مستاصلۃ - ارم سخت تافتن رسن (ع
ف اک ۲) وبالزاء المعجمۃ ایضا - ارم بالضم و
التشدید دندانہا یقال فلان یحرق علیہ الارم
دندان می خاید بروی وسناک وجارِیۃ
مارومۃ اذا کانت مجدولۃ الخلق -
ازم - آزمۃ - سختی - وقحط ازم سخت شدن
سال (ع ف اک ۲) یقال اَزَم علینا الدہر و
یقال اصابتہم سنۃ ازمتہم ارما ای استاصلتہم و
ملازمت کردن یقال ازم لصاحبہ ای لزمہ و
گزیدن وباز ایستادن از چیزی وپرہیز کردن و
فی الحدیث ان عمر رض سأل الحرث بن کلدۃ ما الدواء
فقال الازم یعنی الحمیۃ وکان طبیب العرب ورشتہ
سخت تافتن وبغیر المعجمۃ ایضا وہر فرقہ
ونوعی از گیسوے تافتہ آزم (ک ۲) آنکہ
فراہم دارد تا زم بسیار مقیم بودن بجائے
مازم تنگی جاے وراہ تنگ - وحرب جائی
مازمین جاے میان مشعر ومیان عرفہ -
اسم - اسامۃ - بالضم اسم علم شیر یقال
ہذا اسامۃ عادیا رونام مردے -
اضم - اضم - بفتحتین خشم اضمات ج - وخشم
گرفتن (ع ک اف ۲) اَضَم نام کوہے -
اطم - اطم - مثل اُجم حصون لاہل مدینۃ والجمع
آطام والواحد اطمۃ مثل اکمۃ - اطم الاضبط بالضم
وبضمتین نام حصنی ویمن آطام بالضم قبض فکم

یقال اوتطم علی الرجل - وبعیر ماطوم واطم البعیر
اذا لم یبل من داء - اطیمۃ جای آتش افروختن
اطوم بالفتح سنگ پشت وفلان یتاطم علیہ ای
یتاجم ای یشتد غضبہ علیہ - وتاطم السیل
شرک بکر دیعنی موج -

اکم - اکمۃ - بفتحات پشتہ والجمع اکمات و
اکم بفتحتین وجمع اکم آکام بالکسر مثل جبل
وجبال وجمع اکام اکم بضمتین مثل کتاب و
کتب وجمع اکم اکام مثل عنق واعناق -
ماکم ماکمۃ سرین ماکم جمع -

الم - الم - درد و درد کردن ع ک اف ۴
وقولہم المت بطنک در دمکم شدی کقولہم رشدت
امرک ای الم بطنک ورشد امرک - تالم درد
یافتن ایلام درد رسانیدن الیم دردگین -

امم - ام - بالضم اصل ہر چیزے ومادر امات
ج واصل الام امہۃ ویجمع علی امہات ویقال
الامہات للناس والامات للبہائم وتصغیرہا امیمۃ
وہی ایضا اسم امرأۃ ویقال یا امت لاتفعلی
ویا ابت افعل یجعلون التاء من یاء الاضافۃ و
یوقف علیہا بالہاء - ام الجیش علم لشکر ام النتائف
بیابان دودست ام المثوی زن ام القری مکہ
ام البیض شترمرغ ام القوم رئیسہم ام النجوم المجرۃ
ام الطریق راہ بزرگ ویقال ہو الضبع - ام
الدماغ پوست مغز سر ام الرأس ایضا ام الخبائث
خمر ام الکتاب لوح محفوظ وسورۃ فاتحہ -

قولہ تعالی من ام الکتاب ولم یقل امہات لانہ
علی الحکایۃ وہو کما یقول الرجل لیس لی معین
فتقول نحن معینک فتحکیہ - وکذلک قولہ تعالی
واجعلنا للمتقین اماما - امۃ گروہ از ہر جنس
حیوان امم ج - وفی الحدیث لولا ان الکلاب
امۃ من الامم لامرت بقتلہا وہو فی اللفظ
واحد وفی المعنی جمع کالقوم وبالای مردم
یقال ہم حسان الوجوہ طوال الامم وراہ
دین وشریعت یقال فلان لا امۃ لہ
ای لادین لہ ولانحلۃ قولہ تعالی کنتم خیر
امۃ اے خیر اہل دین وہنگام قولہ تعالی
وادکر بعد امۃ وقولہ تعالی ولئن اخرنا
عنہم العذاب الی امۃ معدودۃ - امۃ بالکسر
نعمت وطریقت ودین ہی لغۃ فی امۃ وقولہم
ویلمہ ای ویل لامہ فحذف لکثرۃ فی الکلام
ویقال فی الشعر - عندم زید ترید عندی ام زید
فلما حذفت الالف سقطت الیاء من عندی
ویقال لا ام لک وہو ذم ودعاء علیہ وربما
وضع موضع المدح ام بالفتح آہنگ کردن یقال
امہ وامہ وتاممہ بمعنی ای قصدہ وسر
شکستن آمۃ بالمد شکستگی سر کہ بہ پوست دماغ رسیدہ
باشد امیم مرد دماغ تباہ شدہ ماموم مثلہ امیم ایضا
حجر یشدخ بہ الراس امائم ج ویقال للبعیر العمد
المتاکل السنام ماموم امامۃ بالکسر پیش نمازی
کردن ع ف اخص ام یقال ام القوم فی الصلوۃ

ايتام اقتدا كردن وائتمت المرأة اى صارت اما۔
امام بالكسر پيش رو ائمة ج۔ والاصل ائمة
على افعلة مثل انار وآنية فادغمت الميم ونقل
حركتها الى ما قبلها فلما حركوها جعلوها ياءً استثقالا
للهمزتين ومنهم من جمع بين همزتين وتصغيرها
اويمة فقلبت واوًا لضمة ما قبلها وقيل أييمة
بالياء بلا قلب وكتاب قوله تعالى وكل شيء
احصيناه فى امام مبين اى فى كتاب عن الحسن
وسطر چوب ورشته رازها۔ وكرانه زمين۔ وكرانه
راه قوله تعالى وانهما لبامام مبين اى طريق۔ امام
بالفتح پيش يقال كنت امامه اى قدامه۔ امامة
بالضم نام زنے آمم بفتحتين نه دور نه نزديك
وچيزے اندك يقال اخذته من امم اى من قرب
وما سألته الا امما اى يسيرا او دارى أَمَمُ داره اى
مقابلتها۔ مؤام بالتشديد والمد مقارب۔ تام
اوركوه اندان آم بالتخفيف معناها يا فهى حرف عطف
فى الاستفهام ولها موضعان احدهما ان يقع معادلا
لالف الاستفهام بمعنى اى تقول ازيد عندك
ام عمرو والمعنى ايهما عندك والثانى ان تكون
منقطعة عما قبلها خبرا كان او استفهاما تقول
فى الخبر انها لابل ام شاء يا فتى وذاك اذا توهمته
ابلا ثم ادركك الظن انه شاء فانصرفت عن الاول
فقلت ام شاء بمعنى بل لان ما يقع بعد بل يقين
وبعد ام مظنون وتقول فى الاستفهام هل زيد
منطلق ام عمرو فاضربت عن سؤالك عن الانطلاق
زيد وجعلته عن عمرو فام معها ظن واستفهام
واضراب وقال الله تعالى لا ريب فيه من
رب العالمين ام يقولون افتريه وهذا لم يكن
اصله استفهاما وليس قولهم ام يقولون افتريه
شكا ولكنه قال هذا للتقبيح صنيعهم ثم قال بل
هو الحق من ربك كانه اراد ان ينبه على ما قالوا
نحو قولك للرجل الخير احب اليك ام الشر وانت
تعلم انه يقول الخير ولكن اردت ان تقبح عنده
ما صنع۔ وتدخل ام على هل وهل على ام تقول لك
ام هل عندك عمرو وهل تأتينى ام عمرو۔ ولا يدخل
ام على الالف لان الاصل ما وضع للاستفهام
حرفان احدهما الالف فلا تقع الا اول الكلام
والثانى ام فلا تقع الا فى وسط الكلام وهل انما
اقيم مقام الالف فى الاستفهام فقط فلذلك
لم تقع فى كل مواقع الاصل۔ وام قد تقع زائدة
فى الشعر كما فى قوله (ع) يامندام ماكان شبى
وقصاء يعنى ماكان۔
اوم۔ تأويم۔ ذبه وكلان خلقت گردانيدن
علف ستور را۔ أَأْوَم بزرگ خلقت وبزرگ سر
آوام بالضم حرارت تشنگى۔
ايم۔ اَيِّم۔ بيوه رجل ايّم سواركان تزوج من قبل اولم
يتزوج وامرأة ايّم ايضا بكرا كانت او ثيبا ايامى ج
واصلها ايايم فقلبت۔ ايم ايمة ايوم بيوه شدن
(ع ف اك م) يقال آمت المرأة من زوجها
وفى الحديث انه كان يتعوذ من الايمة مايم

بیوه کردن یقال ایمه الله تایما - وتائمت المرأة
وتایم الرجل زمانا اذا مکث لا یتزوج - ویقال
کل امرئ ستایم منه العرس او منها یئیم - قال الشاعر
(شعر) تخوت تقوت نفسک عن انی أخال ان ستئیم
او تئیم - ای ستئیم ابنک وتئیم امرأتک وقولهم
ماله آم وعام ای هلکت امرأته وماشیته حتی یئیم
ویعیم فیعمان الی اللبن ویامان الی النساء - و
یقال الحرب مایمة ای تقتل الرجل فتدع النساء
ایامی - ویقال آمتها وأیمها مثل اعتبها و
اعیمها - اللائم مخففا ء قال ابن السکیت اصله
این بالتشدید مخفف مثل لیّن ولین وبیّن وبین -
هین الیوم ج - ایام دو دائم ج - ودود کردن
زنبور خانه را یقال منه آم الرجل ای دخن علی النحل
أیام وأیم - بضمها ویقال ایمیه دو راه است
به نجار یمانیه و در میان آن هر دو راه کوهیست
وابامة بالضم ابن غطفان فی جذام وابن سلمة
وابن ربیعة فی السکون وابن وهب الله فی
خثعم وابن خثیم فی بنی قضاعة وما سواهم فاسامة
بالسین -
اذیم التغلبی - کزبیر صحابی -
اثم - بنی علی فلان - دردناک شد (عح ک ا ج)
لغة فی ازم اثموم بالضم دوده است بمصر -
اصطکمة - بالکسر وفتح الطاء نان خزیره -
انام - کسحاب وساباط وامیر فریده باری
مردم او جمیع ما علی وجه الارض -

فصل الباء

بجرم - بجارم - بالفتح سختی ها -
بذم - ثوب ذو بذم - بسیار ریسمان رجل ذو بذم
بسیار گوشت وقیل صاحب رای وحزم وقیل
متحمل عاقل وقت الغضب -
برم - برم - بفتحتین ستوه وبستوه آمدن (عح
ک اف ۲) یقال برم به ای سئمه وتبرم مثله وایضا
برم الذی لا یدخل مع القوم فی المیسر لبخله والجمع
ابرام وفی المثل أبرما قرونا ومیوه عضاة واحدها
برمة - ابرام بستوه آوردن واستوار کردن
ودیبامه را ریسمان دو تاه تافتن مبرم رسن دوتاه
برهم تافته وجامه تار و بود برهم نشانده بریم
ایضا رسن پیسه - ولشکر برمه دیگ برام ج -
برام بالضم کنه بیرم سوراخ کن وآن نوعی
از تیشهاست معروف -
برجم - برجمة - بضمتین بیوند انگشت براجم ج -
وایضا قومی از بنی تمیم وفی المثل ان الشقی
وافد البراجم -
برسم - برسام - بالکسر بیماری معروف وقد
برسم الرجل فهو مبرسم - ابریسم بالفتح والکسر مع
فتح السین ابریسم بالکسرات ایضا ثلث لغات
ابریشم معرب قال ابن الاعرابی لیس فی الکلام
افعیلل بتوالی الکسرات ولکن افعیلل بفتح اللام
مثل اهلیلج وهو ینصرف فی المعرفة والنکرة
وان سمیت به -

برشم - برشمة - سخت اندوهگین شدن و پیوسته
نگریستن بخیرے برشام بالکسر تیزی نظر -
برطم - برطام - بالکسر مرد سطبر لب برطمه برآماسیدن
از خشم تبرطم الرجل ای تغضب
برعم - برعوم - برعم - بالضم غنچهٔ ناشگفته و برعمت
الشجر اذا اخرجت براعیمها -
برهم - برهمة - پیوسته نگریستن و قره برهم
نازدن ابراهیم خلیل الله علیه السلام و هو اسم
اعجمی و فیه ثلث لغات ابراهام ابراهم بفتح الهاء
وکسرها مع حذف الیاء و تصغیره ابیره لان الالف
من الاصل لان بعدها اربعة احرف اصول
والهمزة لا تلحق بنات الاربعة زائدة فی اولها
و ذلک یوجب حذف آخره کما فی سفرجل فیقال
سفیرج و کذا القول فی اسمٰعیل و اسرافیل
و هذا قول المبرد و بعضهم یتوهم ان الهمزة زائدة
اذا کان الاسم اعجمیا فلا یعلم اشتقاقه فیصغر علی
بریهیم و سمیعیل و سریفیل و هذا قول سیبویه
هو حسن والاول قیاس و منهم من یقول بریه
بطرح الهمزة والمیم - براهمه گروهے از حکما
و هم الذین لا یجوزون علی الله تعالے بعثة الرسل
بزم بزوم - بزم بیش گزیدن (ع ف اک ۲
ض ۲) یقال بزم علیه ای عض و بانگشت سبابه
و ابهام دوشیدن شیر را یقال بزمت الناقة
بزمة یکبار خوردن و کذالک وزمة - ابزیم بکسرتین
کمر سارا بازیم ج - بزیم رشته حمل -

بسم - بسم - لب شیرین کردن (ع ف اک ۲)
باسم نعت منه ابتسام تبسم کذالک - مبسم بکسر السین
دندان مبسام تبسام مرد بسیار تبسم -
بسطم - بسطام - بالکسر نام مردے و بالفتح نام
شهر ابویزید بسطامی رحمه الله تعالے -
بشم - بشم - بفتحتین ناگوار شدن (ع ک اف ۲)
و بستوه آمدن یقال بشم منه - ابشام متعدیه
بشام درخت خوشبوے که از وے مسواک سازند
بصم - بصم - بالضم میان انگشت خنصر و بنصر
یعنی چهنگاپ و دوم عتب بفتحتین میان بنصر و وسطی
و رتب میان وسطی و سبابه و فتر بالکسر میان سبابه
و ابهام و شبر میان ابهام و خنصر و فوت هر ازا
میان هر دو انگشتی -
بطم - بطم - بالضم درختے -
بغم - بغام - بالضم بانگ آهو و شتر (ع ف ا
ک ۲) ظبیة بغوم نعت منه کشاده ناگفتن سخن
مباغمة سخن نرم گفتن -
بقم - بقم - چوب بقم معرب و لیس فی کلامهم اسم
علی فعّل بتکریر العین الا خمسة خضم نام مردے
و بقم و شلم موضعے بشام و بذر نام آبے در عرب
و عثر موضعے -
بکم - بکم - بفتحتین گنگے (ع ک ا ف ۲) ابکم بکیم گنگ
بلم - ابلام - آماسیدن فرج ناقه و آماسیدن لب
یقال بها بلمة شدیدة و رایت شفتیه مبلمتین -
مبلام بالکسر ناقه که بانگ نکند از غایت آرزوے گشن

بتلم زشت نمودن کار را بر کسے یقال لاتبلم علیہ امرہ ای لاتقبح۔ البلم بکسرتین وضمتین وفتحتین پوست مقل ابلمعہ یکے ویقال المال بینی وبینک شلق الابلمۃ ای نصفان۔ بیلم آہن سوراخ گاؤ مثل ببیرم۔

بلدم۔ بلدم۔ الرجل اذا فرق فسکت بدال غیر معجمۃ۔ بلذم بالمعجمۃ والمھملۃ آنکہ جنبان باشد از حلقوم وسینۂ اسپ بلنْدم مرد گران سنگ مضطرب۔

بلعم۔ بلعم۔ بلعوم۔ بالضم فیھما مجری العام فی الحلق یعنی راہ گذر طعام در حلق وآن گلوے سرخ است بلعمۃ فرو بردن لقمہ بلعم مرد بسیار خوار سخت فرو برندہ میم زائدہ۔

بلغم۔ بلغم۔ یکے از چہار خلط۔

بمم۔ بم۔ ابریشم سطبر رود جامہ۔

بوم۔ بوم۔ بومۃ عجب یقع علی الذکر والانثی حتی تقول ضدی او فیاد افتختص بالذکر۔

بہم۔ بہمۃ۔ ستور ریزہ چون برہ وبزغالہ نر ومادہ بہم بالسکون والحرکۃ ج۔ مثل تمرۃ وتمر وشعرۃ وشعر وجمع بہم بہام۔ ابہام پوشیدہ گفتن بہیم جدا کردن برہ از مادرش بجیر ابہمۃ بالضم سوار دلیر بہم (ض ات ۲) ج۔ ولشکر یقال فلان فارس بہمۃ ولیث غابۃ۔ ابہام انگشت نر ابا ہیم ج۔ وفرو بستن در و کار امر مبہم کار فرو بستہ الاسماء المبہمۃ ہی اسماء الاشارۃ نحو ہذا وذاک وہؤلاء واولئک واستبہم علیہ الکلام واستغلق ای تبہم ایضاً اذا ارتج۔ وفی الحدیث یحشر الناس عراۃ حفاۃ بہما ای لیس معہم شیٔ ویقال اصحار بہیمۃ ستور بہایم ج۔ فرس بہیم یکرنگ بہم ج۔ بہمی بالضم گیاہے قال سیبویہ تکون واحدۃ وجمعا والفہا للتانیث فلا تنوّن وقیل الفہا للالحاق والواحدۃ بہماۃ قال المبرد لایکون الف فعلی بالضم بغیر التانیث۔ ویقال ابہمت الارض کثر بہماہا۔

ابنیم۔ بفتحتین موضعیست نزدیک تثلیث بینبم مثلہ۔

بتم۔ بالضم وبفتحتین وکرتح ناحیہ است یا قلعہ است یا کوہیست بفرخانہ۔

بجم۔ وبجوم۔ از درماندگی یا ترس یا بیم خموشیدن ودرنگ کردن وترنجیدن (عع ک اف ۲) بجیم مثلہ فیہما والتبجیم ایضاً تحدیق فی النظر۔

غدیر۔ بجوم۔ کجعفر آبگیر بسیار آب۔

بجذم۔ کجعفر نام شخصے۔

برثم۔ کقنفذ والد عبد الرحمن المحدث ونام کوہے است۔

برصوم۔ بالضم سر بند شیشہ ومانند آن۔

ابو البرہسم۔ کسفرجل عمران بن عثمان الزبیدی الشامی ذو القرات الشواذ۔

برعم۔ بالضم لفش وخوشہ وقتے کہ از دانہ بر آید۔ وبرعم الزرع دانہ زراعت سطبر واندک سخت شدہ (عع ف اض ۲)

برطم۔ کجعفر انگشتری وبرطم اذا کان احمق وعلیہ

خاتم فیتکلم ویشہر بہ فی وجوہ الناس۔

بعیم۔ کامیرتبے وپیکر چوبی با تصویر رنگ ومنجم کہ شعر نگوید۔

بغثم۔ کجعفر نام شخصے۔

بعثم۔ بالضم والدعیان صاحب مسجد الجیرۃ۔

بلتم۔ کجعفر مردم و مرد در ماندہ گران زبان وگران اندام۔

بلجم۔ البیطار الدابۃ عصب قوائم الدابۃ من داریصیبہا۔

بلسمۃ۔ از ترس خموشیدن وچین ابرو شدن

بلسم مثلہ بلسام بالکسر برسام بلنسم کسلمند ل قطران

بلصم۔ فر یعنی گریخت۔ (ووجد فی نسخۃ غر یعنی فر)

بنام۔ سر انگشتان وہذا انم ای ابن المیم زائدۃ فی (ب ن ی)۔

بہرم۔ کجعفر گل کافشہ بہرمان مثلہ وخار مبہرم گل کافشہ رنگ کردہ شدہ بہرم لحیتہ ریش را بحنا سیر رنگ کرد بتہرم الرأس سر سخت سرخ گردید بہرام نام شخصے وفرس النعمان بن عتبۃ العتکے بہرمۃ شگوفہ وپرستش اہل ہند۔

بہصم۔ کقنفذ لبسیار سخت۔

فصل التاء

تأم۔ اتامت المراۃ دوگانہ زاد فہی متئم متام دوگانہ زایندہ توآمان دو ہمزاد ویقال ہذا توام علی فوعل وہذہ توامۃ ہذہ توائم ج۔ وتوام بالضم علی فعال ایضاً ولا یمتنع ان یجمع ہذا بالواو والنون فی الآدمیین کما ان مونثہ یجمع بالتاء۔ تؤام ایضاً دوم تیر قمار ویقال اصلہ وؤام فابدلت التاء من احدی الواوین ونام شہرے برلب عمان فرس متائم اسپ کہ روشے بعد روشے آرد متائمۃ دوگانہ تار وپود بافتن جامہ را وتو متائم۔ واتآمہا ای افضاہا۔

تحم۔ التحمی۔ نوعے از بردہا۔

تخم۔ تخم۔ نہایت ہر زمینے وشہرے یقال فلان علی تخم من الارض تخوم ج۔ وقیل تخوم الارض بالفتح والجمع تخم بضمتین مثل صبور وصبر۔ تخمۃ داوئی فتذکر فی موضعہا۔

ترم۔ تریم۔ بالکسر نام جائے

تلم۔ تلام۔ تلامی۔ ای تلامیذ[1] سقطت الذال

تمم۔ تمام۔ تمامی وتمام شدن (ع ع ف اک م) یقال تم الشیٔ۔ تتمیم اتمام استتمام تمام کردن متمم نام شاعرے ویقال اتمت الحبلی فہی متم اذا تمت ایام حملہا۔ ویقال ولدت لتمام بالفتح والکسر وولد المولود لتمام وقمر تمام ماہ شب چہاردہم لیل التمام بالکسر لاغیر دراز ترین شبہا در سال ویقال ابی قائلہا الا تما ثلث لغات ای تماما۔ والکسر افصح۔ تمیمۃ سخت۔ وفعیلۃ تمیمۃ طومار وتعویذ وفی الحدیث من علق تمیمۃ فلا اتم اللہ لہ ویقال ہی خرزۃ واما المعاذات اذا کتب فیہا القرآن واسماء اللہ تعالٰی فلا باس بہا۔

[1] التلامیذ حذف ذالہ ولم یذکر الجوہری غیرہا ولیس من ہذہ المادۃ وانما ہو من باب الذال۔ ۱۲ ق۔

تمام سخن تا ناگ گویند۔ ویقال تتامّوا ای جاؤا کلهم وتمموا ایضًا۔ مستتم ایضًا الذی یطلب الصوف والوبر۔ الموهوب تُمّتہ۔

توم ۔ تومہ ۔ بالضم غوزہ نقرہ توم ج۔

تنم ۔ تنوم ۔ بتشدید النون درخت بادیہ تنومۃ یکے

تہم ۔ تہامۃ ۔ بالکسر شہرے والنسبۃ الیہا تہامی وتہامٍ اذا فتحت التاء لم تشدد نحو یمانٍ وشآمٍ الا ان الالف فی تہام من لفظہا وفیہا عوض من یاء النسبۃ وقولہم تہامون بالفتح کما قالوا یمانون ویقولون تہامی ویمانی وشآمی بالفتح مع التشدید۔ تہمۃ بالفتح یستعمل فی موضع تہامۃ کانہا المراۃ فی قیاس قول الاصمعی والتہم بالتحریک مصدر من تہامۃ اتہام بہ تہامۃ شدن متہام بالکسر بسیار بہ تہامہ شوندۃ التہمۃ وادی فتذکرہناک۔

تیم ۔ تیم ۔ اللہ قبیلہ معناہ عبد اللہ واصلہ من قولہم تیمہ الحب ای عبدہ وذللہ تیّم ای تذلل۔ ویقال تامتہ فلانۃ ای عبّدۃ۔ تیم قریش قبیلۂ گروہ ابوبکر صدیق رضی اللہ تعالی۔ تیمہ بالکسر گوسپند باشیر درخانہ دارند اورا وفی الحدیث التیمۃ لاہلہا تتیم تعبید وتذلیل۔ اتیام ذبح کردن تیمہ تیمار دشت وموضعے۔

تعلم ۔ کجعفر موضعے وکوہے او اسم الجبل تعلمان تعمی بالضم قبیلۃ من مہرۃ بن حیدان وطعام متخمۃ طعام ناگوار او التخمہ ای التخمہ

تکمۃ ۔ بالضم بنت مرام عطفان او سلیم۔

فصل الثاء

ثتم ۔ ثتمت چیزہا۔ افسدتہ (ع ف ان ۲)

ثجم ۔ اثجم المطر۔ ای کثر ودام ویقال اثجمت السماء ایاما ثم انجمت۔

ثرم ۔ ثرم بفتحتین افتادن دندان پیش۔ (ع ک اف ۲) اثرم نعت منہ۔ ثرم شکستن دندان پیش بہ زدن (ع ف اک ۲) یقال ثرمت ثنیتہ فانثرمت اثرام کذلک۔

ثرتم ۔ ثرتم بضمتین زیادت ماندہ طعام وخنوز

ثعم ۔ اثعمت۔ الشیٔ نزعتہ (ع بفتحہا) وثعمتنی ارض فلان ای اعجبتنی۔

ثغم ۔ ثغام ۔ بالفتح گیاہے کہ آنرا در منہ سپید گویند ثغامۃ یکے وفی المجمل الثغامۃ بالضم شجرۃ بیضاء الثمر والزہر یشبہ بہ الشیب ثغم (ک ۲) سگ گزندہ

ثکم ۔ ثکم ۔ الطریق۔ میانۂ راہ وثکمت الطریق ای لزمتہ۔

ثلم ۔ ثلمۃ ۔ بالضم رخنہ۔ ثلم بالفتح رخنہ کردن (ع ف اک ۲) یقال ثلم السیف وثلم الاناء۔ وثلم الوادی بالتحریک ہو انثلام جرفہ ورخنہ شدن (ع ک اف ۲) اثلم نعت منہ تثلیم متعد منہ للمبالغۃ انثلام تثلم لازم منہ مثلم نام جائے۔

ثمم ۔ ثمام ۔ بالضم نیز ثمامۃ یک نیز بیخ نام جائے ومردے ثم نیکو کردن چیزے را و مرمت کردن بہ ثمام منہ قولہم کنا اہل ثمہ ورمہ ویقال جعجع الدہر بنی عن ثمہ ورمہ ای عن قلیلہ وکثیرہ وبرکندن گوسپند

علف را ازبن شاة ثموم لغت منه دگرد کردن
چیزے را (ع ف اض ۲) یقال هو ثمیمه و تقیمه ای
یکنسه و یجمع الردی والجید رجل مثمم مقیم بالکسر
لغت منه مثمة مقمة بالهاء ایضاً للمبالغة و دست
بعلف مالیدن ثممت یدی ای مسحت بذلک الحشیش
انثمام ریخته شدن وگداختن تن ثمة یک مشت
گیاه و یقال ماله ثم ولا رم فالثم قماشه البیت
والرم مرمة البیت ثم باز و هو حرف عطف یدل
علی الترتیب والتراخی و ربما ادخلوا علیها الهاء
ثم بالفتح آنجا و هو للتبعید بمنزلة هنا للتقریب و کذلک
ثمة ـ مثم الفرس جاے بریدگی ناف اسپ مثمة
شله ـ ثمام آنکه هرچه راگیرد بشکند تثمیم العظم ابانته
ثوم ـ ثوم ـ بالضم سیر ثومة بندی تیغ ـ
ثدم ـ کنکلاج و درمانده بسخن و حجت باگرانی
و سستی یا مرد فربه گول جفاکار ثدمة مونث منه
ثدام بالکسر پالونه ابریق مثدم وضع علیه الثدام
ثادقم ـ کزبج کنکلاج و نام مردے ـ
ثرطمة ـ بغیر خشم و گردن کشی سر فرود آوردن
ثرطم نیک فربه او خاص بالدواب کما یقال قد
ثرطم الکبش ـ
ثرغامة ـ بالکسر زوجه یا زن ـ
ثطعمة ـ چرب زبانی و تفوق در سخن یقال ثطعم
علی اصحابه ای علاهم بکلام ـ

فصل الجیم

جثم جثوم ـ سینه بر زمین نهادن مرغ و مردم
ولیعبر عن الهلاک قال الله تعالی فاخذتهم الرجفة
فاصبحوا فی دارهم جاثمین (ع ف اض ۲ ک ۲)
جثمة مثال همزة جثامة خواب ناک مجثمة بتشدید الثاء
ای مصبورة الا انها فی الطیر خاصة والارانب
واشباه ذلک تجثم ثم ترمی حتی تقتل و قد نهی
عن ذلک ـ جثمان بالضم تن مثل جسمان یقال
ما احسن جثمانه و جسمانه ای جسده قال الاصمعی
الجثمان الشخص والجسمان الجسم یقال سنام
الجسمان البنیة ای الکعبة و هو شخص و لیس بجسد
جحم ـ جحیم ـ یکے از نامہاے دوزخ ـ و آتش
و هر آتش بزرگ که در مغاکے افروخته باشد
من قوله تعالی قالوا ابنوا له بنیانا فالقوه فی الجحیم
جاحم جاے سخت گرم و قال الاعشی الموت جاحم
جحمة چشم بلغت حمیر جحم الرجل ای فتح عینیه
کالشاخص (ع لفتحهما) وعین جاحمة تجحیم تیز
نگریستن اجحم مرد سرخ چشم و فراخ چشم جحماء
مونث جحام بالضم بیماری که چشم را آماساند
احجام باز ایستادن از چیزے مثل اجحام ـ
جحرم ـ جحرمة ـ تنگ خوئی جحرم لغت منه ـ
جحشم ـ جحشم ـ شتر تهی گاه بر آمده
جحظم ـ احجنظم ـ بزرگ شدن ـ
جحلم ـ جحلمة ـ ای صرعه ـ
جدم ـ جدمة ـ بالتحریک مرد کوتاه جدم ج
و گوسپند بلا یه ـ
جذم ـ جذم ـ بالکسر اصل و بن هر چیزے